Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Passionael, winter- ende somerstuc

https://hdl.handle.net/1874/323538

H. qu.
22

350. **Jacobus** de Voragine (Viraggio), Passionael. Utrecht, Ja. Veldener 12 Sept. 1480. 2 dln. 2o. H. 4o. 21, 22

Type 5. — HMT 39 (20) 1a. — Init. a, b. — HMT 40 (24). — Houtsn. (Conway p. 24, 25). — Drukkersmerk III. HMT 39 (29) 3. — CA* 1757. — C II 6510. — Holtrop I 52. — MMW II 220. — Pr. 8859 — Bl. 6—9, 98 en 103 van het 1e deel, en bl. 1, 2, 351 van het 2e deel in photographische reproductie.

In den catalogus van 1835.

H. qu. 22.

Hier beghint dz ander stuc vanden passionael welck in den latijn ghe-heten is aurea legenda dz ōs in duytsche beduyt die gulden legende of dat passionael Eñ ghelijc wi int eerste boec vā dit passionael ghesproken hebben vā den sess eerste maenden des jaers die aldus ghenoemt syn Januarius Februarius Martius Aprilis Mayus Junius In welcken maenden oec dat martirologium mitten passionael in een ghetoghen is veruolghende van daghe tot daghe alle die sess maenden wt Alsoe in dit anderde boec sellen wi spreken vanden anderen sess maenden als Julius Augustus September October November December In welcken dat martirologium mitten gulden legende oec in een vergadt is veruolghende van daghe tot daghe. Item op een yghelijken dach staen die heylighe martelaren confessoren eñ joncfrouwē ghenoemt bi namen die hoer martelie op die daghen gheleden hebben off die anders ghestoruen syn. Ende want sinte iheronimus scrijft in sijnre epistelen datter ghenen dach binnen den jaer en is. behaluen den jaers daghe alleen daer en syn wel vijff dusent martelaers in ghedoot ende ghepassijt off meer. Ende omme dat wi die alle niet en kennen ofte en nomen soe is int martirologium tot enen yghelijcken dach achter aen ghesettet dit punt. Ende noch veel meer ander heyligher martelaren confessoren ende joncfrouwen dach .:.

Den eersten dach van julio .:.

G

Inden berch gheheyten horstarf dach aarons des eerstē priesters

Opten seluen dach dye octaue van sinte johan baptisten

Inden gherechte vā lyon sinte domiciaen abts dach. dese leyde al daer eerst een enich leuen ende vergaderde te samen inden dienst godes veel iongheren Ende ten lesten mit groten doechden ende gloriosen miraculen verclaert so voer hi tot sinen vāderen in ghedaechder out heyt.

In den gherechte van ryemen sinte diederick priester ende confessoers dach.

Ind stat eugolisma sinte eparchius monic eñ confessoers dach.

In die vriheit valencianas sinte salinus biscop ende confessoers dach Ende noch meer ander heyligher maertelaren confessoren ende joncfrouwen dach

A

Op desen dach, visitacie der heyligher ende saligher ende glorioser maghet marien

Te romen ten weghe tot aurelia sinte marcus ende martellianus martelarē dach. dese waren vā sinte peter den heylighen apostel ghedopet eñ ghedoechden onder nero den keyser montslaghen wipgalghen pesericken cluppelen vlammen scorpionen. ende ontfinghen ten laetsten, die croen hoerre martelien mit ten swaerde

Opten seluen dach drye dusent martelaren ridderen. die met sinte pauwels den apostel ghepassijt waren.

Item der heyliger martelaren dach ariston crescenciang vrbanus euticianus vitalis justus felicissimus felix marcia ende simphorosa die alle inden lande van sampaengen met glorioser maertelien ghecroent waren

Te toers sinte monegont der heyligher joncfrouwen dach Eñ noch ander heyligher maertelaren confessoren eñ joncfrouwen dach.

E

Te edissen in mesopothamien translacie des lichaems sinte thomas des heylighen apostels.

Opten seluē dach te geueo cesarien in ponthen sinte. gregorius bisscop ende martelaers dach die als

int seuende boeck der kerckelicker historien gescreuē is doe twee broederen twisteden om eenre wateringhe soe dede hi sijn ghebet ende verdreef dat water vten gronde mitter godliker cracfte eñ leuerde die tweeen ghebroederen enen groenē camplants die tehants doe si dat ghesien hadden verenicht worden Ende op een ander tijt op dat hi een galike stede hadde een kerc te setten so verdreeff hi enen berch mit sinen ghebede.

¶ In alexandrien sinte triphon eñ noch and xij martelaren dach.

¶ Item te constantinopolen sinte eulogius eufemia atacius ende demetrius dach.

¶ Te laodicien in syrien sinte anatholius biscops dach die niet alleen gheestelicke mannen mer oeck den philosophen veel scriften die seer te verwonderen sijn gelaten heeft Eñ

C

Ozee ende aggeus d heyligher propheten dach.

¶ Te toers ī toereynen sinte martinus translacie biscop ende confessoers dach ende doe hi biscop gheordiniert was.

¶ In affriken sinte jocundianus martelaers dach die inder zee verdrenct wort.

¶ Te smirnum der heyligher martelaren innocencij eñ sebastiaens dach mit noch ander xxx.

¶ Inder meyerie van barri sinte laurianus martelaers dach wies hoeft ter stat hyspalim in spangen ghebrocht wort Ende ꝛc̄.

D

In sirien sinte domicius martelaers dach die sinen volke weldaden menichuoudelic pleghet te verlenen.

¶ Te romen sinte zoe nycostratus martelaers wijf dach dese doe si bi sinte peter des heiligē apostels graf in bedinghe was so wort si vanden veruolghers gheuanghen eñ in een duyster karker ghestoten daer na wort si bi den hare eñ halse aen een boem ghehangen eñ van eyseliken roec die onder hoer ghestoect was. so gaf si inder belidinghe ons heren horen gheest Ende noch ꝛc̄.

E

In judeen ysayas des heiligē propheten dach dese wort on tween ghesaecht eñ wort begrauen onder den akerboem roghel bi den wech der wateren.

¶ Item octaue der heyligher apostelen sinte peter ende sinte pouwels

ACADEMIA RHENO TRAIECTI

ende die eerste toecoemst inder stat
vā romen int anderde jaer des key-
sers nero.

¶ Te romē sinte tranquilling mr̄
telaers dach sinte marcus eñ mar
cellianus vāder dese wert bekeert
eñ ghelouede in cristum ouermits
predicatie des heylighen martelars
sinte sebastiaens eñ doe hi bi sinte
pauwels des heyligen apostels gra
ue in sinen ghebede was so wort hi
ghehouden vāden heydenen eñ doot
gheworpen mit stenen eñ veruulde
sijn martelie.

¶ In een dorp vā trier sinte goar
priester eñ confessoers dach Ende

F

TE alexandrien sinte panthe-
mius dach die een apostelick
man was eñ mit alre wijsheyt ver
ciert eñ hadde so grote minne eñ vli
ticheyt totten woerden gods dat hi
oec om te prediken dat ewangelie
cristi alle den heydenen die int vter
ste oestlant woenden mit hetten des
gheloues eñ deuocien onsteken ghe-
toghen was.

¶ Te romen der heiligher martela
ren dach claudius nycostratus cas
torius eñ simphorianus die fabia
nus die rechter tien daghe lanc mit
dreyghen eñ mit smeken aen ghinc
eñ doe hise ī gheenre wijs bewegen
en mochte liet hise ddewerf mit tor
menten quellen eñ ten laetsten ī die
zee werpen Ende noch ꝛc̄.

G

IN dz minre azien sinte aqui
la eñ priscilla sijns wijfs da-
ch van welcken inden boec vanden
wercken d apostelen ghescreuen is.

¶ In palestinus sinte procopius
martelaers dach dese quam vā sy-
copolen tot cesariam eñ wort totter
eerster stantafticheit sijnre ātwoer
den vā fabianꝰ den recht onthoeft.

¶ Opten seluen dach sinte kylia-
nus martelaer eñ sijnre ghesellen
dese quamen vanden eylanghe der
vterster zee int rijck van germani-
en totter stede herbipolim Eñ daer
veruulden si hoer martelie ond her-
toghe gosbert mit ofhoudinghe des
hoefdes mitter bylen.

¶ Opten seluen dach die verheffin
ghe d heyligher maghet sinte barba
ra die coninck kaerl ouer voerde
van romen tot placencien.

¶ Opten seluē dach epicaius pries
ter eñ astion monick der heyligher
martelaren dach Ende ꝛc̄.

H

DIe octaue van onser vrou-
wen visitatie.

Te romen der dropel die altoes drupet sinte zenon martelars dach eñ noch and̄ x^m ij^c ende iij.

¶ Opten seluen dach sinte cirillus biscop eñ martelaer dese was inden vuer gheworpen eñ doe hi onghescadet wed̄ wt quam eñ vanden rechter ouermits wonder so groten mirakels was hi quijt gelatē so wort hi om stantafticheyt sijnre heiliger predicatien vanden seluen rechter onthoeft.

¶ Inder stat tyrus passie d̄ heylighen anatholia eñ audax ond̄ decius des keysers persecutie vā welcken anatholia die heilige joncfrou cristi mit menigerhande manier vā plaghen ghemoyt wort eñ te lesten ī horen ghebede mitten sweerde doer slaghen eñ audax wort inden kercker ghedaen eñ te hant onthoeft.

¶ Inder stat martula sinte brictius biscop eñ confessoers dach die na veel pinen eñ tormenten die hi voert gheloue cristi ghedoget hadde eñ vāden enghel eñ van sinte peter den apostel ghesterct enen groten hope ghelouichs volcs den almachtighen gode vercreghen hadde in vreden rustede Ende ꝛc̄.

B

Te romen der heyliger martelaren seuen ghebroederen als januarius felix philippus siluanꝰ alexander vitalis eñ marcialis dese waren sinte felicitas kinder van welcken januarius ond̄ anthonijn den keyser na slaghe mit roeden eñ pine des kerkers mit verloden kodden ghedoot wort. mer felix eñ philippus worden mit stocken geslagē eñ siluanus wort van bouen neder gheworpen eñ alsoe ghedodet. eñ vitalis eñ marcialis onthoeft.

¶ Te romen d̄ heyligher joncfrouwen sinte rufina ende secunda ghesusteren die ond̄ valeriaen ende galienꝰ persecutie mit tormēten doer quellet waren ten laetsten wort die een mitten sweerde int hoeft ghesla-ghen eñ die ander inden hals eñ also voeren si tot cristum.

¶ In affriken der heyligher martelaren dach januarius nabor ende felix die alle onthoeft waren.

¶ Opten seluen dach te ghent inden cloester blandinio sinte amelberga der heyligher joncfrouwen dach Ende noch veel meer ander heyliger martelaren confessoren ende joncfrouwen dach.

¶ Die legende van die seuen broeders.:.

Die seuen broeders martelaren waren sinte feliciaēs kin

deren Ende hoerre namen waren al
dus Januarius felix philips sil:
nanus alexand vitael eñ marciael
Publius die prouoest dede antho
nius des keysers gebot ende hi liet
alle dese broeds mitten moed voer
hem brenghen. ende hi riet die moe
der dat si hoeren soenen ontfermen
soude. Si seyde mit dine smekin:
ghe en sal ick niet worden verleyt.
noch mit dine dreyghinghe verke:
ret want ic bin seker vanden heyli
gen gheest dien ic hebbe dat ic v sel
verwinnen leuende. Ende als ick
doot sel sijn so sel ic v bet ůwinnen
Ende si keerde hoer tot horen sonen
wert eñ seyde Sonen mijn siet den
hemel eñ merct opwert. want cris
tus ontbeyt uwes daer Vecht ster
kelick om cristus wille. eñ sijt ghe:
trouwe om cristus minne Doe dat
die prouoest hoerde so dede hise mit
kinnebacken slaghen slaen Eñ doe
die sonen mitten moed alte vrome:
lic bleuen int gheloue so dede hise al
doden dattet die moed sach mit veel
tormēten eñ si verstoutese daer toe
Gregorius hiet dese felicitas meer
dan een martelaerster. wāt si wort
seuen werf ghepassijt in hoer vij so:
nen Ende ten viij in hoer selfs lich
aem Gregorius seyt in sijn omelye
sinte felicitas die ghelouende was
cristus deerne predikende soe wort
si oec cristus martelaerster Si ont
sach hoer soe seer dat si hoer sonen
leuende laten soude nae hoer inden
vleysche als vleyschelike ouds ple:
ghen te bedroeuen als sise doot la:
ten souden Si ghebaerde oeck inden
gheest die si inden vleysche ghebaert
hadde om dat si mit hoer prediken
gode gebaren soude die si mittē vley
sche d werlt ghebaert had. want si
en mochte sond rouwe niet sien ster
uen hoer sonen die si bekende hoer
vleysch. mer die craft van minnen
was binnen die droefheyt des vley
sches verwan Mit recht mach ick
dan wel segghen dat dit wijf meer
dan martelaer was want doe si me
nighe martelie gheleden had so wan
si oec die martelien palme want o:
uermits cristus minne soe en ghe:
noechde hoer niet alleen hoer doot.
Si waren ghepassijt Int jaer ons
heren hondert eñ ix.

C

Sinte benedictus abts ende
sinte scolastica sijnre fuster
translacie.

¶ Te romen in vaticano sinte py:
us paeus ende martelaers dach.
dese wort vāden enghel geboetscapt
datmen den paeschdach opten son:
nendach vieren soude.

¶ Te nycopolus int minre arme:
nien der heyligher martelaren dach

januarius eñ pelagia die worden vierdaghen lanc inden recraem mit crauwelen eñ scaerden van cannen ghepinicht eñ veruulden hoer martelie.

¶ Te romē passi d heiligher martelaren stephanus eñ leoncius.

¶ Te potiers sinte sabinus confessoers dach Ende ꝛc̄.

D

TE melanen der heyligher nabor eñ felix martelaren dach dese waren voer maximiaē den keyser gewroeget dat si kersten waren eñ cristum oefenden eñ worden xij daghen sonder nooturft inder karcker verhonghert daer na waren si auolijn den rechter gheleuert eñ dedese mit stocken slaen eñ inden vuer verbernen eñ doese onghequetst ū duerden ontfengen si ten lesten die sentencie der onthoefdinghe.

¶ Te cypers sinte nasons dach dese was een vā xp̄s oude discipulen

¶ In aquilegien sinte hermagoras biscops dach sinte marcq ewāgelisten discipel die na veel miraculen d ghesontheyt na vliticheyt sijnre predicacien nae veelre menschen bekeringhe menigherhande pinē gedoechde eñ ten lesten mit fortunatus sinen archidyaken mitter sentencie der onthoefdinghe den ewighe seghe der martelien verdiende Ende ꝛc̄.

E

IOhel ende esdras propheten dach.

¶ Te anthiochien sinte margariten der heyliger joncfrouwen dach dese doe si xv jaer out was ende doe si ond den rechter des lants olibrius na menigerhande manieren vā pinē na verwonderende miraculen stantachtich bleef inden gheloue so veruulde si ten lesten den seghe hoerre martelien mit ofhoudinghe hoers hoefdes.

¶ Te romen sinte anacletus paus dach ende martelaer dese was die derde na sinte peter ende doe hi die kerc ix jaer gheregiert hadde wort hi onder domiciaen den keyser mitter martelien ghecroent.

¶ Te macedonien sinte silas apostels dach dese was een vanden eersten broeders ende wort vanden apostelen gheseynt onder die heyden ende vol der gracien ons heren soe veruulde hi den dienst sijnre predicacien ende in sijnre pijnlicheyt soe glorificierden hi cristum ende ruste de in vreden.

¶ In affriken der heyligher confessoeren eugenius biscop van carthagen een man gloriose in gheloue eñ in doechden mit alle sijn clergie die

bi hem was die bi ghetale omtrent
vijfhondert waren ende daer bouen
alle mit slaghen ende noothongher
vermagert worden onder welcken
oec waren lectoers ende jonghe kin
der verblidende inden heer die alle
wredelic in elende verseynt worden
Ende noch ander &c.

Die legende van die heylighe ma
ghet sinte margriet.

Margareta die was theodosi:
us des heydens patriarchen
der stadt van anthiochien dochter
en men leuerdese hoere voester En
de doe si out ghenoech was so wort
si ghedoept. ende hier omme haetse
hoer vad seer Op een dach doe si in
hoer vijftiende jaer was ende si mit
ten anderen maechden hore voetste:
re scapen hoede. so lede daer voer oli
brius die prouoest sinen wech En
doe hi dese joncfrou also scoen sach
te hant wort hi ontsteken mit hoer
minne. ende te hant sende hi kinder
an hoer en seyde. gaet en begrijpse
is si vry. soe sel icse te wiue nemen
ende is si een dienst maecht. soe sal
ickse tot eenre amyen nemen. ende
houden Doe margareta voer hem
ghebrocht was so vraghede hi hoer
na hoerre gheslachte ende van hoer
name en hoer religioen ende gheeste
licheden. Si antwoerde. weet dat
ick edel bin van gheslachte. ende ic
hiet margareta. ende ic bin kersten
vā religioen Die prouoest seide die
eerste twee betaemt di wel. want
du worts edel ghehouden. ende du
biste een alten schonen margareta.
mer die derde saec is. dattu kersten
hiets. dat en betaemt di niet dat:
tu enen ghecruysten god hebste Si
seyde waer bi weetstu dat christus
ghecruyst was. en hi seyde. wt die
kersten boecken Margareta seyde
hem Of men daer leest cristus pine
en sijn glorie wat scaemte is di dan
dattu dat een gheloues en dat ander
lochens Doe margareta seyde dat
hi sijns dancks ghecruyst was om
onse verlossinghe en si hem seyde dz
hi nv ewelic leefde. so wort die pro
uoest gram en dede se legghen in een
karker Ende des and daghes dede
hise voer hē brenghen. en hi seyde
hoer lieue joncfrouwe ontferme di
dijnre scoenheyt. en aenbede onsen
god dz di wel mach sijn Si seide ic
anbede dien daer die eerde of beuet
ende die zee of ontsiet. ende die die
wint en alle creatueren ontsiet Die
prouoest seyde hoer. ten si dattu do:
ets dz ic wil. ic sel dijn lichaem doē
scoren Margriet seyde hē Cristus
leuerde hem seluen om onsen wille
inder doot. daer om en scame ic mi
niet om sinen wille te steruen. Doe
dede die prouoest hoer an een stake

binden eñ hanghen. ende dese wrc
delikeñ quetsen eerst mit wedē daer
na mit ysere crauwelen thent men
hoer blote lee nwen sien mochte · al:
soe dattet bloet wt hoer ran als wc
eene fonteyne Die ghene die daer
bi waren screyden eñ seiden O mar
gareta wi hebben rouwe om di om
dat wi sien · dat men dijn lichaem
wredelikeñ quetset Och wat scoen
heden hebdi verloren om dine onge
louicheyt · gheloue doch nv op dat
tu ghelouen moghes Si seyde hem ·
O ghi quade raders gaet wech vā
mi · dese tormente des vleysches is
in die siele behoudinghe Eñ si seyde
totten prouoest · ontscamel hont eñ
onuersadelike leeu · du heues inden
vleysche macht · mer cristus sel die
siele behouden · Ende die prouoest
ouerdectede sijn aensichte mit sijn
mantel Ende hi en mocht niet sien
die grote wtstortinghe hoers bloe:
des Daer na dede hise off doen ende
dese efter sluten in een sterker Eñ
daer schein een wondlic grote claer
heyt · eñ daer bat si onsen heer dz hi
hoer daer sienlic tonen woude hoē
onsienlijcheyt vyant die mit hoer
vocht Eñ doe opēbaerde een alten
groten draec eñ doe hise ūswelghen
woude doe maecte si een cruce eñ hi
voer wech · Mer men leest anders
wert dat hi sijn mont leyde op hoer
hoest · eñ stack sijn tongh tot hoer
voeten ende verslijnde se · mer doe hi
se verswelghen woude soe seghende
hoer sinte margareta · ende te hant
steerde die draec mit die craft des
cruces · eñ sinte margareta quam
wt onghequest Ende om dat se die
duuel bedriegheñ woude · soe ver:
wandelde hi hem i een menschē Eñ
doen sem sinte margareta sach · soe
gaf si hoer i bedinghe Eñ doe si op
stont quā die duuel tot hoer ende
hielt hoer handen eñ seyde laet di ge
noeghen mit dattu ghedaen hebste
eñ houde op vā minen persoen · mer
si grepen beden hoefde eñ werpen ō:
der hoer ter eerden · eñ si setten op si
nen nacke hoer voet eñ seyde · strec:
ke di duuel onder eens wijfs voeten
Mer die duuel riep · o margareta
ic bin ūwonnen · had mi een jonghe
linc verwonnen so en achte ics nz
mer ic bin verwonnen van di een
maechdelijn · eñ daer of bin ic vele
te dweuighe · want dijn vāder eñ
dijn moeder waren mijn vrienden ·
Ende margareta dwanckten dz hi
seggheñ moste waer om dat hi die
sterksten so menichuoudelic bewer:
de Hi antwoerde dat hi natuerlic
raet hadde teghen die goede luden
al wort hi dicwijl vā hem verwon
nen · mer nochtan om dat hise soe
gheerne verleyden soude · soe leghet
hi sem altoes an Eñ om dat hi den
menschen wanghunt vand salicheit

die hi verloes al en mach hise niet
weder vercrighen soe pijnt hise oec
enen anderen te beletten ende doen te
verliesen En die duuel seyde noch
dz salomon een onůtallike menich
te van duuelen besloten had in een
vat mer na salomons doot doe die
duuelen vuer vten vate bliesen. en
die menschen peynsden dat daer een
grote scat lach. so braken si dat vat
en die duuelen voeren wt en ůuul
den die lucht Doe hi dit geseit had
de so hief margareta horen voet op
en seyde. Vlie onsalighe en die du
uel vloech te hant wech Hier bi so
wort dese maghet seker dat si die
prince ůwonnē had dz si sond twi
uel sijn knecht ůwinnē soude Des
anderen daghes doet volck verga:
dert was so brochtmen margareta
voer den rechter Ende doe si niet en
woude offeren so ontcledemense. en
men bernde hoer lichaem mit bernē
de fackelen. soe dat alle die luden ů
wonderden hoe dat so teeren maget
so veel pinen liden mocht Daer na
dede hi in een groet vat vol waters
binden en legghen om dat die craft
vander pinen wassen soude om die
verwandelinghe der pinen Mer te
hant so wort een eertbeuinghe En
de doe si alle in groten anxt waren
so wort die maghet onghequetst ů:
lost Doe worden al daer ghelouich
vm menschen. ende worden alle om
cristus wille onthoeft En die pro:
uoest ontsach dz daer noch meer be
keren mochte. daer om dede hi mar
gareta onthoefden Ende si bat oer
lof een bedinghe te doen. ende si badt
deuotelic voer hoer seluen en voer
hoer vyanden. en voer alle die hoer
ghedencken souden. en si batter toe
soe wat vrouwe in arbeyde vreese
hadde ende aen riep hoer. dat si een
kint sonder hinder baren soude En
tot hoer sprac een stēme vanden he
mel dz hoer bedinghe gehoert was
En si stont op vter bedinghe en sei
de totten buel. Broeder neemt dijn
sweert. ende slae mi Ende hi sloech
tot enen slaghe hoer hoeft of ende al
dus so wort si maertelaer Si was
ghepassijt opten dertichsten calende
van julio. alsmen in hoer hystorien
vint Mer op een and stede soe leest
men dat si opten derden ydus van
julio starf Van deser maget seit eē
heilich aldus. sinte margareta wor
det ůciert mit gestādichedē des anx
tes gods. ouerghedect mit gheestelic
heden. bestort mit berouwenisse. Si
was priselic in eersamheden en son
derlinghe ī ghedoechsamheden ende
men en vant ī hoer niet dat die ker
sten gheestelicheyt teghen was en si
was ghehaet van horen vāder. ende
ghemint van ihesu cristo.

Te synopis in ponthen sinte focas biscops dach inder sel uer stat onder trayaen den keyser vā affriken den rechter kerker ban den yser vuer om cristo gedoechden ende verwan.

¶ Te lyoen in walslant d heiliger biscoppen dach justus eñ amicus.

¶ Te alexandrien sinte eraclig bis scops dach oūmits wies hoghe ver maerde gheruchte affricang die hys tori scriuer tuget dat hi tot hem ghe toghen was.

¶ Opten seluē dach sinte focatus biscops dach Ende ꝛc̄.

G

Die scheydinghe der apostelen die als beda scriuet int xij ja re na dz cristus ghepassijt was ghe sciede.

¶ Nisibi der stat sinte jacobs bis cops dach een man van groter hey licheyt Dese was een vanden heyli ghen confessoren ond maximiaens persecucie eñ een vanden ghenen die inden raet d heyligher kerken te ny cenen den onghelove die arrius ghe ficiert hadde weder stont.

¶ Te romen der heylighen dach eu tropius zosymas eñ bonosen hoer re suster.

¶ Te carthage der heyligher mar telaren dach cathelinus dyaken ja nuarius florencius julia eñ justa die alle begrauen waren ī sinte fau stus kercke.

¶ Te alexandrien sinte philips ze non narzeus ende x ander ontspre kende kinderkijns dach Eñ noch ander heyligher martelaren confes soren eñ joncfrouwen dach.

A

In syrien te anthiochien sin te eustachius biscop eñ con fessoers dach ond constantijn den prince die omt kersten gheloue in trayanopolym der stadt van traci aen inden eylande verdreuen was eñ al daer rustede.

¶ In hostia sinte hylarijn monic dach dese doe hi den afgoden niet of feren en woude wort hi onder adri aen des keysers veruolginghe mit stocken gheslaghen eñ ontfinc sijn martelie.

¶ Opten seluen dach te tricht op ter masen sinte mondolf ende sinte gondolfs biscoppen dach Ende.

B

Te romen ten latijnschen we ghe sinte alexius confessors dach dese liet vāder eñ moed huys ende ander tijtlike haue after ende leyde een wijl tijts een arm eñ een

pelgrims leuen Ten laetsten quam hi weder tot sijns vads huys ende wert daer gheherbercht alle die daghen sijns leuens ond die ghedaen te eens pelgrims Wies leuen eñ gesten allen mēschen gheopēbaert worden mit eēre brief die na sijnre doot in sijn hant gheuonden wort.

¶ Te carthage der heiligher martelaren dach speratus nartalus cithimus bechirius felix aquilinus januarius generosius bessia deuota eñ secunda ond saturnijn den rechter die nāder eerster belijnghe cristi inden kercker ghedaen waren ende gheheldet ende ten laetsten onthoeft mitten sweerde Ende noch ꝛc̄.

¶ Die legende van sinte alexius.

Alexius was eufemiaens sone een edel man van romen die die eerste was ī des keysers sale Bi hem so warē wel drie dusent kijnderen die alle gulden gordelen droeghen. Ende dese eufemiaen was seer ontfarmhartich. Ende men bereyde alle daghe drie tafelen voer arme luden ende weduen ende weesen ende pellegrymmen ende hi diende hem altoes. ende te noene nam hi mit gheestelike luden sine spise mit goods vrese Ende sijn wijff die alglaes hiet. die was van dese selue seden Eñ om dat si gheen kint en hadden. om hoer bede so verleende god hem een kint. Ende nae dien dat dit kint gheboren was soe droeghen si ouer een als dat si in suuerheden leuen souden Doe dz kint gheleuert was om alle manierlicheyt te leeren eñ hi alle philosophie ende conste gheleert hadde. ende hi te hant ghecomen was. dat hi een wijff trouwen mochte so wort hem wt des keysers huys ghecoren een joncfrouwe. ende men gafse hem te wiue. Doe die nacht quam dat hi bi sijn bruyt slapen soude. so begonste die heylighe jonghelinghe sijn bruyt in goods vreesen te leeren. ende hi begonste hoer toe te troesten ī suuerheden Daer na gaff hi hoer sinen gulden vingherlinck. eñ thoeft van sine rieme te houden ende seyde Ontfanct dit. ende onthoutet tot onsen heren wille. ende die here die si tusschen ons beyden Hier na soe nam hi vā sinen goede eñ hi ghinc ter zee wert. ende hi ghinck al heymelicken in een scip. ende hi quam tot loādicien. Ende van daen voer hi voert ī die stede vā edissen. van syrien. daermen in een linden cleet hadde een beelde van ons liefs heren ihesu xpristi. dat sonder werck van menschen handen ghemaket was. Doe hi daer ghecomen was so gaff hi al dat hi daer ghebrocht

hadde den armen. ende hi dede
quade clederen aen. ende hi begon-
ste mitten anderen armen menschen
te sitten op onser lieuer vrouwen
kerckhoff. ende hi hielt vanden ael
missen also veel als hem noot was
ende dat ander dat gaff hi den ar-
men Mer die vader die alte drue-
uich was dat hem sijn kint ontgaen
was Hi seynde alle die werlt doer
sinen knechten dz si hē soeken wou
den Ende doe sommighe van sinen
knechten ghecomen waren totter
stede van edissen. so kende hi se wel
mer si en kenden hem nz ende si ga
uen hem aelmissen mitten anderen
armen. ende hi ontfinck die aelmis
se ende louede gode ende seyde He-
re ick dancke di datstu mi hebbeste
doen ontfaen aelmisse van minen
knechten Die knapen keerden we-
der ende seiden sinen vader datmen
hē nerghent vinden en conste Van
dien tiden dat hi wech gegaen was
so spreyde sijn moeder op die vloer
van die slaep camer enen sac ende
daer lach si ende gaff yammerlike
stemme eñ seyde Hier sal ic altoes
in ghescrey bliuē thent ic mijn kint
weder crighe. mer die bruyt seyde
tot hoer swagher Ic sel enich mitti
bliuen thent ic verhoren sel van mi
nen lieuen brudegom ende sal such
ten als een tortelduue Doe alexi-
us opten voerseyden kerchoue xvij
jaer in goods vresen gheleeft had-
de ende in sinen dienst gheweest. so
seyde ten laesten een beelt vā onser
vrouwen dat daer stont totten cos-
ter vander kercke. Doet in comen
den goods man. want hi is des he-
melrijcs weerdich eñ goods gheest
rustet op hem. want al sijn bedin-
ghe gaet op voer gode als wierwec
Ende omme dat die coster niet en
wiste van wien dat sijt seyde. alsoe
seyde si hem efter. Die ghene die
buten opten kerchoue sittet hi isset
Doe soe ghinc die coster al snellijc
ken wt. ende hi brochten inder kerc
ken. Ende doe dit alle die luyden
vernamen. ende die luden hem be-
gonsten eer te doen so vloech hi van
daen omme dat hi die menschelick
eer vlien woude. ende quam te loa-
ditien. Ende daer soe ghinck hi in
een scip omme dat hi te thersen in
cecilien woude varen. mer mit go
des wille soe wordet dat scip mitten
wijnde verdreuen ende hi quam in
die hauen van roemen. Doe dit
alexius sach so dochte hi in hem sel
uen ic sel onbekent bliuen ī mijns
vaders huys. ende ic en sel anders
nyemant lastich wesen. Ende sijn
vader quam hem te ghemoete mit
groten volcke die bi hē waren daer
hi keerde vanden palase. Ende hi
begonste after hem te roepen ende
seyde. O goods knecht ghebiede

mi die een pellegrym bin te ont:
faen in dinen huse ende doet mi voe
den mitten crumelen van dijnre ta:
felen dat onse here moet ontfermen
dijn kint die een pelgrym is Doe
dit die vad hoerde omme die min:
ne van sinen kijnde soe gheboet hi
datmen hem ontfaen soude ende hi
gaf hem een eygen stat in sinen hu
se eñ hi ordineerde spise te gheuen
van sijnre tafelen als hi at. Ende
hi gaff hem een sondlinghe knecht
Mer alexius die was in bedinghe
ende gheduerich in vasten eñ in wa
ken ende hi castyede daer mede si:
nen lichaem. mer die knechten vā
den huse die bespottedden menich:
foudelic. ende si goten hem dicwil:
le een scottel waters op sijn hoeft.
mer hi was in allen dinghen seer
lijdsaem Ende aldus leuede hi se:
uentien jaer in sijns vāders huys
dat hem nyemant en bekende Mer
doe hi inden gheest sach. dattet eyn
de sijns leuens nakende was so ey
schede hi parckement ende yncket
ende alsoe screeff hi daer in alle die
ordinantien sijns leuens Opten se
uenden dach nae dat die missen ghe
daen waren. soe riep een stemme in
die gherey camer Coemt tot mi alle
die arbeyden ende verladen sijt. en
de ick sal v vermaken. Doe si dit
hoerden soe vielen si alle in die eer:
de verueert op horen aensichte En:
de die stemme riep anderweruen en
de seyde Soect den goeden man op
dat hi voer roemen bidden mach.
Doe si sochten ende sijs niet en von
den doe seyde die stemme wed soec:
ten in eufemiaens huys Ende doe
ment eufemiaen vraghede. so seyde
hi dat hi daer of niet en wiste Doe
quamē die keysers archadius. eñ
honorius mit jnnocentio den paus
ī eufemiaens huys Ende siet alexi
us knape quam tot sinen here ende
seyde Besich heer oft die pelgrym
yet is. want hi is een mensche van
groten leuen ende vā ghedoechsam:
heden Doe liep eufemiaen eñ vant
hem doot. ende hi sach sijn aensicht
blicken als een enghels aensicht.
eñ hi woude den brief nemen die hi
in die hant hielt. mer hi en mochte
Doe hi wt ghecomen was soe sey:
de hijt den keyser ende den paeus.
Ende doe si binnen tot hem gheco:
men waren soe seyden si Al sijn wi
sondaren nochtans houden wi dat
regiment vanden rijke ende die sor
ghe ghemeenlick vanden kercken.
Daer om so ghif ons den brief. dat
wi weten moghen watter ī ghescre:
uen is Eñ die paeus ghinc voert.
eñ nam die brief ī die hant eñ alexi
us lieten te hant gaen Eñ hi deden
lesen voer alt volc. eñ voer die me
nichte eñ voer sijn vāder Doe dat
die vāder eufemianus hoerde. doe

wort hi seer veruaert ende verwō
derde hem seer ende viel in onmach
te Eñ doe hi eē luttel becomē was
so scoerde hi sijn cleder ende begon:
ste sijn haer te trecken. eñ oec sinen
baert. ende hem seluen te crabbelen
ende hi viel op sijn kints lechaem
ende riep Wach mi lieue kint. waer
om hebstu mi aldus bedroeft ende
waer om hebstu mi aldus menige
jaer aldus groten rouwe ende such
ten ghedaen Ay mi onsalighe. wat
besie ick di legghen in een bedde. en
de en sprekes teghen mi niet du die
een wachter biste mijnre outheyt.
Ay mi. wat troest sal ick ymmer
meer ontfaen Doe dit die moeder
hoerde. ghelijckerwijs als een leeu
inne een net scoert so scoerde si hoer
cleder. ende si hādde hoer haer ont
ulochten. ende hief hoer handen ten
hemelwert. ende wāt si om die gro
te menichte niet en mochte tē lich
aem comen soe riep si ende seyde O
ghi mannen gheeft mi een toeganc
dat ic doch mijn kint sien mach dat
ic die troest mijnre sielen sien mach
die mine borsten ghesogen heeft En
de doe si totten lichaem ghecomen
was soe vyel si daer op ende seyde
Och mijn lieue kijnt. licht mijnre
oghen. waer om soe hebstu ons al:
dus ghedaen ende waer om hebstu
ons aldus berecht Du sages dijn
vāder ende mi screyen onsalichlick

eñ du en vertoende ons niet Dijn
knechtē daden di lelicheyt ende du
ghedoechstet Ende eenpaerlic viel
si opten lichaem eñ als nu so sprey
de si hoer armen opten lichaem. en:
de als nu soe handeldese hem mit ho
re handen dat enghelsche aensich te
ende dan custe sijt ende riep Ghi al
le die hier mit mi sijt. weent mit mi
want ick hebben seuentien jaer in
minen huse ghehādt. ende ic en wis
tet niet dattet minen enighen sone
was want mine knechten dye da
den hem lelicheyt ende si gauen hē
kinnebacken slaghen Ay mi wye
sal mine oghen gheuen een fonteyne
vā tranē dat ic dach eñ nachte
bescreyen mach die rouwe mijnre
sielen Doe quam daer sijn bruut
ghelopen tot hem ende was gecleet
mit enen droefeliken clede ende sey
de. och my want huden soe byn ic
ghemistroest ende byn een weduwe
gheworden om dat ic nyemant en
hebbe daer ic op sien mach eñ mijn
oghen op slaen Nu is mijn spye:
ghel ghescoert ende mijn hope ver:
uaren. ende voert an is die rouwe
begonnen die gheen eynde en heuet
Dat volc die dit hoerdē die screy
den ontfermelijck Die paeus ende
dye keysers leyden doe den lichaē
op een eerlijcke bare ende droegēt
in dat middel vander stādt. En
de men boetscapte den volcke.

dat dye goods mensche gheuonden was dien al die stadt sochte Ende si liepen alle den heylighen man te ghemoete Ende soe wat siecten dat ten heylighen lichaem naecte. dye worden te hant ghenesen Die blinden ontfinghen hoor sien. Die beseten luden die worden daer verlost ende alle siecten soe van wat siechede dat si sieck waren. als si den heylighen lichaem tasteden soe worden si al ghenesen Doe die keysers dit grote wonder saghen soe begonsten si seluer mitten paeus dat lichaem te draghen om dat si souden gheheylicht worden vanden lichaem. Doe beualen die keysers datmen inden straten stroeyen soude siluer ende gout. om dat dat volck hem veronledighen soude mitten ghelde te raepen. ende dat si laten soude den heylighen lichaem te kercken te draghen. mer dat volc liet dat gelt legghen ende liepen meer den heylighen lichaem nae om te tasten Ende ten lesten brochten si hem mz groten arbeyde tot bonifacius den martelaers tempel Ende si bleuen daer seuen daghen in goods lof. eñ maecten een tombe van gout ende vã siluer ende vã duerbaer stenen Ende daer leyden si hem mit groter waerdicheit den heilighen lichaem in. op den seuentienden dach vã julio. ende wt den graue quam soe soeten roke. dat hem alle dochte of dat graf vol cruyts hãdde gheweest. mer hi starf opten seuentiende calende vã augusto Int iaer ons heren dryehondert ende xxviij.

C

TE carthage sinte guddeen d heyligher joncfrouwen dach die ouermits ghebode des rechters rufyns om den gheloue christi verwarf op sonderlinghe tiden mz hanghen indẽ rec raem ghemoyet wort mit yselike ghescoringhe d crauwelen ghecruust eñ versaluinghe des kerckers langhe ghepinicht ten lesten mitten swaerde verslaghen was

¶ Inder stadt dyoscoro sinte emilianus dach.

INder stadt van meths sinte arnulphus biscop dach dese was vertiert mit heylicheyt ende gracie der miraculen ende mynde een enich leuen ende rustende was in enen salighen eynde.

¶ Opten seluen dach sinte frederic biscop ende martelaers dach Ende noch veel &c̃

D

SInte epafras dach dese was van sinte pauwels den apostel biscop gheordineert te toloos

ende verciert mit veel doechden ont
fine hi daer voer die scapen die hē
beuolen waren mit enen gloriosen
strijde den palm der martelien.

¶ In thebayden sinte arsenius vā
welcken men inder vāder boec leest
dat hi om oueruloedicheyt der tra
nen te wissen enen doec alle tijt in si
nen scoet of in sijnre hant droech.

¶ Inder stadt hyspalim in spaen
gen d heyligher joncfrouwen dach
justa ende rufina die van diogeni:
anus den rechter ghegrepen worden
ende eerst mit wt recken d galghen
ghemoeyet daer na mit hongher en
de menigherhande pijnlicheyt ghe:
quellet soe gaff justa ten laetsten ho
ren gheest inden karcker ende rufi:
na wort inder belijnghe ons heren
horen hals ghebroken. Ende noch
veel heyligher martelaren confesso:
ren ende joncfrouwen dach.

¶ Die legende van sinte arsenius

ARsenius doe hi moch inden
palase was Ende hi bat dat
hi tot sine salicheyt moeste worden
gheleyt Ende doe hoerde hi een stem
me Arseni vlie den menschen. so sel
te worden ghehouden. Ende doe hi
monick gheworden was. ende hi
noch dat selue badt. soe hoerde hi.
Arseni vliet swijcht eñ ruste Men
leest van deser rusten Doe drie ghe:
broeders monicken geworden wa
ren soe vercoes die een dat hi vyan
den te paeyse brenghen soude. ende
die anderde die sieken te vanden.
ende die derde inder woestinen te
rusten. Ende die eerste pijnde om
die luden strijden te paysen. mer hi
en mochte hem allen niet genoegen
ende hem verdroets ende quam ten
anderden ende vanten amachtich.
of dat hi dat ghebot niet voldoen en
mochte Ende si worden eens ende
quamen totten derden die ind woes
tinen ruste Ende doe si hem hoer tri
bulacie vertelt hadden. soe goet hi
water in een nap ende seyde. siet int
water. ende het was bloemt eñ ver
stormt Ende hi seide efter Merket
nv hoe claer ende hoe effendattet nv
gheworden is Ende doe si daer ī sa
ghen. ende si hoer aensichte saghen
so seyde hi Die ghene die onder die
luden sijn. si en sien aldus om tghe:
ruft hoer sonden niet. mer als si rus
ten. so sellen si hoer sonden moghen
sien Op een tijt soe vant een broed
enen anderen broeder inder woesti
nen die naect was. ende cruyt at.
Ende hi liep na hem ende hi vloech
ende seyde Ontbeyt mijns om go:
des wille soe vloech ick di Ende hi
antwoerde. ende ic vlie van di om
gode Ende doe hi van hem een cleet
gheworpen hadde. soe ontbeyden
hi eñ seyde Doe du die werelt ma:

terie van di worpes so ontbiede ic
ende seyde. Seggher mi hoe ick be-
houden sel worden Ende hi antwo
erde hē ēn seyde: vlyet die luden ēn
swijch Een edel oude vrouwe quā
totte abt arsenium vā deuocien. dz
si hem sien soude Ēn die biscop the
ophilus bat hē dat hi hem liet sien
mer hi en woudes niet doen. Ten
lesten ghinc sy tot sijnre celle ende
si vanten buten voer sijn celle ende
si vyel voer sijn voeten ende hi hief
se mit gwter onwaerdicheyt op en
de seyde Wilstu mijn aensicht sien.
soe sicht. mer van scaemten en sach
si sijn aensicht niet Ende arsenius
seyde. waer om hebstu soe gwoten
wech aenghenomē als du een wijf
biste. sich du selste weder te women
steren ende den anderen wiuen ver-
tellen dat du den abt arsenium ghe
sien hebste Ende sy sellen oec comē
om mi te syen Si seyde come ic mie
ter hulpe gods te women. ick en sel
hier nyemant laten comen. mer ic
bidde dattu voer mi bids ēn mijns
alwes gedenckes Hi seyde Ic bid
de gode dat hij wt mijnre herten do-
en dine ghedenckenisse Ende doe si
dit hoerde soe quam sy soe seer ghe-
stoert in die stat. ēn van droefhēden
began sy die wede te crighen. Doe
dat die biscop hoerde. soe ghinc hij
se te twesten. mer sy seyde. spet ick
sal van droefheden steruen Dye bis

scop seyde haer. en weetste niet dat
tu een wijf biste. ēn dat dye vyant
die heyligen anvecht ouermits die
wyuen Ēn daer om seyde hi di also
want hi bidt altwes voer dine siele
Ende aldus wert si vertwest ende
voer met blijscappen tot horen lan-
de wert. Men leest van enen va-
der doe hem sine discipel seyde. va-
der du biste out ghworden. gaen
wi te gader by die werelt Ende hi
antwoerde. gaē wi daer ghē wijf
en is Ēn die discipel seyde hē wat
stede isser daer ghen wijf en is ten
waer die woestine. Ende hij seyde
Laet ons daer vlyen ī die woestijn
Een ander broeder was dye sijn
oude moeder draghen soude oeuer
een ryuier. ende hij want sijn han-
den in synē mantel Ēn si seyde wa
er ō hebste also dine handē ghewō-
den Ēn hi seyde. des wijfs lichaem
is een vuer. ende doe ic di raekede so
quam in mine ghedenckenisse van
andre wiuen Arsenio daer hi sat
al sijn leuē doer tot sinē wercke. so
hadde hi enen doec in sinē schoet om
der tranen wille die hē altoes wtē
oghen liepen. Ende hij waecte al
die nacht. ende des morghens als
hi van moethēden slapen moeste soe
seyde hi totten slaep. Coem quade
knecht Ende alsoe nam hi een lut
tel slaeps al sittende. Ende te hant
stont hi op ēn seyde Het is eē mor

nic genoech dz hi een vre slaept op
dat hi eē vechter is Doe arsenius
vad die edel eñ een senatoer was
steruen soude. eñ hi int testamente
arsenig grote effenisse gaf so broch
men hem dz testament. eñ hi namt
ende wout scoren. mer magistraen
diet hē brocht viel voer sijn voeten
eñ bat dz hi des nz en dede wāt men
soude hem sijn hoeft of slaen Eñ ar
senig seyde hē ic bin eer doot eer hi
eñ om dat ic eer doot bin hoe mach
ic mi maken erfghenoet Eñ hi sen:
de dz testament wed eñ en woudes
niet ontfaen Op een tijt quam tot
hem een stemme eñ seyde Coem eñ
ic sel di toenen d menschen werkē.
eñ hi leyden wt ī eenre stat. eñ hi to
nede hem eē moeriaen die hout hou
wede eñ maecte een groot bort dat
hi nz draghen en mochte Daer na
houwede hi noch hout eñ leydet op
dat bort. eñ dit dede hi langhe Eñ
hi toende hem efter eē man die wa
ter sciep wt eē viuer eñ gotet ī een
put. eñ hi smetet water. eñ woude
den viuer ende den putte daer mede
vullen Eñ hi toende hē efter eē tem
pel eñ twee mannen die hout droe:
ghen ouerdwers op peerden. eñ si
wouden oūdwers mit dat hout ter
dore vanden tempel ī varen eñ si en
mochtens nz bi brengen Eñ hi be
dudet hem dit eñ seide Dit sijn die
dragen dz juck d rechtueerdicheyt
als mit houerdye. eñ si en worden
niet oetmoedich eñ daer om bliuen
si buten den rijcke goods Die hout
houwet dat is een mensche die ī ve
le sonden is. eñ al doet hi penitencie
hi en wacht hē nz van sonden meer
mer hi leyt altoes quaet op quaet
Die water scept. dat is die mēsche
die goede wercken doet mer om dz
daer quaet mede ghemenghet is. so
verliest hi sijn wercken Eñ des sa:
terdaghes te vespertide doe die son:
nendach quam. so liet hi die sonne
after hem. eñ hi stac sijn handen ten
hemelwaert tot des sonnendaechs
morghens toe dz hem die sonne we
d int aensicht scheen thent des mor
ghens doe si rees eñ dan sat si.

E

Sinte josephs dach wies toe
naem justus was dz is recht
ueerdich Dese was arbeydende in
den dienste d heylicheyt eñ der pre:
kinghe eñ ghedoechde vanden joden
om ten gheloue cristi menighe perse
cucie ende ruste ten laetsten mit enē
salighen gloriosen eynde in judeen
ī vreden. vanden welcken men leest
dat hi inden gheloue cristi venijnt
dranck ende niet druckelics daer
of en gheuoelde.

¶ Te damasch sinte sabinus maxi
mus julianus macrobius cassius

ende paula mit noch ander x.
¶ Ind stat corduba sinte paulus dyaken eñ martelaers dach Ende

F

Daniel propheten dach.
¶ Te romen sinte praxedis joncfrouwen dach dese was in alre suuerheyt ende godliker ewen gheleert Ende na dat si hoer stãdelick langhe mit waken ghebede eñ vasten becommert hadde soe ruste si in cristo ende wort begrauen bi sinte potenciaen hoerre suster buten der stat ten weghe tot salaria.
¶ Te troys sinte julien der heyligher joncfrouwen ende martelaersters dach.
¶ In walschlant inder stat massilia sinte victoer martelaers dach dese doe hi was ridder eñ noch ridderscap hantieren en woude noch den afgoden offeren so wort hi eerst inden karcker ghesloten eñ al daer ghestercket vanden enghel wort hi daer na mit menigherhande crucinghe ghepijnt ende ten lesten mit een ros molen ghemalen ende veruulde so ond asterius den rechter sijn mr̃telie. mit hem waren oec ghepassijt noch drie ridders als alexander felicianus eñ longinus.
¶ Opten seluen dach sinte arbogastus biscop eñ confessoers dach te straesborch Ende noch veel heyligher martelaren ꝛc̃.

¶ Die legende van sinte praxedis maghet.

Praxedis die maget was sinte potenciaens suster Ende si waren sinte nouari ende thimotheus susteren die vãden apostelen gheleert worden inden gheloue. Dese joncfrouwe doemen die kersten dode om dat gheloue. so groeuen si hore lichamen ende si gauen hoer goet den armen om gode. daer nae storuen si ĩ vreden Int jaer ons heren hondert ende viertich onder marco anthonio den keyser.

G

Sinte marien magdalenen dach wt welcke als dat ewãgelium tughet seuen duuelen gheworpen worden.
¶ In galacien der stat antyra sinte platoens martelaers dach wies leuen men bescreuen vint.
¶ Opten seluen dach sinte sinticen die in macedonien begrauen rust. van welcken sinte paulus die apostel scrijft.
¶ Inden cloester fontinella sinte wandregisilus abt eñ confessoers dach Ende noch ꝛc̃.

Die legende van sinte maria magdalena.

Maria magdalena was alsoe gheheten van enen borghe die magdalum hiete ende si was vā alten edelen gheslachten. als vanden ghenen die van coninclike gheboerte quamen Hoer vāder hiete sirus ende hoer moeder eucharia Dese besat mit lazaro hoer broeder. eñ mit martha hoer fuster enen borch ende hiet magdalum die twee milen lach van genazareth Ende betania dat bi iherusalem lach eñ was eē groet deel vā iherusalem ende dit hadden se alsoe onder hem luden ghedeylt. dat maria hadde een besat magdalum daer si magdalena of hiet. eñ lazarus hielt dz deel vā iherusalem eñ martha betanien Eñ om dz maria magdalena na hoer al gaff tot ghenoechten des lichaems. eñ lazarus sijn riddscap volchde so berechte martha strenghelicke hoer driere goet want martha was sorchfoudich eñ vroet Eñ si gaf den ridders eñ sijn knechten eñ des armen dat hem noot was. mer na ōs heren opuaert doe ůcoften sijt al. eñ leyden ghelt voer die apostelen voetē Als magdalena aldq veel goets hadde. wāt daer oůuloedicheyt is vā goede daer menghet oec die ghenoechte des vleysches Ende so si meer vā goede hadde eñ van scoenheden claere was. so si meer hoer lichaem ter ghenoechten gaff Ende hier om so verloes si horē name. eñ men hietse sonderste. mer doe daer xp̄s ander weruen predicte soe wort si mit godes gracie verlicht eñ verwrecket. Eñ ghinc tot symons des lazarus huys daer si hoerde dat cristus at. Ende om dat si nz en dorste comen onder die gherechtighe. want si een sonderster was. alsoe bleeff si after cristus voeten. eñ daer dwoech si sine voeten mit tranen. eñ droechdese mit hoer haer. eñ saluedese mit salue. want die luden van dien lande pleghen hem te saluen voer dat baden om die hetten van dien lande. Eñ om dz symon ī hem seluē pensde. waert dat dese een propheet ware so en soude hi hem in gheens sins laten handelen van een sonderster. Doe berispten onsen here mitter gherechticheyt eñ ůliet den wiue al hore sonden Dit is die maria magdalena die onsen here so groten weldaden gaff eñ so groten teykenen van minnen toende wāt hi wt hoer verdreef vij duuelen. eñ hi ōtstacse al mit sijnre minnē. eñ hi maectse sondlinghe sijn vriendinne eñ sijn weerdinne Ende inden weghe woude hi se hebben sine voersiester eñ procuraerster Ende altoes onsculdichde hise soetelic. want hi onsculdichse

voer den pharizeus die seyde dat hi
onsuuer was ende voer hoer suster
die seyde dat si ledich was eñ voer
judas die seyde dz si ontallich goet
verloes. Doe onsen heer hoer sach
wenen soe en conde hi hem niet ghe-
wachten van wenen Ende om die
minne van hoer so ůwrecte hi hoer
broed lazarus Eñ om hore minne
so verloste hi martha hoer suster vā
den vloeyen des bloets dat si twalef
jaer ghehat hadde. eñ om horen wil
so maecte hi weerdich marcellum
marthen maghet dat si riep dat in
dat ewangelie staet Salich is die
buyc die di droech. want ambrosi
us seyt dat hi martha vanden bloe
de verloste. ende hoer dienst maecht
wast die dat riep. want dit is ma-
ria die ons heren voeten dwoech
mit horen tranen eñ droechdese mit
horen haer. eñ saluedese mit costelic
ke salue. eñ si was die eerste die in
den tide van gracie hoechlic peniten
cie dede Si coes dat alder beste deel
dat si tot ons heren voeten sat ende
hoerde sine woerden eñ die ons he-
ren voeten saluede Si was neuent
cruce in ons heren passie eñ si berey
de salue ende woude sinen lichaem
saluen Ende si en ginc vanden gra
ue niet doe die jonghers wech ghin
ghen. eñ doe cristus verresen was.
soe openbaerde hi hoer eerst. ende hi
maectese der apostelen apostelinne

Na ons heren opuaert dat was in
den viertichsten jaer nae ons heren
passie doe die joden sinte steuen ghe-
steent hadden. Ende si die ander
jongheren verdreuen hadden wt ho
ren landen. soe ghinghen si alle die
landen doer ende sayden daer dat
woert goods Tot dien tiden was
mitten apostelen sinte maximus eē
vāden tweentseuentich jongheren
Ende sinte peter hadde maria mag
dalena beuolen. In dese persecucie
was martha marien suster eñ mar
cella cameriere. eñ sinte tridonius
die blint gheweest hadde van sijnre
gheboerte. mer onsen here maecten
siende Ende maria magdalena eñ
maximus eñ veel ander kerstenen
worden te gāder gheset vanden on
ghelouighen in een scip sonder regie
rer ofte stuerman in die wilde zee.
om datse verdrencken souden. niet
mit gods hulpe soe quamen si te les
ten aen marcellien Ende doese daer
nyemant vonden diese herberghen
woude so woonde si onder een poer
tael dat voer dz volc van dien lan
de tempel stont. mer doe mria mag
dalena sach dat volc inden tempel
vergāderen dat si den afgoden sou-
den offeren so stont si op mit bliden
aensichte ende mit wiser onderscey
delicker tonghen ende woudese be-
keren vander afgoden oefeninghe.
Ende alle die luden verwonderden

van hoer schoenheyt ende van hoer
soeter spraken Des en was gheen
wonder dat die mont die soe soete
cussene hadde ghegheuen op ons he
ren voeten meer van gods roke wt
gheuen soude Hier na gheuielt dat
die prince vā dien lande quam mit
sinen wiue den afgoden te offeren.
om een kijnt te crighen. Ende ma
ria magdalena ontrietet hem die of
ferhande te doen ende predicte hem
cristum Hier na doet een tijt ghele:
den was. so openbaerde maria mag
dalena den vrouwen in een visioen
ende seyde Waer om laetstu die hey
lighen des heren vergaen van hon:
gher ende van coude. alstu van also
veel goets oüuloyes Ende si drey:
ghedense seer ten waer dat si horen
man riede dat hi d heyligen armoe
de verlichte ende te hulpe quame. si
soude vergaen. mer die vrouwe ōt:
sach dit hoer man te segghen. Eñ
des anderen nachts so openbaerde
si hoer efter eñ seyde dit selue. mer
noch verwekeloesde sijt horen man
te segghen Mer opten derde nacht
openbaerde si hem beyden ī die die:
pe nacht seer toernich eñ gram mit
enen bernende aensichte off al dat
huys ghebernet hadde eñ seyde al:
dus O tyran slaepstu eē lit des du
uels mitter slanghe dijn wijf die di
nict en woude segghen die visioene
eñ mine woerden. rustes du o vyāt

des cruces cristi du biste üuult mit
menigher hande spisen eñ du lates
die gods heylighen vā hongher ver
deruen Du legghes ī den palase ghe
dect eñ ghecleet mit laken eñ mit cle
deren van syden Ende du sijtste der
heylighen sonder herberghe eñ laet:
se also sijn Quāde menschen du en
selste also nz ontgaen dz en sel nz
bliuen ongewroken dattu dus lan
ghe ghebeyt hebste dit goet te doen
si sprac aldus eñ ghinc wech Doe
die vrouwe ontspranc soe versuch
tese. ende beuede ende seydet horen
man die om die selue sake oec such
tede Ende si sprac heer saechstu die
droem wel die ic sach Hi seyde ick
hebt ghesien eñ mi verwondt ende
ic onturuchte alte seer mer wat sel
len wi daer om doen Ende dat wijff
seyde hem het tis beter dat wi doen
dat si wil dan dat hoer here god op
ons gram wort Eñ daer om so na
men sise ter herberghen ende gauen
hoer nootdruft Op enen dach doe
maria magdalena predicte. soe sey
de die voerseyde prince waenstu dz
du soudes moghen beschermen dat
gheloue dat du predikes. Si seyde
des bin ic bereyt also du daghelics
sietste in minen miraculen die ic doe
Ende oec mach ic dit vast maken
mit sinte pets predicacien. ōs meys
ter die te romen sit Ende die prince
seyde hoer mit sine vrouwe. sich wi

selley doen al dattu segste ist dattu ons verweruen wilste een kint vā dinen god die du predikes Maria die seyde daer ony en selt niet blijuē after Doe badt maria magdalena onsen heer dat hi hem een kint ghe: uen woude Ende onse here ůhoerde hoer bedinghe ende die vrouwe ont fing Doe woude hoer man trecken tot sinte peter te woenen wert ony dat hi proeuen woude of dat waer was dat maria magdalena vā cris tus predicte Ens synen wijf seyde hem Here wat ist. waent ghi sonder mi hene te varen. neen ghi niet. want als ghi wech vaert. so sel ick oeck wech varen Ens als gi coemt so sel ic oec comen ens daer du rustes daer sel ic oec rusten Die man seyde hoer vrouwe ten en sel also niet synen wāt ony dat ghi swaer sijt ens in die zee ouertallike vele vresen synen so moch te ic ony di oec in veel vresen comē Du selste thuys rusten ende bewa: ren onse goet Weder ony soe sette si hoer daer teghen. ende viel al wenē de voer synen voeten. ende bat so lan: ghe dat hijt consentierde Ende ma ria magdalena sette hoer een cruce op hoer schouderen datse die quade ghees niet letten en soude inden we: ghe Ende si laden een scip alte gwo: telic van al dat hem noot was en de si lieten al hoer ander goeden in marien magdalenen hoede. ende si voeren wech Ens doe si enen nachte ende enen dach in die zee gheweest hadden. alsoe begonste die zee te hef fen. ende die wijnt te waeyen dat si alle ende sonderlinghe die vrou: we die swaer was ens crank gewor den so verueert ens so verstoten met ter felre vloet ens storme. want die storme also groot was ende wort dat die vrouwe ī arbeyde wort vā pinen also dz si mō pinen des lich: aems ende van anxt enen soen ghe baerde ens si starf thant Ens doe dz kinde kijn ghebore was. so werdet hem ens weende ende soecht des moe ders borsten. Ocht seyder dat kime wort ghebore leuendicht. ens was moed slacht ghewordē ens hem be: hoerde te steruen ony datter nyemāt en was diet soekten mochte Dat sel die pelgrym doen die synen wijf doot siet. ens dat kint wenende dat dwes lickt der moeders borsten soekt Hi weende seer ens seyde Ay mi ay mi catijf wat selstu doen. du beghee: des een kint te hebben. ende du he: ues die moeder mitten kinde verlo: ren Die scipluden riepen ens seyden. Men werp den lichaem in die zee. eer wi alle daer mede bederuen wāt alsoe langhe alst mit ons is. soe en sel dat onweder mit ons nz ophou den Ende doe si den lichaem begre: pen hadden omme dz synt in die zee werpen soudē. soe seyde die pelle:

grym Spaert spaert. ende en wil
di mi noch die moeder niet sparen
ōtfermt v doch des kints datter we
ent Laetse een luttel. eñ ontbeit of
die vrouwe yet ī onmachte is vā:
der pinen eñ of si noch yet mochte
comen Ende si en saghen niet verre
vanden scepe enen berch Ende doe
hi den berch sach soe dochte hem be
ter dat hi den lichaem ende dat kint
daer op voerde dan dat hijt in die
zee soude werpen die visschen te etē
Ende nauwe en conste hijt mit be:
de eñ mit ghelde vanden scipluden
ūcrighen Ende om dat si daer om
die hartheyt des steens gheen graf
maken en consten. soe leyden si den
lichaem ī die heymelicste stat van
den berghe Ende hi leyde dat kijnt
an hoer borsten ende seyde aldus O
maria magdalena waer ō quaem:
ste aen marcellijn tot mine onsalic
heyt eñ tot mine verderfenisse On
salighe man waer om aen ghinc ic
dese wech bi dinen raet. waer om
eyschestu dz mijn wijf ontfaen sou
de om dat si daer om steruen soude
want siet si ontfinc ende int gheba
ren is si ghestoruen. ende dat kijnt
datter gheboren is sal oeck moeten
steruen. om datter nyemant en is
diet voedet. siet wat mi gheschiet is
om dine bede dat beuele ic di ende
dinen god dien ick al mine goet be
uolen hebbe. Is hi machtich. soe
moet hi ghedencken des moeders
siele. Ende mit dinen ghebede. soe
moet dat kint beschermt wesen dat
tet niet en bederue. Doe ouerdecte
hi den lichaem ende dat kint mitten
mantel al omme. eñ daer na ginc
hi weder int scip Ende doe hij te ro
men quam. soe quam hem sinte pe
ter te ghemoete. Eñ doe peter sach
dat teyken des cruces gheset op si:
ne scouderen. soe vraghede hij hem
wie dat hi waer. eñ van waen dat
hi quame Eñ hi seīde sinte peter al
dat hem ghesciet was Eñ peter sey
de hem vrede sel di ghescien. du bis
te willecome. eñ du hebste enen goe
den raet ghevolghet ende gheloeft.
Ende en wes niet drouich alslapet
dijn wijf ende dat kijndekijn met
hoor rostet want onse heer is mach
tich. wien hi wil ghiften te gheuen
ende weder te nemen dat hi ghegheuen heeft. ende oec dat hi ghenomē
heeft weder te gheuen. ende dyne
droefheyt in blijscap te verwande:
ren Ende peter voerden te iherusa:
lem ende toende hem alle dye stede
daer cristus predicte ende sine my
raculen dede ende die stādt daer hij
ghepassijt was. ende daer hi ten he:
mel voer Ende eer hem sinte peter
naerstelic int geloue leerde. so ledet
twee iaer. Ende doe ghinc hi we:
der te scepe omme te huus te varen
Ende doe si voeren soe quamē si mz

goods gheleye aenden berghe daer
hi sijn vrouwe mitten kijnde leyde.
Eñ hi vercreech vanden scipluden
mit ghelde ende mit bede dat si daer
an voeren Ende dz kindekijn was
daer ghehouden ghesont van maria
magdalena. eñ dat kindekijn plech
stadelic te gaen aen dat oeuer van
der zee ende daer plechtet te speelen
mit steenkijns ende mit scilpen als
kijnderkijns pleghen. Ende doe si
daer aen ghecomen waren soe sach
dese man dit kijndekijn lopen spee-
len alst plecht neuen den oeuer vā-
der zee Ende hi had alte groet won
der wat dat wesen mochte ende hi
ghinck wt dat scip. ende doen kijnt
sach om dattet nye alsulcken dinc
ghesien en hadde alsoe wortet ver-
ueert. eñ liep tot sijn moeders bor-
sten alst plech. ende hi berchde hem
onder die mantel Ende om dattet
die pellegrym bet besien woude. so
ghinc hi daer toe Eñ hi vant daer
een scoen kijnt sughende sijns moe
ds borsten Eñ hi nam tkint eñ sey
de. O maria magdalena hoe salich
soude ic sijn. ende hoe wel soude alle
mine dinck vergaen wesen. worde
nv mine lieue wijf leuende also dat
si mit mi te lande mocht varen wāt
ic weet wel. eñ sonder twiuel ghelo
ue ics datstu mi dit kint hebste ghe
gheuen eñ twee jaer gheuoet hebts
in deser steenroedse dattu die moe-
der oeck mogheste ghenesen ter eers
ter ghesontheyt Doe hi dit seyde so
wort dit wijf weder leuende als of
si van een slaep ontspronghen had
de. ende si seyde. O maria magda-
lena. du biste vā groter verdienten
die voldades eē vroede vrouwe diē
ste eñ doe ic in arbeyde lach ende in
alre noot. soe hebstu voldaen dijn-
re deernen dienst Doe dit die pelle
grym hoerde. so verwondde hi hem
ende seyde O mijn lieue wijf leuestu
nv. eñ si seide jc leue eñ bin nv eerst
ghecomen vander pellegrymaedse.
van daen du ghecomen biste Eñ al
so di sinte peter gheleyt heeft te ihe-
rusalem. ende di ghetoent heeft alle
die steden daer xp̄s ghepassijt was
eñ begrauen. eñ veel and steden al
so was ic oeck mit v luden mit ma
ria magdalena die mi leyde. ende ic
sach elcke stat eñ hebse onthouden.
Eñ si bestont te ūtellen alle die ste-
den daer hoer man gheweest hadde
eñ ghesien had. alsoe dat si in ghene
punte en miste Eñ doe dese pelgrim
aldus sijn wijff ende kijnt ontfaen
hadde leuende so ghinc hi blidelick
te scepe wert ende cort daer na qua
men si an mercellien Eñ doe si vten
scepe waren ghegaen soe vonden si
maria magdalena eñ hoer jongers
prediken Ende si vielen al wenende
voer hoer voeten eñ ūtelden al datt
ghesciet was. eñ si worden van sin-

te maximius ghedoot. Doe destru
eerden si. eñ braken in die stat van
marcellien alder afgoden tempelen
ende si maecten kerken in xpūs ere
Eñ coeren daer lazarū tot enen bis
cop. Ten lesten alst god woude soe
quamen si tot eenre stat die aquen
se hiete. ende mit vele miraculen die
si daden brochten si dat volc totten
gheloue Ende daer wort sinte max
imius tot enē biscop gheordineert
Hyer en binnen soe ghinck maria
magdalena ī een alten woestē wil
dernissen. om bet te ghebruken dye
godlike comtemplatie Eñ si woen
de dertich iaer in een stat dye hoor
die enghelen bereyt hadden. mer in
dese stat. soe en was gheen solaes
van water noch vā ryuieren noch
van boemen. om dat hier in open:
baer soude sijn datse onsen here mic
te te voeden. met hemelscher spisen
ende niet met aertsche ghenoechten
Ende elcke daghe soe voerdese dye
enghelen ten hemel waert ten seuen
ghetiden vanden daghe. Ende si ho
orde mit haer lichamelike oren der
enghelen sanck. ende om dat si al:
le daghe veruolt was met aldus so
eten spise. ende datse die enghelen
weder brochten tot hoor stat. als
si dit ghehoert hadde. soe en hadse
gheen aertsche spijse te doen. Ende
het was een heylich pape dye gaer:
ne een heylich leuen hadde gheleyt:

Ende hi maecte een celle ī te wonē
op twalef stādiē nāder stat Glosa
Ercules die gygant lyep vijftich
treden in een ādem. eñ daer bleef hi
staende. ende daer om hyetet stādiē
eñ elcke screde was vijf voetē wijt
eñ viij. stādien maeckt eē myle Op
enen dach soe ondede onse heer des
priesters ogen eñ hi sach met sinē
vleyschliken oghen hoe die enghe:
len neder quamē tot dyer stat dair
maria magdalena lach. ende hoe si
se op voerden ten hemel eñ hoe dat
sise weder brochten ī die selue stat
met godlike loue. Ende om dz die
pape woude wetē dye waerheyt vā
desen wonderliken visyoen soe be:
ual hi hem seluen gode. ende ghinc
stoute lijcken tot dyer stat waert.
Eñ doe hi daer soe nae was alsmen
met enen steen werpen mochte. soe
begonden hē sine benen te beghuē
eñ wort binnen mit groten anxste
beuaen Ende als hi afterwert gaē
woude soe mochte hij wel gaen op
sine benen. mer als hij hem pijnde
tot dier stat wert te gaē. so dwāc
hem soe grote siecheyt ende stijfheyt
des lichaems Dus ūstont die goe:
de man dat dit was een hemels sa
crament daer gheen menschelicheit
toe comen en mochte Ende hi riep
aen gode eñ seyde Ic besweer di bi
gode ist dattu een mensche biste of
enighe mēschelike creatuer die dair

woenes inden hole dattu mi ant:
woerdes eñ segghet mi wie du bis:
te Doe hi dit ꝺde werf gheseyt had:
de. soe antwoerde maria magdale
na Coemt nare ende du selste mo
ghen weten al dattu wilste. Ende
doe hi al beuende was ghecomen te
halue weghen. soe seyde si tot hem.
Ghedenct v wt der ewangelien yet
van die vermaerde sonderster ma
ria. die mit horen tranen ons heren
voeten dwoech. ende mit horen hare
dwechde. ende daer mede verdiende
verlatenissen der sonden. Die pape
seyde ic gedenct eñ dat is meer dan
dertich jaer gheleden dat dat ghescie
de also die heylighe kercke gheloeft
Doe seyde si ick bin die maria die
al hier ghewoent hebbe dertich jaer
dat mijns nyemant en wiste Ende
alsoe di ghisteren ghetoent was al
soe is mi ghegheuen dat ick alle da:
ghe mitten enghelen handen worde
op gheuoert ten hemele ten seuē ghe
tiden vanden daghe. ende ick hoerde
die soete sanc ꝺ enghelen Ende om
dat mi onsen heer vertoent heeft dz
ic steruen sel so ganc tot sinte maxi
minus. eñ segt hem dit dat hi een
paeschdaghe tot dien tiden dat hi
plech op te staen te metten dat hi al
leen ī sijn bede huys gae. ende hi sel
mi daer vijnden ghebrocht mitter
enghelen handen Eñ die pape hoer:
de hoer stemme als een enghel. mer
hi en sach nyemāt Ende te hant soe
ghinc hi tot sinte maximinus ende
seydet hem Eñ sinte maximinꝰ die
wort veruult mit groter bliscappen
eñ dancten onse heer alte seer. ende
op dien dach eñ in die vre alst hem
beuolen was. so ghinc hi alleen int
bedehuys eñ hi sach maria magda
lena staen inꝺ enghelen gheselscap.
diese ghebrocht hadden. eñ si was
twee ellen hoghe vander eerden ver
heuen staende onder die enghelen.
ende si hadde hoer handen op gheste
ken eñ bede Eñ doe hem sinte maxi
minus ontsach tot hoer te gaen. so
keerdese hoer eñ seyde Vāder comt
harwert naerre ende en vliet vā di
ne dochter nz Eñ doe hi hoer naere
quam alsmen leest in sinte maximi
nus legende so blicte hoer aensicht
soe claer vanden gheselscap der en:
ghelen dat hi bet hadde sien moghen
ī die sonne dan ī hoer aensichte Eñ
als alle die clergie vergādert was
eñ oec die voerseyde pape so ōtfinc
si ons heren lichaem mit veel tranē
Daer na strecte si hoer lichaem an
den cant vāden outaer. eñ hoer hey
lighe siel voer te gode wert. eñ als
si doot was. so bleeff daer so soeten
roke datment vijf daghe lanc roeck
Eñ sinte maximinus dede hoer hey
lighe lichaem balsemē eñ hi begroef
se eerlic eñ hi beual datmen hem na
sijn doot neuen hoer soude grauen.

Egesippus. of als sommighe seggē iosephus ouerdraghet ghenoech ī den voerseyden hystorien. want hij seyt in een vay sinen boeken dz maria magdalena na cristus opuaert om die hetten vā cristus minne. eñ om verdriet dat si had dz sy nym: mermeer may sien en woude Mer nae dyen dat si ten lande vay aquē sen quam. soe ghinese ī dye woestine ende si woende daer dertich iaer dattet nyemāt en wiste Ende daer wort si opgeuoert ten hemele. mer hi seyt doe die pape tot hoer quam vant hise beslotē in een celle Ende hi gaf hoer cleet dat si eyschede ende sy dede dat aen ende ghinc tot hem. Ende als si onsen here ontfaē had de. soe hyef si hoer handen ten hemel wert ī bedinghe eñ gaf harē geest.

¶ Exempel

In des gheten carolus tiden Int iaer ons heren cc eñ xlix ghetaert die hertoghe vay burgoenger. doe hi vay sine wiue gheen kinderen crigen en mochte. so gaf hi mildelijc ō gode sijn goet den armen eñ maecte vele cloesteren Eñ doe hi dat cloester vay verselay hadde ghestichet. so sende hi den abt vā dien cloester en de enen monic mit eersaemghesellscap ter stede vā aquensen. om dz hi vay daer brenghen soude vā maria magdalena heylichdom. Ende doe dese monic ghecomen was tot: ter voerseyder stat. ende hi vāt dz se verdruet was vanden heydenen Soe vant hi mit auenturen hoer graf. want dat ghescriste dat in: den marmor steen ghewrocht was twende dat maria magdalena daer begrauen was. Ende inden graue was maria historie wonderlijc beschreuē Eñ bi nachte brac hi dz op eñ nā dat heylichdom daer wt. eñ droecht mz hē ter herbergen wert Ende in dier seluer nacht so open baerde maria magdalena dese selue monic: eñ seyde dz hi hem nz en ōt sagh mer dat hi dede dat hi begonnen hadde Eñ doe hi weder keerde ende hi op een halue mile totten cloester quā soe en mochten sijs gheen sins den heylichdom verporren vay daer. voer dat daer die abt mit synen moninckē quam ende drogen se voert met waerdighe processie ende met sanghe

¶ Exempel

Het was een ridder dye alle iare plach te comē tot sinte maria magdalena. Ende hi wort versleghen in enen stride. ende doe hem sine ondaers beweenden daer hi inder bare stont so seyden si ende beclaech den hem op maria magdalena waer ōme dat si hē hadde laten sterue hore dēuoten ridd sonder biecht en de penitencie. Doe stont die gheen die daer dot was op daert sijt al:

le saghen ende hem verueerde. ende
dede tot hem comen een priester.
Doe hi deuolick ghebiecht was.
ende hi goods lichaem ontfaen had
de so starff hi in vreden.

EEn scip dat gheladen was mit
mannen eñ wiuen eñ brac ind zee
mer een wijf die eē kint droech doe
si sach datse ī vresen was in die zee
soe aenriep si maria magdalena al
dat si mochte Eñ si beloefde moch-
te si van dien anxte ontgaen eñ si
een soen ghebaerde dat si hem ī hoer
cloester brenghen soude Eñ te hant
openbaerde hoer een wijff scone eñ
minlike ī abijte diese nam bi d kin
ne eñ brochtse gans eñ ghesont te
lande daer die and in anxte ende in
vresen waren eñ bleuē Eñ daer na
so ghebaerde si enen soen eñ si vol-
dede hoer belofte Somighe segghen
dat maria magdalena was johan-
nes ewāgelisten bruyt dien hi ghe
trouwet hadde doe hem cristus vter
bruloft riep. Ende dat si hier om
hadde alten groten onweerdicheyt
dat cristus horen brudegom ontno
men hadde. dz si wech ghinc eñ gaf
hoer seluen tot alre ghenoechten.
mer om dattet niet tamelic en was
dat sinte jan bekeren worden soude
ten sake van marien verdoemenis
daer om bekeerdese cristus mit ont
fermherticheyt tot penitentien Eñ
om dat hise riep vander hoechster
ghenoechte des vleysches. daer om
veruulde hise mitter hoechster ghees
teliker ghenoechten bouen die and
welcke is die minne gods Eñ somi
ghe segghen van sinte jan dat hem
xp̄s vertierde mitter soeticheyt sijn-
re vrienscap bouē die and ō dat hi
hē vāden voerseidē genoechte riep
mer somige houden dz also nz en si.

Exempel

EEn mā was die beyde sijn ogen
verloren hadde. Doe hi ghecomen
was ten cloester van verselay. om
te visentieren marien magdalenen
lichaem Eñ doe hem die ghene seide
dien leyde dat hi hoer kerke sach so
riep hi mit groter stemmen O ma-
ria magdalena sel ic nymmermeer
dijn kercke moghen sien eñ te hant
so worden sijn oghen ontdaen.

Exempel

EEn man was die sijn sonden in
een cedule screef. eñ hi leydse onder
die dwale op sinte maria magdale-
nen graft. eñ bat hoer dat si hem of
felaet daer of verweruen soude. eñ
na een luttel tijts nam hi die cedu
le weder. eñ hi vant dat alle die son
den wt ghedaen waren.

Exempel

EEn man was diemen ī veteren
hielt om tghelt dz hi sculdich was
eñ hi aenriep dicke maria magda-
lena dat si hem helpen moste. siet op
enen dach. soe openbaerde hem een

scone vrouwe eñ si brac die banden eñ dede op die dore eñ hiet hem dat hi vloghe Doe hi sach dz hi verlost was so vloech hi van daen.

Exempel

HEt was eē clerc wt vlaenderen die steuen hiet die in so groten sonden gheuallen was dz hi alle quaet heyt dede. soe dat hi niet doen off horen en woude dz hem salichlic was nochtans hadde hi maria magdalena in so groter deuocien dz hi horen auont vastede. ende vierden horen dach Ende doe hi hoer graft gheuisentiert hadde. so openbaerde si hem dat hi en sliep noch en waecte als een scoen wijf. mer si hadde bedroefde oghen. ende twee enghelen hieldense an beyden siden Ende si seyde hem. Steuen waer om soe loenstu mi qualiken dz ic doer di doe waer om en wordeste niet bewert tot berouwenis mit minen neersticheyt. want van dier tijt dattu begonste in mi deuocie te hebben. so hebbe ick gode voer di neerstelick ghebeden. Hier om stant op ende biecht di. ende ic en sel di niet laten voer dat tu tot gods vrientscap wed comes Te hant soe begonste hi te voelen. als een gracie die in hem ghestortet was Ende hi liet alle die werelt eñ hi ghinc in een cloester daer hi alte volcomelic in leuede In sijnre doot so sachmē maria magdalena staen mitten enghelen neuen sijn bedde ende dat si sijn siele op voerden inden hemel als een witte duue mit loue ende mit sanghe.

A

SInte appollinaris bisscops dach dese was van sinte peter den apostel te romen biscop ghewijt eñ te rauennen ghesendet daer na doe hi voert gheloue cristi menigherhande ende wtghesochte tormēten gheleden hadde so ghedoechde hi ten lesten onder vespasiaen den keyser veel tormenten elc bi sonder eñ veruulde sijn gloriose martelie.

Te romen sinte primitiua d' heyligher joncfrouwen dach Eñ noch veel meer heylighen ꝛc.

Die legende van sinte appollinaris

APpollinaris was sinte pet's jongher. ende hi wort van hem ghesent bisscop van rauennen van roemen. Ende hi ghenas daer des princen wijff ende doeptese ende hoer man mit alle hoer ghesinne. Dit wort een rechter gheboetscapt ende hi dede te hant appollinaris halen. ende men leyde hem in jupiters tempel dat hi den afgoden offeren soude. Ende doe hi der afgoden papen seyde dattet beter waer datmen

dat gout eñ dat siluer dat omtrent
den afgoden hinck den armen gaue
dan datment soe voer die duuelen
hinck Doe vinck men te hant ende
men sloech hem soe mit cluppels dat
hi bi na doot was. mer sine jongh
ren droegenen ĩ een huys eenre we
duen. daer hi binnen ses maenden
wed wt quam Ende van daen quã
hi weder ter stat van classen dat hi
daer ghenesen soude een edelen stom
mẽ man Ende doe hi int huys quã
so riep daer een maechdekijn dat be
seten was ende seyde Gods knecht
ganc van hier. of ic sal v vter stat
doen slepen Eñ appollinaris berusp
te hem ende bedwanc hem wt hoer
te gaen Ende doe hi ons heren na:
me an gheroepen had ouer die stom
me ende hi ghenesen was so gheloef
den daer meer dan vijfhondert men
schen. mer die heyden sloegenen mit
cluppels ende verboden hem dat hi
ihesus niet en noemde. mer daer hi
op die eerde lach. also riep hi al dat
hi mochte dat ihesus die ghewari:
ghe god waer Doe deden si hem mit
bloeten voeten op coelen staen. mer
om dat hi xpristus noch vromelic
ke predicte soe verdreuen si hem wt
der stat Tot dien tiden dz rufus pa
tricius die hertoghe van rauennen
een siecke dochter hadde. ende hi ap
pollinaris hadde gheroepen om hoer
te ghenesen te hant doe hi int huys
quam doe starfse Ende rufus seyde
hem Och offtu niet ghecomẽ en wa
res in mijn huys. want die grote
goden sijn vergramt ende en willen
mine dochter niet ghenesen Eñ wat
selste hoer moghen doen Appollina
ris seyde hem En ontsich di niet al
lene sweere mi. ist dat die joncfrou
we verrijst dat ghi hoer niet verbie
den en selt horen scepper nae te vol:
ghen Doe hi dat hadde ghedaen doe
bat appollinaris. ende die joncfrou
we stont op ende si beliede cristus
name Ende si eñ hoer moeder ende
eẽ grote menichte worden ghedoept
eñ si bleef maghet Doe dat die key
ser hoerde so screef hi tottẽ prouoest
vãden dinchuse dz hi soude doen of
feren appollinaris den afgoden of dz
hien in een eylant sende. eñ om dat
appollinaris nz offeren en woude so
dede hi hem mit cluppels slaen. eñ de
den opwert hanghen al wtgherect.
eñ deden also pinen. eñ doe hi daer ĩ
den here alte stoutelic predicte so de:
de hi heet water in sijn versche won:
den ghieten. eñ doe hi hem mit veel
ysers also gebonden int eylant sen
de. mer doe die kersten sagen aldus
grote onghenraicheyt so worden si
al ontsteken ĩ horen moet eñ liepen
op die heyden eñ sloeghen meer dan
tweehondt mans doot Doe dz die
prouoest sach so berchde hi hem eñ
leyde appollinaris ĩ een nauwe kar

ster Daer na leyde hi hē ghebonden in een scip. ēn senden inden eylande mit drie clercken die hem volchden Ēn daer ōtghinc hi alleen mit twee clercken ēn mit twee ridds die vrese hadden vanden onweder vander zee. ēn hi doepte die ridds Daer na quam hi te rauennen ēn wort vanden ongheloufighen gheuanghen ēn men leyden tot appollijns tempel. Ēn doe hi sijn beelde sach so vermaledide hijt. ēn het viel te hant Doe dat die biscoppen saghen. soe brochten si hem tot thauw den rechter. Ende doe apollinaris des rechters soen die blint was verlicht hadde. soe gheloefde hi ende deden vier jaer i sijn ghesel scappie te woenen Hier na doen die biscoppen hadden ghewroecht voer vespasiaen so gheboet vespasiaen. Soe wie den afgoden enighe laster dede. dat hi ghenoech dede of dz hi offeren soude. ofte neen dat men hem verbrande ēn sijn goet name Ten is niet recht dat wi den goden wreken souden. mer si moghen hem seluen wreken ouer hoer vyanden op dat si gram worden. Doe leuerden demostenes die prince apollinaris die nz offeren ē woude enen prince die stersten was ēn dede apollinaris dat hi ghinghe inden lazarus strate. op dz hi hē daer soude moghen berghen om den heydenen ende der joden gramscap mer die heydenen volchden daer ēn sloeghen hem harde langhe tot bid dwot Mer hi bleef seuen daghen leuende ēn predicte daer sijn discipulen Ēn doe gaff hi sijn gheest. ēn daer wort hi vanden sterstenen begrauen. int jaer ons heren. lxx. onder vespasiaen den keyser Ambrosius seit vā dese martelaer alous Appollinaris die weerdighe biscop wort vāden prince der apostelen sinte peter gheseynt te rauennen om den ongheloufighen ihesus name te boetscappen. Ende doe hi hem wonderlijcke teyknen van doechden dede den ghenen die in cristum gheloefde soe wort hi dicke mit felle gheselen ghegheselt Ende sijn oude lichaem wort van quaden tormenten yselic ghequetst. mer om dat van sine tormenten die ghetrechtighe niet en soude verueren Ende die craft vā ons heren ihesus christus name soe vol dede hi d apostelen teyknen nāden tormenten. Hi verwrecte een dode joncfrouwe. ende hi gaff den blinden dat sien weder. ende den stommen sijn spraec Hi verloste enen besetten vanden duuel. ende hi suuerde die smetten vander lazarie. Hi ganste oec die lamme leden vāden quaden euele. Ende hi werpet neder der afgoden beelden ende horen tempel. O weerdighe bisscop mit wonderlicke prisen die weerdich

waerste te ontfaen mitter biscopli-
ker weerdicheyt die macht d apos
telen. O starcke goods martelaer
die te hant in dinen ouden daghen
vromelic den quaden menschen ihe-
sum cristum predikes die werrelt
verlosser te sijn.

G

Sinte jacobs auont ghebodt
vasten.

In ytalien d stat tyro sinte cris
tijn der heyliger joncfrouwen dach
dese gheloefde ī cristo ende ghedoech
de onder twee rechteren veel tormē
ten. ten lesten wort si onder den der
den rechter hoer tonghe of ghesnedē
ende mit ghescutte doerquellet bleef
si ind belijnghe ons heren eñ veruul
de den loep hoerre martelien.

Te romen ten weghe tot tybur-
tina sinte vincencius martelaers
dach.

Te emerita der stat in spaengen
sinte victoers ridders dach die mit
tween broederen cartaceo eñ anti-
geno mit menigherhande tormēten
doer quellet sijn mr̄telie volbrocht.

Opten seluen dach sinte nycea
ende aquilina d heyligher joncfrou
wen dach. dese bekeerde totten ghe-
loue ouermits predicacien des heyli
gen martelaers sinte cristoffels eñ
ontfinghen den palm hoerre marte
lien mit offsnidinghe hoers hoefts.

Inder stat amiternina passie d
heyligher martelaren ende ridderen
lxxxiij Ende noch veel meer heyli
gher martelaren ꝛc̄.

Die legende van sinte cristina
maghet eñ martelaerster.

Cristina die was geboren vā
herde edelen oudaers in tyro
ytalien Ende si was van horen va
der ghedaen in enen toern mit xij
joncfrouwen eñ camerieren Ende
si hadden mit hoer silueren ende gul
den goden Ende om dz si seer scoen
was so wort si gheeyschet van vele
luden te wiue Mer hoer ouders en
woudens niet doen eñ wouden dat
si bleue inder afgoden oefeninghe.
mer si was vanden heyligen gheest
gheleert eñ veronweerde der afgo-
den sacrificie Ende si berchde in een
veynster die offerhande die si den
afgoden offeren soude Ende doe ho-
re vāder tot hoer quam doe seyden
hem hoer camerieren. Dijn dochter
ende onse vrouwe veronweerden
dine afgoden te offeren. ende si seyt
dat si kersten is Doe dat hoer va-
der hoerde. soe besmeecte hise ende
hi nodese dat si die afgoden offeren
soude Si seyde hem. en hiet mi dijn
dochter niet mer goods dochter die
die offerhande des loues betaemt.

want ic en offer niet starflicke go-
den. mer god vanden hemel offere
ick sacrificie. Die vader seyde hoer
lieue dochter mijn en offer nz enen
god allene sacrificien dat op di die
ander goden niet gram en worden.
Si seyde. du heueste wel ghesprokē
al en weetstu die waerheyt niet.
want ick offer sacrificie den vāder
den soen ende den heylighen gheest.
Die vad seyde hoer oftu drie goden
aenbedes waer bi aenbedes du die
and niet Si seyde hem. die drie sijn
een god Hier nae brac cristina die
afgoden eñ dz gout eñ dz siluer vā
den afgoden gaf si den armen. mer
doe hoer vad quam ō die goden an
te beden eñ hise niet en vant. eñ hi
hoerde vander joncfrouwen. wat-
ter cristina mede ghedaen hadde soe
dede hise ontcleden ende van twalef
mannē slaen also seer dz die knech
ten nz meer en mochten Doe seyde
cristina horen vāder sonder eer en-
de sonder scaemte. eñ gode onweer-
delick Siet die mi slaen die en mo-
gen niet meer. bidde hem craft van
dine goden oftu mogheste Ende doe
dede hise mit kettenen ghebonden in
een karcker legghen. Doe dit die
moeder hoerde. so scoerde si hoer cle
der ende liep ten karcker wert en-
de viel voer hoer dochters voeten
ende seyde Dochter mijn cristina.
licht mijnre oghen. ontferme di
mijns Si seide hoer. wat segghestu
mi dijn dochter En weetstu nz dat
ic mijns goods name hebbe Doe si
hoer nz en mochte gheraden. so quā
si tot horen man. eñ si seyde wat si
hoer gheantwoert hadde Doe dede-
se die vad voer dat gherechte bren
ghen ende hi seyde hoer. Offer die
goden ende en wilstu dat niet doen
so selstu veel tormenten liden. ende
du en selste mijn dochter niet hieten
Si seyde hem. du hebste mi groete
gratie verleent. om dattu mi nym-
mermeer en hietes des duuels doch
ter. want wat vanden duuel wort
gheboren dat is des duuels. want
du biste des duuels sone Doe dede
hi hoer dat vleysch off trecken mit
crauwels. ende hoer teder leden scoe
ren mer cristina nam vā horen vley
sche. ende werpet in hoers vāders
aensichte eñ seyde Neme tyran eñ
ete van dat vleysch dat van di ghe
wonnen is Doe leydse die vad op
een rat. eñ leyde daer vuer eñ olye
ond. mer die vlamme die daer wt
spranck ontstack ende verbernde
v^c mans. mer hoer vāder meende
dat si dit al dede mit gokelyen. en-
de dedese weder in een karcker leg-
ghen Ende alst nacht was ghewor
den. soe beual hi al sine knapen dat
si hoer enen groten steen anden hals
bonden ende in die zee worpen Doe
si dat ghedaen hadden. doen ont-

finghense die enghelen te hant. en
de cristus quam tot hoer neder eñ
doepse in die zee ende seyde Ic dope
di inden here minen vader. eñ in mi
ihesu xpristo sinen soen. ende inden
heylighen gheest Eñ hi beualse mi-
chael den archangel diese weder te
lande brochte Doe dit hoer vader
hoerde so sloech hise voer thoeft en
de seyde. mit wat touernye doetstu
dit dattu in die zee toueren conste.
Si seyde onsalighe sot dit so hebbe
ic ontfanghen van onsen here ihesu
cristo Doe seynde hise in enen kar
ker eñ gheboet datmense vroe ont-
hoefden soude. mer binnen dier sel-
uer nacht so starf vrbanq hoer va
der Na dese soe volghede een quaet
rechter die dinus hiet. ende hi dede
bereyden een yseren wieghe die ghe
gloyet was. eñ ontsteken mit olye
harse eñ pec. eñ hi dede cristina daer
in werpen eñ hi dede die wieghe vā
vier mannen wieghen om dat si te
haestelicker soude sijn ubrant Doe
loefde cristina gode om dat hi wou
de datmense wiechde als een cleyn
kint in wieghe ghelijck of si nuwe
lincs gheboren geweest hadde Doe
dede die rechter hoer hoeft sceren eñ
al naect doer die stat leyden tot ap
pollinen Eñ daer gheboet si den beel
de eñ het viel eñ wort te puluer ghe
maect. Doe dat die rechter hoerde
so verueerde hi hem ende gaff sinen
gheest Na dese soe volghede juliaen
ende dede enen oeuen ontsteken eñ
hiet cristina daer in werpen. ende si
gheduerde daer inne vijf daghen eñ
wandde mitten enghelen daer in eñ
loefde eñ dancte gode Doe dit juli-
aen hoerde so seyde hi dat si dit dede
mit touernye. ende dede an hoer leg
ghen twee aspiden eñ twee wipers
slanghen eñ twee ander slanghen.
mer die serpenten licten hoer voe-
ten. eñ die aspiden hinghen aen die
borst eñ en deden hoer niet. ende die
slanghen wonden hoer om den hals
eñ licten hoer sweet off Eñ juliaen
seyde tot een touenaer. bistu oeck
niet een touenaer. doet dese beesten
hoer deren Doe hi dat dede doe voe-
ren die serpenten op hem eñ doden
hem te hant. Doen gheboet cristina
die serpenten eñ dedese gaen ter wil
dernissen wert. eñ cristina verwrec
te die dode mēsche Doe hiet juliaen
datmen hoer borsten of snede. ende
daer quā melc voer bloet wt Daer
na dede hi hoer die tonghe wt sny-
den. mer cristina die en verloes ho-
re sprake niet. mer si nam dat stuc
vā hore tonghe eñ si werpet juliaen
in sijn aensicht eñ werpen daer me
de sijn oghen wt Doe wort juliaen
gram eñ scoet in hoer twee ghescut
ten die een omtrent hoer herte. ende
die ander ī hoer side Ende daer na
gaf si hoer gheest. jnt jaer ōs heren

cc. eñ lxxxvij ond dyoclesiaen den keyser Hoer lichaem is begrauen ĩ een borch die buffele hiet die daer ghesticht is tusschen die oude stadt eñ tusschen vitbium mer tyrus die bidẽ borch was is al ghedestrueert

C

Sinte jacob des heiligen apostels dach sinte jans ewangelisten broed Dese wort vanden coninc herodes onthoeft eñ sijn oühey lighe ghebeenten worden van iherusalem in spangen ghebrocht eñ int vterste dies landes ghebercht ende verheuen daer si mit stadiger weer dicheyt vanden volcke gheoefent eñ versocht wordet.

¶ In licien d stat samon sinte cristoffel martelaers dach die mit yseren roeden gheslaghen eñ van vlammẽ des gloyende brants ouermits cristus cracht behouden eñ daer na mit ghescutte der pilen doerscoten sine martelie ten lesten veruulde mit ofhouwinghe sijns hoefts.

¶ Inder stat bartinona sinte cucufatus martelaers dach. dese nae dat hi om den name ons heren ond drie rechteren seer wrede tormenten ghedoecht hadde soe wort hi ten lesten mitten sweerde ghedodet ende voer verwinre totten heer.

¶ Te meths sinte glodesnidis der heyligher ioncfrouwen dach.

¶ Te tryer sinte magnericus bisscop ende confessoers dach. Ende noch veel ander heyligher martelaren confessoren ende ioncfrouwen dach.

¶ Die legende van sinte jacob die meerre apostel.

Die apostel sinte iacop zebedeus sone Doe hi in iudeen eñ in samarien na die opuaert ons heren predicte so wort hi ten lesten gesent in hyspanien. dat hi daer dat woert goods prediken soude Ende doe hi sach dz hi daer gheen profijt en dede. ende hi daer allene neghen ionghers vergadert hadde. soe liet hid daer twee dat si daer prediken souden. ende hi nam die and seuen mit hem ende ghincker mede in iudeen Mer iohannes beleth seyt. dz hi daer mer een en bekeerde Eñ doe hi in iudeen dat woert goods predicte. doe sende een gokelaer die hermogenes hiete sinen iongher philetum tot iacobum om datten philetus verwinnẽ soude voer die ioden dz sijn p̃dicatie valsch wesen soude. mer doe hem die apostel voer hem allen verwan mit redelike reden eñ hi veel miraculen voer hem ghedaen hadde. so quam philetus tot hermogenum. eñ prees iacobus leringhe

ende vertelde sine miraculen eñ sey:
de dat hi sijn discipel wesen soude.
eñ hi riet hem oeck dat hi sijn disci:
pel worde Doe wort hermogenes
gram eñ hi maecten lam mit sijn go
kelien so dat hi hem niet en mochte
om keren noch beweren. eñ hi sey
de Wi willen sien of v jacob mach
ghenesen Doe philetus dit mit een
kint jacob hadde ontboden so sende
hem jacob sijn hoeft cleet ende seyde
Hi neme dit hoeftcleet ende segghe
Die here heft op die ter neder ghe:
worpen sijn eñ die here ontbint die
gheuanghen. eñ te hant doe hem dat
hoeft cleet nakede. soe wort hi ont
bonden van hermogenes gokelyen
Ende hi bespotten eñ ghinck tot ja
cob wert. ende hermogenes wort
gram eñ riep die duuelen voer hē
eñ gheboet hem dz si jacob eñ phile
tum ghebonden voer hem brochten
dz hi hem vā philetum soude mogē
wreken dz hem voert aen sine jon
gheren niet meer en souden bespot:
ten Mer doe die duuelen tot jaco:
bum quamen so begonsten si in die
lucht te vlieghen eñ seyden Jacob
goods apostel ontferme di onser.
want eer onse tijt ghecomen is soe
ůbarnen wi ons Jacob seyde hem
waer ō sidi tot mi ghecomen Si āt
woerde hermogenes heeft ons hier
ghesent dat wi di eñ philetum tot
hem brengen souden. mer altehant

als wi tot di ghecomen sijn so heeft
ōs god mit vuerighe veteren gebon
den eñ torment ons seer Jacob sey
de die enghel ontbinde v eñ keert
wed tot hermogenes eñ brenctē mi
ghebonden eñ onghequetst. eñ doe si
wech gheuaren waren soe grepen si
hermogenem eñ bonden hē sijn han
den op sijn rugghe. eñ brochten al
ghebonden tot jacobum eñ seyden.
Du sende ons daer wi ůbernt wor
den eñ swaerlic ghetorment Ende
die duuelen seyden tot jacobū ghif
ons in hem macht dat wi dijn on:
recht wreken moghen eñ onse ver:
barnen Ende jacob seyde siet phile
tus staet voer v waer om en hout
ghi hem niet Si seyden. siet wi en
moghens niet ghenaken een mug:
ghe die in sijn slaepcamer is Ende
jacob seyde tot philetum om dz wi
goet voer quaet wed gheuen sellen
als onse heer leert hermogenes bāt
di. mer du philetus ontbinde hem
Ende doe hermogenes ontbonden
was. doe soe stont hi bescaemt Eñ
jacob seyde hem ganc vry daer du
wilste want ons en hoert niet toe
dz wi yemāt tot sijns ondanckes
sellen ten gheloue brenghen Eñ her
mogenes seyde Ick bekenne dier
duuelen gramscap ten si dattu mi
yet vāden dinē gheues dz ic mit mi
nemē mach si sellen mi doden Eñ ja
cobus gaf hem sijn stoc Eñ hermo

genes ghinc wech ende brochte al-
le sijn boecken van sinen touernye
om datmense verbernen soude Eñ
jacob dedese hem inder zee werpen.
om dat die stanc vanden vuere nye
mãt deren en soude Ende doe hi die
boeken ind zee gheworpen hadde. so
quam hi weder totten apostel ende
hi hielt sine voeten eñ seyde Verlos
ser der sielen ontfanct dien in sijn-
re berouwenissen die du tot noch
hebste verdraghen dijn hatende en-
de lasterende. Doe begonste hermo
genes so seer volmaect te wesen in
goods minne ende in vresen soe dat
hi veel miraculen dede. Doe die jo-
den sagen dat hermogenes bekeert
was. soe worden si vergramt en-
de ghinghen tot jacobum. ende be-
ruspten waer omme dat hi cristum
predicte Ende doe jacob gheproeft
hadde mitter scriftueren cristus toe
coemste. ende sijn passie ende doe ghe
loefdender veel aen hem Mer abya
cher die bisscop was van dien iaer
hi maecte een groot gherufte onder
den volcke. eñ hi werp sinte iacob
een zeel om den hals eñ leyden also
tot agrippum Eñ doemen leyde om
te onthoefden bi den beuele vã hero-
des van agrippa. also lach een lam
mensche bi den weghe ende riep tot
hem dat hi hem ghenesen woude.
Ende iacob seyde hem inden name
ons heren ihesu cristi om wes ghelo
ue ic nu werde gheleyt õ te onthoef
den. stant op ghesont ende ghebe-
nedide dinen scepper. Ende te hant
so stont hi op ghesont. eñ benedide
onsen heer ende onsen scepper. mer
die scribe die hem dat zeel om den
hals ghedaen hadde ende dien trec-
te wes name iozyas was. Doe hi
dit sach so viel hi tot sijn voeten eñ
bat ghenãde eñ hi begheerde dat hi
hem kersten maecte. Doe dit abya
cher sach so dede hi hem houden eñ
seyde Ten si dattu cristus name vlo
kes ands sel di mit iacob worden
onthoeft Jozyas seyde. ũmaledijt
bistu eñ alle dine goden sijn verma
ledijt mer onsen here ihesus cristus
name moet worden ghebenedijt in
der ewicheyt. Doe dede abyacher
sinen mont mit vuysten slaen. Eñ
hi sende tot herodes eñ hi vercreech
datmẽ mit iacobum soude onthoef
den Ende doemense beyde onthoef-
den soude. soe badt sinte iacob den
stocker om eẽ pot waters Ende hi
doepte daer iozyam Ende te hant
soe sloechmense beyde dat hoeft off.
Sinte iacob wort onthoeft op den
achsten dach vã aprille calende. dz
was op onser vrouwẽ boetscap eñ
opten achsten dach van augusto so
wort hi te compostelle ghebrocht.
want sijn begrauinghe was verlan
ghet van augusto tot ianuarium.
Daer om so ordineerde die kercke

datmen sijn feeste vieren soude op-
ten achten dach van augustꝰ. om
dattet dan te betamelijc was. Jo
hannes beleth seyt. Doe sinte ia-
cob onthoeft was. want hi scriuet
seer naerstelikē vanden oūbrengē
van sinte iacob Soe namen sijn iō
geren sijn lichaem bi nacht om die
vreese der ioden ende leydent in een
schip. ende beualent onsen here dat
hij hem voersaghe. een waerdighe
stede van begrauinghe Eñ si ghin-
ghen mede int scip eñ sonder stuyer
ende sonder man so brochtse die en
ghel gods in galissien. in een conin
ghinnen rijck die lupa hyet. want
dese lupa was een coninc ghinne in
hyspanien. die alsoe hyete om hoer
felheyt Ende die iongheren leyden
den lichaem wten scepe op enen gro
ten steen Ende die steen smelte als
was recht onder den lichaem. ende
maecte een forme also groot als dz
lichaem was Doe ghinghen die iō
gheren tot lupa eñ seyden hoer On-
sen here ihesus cristus heeft tot dy
ghesent sijn apostels lichaem ō dat
tu die doot ontfaen selste dye du le
uende niet ontfaen woudeste Ende
si vertelden haer. hoe dat si luden da
er aen ghecomen waren sond enich
bestueren Ende si begheerden een ta
melike stat tot sijnre begrauinghe
Doe dit die coninghinne ghehoert
hadde. als iohannes beleth seyt. so
sende sise tot alten wreden man vā
boesheden Of als sommighe seggen
so sende sise totten coninck van hys
panien dz si sijn consent hier of heb
ben wilden. Ende dese man vincse
ende leydese in enen karcker. mer
doe hi at also ontdede die enghelen
gods die karcker eñ lietse vry wt
gaen Doe dat die heer vernam. soe
seynde hi haestelick ridders na hem
diese vanghen souden. mer doe die
ridders ouer een brugghe voeren.
so brac die brugghe eñ si verdronc
ken alle in die riuiere Doe die heer
dat hoerde soe hadde hijs rouwe. en
de hi ontsach hem ende sijn luden en
de senden hem na ende bat hem dat
si tot hem weder keerden. eñ si sou-
den vercrigen al dat si wilden Doe
quamen si weder eñ bekeerden dat
volc tot cristum Doe dat lupa hoer
de. soe was si harde droeuich Ende
doe die jongheren weder tot hoer
quamen ende seyden hoer doe des co
nincs wille soe ātwoerde si Neemt
die ossen die op desen berch sijn. en
de doetse in enen waghen. eñ voert
se tot uwes heren lichaem eñ sticht
enen stal alsoe ghi wilt Dit seyde
lupa mit quāder meninghen. want
si wiste wel dat die ossen wilde stie
ren waren ende daer bi waenden si
dat sise niet en soude moghen van-
ghen noch spannen ī enen waghen
Of al mochten sise in spannen das

si dan derwaert eñ herwaert lopen souden. dat si alsoe den waghen souden breken ende den lichaem souden of werpen Ende die discipulen dedent. mer teghens gode en is ghene wijsheyt. Ende die jongheren en peynsden niet om hoerre boesheyt. ende si ghinghen opten berch ende deden enen draecke bersten mit dat teyken des cruces die teghens hem quam vuer blasende. Ende doen si oeck op die stieren een cruys ghemaect hadden. so worden si also safte als lammeren Doe sloeghen sise inden waghen ende leyden sinte jacobs lichaem mit den steen daer hi op lach op die waghen. Ende die ossen voerden den lichaem sond yemants driuen inder coninghinnen lupa palaes Doe si dat sach so hadde sijs groot wonder. eñ si gheloefde ende wort kersten eñ gaf hem also wat si eyschede Ende si dede hoer palaes wyen in een kercke in sinte iacobs ere ende gaff daer groot goet toe. ende in goeden wercken so eynde si hoer leuen.

Exempel

Also als calixtus die paus seyt soe was een man die bernaert hiet vten bisdom van muntinen. gheuãghen ende ghespannen ende hi was gheleyt onder enen toern. eñ hi anriep altoes sinte iacob Ende sinte iacob openbaerde hem ende seyde comet ende volghet mi na ĩ galissien Ende sinte iacob brac die veteren eñ ontuoer hem. mer dese bernaert hinck dese veteren aen sijn hals. eñ ghinc tot bouen inden toerne Ende sonder quetsen so spranc hi daer of mit enen spronghe. nochtans was die toern lx cubitus hoech.

Exempel

Als beda seyt so hadde een man alte groete sonde ghedaen. eñ doe hi se sine biscop biechte so en dorste hi hem niet absolueren. mer hi seynde dien mensche mit enen brieue daer die sonde in ghescreuen was tot sinte iacob Ende op sinte iacobs dach so leyde dese man dien brief op sinte iacobs outaer eñ bat hem dat hi die sonde doer sijn verdiente doen ũ gheuen eñ of planen Ende daer na nam hi desen brieff vanden outaer eñ deden op eñ vant sijn sonden wt ghedaen Ende hi dancte gode ende sinte iacob. eñ hi maectet condich wat hi ghedaen hadde.

Exempel

Alsoe hubertus van bisentinen seyt. soe waren xxx mannen van lottoringien die tot sinte iacobs togen Int iaer ons heren dusent eñ lxxij. eñ si beloefden alle die een den anderen trouwe te doen. wt gheseyt een Ende een vã hoer ghesellen die wort siec. ende sijn ghesellen bleuen xv daghen bi hem Ten lesten lieten

si hem alle sonder alleen die ghesellē die hem gheen ghetrouwe gheloefte en hadde. want die bleef bi hem ten voete vā michaels berghe. mer alst auont was soe starff hi. Ende den ghenē die daer leuende was begonste hem seluen seer te verueeren om der ewicheyt der wildermissen ende vanden dode. eñ om dat die nacht donckter wort. ende om die wreetheyt des volckes van dien lande. Mer sinte jacob openbaerde hem i ghelijkenisse in een may die wet eñ hi twesten eñ seyde Ghif mi dese dode. ende sit achter opt peert Ende al dus voeren si binnen dier nacht eer die sonne op ginc yo dachuaer den eñ quamen ten berghe d blisca die op eē halue mile na sinte jacobs is Eñ sinte jacob dede se daer beyde of gaen. eñ bevalden seuenden dat hi die canonicken van sinte jacob soude vergaderen om den doden pelegrym te begrauen Eñ dat hi sine ghesellen seggghen soude dat hoer pelgrymaedse niet en ware. om dat si hoer beloften gebroken hadden Eñ hi dede dat hi hem bevalen eñ seyde sinen ghesellen i horen weghe dat hem sinte jacob bevalen.

Exempel

Hes calixtus die paeus seyt. soe toech tot sinte jacobs wert eē duyt sche man mit sijn soen Int jaer ons heren dusent ende lxxxviij Ende hi toech i die stat van thelosanen om dat hi daer herbergen woude Ende sijn weert maecten dronckē. eñ hi stac al heymelic in sijn male een silverē nap. eñ doe si des morghens wech waren ghegaen so volchde hise na eñ dedese weder brenghen als dieuen Ende hi seyde hem op dat si hem een silveren nap ontstolen had den Eñ doe seyden si ist datmen die nap ond ons vindet so hanget ons Ende doemen die nap inder malen gheuonden had. so leydemense voer den rechter te hant. ende men gaff vonnisse ouer hem Eñ al dat si had den gafmen den weert ende men wisede den enen vanden tween te hanghen. Mer doe den vāder voer den soen. ende den soen voer den vāder hanghen woude die strijt van hem tween was groot. mer te lesten soe hinc men den sone Ende die vāder ghinc voert tot sinte jacobs wert. Eñ na xxxviij daghen quā die vād weder. eñ quam daer sijn soen hinc eñ hi beweenden alte seer Ende sijn soen die ghehanghen was begonste hem te twesten ende seyde. mijn lieue vāder en weenet niet. want mi en was nye also wel. wante tot nu toe heeft mi sinte jacob ghehouden ende gheuoedet mit hemelscher spisen Doe dat die vād hoerde. so liep hi ter stat wert. eñ dat volc quā eñ deden des pelegryms soen ghesont

of. ende si hinghen den waert

Exempel

Hugo van sinte victoer seyt dat die duuel openbaerde eē pellegrim die sinte iacobs wert ginc in sinte iacobs ghelike. eñ hi seyde hem vele van die katiuicheyt deser werelt Eñ hi seyde hem dat hi salich soude sijn woude hi hē seluen doden om sinen wille. Eñ dese pellegrym nam te hant een sweert ende dode hem seluen. ende doemen quaet vermoedē droech op sinen waert daer hij ghe herberghet was. ende hij anxt hadde datmen daer om doden soude soe wort hij weder leuende ende seyde hoe hē die duuelē totter pinē wert trecte die hem gheraden hadde dat hi hem seluen doden soude So quā sinte iacob toe ghelopen ende verloste mi. ende voerde mi voer des herē troen. Ende doe mi daer die duuel wroechde soe verbat sinte iacob dz ick weder leuende werden soude ende mi beteren

Exempel

Als sinte hugo van clongi seyt soe was een ionghelinc int bisdom vā lyoens die dicke mit groter deuocien tot sinte iacob plach te gaē Op eē tijt doe hi derwaert toech alsoe vyel hi binnen dier nacht ī oncuusheit Eñ doe hi īden weghe was soe openbaerde hem dye duuel op eenre nacht in sinte iacobs ghelikenisse ende seyde. weetste wie ic byn Ende doe hi seyde neen ic Doe seyde die duuel ic ben sinte iacob die apostel die du alle iaers pleges te versoecken. mer weet dat ic seer blide was in dine mnicheyt. mer nu sint datstu van huys biste ghegaen so hebste oncuusheyt ghedaen. ende onghebyecht so bistu tot mi ghecomen als oft gode ende mi dine pellegrymaedse ghenoechlijc ware. het en betaemt alsoe niet. mer soe wie in pelgrymaedse tot mi comen wil dye sal eerst rouwe hebben eñ biechten hem van sine sonden. ende nae die pellegrymaedse sel hijse beteren met penitēcie Eñ doe dit die duuel gheseit hadde so voer hi wech Doe was die ionghelinck in groten doeghen ende opsette weder te huus te keren ende hem te biechten. eñ dan weder sinen wech derwaert te stieren. Ende doe openbaerde hem dye duuel weder in sinte iacobs ghelikenis. ende oncryetet hem al ende seyde dz hem die sonde nymmermeer en soude werdē vergeuē. ten waer dz hi altemael sijn manlijcheyt of snede. mer hi soude veel saligher worden. woude hi hē seluē doden. ende om sinen wille maer telaer worden Dese iōghelinc des nachts doe sine ghesellen sliepen. so nam hi een swaert ende sneet hem sine manlijcheyt of. ende daer nae soe stack hij

hem seluen doot mitten seluen sweer
de doer sijn lichaem. Doe sine ghe-
sellen ontsprongheu waren. ende si
dit saghen. soe vloghen si om dat-
men hem niet aensegghen en soude
vāden manslacht. mer doemen sijn
graft maecte. hi die daer doot was
wort leuende. ende hi seyde hem al-
len die daer vloeghen wat hem ghe-
sciet was ende seyde Doe ick mi sel
uen ouermits des duuels raet ghe
doot hadde. soe begrepen mi die du-
uelen ende leyden mi te romen wert
eñ sinte jacob quam ons na lopen.
ende beruspte die duuelen sere van
hore bedrieghenisse Ende doe si lan
ghe onderlinghe streden. bi sinte ja-
cobs dwanghe quamen wi in een
stādt daer onse vrouwe maria sat.
eñ sprac mit vele santen Ende doe
sinte jacob hoer ouer die duuelen
gheclaghet hadde. om minen wille
so versprack si seer die duuelen. eñ
beual datmen mi wed ten lichaem
brenghen souden Dus nam mi we
der sinte jacob. ende brochte mi we-
der tot minen lichaem alsoe ghi siet
Ende binnen drien daghen was hi
alsoe ghenesen dat hi niet van dien
litteykenen en hielde Eñ hi ghinc
voert tot sinte jacobs wert. eñ doe
hi sine ghesellen vant. so vertelde hi
hem al datter ghesciet was.

Exempel

Alsoe als calixtus die paus seyt
soe was een fransoeys die tot sinte
jacobs wert ghinc mit sijn wijff en
de mit sijn kinderen Int jaer ons
heren dusent eñ hondert om dat hi
vlien wilde die sterfte die in vranc
rijck was eñ om dat hi sinte jacob
wilde visentieren Ende doen hi ter
stat vā panpilonien quam soe starf
daer sijn wijff Eñ sijn weert toech
na hem wert eñ hi nam sijn peert
ende sijn ghelt daer hi ende sijn wijf
ende sijn kinderen op voeren. Mer
dese pellegrym toech al wech al we
nende. ende droech een mande mit
sijn kinderen op sine scouderen. en-
de die ander leyde hi mitter hant.
Ende hem quam eē man te ghemoe
te mit enen ezel ende van medeliden
so leende hi hem den ezel dat hi sine
kinderen daer op voeren soude. ende
doe hi tot sinte jacob gecomen was
soe openbaerde hi hem daer bi daer
hi waeckede ende bedede. ende vra-
gheden off hi hem wel kenden. En
de doe hi seyde neen ick. Doe seyde
hi ic bin sinte jacob die apostel die
di minen ezel gheleent hebbe. ende
ic sellen di noch weder lenen mede
weder te keren Mer du selste we-
ten dat dijn weert doot sel vallen
van enen solre. ende du selste al we
der hebben dat hi di benam. Ende
als al dit dus ghesciet was so quā
hi blide te huys. Ende doe hi sijn
kinderen vanden ezel ghedaen had-

de so voer die ezel wech

Exempel

Het was een coepman beweft van enen tyran. Ende doe hielt hij hem gheuanghen eñ dese aenriep in nichlike sinte iacob dz hi hem wou de helpen. Eñ sinte iacob openbaer de hem daer die wachters waectē. eñ hi leyden dair bouen inden toern eñ thans so neyghede dye toern soe sere dat sijn top op die aerde quam Ende hi ghinc daer wt sond sprin gen. eñ hi ginc al verlost wech Eñ doē die wachters veruolgheden. al wast dat si besiden hem ghinghen: nochtans en saghen sijs niet

Exempel

Dese voerseyde hubertus van bi sentinē seyt dat op een tijt drie rid ders vā lyoens voeren tot sinte ia cobs waert Die een vā hem luden voerde eens wijfs sac op sijn paert om dat hijs hem bat Daer nae soe vant hij enen sieken inden weghe dye by nae onmachtich was ende hij setteden op sijn paert. eñ hij nā des siecken last ende des wiues sac ende droecht ende volghede den pa erde. mer doe hi amachtich was ō der hetten vander sonnen ende om die pyne vanden weghe Doe hi te galissien ghecomen was alsoe was hij alte sieck Ende doe hem sine ge sellen baden dat hij dencken soude omme die salicheyt sijnre sielen. soe wort hi drie daghen stom. ende op ten vierden dach doe sijn ghesellen verbeydende waren sijnre doot. soe versuchte hi sw aerlic ende seide Ic dancke gode eñ sinte iacob. wāt bi sijn verdienten soe ben ic verlost. wāt doe ic doen woude dat gi mi ri et so quamē die duuelen tot mi. eñ pijnden mi soe sere dat ic niet te ma le spreken en mochte. dat behoerlic is tot mijnre sielen salicheit. mer ic hoerde v wel mer ic en mochte v nz antworden. mer nv quā hier sinte iacob eñ brochte in sijn lufter hant des wijf sac. eñ in sijn rechter hant des armen mans stoc dien ic indē weghe gheholpen hadde. also dz ick den stoc hadde voer eē spere. eñ den sac voer een seilt. eñ ic anginc die duuelen. als of ick gram gheweest hadde eñ verweerdese mit enen stoc die hi op hief ende veriaghedse Nv siet ic ben mz sinte iacobs verdien ten ūlost. ende om sine wille is my weder die sprake ghegheuen Hier om roepet. ende doet tot mi comen enē pape want ic en mach niet lan gher wesen in desen leuen Eñ hi ke erde hē ōme eñ seide een vā hē. vri ent en diēt nz meer dinē here. wāt waerlic hi is verdoemt. ende hi sel corts quāder doot steruen Doe dese man begrauen was. so seydet desen ridder sinen here. mer hij en achtes niet ende hi verwnweerde hem te bes

keren Daer na wort hi in enen stri-
de doersteken mit een spere.

Exempel

Alsoe calixtus die paeus seyt so
was een man van verselay die tot
sinte jacops wert ghinc. ende hem
ontbrac ghelt. eñ doe hi hem scaem
de te bidden. ende hi ond een boem
lach ende sliep. soe droemde hem dat
hem sinte jacop voede Ende doe hi
ontspranc so vant hi tot sinen hoef
de een ghersten broet ende daer leue
de hi xx daghen of want hi te huys
quam. nochtans at hi alle daer of
wat hijs mochte Ende des anderen
daghes daer nae soe vant hijt in si-
nen sac al gheheel.

Exempel

Calixtus die paus seit Dat een
poerter was van bertholomien die
int jaer ons heren dusent ende hon
dert op sinte jacobs dach voer. eñ
hi bat dat hi nymmermeer van si-
nen vyanden moste werden gheuā
ghen Mer doe hi weder quam doer
cecilien. soe wort hi in die zee van-
den sarracenen gheuanghen. ende
hi wort dicwile van hem vercoft ī
jaer mercten Ende doe hi xiij werf
vercoft was. ende hi mit dubbelen
veteren ghespannen was. so aenrie
pe hi sinte jacob. Ende sinte jacob
die openbaerde hem ende seyde Doe
du in mijnre kercken waren doe lie
tes du after die salicheyt dijnre sie
len eñ baetste alleen ō die ūlossenis
dijns lichaems daer ō so hebstu dit
ongheual ghehat. mer om dat onse
heer ontfermhertich is. soe heuct hi
mi gheseynt daer ic di verlossen sal
Ende te hant so braken die veteren
ende hi droech daer of een deel doer
der sarracenen lant ende hoer bor-
ghen omme te tughen dit miraleel.
ende quam weder tot sinen lande.
daert alle die luden saghen eñ ver-
wonderden Want als hem yemant
vanghen woude als hi die veteren
sach so vloech hi Eñ oec als in die
wildernissen waren wilde ossen. eñ
and wilde dieren tot hem wert qua
men te hant als si die veten saghen
so worden si alte seer verueert eñ si
vloeghen allen wech.

Exempel

Int jaer ons heren dusent twee-
hondert ende xxxviij. soe was een
jonghelinc van simpelheden bedro-
ghen. welcke jonghelinc was van
eenre borch die preyt hiet. die staet
tusschen florencien eñ pistorien Eñ
op sinte jacobs auont soe stack hi
dat vuer in een sijns voechs coern
om dat hi sijn erftachticheyt onder
gaen woude Hier om also wort hi
verwerdelt datmen slepen soude en-
de bernen Ende hi biechte sijn son-
den ende offerde hem seluen sinte ja
cob. Ende doe hi langhe gheslepet
was in een hemde op een steenach-

tich lant. soe en gheuoelde hi gheen quetsinghe in sinen lichaem noch ī sijn hemde. Ten lesten wort hij aen enen staeck ghebonden. ende mē lei de al om eñ omme hem hout eñ mē stac dat vuer daer in. Eñ dat hout ende die banden verbarnden. eñ hi die altoes sinte iacob anriep hi en wort niet ghequetst noch in sijn lich aem noch ī sijn hemde Eñ doe si hē efter int vuer werpen wouden. soe verlosten sinte iacop efter Eñ god wort grotelic ghelouet eñ ghedanct ende sinte iacob sinen apostel.

Die legende van sinte cristoffel die heylighe martelaer

Cristoffel was van dat ghe: slachte vā canaā Eñ hi was alte groet vā maecsel ende vreselic vā aēsichte. eñ hi was twalef cubi tꝰ lanc alsoemen in enighe vā sine werckē leest. Op eē tijt doe hi stōt voer enē prince vā canaan. so quā in sijn herte dat hi soekē woude den meesten prince vand werelt. ende dat hi met hem wonen woude Dꝰ so quam hi tot enen groten coninc daer die nuwe maere of ghinc. dat dye werelt gheen meerre prince en hadde Doe hem die coninc sach. so ontfinck hi hem gaerne. ende dedē wonen in sijn hof. Op een tijt. soe was daer een speelman ende sanc een liedekijn voer den coninck daer hi dicwijle dē duuel ī noēde Mer om dat die coninc een kersten was soe seghende hij hem also dicke als hij den duuel hoorde noemen inden aensichte met een cruce Doe dz cris toffel sach so verwonderde hē har: de seer. waer by dat die coninc dz dede. ende wat dit teyken bedyede Ende doe hi dat die coninc vraghe de eñ hijs hē niet segghen en woude soe seyde hem cristoffel. en seg di mi dit niet. so en sel ic nymmermeer met di woenen Ende hier mede so wort die coninc ghedwonghen en: de seyde tot hem. Wanneer ic den duuel hore noemē. so teykene ic mi mit desen teykene om dat ic ontsie dat hi in mi macht mochte crighen ende mi scāden Doe seyde cristoffel Ontsietste den duuel dz hi di scādē mach. so schijntet oec dat hi meer re ende machtigher is dan ghi dye du soe sere ontsietste. dus en hebbe ic nz dz ic beghere. want ic waen de dat ic gheuonden hadde dē mach tichsten ende den meesten here van: der werelt. mer nv blyuet ghesont want ick wil den duuel ghaen soe: ken dat ic hem tot enen here ontfa: en mach ende dat ick sinen knecht werden mach. Dus ghinc hi van dien coninck ende ghinc den duuel soeken Ende doe hi doer een wilder nisse ghinc soe sach hi een grote me

nichte van ridders eñ een vanden
ridders wreet ende verueerlick. eñ
quam tot hem ende vraghede hem.
waer hi ghinghe Cristoffel ãtwoer
de hem Ick gae soeken den heer der
duuelen dat ick hem tot minen be=
hoeff tot enen here nemen sal Ende
hi seyde hem Ick bin die ghene die
du soekes Doe wort cristoffel ver
blijt. eñ verbant hem seluen dat hi
ewelick sijn knecht soude sijn. ende
hi ontfinc hem voer sinẽ here Doe
si beyde dus te gãder voeren ende si
in een ghemeen wech een cruce sa=
ghen staen. te hants als die duuel
dat cruce sach soe wort hi verueert
ende vloech eñ liet dien wech Ende
hi leyde cristoffel doer een wilder=
nisse ende daer nae brochte hi hem
weder in dien weghe Doe dit cris=
toffels sach doe verwonderdet hem
ende seyde waer bi dat hi van ver=
re den slechten wech ghelaten hadde
ende dat hi soe verde wt den weghe
dwaelde ende ghegaen waren doer
soe scarpen wech. mer doet hem den
duuel gheens sins segghen en wou
de. soe seyde hem cristoffel. en segstu
mi dat niet. so sel ick te hant van di
gaen Hier bi wort die duuel ghe=
dwonghen. ende seyde hem aldus.
Een man was diemen ihesus chris
tus hiet anden cruce ghenagelt. en
de als ick dit teyken vanden cruce
sie. so ontsie ick mi harde sere. ende

van vresen soe vlie ick Cristoffels
seyde hem Soe is dan die xpristus
meerre ende machtigher dan ghi.
wies teyken daer du voer vlietste.
eñ du so sere ontsietste Noch heb ic
om niet ghepijnt. eñ noch en heb ic
niet gheuonden den meesten prince
vander werlt. nv bliuet wel ic wil
di laten eñ cristum wil ic gaen soe
ken Eñ doen hi langhe ghesocht eñ
ghedwaelt hadde eñ oec gheuraget
had. wie hem xp̃m soude leeren ken=
nen. so quam hi ten lesten tot enen
heremijt die hem cristum predicte.
eñ leer de hem neerstelic in sijn ghelo
ue Eñ die heremijt seyde tot cristof
fel. dese conĩc die du meenste te die
nen die wil aldusdanighen dienste
dz ghi dicwile moet vasten Cristof
fel seyde hi eysche een anderen dien
ste van mi want dat en mach ic nz
doen Die heremijt seyde hem efter.
ghi selt hem oec veel bedinghe moe
ten doen Cristoffel seyde. ic en weet
niet wat dat dat is. die dienst en
mach ic oeck niet doen Ende die he
remijt seyde hem weetstu die riuiere
wel daer vele luden in anxte van ho
ren liue in ouergaen ende oec beder
uen Hi seyde ja ic Die heremijt sey
de hẽ om dattu groet biste vã maec
sele eñ starc van leden. wilstu daer
sitten bi den riuiere ende alle luden
ouerdraghen. soe selt die coninck
die du dienen wilste seer bequame

sijn. ende ick hope dat hi di verto:
nen sal. Cristoffel seyde hem desen
dienst die mach ick wel doen. ende
ick beloue hem dat ic om sinen wil
dien dienst doen sal Dus ghinc hi
totter riuieren wert eñ maecte daer
een woeninghe tot sijnre behoeff en
de hi droech een groete rode in sijn:
re hant daer hi hem int water me:
de hielt. ende hi droechse ouer alle
die daer quamen Doe hi dat lange
ghedaen hadde so gheuielt op enen
tijt. doe hi in sijn huyskijn lach dat
hi hoerde een kints stemme die hem
riep eñ seyde Cristoffel com wt eñ
draecht mi ouer Te hant ghinc hi
wt ende hi vant nyemant Doe hi
weder ghecomen was in sijn huys:
kijn soe hoerde hi efter een stemme
roepen die hē riep. eñ hi ghinc efter
wt eñ hi en vant daer nyemant. eñ
doe hi weder ghecomen was in sijn
huyskijn so hoerde hi efter een stem:
me roepen derde weruen Doe ghinc
hi wt ende vant daer een kindekijn
sitten opten oeuer vander riuieren
eñ het bat cristoffel dat hi hem ouer
woude draghen Cristoffel nam dz
kint op sine scouderen. ende nam si
nen stock in sijn hant ende stacse in
die riuiere om ouer te gaen. Ende
dat water vander riuieren begon:
ste alleyncken te heffen. ende dat
kijnt begonste te weghen als loet.
ende hoe hi vorder ghinck. hoe dat
water meer wies ende dat kint be:
gonste meer ende meer te weghen
op cristoffels scouderen mit alten
swaren laste alsoe seer dat cristoffel
in groten anxt was ende ontsach
hem sere dat cristoffel verdrencken
soude Mer doe hi mit pinen bi nae
ontgaen was. eñ ouer die vloet ge
comen was. eñ hi dat kint ant oe:
uer hadde neder gheset soe seyde hi
hē kint du haddes mi ī groten anx
te ghebrocht eñ du woeghes so sere
al hadde ic al die werelt op mi ghe:
hat ic en hadde nauwe alsoe groten
laste ghehat Doe ātwoerde hem dz
kint Cristoffel en verwond di nz
want du en haddes niet alleen op
di alle die werlt. mer du heues oec
op dijn scouderen ghedraghen den
ghenē die die werlt maecte wāt ic
bin cristus die du ī desen wercken
dienes Eñ om dattu weten sels dz
ic waer segghe alstu ouer comes so
sette dinen stoc neuen dijn huys in
die eerde eñ du selste sien des mor:
ghens dat hi ghebloyt sel sijn. eñ hi
sel vrucht op hebben eñ thant was
hi van sinen oghen. Doe cristoffel
ouer quam. soe stac hi sinen stoc in
die eerde ende doe hi des morghens
op stont. soe vant hi dat hi blade:
ren hadde. als een palm boem ende
hi hadde dattelen daer op Hier na
quā cristoffel te salon ī een stat vā
licien Eñ om dat hi hoer tonghe nz

en verstont soe badt hi gode dat hij
hem woude gheuen ůstandenis vā
dyer talen Mer doe hi in bedinghe
was soe hielden dye rechters ouer
sot eñ lietē gaen. mer doe cristoffel
die tale vā gode ontfanghen hadde
so decte hi sijn hoeft. eñ quā ter stat
daer hi striden soude Eñ die kersten
diemen daer pijnde starckede hi in
onsen here Doe sloech eē vāden rid;
ders in sijn aenschijn Doe ontdecte
cristoffel sijn aensicht eñ seyde En
waer ic niet kersten ic soude thant
mijn onrecht wreken. Doe settede
cristoffel sijn roede inder aerde. om
dz hi dat volc bekerē mochte so bat
hi gode dat si bloeyen soude ende te
hant gheschiedet alsoe eñ daer ō ghe
loefden acht dusent mēscen Eñ die
coninc sende cc ridderen die cristof
fel voer hē brengē souden. Eñ doe
si hē bedende vonden eñ si hē ontsa
ghen so seyden sijt den coninc. Doe
sende die coninc noch twee hondt
ridders die welcke doe si cristoffel
vonden bedende so worden si oec mz
hē bedende. ende cristoffel stont op
eñ seide wat soecht gi Eñ doe si sij
aensicht saghen so seiden si Die co
ninc heeft ons tot v ghesent dz wi
v tot hem gheuangē brenghen sou
den Christoffel seyde hem. Woude
ick. ghi en mocht mi daer nz bren
ghen ghebonden noch ongebonden.
Si seiden hē. wilstu niet comen soe
gane vrilic waer du wilste. eñ wy
sellen den coninc segghen dat wi di
niet en vonden. Ten en sal alsoe
nz gheschien sprac hi mer ic sel mit
v gaen Eñ cristoffel bekeerde se ten
gheloue. eñ hi dede hem sijn handen
op sijn rugghe binden. eñ dede hem
ghebonden voer den coninck leyden
Doe hem die coninc sach doe wort
hi verueert eñ viel van sinen stoel
Daer na so hieuē hem sijn knapen
op. eñ hi vraechde cristoffel hoe hi
hiete eñ van waen dz hi was Cris
toffel seyde hem eer ic gedoept was
soe hiet ic verstoten. mer nv hiet ic
cristoffel Die coninc seyde hem. du
hebste di enen sotten naem doen ghe
uen. na cristus die ghecruyst was
die hem seluen noch di niet helpen
en sel moghen. Nv segt touenaer
van chanaan. waer om en sacrifi;
cierste onsen goden niet Cristoffel
seyde hem. mit rechte bistu gheheten
dagarijs want du biste der werelt
doot ende des duuels gheselle. ende
dijn goden sijnder menschen werck
Die coninc seyde hem. du biste ghe
uoedet ond wilde beesten. daer om
so en mogheste nz spreken dan bees;
telicken ende dat die menschen niet
en verstaen. Hier bi soe wil sa;
crificeren so selstu groot eer ontfaē
mer en wil di des niet doen. soe sel
ic di seer doen tormenten Ende doe
cristoffel niet sacrificieren en wou;

de alsoe dede hi hem legghen in een
karcker. ende hi dede den ridders
die omme cristoffel ghegaen waren
om cristus wille onthoefden Daer
nae dede die coninck mit cristoffel
inden karcker sluten twee schoene
joncfrouwen van welcken die ene
hiet nycea. ende die ander aquila.
ende hi beloefde hoer groot goet op
dat si hem daer toe brenghen moch
te dat hi mit hem misdede Doe die
cristoffel sach so gaff hi hem tot be:
dinghe. mer doen die joncfrouwen
hem pijnden te beroeren mit helsen
ende mit tasten soe stont hi op ende
seyde hem wat soecti eñ om wat sa
ken si di hier in ghebrocht Die wi:
uen die uuecert worden vā die claer
heit sijns aensciins die seyden Hey
lighe man ontferme di ons dat wi
moghen ghelouen in dien god die
du predikes. Doe dat die coninck
hoerde so dede hise voer hē brengen
eñ seyde Si di oeck verleyt. ic swe
re v biden goden ten si dz ghi offert
den goden ghi selt quāder doot ster
uen Si ātwoerden hem wilstu dat
wi die goden offeren so doet die stra
ten suueren ende doet oec die luden
ten tempel vergāderen Als dit ge
daen was eñ dese joncfrouwen in:
den tempel ghecomen waren. so ont
gorden si hem ende bonden hoer rie:
men den goden om den hals ende si
toghense daer neder ende brakense

ontween Ende si seiden den ghenen
die bi hem stonden gaet ende haelt
medicinen dat si v goden ghenesen.
Doe dede die coninc aquila hangen
eñ dede hoer aen die voeten binden
enen groten steen eñ alsoe dede hi al
hoer leden schoeren Ende doe si doot
was so werpmen nycea hoer suster
in een vuer mer nochtans quam si
daer wt onghequetst Eñ doe sloech
mense thoeft of Hier na so brocht
men cristoffel voer den coninc ende
hi deden slaen mit yseren roeden en:
de hi dede hem een yseren gloeyende
helm op sijn hoeft setten Ende daer
na dede hi maken een yseren forna:
ce. eñ dede cristoffel daer op binden
ende werp daer vuer eñ pec onder.
ende dedese barnen mer die fornace
smelten als was. eñ cristoffel quā
onghequetst wt Daer na deden die
coninc aen enen stake binden ende
hi dede hem van vier hondert rid:
ders doer schieten. mer die scutten
die bleuen in die lucht hanghen en
de gheen en mochte cristoffel ghena
ken Mer die coninc waende dat hi
vāden ridds ghescoten was bespot
tede hem Eñ te hant keerde een vā:
den ghescutte vter lucht eñ viel den
coninc in sijn oghen eñ hi wort al:
tehant blint Cristoffel seyde hē doe
morghen sal ic steruen. mer du ty:
ran du selste maken modd van mi:
nen bloede. ende du selste daer mede

oñy oghen salueñ. eñ du selste ghe-
nesen Doe dede die conic onthoef
den. ende die comine nam een luttel
vā sinen bloede eñ sleydet op syn o-
ghen eñ seyde In cristoffels gods
name eñ te hant wort hi ghenesen
Doe gheloofde die comine eñ gaf eē
ghebot. soe wie gode ende cristoffel
blaspheemierde dat men te hant sou-
de verslaen mitten sweerde.

D

Inte anna onser vrouwen
moeders dach.

Item sinte pastor confessoers
dach.

Item sinte heraclij dach die den
philippensen vanden apostel paulo
ghesent was ende wort ghecwene
mitter martelien eñ rust ter seluer
stede.

Te romen binnen d vryheyt sin
se jacinctus martelaers dach die
eerst inden vuer geworpen daer na
inden stroome gescuppet eñ doe hi on
ghequetst daer wt quam wort hi te
lesten van leonaus den rechter mit
ten sweerde ghesla ghen ende eynde
syn leuen.

Te romen ten wegh tot latina
der heyliger martelaren simphroni
us thedulus eñ exuperia dese wor-
den verbarnt als i sinte stephanus
paus leuen gheschreuen is eñ verco

ghen den segh der martelien Ende

Die legende van sinte anna die
moeder was van maria die moed
goods. ghenomen wt den spieghel
hystoriael.

Die heylighe may joachim
ghebozen van galylee vand
stadt nazareth die heeft ghenomen
tot een wijf die heylige vrouwe an
na ghebozen van bethlem Dese heb
ben ghelooft te samen rechtueerdlic
eñ eenuoudlick voer god eñ voer
den menschen Also dat si hoer tijtli
ke goet in drien ghedeylt hebben ge
uende een deel den tempel ende die
dienres des tempels Dat and den
pelgrymmen eñ den armen Eñ dat
derden deel behielden si tot hoerre be
hoef. eñ tot hoerre familien Eñ als
si aldo leuende waren xx jaer lanc
ghen kinder crighende. so hebben si
gode van hemelrijc ghelooft. waert
dat hi hem een vrucht verleende dz
si die scicken souden tot sinen dien
ste Eñ als si aldus alle jaer tot iij
sonderlinghe hoechtyden als ghebo
den was te iherusalem toghen ten te
pel. so ist ghescict dat inder hoechtijt
die inden wijnter coemt eñ ghenoe
met is. festum encæniorum dat joa
chim op clam te iherusalem mitten
mannen van syn ghesla chte eñ mit
sinen gheburen Dat doe joachims

offerhande te iherusalem inden tem
pel vanden biscop ysaachar mit on
weerden vanden outaer geworpen
is Om dz hi die ōvruchtbaer was
eñ inder wet moyses vermaledijt
was hem ůmat mittē vruchtbaren
mannē bi dz heilige outaer te staē
Waer om hi seer bescaemt wort eñ
also bedruct dat hi vā scaemten nz
thuys en dorste gaen op dat hi dat
grote verwijt der scanden die hem
die biscop ghedaen hadde niet horen
en soude vanden mannen vā sinen
gheslachte die dat inden tempel ghe
sien ende ghehoert hadden Hier om
en keerde hi nz weder te huys. mer
hi ghinck tot sinen harders die si:
nen beesten bewaerden Ende als hi
een wijl tijts daer gheweest hadde.
so gheuielt op enen dach dat op een
plaetze daer hi allene was. die en:
ghel gods hem openbaerde mit gro
ter claerheyt. hem vermaende dat
hi niet verueert en soude wesen van
die groete claerheyt ende hi sprack
tot hem mit troestelijcken woerden
ende seyde Ick bin die enghel des
heren van hem tot di gheseynt dat
ick v boetscappen sal dat dinen ghe:
beden verhoert sijn. ende dat dijn
aelmissen voer dat aenschijn goods
ontfanghen sijn Want die heer al:
dus seyt tot di Ick hebbe ghesien
dijn scaemte ende dat verwijt der
onvruchtbaerheyt dat di onrechte:
lick op gheleyt is Want god niet en
is een wreker der naturen. mer der
sonden Ende daer omme wanneer
god onsen heer yemāt onvruchtba
re hout dat doet hi daer om op dat:
men weten sal dat die vrucht die
vanden onvruchtbaeren menschen
comet niet gheboren en wert wt ghe
noechten des vleysches. mer datter
sonderlinghe is een wonderlike ga
ue godes Ghi weet wel hoe dat sa:
ra abrahams wijff die eerste moe:
der van uwen gheslachte onvrucht
baer was tot dat si out was tne:
ghentich jaren eñ dat si noch wan
ysaac dien god beloeft hadde die be
nedixie van alle den volcke Oeck
weet ghi dat rachel langhe tijt on:
vruchtbaer was die nochtans jo:
seph wan die namaels here van al
egypten wert Wie was ye stercker
dan sampson. off heyligher dan sa:
muel. eñ dese beyde nochtans had:
den onvruchtbar moeds Wilt daer
om die reden eñ exempelen ghelouē
dat dat ontfanghen der kijnderen
ende gheboerte die van onvrucht
baren menschen comen altijt wat
sonderlincs pleghen te beduden en
de wonderliker wesen Aldus dan
sal anna dijn huysvrouwe di enen
dochter baeren. ende du selste ho:
ren naem hieten maria Dese sel we
sen als du gheloeft hebste ter stont
van hoerre jongher joecht den heer

gheheylicht. Ende vanden buyck
hore moeder vol wesen vanden hey
lighen geest En̄ en sal nz conuͤserē
wtwendelicken onder dat ghemeen
mer si sel stādelic bliuen inden tem
pel des heren op datmen gheen qua
de vermoeden van hoer en sal mo:
ghen worden ghehat of gheseyt En
de ghelijckerwijs als si wonderlic
sal gheboren worden vander on:
vruchtbaerre moeder. also sel si ma
ghet bliuende enen soen baeren die
die ihesus sal worden gheheten die
na sinen naem wesen sel een behou
der alre menschen ende dat soe sel di
wesen tot enen teyken. dat soe wan
neer du coemste tot iherusalem in
die gulden poerte so sel anna dijn:
re huysvrouwen di daer te ghemoe
te comen ende si sal seer sorchuou:
dich wesende van dinen achter bli
uen. ende si sal oeck seer verbliden
als si v weder sel sien Ende doe die
enghel goods hem dit gheseyt had:
de alsoe scheyde hi doe van hem ende
openbaerden hem des ghelijcks an:
na sijnre huysvrouwe oeck aldus
segghende. En wilt v niet ontsien
anna Ick bin die enghel die dijn
ghebede gode op gheoffert hebbe en
de weet dat ic daer omme van god
gheseyndet bin tot di omme dat ic
v boetscappen sal datter van v ghe:
boren sal worden een dochter die
maria sal worden gheheten. Ende

van dese maghet maria sal nae ghe
boren worden die ghesontmaker
ende die behouder van alle die wer
relt. nochtans so sal si een maghet
bliuen Ende dese soen die van hoer
gheboren sal worden ende sal wor:
den ghenoemt ihesus. die sal wesen
die salichmaker van deser werrelt
Dese seluer maghet als si gheboren
is dan soe sal si altijt gode dienen
inden tempel Ende si sal wesen en:
de si sal oeck ewelijcken bliuen een
heylighe suuer maghet Ende si sal
wesen een suuer ende een kuysche
ende een reyne fonteyn der fontey:
nen ende een bloem bouen alle bloe:
men Ende dese bloem der bloemen
dat sal wesen dese reyne suuer ende
heylighe kuysche maghet maria die
van v beyden gheboren sal worden
Ende dat van hoer voert comen sel
die heylighe vrucht ende die salighe
vrucht ende die alre edelste vrucht
dz is die salichmaker ende die ghe
sontmaker deser werrelt xpristus
ihesus die soen goods die van dese
heylighe maghet maria gheboren sel
worden ende verlossen sel die verlo
ren scapen deser werrelt. Ende als
die enghel hem beyden dit gheboet:
scapt hadde ende gheseyt hadde dat
die dochter maria sal hieten Ende
sal nae drie jaer als si gheboren is
gode inden tempel dienen en̄ wesen
en̄ bliuen een heylighe kuysche ende

reyne maecht die den soen gods ba
ren sal. Daer om stant nu op ende
climt op te iherusalem wert eñ als:
tu coemste tot die gulden poert die
daer om die gulden poert hiet wāt
si vergult is daer selstu te ghemoe
te coemen dinen man dat di wesen
sal voer een teyken der waerheyt.
Aldus so hebben si beyde joachim
eñ anna naden ghebode des engels
malckander te ghemoet ghecomen
eñ verblijt gheweest van malckan
der te sien ende versekert van dat
kint dat hem beloeft was Ende na
dien dat si god den here aen ghebe:
det hadden inden tempel sijn si we:
der tot huys ghetoghen ende heb:
ben een dochter ghewonnen die si
maria hieteden Welck si ghebrocht
hebben ten tempelle mit weerdighe
offerhande. na dien dat si drie jaer
out was. Ende doe si aldus ten
tempel ghebrocht wort soe clam si
die vijftien trappen voerden tempel
op in hoere tedere joecht sonder ye:
mans hulpe. Ende als si hoer ghe
bet te samen ghesproken hadden soe
toghen die ouders weder omme te
huys ende lieten dat jonghe maech
dekijn inden tempel bliuē mitten an
deren maechden Daer dat heylighe
kint stādelijcken voert ghinck in
groter heylicheyt ende dicwile ver:
troest wort vander godlicker open
baringhe ghebrukende. stādelic ghe
selscap der heyligher enghelen. Si
wroecht ghelijck die ander maech
den mit horen handen. Ende daer
die ander maechden pleghen te wer
ken wolle ende vlas. daer so wroch
te si altoes hoer werck van side en:
de purpur Also dat die ander ma
gheden in een voerblikende teyken
hoer pleghen te hieten coninghinne
der maechden Nae dien dat si was
gecomen tot hoer viertien jaren en
de die biscop des tempels hoer ghe:
boden hadde dat si mitten anderen
maechden nāder manieren des vol
kes ende der outheyt hylijcken sou
de. Daer alle die ander maechden
den biscop des tempels ghehoersam
waren ten hylijck gaende. daer ant
woerde maria alleen dat si dat niet
doen en mochte om dat si voer hoer
oudaers belouet ende ghegheuen
was altoes te bliuen inden dienste
goods. Ende dat si daer en bouen
gode van hemelrijck gheloeft hadde
hoer reynicheyt onbesmet te hoeden
Hier om soe was die bisscop seer
begaen. Ten eersten want hi die
beloeftenisse van maria niet breken
en dorste. Ten anderden dat hi den
volcke den joden gheen onghewoen
lijcke maniere en dorst in brenghen
Wantet nye ghesien en was inder
joedscher wet dat enich mensche go
de van hemelrijcke reynicheyt sou:
de louen Ende want daer anstaen

de was een grote hoechtijt der ioden
so worden daer te samen ghewepen
dye oude eñ wijse vanden ioetschen
volc dient alle goet docht vã gode
raet te vraghen watmen in deser
twyuelachtigher saken soude moe
ten doen. Eñ doe si aldus stãdelijc
in haer ghebede waren ende die bis:
cop toe ghinc van gode raet te ont
fanghen soe wort van hem allen eẽ
stemme ghehoert vanden hemel die
sprac eñ seide. Alle die ghene die
van dauids huus ende gheslachte
sijn dye bequame sijn te hylijcken
ende niet ghehylijct en sijn. die sel:
len elck bi sonder een sonderlinghe
wede ten outaer brenghen Eñ als
alle dese wedẽ tẽ outaer ghebrocht
sijn ende men dan siet dat een van
hem als dye propheet ysayas ghe:
propheteert heeft bloeyede is daer
die heylighe gheest in ghedaente een
re duuen bouen op sit dye dese we:
de toebehoort hij is dye ghene dye
dese heylighe maghet ghetrouwet
sal worden. Ende onder alle dese
die vã dauids huus ende gheslach
te waren dye haer wede ten outaer
souden brenghen soe was alleen io
seph hem scamende sijn wede niet
ten outaer brenghende Ende daer
omme wantter gheen teyken van
den hemel en openbaerde: soe was
dye bisscop bedruct. eñ als hi and
werf ghaen soude van gode raet te
vraghen so wort hem gheantwoert
van bouen dat dye man alleen sijn
wede ten outaer niet ghebrocht en
hadde dyen dye maghet ghetrou:
wet soude werden. Ter stont als
ioseph vãden biscop gheboden was
ende hij sijn wede ten outaer ghe:
brocht hadde soe wort si bloeyende
ende een duue vanden hemel quam
ende sat op dye wede Alsoe dat bi
desen teyken kenlijck was dat die
maghet van ioseph getrouwet sou
de wesen als dat gheschyede En
de nae dien dat ioseph mariam ghe
trouwet hadde alsoe keerde hij we
der om te bethleem in sijnre stat tot
sine huse ende te bescicken alle din
ghen die totter bruloft noot moch:
ten wesen Eñ die heylighe maghet
maria dye tooch tot nazareth tot
haer ouds huus met seuen ghelike
oude maechden die hoor dye biscop
mede ghegheuen hadde omme dye
gwetheyt hoors gheslachtes ende
des myrakels datter gheschiedet
was. Ende in dyen daghen doe
maria in haren ghebeden was zeer
contemplerende alsoe quam tot ho
or dye archanghel goods gabriel
ende brocht haer die boetscap dat
si ontfanghen soude ende baren den
soen gods als claerlike gheseyt is
ind hoechtijt vã õser vrouwen boet
scap. Die heylighe leerraer johan:
nes damascenus scrijft dat die co:

nint dauid onder sijn ander kinder twee sonen hadde daer die een off was ghenoemt nathan die priester was. ende salomon die coninck was Vander linien vā nathan die dauids sone was is ghecomen leui die twee sonen wan. die eē die hiet melchi. eñ die ander panthera. panther wan perpantheram Perpanther wan joachim Joachim wan die reyne maghet maria Dese joachim als voerghesept is die nam tot enen wiue anna die van aaron des ouersten priester moyses broeder ghecomen was eñ hadde een suster ghenoemt ysmeria. dese ysmeria wan elyzabeth eñ eliud Elyzabeth die wan sinte johan baptista Ende van eliud is gheboren ennui. Van ennui is gheboren die heylighe bisscop seruacius wies lichaem dz rustet tot maestricht op die mase int bisdom van ludyck Anna die heuet ghehadt drie mannen Als joachim Cleophas eñ Salome Vanden eersten man als van joachim heeft si ghewonnen een dochter maria die moeder ons heren. welc als voerseyt is joseph ondertrouwet is Ende na dien dat joachim ghestoruen was so trouwede si een ander man die ghenoemt was cleophas Bi desen wan si een andꝰ dochter die oeck maria gheheten was dien si namaels te wiue gaff enen man ghenoemt alpheus Dese maria wan bi horen man alpheum iiij sonen Als sinte jacob die minre. sinte joseph die rechtueerdighe die oeck barnabas gheheten was. ende die twee apostelen sinte symon ende sinte judas thadeus Ende doe dese anderde man sinte annen die cleophas hiet ghestoruen was nam si horen derden man die salome ghenomet was Van welcken si een dochter wan die si oeck maria hietede. welck si namaels zebedeo tot enen wiue gaff Ende dese maria wan bi zebedeus horen man twee sonē. als die heylighe apostelen sinte jacob die meerre. ende sinte johan ewangelist.

E

In ephesien dꝰ heyligher vij slapers dach als maximianus malcus martinianus dyonisius johannes constantinus eñ serapion welcke leuen datmen bescreuen vint.

Te nycomedien sinte hermolaus priesters dach ouermits wies leer sinte panthaleon totten gheloue cristi bekeert wort ende mit edelre martelien ghecroent dese wort van maximiaen gheuanghen ende voer die belynghe cristi mitter sentencie der onthoefdinghe ghepinighet.

Opten seluen dach in cicilien sin te symeons monics dach.

Te ocer sinte etherius biscops dach Ende noch ꝛc̄.

Die legende van die seuen slapers

Die seuen slapers worden geboren in die stadt van ephesien. want doe decius die keyser die kersten pinichde ende hi te ephesien quam. so dede hi een tempel maken int middel der stat op dz alle die luden deelaftich souden wesen aenden afgoden offerhande Ende doe hi alle die kersten soeken dede. ende hise dwanck te offeren off te doden soe hadde al tvolck anxt van die pine dat die ene vrient vanden anderen ghinck ende dat kint den vader ende die vader dat kint Doen worden in die stat seuen kersten geuonden die aldus hieten. machimianꝰ malcus. martinianus. dyonisius. johannes. serapion. eñ constantijn Doe dese dit saghen soe hadden si alten groeten rouwe. Ende al waren si die eerste vanden palase. nochtan versmaden si die offerhande d̄ afgoden ende si hielden hem al heymelijcken in huys. Ende daer waren si in bedinghe ende in vasten. Ende doe worden si ghewweghet ende voer decius gebrocht Ende men proefdense daer dat si ghewarighe kersten waren Ende men gaff hem vorste dat si hem souden mogen omme keren. eñ men lietse gaen thent decius weder quame Ende hier en binnen deylden si den armen al hore vaderlicke goet Ende in beraden rade. so ghinghen si opten berch celyon. om dat si daer souden mogen heymeliken sculen Ende doe si daer aldus langhe tijt waren soe diende een van hem luden altoes. Ende als hi inder stadt ghinck. soe dede hi an een arm mans roc Ende doe decius weder in die stadt ghecomen was. ende hise dede soeken dat si offeren souden so wort malcus hoer dienre verueert. Ende quam vter stadt tot sinen ghesellen ende seyde hem des keysers verwoetheyt Ende doe si alle verueert waren. soe leyde hem malcus dat broet voer dat hi ghebrocht hadde. dat si te stercker souden sijn te strijden als si ghegheten hadden. mer nae dien dat si hoeren auontmael ghedaen hadden ende si onderlinghe saten ende spraken al screyende. als god woude. soe worden si te hant slapende Ende des anderden daghes doemense ghesocht hadde ende mense niet vinden en mochte also was decius harde dreuich dat hi dese jonghelinghen verloren hadde. ende doe worden si ghemeldet dat si verborghen laghen inden berch van celyon. en

de dat si al hoor goet ghedeylt hadden den armen ter stenen. ende dat si noch ghduerden in horen wille. Ende hier omme soe ghebiet deus dat men hoor vaders ende hoor moeders souden doen comen. Ende hij dreyghdese te doen doden ten wa; re dat si seyden van hem dat si wis; ten Ende si wroechdense oeck ende claghden dat si hoor goet den arm; men ghegheuen hadden. Doe soe peynsede deus wat hij met hoor doen mochte Ende mz goods voer sinichheyt so lyet hi doe dat gat van der aulen daer si in laghen toe leg; ghen met stenen op dat si daer ster; uen souden van honger ende van dorste. ende al dat daden die knecht ten Ende twee ter sten. theodorus. ende rufinus die screuen haer mar telie. ende leydent al heymelijck in die steenen Mer doe deus ende al sijn ghslacht te ghstoruen was nae drie hondert ende seuen ende tseuen tichste iaer Inden dertichsten iaer van theodosius keyser scap doe ver rees daer een ongheloue. ende men seyde dat die doden met verrisen en souden hier nae. Ende om dese on ghloue die doe daer onder dz volc quam. so worde die ter sten keyser theodosius seer drouich. want hij sach dattet ghloue hyer mede met dese scalcheit seer ûdonckert wort. Ende hi dede een sat aey ende hyelt hem beslote. ende screyde daghelijxe alte seer tot gode wert Doe dit die ontfermhertighe god aensach. soe woude hi die ghreen vertwesten die daer screyden ende oeck vast makē vander verrisenisse der doden. ende hij ontdede den scat der goedertie; renheit ende hi verwrecte dese voer seyde martelaren in deser manieren Onsen here seinde in eens borghers van ephesien herte. dat hij op dyen berch makten woude een stal tot si nen hardewey behoef Ende doen die metselaers den aule op braken. soe stonden dese seuen op. ende si gruetedē die een den anderen. ende si waenden dat si daer mer een nacht ghslapen hadden. Ende si vraghden malcus die hem ghedient hade. wat dat deus van hem ghroerdelt hadde. Ende hij antwoerde hem Als ick v ghisteren au ont seide soe soectmen ons dat wy den afgoden offeren souden. siet wat dye keyser van ons peynst. Martinianus die antwoerde hem. ende seide Ende god weet dat wy niet en sullen die afgoden aenbidden. Ende als hi sijn ghselken verstout hadde soe hyet hij malcus dat hij ter stat wert gaen soude om broet te copen Ende oeck dat hij meer broets brengen soude dan hi ghisteren dede Ende dat hij oec vernemē soude wat die keyser beuolen hadde. Doe nam

malcus vijf scellinghen ende ghinc wt den cule. Ende doe hi die stenen sach voer die cule legghen so hadde hijs wonder. mer om dat hi andere dinck pensede. so en achte hi des niet seer vanden steenen. Mer doe hi aldus verueert quam al tot der poerten van ephesien. so hadde hijs groot wonder. om dat hi daer bouen opter poert eē cruce staen sach. Ende hier om ghinck hi tot een ander poerte Ende om dat hi daer oec een cruce sach staen opter poerten. soe verwonderde hi noch meer Ende doe hi sach dat bouen alle die poerten cruceen stonden. ende dat die stat verkeert was. so seghende hi hem. eñ ghinc weder ter eerster poerten daer hi eerst ī quam omme dat hem doechte dat hem droemde. mer hi verstoute hem seluen eñ dec te sijn hoeft ende ghinc in die stādt Eñ doe hi quam totten ghenen die broet vercoften soe hoerde hi dz die luden van cristo spraken Hi wort noch meer verwondert ende seyde wat is dit. eñ wat beduyt dit dat ghisteren nyemāt cristum en dorste nomē eñ nv spreken alle die luden van cristo Ic waen dat die stat vā ephesien niet en is. mer si is andꝰ vertymmert. eñ ic en weet anders gheen stādt alsoe ghedaen Ende doe hijs gheuraghet hadde eñ men hem seyde dattet waer die stādt vā ephesien. so meende hi voerwaer dat hi dwaelde Ende hi pensede dat hi weder tot sinen ghesellen gaen soude. nochtant ghinc hi eerst totten ghenen diet broet vercoften Ende doe hi sijn silueren pennīc voert brochte so verwonderden den ghenen diet broet vercoften eñ spraken onderlinghe dat die jonghelinck enen ouden scat gheuonden hadde. mer doe malcus sach dat si ondlinghe spraken. soe waende hi dat si hem voer die keyser brenghen wouden ende hi wort verueert ende bat hem dat si hem wouden laten gaen. eñ dat si dat broet mit dat ghelt souden houden mer si hielden hem eñ seyden vā waen bistu want du hebste des ouden keysers scat geuonden. wijsten ons eñ wi sellen dijn ghesellen wesen. eñ si vinghen hem. eñ wi sellen swighen. want anders en selt niet moghen verholen bliuen. mer malcus en conste hem niet verantwoerden van anxte. mer doe si saghen dz hi sweech so worpen si hem een coerde om den hals eñ toghen doer die straten midden doer der stādt ende die mare ghinck wt dat die jonghelinck enen groten scatte gheuonden hadde Eñ doe alt volc omtrent hē vergadt was. eñ si verwonderden soe woude hi ghenoech doen eñ seyde dat hi ghenen scat gheuonden en hadde Eñ hi sach al om eñ omme

ende hi en kende nyemant. Ende
hi sach oec in dat volc op dat hi ye
mant mochte kennē vā sine magē
die hi waende dz noch geleeft had
den. Eñ dat hij nyemant en vant
soe stont hi als een sot. int middel
vanden volke vand stadt Eñ doe
dit sinte martijn den biscop hoerde
eñ ātipater die ouerste rechter dye
nuwelincs ī die stat ghecomē was
soe ontboden si die borghers dat si
hē behendelic tot hē brochte eñ die
penninghen mede Eñ doe hem dye
knechten derwaert togen soe waē
de hi datmen hem totten keyser ghe
brocht soude hebben Eñ die biscop
ende die ouerste baeliu verwonder
den vanden pennighen Ende si vra
geden hem waer hi dese onbekende
scat gheuonden hadde. mer hi ant
woerde ende seyde dat hise niet ghe
uonden en hadde. mer dz hi die pē
nighen hadde wt sijn ouders budel
Ende men vraghede hem van wat
stat dat hi was Ende hi antwoer
de Ic weet wel dat ic vā deser stat
ben. op dattet die stat van ephesien
is Die ouer beliu seyde hem. Doet
comen dijn ouders. op dat si orcon
de gheuen van di Ende doe hise ghe
noemt hadde ende nyemāt en was-
ser dyese ghekent hadde. so seyden
si hem dat hijt vysierde om dat hij
soude moghen ontgaen. Ende dye
ouer baeliu seyde hē Hoe sellen wi

di moghen ghelouen. dat dit siluer
dijn ouds was. Als die scriftuere
daer op houdet meer dan drie hon-
dert ende lxxij. iaer Eñ om dattet
is van decius des keysers tiden eñ
si en sijn niet ghelijck onsen siluerē
penninghen. Ende hoe mochten v
ouders tot tien tiden gheweest heb-
ben. mer iongheline du wilste ons
bedrieghen die vroede ende die ou
ders van ephesien Daer om ghebie
de ic datmen di ten tormenten leue
re. thent du gheseyt hebste. waē du
dese scat gheuōden hebste Doe viel
malcus voer hem eñ seyde Om go
de ghi heren. segt mi dat ick v vra-
ghel sel. ende ick sal v segghen dat
in mijn herte is Die keyser decius
die in dese stat was waer hi is En
de die biscop seide Sone hi en is ī
der aerden nz diemē nv decig hyet
Vāt die keyser was ouer menich
iaer hier te vorē Ende malcus sey
de hem Heer hier in verwondt mi
alte seer dattet mi nyemāt ghelouen
en mach. mer volghe mi ende ic sel
di mine ghesellen toenē die daer sñ
inden berghe celyoen. ende gheloeft
hem. want ic wel weet dat wi van
decio den keyser vloghē Eñ ic sach
ghisteren auont dat decius in dye
stat quā op dz dit die stat vā ephe
sien is Doe dochte die biscop in hē
seluen ende seyde den oeuer baeliu.
dat dit een vysioen was dat god in

dese jonghelinghen vertonen soude.
Dus soe ghinghen si mit hem ende
een grote menichte vander stat. en-
de malcus ghinck eerst in toꝛ sinen
ghesellen ende na hem soe ghinc die
biscop in. eñ hi vant ond̄ den steen
ghezeghelde brieuen mit twee silue
ren zeghelen. eñ hi vergāderde dat
volc eñ lasse Ende doe sijt alle hoer
den soe verwonderden si. ende doe si
die heylighen saghen sitten inder cu
len. eñ hoer aensichten blincten als
blenckende roesen. doe vielen si ter
eerden eñ si loefden gode. ende alte-
hant soe seynde die biscop ende die
ouer baeliu tot theodosium den key
ser. eñ baden hem dat hi haesteliken
quame. eñ dat hi besaghe dat won
d̄ dat god nuwelinc vertoende En
de te hant stont die keyser op van-
der eerden eñ vanden sack daer hi
op sat ende screyede eñ dancte gode
ende quam te constantinopolen in
ephesien Eñ si quamen hem te ghe-
moete Eñ si ghinghen alle te samen
ter culen wert Ende altehants doe
die heylighen den keyser saghen. soe
blicten hoer aenschijn ghelijck die
sonne. Ende die keyser ghinck in
ende viel voer hoer voeten ende hi
dancte gode Ende hi stont op ende
omhelsede. eñ hi screyede op elcke
eñ seyde Ic sie v als of ic saghe go
de lazarum verwrecken Doe seyde
maximiaen tot hē gheloeft ons dat
ons god om dinen wille ūwrecket
heeft voer den daghe des groten ver
risenisse. om dattu sonder twiuel
selste ghelouen dat die doden sellen
verrisen. want wi sijn waerlic ver
resen. eñ wi leuen nv eñ ghelijc dat
den kinde dat in sijnre moed̄ buyck
leeft. ende gheen quetsinghe en ghe-
uoelt. alsoe waren wi leuende leg-
ghende slapende ende niet ghelouen
de. Ende doe si dit gheseyt hadden
daer sijt alle saghen. soe leyden si ho
re hoeft neder op die eerde eñ wor-
den slapende eñ gauen horen gheest
alst god gheboet. Ende die keyser
stont op eñ viel op hem ende screy-
ede ende hi custese. Ende doe ghe-
boet hi datmen hem maeken soude
gulden cassen daermense in legghen
soude. In dier seluer nacht open
baerden si den keyser eñ seyden dat
hise liet legghen op die eerde als si
tot noch toe ghelegen hadden thent
datse god weder verwrecken soude
Daer om dede die keyser die stādt
vercieren mit gulden stenen. Ende
alle die bisscoppen die die verrise-
nisse niet en gheloefden. beual hi dat
mense off dade van horen dienste.
Mer datmen seyt dat dese slapers
iij^c eñ lxxvij jaer sliepen des is twi
uel. wāt si verresen Int jaer ons
heren iij^c eñ xlviij Mer decius die
keyser en regnierde mer eē jaer eñ
drie maenden Dat was Int jaer

ons heren . ij^c en lij . ende aldus so sliepen si mer een hondert jaer ende dertich .

F

Te nycomedien sinte pantha leons martelaers . dach dese wort voer den gheloue xpi vā max imianus den keyser ghehouden en de wort mit pinen inder recgalgen ende vlammen van barnenden lam pen ghecruyst in welcken hi ouer mits der openbaringhe ons heren ū coelt ende onghequetst bleef en ver uulde mit enen slach des sweerts si ne martelie .

Te melanen sinte nazarijs mr̄ telaers dach welcken auolijn die rechter onder die dolheyt der perse cucien die bi nero den keyser ūwec ket wort langhe inden karcker ghe honghert ten lesten mitten sweerde verslaen dede Mit welcken hi oec dat ouerheylighe kint celsus dz sin te nazarijs voerseit opgeuoet had de mitten sweerde geboet te pinigen hoer lichamen als sinte paulinus scrijft bleuen verholen tot archadi us ende honorius d keyseren tiden ende worden doe ouermits der god liker openbaringhe van sinte am brosius gheuonden .

Te romen sinte victoer paus en martelaers dach dese was die xiij na sinte peter ende doe hi x jaer die roemsche kercke gheregiert hadde wort hi gecroent mit mr̄telien on der seuerus den keyser .

Te romē sinte jnnocencij paus en martelaers dach .

In dat minre brytangen inden cloester dolo sinte sampson biscop en confessoers dach .

Te lyoen sinte peregrinus pries ters dach . wies heylicheyt tughet die glorie sijnre miraculen En noch veel heyligher martelaren confesso ren en joncfrouwen dach .

Die legende van sinte nazarijs

Nazarijs die was alte edelen mans soen die affricanq hie te . mer hi was een jode . mer perpe tua dat heylighe kersten wijff was van romen gheboren Sijn moeder die harde edel was die van sinte pe ter den apostel ghedoept was Doe hi negen jaer out was so verwon derde hem harde sere dat hi sach dat sijn vāder ende sijn moeder ī horen leuen soe onghelijc ende so verschey den waren Om dat sijn moed hielt den wet vanden doepsel . en sijn va der die wet vanden saterdaghe En hier bi begonste hi seer te twiuelen wien hi volghen soude om dat elck van hem beyden hem pijnden dat si

hem tot hem brenghen souden Ten
lesten also god woude so volgheden
hi sijn moeder nae ende linus die
paeus doepten. Doe dit die vāder
vernam soe begonste hi hem te trec
ken van sinen goeden wille ende ley
de hem te voren die tormenten die=
men die kersten dede Datmen seyt
dat linus die paeus nazarijs doep
te. Men sel weten dat linus noch
gheen paeus en was mer hi wortet
daer na Want also men vijnt so le=
uede nazarijs langhe na dat hi ghe
doept was. want hi was van new
ghedoot die sinte peter dede crucen.
int leste jaer van sinen rijcke. wāt
linus was na sinte pet's doot paus
Doe nazarijs gheen sins sijn vad
volghen en woude. mer dat hi te
volcomelicker cristus predicte. soe
ghinck hi wt roemen om die bede
sijns vāders eñ sijns moeders die
ontsaghen datmen doden soude En
de hi nam seuen sommers gheladen
van hoeren goede. ende quam daer
mede in ytalien eñ daer deeylde hijt
al den armen. mer in dat tiende ja=
re nae dat hi van roemen voer. soe
quam hi te placencie. ende daer na
te melanen Eñ vant datmen daer
gheuanghen hielt inder kercke sin
te geruase eñ prothase Mer doemen
hoerde dat nazarijs die martelaren
verstoute. so leydemen haestelic vo=
re den prouoest Ende om dat hi in
cristus gheloef gheduerde soe sloech
men mit stocken. eñ also verdreeff
men vter stādt. ende hi ghinc van
die een stādt in die ander. Ende
sijn moeder die doot was openbaer
de hem ende verstarcten ende hieten
dat hi te gallien wert ghinghe Eñ
doe hi in die stādt van gallien ghe=
comen was diemen ghemolle hiet.
ende hi daer vele luden bekeert had
de. alsoe brochte hem een wijff een
kint dat celsus hiet eñ bat hem dat
hijt doepen soude eñ mit hem leyden
Doe dat die rechter van gallien ho
rede so sloet hi nazarijs ende celsum
in een karcker. eñ hoer handen ghe=
bonden op horen rugghe eñ leydese
int hals yser. eñ des anderen dages
soe soude hise doen tormenten Doe
sende sijn wijf tot hem eñ seyde dat
hijt ware die den onnoselen verderf
de. eñ dat hi dorste den almachtigen
doemen. Mit dese woerden so wor
det die rechter ghecastyet ende liet=
se gaen. mer hi beual dat si daer nz
prediken en souden Dus quam na
zarijs totter stādt van tryere ende
daer predicte hi cristum eerst ende
bekeerde vele luden ten gheloue. en=
de stichte daer een kercke. Doe dit
cornelius die vicarius hoerde. soe
ontboet hijt new den keyser. eñ hi
seynde hondert ridders om hem te
vanghen Eñ doe si hem gheuonden
hadden bi een bedehuys dat hi daer

ghemaect hadde. soe bonden si hem
sijn handen ende seyden. Die grote
nero ontbiet v Eñ nazarijs seyde
hem. een onmaniert coninck die he
uet onghemanierde ridds. als ghi
quaemt. waer omme en seydes du
niet. nero roept di ende ic soude wel
ghecomen hebben Dus leyden si hē
ghebonden tot nero. Eñ si sloeghen
dat kint celsus an sijn wanghe om
dattet weende. eñ dwonghen hem te
volghen Ende doese nero sach so ge
boet hise in een karker te sluten tot
dat hise verderuen soude mit tormē
ten die hi versieren soude. Hier en
binnen doe nero gheseynt hadde ja:
ghers om een beeste te vanghen. soe
quam haestelick een grote menichte
van beesten eñ liepen in nero prieel
Ende daer so doden si ende scoerden
vele luden alsoe sere. dat nero van
anxte vloech. ende mit sinen voete
die ghewont was en conde hi nau:
we te palaes comen Eñ doe hi lan:
ghe aen desen voet lach so ghedoch:
te hi te lesten om nazarijs eñ celsus
Ende hi waenden dat die goden op
hem verbolghen waren. om dat hise
so langhe liet leuen Doe gheboet die
keyser dz si nazarijs souden stoten
ende slaen. ende dat si dat kint vten
karker souden lossen. eñ dat sise vo
re hē brenghen souden mer doe nero
sach dz nazarijs aensicht was cla
erd dan die sonne. so waende hi dz
si hem duuelic bespotteden. ende be
ual hem dat si hoer touernye of leg
ghen souden. eñ dat si den afgoden
offeren souden Doe nazarijs tottē
tempel gheleyt was. so badt hi dat
si een luttel souden wt gaen. Ende
doe hi bede so worden alle die afgo
den ghebroken Doe dat nero hoerde
doe beual hi datmense ī die zee wer
pen soude Ende hi beual waert dat
si daer ontghinghen datmense vol:
ghen soude ende verbarnen. eñ dat:
men die assche van hem in die zee
werpen soude Dus dede men naza
rijs eñ dat kint celsus ī een scip eñ
men voerdese int middel der zee. eñ
daer worpmense wt Ende te hanc
wort beroert omtrent dat scip alte
groten tempeest. ende omtrent den
sancten wast al stille Ende doe dat
die scipluden saghen dz si verdrenc
ken souden ende dat si berou hadden
dat si teghens die sancten misdaen
hadden. siet so ghinc nazarijs ende
dat kint celsus opt water eñ open:
baerde hem mit bliden aensichte. eñ
si ghinghen int scip Ende om dat si
ghelouich waren gheworden. so stil:
de nazarijs die zee ende hi voer vā
daer mit hem ses hondt screden tot
een poert die januen hiet Eñ als hi
daer langhe gepredict hadde so quā
hi te lesten te melanen daer hi ghela
ten had geruasium eñ prothasium
Doe dat auolijn die prouoest hoer

de so seindede hij nazarijs in elende
eñ liet celsum bliuē mit een wijf wo
nende Mer doe nazarijs te romen
quā eñ hij daer sinē vad vant out
eñ kersten soe vraechde hi hē hoe hi
bekeerde eñ hi seyde dz hē die apos
tel sinte peter openbaerde eñ dz hij
hem riet dz hi xpō volgen soude eñ
sinen wiue eñ sinen sone dye voer
waren Hier na wort nazarijs mz
groten onrechte ghedwonghen we
der te keren te melanē Vā waen hi
te romē in elende gheseint was · eñ
dat deden die biscoppen vanden tem
pelen Eñ daer wort hi mz celso. dē
prouoest ghepresenteert. Eñ daer
leydemē wter poertē diemē romey
ne hiet in die stat diemen hiet drie
mueren Eñ daer so wort hi mz cel
so onthoeft Eñ doe hem die kersten
haer lichamen begrauen hadden in
haren houen so openbaerde dese san
ten eē kerstē die deraciq hiet. eñ sei
den dz hij om newens willen hoer
lichamen dieper grauē soude ī sijn
huus Eñ hi seyde hē. gi herē ic bid
de v dz gi mine dochter genesz die
lam is Ende doe si thant ghenesen
was. so nam si hoor lichamē eñ gro
esse alsoe als si hem beuolen hadde.
Nae vele tijts also openbaerde god
hoor lichamē sinte ambrosius Eñ
ambrosius liet celsum in die stede.
mer hi vant nazarijs alsoe versch
vanden bloede als of hi daer totter
seluer vren gheleyt hadde gheweest
mit wonderlike roeke wel rukende
al gheheel eñ volmaect metten hoef
de. ende met sinen haer ende met si
nen baerde. eñ hi voerden ouer tot
ter apostelen kerke sinte peters en
de sinte pauwels eñ daer groefmen
eerlijc Eñ daer nae verhief hij oec
celsum. eñ leyden in die selue kerke
Si waren ghepassijt ond new Int
iaer ons heren lvij ·

G

Te romen sinte felix paeus
dach die van constantijn dē
keysers oeuermits berninghe des
kerstens gheloues van sinen stoel
gheworpen ende starf glorioselijc
mitten swaerde verslaghen
Item te romen ten weghe die
portuensis hiet der heyligher marte
laren dach. simplicius faustinq eñ
beatris onder dyoclesiaen den key
ser van welcken die eerste twee na
veel ende menigherhande pinē ghe
boden worden te onthoefden Ende
beatris haer suster wert ghesmoert
inden kercker
Te tweijs sinte lupq biscop eñ
confessoers dach dese voer met sin
te germaen in britaengen ende leef
de eersamiliken in priesterliken sta
et lij iaer Itē martha die waer
dinne xpī Ende noch veel an ·

Die legende van sinte felix.

Felix die wort gecoren paus na liberium. want doe liberius die paus niet en woude consenteren arrius ōghelouicheyt so wort hi versent in ellenden van constantine constancius sone. Ende daer soe bleeff hi drie jaer Ende om dese sake so coes alle die clergye van roemen felix voer hem paeus bi liberius wille ende hi consenteerdet Eñ dese felix vergāderde enen raet ende hi verdoemde xviij bisscoppen vāden keyser constantinus eñ van sine papen diet mit hem hielden om dat hi een ongelouich arriaen was Hier om wort constantine gram. eñ verdreef felix van sinen bisdom ende hi riep liberius weder in deser manieren dat hi wandelinghe soude hebben allene mit constantine. Ende mit enighe anderen die hi wilde die welcke felix ghedoemt hadde liberius die vermoeyet was vand ellenden hi onderscreeff inder arrianen brieuen vander onghelouigher quaetheyt Ende hier mede so wies die veruolghinghe alsoe sere datmen veel priesters ende clercken doot sloeghen neuen die kercke om dattet liberius niet en verboet Eñ felix die vten bisdomme ghestoten was. woende in sijn erue ende daer nam men hem wt ende men sloech hem sijn hoeft off Int jaer ons heren driehondert eñ xl.

Die legende van sinte simplicius ende faustinus.

Simplicius eñ faustinus waren twee broederen. ende om dat si niet en wilden offeren so worden hem veel tormenten ghedaen te romen onder dyoclesiaen Ten laetsten so gaf men die sententie op hē eñ si worden onthoeft. eñ men werpe hoer lichamen in die vloet Mer hoer suster die beanyse hiet haelde hoer lichamen vter riuiere eñ groefse eerlic Mer lucrecij die prouoest doe hi hoer erue omme muerde so dede hise houden. eñ hi beual hoer dat si die afgoden aenbeden soude Ende doe si dat niet doe en woude. soe dede hoer lucrecius des nachtes van sinen knechten versmoren. Ende lucina die maghet nam hoer lichame. ende begroefse besiden hoer broeders Hier nae ghinck lucrecius in dat erue. ende hi maecte daer sinen vrienden eē werscappe Doe hi daer die martelaren bespottede. soe riep daer eē kindekijn dat ī doekelkijns was ghewonden daert in sijn moeders schoet lach eñ soechde daer sijt alle hoerden Lucreci hoert du heues gheues ghedoot. ende ontrachtichheyt eñ sijtste bouen ghebleuen sich

du biste ghegheuen den vyauden in besittinghe. ende te hant wort lucrecius van anxte ende van vresen beseten mitten duuel. ende hi wort in dier vren alsoe seer ghepinicht. dat hi inden werscap doot bleeff. Doe dat saghen die daer waren soe worden si bekeert ten gheloue. eñ si seyden alle dattet inden werscappe ghewroken wordet sinte beatrisen die maghet hoer passien Si worden ghepassijt Int jaer ons heren CC ende lxxxvij.

Die legende van martha cristus weerdinne.

Martha cristus weerdinne si was gheboren van cyro ende eucharia vten coninclikeu gheslachten Hoer vāder was hertoghe van cyrien. ende vanden zeelanden ende van veel andē landen. mer martha hadde mit lazarus hoer broeder eñ mit maria hoer suster van vāderlike erue magdalum. ende bethanien ende een deel van iherusalem Men en leest niet dat si ye man hadde off trouwede Si was een edel weerdinne ende diende onsen here eñ si woude dat hoer suster hem oec ghedient hadde. want hoer dochte wel dat alle die werrelt nz weerdich en was soe groten gast te dienen Nae ons heren opuaert na dien dat die scip luden ghescheyden waren. soe was si ende lazarus horen broeder eñ maria magdalena hoer suster ende oec maximinus dien si beuolen waren vanden discipulen ende diese ghedoept hadden. ende veel ander waren vanden onghelouighen in een scip ghedaen sonder seyl off sonder roer of sonder spise. ende waren ghe uoert in dat middel vander zee om dat si also bederuen souden. mer biden gheleyde van onsen here so quamen si te marcelien aen Ende ten lesten ghinghen si inden lande van aquinen ende daer bekeerden si dat volc Ende martha was wel sprekende eñ seer schoen Tot dien tiden was tusschen atrecht eñ auentioen ī een bossche op die jordane enē groten drake die half een dier eñ half een vissche was meerre dan een osse eñ langher dan een peert eñ hadde tanden also scarp als priemen. ende an beyden siden had hi hoerne. eñ hi was in die riuier verborghen. eñ hi dede verdrencken alle die daer ouer voeren eñ die scepen bederuen Ende dit serpent of den draec was ghecomen doer die zee vā galissien eñ wt asyen. ende dit was ghewonnen van een serpent gheheten leuiathan Ende dit is een serpent dz int water woent eñ is alte wreet. eñ was van een diere dat bonoke hiet eñ dz vintmen ī galissien Dit dier

pleghet die ghene diet jaghet te be-
sciten ouer een dachuaerde weghes
als een ghescutte vlieghet also vlie
ghet sijn dreck. eñ waer op dat sijn
drec comet dat ontsteket als vuer.
Eñ dat volc bat martha dat si dien
serpent verdriuen woude Ende si
ghinc tot dien serpenten eñ vanten
een mensch etende inden bossche Eñ
si werp wiwater op hem eñ toende
hem eē cruce eñ te hant wast ůwon
nen eñ stont als een sacht lam Eñ
sinte martha banten aen horen rie-
me ende dat volck werp hem doot
mit glauien ende mit stenen Die lu
den hieten dese draec tharascon Eñ
om dese ghedenckenis hiet die stat
noch tharascon die te voren verlies
plach te hieten. dat beduyt swarte
stat om dat daer doncker bosschen
eñ swarte luden waren Ende biden
oerlof van sinte maximine eñ ma
ria hoer suster eñ lazarus hoer broe
der. soe bleef martha daer woenen-
de eñ si veronledichde hoer altoes
in bedinghe ende in vasten. Daer
na vergāderde si een groot ghesel-
scap van susteren eñ si stichte daer
een grote kercke in die ere vā onser
lieuer vrouwen Eñ si leyde daer eē
hart leuen vā penitencie. eñ si en at
mer een werff des daghes. nochtan
en at si gheen vleysch noch vetheyt
noch eyeren noch case noch wijn.
eñ si knielde hondt werf des dages
eñ hondt werf des nachtes Op een
rijt doe si tusschen auencioen eñ die
jordane predicte. soe begheerde een
jongelinc gheerne hoer woerden te
horen. mer hi was ouer die riuier
Eñ om dat hi gheen scip en hadde.
so ontclede hi hem ende begonste te
zwemmen mer die craft d riuieren
begrepen eñ verdrenctē mer des an
deren daghes doe sijn lichaem geuō
den was. soe brochtmen hem voer
martha dat si hem verwrecken sou
Eñ si viel ter eerden in een ghelike-
nis des cruces eñ bat aldq. adonay
Here ihesu xp̄e die mijn broed wel
eer ůweckedeste. mijn weerde gast
aensiet dat ghebrect der gheenre die
hier staen ende verwrecke dat kint
Ende si nam sijn hant ende te hant
stont hi al leuende op ende hi wort
ghedoept Eusebius seyt inden vijf
ten boeke vand kercken hystorien
dat dat wijff emorissa die christus
vanden vloeyen des bloets ghenas
dat si ī hoer hof of in hoer prieel cris
tus beelde makede mit sinen clede.
ende mit sinen mantele alsoe si hem
ghesien hadde. ende dien beelde dede
si veel weerdicheit Ende dat cruyt
dat onder dat beelde wies al en wa
ren si vā ghenen craft als si sijn we
sen ghenaecten so waren si so crach
tich datter veel sieken bi ghenasen.
Ambrosius seyt dat dese emorissa
martha was Jheronimus seyt dat

men vint in die drierehande histori
en dat iuliaen die apostaet dat beel
de van daen dede dat emorissa ghe-
maket hadde. ende dat hij daer sijn
beelde settede. mer het wort mitten
blixeme ghebrokē Onsen heer opē
baerde sinte martha voer hoer doot
eē iaer eer si starf. ende al dat iaer
doer hadde si den rede. Ende si hoer
de acht daghen voer hoor doot. dat
dye engelen haer susters siele al sin
ghende inden hemel voerden. Ende
si vergāderde thant dat gheselscap
der broederen ende der susteren en-
de seyde: Mijn ghesellen. ende mi-
ne kijnderen. ick bidde v dat ghy
met mi verblidet want ick sie dye
choren der engelen mz mine susters
syele ten tempel varen met groeter
blijscap. O mijn lieue schone sus-
ter. leue met dinen meester ende mz
mine lieue gast in dye salighe ruste
Ende te hant soe voelde sinte mar-
tha dat haer eynde naecte eñ si hiet
haren vrienden dat si dat licht ont-
steken souden eñ omtrent hoor wa
ken thent si doot ware. mer ter mid
dernacht voer den dach dat si starf
doe haer wakers beswaert worden
mit vake so quam een groten wint
ende wtdede dat licht Eñ doe mar-
tha sach die scaren vanden quāden
geesten so begonde si te beden Mijn
vāder hely. mijn waerde gast. mijn
verleyders sijn vergādert om mi te
verswelghen ende si houden dat ghe
screuen quaet dat ick ghedaen heb-
be Hely en werde niet veruaert vā
mi mer bi stae in mine hulpe Ende
siet doe sach si hoor suster tot hoor
comen die met haer hant ontstack
die waskaerse eñ die lampen Doe
dye een den anderen ryep by horen
naeme soe quam cristus daer ende
seyde Coemt mijn lieue waerdin-
ne eñ daer ben ic daer selstu mz mi
sijn: du ontfinghes mi in dinen her
berghe. ende ic sel di ontfaen in mi
nen hemel. ende die gene die di aē
roepen sel. ic selse horē om dinē wil
Ende doe die vre naecte dat si ster-
uen soude so dede si hoor daer buten
draghen dat si den hemel sien sou-
de. ende si hiet datmēse op die aer-
de op die assche leyde Ende datmen
dat cruce voer haer hielde eñ si bede
mz dese woerdē Mijn waerde gast
behoede dese dine arme vriendinne
eñ alsoe du di ghewaerdichste mz
mi werden gheherberghet. alsoe ont
faet my in dinen hemelsche herber-
ghe Ende si hyet datmen die passie
die lucas beseriuet voer hoor lase:
Ende doemen seide. vāder in dinen
handen beuele ick minen gheest. soe
gaf si horen gheest Eñ des anderen
daghes doemen omtrent hoor licha
em las omtrent tercie tijt te patra
goren daer sinte franco misse dede
ende vakerich wort ende slapande

na die epistole soe openbaerde hem
onsen lieuen heer eñ seyde. francon
mijn lieue vrient. wilstu voldoen
datter wel eer mijnre weerdinne be
loefdes. so volghe mi haestelic Ende
hi dede datmen hem hiet. ende si qua
men te samen tot tharascon ende la
sen omtrent horen lichaem Eñ on:
der hem beyden deden si al die officie
Ende die ander antwoerden Ende
si leyden horen lichame mit horē han
den inden graue Mer te patragoren
doe die sanck ghesonghen was. soe
quam die dyaken die die ewange:
lie lesen soude eñ wrecte den biscop
ende hi eyschede die benedixie. nau
we en coste hi hem ghewecken ende
hi seyde. mine broederen waer om
so hebdi mi ghewrecket. want onse
here ihesus cristus leyde mi tot mar
tha sijn vriendinnen lichaem. ende
wi hebbense begrauen. Daer om
sende haestelic boden derwert die mi
brenghen minen vingherlinck ende
minen hantscoen. want doe ic mi be
reyde den lichaem te begrauen. so be
ual ic dat die coster te behouden en
de ic lietse daer van verghetelheyt.
om dat ghi mi soe haestelic wrecke
des Ende men seynden daer boden
eñ men vantet also als die biscop
gheseyt hadde ende si brochten den
vingerlinc ende den enen hantscoen
weder. want die coster behielt den
anderen tot enen oerconde van de:
sen dinghen Ende sinte franco sey:
de daer toe Doe wi wt die kercke
ghinghen nae dat si begrauen was
soe quā na ons een broed van dier
stede die gheleert was. ende vraghe
de onsen here hoe hi hiete. eñ hi ant
woerde hē niet m̄ hi ontede eē boec
dat hi open hadde in sijn hant daer
anders niet in ghescreuen stont son
der dat veersekijn. In ewelijcker
ghedenckenisse sel sijn mijn gherech
tighe weerdinne. ende si en sel niet
ontsien van quāden inden vtersten
dach Ende doe hi dat boeck omme
keerde. soe vant hi dit in alle die
bladen ghescreuen. Ende alsoe doe
tot sinte martha graue veel mira:
culen gheschieden. so quam clodone
us die coninck van vranckrijcke.
die sente remigius ghedoept hadde
tot horen graue eñ hi wort verlost
ende ghenesen vā groter steecten eñ
anxt die hi hadde in sijn lenden. en:
de daer om so maecte hi die stat ri:
ke. ende hi gaff daer toe drie milen
al om ende omme aen beyden siden
vand jordanen die dorpen ende dat
lant ende die borghen ende hi maec
ten die stat vry Eñ marcella mar
tha joncwijf bescreef hoer leuen. en
de daer na soe voer si in slauonien
eñ daer so predicte si cristus ewan
gelie Ende x jaer na martha doot
soe starff si in vreden ende voer tot
gode wert.

A

Te romen der heyligher martelaren abdon ende sennes coninghen. dese doe si in corduba der stat in persen van decius den keyser banden gheleden hadden soe brocht hise te romē mit veteren ghebonden ende mit menigherhande pinen ghemaghert daer si eerst mit loden kodden gheslaghen worden eñ daer ont hoeft mitten sweerde.

¶ In affriken der stat lucernaria d' heyliger joncfrouwen dach maxima donotilla ende secunda die onder galienus des keysers persecucie eerst mit edick ende mit gallen ghelaeft worden daer na mit seer wreden plaghen ghegheselt ende inden spanraem ghereckt daer nae oeck opten roester ghebraden ende voer die beesten geworpen eñ doe si van hem ongheraect bleuen worden si te lesten mitten sweerde gheworghet.

¶ Anthisiodoro sinte vrsus bisscop Eñ noch veel ander heyligher martelaren confessoren ende joncfrouwen dach.

¶ Die legende van abdon ende sennes martelaren.

Abdon eñ sennes worden ghepassijt onder den keyser decio want doe die keyser decius babylonien ende ander prouincien hadde ghewonnen. soe vant hi sommighe kersten die hi mit hem brochte totter stadt van corduba ende daer dode hise mit swaer tormenten Ende die groeuen twee oude coninghen. dat was abdon ende sennes. ende hier of worden si ghewroecht ende voer den keyser gebrocht Eñ men sendese hem na gheuanghen mit veteren te roemen. Ende men brochse voer decius eñ den senatoers. ende men hietse sacrificeren ende weder hoer god ontfaen. of men soudese leueren den beesten te eten. Ende doe sise veronweerde eñ spuweden totten afgoden wert so toechmēse totten speelbaen wert. eñ men liet wt twee lybaerden ende vier beren. eñ si dese sancten niet en ghenakeden. mer si oeck behoeden soe werpmen sweerden in hem ende si vielen ende men bantse aen die voeten eñ sleeptese voer d' sonnen afgod Ende doe si daer drie daghen gheleghen hadden. so namse quirinus een subdyake eñ hi begroefse in sinen huse Si worden ghepassijt Int jaer ons heren iij^c ende liij.

B

Te cesarien sinte fabius martelaers dach. dese doe hi die bannier veronweerde te draghen

wort hi een deel daghen inden karc
ker ghestoten daer na wort hi eens
ende anderwerf ondersocht. Ende
doe hi inder belijnghe cristi volhar:
de so wort hi te hants vanden rech
ter mitter sentencie der onthoefdin
ghe verwerdelt.

Te rauennen sinte germaen bis
scop van anthisiodoren dach dat
een oüclaer man was van gheboer
te van gheloue van leringhe eñ van
miraculen.

Inder stat sinnāda d' heylighen
dach demotricus secundus eñ dy:
onisius Ende noch ꝛc̄.

Die legende van sinte germaen

Germaen was gheboren van
alten edelen luden van anthi
siodore. ende hi was wel gheleert ī
liberalen consten. Ten lesten alsoe
voer hi te romen om recht te leren.
Ende daer wort hi ī so groter eren
verheuen dat hem die senatoers te
gallien wert seynde. eñ dat hi was
gheset die ouer prince van al bur:
goengyen Ende doe hi die stat vā
anthisiodore neerstelicker berechte
dan die andere soe hadde hi eerst
enen boem int middel der stat staen
de Ende daer woude hi dat aenghe
hanghen waren hoefden van meni:
gherhande dieren diemen mit hon:
den vinc Mer doe sinte amator die
biscop vander stat dicwile berispe
de van deser ydelheyt ende hem ver
maende dat hi den boem of dede sla:
en. op dat die kersten hier of gheen
quāde oersake en gheschiede. soe en
woude hi des gheen sins niet doen.
Op een tijt doe germaen van daen
was so dede die biscop die boem of
slaen ende al verbarnen. Doe dat
germaen hoerde. soe vergat hi sijn
kerstendom ende hi quam derwert
ghewapent mit enen hoep ridders.
ende pijnde hem die biscop te doden
mer die biscop die bi vertoninghe
bekende vā gode dat germaen hem
na volghen soude in dat bisdom hi
vloech sijnre gramscap ende voer te
augusdune wert Daer na quam
hi weder te anthisiodore ende mit
behendicheyt soe sloet hi germaen
in die kercke. Ende daer consen:
teerde hi hem eñ consacreerde hem
ende seyde dat hi na hem biscop we
sen soude Ende het gheuiel doe also
want een luttel daer na also starff
hi salichlijck ende al dat volck ey:
schede germaen doe tot enen biscop
Ende hi ghinc ende gaf al sijn goet
den armen. ende maecte van sinen
wiue een suster. Ende dertich jaer
lanc castyede hi sijn lichaem dat hi
nye en at broet van tarwe. noch
wijn en dranck. noch wermoes.
noch oec nye sout om den smake at
Mer twewerven binnē den jaer te

kersauent eñ te paeschen so dranck hi wijn. mer nochtā dede hi wt den smaec vanden wine mit water En de als hi eten soude soe dede hi hem eerst voerbrenghen assche eñ ghersten broet daer na Eñ alle dage vastede hi eñ altoes des auonts inden somer eñ inder wijnter so en hadde hi gheen cled meer an dan sijn hare eñ een roc eñ een caproen Ende dese clederen droech hi also langhe. dat si van groter outheyt al versleten waren ten had gheweest dat hise yemant ghegheuen hadde Sijn bedde was ghetiert mit assche eñ mit hare eñ mit sacken. gheen hoeftpolen en was ond sijn hoeft. mer hi droech altoes an sijn hals der heyligher reliquien. eñ nymmermeer en dede hi sijn scoen of cleder wt eñ selden ont gorde hi hem Al wat hi dede was bouē des menschen macht wāt dusdanich was sijn leuen dat die miraculen sijns lichaems waren so grote dat si nz te ghelouen en waren. wāt sijn miraculen warē so groot. en hadde sijn verdienten nz voerghegaen men hadde ghewaent dattet bedrieghenis hadde gheweest Op een tijt doe hi gheherberghet was ī een stat ende men nāden auontmael een tafel ghinck decken eñ spise bereyden so verwondde germaen eñ vraechde hem wie si nv die spise bereyden Ende doe si hem seyden dat sijt bereyden den goeden wiuen die des nachtes wanderen Doe opsette sinte germaen dien nacht te waken. Ende sich daer sach hi eē menichte van duuelen in die ghelikenisse vā mannen eñ van wiuen coemen ter tafelen. ende hi beual hem dat si nz wech en ghingen Ende hi ghinc eñ wreckede alle die menschen op eñ vraghede hem of si yet die personen kenden Eñ doe si alle seyden dattet hoer ghebueren ende buerinnen waren. doe sende hi tot elcken huse ende hi beual den duuelen dat si nerghent en ghinghen. Ende siet men vant al die ghebueren op hoer bedde Doe beswoer hise dat si segghen souden wie dat si waren. Doe seyden si dat si duuels waren ende den menschen alsoe bespotteden. Tot dien tiden was sinte lupus die bisscop van cretassine Ende doe die coninc van citilia sijn stat beleyt hadde. so stont sinte lupus op die poerte ende riep. ende vraghede. wie dat ware diese beleyde Ende die conīc seyde hem Ick bin atilia gods gheselle Hier op ātwoerde die oetmoedighe bisscop al suchtende ende seyde Ende ic bin een wolf. wee mi ic bin een verderuer mijnre scapen ende ick hebbe goods gheselle te doen. Eñ hi dede te hant die poerten ont sluten. mer dat heer wort van gode verblint. eñ si toghen doer die stat

dat si nyemant en saghen. noch en
deerden nyemant En̄ sinte germa
nus nam mit hem sinte lupus. en̄
toech in brytanien daer die onghe
louighe begōsten te rysen Mer doe
si waren ī die zee. soe wortet alten
groten tempeest inder zee en̄ te hant
oūmits sinte germaens bedinghe
soe wort die zee stille. Si worden
eerlic vanden volcke ontfaen. wāt
die duuelen hadden daer voerseyt
dat si daer comē souden Ende sinte
germanus verdreef dye duuelen
wt den genen diese beseten hadden
Doe si die ōghelouighe verwonnē
hadden. soe keerden si weder te lan
de Doe sinte germaen in een stadt
siec lach so wort alle die strate daer
hi in lach ontsteken Ende doemen
hem bat dat hij hem lyet van daen
draghen dat hij den vuer ontgaen
mochte soe werp hij hem seluen te:
ghent vuere. mer dat vuer verbar
nedet daer ōtrent. mer ten naecte
sijn herberghe niet. Doe hij weder
te brytanien wert voer. omme die
ongelouighe te veriaghen so volge
de hem een van sinen iongheren vas
telijck nae Ende doe hi tot corma
dre quam. so starf hi daer Doe sin
te germaen daer wed quā soe dede
hi sijn ionghers graf op doon. en:
de hi riepen by sinē name ende vra
ghede wat hi dede. ende hij vraghe:
de oec of hi mz hem dienen woude.

Die dode sat doe op ende seyde dāt
tet wel met hem ware dat hi hier
niet meer leuen en woude. Ende
doe hem dat sinte germaen dat con
senteerde soe leyde hij sijn hoeft ne:
der ende rustede in gode. Doe hij
in britanien predicte ende die co:
ninc van britanien hem en̄ sijn ghe
selle gheen herberghe geuen en wou
de soe sach des conincs verken hoe
der die ghecomen was van sijn vee
ende sijn proeuē ghehaelt hadde wt
des conincs palaes. Ende wed ter
vee wert ghinc dat sinte germaen
ende sijn ghesellen groeten hongher
en̄ coude hadden. doe ontfinck hise
vriendelic in sijn huus Ende hi do
de hem een calf dat hi te huus had:
de en̄ bereydet hem Nae dyen dat si
ghegheten hadden. so dede sinte ger
maē alle die beenren vanden calue
vergaderen op dat velt. Ende doe
hi ghebeden hadde. so stont dat calf
weder op al gheheel. Des anderen
daghes ghinc sinte germaen den co
ninc haestelijc te ghemoete. ende hi
vraechde hem stoutelic. waer ō dz
hij hē herberghe onseide Doe wort
die conīc seer bescaemt en̄ en moch
te niet antwoerden Doe seyde hem
sinte germaen. ganc wt ende laet
dijn rijc een betere Ende biden ghe
bode ōs heren soe dede germaen den
varcke hoeder hier met sine wyue
comen. ende hij makeden coninck

welck dat alle die luden verwond
de. Ende van dier tijt soe hebben
alle die coninghen van brytannien
gheweest van een verkens hoeders
gheslacht Doe die van saxonien te
ghen die van brytannien oerloech:
den. ende si saghen dat si luttel wa:
ren. so toghen si aen sinte germaen
eñ sijn gheselscap die doer hoer lant
leden. eñ bi hoer predicatie so deden
si hem alle dopen Eñ opten paesch:
dach deden si hoer wapenen of ende
setten op te vechten starkelic mitter
hetten van gheloue. Doe dat hoer
vyanden hoerden. soe quamen si
stoutelic tegen dese blote luden mer
sinte germaen die daer heymelick
was hiet hem allen als hi alleluya
riep. dat si hem allen mit enen roepe
antwoerden souden Eñ doe dit ghe
daen was. soe worden hoer vyan:
den alsoe seer verueert dat si hoer
wapen wech worpen wāt hem doch
te so dat die berghen ende den hemel
op hem viel. ende si vloghen. Op
een tijt doe hi doer augustu dunen
voer ende hi ghecomen was tot cas
siaens graue. soe vraghede hi hem
hoe dattet mit hem ware Ende cassi:
anus antwoerde hem te hant vten
graue daer sijt alle hoerden aldus.
Ick bin in een soete ruste eñ ic ont
beyde ons heren eñ ons verlossers
toecoemst Eñ germaen seyde. rust
langhe tijt in cristo ende bidde neer
stelic voer ons dz wi behouden mo
gen die bliscap van die salighe ver
risenisse Doe germaen te rauennen
quam. soe wort hi van placiden der
coninghinnen ende van valentiaen
horen soen eerlick ontfanghen En:
de des auonts sende hem die conin
ghinne een silueren scuttel vol van
die beste leckerste spise diemen had
de Ende hi ontfincse. mer die spise
gaf hi sijn gheselscap. ende die scut
tel hielt hi om den armen te gheuen
mer voer die scuttel sende hi der co
ninghinnen een houten scuttele vol
ghersten broets Ende si ontfincse
harde gheerne Ende si dede daer na
die scuttele mit siluer ouerdecken.
Op een tijt doe dese coninginne sin
te germaen ter werscap genoet had
de. soe dede hi dat gheern. ende hi
voer van sine herberghe totten pala
se op enen ezel. om dat hi nauwe
van crancheden gaen mochte Doe
hi at. so starf sinte germanus ezel
Doe dat die coninghinne hoerde so
dede si hē gheuen alten sconen peert
Ende doe hijt sach so seyde hi Men
brenghet hier minen ezel want die
mi hier brochte die sal mi wel van
hene draghen Ende germanus die
ghinck totten doden ezel ende seyde
Stant op ezel. wi keren weder ter
herbergen wert Ende te hant stont
den ezel op. ende hi verscudde hem
seluen recht of hem niet ghedeert en

hadde Ende doe soe droech hi ger-
maen weder ter herberghen waert
mer eer hi wt rauennē voer so sey
de hi dat hi nz langhe leuen en sou
de Mer na een corte tijt soe quam
hem die reede off die corts aen. en-
de op den seuenden dach so starff hi
Eñ men voerde sijn lichaem te gal-
lien wert. also hi die coninghinne
ghebeden hadde Hi starf Int jaer
ons heren vier hondert ende twijn
tich Om dz sinte germaen eusebio
den biscop van verselaey hadde ghe
loeft. dat hi sijn kercke die hi ghe-
stich hadde wyen soude. als hi sou-
de weder keren Doe sinte eusebius
ūstont dz sinte germaen doot was
soe dede hi tortysen ontsteken. om
dz hi selue sine kerke woude wyen
mer so hi daer meer hiet ontsteken
hoe datter meer wtgheblasen wort
Doe dz eusebius sach so verstont
hi datmen die wijnghe op een ande
ren dach doen soude. of dattet een an
der biscop doen soude Ende doe sin
te germaens lichaem te verselaey
ghebrocht was soe droechment in
die kercke Ende te hant so worden
alle die tortysen van gode ontste-
ken. Doe ghedochte eusebius dat
hem sinte germaen belouet hadde.
Eñ hi bekende dat hi doot voldaen
hadde dat hi hem leuende beloefde te
doen Dit en selmen nz verstaen dat
dit ghesciede ī des groten eusebius
tiden. die biscop van verselay was
want hi starf ond valente den key
ser Ende van dien mans doot tot
germaens doot waren meer dan. l.
jaer. mer daer was een ander euse-
bius daer dit onder ghesciede.

KL Den eersten dach van augustus.

C

Te romen sinte peter ad vincula.

Te anthiochien passie der heyligher martelaren seuen ghebroederen die mit hoerre moed die onder anthiochus den coninck ghepassijt waren.

In ytalien d stadt versellis sinte eusebius biscops dach die om belidinghe des gheloefs vā constancius den keyser tot sicopolim eñ van daen in capadocien ůsent wort daer na quam hi weder tot sijnre kercken ende leet sijn martelie vāden arrianen.

Te romen d heyligher joncfrouwen dach fides spes eñ caritas eñ hoerre moeder sophia die ond adriaen den prince die crwen der martelien vercreghen.

Te romen ten latijnschen weghe d heiligher martelaren dach bonus priester faustus eñ maurus mit vij ander die in sinte steuens paus gesten bescreuen worden.

In spaengen der stat gerundia sinte felix dach dien die rechter dacianus gheboet nae veel tormenten mit haken te trecken eñ daer na tot ten ghebeente toe te scoren Ende so langhe die een wonde opten anderen te vernuwen thent hi sinen onuerwonnen gheest gode op gaf.

In arabien der stadt philadelphia der heyliger martelaren dach sinte cirillus aquila petrus domicianus rufus meandrus die op enen dach ghecroent waren Ende noch veel heyligher martelaren confessoren eñ joncfrouwen dach.

Die legende van sinte peter ad vincula.

Die feeste vā sinte peters banden was gheset om iiij saken Dat was in ghedenckenisse vā sinte peters verlossinghe eñ alexands verlossinghe eñ hier om der heyden castume of te legghen eñ om te crighen verlossinghe vanden gheesteliken banden Die eerste sake was ō gedenckenisse van sinte peters verlossinghe. want alsomen in scolastica hystoria vint. dat herodes agrippa ghinck te romen ende gayus tyberius des keysers neue hadden al te lieue. Op enen dach doe herodes op enen waghen voer mit gayo soe hief hi sijn handen op ten hemel ende seyde Of ic des outs mans doot saghe ende die here van al die werrelt Mer dit hoerde die wageman ende te hant seyde hijt tyberio Hier

om wort tyberius dye keyser grā
ende hi sloet herodes in enen kerker
Ende op een tijt doe herodes sat en
de leende aen enen boem op welc
ken boem enē lupaer sat. so was d̄
een vanden gheuanghenen die ghe:
leert was in gokelyen ende hij sey
de tot hem En ontsich di niet wāt
du selste werden te hant verlost. en
de alsoe seer verheuen dat dy dyne
vryenden benyden sellen. Ende in
deser heerscappie selstu steruē. wāt
alsoe haestelic alstu aldusdanighen
dier bouē di sien selste. so en selstu
bouen vijf daghen niet leuen. Nae
enen tijt so starf tyberius. eñ gay:
us die wort keyser ende hij ůloste
herodes wter vangenisse eñ verhie
uen grotelic eñ seinde den coninc in
iudea. Doe hi daer ghecomen was
soe sende hi een scare vā volcke om
dat hi enighe vander kercken quel
len soude Eñ voer den paeschdach
so dede hi iacobus iohannes broe:
der onthoefden Eñ om dat hi sach
dat dit dye ioden wel ghenoechde
so vinc hi peter binnē den paeschda
ge eñ sloten in eē kercker om dz hi
hē den volcke woude leueren naden
paeschdage. mer dye enghel ons he
ren quā tot hē des nachtes īden ker
ker eñ ůlostē wōdlic vāden kerker
eñ vāden bandē eñ hieté vrilicken
wech gaē ō te prediken. mer des co
nīcs gesinne en mochte gheē vors

te ůcrigē vand̄ wraken. want des
anderen daghes. soe dede hi peters
wachters tot hem comen. om dz hi
se swaerlicke tormenten soude. om
dat hem peter ontgaen was Mer
hi wort ghehindert om dat hij dit
niet doen en soude op dz petrꝰ ůlos:
singe den anderen nz scāden en sou:
de want hi voer haesteliken te cesa
rien wert eñ daer wort hi vāden en
ghelen gheslaghen. eñ starf als iose
phus seyt. Doe herodes te cesarien
ghecomen was. eñ voer hē gecomē
waren alle die mannē vāden lande
so quā hij voert totter vergāderin
ghe wert als die dach begonste. eñ
hi ghecleet was mz enē scon i clede
geworcht wōderlike van goude eñ
van siluer Eñ doe die cleet ōtfinc
die radien vander sonnen. so doch
te den ghenē diet saghen dz die cla
erheyt vāden blenckende goude eñ
vā siluer gaf dubbelde claerheit so
dat hem dochte dat hi was vreselic
ken aen te scouwen vā aensien Eñ
om dit so verhief hi hem seluen in
sijn herte bouen die menschelike na
tuer toe behoert Eñ thant riep dat
volc op hem mz smekende woerdē
eñ seyden Tot nu toe hebben wi di
ontsien als eē mēsche mer nv bekē
nen wi dat ghi bouen mēschelijcke
natuer sijt Eñ doe hem die smekin
ghe wel ghenoechde eñ hi nz en ver
onweerde die godlijcke ere diemē

hem dede. so sach hi op die coerde bo
uen sijn hoeft sitten die bode des do:
des. dat was die luper. off den vle.
daer hi bi sach dat hi steruen soude
Doe hi hem sach. soe seyde hi totten
volcke Ay mi. ic v god sterue. wāt
hi wiste wel nae dien dat hem die
gokelaer gheseyt hadde dat hi bin:
nen vijf daghen steruen soude Ende
te hant wordet hi gheslaghen. ende
die vijf daghen soe doer knaechden
die wormen sijn dermen eñ hi starf
Dit seyt josephus hier om in die
ghehoechnisse der wonderliker ver
lossinghe sinte peters Ende van soe
groten wrake inden tyran die daer
so haesteliken na volghede so viert
die heylighe kerke die feeste vā sin:
te peters banden Ende daer om leest
men in die epistele ī die misse daer
dese verlossinghe in staet Ende hier
om so schijntet dat dese hieten sou:
de sinte peters te banden. Die an:
der sake waer om dat si gheset was
is dit Dat alexand die paeus die
die seste was nae sinte peter. ende
hermes die proest van roemen die
alexander ten gheloue brochte. dat
si ghehouden waren in gheuanghe:
nisse in menighen steden van quiri:
no den prince Ende quirinus seyde
tot hermo den proest. Mi verwon
dert dattu die een vroet man biste.
eñ dattu lates die ere vander proes
tye. ende dattu een ander leuen kye
ses Hermes die seyde hem Voer de
se tijt soe bespotte ic al dit ende ick
waende datter ands gheen leuen en
waer dan dit Quirinus antwoer
de Bewise mi dan dattu wetes dat:
ter een and leuen is dan dit. eñ du
selste mi hebben tot dinen gheloue.
Hermes seyde hem Alexand dien
du gheuanghen houdes. die sal di
dit bet leren Doe vloecte quirinus
alexand eñ seyde Ick seyde di dat
tu mi dit soudeste bewisen. Ende
nv seyndeste mi tot alexander dien
ic gheuanghen houde om sine quaet
heyt wille mer nochtan sel ic op di
ende op alexander die banden dub
belen Ende can ic v mit hem of hem
mit v vijnden soe sal ick sine woer:
den ende die dine ghelouen. Hi de:
de dat hi seyde. ende hi seyde dit te
hant alexander. Ende doe alexan:
der bede so quam die enghel tot hem
ende leyden tot hermon inden karc
ker Ende doese quirinus te samen
vant soe verwonderde hi hem seer
Eñ doe hermes quirinus seyde hoe
dat alexander sinen soen verwrecte
vander doot. Doe seyde quirinus
tot alexander Ick hebbe een sieke
dochter die balbina hiet ic loue dat
ic dinen gheloue ontfaen sel op dat
tu mine dochter ghenesen moghes.
Alexander seyde hem ganc haeste:
lic ende brencse tot minen karcker
Quiring seyde du biste hier eñ hoe

soude ick di in dinen karcker mo:
ghen vijnden Alexander seyde hem
ganck haestelick want die mi hier
brochte hi sal mi haestelic daer we:
der ghebrocht hebben Dus ghinck
quirinus ende leyde sijn dochter tot
alexanders karker ende hi vanten
daer ende hi viel hem te voeten.
Doe begonste sijn dochter ynnich:
lic alexanders banden te cussen om
dat si ghenesen soude. Ende alexan
der seyde hoer. dochter en cusse mi:
ne veteren niet. mer soeket neerste:
liken sinte peters ringhen. ende cus
se die ynnichlijcken. soe selstu dine
ghesontheyt ontfaen. Quirinus
dede neerstelick soeken in die karc:
ker daer sinte peter in lach sine rin
ghen. Ende doe si gheuonden wa:
ren. soe gaf hise sijnre dochter te cus
sen. ende te hant doe si sinte peters
banden ghecusset hadden. soe wert
si ghenesen. Doe soe bat quirinus
ghenāde ende hi dede alexander wt
die karcker comen Ende hi eñ al:
le sine ghesinne eñ veel ander wor:
den doe ghedoept. Doe settede sinte
alexand dese feeste te vieren opten
eersten dach van augusto Ende hi
stichte in sinte peters eer een kerke
daer hi sine banden leyde eñ hi hiet
se te banden. In desen daghe soe is
in die kercke grote vergāderinghe
vanden volcke. ende dat volck cus
tede daer die banden. Die derde sa:
ke daer dese feeste om gheset was.
was dit also beda seyt Die keyser
octauiaen eñ anthonius. si waren
soe mit maechscappen te samen ghe
uoecht. dat si dat keyserrijc onder
hem beyden deylden van alder wer:
relt. so dat octauianus in dat west
lant. als ytalien gallien eñ hyspa:
nien behielt. Ende anthonius int
oestlant. als azyen ponten ende af:
friken Mer anthonius die lodder:
achtich ende oncuysch was Doe hi
octauiaens suster ghenomen had:
de tot enen wiue. soe verscoeff hise
eñ nam te wiue cleopatram die co:
ninghinne van egypten Heir om
wort octauianus gram. ende voer
mit eē gewapent heer teghen antho
nium ī azyen. eñ hi ůwannen alte
mael Doe vloech anthoniq eñ cleo
patra eñ van rouwen so doden si hē
seluen Octauiaen ůderfde dat rijck
van egypten. eñ hi maecte daer off
een prouincie vā romen Ende van
daen soe voer hi tot alexandrien.
ende hi beroefdese vā alle rijcheden.
ende voerdese te romen Ende daer
mede so vermeerde hi der ghemeen:
ten dinc also sere datmen also veel
om enen penninc cofte alsmen om
vier peninghen plach te copen En:
de om dat die stryden poerten van
die stādt seer hadden ghecranct. soe
vermaecte hise soe wel dat hi seyde
Ic vant van tichchelstenen. eñ ic

laetse vā marmor stenen Ende om
dat hi dus grotelic die ghemene sa
ken vermeerrede. so was hi die eer
ste die augustus hiet vanden key:
sers Ende na hem so worden si alle
augustus gheheten die keysers na
hem worden Also hi van julio die
keyser die sijn oem was alle die an
der keysers hieten Ende nae desen
augustus so hiet dat volc die oest:
maent augustus die te voren sex:
tilis plach te hieten. om dat hi die
seste maent was na die meerte In
eenre ghehoechghenisse dier seghen
die octauiaen hadde opten eersten
dach van oeste Soe maecten die ro
meynen desen dach feestelic eñ hiel
den also tot theodosius des keysers
tyden Die regnierde Int jaer ons
heren vier hondert ende xxv Eudo:
chia theodosius dochter valeriaens
wijf voer van ynnicheden te iheru:
salem. eñ een jode brochte hoer daer
tot een ghifte twee veteren daer sin
te peter mede ghespannen was on
der herodes Doe si weder tot romen
ghecomen was. ende si sach dattet
volck van roemen feestelick hadde
opten eersten dach van oeste in au
gustus des keysers eere. so deerdet
hoer datmen also veel eeren dede een
verdoemt man Ende si dochte oec
datmen niet lichtelic dat volc sou:
de moghen brenghen van dier ghe:
woenten Ende al denckende soe or

dineerde si datmen die ghewoente
houden soude. mer datmense eeren
soude in sinte peters eere Ende dat
alt volc dien dach hieten soude sin:
te peters te banden Hier of hadden
si raet mit pelagio den paeus Ende
mit vriendelicheden brochten si dat
volck daer toe datmen vergheten
soude die ghedenckenisse des prin:
cen der heydenen. eñ datmen vieren
soude die ghehoechnisse des princen
der apostelen Doe dit alle den volc
ke ghenoechde so brochte die conin
ghinne voert die veteren die si vā
iherusalem gebrocht hadde eñ toen
dese den volcke Eñ die paus broch
te die ander voert daer sinte peter
mede ghespannen was onder nero
Eñ doemen dese veteren die een aen
die and leyde. so vergāderden si eñ
worden eē bi miraculen. als of si al
toes een hadden gheweest Eñ daer
om ordinierde die paeus eñ die co:
ninginne te hant dz die luden doen
souden die eere den prince vanden a
postelen sinte peter die si te voeren
ghedaen hadden een ūdoemden prin
ce Dus leyden die paeus eñ die co:
ninghinne die veteren in sinte pet's
kercke diemē hiet te banden. eñ ga
uen daer grote ghiften eñ gauen eñ
goet toe eñ voerberheden Eñ hi or
dinierde datmē doer alle die werlt
dien dach vieren soude Dit seyt be
da Hoe groet dat die craft van dese

veteren is dat wort openbaer Int
jaer ons heren ix^c eñ xliij Die du:
uel besat eñ begreep so wredelic enē
graue die des keysers ottoos neue
was dat hi hē seluen mitten tanden
scoerde. Doe beual die keyser dat
mē vorē soude tot jannes die paus
om datmē hē sinte peters veteren ō
den hals hangen soude Mer doemē
den ůwoede een and̄ vetere om den
hals dede eñ hem daer of gheen boete
en quā om datter gheen craft in en
was. so brochtmē hē te lesten voer
sinte peters veteren. eñ men leydese
den ůwoeden om den hals. Eñ die
duuel en mocht nz verdragen die
last vā deser craft mer voer hem al
len soe voer hi al roepende wt Doe
begreepse theodricus die biscop vā
meten eñ hi seyde dat hi gheen sins
en soude laten gaen. ten waer dat:
men hem die hant of sloeghe Eñ doe
hier om tusschen den biscoppen ende
den paus eñ den clercken een grote
twist was Ten lesten so brocht die
keyser den strijt te vreden eñ hi ver
creech een rinc vāden paus tot des
biscops behoef Miletus seyt in een
cronike eñ men vindet oec in triper
tita hystoria dat in desen daghe dat
te epere een groot draec openbaerde
Eñ donatus die biscop die sonder
linghe heylic was hi spiede hem in
sinen mont eñ doden hem also mer
te voren had hi een cruce ghemaket
mit sinē vingher voer sijn hoeft eñ
hi toende hem den seluen rinck. eñ
dien draec was so groet datten nau
we seuen paer ossen en consten ghe:
trecken ter stat daermen verbernē
soude om dat dien stanc den lucht
niet argeren en soude Noch seyt hi
daer alsmen in tripertita hystoria
vint dat in crite die duuel moyses
in ghelikenisse openbaerde. eñ hi ů:
gāderde vā allen siden den joden eñ
leydse opten top van een grote ber
ghe bi die zee. eñ hi beloefde hem dz
hi voer gaē soude eñ leydse droech
voets int lant van beloften Eñ al:
dus dede hi daer onuertallick ver:
drencken Eñ men waent dat die
die duuel dede om te wreken tegen
den joden. om dat die jode die vete:
ren der coninghinnen gaf. eñ daer
mede wort belet octauiaens feeste
Mer vele joden die ontghinghen
worden ghedoept. want om dz die
berch ofheldende was. eñ die eerste
vāden joden hē seluen opkeerden so
viel die berch. eñ som worden si ge
scoert vā die scarpe stenen eñ oec ů
dronckē si ī die zee. eñ doe die and̄
joden dz selue oec doen wouden eñ si
nz en wisten wat den eerstē gescict
was. so seyden hē die visschers die
daer leden hoe die and̄ ůdoruen wa
ren. eñ aldꝰ worden si bekeert Die
iiij sake vand̄ feesten machmen set
ten. wāt onsen here verloste sinte pe

ter bi miraculen vanden banden. eñ
gaf hem macht te binden eñ te ont
binden Mer wi sijn ghebonden mit
ten bant d̄ sonden eñ wi hebben no:
de absoluiert te wesen vā onsen son
den Daer om so doen wi hem ere in
die feeste vā sijn banden om dat hi
ōs sel ontbinden vā die banden on
ser sonden also hi ūdiende dat hem
onsen here verloste van sijn banden
eñ hem macht gaf te binden ende te
ontbinden. Dat daer om dese leste
sake dese feeste gheordiniert is. dat
mach elc wel marken op dz hi siet
datmen ind̄ epistelen sijn ghehuech
ghenisse hout vā sinte peters verlos
singhe Ende dz ewāgelie is vā die
macht die hē god gaf te binden eñ
te ontbinden Ende dat die collecte
vā huden biddet sinte peter dat hi
ons ontbinde vā onse sonden Hoe
sinte peter bi die slotelen die hē god
gaf somtijt ontbint die te ūdomen
waren of verdoemt worden souden
dat vintmen in een mirakel dat ghe
screuen is ī een boec vā onser vrou
wen miraculen Te colen in sinte pe:
ters cloester daer was een monick
seer licht in zeden eñ lodderichet eñ
oncuysch eñ die starff haestelic. eñ
die duuel wroechde hem in alle ma
nieren vā sonden teghens hem Doe
die een seyde jc bin die ghierichheyt
daer du altoes mede begerende wa
reste teghens goods gheboden Die
ander seyde. jc bin dijn ydel glorie
daer du di seluē voer die luden me
de verhieues Ende een and̄ seyde jc
bin die loghen daer du mede loghes
Ende die and̄ seyde elc dat sijn. eñ
somighe goede werken die hi gedaē
hadde ontsculdichden eñ seyden. jc
bin die ghehoersaemheyt die du al
toes dijn ouerste dedes. ick bin die
sanc vā psalmodien die du dicwil
songhes. mer sinte pet̄ wes monic
dz hi was ginc voer gode om voer
die monic te bidden. eñ die heer āt:
woerde hem En voerseyde die pro
pheet nz here wie sel wonen ī dijnre
wonīghe of wie sel rusten ī dijn hey
lighe berghe die ī gaet sond̄ smette
Hoe sal dese worden behouden die
niet in en is ghegaen sonder smette
noch die gheen gherechticheit en he
uet ghedaen Eñ doe sinte peter mit
die moed̄ gods voer hē bat. soe gaf
god die sentencie dat die siele wed̄
ten lichame keren soude eñ soude pe
nitencie doen. Doe verueerde sinte
peter die duuelen mitten sloetel die
hi in die hant hielt Ende veriaech:
den eñ hi leuerde die siel ī een mās
hant die oec ī dat selue cloester een
monic gheweest hadde. eñ hi beual
hem dat hi hem totten lichaem wed̄
brenghen soude. Ende die bat dat
hi alle daghe ouer hem lesen soude
den psalm Miserere mei deus Eñ
dat hi dicwile sinen graf mit enen

besem suueren soude voer den loen dat hi hem weder tot sinen lichaem voerde Ende dese monic wort weder leuende eñ hi seyde dat hem gheschiet was.

Die legende van sinte eusebius leuen ende was een biscop.

Eusebius die altoes maghet bleeff doe hi noch cathecuminus was Cathecuminus is een kint alst voer die kercke belesen is eer datment doept Eñ wel eer plagen si dit wel lange te ontfaen voer hore doepsel Mer om die vrese vand doot so beleesmense eñ men doeptse te gad So wert hi ghedoept oñ ghenoemt vã eusebio den paus Eñ in sijn doepsel sachmen hemelsche handen die hẽ vter fonteyn hieuen Een vrouwe die gheuanghen was ĩ sijn scoenheyt doe si tot sijn bedde gaen woude so en mochte si daer niet comen om d engelen wille dien wachteden Eñ doet dach geworden was soe viel si hier om tot sinen voeten eñ bat hem om verghiffenisse Doe hi priester gheworden was so was hi so heylich datmen sach gheestelike verholentheyt inder missen tusschen sijn handen Hier na doe die õghelouicheyt vanden arrianen al ytalien besmettede om dat constantijn die keyser eẽ bescutter was vã die õghelouicheyt So consacreerde juliaen die paeus eusebius biscop te versellay. wãt die stat hadde doe die heerscappie van twee steden in ytalien Doe dz die ongelouighe horeden. soe deden si alle die doren van der kercken sluten Ende doe eusebius in die stadt ghecomen was. soe kniel de hi voer die dore vand meeste kercke vã onser vrouwen Ende mit sine bedinghe soe ghinghen alle die doren op Hi verdreef anxencium den biscop van melanen van sinen bisdomme. om dat hi onghelouich was Eñ voer hem ordinierde hi enen ghelouighen man dyonise. Aldus suuerde eusebius alle die heylighe kercken vã west Eñ anastasius die kercken vã oesten vã alle onghelouicheyt wãt arrius was een pape van alexandrien. ende hi seyde dz cristus alleen mẽsche was eñ hi seyde dat hi was dies hi niet en was. eñ dat hi om ons gemaect was. om dz hi ons god bi hem als bi een instrument sceppen soude. eñ die grote constantijn dede hier om houden den raet vã nycenen eñ daer om wort sijn onghelouicheyt verdoemt Mer arrius starff daer nae alten catiuighen doot. want alle sine dermen eñ al dat hi binnen hadde scoet hem ten fundamẽt wt. mer constãtijn die constãcius soen was hi was mit deser onghelouicheyt be

smet Ende dese constantijn wort se
re verstoert teghen eusebium. ende
vergāderde enen raet van vele bis-
coppen. ende dede daer comen dyoni
se. ende hi sende vele letteren ende e-
pistolen tot eusebium Eñ om dat
hi wiste dat die quaetheit inder me
ninghe soude bouē bliuē so en wou
de hi daer nz comen Ende daer om
ordineerde dye keyser datmen den
raet houden soude te melanē ō dattz
bi eusebium was. Eñ doe hi sach
dz eusebius daer niet en was. so hi
et hi die arrianē hoer gheloue bescri
uē eñ hi hietet den biscoppen vā me
lanen dyonisium eñ xxx. biscoppē
haer consent toe scriuen. Doe dit
eusebius hoerde soe voer hi wt sijn
stat ō te melanen wert te varen eñ
hi voerseide dat hi vele liden soude
Doe hi tot een riuier gecomē was
ō te melanen te varen Een scip dat
verre ouer die riuier stont quā tot
hem doe hijt beual eñ voerden ouer
sond yemans hulpe mit sijn ghesel
scap Doe quam hem die voerseide
dyonijs te ghemoete. eñ vyel hē te
voetē eñ bat ghenāde Ende doe die
keyser eusebiū met ghiften noch
mz dreigen en mochte tot sinē wil
le brenghē so seide hi hē allen Ghi
seggz dz die sone minre is dan die
vāder waer om heb di dan bouē mi
ghetoghen mine sone ende mine ion
gheren. want die discipel en is niet
meerre dā die meester. noch die so
ne bouē die vāder Eñ om dese wo
erden worden si alle bewert dz si hē
gauen die hantuesten die si ghescre
uen hadden. eñ daer ond oec sinte
dyonijs ghescreuē hadde eñ hi seide
gheensins en sel ic ond mine sonen
scriuē daer ic bouen ben in machte
mer laet ons dese hantuestinge ver
barnen ende scriuen enen anderen
daer ic oec onderscriuē mach of gi
wilt Eñ al dq wort die hantueste
verbarnt mit goods voersienicheit
daer dyonijs mit. xxix. biscoppen
aenghescreuē hadden Efter so screef
men die arrianen een and hantues
ten. ende si gauense eusebio eñ den
anderen biscoppen dat si oeck daer
aen scriuē souden. mer si en woudē
niet op die hantuesten consenteren
om datse eusebius versterckt had
de mer si waren harde blide dz si dē
anderen hantuestē verbarnt sagen
Doe wort constantijn gram eñ le-
uerdese eusebium ten wille vanden
arrianen Ende si namē te hant wt
den middel vanden anderen biscop
pen eñ sloeghen sere eñ sleepten van
boeuen den palase alle dye trappen
neder tot op die aerde. ende weder
vander aerden tot bouen. alsoe dat
sijn hoeft ghewont was. eñ sijn aē-
sicht belopen was mettē bloede eñ
hi hē noch niet en woude consente
ren. so bonden si hem sijn handen op

sinen rugghe ende deden hem een zeel om sijn hals eñ sleepten daer mede mer hi dancte gode eñ seyde dat hi bereyt waer te steruen om dat heylighe gheloue daer mede te bescutten Doe gheboet constantijn die keyser datmen seynden soude in elende mit liberius den paeus. Ende alle die ander bisscoppen die ghestarct waren mit eusebius exempellen. Mer die arrianen leyden eusebio tot sitopolim een stat ind palestinen lant eñ sloten hem daer in een alten nauwen stat die corter eñ nauwer was dan hi lanc was so dat hi sijn benen nz strecken en mochte. noch ouer die and side nz keren en mochte. mer hi moste sitten bockende mitten hoefde. Ende hi en mochte niet dan sijn scouderen ende sine ellebo: ghen roeren. Ende doe constantijn doot was soe volghede hem juliaen nae Ende omme dat hi alden volcke behaghen woude. soe beual hi datmen alle die bisscoppen die in elende waren souden weder doen comen Ende datmen hoer kerken weder soude doen maken eñ dat elc in vreden wesen soude. onder wat wetten hi wesen woude Ende dus quã eusebiq eñ voer te athanasium eñ seyde hem wat hi geleden had Mer doe juliaen doot was eñ joniniaen regnierde. eñ doe die arrianen verleschet waren. so keerde eusebiq weder te versellay ende dat volck ont fincken mit groter bliscappen Mer doe valent regnierde so groyede die arrianen weder Ende si quamen ĩ eusebius huys ende si sleepten vten huse ouer die eerde ende si steenden Ende aldus so voer hi salichlic te gode wert Ende hi is begrauen in die kerke die hi stichtede Men seit oec dat eusebius gode verbat dat ĩ sijn stat gheen arriaen leuen en moghen soemen inden croniken leest. so leefde hi. lxxxviij. jaer. Ende hi was ghepassijt Int jaer ons heren CCC ende. l.

Die legende van die seuen broeders machabeeuschen.

Die machabeeuschen martelaren waren seuen broederen. eñ hadden een weerdighe moeder. ende hoer vãder hiet eleazar eñ hi was een priester Eñ om datse oũmits d weerdicheyt des wets gheen verkens vleysch eten en wouden so leden si alte ongheoerlofde pine Al so inden anderen boeke vanden machabeeuschen ghescreuẽ is Eñ men sel weten dat die kercken van oestwert viert die sancten feesten van beyden testamẽten mer die kerken van oestwert en houden niet vãden sancten des ouden testaments õ dz si ter hellen voeren. wt gheseyt die

onnoselkinderen die om crist̄ wille ghedoot waren. want in elc van dien kinde soe wort christus ghedoet. ende vanden seuen machabeusschen. mer hier toe sijn vyer redenen waer om dat die kercke van dese festen hout. al wast dz si ter hellen voren Die eerste is om die voerbaricheit der martelaren. want si waren ghedoot met ongheheerde martelie houē alle die santen vanden oudē testamente Daer om hebben si voordeel dat men mit rechte hoer passien vieren moet Dit seyt scolastica historia. Die and is om die ghedenckenis der misterien dat is der ghees telijcker verstandenissen. want dz ghetal van seuen toecht hoert der gemeenheit Ende daer om worden bi desen martelaers alle die oude vaders vanden oudē testamente verstaen die waerdich sijn te vieren al een hout daer die kerke ghene feeste of om dat si ter hellen voeren Ende oec om dat die menichte der sanctē die in dat nuwe testament sijn ghecomen in desen seuen soe ghenuet die kercke hem alle waerdicheyt. wāt alsoo voerseyt is bidē seuen wort alrehande ghetal ghecyfferent. Ten derden om exempel van lijden. wāt men setse in een exempel voer dye goede ō dat si bi dese exempelen sellen worden ghestarct ter minnē vāden ghelooue Ende om te ghedoghen voer die wet der ewangelien. alsoe si striden vromelic om moyses wet Die vierde is om die salicheit vanden tormenten om hoer wet mede te beseermen. alsoe die kersten werden ghepassijt om te bescutten dye wet der ewāgelien. Meester jan beleth seyt dese drie afterste redenen inden sommen vanden dienste

D

Ē wemen op sinte calixtus kerhof sinte stephens paeus dach die onder valeriaens des prīcen persecutie mitten martelien ghecwent wort

Onder prouincien vā bithinien der stat nycea sinte theodote mit haren ouden ghebozen soen eudiū ghehaten doe hi cristum trouwelic beleyde dye rechter van bithinien met cluppelen slaen dede. Ende daer nae hoet mit haren kinderen dede verbarnen Ende noch veel ander heiligher martelaren confessozen ende ionc;

Die legende van sinte steuen die paeus ende martelaer.

Steuen die paeus als hi vele heyden met woerden eñ met exempelen bekeert hadde. Ende hij vele martelaren lichamen begrauē hadde. doe soe wort hij alte naer;

telic ghesocht van valeriaen eñ gal
liene Int iaer ons heren CC. eñ
tsestich dat sihē eñ sine clerckē sou
den dringē te offeren. of dz sise ver
deruen souden met vele tormenten.
Ende si gauen wt wie datse vingē
die soude al hoor goet hebben Ende
aldus so worden tien vā sine clerc
ken gheuanghen. ende sonder bey:
den onthoeft Des anderen daghes
soe wort steuē die paus gheuangē
eñ men leyden tot mars tempel dat
hi daer die afgoden aenbidden sou
de. of datmē onthoefden soude Mer
doe steuen inden tempel ghecomen
was. eñ hi gode aenghebeden hadde
dat hi den tempel verderuen soude.
soe viel te hant een groet deel van:
dē tempel Ende al dat volc vloech
van anxste. mer hi ghinc tot sinte
lucien kerchoue Doe dit valeriaen
hoorde soe seynde hij hem meer rid:
ders nae. dan hi eerst ghedaen had:
de. Eñ doe si quamen doe vonden si
hem misse doen Eñ doe hi ynnichlic
goods lichaem hadde ontfaen. so ōt
hoefden si hē in sinē setel thant.

E

Te iherusalem dye vindinghe
des ouerheylighen lichaems
des eersten martelaers sinte stepha
nus ende der heylighen nycodemus
gamaliel ende abibon alsoe alst vā
onsen heer gheopenbaert was den
heylighen priester luciaen. Int se:
uende iaer honorius des keysers.
Te constantinopolen sinte her:
mellus martelaers dach Eñ noch
veel ander heylighen martelaren
confessoren ende ꝛc̄

Die legende hoe sinte steuē die eer
ste materlaer sijn lichaem gheuon
den wort.

Men vint dat sinte steuen des
eersten martelaers lichaem
gheuonden wort in honorius des
keysers tiden int seuende iaer En:
de Int iaer ons heren. vierhondt
eñ seuentien Men vint dese feesten
ghenoemt te sijn vindinghe eñ sijn
oueruoeringhe ende sijn toeuoghen
Aldus was hi gheuonden. want
alsoe gennādiq seit. so was een hei
lich pape te iehrlm wt dien lande
gheboren eñ hiet luciaē Doe dese lu
ciaen op enē vridach op sijn bedde
lach eñ sliep eñ bycant wakede soe
openbaerde hē een out mā scoen eñ
lanc. mz minlike aensichte mz enē
langhen baerde Eñ hi was ghecleet
mz eē blenckēde mantel. daer duer
baer stenē eñ gulden crucē ī ghewe
uē waren. eñ hij was ghescoyt met
cousen die bouē ūgult waren eñ hi
hilt ī sñ hant eē guldē wede eñ no
epten daer mede eñ seide Make kē
nelic mit grot naersticheyt ōse gra

ue. wāt wi sijn ontamelic begrauē
in eē ontamelike stat Daer ō ganc
eñ segt jan den biscop van iherusa-
lem dz hi ons legghe in eē eersaem
stat. wāt als droecheyt eñ quellin-
ghe die werlt gheslegē heeft so heeft
god op gheset die werrelt te helpen
mit onser bedingen Eñ luciaen die
pape seyde hē. here wie bistu Ic bin
gamaliel die paulus die apostel op
voede eñ hi leerde die wet tot minē
voetē. mer die mit mi leyt dz is sin
te steuen die vanden joden buten d̄
stat ghesteent is ende ghestoten om
datten die beesten eñ die voghelen
eten souden Mer god en liet dat nz
ghescien. wie dese martelaren trou-
welijcken diende. want mit groter
neersticheyt nam ic hem ende groef
fen ī minē graue Mer die and̄ die
bi mi leyt is nycodemq mijn neue.
die des nachts tot ihesum ghinck.
Ende die ghedoept was van peter
eñ johannes. eñ hier om waren die
princen der papen gram dat si hem
doot gheslaghen souden hebben. en
hadden sijt om onsen wille niet ghe
laten. mer nochtan namen si al si-
ne goet eñ verdreuen van sijn heer
scappie ende si sloeghen sere eñ lieten
bi na doot Doe leyde icken in mijn
huys. ende doe leefde hi daer een lut
tel tijts daer na Doe hi doot was.
soe dede icken grauen tot sinte ste-
uens voeten Mer die derde die bi
mi is dat is babyas mijn sone. die
in sinen twintichsten jare ghedoept
was. ende hi bleeff maghet. ende hi
leerden mit paulus minen jongher
goods wet Mer ethea mijn wijf en
de selemias mijn sone. en sijn mit
ons niet begrauen ō dat si mit ons
cristus gheloue niet en ontfinghen
mer du selstese and̄ sins vinden be-
grauen. ende hoer grauen die sel di
vinden ydel ende hol. Doe dit sin-
te gamaliel gheseyt hadde. soe voer
hi wech Eñ doe luciaen ontspron-
ghen was. soe bat hi gode of dit vi
sioen waerachtich ware dat hi hem
anderweruen eñ derdeweruen open
baren soude Opten anderen vridach
soe openbaerde hi hem als hi te vo-
ren ghedaen hadde ende hi vraechde
hem waer om dat hijt verwekeloest
hadde dat hi hem gheseyt hadde En
de hi seyde here mijn ic en hebs niet
verwekeloest. mer ic bat god of dit
waer wesen mocht dat hi mi ander
weruen ende derdeweruen openba-
ren moste Ende gamaliel seyde om
me dattu in dine herte peynses oftu
ons vondes. hoe du elcken reliqui-
en soudes moghen onder kennen.
daer om sel ic di gheuen ghelikenis
se daer du elcke reliquien mede on
derscheyden moghes. ende hi toende
hem drie gulden coruen. ende die
vierde silueren Ende die een vā de-
se was vol rode rosen. ende die an

der twee vol witte rosen. mer dye
vierde die silueren was: was vol
sofferaens. Ende gamaliel die sei
de dese coruen sijn onse tumben off
grauē eñ dese rosen sijn ōse reliqui:
en Die corf die vol wed rosen is dz
is sinte steuens tumbe die alleē vā
ons luden ghemartelijt is Die an
der twee dye vol witte rosen sijn.
dat is die mijn eñ nycodemꝰ tum:
be die gheduerich waren mit suue:
ren herten ī cristus gheloue mer die
vierde silueren corf die vol soffera
ens was. is abibemijns soens tū:
be die suuer van lichaem was ende
maget ende hij ghinc suuer wt die
werelt Ende als hi dit gheseyt had
de soe voer hi wech. Op die vry:
dach in die weke daer nae. so open
baerde hi hem weder al ghestoert
eñ hi beruspten zeere van sijnre we
keloesheyt ende sijnre beyden Daer
om ginc luciaen te ierusalem wert
haestelic ende al dz hi ghehoert had
de. seyde hij tot iohan die bisscop.
Aldus voer ian die biscop mz an
deren bescoppē die hi ōtboden hadde
tot dier stat die luciaē gewijst had
de Eñ doe hi begonste te grauē: eñ
mē die aerde woerde. so quam daer
wt alten soeten weke Eñ mz deser
roke eñ mitter hulpe vā dese santen
soe worden daer genesen van menī
gherande siecten lxij. mēschen. Eñ
dus droeghen si dese heylighen reli
quien mz groter blijscap ī die ker
ke van syon die in iherusalem was
daer sinte steuen dyaeck ghemaect
was eñ daer groeuen sise eerlic. eñ
in die selue vre. so viel enē grotē re
ghen Van desen visioen ende verto
ninghe vertelt beda in sijn cronikē
Sinte steuen was dus gheuonden
opten dach datmē sijn passie viert
Eñ hi wort op desen dach ghepas:
sijt alsmen seyt mer die feesten wa
ren verwandelt ō twee redenē Die
eerste is. want cristus wert ghebo
ren in aertrijcke om dat die mēsce
soude werden gheboren inden hemel
Hier om wast wel tamelic datmē
na cristus gheboerte sinte steuens
gheboerte vyeren soude. om dat hij
dye eerste was die om cristꝰ wille
martelie leet Ende daer mede wort
men gheboren inden hemel om dat:
men mercken soude dat die een nae
den ander volghen soude. waer om
datmen oec van hem singhet Ghis
teren wort cristus gheboren inder
aerden. om dat steuen huden soude
werden gheboren inden hemel. Die
ander reden is. want mē plach die
feeste van sinte steuens vindinghe
feestelijker te doen dan die feeste vā
sijnre passien Ende dat was ō dye
waerdicheyt van cristus gheboer:
te eñ oec ō vele myraculen die ōsen
here dede datmen vant Eñ om dat
sijn passie is waerdigher dan sinen

vindinghe. ende dat si sculdigher is
feesteliker te sijn. daer om verleyde
die kercke die feeste vā sijnre passi-
en tot dier tiden datmense ī meerre
weerdicheyt hebben soude Als sin
te augustinꝰ seyt. so wort sinte ste
uens ouervoeringhe aldus gedaen
Want alexander die senatoer. die
voer mit sinen wiue te iherusalem.
eñ hi makede steuen die martelaer
alte sconen capelle. eñ hi beual dat-
men hem neuen sinte steuen grauē
soude als hi storue Ende doe seuen
jaren ouer gheleden waren so wou-
de juliana sijn wijff weder te lande
keren. want si leet veel moeyenisse
vanden prince ende si woude hoers
mans lichaem mit hoer voren Doe
si dit ghebeden hadde alte seer van-
den biscop. soe brochte hoer die bis-
cop voert twee silueren cassen ende
seyde Ic en weet niet welc vā dese
twee dijns mans casse is. eñ si sey
de Ic kense wel. ende si greep sinte
steuens casse eñ omheldese. eñ als si
aldꝰ waende hoers mans lichaem
te voeren so nam si steuens lichaem
Ende doe si int scip mitten lichaem
ghegaen was. so hoerdemen den en
ghelen louen. ende een soete roecke
brack wt. ende die duuelen riepen
ende maecten grote tempeest eñ sey
den Wee ons wāt steuen die eerste
martelaer die lidet hier ouer eñ hi
slaet ons mit wreeden vuer. Ende

doe die schipluden hem ontsaghen
te bederuen. soe aenriep si sinte ste-
uen Eñ te hant openbaerde hi hem
ende seyde Ic bint en ontsiet v nz
ende te hant wortet seer stille Doe
hoerden si die duuelen roepen. wre-
de prince ontsteket scip want steuē
onse vyant die isser in Doe seynde
die prince vanden duuelen vijf du
uelen dat si dat scip ontsteken sou-
den. mer ōs heren enghel verdranc
se in die zee gront Doe si ghecomen
waren te calcedonien so riep die du
uel die knecht goods. Coemt die
vāden joden ghesteent is Dus qua
men si ghesont te constantinopolen
Ende si groeuen hem daer ī een ker
ke mit groter eerweerdicheyt sinte
steuens heylighe lichaem Dit seyt
augustinus Die toeuoeginghe vā
sinte steuens lichaem mit sinte lau
rens lichaem ghesciede aldus Het
ghesciede dz eudosia theodosius des
keysers dochter beseten wort van-
den duuel Ende doe dat hoer vāder
ontboden was die doe te constanti-
nopolen was. soe dede hi sijn doch-
ter tot hem brenghen om dat si tas-
ten soude die heylighe reliquien van
sinte steuen Ende die duuel riep in
hoer ten si dat steuen te romen come
ick en sal niet wt gaen. want die
apostelen willent aldus. Als dat
die keyser hoerde soe vercreech hi
vanden clercken ende vanden volc

ke van constantinopolen dat si die
van romen gheuen souden sinte ste-
uens lichaem eñ si souden sinte lau
rens lichaem daer voer hebben Doe
so screef die keyser daer of ouer tot
pelagio den paus Eñ die paus mit
ten cardinalen cõsentierde des key
sers bede Ende si brochten sinte ste
uens lichaem te romen Eñ die vã
constantinopolen quamẽ mede om
sinte laurens lichaem te ontfangẽ
Dus so wort sinte steuẽs lichaem
ontfaen te capuaen. ende si creghen
mit grote bedinghe sinen rechteren
arme Ende daer so wort ĩ sinte ste
uens ere die kercke van capuaen
ghemaect Doe si te romen quamen
eñ si den lichaem draghen wouden
in sinte peters kercke te banden. so
bleuen si staen dien droeghen ende
si en mochten niet voert gaen En
de die duuel riep in die joncfrou-
we ghi pijnt om niet. wãt hi en he-
uet hier gheen stat ghecoren mer bi
sinte laurens sinen broeder wil hi
rusten Ende thant droechmen den
lichaem derwert Ende doe hem die
joncfrouwe tastede so wort si ver-
lost Ende sinte laurens verlach in
sinen graue an die and̃ side om dat
hi verblide in die toecoemste sinte
steuen sinen broeder. eñ hi liet den
helft vã sinen graue ydel tot sinte
steuens behoef Eñ doe die grieken
hoer handen aen sinte laurens lich-
aem sloeghen om henen te draghen
so vielen si ter eerden of si doot ghe-
weest hadden. mer doe die paeus eñ
die clergye eñ al dz volc ouer hem
baden so quamen si tot hem seluen
nauwe te vespertyde nochtan stor
uen si binnen x daghen. Ende die
hem ghegheuen hadden te volbren-
ghen daer toe. die worden wt horen
sinne eñ en mochten niet ghenesen
voer dat dese twee lichamen begra-
uen waren te samen Doe hoerdemẽ
een stẽme vanden hemel O salighe
roemen die in een graf beslutes sin
te laurens lichaem van hyspanien
ende steuen van iherusalem die glo
riose panden. Dese gheuoeghinghe
gheschieden Int jaer ons heren ne
ghenhondert ende xxv. Sinte au-
gustijn bescriuet dat ses doden ver-
resen mitten aenroepen van sinte ste
uens name. die een lach soe doot so
datmen verbant sijn knyen Ende
doemen bouen hem sinte steuen aen
riep. soe stont hi weder op. Ende
noch een kint daer een wagen ouer
gheuaren hadde. ende die moeder
droecht tot sinte steuen. ende daer
om ontfinck sijt weder ghesont eñ
leuendich Eñ noch een nonne die
men droech in sinte steuens kerke
eñ doe si in hoer eynde lach. so starf
si ende daer na stont si ghesont op
daer sijt alle saghen Ende efter een
joncfrouwe te yponen. doe hoer va

der hoer rock ghedraghen hadde in sinte steuens kercke. ende daer na worp hise op sinte peters dode lichaem ende si stont te hant op Ende efter een jonghelinc te yponen alsmen besaluet hadde sijn dode lichaem mit sinte steuens olye so stont hi op Item noch eē doot kint doet ghedraghen wort in sinte steuens kercke. eñ doemen sinte steuē ouer hem aenriep soe stont hi al ghesont op Van desen martelaer seyt sinte augustijn Gamaliel openbaerde dese martelaer. ende saulus steenden ontcleet ende cristus maecten rijck doe hi in doekelkijns was ghewonden Ende crwenden mit sinen duerbaren bloede Item sinte augustijn In steuen so blicte die scoenheyt sines lichaems die bloeme sijnre outheyt ende scone sprake van redenen eñ wijsheyt sijnre heyligher herten. eñ dat werck der godheyt.

F

Te romē sinte aristharcus sinte pauwels discipel dese was biscop gheordiniert in thessalonien ende nae veel ouerheylighe striden voerden gheloue wort hi van cristo ghecrwent eñ rustede.

Te romen ten weghe die tiburtina hiet justinus priester eñ martelaers dach die in decius gallus eñ volusianus persecucie mit glorie d belijnghe alre edelste was.

Te romen ten latijnschen weghe sinte terculijns martelaers dach die onder aureliaen den keyser na scarpe slaghen mit cluppelen na barnen sijnre siden na montslaghen eñ reckinghe inder wipgalghen eñ insnidinghe sijnre senen ten lesten mit ofhoudinghe sijns hoefts sijn martelie veruulde Ende noch veel heyligher martelaren confessoren ende joncfrouwen dach.

G

In ytalien te bononien sinte dominicus confessoers dach dese was van so groter minnen tot salicheyt der menschen dat hi niet alleen alle dinck achter en liet ende hem gaff mit woerden ende mit exempelen tot predicacie der heyligher ewangelien mer oec der predicaer oerden daer toe insettede.

In der prouincien van recien d stadt augustaen sinte afra martelaers dach dese doe si noch heydens was eñ een ghemeen wijff so wort si bi sinte narciscus des heylighen biscops leringhe bekeert tot cristū ende doe si mit allen horen huysghesinne ghedoept was wort si voer die belijnghe ons heren inden vuer verbrandet.

Opten seluen dach sinte oswal-
dus coninc van enghelants dach.
wes wercken ende leuen die eersa-
mighe beda inden cronicken van en
ghelant bescreuen heuet.

Augustuduyn sinte cassianus
biscop ende confessoers dach Tot
wes graue op eē tijt sinte germaē
die biscop quam daer dat wonder
lic te spreken is ghesciede want na
dien hi sijn ghebet ghedaen hadde so
riep hi cassianum wt den graue en
de wat doetstu o broeder cassiane
Ende cassianus antwoerde ic ghe
bruke eens sueten rustes ende ver-
wachte die toecoemst ons verlos-
sers.

Cathalannis sinte mēnius bis-
scop eñ confessoers dach Eñ noch
veel martelaren ꝛc̄.

Die legende vā sinte dominicus
leuen.

Dominicus die leytsman eñ
vāder vand predicaers oer-
den. die was gheboren nāden vley-
sche wt hyspanien wt eenre stat die
men hiet collorogo vten bisdomme
van oxoniens. ende sijn vāder hiet
felix ende sijn moeder johanna En
de eer dat hi gheboren wert soe sach
sijn moeder in een droem ende hoer
dochte dat si droech een kindekijn.
dat ī sijn mont droech een barnen-
de vlamme die alle die werelt ouer
ontstack Doe hi geboren was een
re vrouwen dochte oec die hem wt
die fonte hief dat dominicus dat
kindekijn hadde een claer sterre an
sijn voerhoeft die al die werlt ver
lichte. Doe hi noch een kindekijn
was. ende hi noch onder sijn voet-
ster was. so vantmen dicke dat hi
van sijn bed was gaen legghen op
die blote eerde Ten lesten so seynde
men te palencien ter scolen. om dat
hi so gheerne wijsheyt gheleert had
de so en dranc hi binnen tien jaren
gheen wijn Ende doe daer een starc
ke duer tijt was soe ůcoft hi al sijn
boecken mit sijn inboel. ende hi gaf
dz ghelt daer of om gode den armē
Ende doe die nyemare sijnre heylic
heyt wies. soe maeeten die biscop
van exoniens ī sijn kerke canonic
regulier Eñ om dz hi wort vā hem
allen een spieghel van heylicheyt. so
wort hi vanden canoniken ondpri
or ghemaect mer daghes ende nach
tes ůonledichde hi hem ī bedinghe
eñ in studeren eñ bat eenpaerliken
gode dat hi hē dese gracie instorten
woude. dz hi hē seluen geuen moch
te tot enighen tijt sijns euen kerstē
salicheyt Ende hi las neerstelic in-
den vāderen collacien eñ beiaechde
daer in volcmaectheyt van leuen.
Ende doe hi mitten biscop eens te
tholosen voer. soe wort hi ghewa-

re dat sijn weert onghelouich was
ende dien bekeerde hi tot cristus ge
loue. Ende hi presenteerden onsen
heer. als die eerste garue van sinen
oeste die hi namaels doen soude.
Men leest inden gesten des grauen
vanden starcken berghe dat doe do-
minicus op enen dach ghepredict
hadde teghen den onghelouigen dat
hi die proeuinghe vanden scriften
die hi ghepredict hadde screef in een
brief ende gaf den brief enen onghe
louighen. dat hi hem daer teghen
soude versien. ende dominico daer
op antwoerden. Op dien nacht
soe vergaderden die onghelouighe
bi enen vuere Ende die een onghe-
louighe brochte dese brief voert. en
de sijn ghesellen seyden hem dat hise
worpe int vuer. ende waert dat si
verbarnde. so waer al hoer onghelo
uicheyt waer mer en mochte si niet
verbarnen alsoe souden si prediken
dat ghewarighe gheloue d kercken
van romen Hier om worpen si den
brief int vuer. ende doe hi een wijl
int vuer hadde gheweest soe spranc
hi vten vuer onghebarnt Doe hem
dat alle verwonderden so seyde die
een. die harder was dan die ander
Men werpen weder daer in. ende
also sellen wi dat bet proeuen Men
worpen daer weder in eñ hi spranc
daer efter wt onuerbarnt Hi sey
de. men werpen derdeweruen daer
in. soe salmen weten sonder twiuel
die waerheyt vander saken. Men
werpse derdeweruen daer in. ende
si spranck daer weder wt al onuer
barnt. mer dese onghelouighen ble-
uen in hoer hartheyt. ende swoeren
alte grotelic ondlinghe dat sijt nye
mant segghen en souden nochtans
was daer een ridder die tot onsen
gheloue wert neyghede eñ hi broch
te namaels dit mirakel wt Dit ge
uiel ĩ victoriaels berghe Men seyt
oec dat aldusdanighen dinc ghescie
de in jupiters tempel. Op een tijt
was daer gheleyt een grote daghin
ghe teghen die onghelouighe. want
doe in dat lant van albiens die on
ghelouicheyt sere wies. ende tot di-
en voerseyden tempel een grote da-
ghinghe daer off gheleyt was te-
ghen die onghelouighen. soe was
daer ouer een ghedraghen. datmen
onder meysters leueren soude elc in
scrifte sine punten daer hi sijn ghe-
loue mede houden wouden staende.
Aldus wort daer ontfanghen sin
te dominicus boec bouen alle die an
der luden der ghelouigher ghescrif-
te ende men brochtet voert. Mer
om dat die meysters dese dadinghe
onderscheyden souden onderlinghe
ĩ sceldinghe waren. so gaf men wt
datmen die boeken aen beyden per
tyen int vuer werpen soude. en-
de wies boeck dat niet en verbarn-

de dies gheloue ware best En men
maecten een groot vuer. ende men
worpe die boecken daer in. ende der
onghelouigher boeken die worden
te hant verbrant Ende sinte domi-
nicus boeck dat en verbarnde niet.
mer hi spranck oec al onuerbrant
vten vuer Ende men werpen and-
weruen ende derdeweruen daer in.
ende altoes spranc hi onuerbarnt
daer wt Mer doe die ander elck te
huys wert voer en die biscop van
exoniens doot was so bleef daer sin
te dominicus mit een luttel ghesel-
scaps. ende predicte vromelic gods
woert teghen die ongelouighe mer
die weder saken vander waerheyt
die bespotten. ende worpen na hem
modder ende spekel Ende van spot
te soe bonden si after aen sijn cleder
stroe Ende alsmen dreygheden te do
den so ãtwoerde hi onuerueert Ic
en bin niet weerdich die glorie van
der martelien. want noch en hebbe
ic dese doot niet verdient Ende hi
omme ghinck vromelic ende al sin
ghende daermen hem seyde dat hem
nae ghelaghet was Ende hem ver-
wonderde seer ende seyden hem En
ontsietstu dit nz vanden doot wat
soudeste gedaen hebben of wi di be-
grepen hadden Hi seyde Ic soude v
ghebeden hebben dat ghi mi nz haes
telicken doot gheslaghen en haddet
mer dat ghi mi allencken van lede
tot lede ontledet hadde. Ende dat
ghi dan voer minen oghen gheleyt
soude hebben die stucken van mine
leden. ende dat ghi mi dan mine o-
ghen soudes hebben wt ghesteken.
Ende dat ghi ten laetsten also mine
lichaem soudet hebben laten wente-
len in sinen bloede ouer doot of dat
ghijt dan gedoot soudes hebben tot
uwen wille. Op een tijt doe hi een
man gheuonden hadde die aen die
onghelouicheyt gheuallen was vã
armoede. soe sat hi op hem seluen
om te vercopen. om dat hi mit dien
ghelde dien man helpen soude vter
armoede ende verlossen vter onghe
louicheyt Dit soude hi hebben vol-
daen. en haddet god ands niet voer
sien Op een tijt doe hi gheherberget
was in dat lantscap van tholosen
ĩ eenre vrouwen huse die bedrogen
waren vanden onghelouighen mit
groeter heylicheyt die si veynsden.
soe vaste hi ende sine ghesellen. alle
die vasten doer te water. om dat hi
den enen naghel mitten anderen ver
driuen woude. Ende hi waecte des
nachtes. Mer doe hem die noot
dwanc soe leyde hi sijn moede leden
op eẽ blote tafel en aldus so broch
te hi die vrouwe weder ten kennis-
se vander waerheyt Daer nae be-
gonste hi te peynsen om een oerde
te maken die alle die werelt soude
doer gaen prediken teghen die on-

ghelouighe. om cristus ghelotte te
behoeden ende te beschermen Ende
doe hi tien jaer hadde ghewoent te
tholosen na dien dat die biscop vā
exoniens doot was. tot dier tijt
datmen den raet van latranē hielt
so voer hi totten ghemeynen raet te
romen mit fulcone den biscop van
tholosen Ende hi eyschede ende bat
van jnnocencius den paeus dat hi
hem ende sine nauolghers beuastē
woude een oerden die hieten ende
wesen soude den predicaren oerden
Ende doe die paus niet willich en
was. so sach dese paus op eē nacht
enen drome dat die kercke van la-
tranen neygheden te vallen. doe hi
dit mit vresen sach. also sach hi dz
sinte dominicus aldaer teghen liep
ende hi stont daer onder ende hielt
se mitten scouderen soe dat si niet en
viel Doe die paeus ontsprane en-
de hi dit visioen verstont. soe dede
hi dominicus bede. ende bat hem dat
hi tot sine broederen gaen soude. en
de dat hi kyesen soude een beproef-
de regule. ende dat hi dan tot hem
weder quame ende hi soudet dan be
uestighen alsoe hijt begheerde. Doe
keerde sinte dominicus weder ende
seydet sijn broederē des paus woer
den Hi hadde omtrent sestien broe
ders. ende si aenriepen den heyligen
gheest Ende si coren sinte augusti-
nus des leerraers regule om dat si

in name ende in wercken predica-
ren wouden worden Ende daer toe
oeck soe namen si nauwer saken
die si houden wouden mitter voer-
seyder regule. Mer hier en binnen
starff jnnocencius die paeus. ende
honorius quam na hem. ende hi be-
uastighede hem hoer regule Int ja
re ons heren dusent twee hondert
ende xvi. Op een tijt doe een wijff
claghede yammerlic dat hoer broe-
deren onder die sarracenen gheuan
ghen waren. ende dat si ghenen raet
en hadde datse hem verlossen soude.
so gaff sinte dominicus hem seluen
datmen hem vercopen soude om die
mannen te verlossen Mer god die
versacht dat hi oerbaerlijcker sou
de sijn om te verlossen die gheestelic
gheuanghen waren hi en lietet also
niet gheschien Doe sinte dominicus
te romen in sinte peters kercke om
dat verlangen vā sijnre oerden on
sen here bat. soe sach hi dat tot hem
quamen die gloriose princen vāden
apostelen sinte peter ende sinte pau
wels Ende die eerste vāden tween
dat was sinte peter die gaf hem eē
stock. eñ paulus gaf hem een boec.
eñ si seyden hem Ganck prediken
wāt du biste hier toe ůcoren vā go
de Eñ te hant dochte hem in die sel
ue vre dat hi sijn broederen alle die
werrelt doer sach ghespreyt. eñ dat
si twee eñ twee te gāder ghinghen

dat si den volke dat woert gods predicten Ende doe hi te tolosen weder quam so deelde hi sijn broeders. een sender sommighe in hyspanien. ende die ander te parijs ende oeck die and te bononien. mer hi keerde weder te romen Het was eē monic eer die predicaers begonsten die hoer oerde sach in een visioen dat onse vrouwe knielde voer hoer lieue kinde. ende leyde hoer handen te gader. ende bat hem voer dat menschelike geslachte. mer doe hi dicwile sine lieue moeder ontseyde. een si hem al toes aenleyde. soe seyde hi Moeder mijn wat macht ic hem meer doen. want ick sende hem patriarchen een prophecten een si en beterde hem niet Ick quam selue tot hem ende daer na sende ic hem mine apostelen ende si dodden mi ende dien ic sende. ende ic sende hem die martelaren ende die confessoren. ende si hoerden die oec niet. mer het en is niet behoerlic dat ic di yet ontseggen soude so sel ic hem geuen mine predicaers daer si selden mede worden verlicht ende ghesuuert. mer anders sel ic teghen hem comen Op een tijt doe twalef abten vander graeuwer oerden ghesent waren te tolosen teghen die ongheloufighen soe sach een monic dit visioen. want doe onse here ghenant woert hadde sijnre moed alst voer gheseyt is so antwoerde si hem So ne du en selste hem niet doen nae horre quaethcyt. mer na die ontfermhertichcyt. Doe wort die sone verwonnen mit sine moeders bede. ende seyde om dinen bede sel ick noch ontfermhertichcyt doen mit hem dz ick hem mine predicaers senden sel diese vermanen een lecren sellen. ende een beteren si hem dan niet. soe en sel ic se nymmer meer sparen. Een minre broeder die alte langhen tijt sinte franciscus gheselle gheweest hadde. vertelde veel broederen vander predicaren oerde. dat doe sinte dominicus te romē lach omme die vestinghe vā sijn oerde te vercrigen vanden paeus. daer hi des nachtes in bedinghe was alsō sach hi inden ghest cristus ī die lucht drie speren in sijnre hant hebben. ende dat hise op die werelt hielt. Ende sijn moeder quam haestelick teghen hem ende vraechde hem wat hi doen woude ende hi seyde. siet alle die werelt is vol van drie sonden. dat is van houerdye ende van onuyschcyt ende van vrachden Ende daer omme wil ic se verderuen mit desen drien speren. Doe viel onse vrouwe tot sinen voeten ende seyde. lieue kint laet di ontfermen. ende en verminre niet dine ontfermmisse dijnre ghenechticheyt Cristus seyde en siet stu niet wat onrechte datmen mi doet Si seyde. lieue kint laet dine gram

scap. ende ontbeyde een luttel. wāt
ick hebbe enen ghetrouwen knecht
ende enen starckē campioen die al
le sins lopen sal. eñ die werelt ver-
winnen ende selse ond dy doen en
de ic sal hem oec een ander knecht
te hulpe gheuen dye oeck mit hem
strijden sel Cristꝰ seyde hoor ic ben
gheuredet. ende hebbe dine aensich
te ontfaen mer ic wil sien wie si sij
die du seinden wils tot dus grotē
werckē Doe brochte onse vrouwe
voer horen soē sinte dominicus En
de cristus seyde haer. waerlijc sinte
dominicus is enen vromen campio
en eñ hi sel naersticheit doen dz gi
gheseyt hebt. Ende si brochte daer
oec sinte franciscus ende dese prees
cristus oec alsoe hi den eersten dede
Ende sinte dominicus marcte naer
stelijc in desen visioen sinē gheselle
dyē hi te voeren nye gesien en had
de die vant hi des anderen daghes
in dye kercke. ende hij bekenden
sonder yemans wijsen bi dien dat
hij hem inden visioen ghesien hadde
ende hi omhelseden ende custen ende
seyde. Du biste mijn gheselle en-
de du selste met mi lopen. ende wy
sellen vromelijcken vechten eñ ghe
en wedsake en sal ons mogē deren
Ende hy seyde hem dyt voerseyde
visioen Ende van dier tijt wort hē
een herte ende een zyele in onsen he
re. Ende dit beualen si datmē dit
ewelijcken houden soude in onsen
here Doe sinte dominicus enen no-
uicius ter oerden ontfanghen had-
de. sommighe die des nouicius ghe-
sellen hadden gheweest verkeerden
so sere. dat hij weder totter werelt
keren woude. ende hij eyschede alle
dat hij mochte sijn waerlijcke cle-
der weder Doe dit sinte deminicus
hoorde soe gaf hi hem tot bedinghe
Ende doe si desen ionghelinck dat
abijt vander oerden wt gedaē had
den. so begonste hi sere te roepen. en
de seyde Ay mi ick verbarne Ay
mi ic worde ontstekē. trect wt trec
ket wt dit vermaledide hemde. dat
almine lichaem verbarnt Al dus
soe en mochte hij gheen sins rusten
voer datmen hem dat hemde wt to-
ghe ende men hem weder clede mit-
ten religiosen abijte ende voer dat-
men weder int cloester leyde. Doe
sinte dominicus te benonyen was
ende die broeders slapen waren soe
wort een leec conuaers beseten mit
ten duuele. ende doe rayarius sijn
meester dat hoerde so seyde hij sinte
dominicus. ende sinte dominicus
die dede hem in die kercke voer den
outaer draghen Doe hi daer mz pi
nen ghedraghen wort soe seyde sin-
te dominicus Onsalich ic besweer
di dattu mi segghes. waer bi dattu
goods creaturen moyes. waer om
dattu hier in quaemste Hi ātwoer

de Ic quellen om dat hijt verdient
heuet. want hi dranck ghisteren in
die stat sond sijn priors oerlof. en:
de hi en seghende den draeck niet.
ende daer om ghinck ick in hem in
ghelikenisse van eenre padden. ende
so dranc hi mitten drancke wijn en
de men vant dat hi aldus gedronc
ken hadde Hier en binnen soe lude
men dat eerste teyken vand metten
Ende doe dat die duuel hoerde. soe
riep hi ende seyde Ic en mach hier
niet langher bliuen om dat dese co:
ueleren opstaen Aldus wort hi ge
dwonghen wt te gaen mit sinte do
minicus bedinghe. Doe dominicus
int lant vā tolosen ouer een ruuier
voer. so vielen sijn boeken daer in
sonder ouerdecsel Ende des derden
daghes daer nae. soe werp een vis:
scher sijn hangel wt eñ doe hi waen
de enen groten vissche te hebben. soe
toech hi die boecken wt alsoe onbe
smet als of si in een liberie ghelegen
hadden neerstelic behoedet Doe sin
te dominicus in een cloester quam.
eñ die broederen te ruste waren om
dat hise niet wrecken en woude. soe
bede hi ende hi ghinc mit sijn ghesel
len mit beslotenre doren daer in Dit
selue dat was oeck gheproeuet doe
hi was op een tijt mit eē conueers
vander graeuwer oerden in strijde
teghen die onghelouighe. want doe
si des auonts ghecomen waren tot
eenre kercken. eñ sise ghesloten von
den Doe sinte dominicus ghebeden
hadde. soe vonden si hem seluen in
die kercke. ende si laghen alle dien
nacht ouer ī beden Als hi te wan
deren plach. eer dat hi ter herber:
ghen quam. so plach hi aen een fon
teyne sijn dorst te verslaen datmen
in die herberghe niet en soude mo:
ghen merken dat hi te vele droncke
Een clerc was die vele leet vā sijn
vleysches oncuysheden. eñ hi quam
op een feeste ten predicaren van bo:
nonien om misse te horen Ende het
gheuiel dat sinte dominicus doe mis
se dede. Ende doet ter offerhande
ghecomen was soe ghinck die scho:
lier voert ende custe mit groter yn
nicheyt sijn hant Ende doe hise ghe
cust hadde soe ghevoelde hi dat daer
wt quam alsoe soeten roeke dat hi
nye des ghelijcs gheroeken en had:
de Ende van dier tijt soe vercoude
wonderlic in hem die hetten der on
cuysheden alsoe sere. dat hi die te vo
ren ydel eñ oncuysch was. daer na
suuer eñ reyn wort hoe groet was
dan die suuerheyt van sinte domi:
nicus vleysche. die mit sinen roeke
so wonderlike suuerde die smetten
vander herten. Het was een pape
die settede op in sijnre herten dat hi
sinte dominicus oerden aen nemen
woude. om dat hi sach dat hi mit
sinen broederen soe neerstelick pre:

dicte om dz hi dz nywe testament
ter nootdruft van sijnre predicaci
en hadde Doe hi dit peynsde so quā
daer een jonghelinck ende brochte
onder sijn cleet een testamēte te co
pe. eñ die pape die coft dat mit gro
ter blijscap. Mer doe hi een luttel
twiuelde alsoe dede hi een bedinghe
tot gode wert ende maecte een cru:
ce op dat boeck. Doe dede hijt op.
ende hi werp sijn oghen op dat eer:
ste capittel dat hi vant. ende hem
quam voer dat sinte peter gheseyt
was inden apostelen werck Stant
op ende ganc neder ende ganc mit
hem ende en twiuele niet want ick
hebse ghesendet Eñ te hant so stont
hi op ende hielt hem aen die predi:
caren Doe eē groot vermaert mey
ster regierde te tholosen in theoligy
en Op een tijt doe hi voer daghe si:
ne lesse ouer sach so wort hi beswa
ret mit vake. ende liet sijn hoeft da:
len ouer die eē side vanden setel en
de sliep Ende hem dochte dat seuen
sterren voer hem quamen. Doe hi
hier of groot wonder hadde. so wie
sen haestelick die sterren in groethe
den ende in lichte alsoe seer dat si al
le die werrelt doer lichteden. Ende
doe hi ontspronghen was so hadde
hi groot wonder wat dit beduden
mochte Ende siet doe hi in die scole
ghecomen was eñ las. so quam tot
hem sinte dominicus ende ses broe:
ders in sinen habyte harde oetmoe:
delic. ende si seyden hem hoer menin
ghe ende seyden dat si wouden voer
hem ter scolen comen Doe ghedoch:
te hi sijn visioen eñ hi en twiuelde
nz si en waren die seuen sterren die
hem openbaerde Doe sinte domini:
cus te romen was so quā daer mey
ster regmaldus die deken van sin:
te emaeus van oerliens hi hadde
oec vijf jaer gheregiert inden ghees
teliken recht Dese quam mitten bis
scop vā oerliens te romen om ouer
zee te varen van daer Eñ om dz hi
een opset hadde dat hi alle dinck la
ten soude. ende hem te predicaren ge
uen. mer hoe hi dat doen mochte en
hadde hi noch niet ghemarct Mer
doe hi ghehoert hadde van dien car:
dinale die hi sijn wille gheseyt had
de. doe die predicaers oerde ghestich
tet was. eñ hi sinte dominicus had
de doen comen. ende hi hem sijn wil
le hadde gheseyt. soe opsette hi van
dier tijt of in die oerde te gaen. eñ
niet langhe daer na worde hi harde
siec ende hi duchte te steruen Doe
sinte dominicus in bedinghe was.
ende onser vrouwen daer voer bat
dat hi hem luden een corte tijt wou
de gheuen. ende siet dese regmaldus
daer hi lach eñ waecte ende hi den
doot ontbeyde so sach hi onse vrou
we comen voer hem ende twee scho
ne joncfrouwen quamen mit hoer.

ende si seyde hem mit vriendelicken
aensichte Eyschet van mi wat dat:
tu wilste. ende ic selt di doen Ende
doe hi peynsde wat hi eyschen wou:
de of te segghen. so beual hijt onser
vrouwen wille Ende doe hi dat ghe
daen had. so stac si hoer hant voert
ende besalueden mitter saligher sal:
uen die si ghebrocht hadde sijn oren
ende sijn nose. ende sijn mont. ende
sijn handen. ende sijn lenden. ende si:
ne voeten. ende seyde sonderlinghe
woerden tot elcken saluinghe Ten
lesten seyde si Dese lenden die wer:
den ghewonden mitter gordele der
suuerheyt Ten voeten daer seyde si
Ick salue dine voeten in bereydin
ghe des ewangelien des vreden En
de si seyde tot hem totten derden da
ghe so sel ick v senden een ampulle
vā volmaecter ghesontheyt Ende
si toende hem dat abijt sijnre oerden
sich seide si dit is dat abijt vā dijn
re oerden. Sinte dominicus doe hi
in bedinghe was. soe sach hi oeck
dat visioen Eñ des morghens quā
sinte dominicus tot hem eñ hi vant
hem al ghenesen ende hi hoerde van
hem allen die maniere van desen vi
sioen Ende hi ontfinc dat abijt dz
onse lieue vrouwe hē ghetoent had
de. want daer te voren pleghen die
broeders superplicien te draghen.
dat wi hieten choer cleder Ende op
ten derden dach soe quam onse lie:
ue vrouwe eñ saluede regmaldus
lichaem soe wel. dat hi soe wt dede
die hetten vanden rede. ende die het
ten vander oncuyscheyden. alsoe hi
daer nae seyde. dat daer nae nye
becoringhe vā oncuyscheden in hem
en rees. Beyde dese visioenen sach
oec een gheestelic man die vanden
hospitaliers oerde daer sinte domi:
nicus mede was. eñ hem verwon:
derde des Dit visioen seyde hi vele
broeders sonderlinghe na sinen doot
Dus wort regmaldus te bononiē
ghesent Ende hi was neerstich in
predicatien ende heet ende der broe:
deren ghetal vermerende Ende hier
na wort hi te parijs gheseynt. ende
cort daer nae starff hi Een jonghe
linc die heer steuen des cardinaels
neue was vand nywer graft hi vi
el mit enen peerde in die graft. eñ
wort daer doot wt ghehaelt Ende
doemē voer sinte dominicus broch
te. so bat hi voer hem ende hi stont
weder op In sinte sixtus kerke. so
viel enen boghe vander kerken op:
ten groten cock die ghehuert was.
so dat hi doot bleef ende versmach
te onder die stenen. Mer sinte do
minicus die deden tot hem brengen
wt den hole des doots lichaems.
ende mit sijnre bedinghe soe maec:
te hi hem weder leuende ende ghe:
sont In dier seluer kercken te ro:
men doe daer woenden iiij hondert

ende tsestich broederen ende si op eē
tijt luttel broets ghehouden hadden
soe dede sinte dominicus dat broet
deylen an drie deelen op die tafelen
Ende doe elc een brocke broets mz
blijscappen nam. soe quamen twee
ionghelinghen van haren habyte
ghelijck ten reuenter. ende broch-
ten haer cappen al vol broets. En-
de doe si dat gheleyt hadden op dat
hoeft vander tafelen daer sinte do-
minicus sat. so voeren si tehant wt
horen oghen dat nyemant en conste
gheweten van waen dat si quamen
of werwaert dat si voeren Doe soe
stack sinte dominicus sijn handen
ten hemelwaert ende seyde. nv etet
broederen. Op enen tijt doe sinte
dominicus in enen weghe was. en
de het alte seer reghende soe maecte
hi een cruce. eñ hi verdreef vā hem
ende van sine ghesellen alsoe den re
ghen dat dye reghen op drye cuby-
tus hem niet en ghenaecte al wasset
dattet seer reghende. Op enen tijt
doe hi int lant van tolosen was. en
de met scepen voer. soe eyschede een
scipman enen penninc van hem vo
er sijn veerscat Eñ doe hem sinte do
minicus beloefde dat ewighe leuen
voer den dienst die hi hem ghedaen
hadde eñ hi seide dat hi cristus ion
gher was ende dat hi gout noch sil
uer en hadde. Doe toech hem dye
scipmā bider cappen ende seide du
selste die cappe mi laten of enen pen
ninc gheuen Doe hief sinte domini
cus sijn oghen ten hemel wert ende
bede in hem seluen Eñ te hant sach
hi op die aerde. ende vant daer enē
penninc die daer van gods weghe
gheleyt was ende hi seyde. broeder
sich daer ende nem dz dijn is ende
laet mi mit vreden gaen. Sinte do
minicus gheuyelt somtijt dat hij in
den weghe was dat hij hem ghesel de
mit een religiosen dye in heyliche-
den tamelic van wanderinghe was
mer in sijn tonghe ende in sijn spra
ke soe en was hijs niet. want si en
verstonden die een den anderen nz
Ende om dattz hem deerde dat si on
derlinghe niet en mochten spreken
van godlike redenen. soe vercreech
hi van gode dat die een des anders
tale verstont drie daghen doer dat
si te gāder ghinghen. Op een tijt
doemē voer hem brochte een die be
seten was mit vele duuelen. soe nā
hi een stole. eñ leydese eerst op sijn
hals Ende doe wanct hijse om des
beseten mans hals. ende beual die
duuelen voertmeer dat si die man
niet doen en souden. ende si worden
tehant ī des mans lichaem ghequel
let. ende si riepen starckelic. laet ōs
gaen. want du doetste ons quellen
Ende hi seyde Ic en sels niet doen
ten si dat ghi borghe set dz gi nym
mermeer wed comen en selt Si sei

dey wat borghe selley wi di mogen
setten. ende hi seyde. Die heylighe
martelaers. welcke lichamen hier
in dese kercke rustē. eñ si seyden. wi
en moghens nz doen wāt onse wer
ken en sins niet waert Ghi moetse
ghenen seyde hi. of anders en sel ic
o niet van hier laten gaen sonder tor
ment Doe antwoerde si dat si daer
hem naerstelikē toe ghenē souden
Ende over een stucke tijts soe sey:
den si Siet wi hebbent bejaghet. al
sijn wijs onwaerdich dat die heili
ghe martelaren voer ons borghe
sijn. Doe hi hier of een teyken ey:
schede. so seyden si. gaet totter cassen
daer des martelaren lichamen i leg
ghen. ende ghi selfse vinden omme
ghekeert. men besacht eñ men van
tet alsoe sijt ghesept hadden Op
een tijt doe sinte dominicus predic
te soe vielen hem te voete sommighe
vrouwē die vanden ongheloue wa
rē besmet eñ si seydē Gods knechte
helpt ons. isset waer dattu huyden
predicste. so heeft langhe onse herte
verblint die gheest der dolinghe.
Ende hi seyde hem weest vrome eñ
ontbeide een luttel dat ghi sien mo
ghet wat heren ghi ghedient hebt.
eñ te hant saghen si van onder hem
springhen een alten swarten beeste
eñ die beeste was een groten hont.
ende hadde grote oghen. eñ barnde
eñ een langhe breede tonghe. eñ be

bloet. ende si was lanc totte nauel
ende si hadde een scarpe start. ende
opwert ghesteken. eñ werwert dz
si hoor steerde. so toende si ten lesten
hoer vulichit eñ daer ginc ōdrach
telikē stanc wt Eñ als dit dier her
wert ende derwert omtrent den wi
uen ghelopen hadde. soe clam si ten
lesten opten toerne. ande reep van
der clocken op. ende liet grote stāc
daert wech voer. Ende dese vrou:
wen danckten gode ende worden be:
keert totten ghelouē. Doe sinte do
minicus int lant van tolosen eny
ghe onghelouighe verwonnen had
de Eñ si verwiset waren te barnen
soe sach hi onder hem enen die ray
mōt hiet Eñ hi seyde den knechten
hout desen eñ ghenen sins en barntē
met ten anderen Eñ keerde tot hem
wert eñ sprac hem goedertierlikē
toe ende seyde Sone ic weet wel dz
tu noch eē goet mensche werden sel
ste al salt lact ghescien. ende doe hi
was laten gaē so bleef hi xx. iaer i
sijn ongheloubicheyt Ende ten lesten
wort hi bekeert eñ wort een predi
caer. eñ i die oerde leefde hi heilich
lijc ende starf salichlijc Op een tijt
doe hi in hyspanien was. ende een
deel broeders mz hem daer warē so
sach hi in een visioen een angstelic
gwote drake die scheen dz hi verswel
gen soude die broeders die mz hem
waren Doe dit sinte dominicus ver

stont so beual hi den broederen dat
si hem starckelic ĩ bedinghe gheuen
souden Na een luttel tijts. soe schey
den si alle van hem. sonder die broe
der adam. eñ twee conuersen Doe
hi den enen vã die tween vraghede
of hi oec wech gaen woude. soe sey
de hi Vader dat en moet mi niet ghe
schien dat ic di dat hoeft laten sou:
de. ende den voeten volghen. Ende
te hant gaf hi hem in bedinghe ende
bekeerdese alle mit sinen bedinghe.
Doe hi tot sinte sixtus in die stadt
mit sine broeders was. soe quam
haestelick ons heren gheest op hem
ende hi riep die broeders ten capit
tel eñ seyde hem allen openbaer dat
cortelic van hem vier broeders ster
uen souden. twee inden lichaem. eñ
twee inder sielen Na een lutel tijts
so voeren twee broeds te godewert
eñ twee gincker daer wt die oerde
Doe sinte dominicus te bononyen
was soe was daer een groot meys:
ter inder godheyt die coenraet hiet.
Ende die broederen begeerden sere
dat hi in die oerdene quame Ende
doe sinte dominicus mit die pryor
des cloesters van casamar vander
graeuwer oerden ĩ onser vrouwen
opuaerts auont vriendeliken ond
hem te samen spraken also die ma:
terie die si voer handen hadden ey:
schede. soe seyde hi van groeten be:
trouwen totten pryor. Pryor ick
sel di segghen dat ic nye nyemant
en seyde. ende du en selstet oec nye:
mant segghen also langhe als ic le:
uen sal. wãt ic en bat nye in dit le
uen van gode als ict begheerde. het
en gheschiede mi also Ende die pry
or seyde hem ic sel machscien voer
di steruẽ Eñ sinte dominicus voer
seyde hem doe bi prophecien dat hi
langhe na hem leuen soude. ende het
gheuiel alsoe Doe seyde die pryor
Vad biddet van gode dat hi di dan
gheue totter oerden meyster coen:
raet die alle die broeds so sere bege
ren Eñ sinte dominicus seyde hem.
Goede broed du hebste een swaer
dinc ghebeden. eñ doe die compleet
ghedaen was eñ die broederen gin
ghen slapen so bleef hi in die kercke
eñ vernachte daer in als hi plach.
Doe die broeds te prime ghecomen
waren ende die sanghers die ymne
songhen Jam lucis orto sidere &c.
so quã te hant een nywe sterre van
enen nywen lichte dz was meyster
coenraet. eñ hi viel voer sinte domi
nicus voeten eñ bat hem oetmoede
lic om dat abijt vand oerden. ende
hi ontfinct Dese coenraet was her
de gheestelic. ende een glorioest lees:
meyster In sijn doot doe hi sijn ogẽ
gheloken hadde ende die broederen
waenden dz hi doot hadde gheweest
soe ontdede hi weder sijn oghen en:
de sach al omme eñ seyde Die here

si mit v Ende doe si antwoerden en
de so moet hi mit dinen gheest Oec
seide hi noch Die salige sielen moe
ten ouermits gods ontfermhertich
heyt rusten in vreden. soe bleeff hi te
hant in vreden. Sinte dominicus
was herde stādich van herten ten
hadde gheweest dat hi bewert wort
mit medeliden ende ontfermhertic-
heyt Ende want een blide herte ver
blijt dat aensichte van buten. also
scheen hem vā buten openbaer goe-
dertierenheyt die hem quam vand
ghestādicheit van binnen Nyemāt
en was vriendelicker dan hi onder
die broederen sine ghesellen in goe-
den dinghen behoudende altoes in
eersamheyden. Ende nyemant en
was neerstigher des nachtes in be
dinghe ende in waeken. Den dach
gaff hi sijn euen kersten. ende den
nacht soe veronledichde hi hem mit
gode. Sijn oghen die hadde hi ghe-
maect een fonteyn vā tranen Dic-
wile alsmen inder missen gods lich
aem hieff. so wort hi also op gheto
ghen inden gheest als hi daer of cris
tus inden vleysche hadde ghesien.
Ende om die sake soe en hoerde hi
gheen misse mitten anderen broede-
ren Hi hadde altoes in ghewoente
te vernachten in die kercke. eñ sel
den scheen dat hi enighe sonderlin-
ghe stat hadde om te rusten. Ende
als hem die noot van nootdruftic
heden dwanck dat hi slapen moeste
soe leyde hi sijn hoeft neder op enen
steen. ende alsoe ruste hi een luttel.
Elcken nacht so nam hi mit eē ve
tere drie gheeselinghen mit sijnre
hant. die een nam hi voer hem. en-
de die ander voer die sondaren die
in die werelt waren. ende die derde
voer die sielen die inden vegheuue-
re waren Op een tijt was hi gheco-
ren biscop van consaranen. mer hi
en woudes niet ontfaen. Ende hi
seyde dat hi lieuer vten lande gaen
woude dan dz hi consenteren wou
de tot dier verkyesinghe die van
hem ghedaen was Op een tijt doe-
men hem vraghede waer omme dat
hi nz lieuer en hadde te tholosen en
de in dat bisdom. dan te cartholosen
ende in dat bisdom Doe antwoer-
de hi te tholosen ende daer omtrent
vinde ic veel luden die mi veel eere
doen. mer te cartholosen sijn si mi ve
le contrarie Een man vragede hem
in wat boecke dat hi meest ghestu-
deert hadde Ende hi antwoerde in-
den boeck der godlijcker minnen.
Op een tijt doe sinte dominicus te
bononien was. eñ hi in die kercke
benachtede. so openbaerde hem die
duuel in een ghelikenisse van enen
broeder Ende om dat sinte domini
cus waende dat hi een broed hadde
gheweest so wijsde hi hem dz hi slae
pen ghinghe mitten anderen broe-

deren. Ende die duuel antwoerde oeck mit wencken als of hi hem bespot hadde Doe woude sinte dominicus weten wie hi waer die niet doen en woude dat hi hem beual. ende ontstack een keerse aen die lampe ende doe hi hem int aensicht sach so bekēde hijt dattet die duuel was Ende doe hi hem seer versproeken hadde. soe beruspten die duuel weder dat hi sijn silencie brack. Ende sinte dominicus antwoerde hem ende seyde dat hi die broeders mochte toe spreken Ende hi dwanc den duuel dat hi hem segghen most ware mede hi den broeds inden choer meest bocoerde Hi seide ic doese laet in comen. eñ vroech wt gaen Daer nae soe leyde hi hem ten dormiter. eñ vraechde hem waer mede dat hi daer den broederen becoerde. Ende hi antwoerde. ick doese vele slapen eñ laet op staen ende aldus doe icse bliuen wt godes dienste ende ic doese somtijt oec oncuysche ghedachten hebben. Daer nae leyde hi hem inden reuenter. ende hi vraechde hem waer mede dat hise daer becoerde. doe spranck die duuel op die tafel eñ riep dicwile. min ende meer min ende meer. Ende doe hem sinte dominicus vraghede wat hi daer mede meende soe seyde hi. Ick becore fulcke broeders dz si te vele eten ende om dat si alsoe sonden doen sellen mit veel te eten Andere becoere ick dat si te luttel eten om dat si te cranker werden sellen in goods dienste ende in die oerdene te houden Daer na leyde hi hem totten samen spreec huse. ende vraechde hem waer mede dat hise daer becoerde Ende die duuel werde eenpaerlic sijn tonghe ende maecten alten leliken gheluyt Doe hem sinte dominicus vraghede wat dat hi daer mede meende so seyde hi Dese stat is al mine. want als die broeders te samē te spreec comen. soe pijn icse mi te becoeren. dat si confuselic spreken. ende dat si oec veel onnutte woerden spreeken souden. ende dat die een den anderen niet en verbeyde Ten lesten so leyde hi hem in dat capittel huys. mer doe si waren voer die dore van den capittel huys soe en woude die duuel daer gheen sins in gaen. mer hi seide Hier en sel ic nymmermere in gaen. want dit mi die stat der maledixien eñ die helle eñ hier verlies ick al dat ic andersins winne want als ick enighe broederen hebbe doen sondighen in enighe roekeloesheyt. soe coemt hi in dese vermaledide stat. eñ gheuet hem daer ī oet moedeliken sculdich. ende baroept hem seluen voer alle die broederen. wāt hier vermaent mense eñ hier slaet mense. hier beliense. hier wroget mense eñ hier worden si geabsol

ueert eñ ic hebbe rouwe dat ic hier
aldus verliese dat ic anders waer
ghewonnen hebbe Eñ doe hi dit ge
seyt hadde soe voer hi wech. Ten
laetsten doet sinte dominicus doot
naecte ende hi te benonien was. soe
begonste hij seer siec te werden En
de in een visioen was hem sijn doot
aldus vertoent Want hi sach enē
sconen iongheliuc die hem riep mz
luder stemmen. ende mit dese woer
den eñ seyde aldꝰ Coemt mijn ghe
mijnde ter bliscap. eñ hi vergāder
de xij. broederen van benonien Eñ
ō dz hise nz en woude laten onghe
erft eñ weesen soe maecte hi sijn tes
tament eñ seyde Dit is dat ic v la
te te besittē als mine kinderen voer
erftachticheit. hebbet caritate hout
oetmoedicheyt. eñ besit willighe ar
moede. Ende hi verboet al dat hij
mochte dz nyemāt ī sijn oerde ym
mermeer brenghen soude enighe be
sittinghe Ende hi vermaledidese vā
goods weghen. ende van sinent we
ghe den ghenē die den predicaer oer
den ymmermeer basmetten souden
vā enighe aertsche rijcheden Eñ om
dz die broederen also seer bedroeft
waren vā sijnre doot. soe vertroeste
hise vriendelic eñ seide. kinderen en
laet v niet verstoren al ist dz ic ster
uen sal. weet dat ic v oerbaerliker
wesen sal doot dan leuende. Dus
starf hi Int iaer ons herē dusent

cc. eñ xxi. Doe sinte dominicus do
ot was so wortet broeð guala den
prior vanden predicarē vā brixia
die daer na biscop was vā dier sel
ue stat vertoent wāt doe hij sat eñ
leende an die muer vanden broeð
toerne. ende hi een luttel sliep. soe
sach hi den hemel ontdaen. ende hij
sach twee clare lederen nederlaten
in die aerde Ende cristus ende sijn
moeder hieldense bouē. ende die en
ghelen ghinghen daer of ende op.
Eñ int middel der lederen soe was
enen setel beneden gheset Ende op
die setel sat eē broeð die sijn hoeft
ouerdect hadde Ende ihesus eñ sijn
moeder toeghen die leder opwaert
totter tijt dat si den broeder inden
hemel op ghetoghen hadden. ende
doe wort den hemel weder gesloten
ende doe ghinck te hant dese broe:
der te benonyen wert ende hij vant
dat tot dier seluer vren sinte domi:
nicus starf. Een broeder die axo
hyet die tot dyer tijt te tibur was
ende die tot dier seluer vrē doe sin
te dominicus sterf was ghegaē ten
outaer om misse te doen. Ende doe
hij hoorde dat sinte dominicus siec
was te benonyen. Ende hi gheco:
men was in sijn stille daermen ple:
ghet voer die leuende te bidden. soe
badt hij voer dominicus. ende hij
wort te hant op ghenomen inden
gheest. Ende hi sach sinte domini:

aus ghecwent mit eneyn gulden cwe
ne. ende hi sach hem altemale won:
derlic seer blenckende. ende hi sach
dat hi was mit tweeyn eersamighen
mannen verselket. ende dat hi mit
hem wt bononyen ghinc al den ghe
meen wech Dese may mercte dien
dach ende die vre. ende hi vant dat
sinte dominicus doe ghestoruē was
Doe sijn lichaem langhe onder die
eerde ghelegghen hadde. ende die gro
te miraculen die hi daer dede. niet
en mochte verborghen. noch sine
heylicheyt. so dweghen die goede lu
den ouer een dat si hem tot eyn weer
dighe stādt wouden verheffen En:
de doemen sijn graft op ghebroken
hadde dat men nauwe mit instru:
menten doen mochte Ende doe die
steen off ghedaen was. ende men si:
ne lichaem sach. soe quam daer wt
alsoe soeten weelde. dattet scheen dat
tet niet en was eyn graf. mer eyn an
der camer daer specie in ghelegghen
hadde Ende desen wolde ghinc bouen
alle specien eñ het scheen dat hi niet
ghelijckt en was enighe natuerlike
dinghen. eñ desen wec en was niet
alleen in sinen lichaem ende ī sinen
beenen. mer oec in den graue. ende in
der eerden die al omme hem was.
ja alsodatmen vanden eerden dwech
in vere landen. ende si behielt lan:
ghe die wolde daer of Ende die wolde
bleef alsoe den broederen aen die
handen die hem handelden. dat si
veel daghen hem aen die handen
bleef wat sise dwoghede off veghe
den. Een edel may van vnghenen
ghinck mit sinen wiue eñ mit sine
cleyne kinderen tot sinte dominicq
reliquien diemen hadde te insulen
om die te versoeken ende sijn kint
dat wort daer siec ende starf Ende
die vāder brochte sijns kints lich:
aem voer sinte dominicus outaer.
ende hi seyde al wenende Sinte do:
minice. ick quam blidelicken tot di
mer ick gae dweuich wech. Ick
quam mit enen kinde. mer nv gae
ic bedwesen daer of Ic bidde di gif
mi weder mijn kint. ghif mi weder
die blijscap mijnre herten Sich om
trent midd nacht so wort dat kint
weder leuende. ende hi ghinc wan:
delen in die kerke Een jonghelinc
een edelre vrouwen knape. op een
tijt doe hi in een riuier vischede soe
viel hi int water ende hi verdranc
Ende doet een langhe wijl ghelegen
was so toechmen sijn lichaem doet
wt der diepheyt vander vloet En:
de sijn vrouwe aenriep sinte domini
cus dat hi hem verwercken woude
ende si beloefde dat si tot sinen reli
quien bloets voets gaen soude En
de te hant so stont die dode op in dē
middel der luden diet saghen ende
wordet weder leuende Doe dede
die vrouwe dat si beloeft hadde Jn

dese selue prouincie van vngherien daer was eē man die sijn dode kint seer beweende. eñ hi aenriep sinte dominicus dat hi hem verwrecken woude Ende omtrent dat die hane craeyde vand nacht so ontdede die dode sijn oghen eñ seyde sinen vad. Vāder wat bedudet dz ic mijn aen sichte aldus nat hebbe. hi seyde hē Sone dat sijn dijns vads tranen. want om dat ic di doot sach eñ ic alleen bleef so hadde ic alle mijn ghe selscap verloren Die soen die seyde Vāder du hebste veel gheweent eñ sinte dominicq die hadde medeliden op dine droefheyt ende hi vercreech dat ick di weder soude werden ghe: gheuen al leuende.

Exempel

HEt was een sieck mensche die xviij jaer lanc blint gheweest had de. ende die begheerde sinte domini: cus reliquien te versoeken Ende hi stont op eñ pijnde hem te gaen En de te hant so gheuoelde hi soe groten macht doe in hem comende. dat hi vast begonste te gaen Ende hoe hi meer des daghes ghinc derwert. so hi starcker was. ende so sijn oghen claerder worden. soe dat hi te lesten tot sijn reliquien quam eñ hi wort daer volcomelic van beyden ghene sen In dese selue prouincie van vn gherien daer was een vrouwe die begheerde die misse doen te lesen in sinte dominicus ere. mer si en vant gheen pape te tide. ende daer om soe wanct si in een doeck drie keersen die si daer toe bereyt hadde die ley: dese op. eñ si ghinc een luttel wech al daer si te doen hadde. eñ si quam weder. eñ si vant daer die keersen alle barnende Ende die luden lie: pen alle om dit grote wonder te be sien. eñ bleuen staende in bedinghe tot dz die keersen verbarnt waren sonder argheren vanden doecken. Te bononien was eē man die claes hiete die soe seer ghetorment was in sijn lenden. ende in sijn benen dat hi van sine bedde nz staen en moch te. Ende sinen hals was alsoe seer verdroghet datter gheen ghenesen aen en was Ende doe gaff hem go: de ende sinte dominicus in sijn her: te dat hi sinte dominicus soude ver soeken mit eenre keersen Ende doe: men hem mat mitten lijnden laken hoe lanc datmen die keerse maken soude ende hi lancs ghemeten was soe begonste hi oeck daer mede te gorden sinen halse ende oeck sinen borst Ten lesten doe hi sinen knyen omme ghewonden hadde mitten lin den doecke ende hi tot elcken male aenriep die name ihesus xpristus ende sinte dominicus soe gheuoelde hi dat hi verlicht wort ende hi riep ick bin verlost ende hi stont op en de screyede van groeter blijscappen.

ende sonder enighe hulpe quam hi
ter kercken daer sinte dominicus li:
chaem lach. In die selue stadt soe
heuet god ouertallicke veel miracu
len ghedaen bi sinte dominicus sijn
knechte. In cecilien te augustam
was een edel maget die vanden ste
ne seer sieck was. Ende doemense
daer off snyden soude alsoe beualse
hoer die moeder goods ende sinte
dominicus Ende opten nacht daer
na soe openbaerde hem sinte domini
cus dese maghet. ende hi leyde hoer
die steen daer si of ghepinicht wort
in hoer hant ende hi ghinck wech.
Ende doe die dochter ontsprongen
was. soe vant si hoer seluen verlost
ende ghenesen Ende si gaf den steen
hoer moeder ende seyde hoer haer vi
sioen Ende die moeder droech den
steen totten predicaren. ende si ghin
ghen voer sinte dominicus beelde in
een ghehoechnisse des groten mira:
kels In cecilien te palencien hadde
een wijff een kint dat seer ghepini:
ghet was vand clieren die die kin
deren inden hals pleghen te hebben.
ende doe si daer toe ghenen raet en
vant soe belouede si gode ende sinte
dominicus. waert dat hijt ghenase
si soude om niet doen wercken aen:
den predicaeren kercke diemen doe
maecte Ende op eē nacht cort daer
na. soe openbaerde hoer een in die
predicaren abijt eñ seyde hoer Wijf

kennestu aldusdanighen dinghen
niet Ende hi noemde hoer vier din
ghen. dat was coper eñ spaensgroe
ne eñ lapaten eñ tsap van poreyen
Ende doe si seyde ic kent soe seyde
hi ganc ende nem dit ende tempo:
reert mit dat sape van poreyen eñ
lectet op een blat ende lectet op dijn
soens hals eñ hi sal worden ghene:
sen. Ende doe si ontwakede wort
soe dedese si dat ende dat kint wort
ghenesen ende het dede dat die moe:
der belouet hadde. ¶ Een die was
van voeten berghe eñ die alte anx:
stelicken gheswollen was verghif:
te hem sinte dominicus Ende sinte
dominicus die openbaerde hem daer
hi lach ende sliep ende hi sneet hem
sonder seer doen sijn onghemac. eñ
dede al dat quāde wt. ende hi dedet
weder toe mit sijnre hant. ende ghe
neesdet al mit heyligher salue daer
hijt mede saluede In die stadt van
augusta doe op die feeste van sinte
dominicus ouervoeringhe sommige
vrouwen vander predicaren van:
der missen quamen so vonden si een
wijff voer hoer doer sitten spinnen:
de. ende si berusptense van minnen
ende seyden Waer om dat si niet en
vierden soe groten heylighen dach.
mer si haddet in onweerden eñ ant
woerde. ghi die die broederen doch
ter sijt. viert ghi uwes sants dach
Eñ te hant begonden hoer oghen te

zwellen. eñ daer wt begonsten wor
men te lopen alsoe dat een van hoer
ghebuerinnē hoer achtien wormen
wt hoer oghen deden Ende si hadde
te hant berouwenisse. ende quam te
broeder kercke ende si biechte daer
hoer sonden. ende si beloefden dat si
nymmermeer sinte dominicus af:
ter spreken en soude noch lasteren
en soude mer dat si ynnich sijn fees
te vieren soude. doe wort si wed ge
sont Te tripole datmen hiet magda
lene daer was een edel nonne die
maria hiet die ī alten grotē siecheit
was eñ die vijf maenden alte yam
merlicken ghepinicht was in hoer
dye. so datmen alle vre waende dat
si steruen soude Ende si bat aldus
in hoer seluen Lieue here ick en bin
nz weerdich te aenbeden. noch dat
tu mi oec verhoren soudeste. mer ic
bidde minen here sinte dominicum.
om dz hi een middelaer is tusschen
di eñ mi. dat hi mi vercrighen moet
van di mine ghesontheyt Doe si al
dus onsen here aenghebeden hadde
mit tranen so wort si opghenomen
inden gheest. ende sach sinte domini
cum mit twee broederen comen tot
hoer. ende hieff op die gordijn van
hoer bedde. ende hi seyde tot hoer.
waer omme begheerstu also sere te
ghenesen. ende si seyde Here om dat
ic minen god ynnichlic dienen sou
de dan ic ghedaen hebbe Doe broch
te hi van onder wt sijn cappe salue
van alten wonderlicken soeten roe
ke. ende hi saluede hoer dye. ende te
hant so wort si ghesont. ende hi sey
de Dese salue die is harde costelick
ende soet ende swaer. Ende doe die
nonne die reden vraechde van dien
woerden so seyde hi Dese saluinghe
is een teyken van minnen. want
minne is harde costelic wāt men en
machse om gheen ghelt copen eñ in
goods ghifte en is gheen beter si is
soete. wāt niet en is soeter dan die
minne Si is swaer want men ver
liese lichtelic ten si datmēse nauwe
behoede. binnē dier seluer nacht so
openbaerden sinte dominicus hoer
suster die inden dormiter sliep ende
hi seyde Ic hebbe dine suster ghene
sen Ende si liep tot hoer eñ vantse
al ghenesen Eñ si beuoelde oec dat
si bestreken was mit salue Ende si
veghedese mit enen clede mit groter
weerdicheden of Ende doe sijt hoer
confessoer ende hoer susteren. ende
hoer abdysse ūtelt hadde. eñ si van
den selue hē voer gheseyt hadde die
int cleet was. soe worden si vanden
soeten roeke wederslaghen. soe dat
men gheen specien teghen den roeke
prijsen en mochte. Ende si hielden
die salue ī groter weerdicheit Hoe
lief dat onse heer die stat heeft daer
sinte dominicus lichaem rustet. al
is dat gheopenbaert mit vele mi:

wauley nochtan willen wi daer of
een deel scriuen Meester alexander
die biscop van yconien seyt in sijn
postille op dat woert ontfermicheit
ende die waerheit quamẽ hem te sa
men te ghemoete Dat een arm sco;
lier te bononyen was die dit visio
en sach ende dese scolier hadde hem
seluen ghegheuen totter quaetheyt
ende totter onauusheit vander we;
relt Hem dochte dat hi in een gwet
velt was ende daer so vpel op hem
een gwte storme · Ende doe hi vly
en woude vander stormen soe quã
hij tot een huus ende doe hijt gheslo
ten vant so cloppede hi aen die dore
ende hi badt datmen hem daer in la
ten soude. mer die waerdinne dye
binnen was antwoerde Ic ben die
gherechticheyt die hier woenet. en
de dit is mijn huus. ende om dattu
niet ghrechtich en biste soe en mo;
gheste mit mi niet wonen Ende om
dese woerden ghinc hi sere al screy;
ende wech. Ende hi vant een ander
huus ende hij ghinc ende cloppede
oec aen die dore ende badt datmen
daer i liete Mer die waerdinne die
binne was die antwoerde Ic ben
die waerheyt die hier woenet ende
dit is mijn huus. mer ic en ontfae
di nz tot enen gast want die waer
heit en verlost die ghene niet. diese
niet en mint Doe ginc hi van daen
ende vant dat derde huus ende hij
quam daer oeck ende badt datmen
daer in liete comen om dz onweder
te scouwen. ende dyer binnen was
die antwoerde Ic ben die vrede die
hier woent mer den midighen en is
ghen vrede. mer vrede die is allene
die luden van goeden wille: Mer
om dat ic denckte dz payse van goe
den vreden. ende niet van verdrye;
te soe ghaue ick v goeden raet. gaet
het voert daer woenet mijn suster
die altoes den onsaligen helpt. gãc
tot hoer ende doet dat si v raet. En
de doe hij tot hoor ghecomen was.
ende hi clopte. soe antwoerde si die
daer binnen was ende seyde Ic ben
die ontfermhartichheit dye hier wo
ent wiltu hier werden behouden vã
desen gwoten storme so ganc int hu
us daer die broedren van bonomiẽ
wonen ten predicaren ende daer sel
tu vinden den stal d ontfermhertich
heit mer die crubbe van suuerheden
ende dz voetsel der leringhe Eñ du
selfste vinden i die crubbe der scriftu
ren den ezel van simpelheden. ende
van goeden onderscheyden Maria
die verclaert eñ ioseph die dient.
eñ dz kindekijn ihesus dz di ũlost:
Eñ doe dese scolier ontwakẽ wort
soe quam hi ten predicaren huus.
ende seyde sijn visioen. ende hi badt
om dye oerde ende abijt ende men
gaft hem. Dominicus sach een vy
sioen eer dz die oerde gemaect was

cristum gram. eñ hi hadde drie ghe
scutten in sijn hant eñ dreychde die
werlt om dat alle die luden waren
joden of heyden. of onghelouich. of
valsche kersten Ende onse vrouwe
quā voer hem. eñ bat voer die wer
relt eñ seyde Spare die werlt lieue
kint wāt ic hebbe enen knecht die
di eñ mi so sere mint. ic sel die sen:
den prediken vander waerheyt. eñ
daer toe sellen veel luden worden be
keert totten wech d waerheyt En
de hem dochte dat men daer brochte
Eñ doe onse here hoer wed seyde dz
hijs niet en soude moghen doen. soe
brochte hē onse vrouwe sinte fran
ciscus ende seyde Ende dese sel sijn
gheselle wesen Ende onse lieue here
liet sijn moeders bede ghescien Eñ
sinte dominicus marcte wel sinte
franciscus persoen ende sijn aensich
te ende sijn maecsel Daer na doe hi
te romē quam om die vestinghe vā
sijnre oerden so vant hi franciscum
te romen Doe hi hem sach so beken
de hi hem nochtan en hadde hi hem
niet ghesien. Ende sinte dominicus
seyde hem. sich du selste mijn ghesel
le wesen. want dit sach ick ende hi
vertelde hem dit visioen Dit seyde
franciscus een tot sinen broederen
diet namaels predicte inden predi
caren huys te ascolyten.

A

TE romen ten weghe tot appia
in sinte calixtus kerchof sin
te sixtus paus eñ martelars dach.
In sinte pretextatus kerchof d
heyligher martelaren dach felicissi:
mus ende agapitus. Dese waren
sinte sixtus dyakenen eñ mit hem
te samen ond decius onthoeft Mit
hem waren oeck onthoeft noch an
der vier. als januarius magnus
vincencius ende stephanus subdy:
aconen alsmen inden gesten d roem
scher biscoppen bescreuen vint Mit
hem is oeck ghepassijt quartus als
cyprianus scrijft.
In spaengen der stat compluto
der heylighen martelaren dach jus:
tus ende pastor. dese doe si noch kin
derkijns waren ende ter scolen gin
ghen so worpen si hoer tafelen inder
scolen ende liepen willichlick totter
martelien ende doe si malcand mit
groter stantafticheyt d vermanin:
ghen starcten so worden si te hants
ouermits ghebode daciaens gheuā:
ghen vter stat gheleyt ende vanden
pijnres gheworghet Ende noch ve
le ander heylighen ꝛc.

Die legende van sinte sixtus.

SIxtus die paus die was ge
boren vter stat athenen. eerst
was hi een philosophe. Ende daer
na wort hi ihesus cristus jongher.

ende paeus ghecoren Ende hi wort ghepresenteert decio ende valeriano met tween van sinen dyakenen als se liaissime ende agapite Ende doe hem decius ghenen sins tot sinen wille en mochte brenghen. so dede hi hem leiden tot maers tempel dat hij offeren soude. of datmen hem tot mamertijns inden kercker leyde Mer doe hij niet offeren en woude ende men hem ter kercker wert leyde. so ghinck sinte lauwerens al wenen: de after hem ende seyde Vader waer gaetstu sonder dinen sone. wer waert soe gaetstu pape sonder dyake. Sixtus seyde hem. sone ic en late v nv mer du selfste veel meer striden ende liden om cristus wille binnen drie daghen so selstu mi volgen den pape du dyake. mer hier en binnen so nem den scat vander kercken. en deylen die du wilste Doe sinte laurencius den armen hadde ghedeylt. soe gaf valeriaen den proest wt dat men sluten sixtus leyden soude tot maers tempel omme offerhande te doen ende en woude hi des nv doen datmen hem dan onthoefden soude. Ende doemen hem derwaert leyde. soe begonste sinte laurencius after hem te wenen ende seyde Vader en laet my nv niet: want ic hebbe nv dinen scat al wt ghegheuen. Ende doe dye ridders van den scat hoerden so hielden si sinte laurencius en de si onthoefden daer sixtum ende felicissimum ende agapitum.

OP desen dach soe viert men tot sommighe steden die feeste van ons heren transfiguracien Ende men consecreert ende consacreert cristus bloet van nuwen wijn op datmense gecrighen mach. in sulcke stercte of men perst wt een ryper druuen een luttel wijns inden stelc. Op desen dach soe ghebenedijt men die wijn druuen ende dz volc ontfaet onsen here Ende dz is om dese reden om dz onsen here tot sinen iongeren inden witten donredaghe seyde Ic en sel niet meer drincken van desen wine voer dz ic den nuwen wijn drincken sal in dz rike mijns vaders Mer ons heren transfiguracie ende dat hi seyde nuwen. daer mede beteyckent hi dz vnuwen vanden glozien die cristo na sine opuerstandenisse hadde. Ende daer om inden dagh deser transfiguracien daer die opuerstandenisse biteyckent is. so soecket men nuwen wijn Men sal oec weten dat op desen dach ons heren transfiguracie ghe openbaert wort mer die transfiguracie ghescheide inden lenten in den beghinsel. mer om dat ghebot dat cristus sinen iongheren dede soe hielden sijt so langhe ende op desen dach alsoe openbaerden sise.

Dit is ghescreuen inden boecke die men hiet mytrael.

B

IN tuskaenghen der stadt arecia sinte donatus bisscop ende martelaers dach onder juliaen den keyser die als sinte gregorius tughet in dyalogo den kelck dien die heyden ghebroken hadden inder missen mit sinen ghebede weder heel makede.

¶ Te romen der heyligher martelaren dach sinte peter ende juliang mit noch ander xviij.

¶ Te melanen sinte faustinq dach die ī aurelius ende commodus der keyseren tyden ghemartelijt wort. Ende noch ander ꝛc̄.

¶ Die legende van sinte donatus den heylighen martelaer.

DOnatus was gheleert. ende gheuoet mit juliaen den keyser Eñ die voerseyde juliaen wort gheordiniert ī een subdyaken mer doe juliaen keyser gheworden was so dode hi donatus vāder ende moeder. ende donatus vloech in die stat van artenien. ende hi woende mit hylarium den monick. ende daer dede hi vele miraculen wāt die proest vā dier stat hadde een beseten sone eñ hi brochten tot sinte donatum. Ende die duuel begonste te roepen eñ seyde Inden name ihesu cristi en doet mi geen quaet eñ doet mi nz wt mijn huys gaen O donate waer ō dwingheste mi wt te gaen mit tormenten Ende doe donatus bede. soe wort dz kint te hant verlosset Een man die eustachius hiete eñ proest ī cristien leyde eēs publicaens ghelde ond eufrosien sijns wijfs hoede. mer doe die vyanden die prouinciē wisten so begheerden si dat ghelt eñ si starf onuersienliken. mer doe hoer man wed gecomen was eñ hi dat ghelt niet weder vinden en conde. ende men daer om mit sine kinderen ter pinen leueren soude so gaf hi hem alte male tot sinte donatus Eñ donatus ghinc mit desen man tot sijns wijfs graue. Ende doe hi een bedinghe hadde ghedaen soe seyde hi Eufrosia ic beswere di bi den heyligen gheest dattu ons seggheste waer dattu dit ghelt gheleyt hebste Ende si ātwoerde hem vten graue ende seyde Daermen int huys gaet daer hebbe icket begrauen Ende si ghinghen ende vondent daer Nae een luttel tijts soe starf satirus die biscop ende al dat volck coes donatum tot enen biscop Also gregorius seit ī dyalogo op enen dach doe die misse ghedaen was eñ dat volc onsen here ontfaen hadden. Ende die dyaken mitten kelc den ghenen die ghemonicht waren goods bloet dwech so maecten die heydenen al:

so groeten gherufte dat die dyaken
viel ende die kelc mitten wijn stor:
tede eñ brac Doe hi ende al dz volc
daer om harde rouwich waren. soe
ůgāderde sinte donatus die stuckē
eñ dede een bedinghe tot gode ende
thant wort die kelc wed heel. mer
die dyaeck hadde een stucskijn ver
borgen ende dz ghebrac anden kelc
ende die stat is ydel om die orcon:
de van dese mirakel Eñ doe die hey
den dit mirakel saghen so worden si
bekeert eñ daer worden lxxx. ghe
doept Een fonteyne die was alsoe
gheuenijnt dat soe wye dat daer of
dranc dat hi tehant starf Ende doe
sinte donatꝰ derwert voer op sinen
ezel om dat hij mit sijnre bedinghe
dat water gansen soude. soe quam
daer een vreselic draeck wt ende hi
want sinen start ō des ezels voeten
eñ rechte hem op teghen donate. m̄
doe donatus hem sloech mit een ghe
sel alsoe anders wert bescreuen is
soe spuwede hij op hem ende doden
daer mede Ende hi dede sijn bedin:
ghe tot godewert ende veriaghede
alle dz fenijnt wter fonteynen Op
een tijt doe hi eñ sine ghesellen dorst
hadden soe bat hij gode om een fon
teyne die hi dede rysen of springhen
Doe theodosius des keysers doch:
ter beseten was metten duuel. ende
mense tot sinte donatus brochte. so
seyde sinte donaet. ganc wt onsu:
uer gheeste ende en woene hier niet
langher in goods creatuer. Ende
die duuel antwoerde hem. gif my
een stede daer ick toe mach gaen of
daer ick lijden mach Donaet seyde
hem waen quaemste hier in. Dye
duuel seyde wter woestinen. Ende
donaet seyde gāc daer wed Die du
uel seyde ic sie in di dat teyken des
cruces ende daer verbarne ic of. eñ
daer om en weet ic niet van anyste
waer dat ic gaen sel. m̄ ghif mi een
stat daer ic gaen mach. ende ic sal
wt gaen Donaet die seyde hem sich
du moghes voer bi. ganc ned tot
dine stat wert. eñ hi dede dat huus
vagen ende hi ghinc wt. Doemen
een dode ten graue wert droech. soe
quam daer een met een hantueste
ende seyde dat hij hem tweehondert
scellinghen sculdich was ende daer
om en liet hi hem gheen sins grauē
Ende doe dit des dodes wedue sin:
te donaet gheseyt hadde. ende si sey
de dat hij alle sculden betaelt hadde
alsoe stont doe sinte donaet op ende
ghinc daer. Ende hi nam den doden
bider hant ende seyde hoert nae mi
Hi seide ic hore Sinte donaet seide
hem. stant op ende besich wattu do
en selste mz desen man die di niet en
laet grauen. Ende die dode stont
op. ende verwannen voer hem al:
len dat hijt hem al betaelt hadde.
Ende hi nam doe die hantueste in

sijn hant ende schoerden ende seyde tot sinte donate. Vader beuele mi weder dz ic slape Ende hi seyde hem sone ganck wech ten ruste. Op een tijt doet in drie jaren bi nae niet en hadde ghereghent also quamen die onghelouighe totten keyser theodosium ende eyschede dat hi hem donatum gheuen soude die dat weder mit sijn gokelye alsoe ghedaen hadde Om die bede vanden keyser soe ghinc donaet wt. ende hi bat onsen here. ende hi gaff hem enen groten reghen Ende doe die ander beregenden soe quam donaet drwech thuys Tot dien tiden dat die gothen ytalien verderfden ende vele menschen cristus gheloue lieten Doe begrepen si donaet eñ hylarius den proest eñ brochten voerden rechter eñ seyden dat hi hem ghewelt ghedaen hadde. doe vinck hise beyde eñ dwancse te offeren. eñ doe sijs niet doen en wouden so dede hi hylarium al naect slaen tot dat hi sinen gheest gaf. mer hi leyde donaet in een karcker ende daer na liet hi hem onthoefden Int jaer ons heren iij^c eñ lxx.

C

Te romen ten weghe tot ostien sinte cyriacus dyaken ende largus ende smaragdꝰ der heyligher martelaren translacie doe van sinte marcellus hoer reliquien verheuen worden eñ eersamelic begrauē Si waren ghepassijt op die xvij kalende in aprille.

Te viennen der stadt in walschlant sinte seuerus priester ende confessoers dach die als in sinen leuen ghescreuen is om dat ewangeli cristi te prediken een arbeydelike peregrimaedse an nam eñ doe hi ghecomen was totter vernoemder stadt so bekeerde hi een ontallike menichuoudicheyt der heydenen totten gheloue.

Item sinte agapa der heyligher joncfrouwen dach Ende noch ander heylighen ꝛc.

Die legende van sinte cyriacus

Cyriacus was geordiniert dyaken van marcello den paus Daer nae wort hi gheuanghen. eñ gheleyt tot maximiaen Eñ daer na sendemen mit sinen ghesellen dat hi grauen soude eerde. eñ dat hise op sijn scouderen dragen soude tot een re stat diemen daer maecte eñ daer was sinte saturnus een out man. eñ hi halp sinte cyriacum draghen Ten laetsten dedese den proest ī een karker legghen ende daer na voer hem brenghen Ende doe hem appropinanus leyde. doe quam een licht. ende een stemme vanden hemel. eñ

seyde Coemt gi ghebenedide mijns
vāders ende besit dat rike Ende ap
propinanus gheloefde doe ende dede
hem dopen ende hi quā voer den rech
ter cristum al nomende Die rechter
seyde hem bistu kersten ghewordē
Eñ hi antwoerde hem. wee mi dz ic
mine dagen ūloren hebbe Doe sprac
die rechter waerlijck nv selste dijn
daghen verliesen. ende hij deden ont
hoefden Doe saturnus eñ suffijn nz
offeren en wouden soe dede hise tor=
menten eñ ten lestē onthoefden Ar
chemia des keysers dyoclesiaens
dochter was vanden duuel beseten
Eñ die duuel riep in haer eñ seyde.
Ic en sal nz wt gaen voer dz cyria
cus die dyake coemt Eñ doe daer ci
riacus ghebrocht was eñ hi den du
uel geboet so seyde hi. wiltu dz ick
wt gae soe gif mi een and vat daer
ic ī gaen mach Ciriacq ātwoerde
siet hier is mijn lichaē. oftu moges
ganc daer in Die duuel seyde Ic en
mach in dijn vat nz gaen. wāt het
is alle sins ghesloten eñ gheteykent
m̄ drijffste mi wt soe sel ic v te babi
lonien doen comen Ende doe hi den
duuel dwanck wt te gaen. soe riep
archemio ende seide dit si dyen god
sach die cyriacus predicte. Ende
doese cyriacus ghedoept hadde ende
hi sekerlic leefde bi dyoclesiane eñ
serene sijns wijfs graciē ī een huus

dz si hem ghegheuen hadden. so quā
men daer brieuen tot dyoclesianū
van den coninc van persen eñ badt
hem dz hi hem cyriacus seinde. wāt
sijn dochter ware mitten duuel bese
te Eñ om des keysers bede soe ginc
cyriacus mit largo ende smaragde
blideliken te babilonien wert. ende
voeren in een scip dz gheladen was
mit al dyen dat hem noetdruftich
was Eñ doe cyriacq totter vrouwē
ghecomen was. soe ryep die duuel
wt haer eñ seyde Cyriake du biste
gemoeyet Cyriacus antwoerde hē
ende ic ben alle sins van gode gehol
pen. ende ick en ben niet ghemoeyet
Die duuel seide ic heb di gebrocht
daer ic di hebben woude Doe seyde
cyriacus totten duuel. ihesus cristq
moet di ghebieden dattu moets wt
gaen. Die duuel voer te hant wt
ende seyde. O vreseliken name die
mi dwinghet wt te gaen. Ende doe
cyriacus die dochter ghenesen had=
de. soe doepte hijse ende haer vāder
ende moeder mit vele andere luden.
Eñ doemen hem vele ghiften broch
te so en woude hise niet ontfangen
mer hi vastede daer nae xlv. dagen
te water ende te broede. ende voer
weder te roemen. Ende nae twee
maenden so starf dyoclesiaen. ende
nae hem soe volghede maximiaen.
Ende van gramscappen omme ar=

chemien sijnre susters wille. soe dede hi cyriacus vanghen Ende hi deden naect mit veteren ghebonden slepen aen enen waghen Dese maximiaen hiet gallerijs Hier om hietmē dyoclesiaens sone om dat hi nae hem keyser wort Ende hi hadde milenē sijn dochter te wiue Dese beual carpasie sijn vicarius dat hi cyriacus dede offeren mit sine ghesellen of dz hise mit sware tormenten doden soude Ende hi hinck cyriacus aen een stake eñ dede hem ghesoden peck al heet op sijn hoeft ghieten Ende daer na dede hi hem onthoefden Int jare ons heren iij^c Mer doe carpasiq hadde vercreghen cyriacus huys. op een tijt doe hi bade in die stādt daer cyriacus die kersten plach te dopen Ende hi daer werscap hielt mit neghentien ghesellen. so storuen si alle haestelick Ende van dier tijt soe sloetmen dat bat ende die heydenen begonsten die kersten te ontsien ende eer te doen.

D

Sinte laurencius auont ghebot vasten.

¶ Te romen sinte romanus ridds dach die van sinte laurencius beliinghe beweghen wort ende dat heylighe doepsel begheerde. Ende alte hant wort hi als decius geboet mit cluppelen gheslaghen eñ onthoest.

¶ Te colen in tuskaengen sinte secundianus marcellianus ende verianus martelaren dach die in decius des keysers tiden onder promotus den rechter eerst gheslagen worden daer na inden recraem ghehanghen ende mit crauwelen ghescoert eñ mit vuer aen hoer siden ghebrandet den onuerwintliken seghe der martelien mit onthoefdinghe verdienden Ende noch veel heyligher mr̄telaren confessoren eñ joncfrouwen dach.

E

Te romen tot tyburtijn sinte lauwerentiq archidyakens dach die in decius des keysers teghenwoerdicheyt na menigherhande tormenten des karckers na menigherhande slaghen ende ghegloyende platen ten lesten op enen yseren roester ghebrāden wort veruulde hi sijn martelie.

¶ Te romen hondt ridderen dach ende lxv.

¶ Te meths sinte auctor biscops dach Eñ noch veel meer heyligher martelaren confessoren ende joncfrouwen dach.

¶ Die legende van sinte laurencius die heylighe martelaer.

Sinte laurencius die marte-
laer was een dyaken eñ ghe
boren van hyspanien. Ende sinte
sixtus die paeus die brochten te ro
men. also ons johannes beleth seyt
Doe sinte sixtus in hyspanien quā
alsoe vant hi daer twee jonghelin-
ghen laurencius ende vincencius si
nen neue die seer tamelick waren
in seden ende in allen dat si deden
vroe. Ende hi brochtse mit hem te
romen wert. Ende sinte laurenci
us bleef mit hem te romen. mer vin-
cent sijnre neue keerde weder te hys
panien wert ende daer wort hi glo-
rioselic ghemartelijt. mer na dien
dat hier johannes beleth scrijft. soe
schijntet contrarie die tijt van hore
martelie. want laurencius was ge
passijt onder decio Ende vincent in
sijnre joncheyt onder deciaen ende
dyoclesiaen. ende tusschen decio eñ
dyoclesiaen waren wel xl jaren. eñ
daer waren seuen keysers tusschen
Eñ doe en mochte vincent nz jonc
hebben gheweest Sinte sixtus ordi
nierde laurencium sijn archidyake
Tot dien tiden kersten philippus
die keyser ende philippus sijn soen.
Ende si verhieuen seer die heylighe
kercke Alsoe men leest so bekeerde
dese keyser origenes al leestmē an
ders wert datten poncius bekeerde
Dese keyser die regnierde int du-
sende jaer na dien dat romen ghe-
sticht was Om dat dat dusende ja
re cristum soude werden ghegheuen
ende niet den afgoden Ende dit du
senste jaer vierden die van romen
mit groter spelen. ende mit groeter
voerbaricheyt Dese philippus den
keyser die hadde enen ridder die de
cius hiete die seer vroem eñ eerba-
re was in wapenen. Ende om dat
in deser tijt gallien teghen dat rom
sche rijck stack. doe seynde die key-
ser decius mit een groot here om dz
hi die van gallien weder brenghen
soude onder dat romsche rijck De
cius voer wech eñ hi dede sijn orba-
re wel Ende doe hi verwonnen had
de alsoe hi woude soe keerde hi we-
der te romen waert Doe die key-
ser hoerde dat hi quam. soe woude
hi hem noch meer eer doen. eñ voer
hem teghen te ferona. mer als die
quāde sien soemense meer eren doet
hoe si houeerdigher worden. Daer
om wort decius so houeerdich dat
hi na dat keyserrijc stont eñ stont
na sijns heren doot Ende doe di key
ser in sijn tente lach ende sliep op
sijn bedde. soe ghinck decius al hey
meliken in die tente. eñ hi verwor
ghede sinen here daer hi lach eñ sliep
Ende hi toech doe aen hem dat heer
dat mitten keyser ghecomen was
mit bede. ende mit ghelde. ende mit
ghiften. ende mit beloften. ende hi
voer alsoe te romen wert Doe dit

hoerde philippus des keysers sone.
so ontsach hi hem harde sere Eñ al
so richardus seyt so beual hi sinte
sixtus eñ sinte laurencius al sijns
vāders eñ sijn scat in voerwaerden
Waert dat hi ghedoot waer van de
cio dz si den scat der kercken eñ der
armen gheuen soude Nyemant die
en sal verwonderen dz die scat die
sinte laurencius deylde nz gheheten
en is des keysers scat. mer d̄ kerc:
ken scat sijn gheheten wāt het moch
te wel wesen dz hi mit des keysers
scatte oec wt gaff enighe scat die d̄
kercken toe behoerden of philippus
hadden ghelaten datmē die kerken
eñ den armen deylen soude Hier na
so vloech philippus eñ berchde hem
van decio Die senatoers voeren de
cius te gemoet eñ maecten vast int
keyserrijc Om datmen wanen sou
de dat decius sinen heer nz ůmoert
en hadde mit valscheden. mer om dē
afgoden toerne te wreken. so begon
ste hi alte fellick die kersten te tor:
menten Eñ hi beual datmense son
d̄ enighe ontfermharticheden doden
soude In deser veruolghinghe wa:
ren menighe M martelaren ghepas
sijt Eñ ond̄ die menichte soe wort
oec philippus des keysers soen gedo
det Hier na ond̄sochte decius waer
sijns heren scat was Eñ men broch
te sinte sixtus voer hem als een die
cristus oefende. eñ die oec wel wis:
te waer die scatten waren Doe dede
decius hem in een karcker legghen
tot dat hi mit tormenten cristus hē
soude doen lochenen eñ den scat wi:
sen Eñ laurencius volgede hē na eñ
riep Vad̄ waer gaet di sond̄ dinen
sone werwert gaetstu pape sond̄ di
ne dienre. du en plaghes nymmer
meer offerhāde te offeren sond̄ diē:
re. wat mishaghet di ī mi hebstu mi
ongetrouwe geproeft. proeue doch
oftu enen goeden dienre ůcoren he:
ues. wien du hebste beuolen goods
lichaem te consacreren Sinte sixtus
seyde hē. sone ic en laet di nz noch
en ůstote di nz. mer du selste meer
re strijt liden om cristus. want wi
ontfaen als oude luden die minste
pine mer di ontbeydet eē glorioser
seghe vanden tyran om dattu jonc
eñ starc biste eñ nāden derden dach
so selstu mi volgen den pape du dy
ake Ende sixtus gaff hem alle die
scat der heyligher kercken eñ beual
hem dat hijt die kercke eñ den ar:
men gheuen soude Dus ghinc lau:
rencius ind̄ nacht om den armē te
soeken eñ gaf hem elc also si te doen
hadden Eñ hi quam tot eenre we:
duen huys die veel kersten in hoer
huys hadde verborghen eñ si hadde
langhe wee int hoeft ghehat Ende
sinte laurencius leyde sijn hant op
hoer hoeft ende al hoer siecheyt ver
ghinc hoer Eñ sinte laurencius die

dwoech den armen hoer voeten. eñ
gaf hem allen aelmissen Binnen d
seluē nacht so quā hi in een kersten
huys eñ hi vāt daer een blinde eñ
hi maecte hem op sijn oghen een cru
ce eñ hi wort siende Mer doe sixtus
deciq wille nz doen en woude. noch
den afgoden offeren soe dede hi hem
onthoefden Ende sinte laurencius
liep na hem ende seyde Heylighe va
der en laet mi niet. wāt die scat die
du mi gaues heb ick al wt ghegheuen. Doe die ridders hoerden van
den scatte. so hielden si laurencium.
ende leuerden partemio den prince.
ende die man die leyden voer decio
Ende decius seyde hē. waer sijn die
scatten der kercken die du verbor
ghen hebste die wi wel weten Ende
als hem sinte laurencius nz en ant
woerde so leuerden si hem valeriaen
den rechter dat hi hem dede den scat
te wisen ende den afgoden aen te be
den: of dat hi hem dede mit veel tor
mēten doden Ende valeriaen die le
uerden een rechter die ypolitus hiet
dat hi hem wachten soude. eñ sloet
laurencium mit vele andere in een
karcker Ende in die karcker lach
een heyden die lucillus hiet. die sijn
oghen verloren hadde mit screyen.
Eñ doe hem sinte laurencius beloef
de dz hi hē siende soude makē wou
de hi in cristo ghelouen eñ ghedoept
werden. so bat hi sere dat men dopen
soude Doe nam laurencius water
eñ seyde alle dinc wort ind biechte
gedwogen. eñ doe hem sinte lauren
cius neerstelic hadde gheuraget die
punten vanden gheloue. ende hi sey
de dat hijt alle gheloefde soe goet hi
hem dat water ouer thoeft eñ doep
ten in cristus name eñ gheloue Eñ
hi wort te hant siende Ende om de
se sake quamen twee blinden tot hē
eñ si worden vā hem verlicht Doe
dit ypolitus sach so seyde hi hē wi
se mi den scat. ende laurencius seyde
hem O ypolite wilstu ghelouen in
ihesum cristum onsen here so sel ick
di den scat wisen. eñ dat ewighe le
uen beloue ic di ypolitus seyde hem
doetstu dattu segghes so sel ic doen
dattu mi rades Tot dier seluer vren
gheloefde ypolitus. ende wort ghe
doept mit sinen ghesinne. Doe hi
ghedoept was so seyde hi Ic sie der
martelaren sielen seer verbliden.
Hier na so gheboet valeriaen ypoli
tum dat hi sinte laurencium bren
ghen soude Ende laurencius seyde
tot ypolitum Gae wi te gāder wāt
men bereyt ons beyden glorie Dus
quamē si beyde ten dinc stoele Ende
men vraghede hem efter vāden scat
te. ende laurencius bat drie daghen
vorste ende valeriaen gaff hem om
ypolitus wille Binnen dese drie da
ghen soe vergāderde sinte laurenci
us. arme. crepelen. ende blinden. en

de brochtse inden palaes voer deci-
um eñ seyde Sich dit sijn die ewi-
ghe scatten die nymmermeer ver-
mindt en sellen worden. mer si was-
sen in hem elcken. eñ men vintse in
hem allen. die scat is inden hemel ge
uoert mit alle dese handen Valeria
ne seyde voer den keyser decio. wat
bedoelste aldus onse. doet nv offer-
hande ende laet staen dine gokelye
Laurencius seyde hem. wien selmē
aenbeden of den ghenen die ghema
ket heeft of den ghenen die ghema-
ket is Doe wort decius gram eñ hi
dede mit scorpionen slaen. dz sijn ge
selen mit loden knopen eñ liet voer
hem brenghen alle manieren vā tor
menten Eñ doe hiet hi hem offeren
op dat hi die tormenten ontgaen
mochte So antwoerde hem lauren
cius Onsalighe dese spise heb ic al-
toes begheert Decius seyde hem. of
di dit spise dunct so brenget voert
die vermeynsaemde die dijns ghe
lijck sijn dat si mit di eten moghen.
Laurencius seyde hem hoer namen
die sijn ghescreuen inden hemel. du
en biste niet weerdich datstuse sien
selste. Doe gheboet decius datmen
hem naect sloeghe mit cluppels en-
de men leyde hem gloeyende platen
aen sijn side Ende laurencius seyde
Heer god ihesus cristus. god wt go
de ontferme di mijns dijns knech
tes. want als ic ghewroeghet was
soe en lochende ick dijns niet Ende
decius seyde hem ick weet dattu die
tormenten bespottes ouermits go
kelye. mer nochtan en selstu mi nz
moghen bespotten Ick swere biden
goden ende biden godinnen. ten si
dattu offers anders sel ick di doen
verderuen mit veel tormēten Doe
soe dede hi hem mit wappers langhe
slaen. Eñ laurencius bede eñ seyde
Here ihesus cristus ontfanc minen
gheest Doe sprack een stemme van
den hemel daert decius hoerde ende
seyde Noch so moetstu veel doghen
Doe wort decius al verwoet ende
seyde Ghi mannen van roemen en
heb di niet ghehoert. hoe die duue-
len dese vermeensaemden vertwes-
ten die noch die goden nz en oefent
noch den tormēten en ontsiet noch
en vreset hem niet vanden verbol-
gen princen Ende hi deden efter mit
scorpionen seer slaen Ende lauren
cius die spotter mede eñ dancte go
de ende bat voer die ghene die daer
bi stonden Op die selue vre so wort
een ridder die romeyn hiete ghelo-
uich Ende hi seyde tot sinte lauren
cius Ic sie voer di staen een scone
jonghelinc die dijn leden droget mz
een lijnden clede Daer ō so besweer
ick di biden here dattu mi niet en la
tes mer haeste di. eñ doept mi En-
de decius seyde tot valeriaen Ick
waen dat wi verwonnen sijn ouer

mits gokelye Doe gheboet hi hem te ontbinden. ende deden seynden in ypolitus gheuanghenisse. Ende romanus brochte daer een vat wat's eñ hi viel sinte laurencius te voete eñ hi wort van hem ghedoept Doe dat decius vernam. so dede hi romanus mit cluppelen slaen. Ende doe romanus seyde dat hi kersten was so deden decius onthoefden Op dien seluen nacht dede decius laurencius voer hem brenghen Ende doe ypolitus screyde. ende hi segghen woude dz hi kersten was Doe seide laurencius tot hem Verborge cristum in dijn herte eñ als ic di roepen sel so hoer ende coemt Decius dede alle manieren van tormenten voer hem brengen. eñ decius seyde tot laurencium Du selste den goden offeren of men sel alle dese nacht besighen om di te tormẽten Laurencius seyde hẽ Mijn nacht en heeft gheen doncker heyt. mer hi ůclaert al in lichte Eñ decius seyde Men brenghe hier een yseren bedde op dz die houeerdighe laurens rusten mach Doe ontcleden die knechten eñ leyden op enen yseren roester. eñ si leyden daer bernende colen ond. eñ si roerdense eñ keerden mit yseren crauwelen om. ende laurencius seyde tot decius. Merct onsalighe dz mi die colen so laes gheuẽ. mer si gheuẽ di den ewigen torment. wãt die here wetet dz ics nz en lochene als ic ghewroeget was Ende alsmen mi om xp̃s vraghede so belye ic hem eñ datmen mi braet des danc ic hem eñ mit bliden aensichte so seide ic tot decium. sich onsalich du hebste die een side ghebraden. keer om die ander ende eet Eñ hi dancte gode eñ seyde Here ic dancke di dat ic ůdient hebbe dus te comen binnen v rijcke. eñ aldus gaf hi sinẽ gheest Doe wort decius bescaemt. eñ wandde mit valeriaen inden palase dat tyberius was eñ liet dat lichaem opt vuer legghen. Eñ ypolitus nam den lichaem des morghens eñ hi eñ justijn die pape groeuen gebalsemt inden acker vã veterane Ende die kersten waecte ende vasten drie daghen ende screyden sere Off laurencius onder dese decius ghemartelijt was des twiueltmen. om datmen inden cronijcken vint dat hi langhe daer na hem was Mer eutropius seyt dit Decius die die kersten veruolghede onder die ander so dode hi laurencius den dyake Mer men vint oec ĩ een cronike die waer genoech is Dat laurencius onder dese decio die na philippum quam niet ghepassijt en was. mer onder een ander die oec decius hiete prince ende niet keyser want eutropius seyt dz tusschen decius den keyser eñ decius den prince die minre was. eñ daer laurenci-

us onder ghepassijt was datter vele keysers tusschen waren ende veel paeusen want also daer ghescreuen is dz na decium den keyser int rijcke volghede gallius eñ volenciaen sijn sone. eñ na dien quã valeriaen eñ galienus sijn sone. eñ dese twee maecten den minsten decium prince eñ nz keyser want inden ouden tyden so pleghen die keysers te romen wel te maken een prince. mer nochtan en hietmẽse nz keyser noch auguste alsomen leset inden croniken dat dyoclesiaen maximiaen prince maecte eñ daer na so wort hi keyser Tot desen keysers tiden dats valerianus eñ galienꝰ so was sinte sixtus paus te romen Dese decius die prince van romen eñ niet keyser pinede sint laurencius Ende hier om en is dese decius nerghens in sinte laurencius legende gheheten keyser mer allene prince Want decius die keyser en regneerde niet dan twee jaer Ende hi mr̃telide fabiaen die paus Na fabiaen quam cornelius die ghemartelijt was ond valeriane eñ galiene die xv jaer regneerden Na cornelius quam lucius. na lucius steuen. nae steuen dyonijs. eñ na dyonijs sixtus. dit leestmen inden croniken Eñ waer dit waer so mochte oec wel waer sijn dat johannes beleth seyt. nochtan so leestmen in een ander croniken. dat die voerseyde galienus twee namen hadde. want men hieten galienus eñ decius Ende ond hem waren ghepassijt sixtus eñ cornelius Int jare ons heren ij^c eñ lxiij Gotoffridꝰ seyt in sijn boeken datmen hiet pantheon Dat galienꝰ oec hiet decius eñ dat sixtus eñ laurencius onder hem ghepassijt waren. Ende waer dit aldus so waert waer dz johannes beleth seyt.

Exempel

Gregorius seyt in dyalogo dat een nonne was ĩ sabina die suuer was van lenen. mer nochtan alsoe ongheestelic ĩ hoer tonghe Doe dese begrauen was in sinte laurencius kerke voer den outaer so wort dat een deel vãden g̃ue ũbarnt bi nachte vandẽ duuelen eñ dz ander deel bleef onuerbarnt also datmen des morghens wel gheware wort.

Exempel

Gregorius vã toers seyt doe een pape een van sinte laurencius kercke vermaken soude eñ hi enen balcke hadde die alte cort was. soe bat hi sinte laurencius die den armen gheuoedet had. dat hi hem voersien woude. Ende te hant soe wort die balc langher also seer dat hi te lanc was Ende dat daer doe ouer liepe dat soe sloech die pape aenstucken off ende ghenas daer mede veel siecheden.

Exempel

Een man die den tantzweer hadde. men taste mit dien houte ende hi wort te hent ghenesen Alsoe gregorius seyt in dyalogon soe was een pape die satulus hiete. ende hi vermaecte een kercke die in sinte laurencius ere ghesticht was. ende die die lombaerden verbarnt hadden. eñ hi huerde daer toe veel wercluden Op een tijt doe hi niet en hadde dat hi hem teten gheuen mocht soe dede hi sijn bedinghe. eñ sach in een oeuen. ende hi vant daer alte vele witte broets. ende al scheent datter niet genoech en was drie personen of te eten. om dat sinte laurencius woude dat hem sijn wercluden daer bleuē so dede hi dat broet so wassen datter sine wercluden x daghen ghenoech aen hadden.

Exempel

E melanen in sinte laurencius kercke so hadmen alten sconen cristallen kelck Eñ doen die dyake op enen feest dage drwech so viel hi hē vter hant op die eerde eñ brac ontween Ende die dyake screyde eñ raepte die stucken op eñ leydese op ten outaer. eñ bat sinte laurencius dat hise weder maken woude dien kelc die ghebroken was Ende die kelc wort wed altemael gheheel.

Exempel

Men leest oeck inden boeck van onser vrouwen miraculen dat te romen een rechter was die steuen hiete die gheerne ghiften ontfinc Ende daer mede soe verkeerde hi wel gherechtighe vonnissen. Dese man ontcrafte drie husen die sinte laurencius waren Eñ enen acker die sinte agnieten was. ende hi hieltet mit onrechte Het ghesciede dz dese man haestelick starf Ende doe hem sinte laurencius sach. soe quam hi mit groter onweerdicheyt tot hem wert Eñ hi duweden driewerven alte sere mitten armen eñ quetsten alte seer Eñ sinte agniet en woude op hem nz sien mitten anderen magheden. mer si keerde hoer aensicht vā hē Doe gaf die recht die sententie op hem eñ seyde Om dat hi ongherechtich goet nam eñ die waerheyt vercofte ō ghiften die hi nam so leuerde men hem ī judas stat die gode vercofte Mer sinte protectus die dese steuen in sijn leuen seer ghemint hadde. die viel voer sinte laurencius eñ voer sinte agniet eñ bat om verghiffenisse van steuens weghen Eñ doe dese eñ oec onse vrouwe voer hem baden so wort hem geoerloft dat hi wed tot sine lichame keren soude. eñ xxx daghen penitentie soude doen. Ende onse vrouwe beual hem dz hi alle daghe selen soude Beati immaculati ī via ꝛc̄ Ende doe hi weder ten lichaem gheco-

men was soe was sijn arm soe stijf
eñ also swart als of hijtinden licha
em leuende ghedoghet hadde. Ende
dit teyken hadde hi also langhe als
hi leuede Hier om keerde hi sijn on
recht goet weder ende dede xxx da:
ghen penitencie. eñ na dien so voer
hi te gode wert.

Exempel

Men leest in heynricus des keyse
ren tiden. doe hi eñ janegundꝰ sijn
wijff te gāder in suuerheden leefden
Also dat die duuel dede so hadde hi
quaet vermoeden. datter een van si
ne ridderen bi hoer lach. Eñ om te
proeuen hier of die waerheyt so de
de hise al baruoet gaen op gloyende
yser xv voeten verre Eñ doe si daer
op gaen soude soe seyde si Here ihe:
sus cristus also du wetes dat ic vā
heynrice eñ van alle mannen suuer
bin also moetstu mi helpen Doe soe
scaemde hem heynrice eñ sloechse an
die wāghen Doe seyde een stemme
tot hoer die maghet maria heuet di
verlost eñ si ghinc ouer al den hoep
ysers onghequetst Eñ doe die key:
ser heynrice doot was so ghinc voer
eē heremijts huys eē grote menich
te vā duuelen Eñ hi dede sijn veyn
ster op eñ vraghede ten lesten wie si
waren Si seyden dit is een scaer d̄
duuelen eñ wi gaen tot des keyſs
doot wert of wi yet in hem mogen
vinden dat ons is Eñ die heremite
beswoerse dat si daer wed̄ keren sou
den Doe si wed̄ quamen doe seyden
si. wi en hebben ghenen orbaer ghe:
daen. want doemen in die waghe
leyde die wantrouwe die hi op sijn
wijf hadde eñ veel ander goets dat
hi ghedaen had soe worpmen noch
tot sine doechden die ghebrāden lau
rens een gulden pot die alte swaer
was. eñ wi waenden bouen gheble:
uen te hebben. ende doe hi dat daer
toe gheworpen hadde. so verwoech
die side vanden waghe Ende doe so
worde ick gram ende toech een oer
vanden potte Hi hiet den kelc een
pot dien den keyser hadde doen ma
ken in sinte laurens kercke Ende
die kelc hadde twee oren. om dat
hi alsoe groot was. ende men vant
dat die keyser doe ghestoruen was
ende dat dat een oer vanden kelck
ghebroken was.

Exempel

Gregoriꝰ seyt inden register doe
die paus die voer hem was begeer
de enich dinc te verbeteren an sinte
laurentiꝰ lichaem. eñ hi niet en wis
te waer dat lichaem was. soe wort
sijn lichaem onuͤsienlic getogen. eñ
al die ghene die daer waren beyde
monicken eñ and̄ luden storuē bin
nen x daghen Men sel marken dat
sinte laurens passie bouen alle mar
telaren vander heyligher kercken
hoechlic gheuiert wort Ende dat i

vier punten als maximus eñ au-
gustinus segghen Eerst om die bit
terheyt sijnre passien Ten anderden
om die craft of orbaerlicheyt Ten
derden om sijn volstaen. eñ om sijn
craft Ten vierden om sijn wonder
like strijt eñ om die manier sijns ũ
winnes Ten eersten was sijn passie
alte voerbarich om die bitterheyt
vand pinen Ende van dese bitter-
heyt seyt maximꝰ die biscop aldꝰ.
of ambrosius broeds sinte lauwe
rens en wort niet ghepassijt mit cor
ter of mit simpelre pinen. want die
men mit sweerden slaet die steruet
eens. ende diemen mit vuer werpt
hi wort verlost mit eẽ anloep Mer
desen wort ghetorment mit langer
ende mit menighe pinen om dz hem
die doot niet breken en soude inden
tormenten. mer si ghebrac hem ten
eynde Vi lesen dat die drie kinde-
ren wanderden int vuert daer si in
gheworpen waren ende dat si die co
len mitten voeten vertraden. waer
bi datmen sinte laurencius nz min
re marken en sel want die wandel
den in die vlamme van hoere pinen
mer dese lach in sijn tormenten Eñ
si vertradent vuer mit hoer voeten
ende dese lesschedet mit sijn side. ende
die stonden in hoer pinen eñ hieuen
hoer handen op eñ loefden gode. eñ
dese lach ghestrecket mit al sijn lich
aem eñ bat onsen here Men sel oec
marcken dat sinte laurencius ond
die ander martelaren nae sinte ste-
uen dat vordel heuet. niet om dat
hi in meerre pine dogheden dan die
ander om datmen leest dat veel mr̃
telaren also grote pinen doghede of
meerre. mer dit is om ses dinghen
die in sijnre passien te gãder waren
Die eerste is om die stãdt daer hi
ghepassijt was. want hi wort te ro
men ghepassijt die dat hoeft vander
werlt is ende daer is oec die paus
stat Ten anderden om dz ambocht
vander predicatien. want dat am-
bocht dede hi neerstelijck Ten der-
den om die priselicke deelen vãden
scatte die hi al neerstelic den armẽ
gaf Dese iij reden seyt meyster wil
lem van anthisiodore Ten vierden
om sijn ghewarighe martelie want
al leestmen van enighe martelaren
meerre martelie nochtans en sijn si
nz so seker. mer men twiuelt daer
an Mer laurencius martelie die is
inder kercken harde feestelick ende
openbaer ende daer om prisen veel
santen sijn passie in hoer sermonen
Ten vijften õ die weerdicheit sijns
graets. want hi was des paus ar-
chidyaec eñ na hem en hadde gheen
paus archidyaec Ten sesten õ die
wreetheyt sijns tormenten want hi
leet alte felle tormẽten. wãt hi was
ghebrãden op een yseren roester Eñ
daer om seyt augustinus van hem

Die keyser gheboet sijn ghewonde
leden eñ die mit slagen ontween ge
slagen waren die dede hi op eē vue=
re brāden ō dat hi bi den wester die
macht hadde te verbarnen om dat
die tormēten meerre werden soude
alsmen die een side nae die andere
om keerde eñ dat so die pine te lan
ger worden soude Ten anderē was
sijn passie alte voerbarich in hoer.
of in hoer orbaerlicheyt. want also
als maximus seyt eñ augustinus
so maecte sinte laurencius hoghe in
danckbaerheyden die wreetheyt van
sinen tormenten Eñ maecten oeck
in waninghe eñ in gherufte ūmaert
eñ feestelic eñ priselic in innicheden
eñ voerbarich ī navolghinghe Ten
tweeden maecte sinte laurens ver=
maert eñ feestelic dz wanen eñ die
nyemare sijnre passien want maxi
mus eñ ambrosius seggen wi mo
gen dese heylighe martelaer rekenē
teghen dat mostertsaet ō dat hi mit
menigherhande tormēten ghepassijt
was. so verdiende hi voer alle die
werlt te worden verheuen mit god
like dienste Die te voren in sijn lich
aem was oetmoedich eñ onbekent
eñ luttel geacht Daer na doe hi ge
passijt was eñ ghewondet ende ghe
brāden was. so storte hi ī allen ker
ken alle die werlt doer die roke sijn
re edelheyt Efter een ander is en=
de gode behaghelick dat wi eren sel=
len mit groter weerdicheit sinte lau
rencius gheboerte. want hi heuet in
desen daghen mitten barnende vlam
me sijnre martelien alle die werelt
doer xpristus kercke verlichtet.
want sine martelie was soe groot
dat hi alle die werrelt verlichtet
heuet mit sijnre martelien Ten eer
sten soe wort hi in danckelheyden
hoghe gheprijst Daer om seyt sinte
augustinus O tyran du verwoe=
des teghen den martelaer. mer du
dades wassen sijn prijs ende du da=
des meerren dine tormenten ende
vant dijn ghepeyns mit sijns hel=
pers glorie als dat ghetrouwe der
pinen wert ter eeren van sinen strij
de Efter seyt maximus of als som
mighe segghen als ambrosius Al
worden die leden tot assche verbar=
net. nochtan en wort die starcheyt
des gheloues niet verbarnt. want
doe dat lichaem verlies ghedoechde
alsoe wan hi ghewin der salicheyt.
Item augustinꝰ. waerlic was dz
een salich lichaem dien dz torment
van cristus gheloue nz en verwan
delde. mer sijn behoetheyt cwenden
ter heyligher rusten Ten derden soe
wort hi mit sijnre passie in ynniche
den ghepriset Augustinus seyt hoe
men prisen eñ louen sel mit ynniche
den in drien manieren eñ seyt aldꝰ
Wi willen mit alle ynnicheyt ont=
faen sinte laurencius. Ten eersten

dat hi sijn duerbaer bloet stortede
om cristus wille Daer na wāt sijn
martelie gaf hem grote voerbarich
heyt voer onsen here eñ niet cleyne
dinghen. want hi toende hoe daen
eens kersten gheloue is sculdich te
wesen vā wiens gheselscap die mr̄
telaren verdienden te wesen Ten d
den dat hi so heylich van wandelin
ghe was dat hi inden tiden van vre
den martelaer wort Ten vierden so
maecte sine martelie voerbarich in
na te volghen Augustinꝰ die seyt
Alle die saken daer die martelaer
om ghepassijt is was om dz hi die
ander raden soude hem ghelijck te
worden. soe gaf hi hem exempel na
te volghen in drien dinghen. Ten
eersten in dien dat hi starckelijck
ghedogheden dat hem teghen was.
Augustinus seyt Om goeds vol:
ke te leren. soe en is niet oerbaerlijc
ker dan die wel sprekende tale van
den martelaren. si is licht te ghera:
den. ende seer werckende in verma:
ninghe. mer nochtans sijn meerre
die exempelen dan die woerden. en
de meerre is dat leren mitten werc:
ken dan mitten monde Ende in de:
ser groeter leringhe hoe voerbarich
dat sinte laurencius die martelaer
was. ende is in weerdicheden. dat
mochten wel sijn pijnres beuoelen.
want dat is wonderlike starcheyt
niet allene te vlyen. mer oeck in ex
empel sijnre lijdsaemheyt te starc:
ken ander luden te ghebruken Ten
anderden in die groetheit eñ die het
ten sijns gheloefs Ambrosius seyt
Doe hi mit sijn gheloue des tyrans
vlamme verwan soe toende hi ons
hoe wi mitter hetten vanden gheloue
souden verwinnen dat ewighe vue:
re ende hoe wi den doemsdach daer
mede niet ontsien en sellen Ten der
den in barnender minnen Ambro:
sius seyt Laurenciꝰ verlicht claer
lic alle die werelt mitten lichte daer
hi mede ontsteken was. ende mit:
ter vlammen die hi ghedoechde. soe
verwermde hi alle kersten herten.
Van desen drie so seyt maximꝰ off
ambrosiꝰ aldus Mit sinte lauren
cius exempel so worden wi ůwrect
ter martelien. ende verwarmt ten
gheloue. ende bereyt totter ynnich:
heyt Ten derden was sijn passie al:
te groot in volstaen ende in crafte.
Ende hier of seyt sinte augustinꝰ
Sinte laurens bleef ī cristo tot die
becoringhe eñ totten vraghen van:
den tyran ende totter dreyghinghe
ende totter doot in welcken langhe
doot. want hi wel hadde ghegheten
eñ wel ghedroncken so en gheuoel:
de hi die tormēten nz noch en wee
ke hem nz. als een die vet was van
dier spisen eñ droncken van dien
kelcke. mer hi ginc voert ī dz rijc
ke Hi was so starck eñ so vast dat

hi inden tormenten niet ond̄ en blijue mer alſo maximus ſeyt ſo wort hi vaſter inder weſen goods mit: ten tormenten ende hēter inder min nen. en̄ blidenſſe in der herten Van: den eerſten ſeyt hi alous Hi wort ghēſtaect op barnende colen. ende men ſteerdeſe dicwijl on̄. mer hoe hi meer pinen ghēdoechde alſoe ve: le meer ontſach hi criſtus onſen he re Op dat andere ſeyt maximus of ambroſig aldus Alſmen in een moſtertſaet te wrijuen. ſoe wortet ontſteken Ende doemen laurenaig tormente. ſoe wort hi des te meer ōtſteken mit nuwen wonderē. wāt die ſommighe pijnden. en̄ die and̄e die tormenten. mer hoe die tor menten wreder waren. ſoe laurenti us ynnigher wert tot gode wert. Op dat d̄de ſeyt hi aldus. ſijn herte was ſo ontſteken mit criſtus ghelo ue dat hi verwonweerde die tormen ten van̄ ſinen lichaem dat hi blide lic be ſpotte den ſotten tyran mit ſi: nen tormenten Ten vierden mael was ſijn paſſie alte groot om̄ ſine wonderlike ſtrijt en̄ om die manie re ſijnre seghen. want als maximg of auguſting seggen. ſo hadde lau renaius vijff vueren van̄ buten die hi alte ſtarcklic verwan en̄ leſſche de Dat eerſte was dz ewighe vuer Dat ander was dat eertſche vuer. Dat d̄de was dat vuer vā beghēr ten des vleyſches Dat vierde was dat vuer van̄ barnender vrachte Dat vijfte was vander grammer verwoetheyt. Maximus ſeyt hoe hi dat eerſte vuer leſſchede dat was dat ewighe vuer En̄ mochte hi niet een luttel brants liden aen den lich: aem wies gheloef leſſchede den ewi: ghen brant der hellen Hi ſtet ouer een vuer een luttel tijts. mer da er mede ontghinc hi die vlamme vā: den ewighen vuere Hoe hi dat an: der vuer leſſchede dat is dat eertſche vuer. ſo ſeyt maximus of ambroſi us aldus. hi hadde pine in dat ver: barnen inden lichame. mer goods minne leſſchede dat tijtteliche vuer en̄ al leyde die quade cominck hout onder hen̄ en̄ meerde vuer ontſtac noch ſo en ghenoechde dit laurenaig niet om̄ die hetten vanden ghelone. Auguſtinus ſeyt die vlamme en̄ mocht criſtus minne nz verwinnē Ende dat vuer dat buten bernende was. dat was ſachter dan̄ dat bin: nen barnde Hoe hi dat derde vuer leſſchede dz was die vleyſchelike be ghēerten. ſoe ſeyt maximus aldus Sict ſinte laurencius lijs ouer dat vuer. ende alſmen daer mede barn: de ſoe en̄ ontſach hijt niet. ende hi blenckede te claerre ende hi barnde om̄ dat hi niet bernen en̄ ſoude Hoe hi dat vierde vuer leſſchede dz was van̄ vrachden Ende hoe hoer vrac:

heyt te niet ghinc die die scatten be
gheerden so seyt sinte augustinꝰ al
dus Mit twee branden wort die
man ontsteken die dz ghelt begeer
de eñ een vyant der waerheyt was
mit vracheden so wort hi ontsteken
om dz gout te nemen. eñ mit onge
nādicheden om dz hi hē woude cris
tus doen lochenen Die menschelike
wreetheyt en wint niet noch en pro
fijt eñ die starflike doot wort di te
nz eñ daer laurens bouen inden he=
mel wert. daer blijftu te nz mit di
nen vlammen doe hi dz vuer lessche
de eñ te niete dede dat was vander
grammer onuwetheyt der gheenre
die hem pijnden. so seyt maximus
aldus Hi ůwan die knechten die
hē brieden eñ daer mede so lesschede
hi oec alle hetten vanden menschen
ůwoetheyt Eñ tot hier soe pijnden
die menichte vanden duuelen tot
dz desen ghetrouwen man glorioes
gheuaren is tot sinen god Ende dz
die wreetheyt vā sijn pijnres mit ho
ren vuere vā scaemte moede wordē
want hoe dz die verwoetheyt dier
gheenre dien pijnden vuer was. dz
toghet hi ī dien dz hi seyt Der hey
denē gramscap wort ontsteken. eñ
dede bereyden eē gloyende wester dz
hi mitten vuer wreeken soude die
vlamme sijnre onweerdicheyt Eñ
het en is gheen wonder al verwan
hi dese vijf vueren van buten wāt
also maximus seyt so hadde hi bin
nen drie solacen. eñ hi droech drie
vueren ī sijn herte daer hi mede alle
die vueren vā buten me verlichte
Ende verwan mit dese heetste hetten
van binnen. want dz eerste solaes
was dat begheerte van hemelrijck
Dat ander was dz ghepensen van
den godlicken wet. Dat derde was
die suůheyt van conscientien Mit
dese drie solacen soe lesschede hi alle
die vueren van buten eñ maectese
cout Vanden eersten solaes dat is
die begheerte vanđ hemelscher glo=
rie so seyt maximus eñ ambrosius
aldus Sinte laurens en mocht nz
gheliden binnen die tormenten vā=
den vuer die hi ī sijn herte hadde dz
solaes vanden paradyse Laurenci
us leyt voer des tyrans voetē ver
barnt īden vleysche. eñ sijn lichaem
leyt doot. nochtan en heeft dat lich
aem gheen verlies om dz hi vā bin
nē inden hemel was Vanden ande
ren solaes dat is vanden ghepeynse
van gods wet. seyt maximus ende
ambrosius Doe hi ghedochte gods
gheboden doe wort in hem al cout
dat hi ghedoechde. Vanden derden
solaes dat is suuerheyt đ conscien=
cie seyt hi aldus Dese starke mr̄te
laer sinte laurentiꝰ barnde ī al sijn
leden mer doe hi om trike gods pen
sede doe verwan hijt al mit solaes
sijnre conscientiē mit bliscappen Al

so maximus seyt. so hadde hi oeck drie vueren van binnen daer hi drie vueren van buten mede verwan in meerre hetten. Dat eerste was die grootheyt des gheloues Dat ander de was die bernende minne Ende dat derde die ghewarighe bekennen van gode die hem verclaerde als eē vuer. Vanden eersten vuere seyt maximus off ambrosius. also sere als in hem ontsteken was die hetten vanden gheloue alsoe veel wort te couder die vlamme vanden tormenten Wi lesen in dat ewangelio dat ons heren vuer is die hetten vā den gheloue Ick bin ghecomen een vuer te senden in die eerde. laurencius die mit desen vuer ontsteken was hi en gheuoelde dat bernen vā der vlammen niet Vanden anderen vuere seyt hi aldus. die martelaer sinte laurencius barnde van buten mit des tyrans vuere. mer cristus vlamme vā sijnre minner verbarnden meer van binnen Vanden derden vuere seyt hi aldus Die wrede vlamme vanden tyran en mochte in desen starcken martelaer sinte laurencius niet verwinnen. want sijn herte was meer ontsteken mitten schijnsel d̄ waerheyt Item om die hate der onghelouicheyt. ende om die minne der waerheyt. soe en gheuoelde laurencius niet die hetten vander vlammen die hi ghedoghede. mer hi verwanse Sinte laurencius heeft drie sonderlinghe vordelen inden ambocht bouen die ander martelaren. Dat eerste vordel is ī wakinghe. want hi heeft allene onder allen die ander martelaren wakinghe off vigilia Mer die wakinghe vanden sancten die sijn verwandelt in vastendagen omme vele ontamelicheden. want als johannes beleth seyt alsoe wast wel eer castume dat die luden inden heylighen feesten quamen mit hoer kinderen ter kercken ende daer plagen si alle die nacht mit keersen te waken Mer om datmen ī dese wakinghe veel oncuysheyt bedrieft. soe wast gheordiniert datmen die wakinghe in vasten daghen soude verwandelen nochtan soe behouden si horen ouden naem. want men hiet se noch vigilien eñ niet vasten daghen Dat and̄ vordel is ī sijnre octaue. want hi eñ sinte steuē hebben alleen octaef ond̄ die ander martelaren Alsoe sinte martijn doet ond̄ die confessoren Dat d̄de vordel is int weder keren vander antiffenen want hi eñ paulus hebben dat allene. mer paulus heeftet om die voerbaricheyt sijnre predicacien Eñ laurencius heeftet om die voerbarichheyt van sijnre passien.

F

Te romen tusschen die twee lauwer bomen sinte tyburcius martelaers dach die onder fabiaen den rechter na dat hi mit bloten voetē op gloyende colen ghegaē hadde eñ hi cristum mit noch meerre stantachticheyt beliede soe wort hi in die derde mile vander stat gheleyt eñ onthoeft.

Te romen sinte susannen d̄ heyligher joncfrouwen dach dese doe si edel van gheslachte was ende sinte gayus paus nichte verdiende si onder dyoclesiaens des keysers persecucie den palm hoerre martelie mit ofhouwinghe hoers hoefdes mitter bylen.

Inder stadt van cameric sinte gangericus biscop ende confessors dach.

Biden borch ebroas sinte saturnijn biscops dach die sinte dyonisius wyede ende der voerseyder stat biscop seynde daer hi mit glorioser martelien ghecwent blencte mit vele miraculen Ende noch.

G

In cicilien d̄ stadt cathina sinte euplus dyakens dach onder dyoclesiaens eñ maximiaens der keyseren tiden. dese doe hi langhe tijt voer die belijnghe cristi ghetorment was ontfinc hi ten lesten den palm der martelien mitten sweerde verslaghen.

Ind̄ stat augustanen sinte hylaren dach sinte afra d̄ heyliger mr̄telaersters moed̄ dese doe si op sinte afras graf bede soe wort si vāden veruolghers daer gheuanghen eñ int vuer gheworpen eñ verbrandet Mit hoer waren oec ghepassijt sinte digna eumenia eñ euprepia die sinte afren ghesellinnen waren.

Inder voernoemder stat sinte quiriacus largio crescenciang nimmia eñ juliana mit noch and̄ xx.

Item passie der heyligher gracilianus eñ felicissima der heyligher joncfrouwen dach welcker monden eerst gheslagen worden daer na mitten sweerde verslaghen ontfinghen si die begheerde cwen der martelien.

In syrien sinte macharius ende julianus dach.

Inder stat van achis sinte claren d̄ heyligher joncfrouwen Eñ.

Die legende van sinte clara die heylighe maghet vā die minrebroeders oerden.

Die heylighe maghet sinte clara is gheboren van claren edelen gheslachte vander stat van achisio. Hoer moeder was gheheyten ortolana. welc doe si dit kint in ho

ren cruce droech ende hoor ghebet
spreckende was voer den beelde des
heylighen cruces hoorde si een stem
me vanden hemel haer toe spreken
de ende seyde. O wijf en wilt v niet
ontsien du selste baren een licht dat
dye werelt claerlijcken verlichten
sal. Ende daer om gaffe der dochter
doe si ghebaert was enen naem dat
si clara heyten soude Ende ghelijcker
wijs als dit lijnt op wies in oud
dom alsoe wiest oeck in doechden.
Onder hoor costelijcke cleet van bu
ten droech si op hoor naecte lichaē
een haren cleet versmadende die vle
ysschelijke bruloft̄e ende was altoes
ghestelt tot aelmissen te ghenen. toe
vasten ende tot walken. ende altijt
stadelijck in haer ynnighe ghebeden
Daer nae doe si verhoerde dye goe
de fame des heyligher mans sinte
franciscus soe plachse hem stadelijc
te versoecken: ende hij plach haer
dicwijl weder te visenteren Vter
vermaninghe ende leringhe des hey
ligher mans sinte franciscus. soe
maecten si een opset in haere luden
herten dat si naden exempel des hey
ligher patriarch abrahe haer volck
in hoers vaders huus achter laten
woude ende vergheten. Het ghebo
erde op eenre tijt opten palm dach
dat dese heylighe maghet clara ter
kercken quam in die scare van an
deren vrouwen die allegader eleck

liepen om palmen te nemen Ende dese
maghet clara bleef staende bescaēt
ende onbewerlijc. alsoe dat die bis
schop vanden choor neder dalende in
een voerteyken der palmen of der
victorien hoor een palm gaf in hoe
ren handen. Des nachtes daer nae
soe vloech si heymelicken van haren
vrienden mz een eerbaer ghesellschap
ende quam inder kercken onser lie
uer vrouwen de prouincia tot sinte
franciscum die hoor daer met sinen
broeders ende met onsteken haer
sen verbeyde Ende aldaer soe were
hoer beden handen van hore broede
ren haer haer of ghescoren ende daer
verlaecte si der werelt diese achter
liet. Dese fame wort ter stont van
horen vryendey vernomen dye tot
haer comende arbeydende waren ho
or goet opset met dreyghen ende
met smeeken te breken Ende als die
die heylighe maecht sach ende hoer
de soe liep si totten heyligher outaer
ende hielt haer vast aen die dwalen
ende laken des heyligher outaers
ende ryep dat si niet wederkeren en
woude ter werelt. alsoe dat hoor
vrienden ende maghen bescaemt wor
den ende wech ghinghen Ten laetsten
soe ryet hoor sinte franciscus dat si
soude gaen als si dede tot sinte da
miaens kercke. Sy hadde een ion
ger suster die agnes genoemt was
die zeer scoen ende claer was. wes

bekeringhe si vanden here mit hoere
ghebeden verwonnen hadde Want
xvi daghe daer na gheleden so wort
si bekeert eñ quam tot hoer suster
sinte clara. eñ als dit die vrienden
ende maghen hoerden soe worden si
seer dreuich daer om ende liepen
totter jongher maghet die mit sme
kenden woerden off te trecken die
hem luden nochtan weder stont en
de si toghen hoer mitten hare also dz
agnes seer roepende wort ende be-
gheerde hulpe vanden ghebede hoer-
re suster Ende doe die heylighe ma-
ghet clara hoer ghebet ghesproken
hadde doe wort agnes alsoe swaer
ende ombeweghelijck dat se veel lu
den niet trecken en mochten ouer
een cleyn riuierkijn dat dat bi was
hoe wel nochtant datter veel volcs
toe liep den anderen hoep volcks te
helpen trecken dat nochtant alte ů
gheefs was Ende doe si alle gāder
niet meer trecken en mochten alsoe
seyden si onderlinghe Agnes heeft
alden nacht loet ghegheten daer om
me is si nv aldus swaer Het was
een machtich ridder manaldus ge
noemt die sinte agneten vads bro
der was die woude dese agnes mit
eē vuyst slaen eñ hi wort ter stont
mit groeter pinen beuanghen. ende
langhe tijt daer na seer ghepiniget
van dier siecten Doe soe quam die
heylighe maghet sinte clara toe ghe
lopen tot hoer suster ende leydese mz
groeter bliscappen van daen. Ende
sinte franciscus die schoer hoer dat
haer van horen hoefde eñ leerde hoer
die wech der volcomenheyt des hey
lighen leuens Daer nae als die fa-
me der heylighe maghet sinte clara
vermaert wort soe hebben vele edel
maechden hoer voetstappen gheuol-
ghet also dat die oerde der besloten
re vrouwen eñ nonnen daer of doe
een beghin nam Ende die moeder
van dese dochteren ortolana gheno
met is hoer dochteren gheuolcht eñ
heeft hoer deuotelic tot gode bekeert
Die heylighe maghet clara heeft den
heylighe man francisco ghehoersam
heyt gheloeft diese oeck daer toe
dwanc nae datse drie jaer bekeert
hadde gheweest dat si aen nam den
last eñ sorghe dat conuent der suste
ren te regieren Dese heylighe maget
clara was alsoe seer minnende die
heylighe armoede dat si nāden ex-
empel sinte franciscus gheenrehan-
de tijtlicke dinghen en suhielt. welc
si anders niet en rekende dan slijck
ende drec te wesen Also seer was si
tot armoeden ghesint dat die heyli
ghe vāder ende paus gregorius ho-
ren cloester versien woude van rede
liken tameliken renten off te leuen
Mer die paus en mocht clara daer
nz toe brenghen mit enighe reden of
onderwijs dat si dat toe laten wou

de Ende dat si doe si in haer vierste
lach vanden paus inocencio uwerf
dz preuilegiū d armoede daer hi hē
seer of verwonderde Als sinte cla
ra aelmissen gebrocht worden dye
langes den husen ghebeden waren.
so wort si vāden stickē blide eñ vro
likē die daer gebrocht wordē Mer
vāden heelen broede sceen si bedroef
te wesen. Op een tijt ghesciedet dat
die susteren weynich broets hadden
te eten dz bidē bede sinte clara dat
weynich broets umenichuoudicht
wort in l stucken daer si alle gheno
ech an hadden Op eē and tijt als da
er gebreck was van oly. of and su
uel so wort dz vaetkijn dz clara ge
wassen hadde geuonden vol van o
lie Mer wat sellen wi moghen seg
ghen vand strenghicheit daer si ha
er lichaem mede castiede Si decte ha
er lichaem met enen snoden roc niet
hebbende die ghewoente scoen an ha
ren voeten te draghen Die heylighe
bloete aerde was haer bedde. of sno
eyelis vā wijngaert daer si op pla
ch te rusten Si hadde een hout ond
thoeft ī die stede des oercussens Ha
er harē cleet dat seer scarp was bāt
si op haer lichaem met veel coerden
Oeck plach si somtijts verckens
huyden daer dat haer rondelijck off
ghescoren was mit die scerpe borste
len op hoer naecte lichaem te dragē
Namaels doe si hoer lichaē seer ghe
cranct hadde. soe plach si die verc
kens huden mittē scarpen borstelen
onder hoer lichaem te spreyden ende
daer op te legghen. ende legghen on
der hoer hoeft een oercussen dz van
caf ghemaect was Ter wijlen dz si
ghesont was doe plach si beyde dye
vasten vā viertich daghen te water
ende te brode te vasten. behoudelijc
dat si somtijts des sonnendaghes
eē weynich wijns plach te nuttigē
Drie daghen ter weke so en plach si
gheenrehande spijse te nemen Ende
op die ander daghen so hādse grote
abstinencie die bouen menschelicke
manieren was Also dat si den ande
ren susteren niet alleen nauolghelijc
mer oec wonderlic scheen In desen
was si nochtans altoes blide ende
vrolic van aensichte Des nachtes
was si altoes voercomēde die tiden
ind kercken daermen god dancken
ende louen soude Die clocken plach
si te luden totten dienste goods. die
lampen te ōtsteken eñ dz beddekijn
hoers herten maecte si nat mit yn:
nighen tranen. Het gheuyel op een
re nacht dat die quāde engel satha
nas hoer. doe si screyende was ī een
ghedaente eens swarts kints hoer
toe sprac ende seyde En wilt aldus
veel niet screyen want ghi daer off
blint mocht worden. Ende als cla
ra hem antwoerde Niet en mach hi
blint worden die god siet. so vloech

die hose vyant van daer. Op een ander tijt so herspede oeck die hose engheł claram. doe si hoer gebet mit cranē sprac eñ seyde Ey wilt doch nz aldus veel screyen op dattu vā dry ghebreke ō hernen ghen łuste cwmme nose en crijcht. Eñ als si hē antwoerde. hi en mach ghen per singhe of lełichept lidē die dry here dient. doe wort hi confuys eñ voer van daer Doe onder die wrethept des keysers frederiā een gwot her vā volc quā tegē die stat vā achijs so ghesciede dat die sarracenen mit boghen eñ mit scutten ghwelderick op braken dat beslote cloester der heiliger vrouwen Eñ als dit clara hoerde so ghebot si dat men hoer so siec als si was setten soude voerder doren eñ dede die sebori daer dat heyligh sacrament in was voer hoer draghen Eñ si hoer ghebet ghesproken hadde so wort daer ghehoert eē stemme eens kijnders seggende Ic sel v altoes bewaren. eñ clara seyde wed O lieue heer wilt oec dese stat beschermen die ons onthoudt en: de voedet wt uwen liefte Ende die heer antwoerde Die stat vā achijs sal last lidē mer si sal nochtans van mijnre gauen beschermt worden Ter stont als dit ghesciet was so wort die wrethept der ongheloeuighen sarracenen verdruct. alsoe dat si ouer die muren mit so groten angst clommen daer si te voren mit groter stoutichept ouer in ghecommē waren Ende als dit al ghesciet was so ghebot die heyligh maget clara alle hoere dochteren dat si al so langh als si in leuende liue was niet openbaren en souden den ghenen dies niet en wisten hoe dat die stemme des heren mit hoer ghesproken hadde Op een ander tijt de die hoeerdighen man vitalis cappetein des heers des keysers fredericus aenuechtende ende verderuende was die stadt van achijs ende al dat daer bi lach. Doe bestreyde die heyligh maghet clara hoer hoeft mit assche ende bat mitten fusteren totten heer dz hi die persecuōe ende tribulacie off nemen woude. ende sich des anderen daghes so ver scheyde die wrede hertoech sijn heer ende toech van daen Ende onlanghe daer na wort hi mitten sweerde ghedoet Dicwijl ghesciedet dat sinte clara van god den heer sienlicken ghuisentiert wort. ende dat si dan van hoer seluen opghenomen wort in contemplacien gods Si plach oeck veel sieken ghesont te maken mitten teyken des heyligen cruces Want broeder steuen die sijnre sinnen beweft was ende al heel trasende die sinte franciscus tot hoer ghesent had dien teykende si mitten teyken des heyligen cruces Ende de

hi sijn ghebet sprac inder stede daer
clara plach te bidden daer wort hij
ontslaep ende onlanghe daer na ōt
spranc hi ende was ghesont vā her
ten ende al genesen Doe die tijt ge
naecte dat clara van deser werrelt
ůscheiden soude eñ si thant veertich
iaer lanc als dat gout inden ouen
gepurgeert was Eñ xiij iaer lanc
gheleeft hadde in enen crancken sie
ken lichaem doe quā die heilighe va
der paeus innocenciq tot achijs eñ
visiteerdese eñ absolueerdese van al
len ghebrekē der misdaet die in hoer
wesen mochten. Eñ haer suster ag
nes eyschede vā hoer eer dat si sterf
dat si van hier varende haer hier nz
laten en woude. welck si antwoer
de ende voerseyde dat si haer haeste
lijcken volghen soude Ende niet te
myn van gode groten troest ontfan
ghen soude Ende doe clara siec leg-
ghende xvij. daghen lanc gheen spi
se en ontfinck soe was si nochtant
soe starc van craften dat si alle die
anderen starck maecte inden here.
Tot hoer soe quam ten lesten chris-
tus onse here haer troestende Ende
daer was oec bi hoer dz gheselscap
der heylighen maechden met witten
clederen ghecleet wesende hebbende
op haer hoeft gulden cransen. ond
welcke oec quam die waerde moe-
der goods maria dye claerre was
dan alle die ander: vā welcker cro
ne soe grote claerheit wt ghinc dat
se inden huse der saligher maget cla
ren die donckerheyt der nachten ů
wandelde in groeter claerheit des
lichtes. Dye moeder goods maria
ginc oeck voert totten bedde daer
clara op lach eñ neychde hoer oet-
moedelic tot hoor ende ommehelsde
se vriendelijcken. Ende doe clara
met aldusdanighen sienliken troes-
tinge vermaect ende gestarct was.
soe gaf si horen gheest dye ewelijck
met cristo regneren sal inden hemel.
Ende doe si aldus ghestoruen was
soe bescreyede dat conuent hertelijc
ken zeer den doot haere moeder Eñ
weynich tijts daer nae soe wort ag
nes haer suster die zeer ůtwest was
vanden teykenen die doer clara ge
schieden. soe wort si oeck ghewepen
totter bruloften ihū cristi des lams
goods

A

TE romen finte ypolitus mar
telaers dach die om glorie d
belijnghe onder valeriaen den rech-
ter mitten voeten aen ghetemmede
paerden halse ghebonden ende doer
distel ende doeren ghetoghen sijn ghe
est gaf Mz hē wort gepassijt cōcor
dia sijn voester die ī sijnre tegēwo
erdicheit mz loden kodden geslagen
tottē heer voer eñ noch xix die alle

mit hem onthoeft waren.

¶ Opten seluen dach inder stat fo rosille sinte cassianus biscop ende martelaers dach dese doe hi den af: goden niet offeren en woude so wor den die scoelkinderkijns gheroepen die hem leet hadden onder leringhe eñ slaghe die si ontfanghen hadden eñ hem wort oerlof ghegheuen hem te doden welcker hant hoe si cranc: ker was hoe si swaerre pijn d̄ mar: telien mit enen verlangen doot toe brochte.

¶ Te pictuers sinte radegund der coninghinnen dach wies leuen mit doechden eñ miraculen wide vercla ret wort Ende noch ꝛc̄.

¶ Die legende van sinte ypolitus

Ypolitus doe hi sinte lauren tius lichaem begrauen hadde so quā hi in sijn huys Ende hi gaff hem alle vrede sine knapen ende si: nen joncwiuen. eñ hi lietse alle go: des lichaem ontfaen vā justine die pape Doe die tafel ghedect was eer hi at. so quamē die ridderen eñ vin ghen hem Eñ doe hē decius die prin ce sach al bespottende seyde hi hem En bistu oec niet een gokelaer ghe worden die laurencius lichaem heb ste genomen ypolitus seyde hē Ic en hebbe dit niet gedaen als een go kelaer mer als eē kersten Doe wor det decius al verwoet eñ dede hē dz kerstelic abijt wt doen. eñ hi dede si nen mont mit stenē slaen ypolitus seyde hem Du en heues mi niet ont cleet mer ghecleet Decius seyde hem du biste sot geworden. want du en scaemste di niet dattu naect biste. Daer om offer nv so selstu leuē op dattu nz verderf en worts mit lau rencio ypolitus die antwoerde Ic moet laurencius exempel nae vol: ghen die du niet mit dinen vuylen monde dorste nomen Doe deden de: cio mit yseren cluppels eñ mit crau wels scoeren. mer ypolitus die riep vaste dat hi kersten ware Eñ doe hi dese tormenten bespottede soe deden decius wed̄ cleden mit sijn riddorli: ke clederen daer hi mede plecht ghe cleet te wesen eñ hi riet hē dz hi hiel de sine vorste vrienscap eñ sine ghe rechticheyt Ende doe hem ypolitus seyde dat hi cristus ridder waer so wort decius uuult mit groter gram scap. ende hi leuerden valeriaen den rechter dat hi al sijn goet nemē sou de eñ hem yammerlic tormēten sou de eñ doden Ende doemen vant dat al sijn ghesin kersten was so brocht mēse al voer hē. eñ doemēse dwāc te offeren. soe antwoerde ypolitus voestere voer hem allen. wi hebben lieuer te steruen suuer mit onsen he re dan onsuuer te leuen Valeriaen seyde hē Dienstknechten gheslach:

ten en wort nyet ghebetert dan by
tormenten Doe dede hise voer ypo
litus slaen mit wapperen soe langhe
dat si horen gheest gaf Eñ ypolitus
seyde Ic dancke v here ihesus. wāt
du heues mine voetstere gesent vo
er dinen heylighen aensichte Daer
na dede valeriaē ypolitum mit sinē
familien leyden buten der poerten.
ypolite ende ypolitus verstoutse al
le eñ seyde Broederen en ontfiet v
niet want ghi eñ ic hebben enē here
Ende valeriaē dedese al onthoefden
voer ypolitum Ende hi dede ypoli:
tus binden an wilde paerden mitten
voeten. eñ deden slepen oeuer haghe
eñ ouer bosch tot dz hi sinen gheest
gaf Int iaer ons heren cc. eñ lvi.
Ende iustijn die pape nā hoor licha
men eñ grouense bi sinte laurencij
m̄ hij en conde niet vinden sinte con
cordien lichaem. wāt si was gewor
pen in eē heymelike stede want het
was een ridd die porphirius hiete
die waende dz sinte concordia had
de gout eñ siluer eñ costelike gheste
enten an haren clederen. eñ hi werp
se in een heimelike stede. m̄ hi seydet
een man die heymelic kersten was
die hyrenq hiete houde dit heimelic
eñ trecke concordiā lichaē wter hei
melicheit. want ick waende dat si
gout eñ siluer an hoer clederen ghe
hadt had. Ende hi seyde hem wijse
mi die stadt ende ick salt heymelijc
houden ende ick selt v segghen wat
ick vinde Ende doe dat lichaem wt
ghetoghen was. ende hi niet en vāt
soe vloech porphirius die ridder.
Ende hyrenus riep te hant een kers
ten die habundus hyet. eñ hij dro
ech den lichaem tot iustinen. Ende
hi ontfinc dz lichaem harde innich
lijc. ende hi groeuet bi sinte ypoli:
tus ende bi sinen gesellen lichamen
Doe dat valeriaen hoerde: soe hilt
hi hirenum ende habundum ende
hi dodese beyde leuende in een heyme
licheit Ende iustijn nam hoor licha
men ende groefse bi die andere Hy
er nae ghinck decius ende valeriaē
op enē waghen ende voeren ter spe
el merct waert om dat si die kers:
ten doden souden. Doe wort decius
mitten duuel beseten ende riep O y
polite du leydes mi gebonden mz fel
len banden Eñ valeriaē riep oec O
laurencij du trecste mi gebondē mz
vuerige banden Eñ tot dier seluer
tijt soe gaf valeriaen sijn gheest Eñ
decij keerde wed ō te huus wert eñ
wort drie daghen ghetorment van
den duuel eñ ryep lauwerens ic be
sweer di beyde een luttel tijts vā mi
ne tormenten Ende aldus starf hi
Doe dat tryponia sijn wrede wijf
sach. soe liet sijt al eñ ginc mit haer
docht cyrilla tot sinte iustina eñ si
dede hoor met veel and luden dopen
Eñ des āderen dages doe triponia ī

bedinghe was so gaf si horen gheest
Eñ justijn begroeff hoer lichaem bi
sinte ypolitus lichaem Doe hoerdē
xlvij ridders dat die coninghinne
eñ hoer dochter kersten waren ghe-
worden so quamen si tot justijn den
pape om dat si souden worden ghe-
doept Eñ sinte dyonijs die na six-
tus paus wort die doeptse al Clau
dius die keyser dede cyrellam dodē
om dat si niet en woude den afgo-
den offeren. ende hi dede die ander
ridders onthoefden eñ men groefse
mitten anderen inden acker van ve
teranen Men sal hier mercken dat
na decius die laurencius ende ypo
litus dede doden quam claudius in
dat rijcke Mer claudiꝰ en volghe
de nz na decius die keyser. mer na
decius die keyser volghede voluci-
aen also die croniken seggen Ende
nae voluciaen quam gallienus eñ
na hem claudiꝰ Hier bi moetmen
segghen dat gallienus twee man-
nen hadde datmen hiet gallienꝰ eñ
decius also vintmen ī sijn croniken
Of dat gallienꝰ ī sijnre hulpe maec
te enen prince die decius hiete. mer
hi en maecten gheen keyser. alsoe
seyt sicerdus in sijn cronike.

Exempel

Het was een dorpman die peter
hiete. die op sinte marie magdale-
nen dach een waghen mende. eñ hi
jaghede die ossen al vlokende. eñ te
hant worden die ossen eñ waghen
verbarnt vāden blixem Ende dese
peter die dese vloeck ghegheuen had
de die wort mit anxteliken tormen
ten ghepinicht. want hi wort so se
re ontsteken mitten vuere dat al dz
vleysch van sijn knyen eñ van sijn
dyen so verbarnde datmen dat blo
te been sach. ende datmen dat been
dat een lit wt dat ander lit stoten
mochte Doe dede hem dese man tot
onser vrouwen kercke draghen. eñ
hi hude sijn been in een gat vander
kerke eñ hi bat onse vrouwe al we
nende dz si hem verlossen soude Op
een nacht soe openbaerde hem onse
vrouwe eñ sinte ypolitus in een vi
sioen. eñ si hiet ypolitum dat hi de-
se peter ghenesen soude ende te hant
nam ypolitus dz been vten gate eñ
hi besalfdet tot sijnre stede mit een-
rehande sape van enen bome Eñ in
deser saluinghe hadde peter also gro
te pijn eñ anxt dz hi mit sijn roepen
al dat ghesin mede wreckede Ende
si stonden op eñ ontstaken een lich
te eñ vonden dat peter sijn twee be-
nē ghesont hadde mer ō dat si waen
den dattet bedroechenisse hadde ghe-
weest so tasten si sijn benen. eñ wor
den gheware dat hi waerlick ghene
sen was eñ nauwe consten si hem
wrecken Eñ si vraechden hem hoe
dz dit ghesciet was mer hi waende
dat si mit hem ghespot hadden. mer

doe hijt seluer sach so verwonddet hem. mer om dattet nuwe been niet en mochte verdraghen den last vā: den lichaem also wel als dat ander been daer om hincte hi een jaer Eñ om dat dit mirakel daer mede sou de worden gheopenbaert so openba rede weder onse vrouwe ende seyde tot ypolitum dat hi voldoen soude datter te ghenesen ware Doe hi ont waecte eñ hi vant dat hi al ghene: sen was so ghinc hi woenen in een cluse. eñ die duuel plach hem stāde liken te openbaren in een ghelikenis se van enen naecten wiue eñ si viel naect op hem Eñ hoe hise starckeli ker wedstont hoe si hem loddliker aen ginc eñ op hem viel Eñ doe hi hier mede seer ghequellet wort. soe nam dese man een stole ende bantse hoer om den hals. ende te hant viel die duuel daer wt. mer daer bleeff een doot stinckende lichaem vā een wiue die so seer stanc dat nyemāt die dit sach twiuelen en mocht dz was eens doot wijf lichaem dz die duuel aen hadde ghenomen om de: se man mede te valle te brenghen.

B

Vigilie van onser vrouwen assumpsi botuasten.

Te roemen sinte eusebius pries ter eñ confessoers dach die vā con stantijn den keyser ombeschermin ghe des kerstens geloue ī een cleyn camerkijn sijns huys beslotē wort daer hi stantaftelic in ghebede vol: herdende eñ ruste in vreden.

In affryken sinte demetrius dach.

Opten seluen dach sinte weren: fridus priester eñ confessoers dach Ende noch ander ꝛc̄.

C

Der alre salichste eñ heylich: ste maget marien hemeluaer den dach.

Te romen ten weghe tot appia in sinte calixtus kerchof der heyligher martelaren dach tharsitius een aco litus. dese doe hem die heyden von: den draghen die sacramenten des li chaems ons heren begōden si te vra ghen wat hi droeghe Eñ doe hi ver onweerde den werkenē die marga riten te melden wort hi soe lanc mit cluppelen gheslaghen eñ mit stenen gheblouwet thent hi den gheest gaf Ende doe die quādien sinē lichaem verworpen so en vonden si niet die sacramenten ons heren noch in si: nen handen noch in sinen clederen. Mer die kersten quamen ende na: men sijn lichaem ende groeuent eer lick Ende noch veel heyliger mar telaren confessoren ꝛc̄.

Die legende vā onser vrouwen hemeluaert.

Hoe dat die maghet maria op gheuoert was. dat is bescreuen in een boeckelkijn dat men seyt dat sinte johannes ewangelista maecte Doe die apostelen hem alle die werelt hadden ghestroeyt omme te prediken soe bleeff onse lieue vrouwe woenende in een huys biden berghe van syon Ende also langhe als si leuede soe visenteerde si stādeliken hoers soens stede Daer hi ghedoept wort ende daer hi vastede ende daer hi ghepassijt was. ende daer hi begrauen was ende daer hi oec verrees ende van daen hi ten hemel voer Ende alsoe ephiphanio seyt so leuede si vier ende twintich jaer na dat hoer soen ten hemel gheuaren was. Ende hi seyt dat onse vrouwe viertien jaer out was doe si onsen heer ontfinck Ende doe si hem ghebaerde was si vijftien jaer out Ende na cristus doot soe leefde si vier ende twintich jaer Ende aldus soe was si eer si starff twee ende tseuentich jaer out Men leest elwaert dat bet waer schijnt dz si xij jaer leefde nae hoer soens doot Aldus soe was si lx jaer out doe si opgheuoert was want so seyt ecclesiastica hystoria so predicte die apostelen in judea ende daer omtrent alsoe langhe tijts. Op enen dach soe wort onser vrouwen herte also seer ontsteken inder begheerten tot horen soen waert dat si alsoe bewert wort van hetten soe dat si wonderlike seer screyende wort Ende doe si mit vreden niet en mochte verdraghen dat hoer haer soen ontuaren was ende die solaes van hem. soe quam die enghel tot hoer mit groeten lichte ende hi gruetese waerlijc als die moeder sijns heren eñ seyde God gruet v maria ghebenedijt ontfaende die benedixie die jacobs sasicheyt ontboet Siet vrouwe ic hebbe tot di ghebrocht een palme van den paradyse. eñ dz selstu doen draghen voer dijn bare. want binnen drie daghen so selstu steruen. want dijn soen ontbiet dit sijnre weerdighe moeder Maria ātwoerde hem off ick gracie van dinen oghen gheuonden hebbe. so bidde ick di dattu mi dinen name segghen wilt Ende ic bidde di oec neerstelic dz tot mi moeten werden vergādert te gāder mine kinderen ende mine broederen die apostelen. op dat icse sien mach eer ic sterue. ende dat si mi moghen begrauen Ende dat ic voer hem luden minen gheest gheuen mach Ende dit bidde ic oec dz mijn siele. als si vten lichaem varen sel den duuel niet sien en moet. ende dat mi gheen

sins des vyants macht teghen co=
men en moet Die enghel seyde hoer
Vrouwe waer om so wilstu minen
name weten die wonderlic is ende
groot wāt sich huden sellen alle die
apostelen totti vergadt worden. eñ
si sellen di een eerlike wtuaert doen
van dinen lichaem. ende voer hem
selstu dinen gheest gheuen. wāt die
gheen die wel eer die prophete van
juda ī babylonien voerde biden ha
re. hi sel haestelick om een wile alle
die apostelen brenghen moghen. eñ
waer om so ontsietste di te sien die
quāde gheesten alstu sijn hoeft ghe=
treden heues. eñ hem sijn macht be
weft heues. mer nochtan sel dinen
wille ghescien ende du en selste hem
niet sien Doe dit gheseyt was. soe
voer die enghel ten hemel mit gro=
tē lichte. mer die palm die hi broch
te. was van alten groten claerheyt
Eñ si was groene inden wedē. mer
hoer bladeren blincten als die dach
sterre Het ghesciede doe sinte johan
in ephesien predicte. soe gaff die he=
mel een gheluyt. eñ een claer wolc
ke voerde sinte jan wech eñ setten
voer marien dore Ende hi cloppede
aen die dore eñ hi ghinc in Eñ die
een maghet gruetede die and vrien
delick Ende doe hem onse vrouwe
sach so hadde sijs groot wonder eñ
van bliscappen en conde si hoer niet
onthouden van screyen ende seyde.

Jan soen ghedencket dijns meyste
ren woerden. daer hi mi di beual
tot eenre moed Ende di mi tot een
soen. sich ic bin vanden here ghewe=
pen om te ghelden die menschelicke
scult Ende ic beuele di neerstelikē
mijn lichaem. wāt ic hebbe gehoert
dat die joden ouer een ghedraghen
hebben. eñ si segghen mannen broe
deren laet ons beyden tot dat dit
wijf die ihesum draghet starft ende
wi sellen hoer lichaem nemen. ende
werpent int vuer eñ verbarnent.
Daer om selste dese palm doen dra
ghen voer mine bare als ghi minen
lichaem ten graue wert draget En
de johan seyde Och off hier waren
alle die apostelen ende mine broede
ren. dat wi di een eerlicke wtuaert
doen mochten ende voldoen eerlick
dijn lof Doe hi dit seyde so worden
alle die apostelen begrepen vanden
woelken daer si predicten eñ si wor
den ghebrocht voer marien doer.
Ende doe si saghen dat si daer ver=
gādert waren alle te samen soe ver
wonderden si hem ende seyden Om
wat saken mach onse here ons hier
altesamen vergādert hebben Ende
sinte johannes ghinck tot hem wt
eñ seyde hem dat onse vrouwe ster=
uen soude. eñ oec seyde hi broederen
wach v als si doot is datse niemāt
van v luden bewene op dattet volc
die dit saghen niet bedroeft en wor

den ende segghen. siet hoe dese den do
ot ontsien die den anderen die ver:
risenisse prediken. Dyonisius dye
paulus iongher was die seyt aldus
Dat die apostelen vergadert warē
tot onser vrouwen doot ende dz hi
daer oec was. ende dat elck een ser
moen dede tot cristus loue ende tot
onser vrouwen loue: want hi seyt
aldus tot thymotheum. Alsoe du
wetes also waren wi vergadert. en
de veel heylighen daer maria starf
die gode ontfinc. daer was oec me
de ons heren broeder iacob ende pe:
ter dye opperste hoecheyt · ende dye
meeste vander godliker conste Da
er na soe hoerdemen daer den lof en
de den sanck van al der hemelscher
yerachyen. alsoe een yeghelijck nae
sijn ghedaente geordineert was ten
loue Doe onse vrouwe sach dz alle
die apostelen daer vergadert warē
so dancte si onsen here Eñ si sat mid
den ond hem luden daer kaersen eñ
lampen barnden Ende omtrent der
derder vre vander nacht. soe quam
ihesus mitten oerdinen der engelen
ende mit die patriarchen ende mit:
ten maertelaren. ende metten con:
fessoren. ende si stonden voer onse
vrouwe bedde Eñ daer so songhen
si soeten sanck Hoedanie wtuaert
dat onse vrouwe daer gedaen wort
van dat hemelsche gheselscap dat
vijntmen in dat voerseyde boec dz
sinte iohannes maecte want iesus
begonste eerst ende seyde. Coemt
mijn wtuercoren ende ick sel in dy
setten minen throne want ic heb di
ne ghedaēte begheert Onse vrouwe
antwoerde. bereyt is mine herte. he
re mijn herte is bereyt Doe songen
si alle soeteliken die mit ihesus ghe:
comen waren ende seyden Dit is si
die niet en wiste dat bedde in misda
de. si sal hebben vrucht in dat we:
der aenscouwen der heyligher sie:
len. Ende onse vrouwe sanck van
hoer seluen. salich sellen mi segghen
alle gheslachten wāt die machtich
is heuet mi grote dinghen ghedaen
ende heylich is sijn naem Doe be:
gonste die sangher vāden sangers
hoechlike voer hem allen Com vā
den lybaen mijn bruyt. com du sel:
ste werden gecroent Eñ si seyde siet
ic come. int hoeft vanden boecke is
van mi ghescreuen dat ic god dinen
wille doen soude. want mijn gheest
is verblijt in minen salighen gode.
Eñ aldus so voer die siel vten lic:
haem eñ voer in hoer soens armen
Ende niet meer en hadde si pine in
den doot · dan si besmet was inden
apostelen Draghet mine moeders
lichaem in dat dal van josaphat eñ
legtse ī een nywe graf dz ghi daer
vinden selt. ende ontbeydet mi drie
daghen daer toe. dat ic tot v weder
comen sal Ende te hant stont om:

trent onser vrouwen bloemen van
rosen dat waren die martelaren eñ
lelyen vander dalen. dat waren die
scaren vanden enghelen. eñ vanden
confessoren ende vanden maechden
Daer nae riepen die apostelen ende
seyden Wise maghet werwert dat
du vares ghedencket onser. o lieue
vrouwe Die scaren die inden hemel
ghebleuen waren worden verwon:
dert mitten sanghe der gheenre die
mit onse vrouwe quamen eñ voe:
ren hem te ghemoete Ende doe si sa:
ghen dat een vrouwe in hoers heren
armen lach soe gheneyghet op hem
soe seyden si van wonder Wie is de
se die op coemt vter woestinen eñ
ouerulbeyt van weeldicheden ende
die gheneyget leyt op horen vrient
Eñ die mit hoer quamen seyden hē
Dese is scone ond die dochteren vā
iherusalem alsoe ghise ghesien hebt
vol godliker minnen eñ lieften Al
dus soe ontfinctmen onse vrouwe
blijscappen inden hemel. Ende men
setse ter rechter hant inden throne
besiden horen lieuen sone Die apos:
telen saghen dat hoer siele soe claer
was dat gheen starflike tonghe wt
spreken en mocht Doe drie maech
den die daer waren onser vrouwen
lichaem hadden ontcleet ō te dwaen
so wort hoer lichaem also claer dat
ment moste tasten doemēt dwoech
mer men en mochtes niet sien Eñ
dat licht was daer also langhe tot
dat hoer lichaem ghedwoghen was
vanden maechden Ende die aposte
len namen dat lichaem wonderlick
ende leydent op een bare Ende sin:
te johan seide tot sinte peter Peter
du selste die palmen draghen voer
die bare. want die here heuet di bo:
uen ons allen gheset. ende heuet di
gheordiniert prince ende een herder
van sijn scapen Peter seyde hem. di
betaemtet bet dattu dese palmē dra
ghes want du biste maghet vā on
sen here vercoren. Ende het is wel
recht dat een maghet die ander ma
ghet palmen draget Du rustes oec
op ons heren borst. ende daer wt so
dronckeste wijsheyt ende meer gra
cien dan die ander Ende het schijnt
wel recht dattu die meeste ghiften
hebste ontfaen van horen soen. dat:
tu dese maghet meer eeren doen mo
gheste Hier omme so selstu die pal
me draghen voer die wtuaert der
heylicheyt. die ghedroncken biste
mitten drancke des lichts vter son
teynen der ewigher salicheyt. mer
ick sel den heylighen lichaem dra:
ghen mitter baren Ende die ander
apostelen mine broeders sellen om:
trent den bare gode louen Ende sin
te pauwels seyde hem. ende ick die
die minste vanden apostelen bin sel

dye bare mit di draghen Dus so hi
ef sinte pet eñ sinte pauwels die ba
re op. eñ sinte peter begonste te sin
ghen In exitu ysrahel de egypto al
leluya. Ende die ander apostelen
songhent voert. Ende onse here be
decte die bare ende dye apostelen mz
eenre wolcken alsoe datmense niet
en sach. mer men hoerden haer stem
men Daer quamen oeck toe die en
gelen ende songhen mitten aposte-
len Ende si veruolleden dat lant mz
alten soeten gheluyde Ende met de
ser soeter melodyen. soe worden al
le die luyden vander stat ontwreet
Ende si liepen haestelikken wt ende
vraechden wat dit ware. Doe sey
de daer een: ihesus apostelen dra-
ghen marien wt die nv doot is En
de omtrent hoor singhen si die melo
die die ghi nv hoert. Doe liepen
si alle ten wapen ende si verstouten
die een den anderen ende si seyden:
Coemt laet ons alle die discipulen
doot slaen eñ laet ons den lichaem
die die verrader drooch verbarnē
Doe die princen vanden papen dit
sach soe verwonderde hem ende hi
wort gram ende seyde Siet hoe gro
te glorie ontfaet nv dies mans ta
bernacule die ons ende onsen ghe-
slachten soe sere verstoert heeeft En
de dit aldus segghende soe stack hij
sijn handen ter baren waert eñ wou
dent omme werpen opter aerden.

Ende te hant soe worden beyde sine
handen stijf ende bleuen aen die bae
re hanghende. ende hij wort alte se
er ghepijnt eñ riepalte yammerlic
mer dat and volc wort al mz blint
heden verslaghen vanden enghelen
die in die lucht waren. Ende dye
prince vanden papen riep eñ seyde.
Sinte peter veronwaerde my niet
in deser quellinghe. mer ic bidde di
dattu gode voer mi biddes wanttu
biste sculdich te ghedencken hoe ic
eenweruen bi di stont ende hoe ick
di onsculdichde doe dat ioncwijf
die doerwachster di wroegede Pe
ter seyde hem. wi sijn onledich met
die wtuaert van onser vrouwen.
ende wi en moghen di nv niet ver-
staen te ghenesen mer nochtan wil
stu gelouen in onsen here ihesus cris-
tus eñ in dese vrouwe die hem dro
ech soe wane ic eñ gheloue dattu te
hant selste werden ghenesen. Hi ãt
woerde. ic gheloue dat die here ihe-
sus is die ghewarighe goods soen.
ende dat dit sijn heylighe moeder is
Eñ te hant ōtghinghen sijn handen
van die bare mer om dat hem inden
armen een eenrehande stijfheit bleef
ende die grote pine noch niet wech
en was. soe seyde hem peter Cusset
dese bare ende segghet Ick gheloue
ī gode ihesum cristum die dese vrou
we droech eñ dat si nae die dracht
maghet bleef. Doe hi dat ghedaen

hadde. so wort hi volmaectelick al
ghenesen Ende sinte peter seyde Ne
me dese palme van johannes onsen
broeds hant. eñ legse op dijn blin
de volc. ende wie dat ghelouen wil
die sal worden siende. ende die niet
ghelouen en wil die en sel nymmer
meer worden siende Dus droeghen
die apostelen onse soete vrouwe. en
de si leydense in dat nywe graf En
de si bleuen daer besiden sittende. al
soe hem onsen here beuolen hadde.
Ende ten derden daghe soe quam
daer ihesus mit een vergaderinghe
der enghelen. ende hi gruetese ende
seyde. vrede si mit v Si ãtwoerden
Glorie si di here die alleen groet wõ
der doets Ende onsen here die sey:
de tot die apostelen. wat dencket v
wat eren ende wat gratien sel ic nv
mine moeder moghen doen Ende si
seyden Here dine knechten dencket
goet wesen. ghelijck dattu die doot
verwonnen hebste. ende regneers
ewelijck dattu oeck alsoe sulste ver
wrecken dijnre moeder lichaem en
de dattu die tot dijnre rechterhant
settes ewelic Doe dz onse here goet
dochte soe quã daer michael die gro
ten enghel ende brochte marien sie:
le voer onsen here Doe sprac onse
heer ende seyde stant op ende comt
mijn vriendinne mine duue. taber
nakel der glorien. vat des leuens.
hemelschen tempels Ende alsoe du
bi ghenoechte des vleysches niet en
haddes smetten van sonden. also en
sel dijn lichaem inder eerden nz rot:
ten Eñ te hans voer die siel in ma
rien lichaem ende si quam vol glori
en vten graue eñ aldus voerdemẽ
se opter hemelscher salen mit eenre
groter vergaderinghe van enghelen
mer sinte thomas die ẽ woude dit
niet ghelouen om dat hi daer niet en
was Ende daer om quam tot hem
wt der lucht onser vrouwen gordel
daer si mede ghegort was. om dat
hi daer bi ghelouen soude dat si mit
lijf ende mit siele op gheuaren was
mer al dit dz hier of gheseyt is dat
en is niet ghesekert Vanden welc:
ken iheronimus seyt aldus in een
sermoen tot paulum ende eustochi
um Siet dit boec en is niet waer:
lic in allen te ghelouen. mer in som:
mighe dinghen is si ghelouelick die
vanden heylighen sijn gheprijst dat
sijn neghen dinghen. dat is datter
maghet marien beliuet was eñ ghe:
daen alre hande consolatie. ende
die vergaderinghe vanden apos:
telen. ende dat si starff sonder wee.
dat hoer graf bereyt was in dat dal
van josaphat Ende die ynnicheyt
van hore wtuaert Eñ dat hoer cris
tus ende dat hemelsche heer hoer te
ghemoete quam Ende die veruol:
ghinghe vanden joden. Ende die
claerheyt vãden miraculen die daer

ghescieden Ende in dien dat si ont-
saen was mit siel ende mit lichaem.
Mer nochtan soe sijn daer noch ve
le redenē gheseyt meer versiert dan
waer. als dat thomas daer niet en
was. ende doe hi quā dat hijs twy
uelde ende ander dinghen die deser
ghelijc sijn ende die selken sijn ghe-
laten dan behouden. Men seyt dat
onse vrouwe cleder en inden graue
bleuen om den twest vanden ghelo-
uighen luden. want men vijnt dat
dit miraktel ghesciede tot eenre stat
daer een deel van hore cleder en wa
ren Doe die hertoghe van norman
dien lach voer eē stat die tamoten
se hiet soe nam die biscop van dier
stadt onser vrouwen roc dye daer
was en hinckten voer an enen stoc
voer een kannier Ende hi voer selfer
lijc wt teghen sijn vianden ende sijn
volck volghde hem. Ende te hant
worden alle dye vyanden verwoet
ende blint ende stonden ende beue-
den mz hoer lichamē vā vresen Doe
dat die vander stat sagen. so deden
si bouen godts vonnisse. ende sloe-
gen die vianden felliken doot. mer
die was onse vrouwe leet. ende te
hant voer den rock wech. ende dye
vianden worden weder siende Men
leset ī sinte elyzabeths vertominge
Op een tijt doe elyzabeth op ghetō-
ghen was in een vysioen soe sach si
verre ī een stat een graf dat mit ve
le lichts bescenen was Ende hoer doch
te datter een wijf in lach Ende om-
trent dat graf stont een groote me
nichte van enghelen. Ende nae lut
tel tijts soe stont si op vten graue.
Ende si wort vā die menichte vāden
engelen op ghevoert ten hemel Ende
siet hoer quā te ghemoete een man
seer wonderlic ende glorioes vanden
hemel ende hi brochte in sijn rechter
hant een cruce Ende mz hē quamē ve
le dusenden vā enghelen ende si ōtfin
ghen dese vrouwe met dus groter
eren. ende voerdense inden hemel Na
een luttel tijts so vraechde elyzabet
den engel daer si mede plach te spre
ken vā desen visioē ende hi antwoer
de hoer ende seyde di is vertoget ī de
sen visioen hoe dz onse vrouwe op
ghevoert is inden hemel beyde met
siele ende lichame. Si seyde dat hoer
in desen leuen een visioen ghetoent
was dz si opghevoert was yl. da-
ghen nae hoer doot. wāt onse vrou
we sprac hoer aen ende seyde Eē iaer
nae ōs heren opuaert. ende nae alsoe
veel daghen als sijn van sine opua
ert tot dz ic op gevoert wort alsoe
langhe leefde ic na hē. wāt alle dye
apostelen waren daer ick starf ende si
begrauen eerlicken mijn lichaem. in
opten vierdichsten dach daer nae
soe verrees ick. Ende doe sinte ely
zabeth vraghde off si dit openba-
ren wonde of swighen. soe seyde se

datment niet openbaren en soude den onghelouighen. ende datment nz swighen en soude den ghelouigen ende den ynnighen Mer sel marken dat die maghet maria op gheuoert is gheheelic. blidelic eñ eerlic eñ hoechlic wãt si was ghehelic op gheuoert inder sielen eñ inden lichame. alsoe die heylighe kercke goedertierlic gheloef Ende dit segghen niet alleen veel heylighen. want si willent oec prouen mit schonen redenen. want sinte bernaerts reden is Of onse here sijnre heyligen lichamen soe hoghelicken vertiert. als sinte peter ende sinte jacob die hi so glorioselick doet eren ende die hi so grotelic heuet verheuen dat hi hem luden heuet ghegheuen een stadt die tamelic is daermen hem grote eere doet. soe dat alle die werlt derwert loept Ofmen dat seyt dat marien lichaem bouen der eerden is als si nz en heuet enighe stadt daermense tameliken in eert of daer goede luden ynnichlick daer toe gaen moghen. so soudet schinen dat cristus veronweerde die ere van sijnre moeders lichame. als si nochtans bouen der eerden sijn anderen heylighen lichamen alsulcke ere doet Jheronimus seyt oec dat maria ten hemel voer op die xxviij kalende voer september. mer dat en seyt hi niet van die opuaert hoers lichaems. want die kercke die heeft dat lieuer te goedtierlick te ghelouen dan daer off onwiseliken te ontbinden. mer hi prouet dat dit is te ghelouen mit desen nauolghende woerden. ende hi seyt aldus. Ist dat sommighe segghen dat die ewighe verrisenisse voldaen wort in die ghene die in xpristum verrisen ende oeck ghelouen sommighe dat sinte johan onser vrouwen behoeder oeck nu is mit sijn siele ende mit sijn lichaem in hemelrijc mit cristo. waer om en soudemẽ dit nz ghelouen vand moeder gods want die gheseyt heeft eer dijn vãder eñ dijn moed Ende ic en bin niet ghecomen die wet te breken mer te veruullen Voerwaer sijn moed heuet hi bouen alle gheeert Augustinus proeuet dit. eñ voerwaer seyt dit aldus te wesen mit drie reden Die eerste reden is om dat cristus ende maria waren vã enen vleysche wãt hi seyt aldus Volheyt eñ die wormen sijn die laster des menschen geboerte Ende om dat ihesus van die laster niet en hadde dat is vander eerster sonden Daer omme so wort in dese sake marien natuer wt ghenomen om dat ihesus menschelike natuer an hoer ontfinc Die ander is om die weerdicheyt hoers lichames. daer om soe seyt hi. het is wel recht dat goods throen ende goods sale ende cristus tabernakel si daer

hi is want meer is recht dat die he
mele dese duerbaer scatte houde dan
die eerde Die derde is die volmaec
ten suuerheyt van heren suueren li:
chaem want hi seyt aldus Maria
verblijt in blijscappen mit dinen
weerdighen lichame ende mit dine
siele mit cristo dinen enighen sone.
want si en was niet sculdich te rot
ten die gheen sonde en hadde ghe:
daen noch smette beuaen doen si de:
sen groten soen ghebaerde Si moet
ewelic bliuen ombesmet die soe vol
gratien ghegoten was Si moet we
sen gheheel leuende dat dat gheheel:
ste ende volmaectste leuen vā allen
creatueren ghebaerde Si moet sijn
mit den ghenen die si in horen lich:
aem droech Ende si moet wesen bi
hem die si ghebaerde ende voede.
dat is maria goods moeder eñ sijn
dienst maghet ende sijn behoeder:
sche Ende om dat ick anders van
hoer niet en darff ghelouen. soe en
darff ick oeck niet anders segghen
Ten anderen mael wort si op ghe:
uoert blidelicken Hier op seyt ghe
raerdus die bisscop aldus Die he:
melen hebben huden onser vrouwe
ontfaen mit bliscappen. Ende die
enghel verblidende ende die groete
enghelen jubilerende. die thronen
veruroechgheden. die dominaten al
singhende. die principaten mit soe:
ten ghelude spelende. die potestaten
spelende op sanctorien cherubin en
de cheraphin louende. eñ si voerden
se ten hoechsten throne vander god
lijcker moghentheyt Ten derden
wort si opghuoert eerliken. want
ihesus selue ende alle dat hemelsche
gheselscap seluer quam hoer te ghe:
moete Sinte iheronimus seyt. wie
sel moghen ghepensen werwert hu
den onse vrouwe gheuaren is ende
mit hoe groete gheselscap vanden he
mele hoer te ghemoete quam mit in
nicheden ende mit wat groeter san:
ghe si gheuoert wort tot horen thro
ne. Ende hoe vriendelick ende hoe
minnentlic dat si wort ontfaen vā
horen sone. ende verheuen wort bo:
uen alle creatueren Item wel ist te
ghelouen dat huden alle dat ghesel:
scap vanden hemel quam haestelijc
goods moeder te ghemoete. eñ dat
sise omme schenen mit groeten lich:
ten. eñ dat sise voerden totten thro:
ne mit loue ende mit gheestelicken
sanghe. ende dat alle dat gheselscap
vanden hemelschen iherusalem doe
wort verblijt mit onuertallijcke
blijscap eñ dat si hem veruroechden
ī onuertallike godliker minnen eñ
mit alre vroechden want dese feeste
die ōs huden wort vernywet nādē
jare si is hem allen gheworden stāde
lic Men gelouet oec dz ihesus hoer
selue haestelic te ghemoete quam eñ
dat hise mit bliscappen mit hem set:

tede inden throne Hoe soude hi an-
ds hebben ghedaen dat hi gheboet in
den wet. ere vad eñ moed Ten vier
den wort si opgheuoert hoechlick.
Jheronimus seyt. dit is die dach d
die maghet maria is opgheuaren
tot die hoecheyt vanden throne eñ
glorioselic verheuen na cristum.

Exempel

Een clerc was die onse vrouwe
harde ynnichlic was. eñ hi plechse
alle daghe te grueten mit dese vijff
vroechden teghen die pine die si do-
ghede vā hoers liefs soens vijf won
den als off hise daer mede woude
trostē eñ seyde Veruwecht di moe
der goods maghet onbesmet. Ver-
uwech di die vanden enghelen ouer
vrolicheyt ontfinghes Veruwecht
di die ghebaert hebste des ewighen
lichts claerheyt Veruwech di moe
der Veruwecht di heylighe goods
moeder eñ maghet. du biste alleen
moeder onbesmet di louen alle crea
turen eñ maecsel moeder des lich-
tes. wes voer ons des bidden wi
een ewich voerspraecster Doe dese
clerc van groter siecheyt sinen doot
nakede. soe begonste hi hem te ont-
sien Ende onse vrouwe openbaerde
hem eñ seide Sone waer om so ont
sietste di soe sere. die mi alsoe dicke
bliscap gheboetscap hebste wes oec
blide Ende om dattu ewelic verbli
den moghes soe coemt mit mi.

Exempel

Het was een monick harde on-
cuysch. mer hi was harde īnich tot
onser vrouwen. Op een nacht soe
ghinc hi tot sine oncuyscheyt wert
Ende doe hi verbi den outaer ginc
soe gruetede hi onser vrouwen En
de doe ghinck hi vter kercken ende
doe hi ouer een riuier varen soude.
so viel hi int water eñ verdranck
Ende doe die duuelen sijn siele ghe-
nomen hadden. soe quamen die en-
ghelen tot hem dz sise verlossen sou
den Die duuelen seyden hem. waer
om sidi hier ghecomen want an de
se siele en hebstu niet Ende te hant
so quam daer onse lieue vrouwe en
de berusptede die duuelen. waer bi
dat si soe coen waren dat si hoer sie-
le begrepen hadden. Ende si seyden
dat si gheuonden hadden dat si sijn
leuen gheeyndet had ī quāde werc-
ken. ende si seyde Dat is valsch dat
ghi segghet. want ic wel weet doe
hi gaen woude dat hi mi te voeren
gruetede Ende als hi weder plach
te comen soe dede hijt oeck Mer seg
di dat ick di onrecht doe. soe laten
ons setten in goods vonnissen En
de doe si hier om streden voer onsen
here. soe was hem lieff dat die siele
weder ten lichame keren soude en-
de hi soude penitencie doen van si-
ne sonden Hier en binnen doe die
and monicken saghen datter voer

den metten tijt ghinck so sochten si die coster. ende si ghinghen totter riuieren ende vonden daer i verdronc ken Ende doe si sinen lichaem wt ghetoghen hadden. ende si wonder hadden wat hem ghesciet was soe wort hi weder leuende ende seyde wat hem ghesciet was ende bleef voert in een heylich leuen.

Exempel

Het was een ridder ende hi was seer machtich ende rijc Ende doe hi alle sijn goet ouer ghebrocht hadde mit onbehoeder sothept. soe quam hi mit groter armoede alsoo dat hem cleyne dinghen ghebraken die grote ghiften plach te gheuen. Dese ridder hadde een wijf die harde eersaem was. ende onser lieuer vrouwen harde ynnich Daer na soe nakedet enen groten feeste dat dese ridder plach grote ghiften te gheuen. Ende om dat hi niet en hadde dat hi gheuen mochte. soe wort hi altoos seer beschaemt Ende hi ghinc in een wildernisse tot dat die feeste lijden soude. dat hi daer soude moghen bewenen sine quade auentuer Ende oft hi daer sine schaemnisse ontvlien soude Ende siet daer quam tot hem een gruwelick man riden. alsoo hem dochte ende hi vraghede hem waer omme dat hi dweuich was Ende doet hem dese ridder al gheseyt hadde wat dat hem gheschiet was. soe seyde hi hem. Wilstu een luttel mijnen wille doen ic sel di meer goets ende glorien doen hebben dan du te voren haddes. Die ridder belouede den duuel dat hi hem doen woude dat hi woude op dat hi dede dat hi beloude Ende die duuel seyde hem sich du selfste te huys varen. ende tot dese steden selstu soeken. ende du selfste daer vinden groot ghewichte van goude ende van silver ende veel duerbaer stenen. mer du selfste mi dit doen dattu mi hier tot dese dage selfstu brengen dijn wijf Mit desen beloften so keerden die ridder weder te huys wert. ende hi vant in die stede die hem die duuel gewijst hadde al dat goet dat hem die duuel belouet hadde Doe hijt geuonden had de soe coste hi te hant sijn palaes weder. ende hi quite altemale sijn lant weder ende hi huerde sijn knapen. Doe die dach naecte die gheset was soe riep hi sijn wijff ende hi seyde. Vrouwe gaet sitten op een pert. want ghi moet mit mi varen. ende die vrouwe wort seer i angste ende verueert mer si en dorste horen man niet weder seggen Ende si gaf hoer mit ynnicheden tot onser vrouwen ende si volgheden horen man Ende doe si verre ghereden waren soe vonden si in horen weghe een kercke ende die vrouwe ghinck vanden peerde ende ghinc in die kercke. ende hoer

man ontbeyde hoor daer buten. eñ
doe dese vrouwe hoor seluen onser
vrouwen beual. ende mit groter yn
nicheyt hoor bat soe wort si slapen:
de Eñ onse vrouwe quam vanden
outaer in dier ghelike van lichame
eñ van cledeten eñ van ghewade na
deser vrouwen Ende si ghinc wt eñ
sat opt paert. mer die vrouwe ble
ef slapende in die kercke eñ die rid
der waende dat dit sijn wijf ghewe:
est hadde ende hi voer wech Eñ doe
hi ghecomen was totter stede die hē
gheseyt was. soe quam die duuel
mit alten groeten gherufte eñ haeste
hē tot haer wert Eñ doe hi daer bi
ghecomen was. soe begonste hij te
beuen. eñ van anxte en conde hi ni
et naerre comen. Ende hij seyde tot
ten ridder O du valsche man. waer
omme hebste mi al dus grote quaet
ghedaen voer soe veel goets. want
ick hadde di gheseit. datstu mi dijn
wijf brenghen soudeste ende du heb
ste mi ghebrocht die moeder goods
Ick woude hebben dijn wijf. ende
du brenghes my maria. want om
dat dijn wijf mi veel onrechts doet
soe hadde ick my gaerne ouer hoer
ghewroken Ende du heues dese tot
mi ghebrocht. datse my tormenten
sal. ende tehant in die helle werpen.
Doe dit dye ridder hoorde so hadde
hijs groet wonder ende hi en conste
niet spreken van anxte ende vā vre
se Ende onse vrouwe seide hem qua
de gheest waer om woudeste hinde:
ren minen ynnighen dienst maghet
dit en sel di niet bliuen onghewroe
ken. Ende daer om verdoeme ic di
mit deser sentencien dattu valste in
die helle. ende dattu nymmermeer
minderen moghes die mi ynnicheit
gheeft. Dus voer die duuel vā da
er mit groeten roepen. ende die ridd
viel van sinen paerde. ende viel on
ser vrouwen te voete Eñ onse vrou
we beruspten ende hieten varen tot
sijnre vrouwen die noch in die ker
ke lach ende sliep. Eñ dat hi al des
duuels goet al wech werpen soude.
Doe die ridder weder ter kercken
ghecomen was. eñ hi sijn wijf daer
noch vant slapende. soe wrecte hij
hoer: ende seide hoer wat hem ghe:
uallen was Ende doe si thuus ghe
comen waren ende si al des duuels
goet wech gheworpen hadden. soe le
uede si beyde in onser vrouwen di
enst ynnichlic Eñ mit onser vrou
wen hulpe. soe worden si daer nae
harde ryke

Exempel

EEn mensche wort gheuoert ten
vonnisse die harde veel sonden ghe:
daen hadde. Ende die duuel was
daer ende seyde ghy en hebt niet an
des menscen siele. want si is bat mi
ne want ic hebber eē instrument of
Onse here dye seyde hem. waer yst

dat instrumente. Die duuel seyde
dattu seluer dichtichste mit dinen
monde ende hebste dat oec vast ghe
maect want du heues gheseyt so in
wat vre dat ghi daer off etet so selt
ghi steruen Ende om dat dese is vā
dier luden gheslachte die die verbo
den spise eten. soe moet hi mit mi
steruen nāden rechte van desen in=
strumente Onse heer seyde mensche
men gheuet di oerlof voer di seluen
te spreken. mer hi sweech Die du
uel seyde efter Dese siele is efter mi
ne ouermits prescripcien want ick
hebbe hoer nv dertich jaer beseten.
ende hi heeft mi onderdanich ghewe
set als mijn eyghen knecht. Ende
efter seyde die duuel si is mijn oec.
al dede si enich goet nochtans ver=
winnen ouertallike hoer sonden ho
re doechden. Mer dat onse here te=
ghen die siele niet gheuen en woude
haestelic die sentencie. so gaff hi een
termijn van acht daghen dat si we
der coemen soude voer hem op den
achten dach eñ hi dan van allen sa
ken reden soude gheuen Ende doe de
se siele van onsen heer ghinck droe
uich eñ verueert soe quam hoer een
te ghemoete eñ vraghede hoer waer
om dat si so droeuich was. Eñ doe
sijt hem al gheseyt hadde so seyde hi
en ontsich eñ verueert v niet want
ic sel manlic helpen vanden eersten
Ende doe hem die siele vraghede hoe
hi hiete so seyde hi ic hiete die waer
heyt Ende si vant een anderen die
hoer wel beloefde te helpen vanden
anderen. Ende doe si hem vraghede
hoe hi hietede doe seyde hi ick hiete
die gherechticheyt Doen dien ach=
sten dach ghecomen was. soe quam
dese siele voer den rechter Ende die
duuel leyde eerst an Ende die waer
heyt antwoerde hem ende seyde. wi
weten datter twee doden sijn. van=
den lichaem ende vander sielen. mer
duuel wat instrumenten dattu vo=
ret brencste dat en spreket niet van
den ewighen doot mer vanden doot
des lichaems. ende dat is hier bi o=
penbaer. om dat alle menschen daer
ī besloten sijn. om dat si steruen moe
ten. nochtant en storuen si alle niet
die doot vander sielen. want des li=
chaems doot duert altoes mer der
sielen doot is verlost mit xp̄s bloede
Doe die duuel sach dat hi vanden
eersten onder ghinck. soe begonste
hi der sielen dat ander op te leggen
Mer die gherechticheyt ůantwoer
de aldus voer hoer ende seyde Al
hebstu dese siele menich jaer beseten
als een knecht. nochtan wedersey
de di altoes dijn onderscheydinghe
reden. want die reden muermureer
de altoes dz si also wreden here dien
den Ten derden dat hoer die duuel
op seyde so en hadde si gheen hulpe.
Doe seyde onsen here Men brenghe

die waghe. ende men weghe goet eñ quaet Eñ die waerheit ende die ghe rechticheit seyde tottē sondaer Val le an ons heren moed die bi hem sit tet mit alle dine herte ende aenroep se in dijnre hulpe Doe hi dit gheda en hadde so quā onse vrouwe in sijn hulpe. ende si leyde hoer hant tot di er siden vand waghe daer luttel go ets in was Eñ die duuel pijnde hē ouer die ander side neder te treckē mer die moed der ontfermhertich heyt bleeff te bouen ende ůloste den sondaer Ende dese mensche quā we der tot hem seluen ende beterde sijn leuen totter doot toe

IN die stat bituers opten paesch dach doe die kersten onsen here ont finghen. soe ghinck mitten kersten kinderen een ioden kint totten outa er ende ontfinc goods lichaem mit hem Doe dit kint thuus ghecomen was. ende hem sijn vader vraghede van waen dattet quame soe antwo erdet dattet mitten kersten kinderen daert mede ter scolen ghinck totter kercken was ghegaen. ende dat hi gods lichaem hadde ontfaen Doe wort die vader al verwoet. ende hi greep sijn kint. ende werpt in enen barnende ouen die daer was. ende thant quā totten kijnde onse vrou we in dier ghelijckenisse des beelde dattet kint opten outaer sach staen eñ hilt dat kijnt sonder quetsinghe vanden vuere Eñ die moeder van den kijnde hadde mit hoeren roepen vergadert vele ioden ende kersten. ende doe si saghen dat dz kint nz ge quetst en was inden oeuen. so togē sijt daer wt ende vraechden hem ho et verlost was vanden brande. ende dat kijnt antwoerde dat die waer dige vrouwe die doe opten outaer stont hem gheholpen hadde ende dz si al dat vuer verdreuē hadde Doe verstonden dye kersten dattet onse lieue vrouwe beelde was. Ende si namen des kijnts vader ende wor pen in die oeuen. ende hi wort alte hant verbarnt.

Exempel

EEenrehande monicken die ston den voer den daghe op enen ryuier daer si spraken sotte ydele redenen. Eñ si hoerden weyers weyen vrese likē doer die ryuiere Ende die mo nicken die seyden hem. wie si di En de si seiden wi sijn duuelen die ebro nys des proests van des coninckes huus van vrancrijcke sijn siele vo ren ī die helle die wten cloester van gallus apostaet was. Doe die mo nicken hoerden so ontsaghen si hem alte seer. Ende si riepen starckelijc sancta maria bidt voer ons. Die duuelen seiden hem gi hebt wel ma ria an ghewepen want wi wouden v scoren eñ verdrencken omme dz

wi v vijnden buten tiden mit sotten ydelen sprekē onledich eñ doe keerden die monicken weder ten cloester wert Ende die duuelen voeren ter hellen.

Exempel

HEt was een wijf die seer ghepinich was mit enen duuel die hoer eenpaerlijcken openbaerde Ende si hadde daer veel aersedye aen ghedaen. nv mit wyde water nv mit desen eñ nv mitten ghenen dat si daer toe dede Ende si en mochtet niet off onledich worden Ende een heylich man riet hoer dat si als die duuel tot hoer quame hoer handen op soude heffen eñ soude segghen sinte maria helpt mi Doe si dit dede so bleef die duuel staende off hi gheslaghen hadde gheweest mit enen stene ende daer nae seyde hi enen quāden duuel moet in sijn buyck varen die di dit leerde Ende te hant soe voer hi wech Ende hi en quam daer na nz meer tot hoer.

D

TEnyceen in bithinien sinte vrsacius confessoer die ond licinius den veruolgher ridderscap liet ende vercoes een enich leuen eñ lichtede mit so groten doechden datmen van hem leest dat hi die vyanden verdreef ende enen ouer groten draeck dode mit sinen ghebede als ghescreuen is inden vijften boec der hystorien die tripertita hiet.

Ind stat van meths translacie des heylighen arnulphus confessor eñ biscop inder seluer stādt.

Te romē sinte serenen dach dyoclesiaēs des keysers wijf was Eñ

E

SInte jeroen priester eñ martelaers dach.

Sinte laurens des martelaers octaue.

In affriken d heyligher martelaren dach liberatus abt bonifacius dyaken seratus eñ rusticus subdyaconen rogatus eñ septimus moniken eñ maximus die een kint was die inder persecucie van wandalien onder hunericus den coninck voer beschermisse des kerstens gheloues ende eens doepsels des duerbaren loep hoers strides vanden here ontfinghen.

Te cesarien ī capadocien sinte mamets mr̄telaers dach die ghepassijt was in aureliaens des keysers tiden onder alexand den rechter Ende noch ander heyliger martelaren confessoren eñ joncfrouwen dach.

Die passie des heylighen martelaer sinte jeroens. wes lichaem rus-

tende is tot egmont ĩ den lande vã hollant.

Die heylighe martelaer sinte jeroen was gheboren van edelen hogen ouders welc also vroech als hi dat heylighe doepsel ontfanghen hadde doe soe leyde hijt ouer in sijn jonghe herte ende moet dat hi den bosen vyant der hellen ende die houeerdye deser werrelt versaken woude Hier in gaff hi hem seer deuotelijken tot heylighe kercken te ũsoeken horende daer die godtelicke diensten mit puerre herten. ende alle die woerden der ewigher salichheyt die hi daer hoerde onthielt hi neerstelijcken ende ouerleyde die in sijnre herten mit groter vuerich[illegible] Als dit sine oudaers marcten soe worden si seer droeuich daer om. want hi hoer enich kijnt was die alleen ontfanghen soude die erffenisse van hem luden comende Ende daer om op dat si hem off trecken souden van sijn heylighe opset dat hem van god in ghegheuen was soe leyden si hem voer oghen dese verganclicke glorie deser werrelt. grote eer die hi inder tijt hebben soude. veel goets ende rijcdom die hi besitten soude. ende alle die ghenoechte des teghenwoerdighen leuens Oec leyden si hem voer oghen hoe swaer ende arbeydelijcken dattet was te comen tot enen heilighen eynde om datmen mit groeten arbeyde des lichaems ende groeter swaerheyt comet tot die doechden te vercrighen. Mer die voerseyde jonghelinc aen merckende dat woert des heyligen apostels pauli daer hi seyt Dat alle die luden deser tijt niet weerdichen is te rekenen teghen die toe comende glorie die in ons openbaersel worden Ende antwoerde sinen oudaers mit aldusdanighen woerden ende seyde Alle dese dingen die ghi mi belouet ende voergheset hebt die moghen haestelijcken vergaen ende te niet coemen ende verloren worden bi snoder auentueren of bi der doot Mer die dinghen die god bereyt heeft den ghenen die hem lief hebben en moghen mit ghenen eynde gheeyndet worden Ende doe sijn ouders hem vanden opset dat hi begonnen hadde hem niet off trecken of ontraden en mochten so worden si oec verwandelt van binnen vter craft goods ende toe rieden den jonghelinck dat hi sijn heylighe opset dat hi voer ghenomen hadde als hi eerst mochte volbrenghen soude Doe ghinc dese heylighe jongelinc sonder vertrec ende keerde hem tot ter scolen ende began mit stãdelijcker neerstichеyt seer te leren ende te ondersoeken mit wat wapenen den

knechten goods wt hulpe van go:
de si den strijt aen te gaen om den
bosen vyant te verwinnen. Ende
doe hi veel tijts buten lants ghe:
weest hadde ende inder leringhe der
heyligher scriften hem neerstelijck
gheoefent hadde soe keerde hi we:
der tot sinen lande ende arbeyde mit
vueriger minnen. alle die hi kende
weder roepen vander dwalinghen
des wechs der waerheyt daer si in
verdolt waren Ende namaels doe
hi tot sinen behoerlicken jaren ghe:
comen was wort hi bi der gracien
goods verheuen ende verciert mit:
ter groter eren d priesterscap Ende
want hi so heylichlick leuede dat hi
sonder achterclap ende weder spra
ke der nydigher boser menschen dz
woert goods prediken mochte. doe
arbeyde hi openbaerlicken te predi
ken eñ te leren dat volck daer hi bi
woende alle dat ghene dat hi te vo
ren heymelicken elck bi sonder ghe:
leert hadde Hoe wel nochtan hem
grote swaer becoringhe der werrelt
eñ des bosen mans bedroch hem nz
ongemoyt en liet die hi dicwil mz
groten arbeyde verdroech Eñ als
hi in hem seluen ouerleyde eñ com:
pareerde die goetheyt des menschelik
ken leuens teghen die ewicheyt. soe
nam hi dat starflicken voer dat hi
den becoringhen des bosen vyants
niet wiken en woude Mer vasten:
de sijn anker ind hulpe des almach
tighen god die sijn ghetrouwe dien:
res nz achter en laet. seyt hi mitten
heylighen propheet dauid inden sou
ter sprkende Ist dat sake dat dat
heer ende menichuoudicheyt der bo
ser vyanden ende hoere becoringhen
teghen mi staende sijn mijn herte en
sal niet ontsien noch beduchtet we
sen Mer ic sal mijn vyanden ver:
uolghen eñ en sal niet omkeren eñ
oflaten ter tijt toe dz si ontbreken
ende verwonnen sijn Dese heylighe
man aldus verciert mitter gauen
des heyligen gheestes arbeyde meer
vlytelicken dan hi plach. den staet
sijnre priesterlijcker weerdicheyt
te vercieren mit heylicheyt ende mit
eerbaerheyt sijns leuens Dese hey:
lighe priester sinte jeroen op dat hi
deelachtich worden soude des hemel
schen loens die na manieren des hei
lighen patriarch abraham after ghe
laten hebben hoers vaders huys eñ
al dat hem toe hoerden Alsoe heeft
oec dese heylighe man after ghelatē
sijn lantscap vrienden eñ magen eñ
al dat hem toe hoerde Eñ gaff hem
stantafteliken oū inden handen go
des hem te senden so waer dattet go
de beliefde Aldus is hi vand god:
liker gracien ghecomen ī vrieslant
daer hi sommighen menschen noch
vant den afgoden dienende inder
heydenscher manieren Eñ somighe

ander die na kennisse der waerheit
oumits valschen leerers ghebrocht
sijn tot menigherhande dwalinghe
Dese heylighe man sinte jeroen liet
hem duncken dat hi van gode daer
ghesent was om salicheyt dier mē
schen te wercken Eñ ghelikerwijs
als hi te voren sijns selfs borghers
ende sijn eyghen volc tot beteringe
hoers leuens plach te vermanen.
Alsoe dede hi oeck mit dese vriesen
mit alre vlitichеyt dat si hem keren
souden vander macht ende stricken
des bosen vyants. eñ dat si ontfan
ghen souden dat soete juc hoers scep
pers eñ hem trouweliken aen bid:
den eñ dienen Eñ seyde O wat oū
dracht mach wesen den tempel go:
des mitten afgoden Heylich is die
tempel gods die si selue sijt. o mijn
alre liefste broeders en wilt nz sien
in die ydelheden ende valsche raseri
en d ongheloui gher menschen Dat
si also den tempel goods die ghi sel
ue sijt mitter ongheloue besmetten:
de ende moert culen eñ grauen wo:
ninghen der boser vyanden werdet
Ouermits dese ende deser gheliker
woerden der salicheyt heeft sinte je:
roen cristum predikende getemmet
ende sacht ghemaect die wreetheyt
des volckes Ende gode vercreghen
een ontfanclic volc Eñ doe aldus
dat heylighe kersten gheloue ouer:
mits sijn honichuloey ende godlike
lere bi d gratien gods in allen plaet
sen began te wassen eñ voertganc
te hebben. so quamt daer toe dat hi
van alle den volcke om reuerentie
sijnre heylicheyt mit wonderlicker
begheertē gheeert te wort Hi plach
in hem seluen dic wile mit vresen o:
uer te legghen ende in sijnre memo
rie te hebben die sententie des heren
daer hi seyt Soe wie lieff heeft sijn
siel dat is sijn leuen die selse verlie
sen. verstaende daer wt dat soe wie
van enighen goeden wercken loff
ende prijs deser werlt begheert dat
hi beroeft sel worden inder toecomē
der tijt der wedergeuinghe des ewi
ghen loens Hier wt wort hi vue:
riclijc ontsteken in sijnre herten dat
dat hi begheerde wt minnen sijn sie
le dat is sijn leuen ouer te geuen om
goods wille veel tormenten ende pi
ne te liden Des begheerte aen sach
die godtelicke goedertierenheyt en
de beschicte dat hi teghen den ouden
vyant een prins der hellen victori
vercrighen souden in manieren als
hier nae volghet In dien tiden doe
die heyden alle vrieslant beroeft had
den van al horen goeden ende veel
menschen beyde man ende wijff mit
ten sweerde ghedodet hadden eñ oec
veel menschen gheuanghen hadden
ghebrocht. soe was sinte jeroen een
vā desen gheuangen die sondlinghe
gehouden wort ō datmen hem soude

ondersoekē inden oerdel Eñ als hi
aldus ten oerdel wert ghetogen. so
was hij sere blide dat hij waerdich
gheuonden was. om den naem ihe
su lachter eñ scaemte te liden eñ bat
den here eñ seyde O here gheleyde mi
in dijnre rechtueerdicheit om mijn
re vyanden wille. ende scicket my-
nen wech in dinen aensichte Ende
doe hi ghebrocht was voer dē dinc
stoel des rechters doe was daer ve
le gheruchtes vanden onghelouigen
volkes daer die sommighe met lud
stemmen off riepen doet wech doet
wech desen bosen mensche. eñ neem
ten vander aerden: ende laets niet
langher leuen dye vyant is onser
godē Sommighe vāden anderen na
dz die heylighe mā besocht was mz
veel manieren van tormenten rye-
den den rechter dz hij hē noch meer
pynighen souden met scarpen pynē
op dat si versaet mochten werden
van sinen pinen. eñ dat ghelouighe
volc dat hem aen hinc inder lieften
godes van sulcken exēpel veruaert
souden werden Al dq wort dese hei
lighe man ghesloten in een donckere
kercker op dat hij des anderen da-
ghes den afgoden willichlijck offe-
ren soude of dat hi dat niet doen wil
lende ghedoot soude werden mz een
re wreder doot. Dese heylighe man
aldus in die doncker kerker sitten
de sanck blidelijcken sonder ophou
den segghende. O heer inden licht
dijns aensichts moet ick wanderē
eñ in dinen naem moet ic verhue-
ghen alle die daghe mijns leuens.
Des āderen morgens wort dz kint
des lichtes genomen wt der steden
der duusternissen eñ wort gheset in
horen raet voer den recht die hē toe
sprac ende seyde O jewen hebben di
oec die pinen vā ghisteren enich let
sel of weeute aen gedaen Jewen āt
woerde blidelic ende seyde Niet alle
en en hebben si gheen pijn aengheda
en. m̄ si hebben mi veel starcker ghe
maect dan ic was: wāt na veelheit
der pynen dye ick in mijnre herten
hadde. hebben die twestinghe godes
mijns heren mijn siel te meer ver-
blidet Doe vraechde hem voert die
rechter vā wat conditiē dz hi was
of wat secte dat hi hielt Jewen āt
woerde. Ick belye my edel te we
sen van gheslachte: dat ick niet en
segghe wt vermetelheyt. mer met-
ter waerheit. Ende dat ick cristum
den waerachtighen goods soen vā
mijnre kijntscheyt hebbe gheeert en
de ghedient Ende dat ic den ydelen
afgoeden nye en hebbe willen mijn
hoeft neyghen om hoer aē te bidden
Om datter ghescreuen staet: dinen
god dinen here selstu aen bidden en
de hem alleen dienen. Doe beghan
die rechter hem mz vele smekenden
woerden aen te legghen ende seyde

Hoert mi jewen eñ doet offerhande
den afgoden op dattu die tijt die du
noch leuen mogheste mit groter bli
scap brenghen moechste totten oud
dom eñ onse vrientscap moechste
ghebruken Doe antwoerde die hey
lighe man. dwaesliken so radeste mi
eñ beloefste dinghen die twiuelach
tich sijn Ic wil int seker offerhan:
de doen den almachtighen leuenden
god ihesu cristo die alleen macht he
uet den mēsche te brengen totter ou
derdom Ende die rechter seyde Ic
bits v segt ons wie is dese dien du
aldus predicste weerdich te wesen
alles loues Ende jewen antwoerde
Het is ghescreuen En wilt dat hey
lighe niet werpen voer die honden.
eñ en wilt die costelike ghesteenten
niet stroyen voer die verken Daer
om en selste nymmermeer van mi
verstaē die kennis deser waerheyt
Mer want ic somighe van die hier
bi staen voerkenne te wesen vāden
ghenen die dz ewighe leuen besitten
sellen. dese predike ic ende leer hem
dit te wesen onse hoechste religien.
Dat wi ghelouen den vad wt welc:
ken alle vadlicheyt is Eñ sijn soen
ihesum xp̄m onse heer eñ den heyli:
ghen gheest eñ datmen dese drieuou
dicheyt deelen mach ī personen we
sende een eñ ondeelbaer ind substan
cien. eñ in deser drieuoudicheyt en
is niet dat deen voer dand gaet. of
deen na dand is eñ nz dat een min
der of meerd is dan die and Mer
dat alle dese drie personen euen ghe
lijck ewich sijn eñ in allen ghelijck
Ende soe wie enighen anderen god
eert buten dese drieuoudicheyt die
beliden wi dz hi inder ewicheyt ver
loren sel wesen. Wt desen woerden
worden die kersten menschen seer
verblijt ende worden seer vuerich
totter doechden ende der geenre die
hoer gheloef noch niet starc ghenoe
ghe en was wert hoer gheloue hier
wt seer ghestarct ende gheuesticht.
Tot desen woerden stopte die bose
rechter sijn oren dat hi den heyligen
man niet soude horen spreken van
onrechte sijnre goden ende gheboet
datmen hem haestelicken pinighen
soude mit swaren pinen Ende doe hi
ter pinen gheleyt wort soe sprac hi
mit groeter deuocien sijns herten O
here ick en hebbe niet verborghen in
mijnre herten. dijn ontfermhartic:
heyt ende dijn waerheit van dinen
rade daer om bidde ic lieue heer en
wilt niet vreemde van mi maken
dine ontfermenisse Mer dine ont
fermherticheyt ende dine waerheyt
moeten mi altoes ontfangen Doe
hi dese ende deser ghelijcker bedin:
ghe gedaen hadde ende dat ynnighe
volck mit sinen gheloue ende predi
cacien starc ghemaect hadde boech
hi sijn knyen eñ gaf mit vrolicheyt

sinē hals den swaerdē des stockers
eñ wert also een heylich claer mar
telaer ende toech toten lande des he
mels daer hi ewelijcken leuen sal.
Doe quamen sijn discipulen wt vre
sen bi nacht ind duusternisse eñ be
reyden hē een stede sijnre begrauīge
Welcke stede langhe tijt veel kerstē
menschen na sijnre martelien onbe
kent bleef Mer na dattet behaechli
ken was den godtelijcken wille soe
worde sijn heylighen reliquien gheo
penbaert in manyeren als hier nae
volghet Int iaer ons heren doemē
screef neghenhondert. doe die goe:
dertieren graue dirc die andde dat
lant van hollant regierde wasser eē
lantman genoemt nothbodo recht
uaerdich eñ god vresende niemāts
anders goet begerende Mer wt god
liker lieften sijns selfs goeden den
armen kersten mēscen mindelic dey
lende. Dese daer hi lach in eenre
nacht in twiuel vā slape openbaer:
de een out man ryep van wesen eñ
van conditien segghende dese woer
den. O broeder nothbodo du selste
weten dat doer di mijn reliquiē sel:
len werden verheuen Ganc daer ō
ten oesten vandē dorp vā noertich
daer selstu vijnden mijn graft dat
beleyt ende gemaect is met cleynē
steenkens eñ ouerbrēct mijn lich
aem tot egmont daer mijn broed
adelbertus rustet Als nothbodo de
se woerden hoerde soe wort hij ver
uaert ende verstoert ende meende
dattet een fantasie off bedroch des
vyants waer ende teykenende hē
metten teyken des heylighen cruus
seyde Segt mi heer wye bistu En
de dye ander antwoerde Ick byn
die priester jewen ghemartirizeert
inden naē ōs herē jhū cristi Ganc
ende doe als ick di gheseyt hebbe
Mer nothbodo noch twyuelende
eñ vresende dat hem die bose viant
transformeren mocht ī een ghedaē
te des lichts sprac tot god almach
tich eñ seyde O heer is dit visioen
van di soe bidde ic dattet mi ander
werf ende derde werf noch openba
ren moet Aldus ghesciedet op een
and reyse in eenre nacht dat hi dit
visioen anderwerf hoorde daer hij
seer in berispet wert om dat hij die
voerseyde woerden niet ghelouet en
hādde Mer want hi verbeydende
was dat derde visioen soe gheschye
det wt die verhenghenisse goods
dat hij sijn henxsten verloes Mer
doe hij die paerden verloren hādde
soe sprac hij tot sinen bueren ende
bat hem luyden datse met hem gaen
wouden inden bosch om sijn henx:
sten te soeken. Ende si ghinghen te
samen om die te soeken tot dat die
sonne īt heetste vanden dage scinen
de eñ barnende was Eñ doe sise nz
vinden en conde eñ si seer vermoeyt

waren vander hetten der sonnen ga
uen si hem seluē te rusten bi sinte je
roens graf dz si nochtan nz en wis
ten dattet daer was Eñ doen si al:
dus daer rustende waren quā sinte
jeroen tot een vā nothbodoes ghesel
len die seer simpel eñ rechtuerdich
was daer hi ī sijn slaep lach eñ sey:
de Soen segt nothbodo dz hi tot mi
nen graue gae eñ mijn reliquien d
wt ůhef ghelikerwijs als ic hē twe
werf gheopēbaert heb Eñ wāt die
onghelouighe mēschen teykenen. so
ganc oestwert int wout eñ daer sel
stu vinden die henxten lijflic gebon
den Eñ doen dese man ontwaec ge
worden was sprac hi mit vroliker
lud stemmen Ic weet die henxsten
te vinden staet op eñ laet ons gaan
eñ ic sel v die stede wisen Allegad
stonden si blideliken op eñ gingen
ter stede eñ vonden die henxten al:
so als die heylighe mr̄telar sinte je
roen die man opēbaert had Eñ doe
die henxten gheuonden worden doe
seyde die voernoemde man tot not
bodo Siet dattu doetste dz di open:
baert is vāden reliquien te ůheffen
of di sel om dijnre onghelouen wil
een meerre quaet op comen Eñ doe
nothbodo dat hoerde wort hi ůblijt
vā dat derde visioen eñ nam an den
wech te gaen tottē voerseidē graef
dirck eñ vertelde hē al dese dingen
die hem eñ sijn ghesellen gesciet wa

ren Eñ die graue gaffet mit groter
vuericheit te kennen den biscop vā
vtrecht Die om des grauen beden
wil sond vertrec ghecomē is eñ sijn
te samen ghetogen eñ ghecomen tot
dat graft des heylighen martelaers
als hem nothbodo wijsde eñ hebben
dat graf op ghedaen eñ hebben ver
heuen mit groter eren die reliquien
des heyligen martelaer sinte jeroen
eñ hebben die doen brenghen tot eg
mont ī gheselscap des heyligen con
fessoers sinte ādelberti Eñ doe die
draeghers des heylighen lichaems
moede geworden waren eñ sond ba
re of reescap dz lange gedragē had
den eñ verre vanden bosch ghegaen
waren eñ gecomē warē tot eē wat
dz genoemt is rennemeer. sprakē
si tot malcand al murmuererende
waer ō dz si doe si inden bosch noch
waren d hout ghenoech was gheen
baer gemaect en hadden ō dat heyli
ge lichaē op te dragen Eñ doe si al
dus ůdrietelikē gins eñ wed sagē
so sagense ī die zee comē driuē tot
hem werts eē bequaem bare die be
reyt was eñ gemaect. dese nemēde
mit grot bliscap eñ dz lichaem des
heyligen mās eñ also hebbē si sond
ůdriet dz gebrocht tot egmont mit
onsprekeliker bliscap seggende soe
telic onderlinc. siet hoe goet eñ hoe
soet is te woenen broeds ī een In
deser manierē voerscreuē is geuon

den dat heylighe lichaem des glorio
sen beschermers sinte jewen eñ ghe
brocht tot egmont vten wil eñ ghe
boden ons heren ihesu cristi. dien lof
eñ glorie si inder ewicheyt Amen.

F

Te prenestijn der stadt in die
xxxiij mile van romen sinte
agapitus martelars dach dese doe
hi xv jaer out was eñ mit vuerich
totter martelien ontfunct so wort
hi ouermits den gebode aureliaens
des keysers ghehouden eñ eerst mit
rauwen zenen seer langhe gheslagē
daer na van anthiochus den rech:
ter swaerlic ghetorment Ten lesten
doe hi bi des keysers gheboden den
leeuwen voer gheworpen wort eñ
onghequetst bleef so ontfinc hi mit
ter dienres sweerde verslaghen die
crone der martelien.

Opten seluen dach te romen der
heyligher priesteren johannes ende
crispus die ind persecucien die ghe:
sciede onder dyoclesiaen den keyser
veel lichamen d heylighen dienstaf
telic begroeuen welcker verdien:
sten si daer na versellet worden eñ
ūdienden die blijscap des ewighen
leuens.

Te romen ten weghe lauicana
sinte helena des keysers constanti:
nus moeder Ende noch ꝛc.

G

Sinte magnus off sinte an:
dries des heylighen martela:
ren dach mit sinen ghesellen als du
sent vijfhondert eñ xcvij.

Inden dorp sigisterico sinte do:
naet priester die van sijn kintschen
daghen mit wondliker gracien go:
des verciert was ende menich jaer
een enich leuen leyde ende ten lesten
mit veel miraculen verclaert voer
tot cristum.

Te romen sinte julius senatoer
eñ martelars dach die als commo
dus die keyſ gheboet so langhe mit
stocken gheslaghen wordet thent hi
den gheest gaff.

Inder vryheyt van barri sinte
marinꝰ confessoers dach Eñ noch
veel ander heyligher martelaren en
de confessoren ende joncfrouwen
dach.

H

Daniel propheten dach welc:
kes heylighe ghebeenten als
sinte iheronimus ghetughet archa:
dius die keyser wt judeen in traci:
en ouerbrochte.

Inden stichte van lengiers sin
te bernardus des eersten abts van
clareualle dach eē man glorioes vā
leuen leringhe eñ miraculen.

¶ Opten seluen dach sinte porphi
rius des mans gods dach die sinte a
gapitus den heylighen martelaer jn
gheloue ende in leringhe hem insette
de ende starckede.

¶ In den eylande herio sinte phili
bertus abs dach dese gaf hem nae
tijtlike ridderscap totten ridderscap
cristi ende was een deuoet fundator
of beghinre van veel cloesteren.

¶ Inder stadt corduba der heyli:
gher martelaren dach ende moninc
ken leonigildus ende cristofforus
welcker lichamen nae dat si ontho:
eft waren jnden vuyer verbrandet
worden ende offerden onsen here

¶ Opten seluē dach dach sinte auc
tor biscop van trier Ende noch ve
le andere heylighe martelaren ionc:

Die legende van sinte barnaerdus

Barnaert was gheboren ī een
burch ī burgondien die fon
rang hiet van herde edelen eñ ghees:
teliken luden Sijn vader hiet cecel:
ling. eñ hi was een voerbarich rid
der ter werelt. eñ gode seer gheeste:
lijc eñ ghetrouwe. Eñ sijn moeder
hiet malech Dese vrouwe wā seuen
kinderen ses sonen eñ een dochter.
eñ die worden alle moniken. eñ die
dochter wort een nonne. Te hant
als dese vrouwe een kijnt ghewon
nen hadde. soe offerdet sijt gode met
hoere handen. eñ si en lietet nyemāt
soghen dan hoor seluen. als of si be
gheerde met horen melke die kijnde
ren die doghet in te storten. Ende
doe hoor kijnderen groet ghewassen
waren. alsoe langhe als si onder ho
or waren. soe seynde sise bet ter wo:
estinen wert dan ten houe. want si
voetdese mz grouer spisen. als of si
se te hant ter woestinen wert soude
seynden Ende doe si horen derden so
ne dat was barnaert begort hadde
inden lichaem also sach si enen dro
em ende dat voer teyken van dyen
dz toecoemende was Eñ hoor doch
te dat si droech enē witten hont die
op sinen rugge al roet was. eñ dat
hi bassede in horen lichaem Eñ doe
si dit enē goeden man seyde. so ant
woerde hi mit eens propheten mon
de Du selste moeder wesen van al:
ten goeden hont die wachter wesen
sal van gods huse. eñ hi sal seer bas
sen teghen dye vyanden des ghelo:
ues. want hi sal wesen een eerbaer
predicaer ende hi sal vele luden ghe
nesen met sine medicine der edelre
tonghen Doe barnardus noch eē
kindekijn was eñ hij seer siec was
int hoeft soe quā een wijf tot hem ō
dat si mit horen sanghe die siecheit
soude verlichten. m̄ hi riep met gro
ter onwaerdicheit eñ stietse vā hē
Mer dit goede kint en ontbrac go
des ontfermherticheit niet. mer hij

stont te hant op ende wort ghewa-
re dat hi te hant ghenesen was.

¶ Een derstnachte doe bernardus dit kint des nachts ontbeyde î die kercke dat men metten doen soude. Ende hi begheerde te weten op wat ure vander nacht dat christus ghe boren was. Doe openbaerde hem cristus als een kindekijn als of hi voer sijn oghen hadde worden ghebo ren wt sijn moeders lichaem Ende daer bi so hielt hijt also langhe als hi leuede dat doe was die ure van ons heren gheboerte Ende vā dier uren so wort hem ghegheuen dieper ende hogher verstandenisse tot dien dat behoert die sacramente van de ser gheboerten Ende om dese saken so maskede hi namaels in die ere van onser vrouwen ende hoert kinc int be ghinsel van sijn leuen een sonder-linghe ceren werck daer hi dat ewā ghedinc te doudet Die enghel gabri el wort ghesent van gode Doe die duuel vernam die saligha opset de ses kints suuerheyt. soe hadde hijs nijt ende brochte hem voer vele stric-ken van bedrogha Doe bernaert een luttel tijts sijn oghen op een wi ue hielt so scaemde hijs hem te hant ende wreecte dat wredelic ouer hem seluen ende hi sprane î een staende water beuroren mit yse. ende duerde daer in also langhe. want hi bi na al verstijft was Ende dat hi alsoe bider graden ons heren sijn bedrin ghe quijt wort Omtrent die selue tijt so quam een maghet ouermits raet vanden duuel. ende viel al naect in sinte bernardus bedde al naect daer hi lach. ende hi keerde hem ouer die ander side ende hi sliep. Ende dit onsalighe wijf ontbeyde een tijt ende ten lesten begonde si hem te tas ten ende te bewegen. mer doe si sach dat hi hem niet en verwerde al was si alte onscamel. nochtans scaem-de si hoer ende stont op ende vloech vanden grooten wonder ende van groe ter vresen Op een tijt doe sinte ber-nardus gheherberghet was in een-re vrouwen huys. soe marcte die vrouwe dat die jonghelinck schone was van aensichte. ende si wort se-re ontsteken in sijnre minnen ende si dede hem eē bedde besiden hoer ma ken Ende des nachtes quam si al heymelic tot hem onscamelic Ende dese bernaert gheuoelde so riep hi moerdenaers moerdenaers. Doe hi dit riep so vloech dit wijff Ende dz ghesinne stont op ende ontstaken een licht ende sochten den moerde-naer. mer si en vonden s niet ende ele die ghinck weder te bedde wert. en de si rusten alle. mer dat onsalighe wijf en ruste niet. ende si stont efter op ende ghinc tot bernardus bed-de. ende hi riep efter moerdenaers moerdenaers. men sochte efter den

mōerdenaer. mer bernaert dien al
leen stende en openbaerden hem niet
Ēn aldus veriaechde hi driewerff
dit wijf. nochtan so en conste si ho-
re nauwe onthouden Ēn des ande-
ren daghes doe bernart voer opten
weeth. so bespotten sine ghesellen en
de vraechden hem hoe hi so menich-
werue moerdenaers ghewepen had
de. Hi antwoerde hem. waerlijcke
soe woude mi te nacht een moerde-
naer bewesen. want onse weerdin
ne die pijnde hoer te stelen den scat
der maechdomme dien ic nymmer
meer en hadde moghen wederghen
Doe sinte Bernaerdus maecte dat
tet nz selder en waer te woenen mit
ten serpenten soe begonste hi te pen
sen omme te vlien ende hi doechte
doen ind graeuwer oerden te gaen
Doe dit sine broeders vernamen
ende sijt hem pijnde te ontraden al-
le dat si mochten so gaff hem god al
so grote graeie dat men hem dat niet
en mochte ontraden. mer ouermits
sijnre bedinghe so wan god sijn bro
ders. ende oeck vele andre totter
oerden. mer ghenaert sine broeder
dat een vroem ridder was hi hielt
sijn broeders woerden al voer sot-
heyt Ende hi veronweerde al dat-
men hem seyde Doe wert bernart
die al barnende was int gheloue
wonderlijcke vergramt mit toerne
van godliker minnen en seyde broe

der mijn ick weet dat wel dat moy-
nisse alleen verstandenisse ghenen
sel dinen oren. Ende hi leyde sinen
vingher aen sijn side ende hi seyde.
Die dach sel comen ende hi sel haes-
telic comen dz een spere dese side sel
doer steken ende den raet dien di nu
verstekes die sel dan tot uwer her-
ten gaen Na luttel daghen so wort
ghenaert van sinen vyanden ghe-
uaer Ende in dese stadt die hem si-
ne broeder wijsde mitten vinger in
sijn side soe dwech hi een speer ghe
steken ende alsso toechmen endelij
den in die vanghenisse. Mer ber
naert quam tot hem. mer doemen
hem niet en liet spreken doe riep hi
tot hem. Gherijt broeder weet dat
wi cortelic gaen selden inden cloes-
ter. Opten seluen nacht soe vielen
die yseren van sinen beenen ēn die
dore ghinck op bi hoer seluen. ende
hi vloech blidelijcken weeth ende hi
seyde sijn broeder dat sijn opset ver
wandelt was. ende dat hi monick
werden woude Int jaer ons heren
dusent hondert ende twaleff Ende
int vijftiende jaer na dz die graeu
we oerde begonste. soe ghinck ber-
nardus die twee ende twintich ja
ren out was mit dertich sinen ghe
sellen in die graeuwe oerde Ēn doe
hi mit sijn broeders wt sijns vads
huys ghinck gwido die die outste
was Doe hi vimardum sijn minste

broeder die noch eē kint was sach
spelen opter straten mitten anderen
kinderen soe seyde hi Vinert broed
sich di bliuet alleen alle onsen goet
mer dit kint en antwoerde nz kin
scheliken. mer het seyde Ghi selt al
dus den hemel hebben. ende ghi heb
bet mi allene ghelaten die eerde. dit
en is niet effen ghedeylt Daer nae
bleef hi een luttel tijt mit sijn vader
mer hi volghede daer na sine broe:
ders Doe sinte bernaerdus in die
oerde ghegaen was. soe wort hi soe
sere verswolghen inden gheest eñ so
veronledicht mit gode dat hi gheen
lichamelike sinnen besichde. want
doe hi een jaer gheweest hadde in:
der nouicien cellen so en wiste hi nz
off dat huys een verwulft hadde.
Doe hi langhe tijt wt eñ in die ker
ke ghegaen hadde. so waende hi dat
ter mer een veynster en hadde ghe:
weest int hoeft vand kercken daer
der drie waren Die abt van cister:
cien seynde broederen om te funde:
ren dat huys van clereuays Ende
hi sette hem bernaerdum tot enen
abt. ende hi was daer langhe tijt ī
groter armoeden eñ hi maecte dic
wijl sijn wermoes van wilden bla:
den Ende bernardus waecte bouē
der menschelicker natueren. want
hi plech hem te beclaghen dat hi ghe
nen tijt also seer verloes dan als hi
sliep Ende hi achtede bi na alleens

die slaep ende den doot. wāt die sla:
pen die schinen doot te wesen mitten
menschen. alsoe die dode schinen sla
pende voer gode Ende daer om als
hi yemant hoerde seer snorcken. of
als hi yemant sach ontamelic leg
ghen slapen. soe en mochte hijt nau
we doechsamelicken liden. want hi
waende dat hi vleyschelick of weer:
lic sliepe Sinte bernardus begheer
lichept en wort nauwe mit enigher
begheerten ghetoghen op eten. mer
om die vreese van te misdoene. soe
ghinck hi ten eten als tot enen tor
mente als hi ghegheten hadde. soe
plech hi altoes oū te pensen hoe ve:
le dz hi ghegheten hadde mer als hi
ghewaer wort dat sijn begheerte oū
sijn mate was ghegaen. soe en liet hi
dat nz onghecastyet bliuen Hi had
de eerste sijnre kelen begheerten also
ghetamt dat hi in veel manieren si:
nen smaeck verloren hadde Want
bi roekeloesheden. so was hem eens
olye voer gheschencket eñ hi dranc
se alte malen wt ende hi en wistet
niet Men brochte hem oec eens bi
roekeloesheyden verhart bloet ende
dat at hi langhe tijt voer botter.
ende hi en wistes niet. want hi sey:
de dat hi allene water smakeden.
om dat sine kinnebacken. ende sijn
kele cout was als hi dranck Wat
dat hi ī die heylighe scrifte gheleert
hadde. sonderlinghe dat hi dit in

bossche̅y off inden velden ontfaen hadden mit ghedencken ende mit bedinghe seyde hi. ende hi seyde tot sinen vrienden dat hi ghen meyster en hadde ghehadt sonder die eyghen boemen ende die boeken boemen. Op enen tijt seyde hi oeck dat hem daer hi ghedencktede was. off in bedinghe was. openbaerden die heylighe scriftuere altemael als onthonden ende oeck bedudet. Alsoe als bernaert seyt ī cantiken doe hi een weruen sprac van dien dat hem die gheest in gaf Ende hi daer van een deel of binnē behielt. op dat hi op een ander tijt wat of hadde te spreken. soe quam tot hem een stemme ende seyde Also langhe als du dit behoudes. soe en selstu anders niet ontfaen Jn die cleederen ghenoech de hem altoes armoede. mer onreynicheyt hatede hi Ende dz was om dat van buten nz schimen en soude weteloesheyt of begherte van ydel re glorien. daer omme soe hadde hi dit bisprake altoes in sijn mont en de in sijn herte Wie doet dat nyemāt en doet dies verwondert alle menschen. Ende hier om soe droech hi menich jaer een haren cleet also langhe als hijt übergheu mochte. mer doe hijt wiste dat ment wiste soe leyde hijt off ende hielt die ghemeyne ghewoente Niet en lachede hi soe dedet hem meerre cracht dat hi soude mogen lachen dan om dat lachen weder te staen Ende pijnlicker was hem te lachen dan hem daer van te wachten. Hi plach te seggheu dat die ghedwechsaemheyt in drien ghedeylt was Dat is te weten in quade woerden eñ totten verliesen van gode. ende totten slaghe vanden lichame Ende in een exempel heeft hijt ghetroeft dat dese ghedwechsaemheyt in hem was Doe sinte bernardus een biscop enen brief hadde geschreuen daer hi hem vrendlicke in vermaende tot doechden soe hadde die biscop in alten gwoten onweerde ende screef hem weder alten felleu epistel Ende seyde inden beghinne aldus Saluyt. ende niet den gheest van blasphemien Daer op ātwoerde bernaerdus aldus Jck en ghe loue niet dat ic den gheest van blasphemien hebbe. ende ic en hebbe nye mant ghenoect noch vloeken en wil. sonderlinghe den prince van mīne volcke Een canonick reguliер quam tot sinte bernart. eñ hi bat neerstelic datmen ontfaen soude in een monic Ende doet sinte bernare niet doen en woude mer doe hi hem niet dat hi weder tot sijnre kercken ghinghe so seyde die canonic. waerom hebstu dan in dinen boecken so gwotelic gepresen die volmaectheyt ofte du den ghenen daer toe niet en hels peste diese beghereu te vercrighen.

Of ic dijn boeken hadde. dat ic se al
scueren mochte Sinte bernaert sey
de Ey laes du nye ī enighe van mi
nen boeken dattu niet volmaect en
moghes wesen in dijn cloester Ick
hebbe in al mine boeken gheseyt en
de gheladen dat men die seden bete
ren soude en niet die stat te verwan
delen Ende dese sotte canonic scoet
op sinte bernart en sloech hem sere
an sijn wangen so dat hi wet wort
van die slaghen dat hi swelde Ende
die ghene die daer bi stoden scoten
op dese sacrilegum mer sinte ber
nart verboet hem al wepende en hi
beswoerse dat hi hem niet en dede.
Hi pleech oeck die nouicien te seg
ghen die ī die oerde quamē Of ghi
comen wilt tot dien dat binnen is
so laet butē den lichaem die gi vter
werlt ghebracht hebt. en die gheest
come allene hier binnen. want dat
vleysch en profijt nz Sinte bernar
dus vader die allene thuys ghebli
uen was hi ghinc ten cloester wert
ende na een luttel tijts soe starff hi
daer in goeden outheyt Sijn suster
die in echscap was ī die werlt om
dat si in vresen ind werelt was om
hoer rijcheyt ende weeldicheyt soe
voer si totten cloester wert om hoer
broeders te versoeken Ende doe si
daer ghecomen was mit houeerdi
ghen gheselscap. ende mit grooter be
haghelicheyt. soe verwonderse sin
te bernaerdus als die duuels net
te dat ghespreyt was om die sielen
te vanghen Ende hi en liet nyemāt
tot hoer gaen. Ende doe si sach.
dat ghen van horen broederen tot
hoer en quam sonder die een die die
poertier was en die seyde tot hoer.
dat si enen bewonden stront was.
Doe wort si seer screyende ende sey
de Al bin ick een sondaer om al
dusdanighen menschen starff chris
tus Ende om dat ic weet dat ic een
sondaer bin. daer om soecte ick raet
ende spraec aen goeden luden Ende
al verwonweerdet minen broeder mi
ne vleysch. doch so doet gods kneech
te comen tot mijnre sielen. ende hi
ghebiede mi ende wat dat hi mi ghe
biet dat sal ick doen Doe bernaert
hoerde wat si ghelouede soe ghinck
hi mit sine broederen tot hoer En
de om dat hise niet en mochte scha
den van horen man. soe verboet hi
hoer ten eersten alle die houerdye
vander werelt. ende hi bevaal hoer
te leuen. als hoer moeder hadde ghe
daen ende alsoe liet hise varen En
de doe si weder keerde soe wort si
alsoe verwandelt dat si in die wer
relt leefde als off si in die woestine
hadde ghewoent ende si scheyde hoer
van alle die werelt Ten lesten ver
creech si mit groter bedinghe van ho
ren man dat hi hoer oerloff gaff. en
de si ghinck in een cloester. Op een

tijt doe sinte bernart alsoe siec was
dattet scheen dat hi sinen gheest ghe
uen soude. so wort hi op ghenomen
inden gheest. Ende men beual dat
men brengen soude voer gods oer
den. Ende daer was oec die duuel
teghen hem ende wroechden mit val
schen claghen. Ende hij seyde daer
al dat hi ghedaen hadde. ende pijn:
de daer sinte barnart alte seer te hin
deren mer sinte barnaert die nz ver
stoert noch verueert en was die sei
de Ick weet wel dat ick met mine
verdienten nz waerdich en bin dz
hemelrijck mede te vercrighen. mer
mijn here ihesus cristus behoedet ōs
met dubbelden rechte dat is van:
der erftachticheyt sijns vaders en
de omme dye verdiente van sijnre
passien. Inden eersten laet hi hem
ghenoeghen. ende inden anderen soe
gheuet hijt mi ende ouermitds dye
ghifte van desen rechte soe en scame
ick mi niet. ick en sal vercrigen En
de met desen woerden soe wort die
duuel confuus ende alle die verga
deringhe scheyde ende sinte barnart
die quam weder tot hem seluen Hi
dede sinen lichaem alsoe seer onder
met vasten ende met waken. dat hij
altoes soe sonderlinghe sieck was.
dat hi dat conuent niet volghen en
mochte Op een tijt doe die broede
ren voer hem baden. so wort hij ghe
waer dat hij verlichtet wort. ende
hij vergaderde die broederen: ende
seyde. wat behoudi enen onsalighe
mensche ghij sijt starcker. ende ghi
hebt verwonnen spaert ic bidde v
spaert ende laet mi steruen Ber:
naert dye wort van vele steden ghe
coren tot enen biscop Ende sonder
linge te ianuen eñ te melanen dien
seer eyscheden. mer hij en ontseyts
niet noch en ontfincs niet. mer hij
seyde dz hi sijns selfs niet en waer.
mer dat hij gheset was tot anderen
luden dienste. want dye broeders
waren op hoeren hoede. ende hadden
by sinen raede vercreghen vanden
paeus dat hem luyden nyemant en
soude moghen benemen Op een tijt
doe die broeders vandē tsatwysen
voer hem baden. eñ hem hadden ver
socht. ende si in vele saken in hem
wel ghesticht waeren. soe was een
dinck daer die prior van dier stede
alte seer in verwonderde. dat was
sinte barnaerts sadel. waer bi dat
hi behaghelijc was Doe dit die pri
or een van sinte barnaerts broeds
seyde ende vraghede. ende dyt dye
monicken voert seyden. so hadde hi
des oeck selue alten groten wonder
ende hi vraghede doe. hoe dat die sa
del was. want hi wasser op gheco:
men van clareuays totten cartusen
mer en wiste niet hoe dat sijn sadel
was. Hij voer oeck eens enen he
len dach neuen dat water van lossa

nen. ende hi en sachs niet. off hi en
dochtet niet dat hi ghesien hadde.
want des auonts doe sijn ghesel-
len van dat water spraken soe vra-
ghede hi hem waer dat was. ende
doe si dat hoerden. soe hadden si
des groten wonder Die oetmoedic
heyt sijnre herten verwan die hoech
heyt sijns name Ende alle die we-
relt die en mochte hem alsoe hoech
niet verheffen. hi en werp hem sel-
uen meer onder Alle menschen hiel
den hem voer alte heylich. mer hi
achte hem seluen voer alte cleyn. eñ
al ůhieuen alle menschen hem noch
tans en verhief hi hem seluen bouē
nyemant wāt also dicwil seyde hi
als hi erghent was onder groet eer
licheyt ende onder grote gonste vā
volcke so dochte hem dat een ander
daer voer hem stont dien hi die ere
liet. eñ hi hielt in hem seluen dat hi
daer niet en was ende hielt dit als
voer enen droem mer daer hi ond
simpelre broeds was. daer die oet-
moedicheyt onder ghemint was.
dat hi hem daer vant. des was hi
blide. ende dat hi weder in hem sel-
uen gecomen was Altoes so vant
men hem voer die ghetiden lesende
off scriuende off denckende off des
broeders prekende Op een tijt doe
hi den volcke predicte eñ si alle sijn
woerden neersteliken ende ynnich
lijcken ontfinghen. so quam in sijn
ghedachte aldusdanighe becoringhe
waerlick du predicste nv alte wel.
ende si horen di alle gheerne. ende si
houden di alle voer wijs Doe sinte
bernardus ghewaer wort van de-
se becoringhe. so sweech hi een luttel
ende dochte off hi voert gaen wou-
de dan niet. Ende te hant soe wort
hi verstoutet mit goods rade. ende
antwoerde sine becoere Ick en be
gans om di niet. ende ick en sels
om di niet laten noch eynden En-
de aldus so predicte hi sekerlic tot
ten eynde. Een monick was die
een rebaut was ter werelt ende een
speelre ende hi woude weder ter we
relt keren om die duuel diet hē riet
Ende doe hem bernart nz en moch
te houden. so vraechde hi hem waer
bi dat hi soude leuen Hi antwoer-
de ic can dobbelen daer bi sel ic leuē
Bernaert seyde of ick di gaue een
deel ghelts om half dat gewinne eñ
wilstu elck jaers tot mi comen eñ
deylen mi die ghewinninghe Doe hi
dit hoerde soe wort hi seer blide eñ
seyde dat hi dat gheerne doen wou-
de Ende bernaert dede hem xxx scel
linghen gheuen ende hi ghinck daer
mede wech Dit dede bernaert om
dat hi hem aldus ten cloester weder
woude brenghen Ende het gheschie
de also Doe dese monick wech ghe
gaen was soe verloes hijt al. eñ hi
quam van scande voer die poerte.

Doe dit bernaert hoerde. soe ghinc
hi blideliken tot hē daer buten. eñ
hi ondede sijn scoet om dat si dat ge
win tsamē delen souden Die rebaut
seyde hē. vad ic en hebbe nz gewon
nen. mer of ghi wilt soe neemt mi
voer v deel Eñ bernaert antwoer
den vriendeliken tot hem Isset also
so isset beter dat ic v neme dan dat
ic beyde verlore Op een tijt doe ber:
naert reet so clagede hi eē lantman
die mit hē opten wech ghinc dattet
herte so onghestāde ī bedinghe was
Doe dat die lantman hoerde so ver
wondde hi sinte bernaert eñ seyde
dat hi een vast ghestādich hert ī be
dinghen hadde Ende om datten ber
nart woude bekeren eñ van sijn on
wetenheyt bedwinghen so seyde hi.
scheyde di vā mi een luttel eñ ganc
eñ segt een pater noster mit alre in:
nicheit dattu moghes Eñ mogheste
dat pater noster seggen mit alre in:
nicheyt eñ sond enich and ghedach
ten dijnre herten so sel ic di sonder
twiuel gheuen dat peert daer ic op
sitte. mer beloue mi bi dijnre trou:
wen dattu mi segghen selste off du
daer en tusschen ands niet en penste
Dese lantman wort blide eñ hielt
dz peert thant ghewonnē eñ ghinc
vromelic an die een side. eñ hi ūgad
de hē seluen int herte eñ begonste dz
pater noster. mer eer hi int midden
quā. so quā hem int herte een gepen
se of hi die sale mitten peerde hebbē
soude Doe die lantmen dit mercte
soe ghinc hi haestelick tot sinte ber
naert eñ seyde hem wat hi gepenst
hadde in sijnre bedinghe. Eñ hi en
vermat hē seluen soe onwijsseliken
niet meer als hi te vren dede Broed
robertus sinte bernaerts monic eñ
sijn neue nāder werrelt mit sommi
ghe luden rade so ghinc hi mit in sijn
joncheyt in die oerde te clungi Eñ
als bernaert dit een luttel langhe
hadde laten liden soe opsette hi hem
weder te roepen mit een brieff Doe
bernaert desen brief dichte daer bu
ten Ende dese brief een and monic
wt sinen monde screeff soe viel een
haestelic reghen Ende doe die ghene
die den brieff screeff den brieff vou
de hebben soe seyde sinte bernaert.
Het is goods werc. eñ en ontsich
di niet te scriuen. dus screeff hi den
brieff midden inden reghen. al wast
dattet al omme reghende. nochtan
ūdreeff die craft d godliker minnē
den reghen vā daer Doe in een cloes
ter dz bernaert gemaect hadde ghe
comen was een grote vergāderin:
ghe van vlieghen. jae also groet dat
si alle die monicken also groten pi
ne daden soe seyde hi Ick verbanse
Eñ des morghens vonden sise alle
doot Doe bernart ghesent was vā
den paeus te melanen dat hise ver:
soenen soude mitter kercken Eñ hi

te papien ghekeert was soe brochte
hem een man sijn wijff die beseten
was. ende die duuel begonde wt
des wijfs mont te roepen ende ber-
nardus laster eñ scande te segghen
Dese die poreye eet in wermoes en
sel mi niet verdriuen wt mijnre wo
ninghe Ende sinte bernaert seynde
tot cyrus kercke. mer sinte cyrus
woude sijn gast dat vordel gheuen
ende en woude dit wijf niet ghene-
sen Ende dus brochtmense weder
tot sinte bernardus Doe begonste
die duuel wt hoeren mont te spre-
ken Cyrus en sel mi niet verdriuē
noch bernardus du en selste mi nz
wt jaghen Hier op antwoerde ber
nardus Cyrus noch bernaert en
sel di niet verdriuen. mer onsen he
re ihesus cristus Ende hi dede een be
dinghe. ende die duuel seyde Hoe
gheerne soude ic wt dese quāde que
ne gaen. om dat ic soe swaerlick in
hoer ghepijnt bin Ic soude gheerne
wt gaen mer ic en mach want die
grote here en wilts niet Bernaert
seyde hē Wie is die grote here Die
duuel seyde Jhesus van nazareth
Bernaert seyde hē. hebste hē ye ghe
sien Doe ātwoerde hi ja ic So sey
de bernaert. waer saechsten Hi sey
de. ind glorien Eñ bernardus sey-
de. waerste ind glorien Hi ātwoer
de. ja ic Doe seyde bernardꝰ Hoe
quaestu daer wt Hi seyde mit luci-
fer vielen wi een groete menichte.
Dit sprac al die duuel droeflic da
er sijt alle hoerde vter quenē mont
Bernart seyde hem Soudeste wel
willen wed keren ind glorien Eñ
die duuel lachte al scaterende ī wō
dlike manieren eñ seyde Het is te
laet Ende doe bede bernaert eñ die
duuel voer vten wiue. mer doe ber
naert van daer gheuaren was. soe
ghinc die duuel daer wed in Ende
hoer man liep tot sinte bernaert eñ
seyde hem hoet geuaren was. eñ ber
nardus dede hoer aenden hals han
ghen een briefkijn daer in ghescreuē
was Duuel ic beuele di inden na-
me ons heren ihesu cristi dattu nym
mermeer desen wiue en ghenakes.
Doe dit gedaen was also en dorste
hi hoer niet meer genaken Te equi
tanien was een wijf die alte onsa-
lichlijc wort onsuuert van een alff
die duuel Dese alff reetse vij jaren
ende besmettese mit onghelouigher
ōcuyscheyt Doe daer sinte bernar
dus quam alsoe dreyghede die du
uel dit wijf dz si tot hem nz en gin
ghe. want hi seyde tot hoer dat sin-
te bernaert hoer niet en soude mo-
ghen helpen Ende oeck waert dat
si tot hem ghinghe hi soudese als
sinte bernaert wech waer also seer
quellen die hi te voren alte seer had
de gheminnet Mer dit wijff ghinc
mit groter betrouwen tot sinte ber

naert. ẽn si seyde hem al screyende
al horen noot. Ende hi seyde hoer
neemt minen stoc ende leeten i dijn
bedde. ende mach hi di dan yet doen
dat doe hi Doe si dit ghedaen had:
de ende si op hoer bedde lach alsoe
quã die alf te hant mer hi en moch
te niet doen dat hi plach te doen.
noch hi en mochte dat bedde niet
ghenaken. mer hi dreyghede dat
wijff anxtelijcken dat hi dit ouer
hoer weten soude als sinte bernar
dg wech waer Doe si dit sinte ber:
naert gheseyt hadde. so vergaderde
hi alle dat volck ende dede elck een
barnende steerse i die hant dragen
ende voer alle die vergaderinghe.
soe verbande hi den alff Ende ver:
boet hem dat hi tot desen wiue en:
de tot ghenen wiue mit sulcker on:
cuyscheyt niet ghenaken en soude.
Ende soe wort si van deser oncuys:
cheyt verlost Doe sinte bernaert ge
sent was in dese selue prouincie om
dat hi den hertoghe van aquitani:
en weder soenen soude mitter kerc:
ken Ende die hertoghe ghen sins
en woude worden ghesoent so ghinc
bernaert misse doen. ende die her to
ghe bleeff buten der doren staen als
een verbannen man Doe bernaert
pax domini sit semper vobiscum ge
seyt hadde soe leyde hi gods lich:
aem op die patene ẽn droecht mit
hem Ende ghinck mit eneen ontste:
ken aensicht ende mit bernenden o
ghen. ende hi aen ghinck den graue
mit vreselicken oghen ende woerden
ẽn seyde wi hebben di ghebeden ẽn
du hebstet uonweert. mer sich ma:
nen sone die die here vand kerken
is die du vervolgheste hi is tot di
ghecomen Sich hier is dijn rech:
ter in wies name alle knyen wor:
den ghebooghen Sich hier is die
rechter daer dijn siele voer sel com
men. selstu hem dan also verwonneer
den alstu sinen knecht versmaetste
weerstaten dan nv of ghi moget
Ende te hant wort die graue ver:
stijft. ẽn bleuede mit al sijn lichaem
Ẽn also viel hi voer sinte bernaer
dus voeten Doe stiet hem sinte ber
nardus mit voeten. ende hieten op
staen om goods sentencie te horen.
Ende hi stont al beuende op ẽn hi
volbrochte hem al dat sinte bernar
dus beual. Dese graue was sinte
willem alsmen in sinen leuen leest.
Doe sinte bernaert i almanien ge
comen was om een grote onruste te
vreden. soe seynde hem een eertschen
bisscop een eersamich clerck te ghe:
moete Ende als dese clerc seyde tot
sinte bernardum dat hem sijn here
hem te ghemoete gheseynt hadde so
antwoerde hi Een ander here heeft
di gesent Des hadde die clerc won
der ẽn seyde dat hem nyemant ghe:
seynt en hadde sonder sinen here die

aertsche biscop Sinte bernaert sey
de wed du dwaelste sone du dwael
ste. want die here cristus die heuet
di ghesent die meerre is. Doe dit
die clerc verstont so seyde hi waen
di dat ic een monic werden wil dz
en moet mi niet ghescien. want dat
en peynsde ic nye noch en quam in
mijn herte niet. mer binnē dien sel
uen weghe. so liet die clerck die we=
relt eñ hi wort een monic van ber=
nardus hant ghecleet Doe hi enen
harden edelen ridder in sijn oerde ōt
fangen hadde Ende dese ridder sin
te bernaerdum op een tijt volghe=
de. so wort hi alte seer becoert. mer
doe een vanden broederen hem alte
dreuich sach. soe vraechde hi hem
die sake daer of. ende hi antwoer=
de hem Ic weet wel dz ic nymmer
meer blide wesen en sel. Doe die
broeder dit woert sinte bernardꝰ
gheseyt hadde soe bat hi neerstelick
voer hem ende die broed die te vo=
ren dreuich was eñ seerich scheen
hi wort van die tijt blidelicker en
de vrolijcker dan die ander. Ende
doe die voerseyde broeder den rid=
der verweet die dreuicheyt die hi
hem gheseyt hadde. soe antwoerde
hi Seyde ic dz ic nymmermeer bli
de wesen soude. soe segghe ic nv dat
ic nymmermeer dreuich wesen en
sel Doe sinte malachias die biscop
vā hierlant in sinte bernarts cloes
ter ghestoruē was. eñ sinte bernar
dus ouer hē misse dede so openbaer
de hem god malachias glorie Ende
mit ons heren in sprekinghe soe ver
wandelde hi die forme vander col=
lecten na dien dat hi dat sacramēt
ghenomen hadde. eñ seyde eñ sanc
blideliken aldus God die den heyli
ghen malachien dijnre heyligher ū
dienten hebste ghelijckent ghif dat
bidden wi. dat wi die sijnre duerba
re doots feesten begaen na volgen
moeten die exempelen sijns leuens
Ouermits onsen here ihesus Ende
doe hem die regiere des coerts seyde
dz hi dwaelde so seyde hi ic en dwa
le niet want ic weet wel dat ic seg=
ghe Daer na ghinc hi tot malachi
as lichaem eñ custe sijn heylige voe
ten Doe bernaert inden beghinsel
vand vasten wort versocht vā vele
nywe ridds. so bat hi hem dat si hē
in die heylighe tiden wouden op hou
den van hoer ydelheyt. eñ van lodde
rien wachten Ende doe sijt hem ghe
ne sins ghelouen en wouden. so hiet
hi datmē hem wijn voer schencken
soude eñ seyde drinct d sielen dranc
Eñ doe si ghedroncken hadden. soe
voeren si te hant ter stat wert eñ si
die nz ghelouen en wouden een lut=
tel tijts hē te wachten si gauen doe
al hoer leuen lanck gode Ten lesten
doe sinte bernaert sijn doot naecte
so seyde hi sijn broederen Ic late di

drie dingen die ghi houden selt die ic ī minen leuen ghehouden hebbe so ic naest mochte Nyemant en woude ic vertoernen noch scande doen. Eñ vielre sommels yemant in. dat verhude ic als ic best mochte Ende altoes loefde ic mi seluē min dan eē and. alsmen mi misdaen hadde so en begheerde ic gheen wrake ouer den ghenen die mi misdede Siet ic laet v godlike minne gedoechsamheyt eñ oetmoedicheyt Na dien dat hi vele miraculen ghedaen had. eñ hi C eñ lx cloesteren ghesticht hadde ende hi veel boeken ghemaect hadde doe hi lxiij jaer out was Int jaer ons heren M C eñ liij so starf hi onder sine kinderen handen Na sijn doot so vertoende hi menichwerue sijn glorie want hi openbaerde enen abt ī sijn cloer ende hi hiet hem dz hi hem volghen soude Ende doe hi hem volghede. soe seyde hem sinte bernaert. Siet wi comen ten berghe lybacus ende du selste hier bliuen ende ic sel daer op gaen Doe hem den abt vraghede waer om dat hi daer op gaen woude. so seyde hi Ic wil leren De se abt had det wonder ende seyde vader wat wilstu leren. want wi en weten nv nyemant die dijns ghelijc is in consten Eñ sinte bernart seyde gheen conste en is hier noch hier en is gheen bekennen der waerheyt Ende mit desen woerden ontuoer hi hem Ende die abt merkede desen dach ende hi vant dat doe sinte bernaert gh storuen was Onse heer dede ontallicke veel miraculen bi bernaerdus sinen ghetrouwen knecht.

B

Inden lande des stats vā gaualitaen sinte priuatus bisscop eñ martelaers dach die ghepassijt was in valeriaens eñ galieens der keyseren tiden.

Opten seluē dach sinte bonosus ende maximianus welcker gesten men bescreuen vint.

Inder stat salona sinte anastasius martelars dach dese doe hi ridder was ende sach dat sinte agapitus in den tormenten cristum starckelic beliede soe riep hi ende seyde d kerstenre god is groet ende daer en is anders gheen god dan hi. eñ doe die rechter dese woerden aurelianꝰ den keyser gheboetscapt hadde so geboet hi datmen doden soude.

Item sinte quādratus biscops dach Ende noch veel ander heyligher martelaren ꝛc̄.

C

Die octaue van onser vrouwen hemeluaert.

¶ Te romē sinte thimotheus martelaers dach dese wort gheuanghen vanden rechter der stat traquinus ende mit langhe hoede des karkers versaluwet ende doe hi noch den afgoden nz offeren en woude so wort hi derdewerf gheslagen ende mit oū swaren gheselinghe mishandelt ende ten lesten onthoeft.

¶ Opten seluen dach te augustuduyn sinte simphoriaens dach onder aureliaen den keyser dese doe hi den afgoden niet offeren en woude so wort hi eerst ghepijnt mit slagen daer na inden karcker ghedaen eñ ten lesten onthoeft eñ veruulde sijn martelie.

¶ Inder vryheyt van romen der heyligher pelgrummen ende martelaren marcialis epicteij saturninꝰ aprilis eñ felix mit hoer ghesellen.

¶ Te romen sinte saturninus mr̄telaers dach dese doe hi willichlick beliede dat hi kersten was so wort hi ouermits ghebode vitellius des rechters verwerdelt te onthoefden ende begrauen ten weghen aurelie. Ende noch ꝛc̄.

Die legende van sinte thimotheus

Thimotheus wort ond̄ newne vanden rechter d̄ stat ghepassijt Ende doemen hem pijnde eñ men sine wonden bestweyden mit leuende calke. eñ hi hier ī gode danckede Soe stonden daer twee enghelen besiden hem. ende seyden heft op dijn hoeft ten hemelwert ende sich eñ hi sach opwert ende sach den hemel open. ende ihesum houdende een crwen van duerbaren stenen Ende hi seyde Dese crwen selstu ontfaen van mijnre hant Doe dit een man sach die appollinaris hiet so dede hi hem dopen Ende om dz si beyde bleuen in ons heren gheloue so dede hise beyde onthoefden. Int jaer ons heren. lvij.

Die legende van sinte simphoriaen die martelaer.

Simphoriaen was gheboren in een stat augustudune Ende doe hi noch een jonghelinc was soe was hi soe swaer van seden dat tet scheen dat hi die oud̄s seden bouen ghinc Ende doe die heyden venus feeste vierden Venus nad̄ fabule was godinne vander minnen Ende si hoer beelde dweghen voer eradyaen den rechter soe was daer simphoriaen. ende om dat hise niet aenbeden en woude soe sloechmen hem langhe ende leyden in een karcker. Ende men brochten daer naewt den karcker ende men dwanck hem te offeren. ende beloefden daer om veel goets mer hi seyde Ghelijc

dat onsen here can ghelden welda:
den. alsoe can hi ghelden misdaden
ende sonden Dat leuen dat wi chris
tus sijn sculdich te betalen van scul
de laet ons dat ghelden mit begheer
ten. want het is alte laet berouwe:
nisse alsmen voer den rechter eerst
rouwe heuet. want ydele beloften
die ghemenghet sijn mit sotheyden
van honighe gheuen den herten die
daer dwaselic ī betrouwen venijnt
in dat si wt storten. uwe begheerte
al heel sijn al uwen wille nochtant
en besit si niet. wāt si is mit des du:
uels const ghebonden ende ghehou:
den in onsalighen ghewinne Ende
als v blijscap beghint te claeren.
ghelijck den glase dan breecse Doe
wort die rechter toernich. ende gaf
die sententie datmen simphoriaen
doden soude. Ende doemen hem tot
sijnre doot wert leyde. soe riep sijn
moeder van after ende seyde Sone
sone. laet di gedencken des ewighe
leuens. sich opwerts. ende besich
den ghenen die inden hemel regniert
men ontneemt di dat leuen nz mer
men verwandelt di in een beter le:
uen. eñ te hant so wort hi onthoeft
Ende die kersten die namen sijn li
chaem ende si begroeuen eerlicken.
Ende tot sinen graue daer ghescie:
den veel miraculen. alsoe datten die
heyden oeck hadden in groter eeren.
Gregorius van toers die seit Dat
een kersten man daer hi onthoeft
was drie stenen die mit sinen bloe
de besprongheu waren Ende hi ley
dese ī een silueren vat dat omme be
cledet was mit houten borderen En
de doe hi dit in een borch gheset had
de. Ende doe den borch verbarnt
wort. so haeldemen dat vat gheheel
ende ghesont vten vuere. Hi was
ghepassijt Int jaer ons heren twee
hondert ende tseuentich.

D

Sinte bartholomeus des hey
lighen apostels auont Got:
uasten.

Opten seluen dach sinte donatꝰ
restitutus valerianꝰ fructuosa mit
noch ander xij martelaren die mit
ouerclare ere der belijnghe te anthi
ochien ghecroent waren.

¶ Opten seluē dach sinte zacheus
biscop die die vierde na sinte jacob
die kerck te iherusalem ouerclaer:
lick regierde.

¶ In licien der stat egea der heyli:
gher martelaren dach claudius as
terius eñ neonis die nae wrede tor
menten ghecruyst waren.

¶ Binnen der vryheyt der stat vā
romen sinte ypolitus quiriacus eñ
archellaus dach.

¶ Te alexādrien sinte theonas bis
scops dach een man eersam van le

uen ende een waer man goods.

¶ Item sinte thimotheus ende appollinaris dach die inder stadt van riemen hoer martelie veruulden ende verdienden die rijcken der hemelen.

¶ Te lyoen in walschlant der heyligher martelaren dach minerui eñ eleazarus mit viij sonen.

¶ Item sinte flauianus ende sydonius biscoppen dach Ende noch

E

Sinte bartholomeus apostels dach dese predicte in indien dat ewangelium cristi ende na vele tormēten veruulde hi sijn martelie mitten sweerde onthoeft. sijn ouer heylighe lichaem was eerst inden eylande lipparis gheheten daer na wortet ghebrocht tot beneuentum ende mit goddienstigher eerweerdichheyt der ghelouigher versocht.

¶ Opten seluen dach te cartage iij hondert heyligher martelaren dach die ghepassijt waren in valeriaens ende galileus d keyseren tiden wāt als die legende tughet soe dede die rechter ond ander pinen enen kalc ouen ontsteken ende dede voer inden ouen colen ende wieroeck brenghen eñ seyde totten kerstenen kyeset een van tween enter offert jupiter onsen god wieroec op dese colen of ghi selt versmoert worden in desen kalc doe belieden si cristum den soen gods te wesen eñ liepen onder hem driehondert ghewapent mitten gheloue mit enen gheruysch eñ vercoren dz vuer eñ onder die wasem des stoefs vanden kalck worden si versmoert eñ verstict Eñ hier om verdiende dz blenckende heer dier saligher martelaren massa candida te hieten dat is die blenckende clompe Clompe ouert ghetal blenckende om die verdienste.

¶ Ind stat van ruwaen sinte ādoenus biscop eñ confessoers dach.

Die legende van sinte bartholomeus die apostel.

Bartholomeus doe hi in indien quam dat in dat eynde vāder werrelt is. soe ghinck hi inden tempel daer een afgod in was die astaroth hiete Ende hi bleeff daer woenende als eē pellegrym In desen afgod was den duuel die seyde dat hi die siecten ghenas mer hi en ghenasse niet. mer hi dede dat hore hoer siecheyt niet so seer en quelle de Ende dien tempel was vol siecker luden. mer si en mochten gheen antwoert ontfaen vanden duuel. Ende si ghinghen tot een and stat daer een afgod was die berith hiete. eñ doe si hem vraghede waer om

dat astoroth hoor god niet en ant-
woerde alsoe seyde hi Dijn god is
met vuerighe veteren ghebonden en
de hij en mocht niet spreken noch
sijn aemtocht verhalen vā dier tijt
dat goods apostel sinte bartholome
us inden tempel ghecomen was Si
seyden hem. wye is dese bartholome
us. Die duuel seyde. Hi is die al
machtighe goods vrient. ende hi is
ghecomen in dese prouincie dat hi al
le die goden van indyen verderuen
sal Sy seyden. segt ons een teyken
van hem dat wi hem mogen vinden
Dye duuel seyden hem. sijn haer is
swart ende kerspel ende sijn vleysce
is wit. ende sijn oghen sijn groet.
ende sijn nose holen sijn effen ende
recht. ende sinen baert is lanck en
de heuet een luttel graeuwes. ende
hij is middelbaer van lancte. sijn
stemme ludet als een blasune. ende
hij heuet een witte hoeyke aen. dye
verciert is mit purpur. Ende hi he
uet oeck omme enen witten mantel
ende die heeft in elcken hoecke enen
roeden stene. Ende binnen ses ende
twintich iaer en sijn sijn cleder niet
versleten. noch sijn scoen vuel ghe-
worden Ende hondertwerue des da
ghes bedet hij al knyelende eñ hon-
dert werf des nachts Eñ die enge
len wanderen mit hem. eñ si en laten
hem nymmermeer moede worden.
noch hem hongheren. ende altoes

van aensichte gheduert hij alleens
met bliden eñ mit vroliken ghemoe-
de Hi voerseyt alle dinc Ende hij
can alle tonghen van alle luden Eñ
alstu hem soeken selste. wil hi. alsoe
sal hi hem v vertoenen Mer en wil
hi niet so en selste hem niet moghen
vinden. Ende ic bidde als ghi hem
gheuonden hebt dat ghi hem bidt.
dz hi hier niet en come dat mijn sijn
enghelen niet en doen dat si mine ge
sellen ghedaen hebben. Ende doe
si hem twee daghen doer eñ doer ge
socht hadden ende sijs niet en conde
vinden. soe riep een die beseten was
op enen dach ende seyde. Bertholo
me goods apostel. dyne bedinghe
die ontsteken mi Ende bartholome
us seyde hem. swijch ende ganc wt
hem Ende te hant wort hi verlost.
Doe dit die coninc polinius vā di
en lande hoorde die een beseten doch
ter hadde. ende hi sende tot die apos
tel ende bat hem dz hij tot hem qua
me. ende dat hi sijn dochter ghesont
maecte Ende doe die apostel tot hē
ghecomen was ende hi sijn dochter
mit veteren ghebonden sach. want
si plecht te scoeren die ghene die tot
hoor quamen. Doe dedese die apos-
tel ontbinden. eñ om dat die knech
ten niet en dorsten bi hoor comen so
seyde hi Ic houde die duuel die in
hoor is ghebonden. ende hij ontsiet
v. eñ te hant wort si ontbonden en

de verlost Doe dede die coninck ca
meels laden mit siluer eñ mit gou:
de ende mit duerbaer ghesteenten.
Eñ hi dede den apostel soeken. mer
men en condes niet vinden. mer
des saterdachs vroech so openbaer
de hem die apostel den coninck alle
ne in sijn camer eñ seyde hem Wat
hebste mi alden dach ghesocht mit
goude ende mit siluer ende mit cos
telijcke ghesteenten. Dese ghiften
die sijn noetdruftich den genen die
eertsche dinghen soeken. mer ick en
begheer gheen eertsche noch vley:
schelic goet Doe begonste hem bar:
tholomeus veel te leren hoe wi ver:
lost waren. Ende hi toende hem on
der die ander. hoe christus den du
uel verwan ouermits wonderlike
betamelheyt. bi crachte ende bi ghe
rechticheyden. ende bi wijsheyden.
Want het was wel tamelick dat hi
der maghet sone verwan. dat was
adam die ghemaect was vander
eerden die noch maghet was. had
de verwonnen. die wort verwon
nen vander maghets sone Hi ver
wannen oec machtelic. als hi hem
machtelic verdreef van sijnre heer:
scappye. welcke heerscap die duuel
an hem toech om dat hi adam daer
wt versteken hadde Ende also een
tyran verwonnen heeft die sijn ghe
sellen sendet dat si alle sins sine ty:
tel verheffen souden ende den tyran
verdriuen souden Also seyndet ihe
sus cristus die een verwinre is alle
sins sijn boden. ō dat hi des duuels
oefeninghe niet maken souden. en
de cristus oefeninghe setten Hi ver
wannen oec gherechteliken. want
dat was recht dat hi die die men:
schen gheuanghen hielt om dat hi
mitten eten ůwan dat hi soude wer
den verwonnen van enen mensche
die vastede soe dat hi hem niet lan:
gher gheuanghen houden en soude.
Des duuels conste wort oec dicke
bespot mit des duuels conste. wāt
des duuels conste was also eē val
ke een voghel vanget inder wilder
nisse alsoe christum vanghen soude
opwert dat hi daer vastende gheen
hongher en hadde dat hi sonder
twiuel god wesen soude mer waert
dat hem hongherde dat hi hem beco:
ren soude alsoe hi adam dede ende
mitter spisen verwinnen. mer om
dat hem hongherde soe en mochte
hi niet weten dat hi god was. noch
hi en mochten nz verwinnen. wāt
hi en consenteerde sijn becoringhen
niet. Doe hi den coninck die sa:
cramenten vanden gheloue ghepre
dict hadde. soe seyde hi den coninck
woude hi ghedoopt worden. alsoe
soude hi hem sinen god toenen ghe:
bonden mit yseren veteren. Des
anderen daghes doe den biscop van
den afgoden besiden des conincs pa

laes den afgoden offerden. soe be-
gonste die afgod te roepen ende sey
de Ghi onsalighe menschen hout op
ons te offeren op dat v niet quader
en werden dan mi die gheboden ben
van ihesus christus enghelen dyen
die ioden cruusten mz gloeyende ve
teren. want si waenden dat hi van
der doot soude moghen werden ghe-
houden. mer hi vinc die doot die on
se coninghinne is Eñ hi heeft onse
grote prince gebonden mz barnende
veteren Eñ thant namē si seelen eñ
bondense den afgod om sijn hals.
om dat si hem neder trecken soude
mer si en mochten. mer die apostel
beual den duuel dat hi vten afgod
voer eñ dz hi hem brake Eñ thant
voer hi wt ende brac alle die afgo
den vanden tempel Eñ daer na soe
dede die apostel sijn bedinghe. ende
ghenas alle dye sieken vanden tem
pel. Eñ den apostel wyede den tem
pel in goods ere eñ beual den duuel
dat hi wech voere in die wildernis
Doe openbaerde daer die enghel go
ods ende vloech alle den tempel doer
Ende hij maecte met sinen vingher
in elcke vanden vier hornen een cru
ce ende seyde Dit seit die here gelijc
dat ic alle v ghesuuert hebbe van al
le v siecheden. alsoe sel desen tempel
ghesuuert worden van alle smetten
Eñ die geen die daer ī plach te wo
ne dien die apostel heuet verseint in
die wildernissen dien sal ic v toenē
Eñ als ghi hem besien hebt dz ghi
hem niet ontsien en selt. mer al dus
danigen teyken als ic in desen steen
ghemaect hebbe alsulck maket in v
voerhoefden Doe soe toende hi hem
als enen moriaen die swarter was
dan een coele. die een scerp aensicht
hādde. ende enen langhen baert tot
ten knyen toe. ende haer totten voe
ten lanc die vuyerighe oghen hadde
die vonckē gauē als gloyende yser
Ende hem scoten vten monde. ende
vter nose vlamme vā sulphur En
de hi hadde after sijn handen ghebon
den mit gloyende veteren Ende die
enghel seyde hem. Om dattu gheho
ert hebste dat di die apostel ghebo-
den heeft dattu alle afgoden van den
tempel ghebroken hebste. soe sel ic
v ontbinden datstu ghaetste in een
stat daer gheen mensche en woent:
Eñ daer selstu wesen tot doemsda-
ghe toe Ende doe die duuel ontbon
den was so voer hij wech mit grotē
ghescalle ende mit groten gherufte.
ende die engel gods voer ten hemel
daer sijt alle saghen Doe wort die
coninc mit sijn wijf eñ mit sijn kijn
deren ende mit vele volcs ghedoept
ende hi liet sijn rijck. ende wort des
apostels discipel Doe vergaderden
alle der afgoden biscoppen te astra
ghen totten coninck sinen broeder:
Ende si claechden hem teghen den

apostel dat hi alle hoer afgoden ver
doruen hadde. ende den tempel ghe:
broken Ende dat hi den coninc oū
mits gokelye bedroghen had Doe
so wort astrages den coninck toer
nich eñ sende ghewapende mannen
om die apostel te vanghen. Ende
doe hi voer den coninck ghebrocht
was so seyde hem die coninc Bistu
den ghenen die mitten broeder ver:
keert hebste Die apostel seyde hem
Ic en hebbe hem nz verkeert. mer
bekeert Die coninc seyde hem. also
du minen broeder hebste doen laten
sinen god. ende in dinen god ghelo:
uet. also sel ic di dinen god doen la:
ten. ende minen god doen offeren.
Die apostel seyde. ic bant dien god
die dijn broeder oefende eñ ic toen
den hem ghebonden ende ic dwanc:
ken dat hi den afgod brac mochstu
dit minen afgod doen. soe selstu mi
dinen god doen aenbeden. mer doe
ick dinen god breken soe gheloue in
minen god Doe dit die apostel sey
de so quam die coninc die boetscap
dat nastach sijn god gheuallen was
eñ ghebroken Doe dat die coninc
hoerde. soe scoerde hi dat purpuere
cleet dat hi aen hadde. ende liet die
apostel mit cluppels slaen. Eñ als
hi gheslaghen was so dede hi hem al
leuende villen. ende die kersten na
men sijn lichaem ende groeuent eer
lick Mer die coninc astrages ende
der afgoden bisscoppen worden mit
ten duuel beseten ende storuen alle
Mer die coninc pollinio was geor
diniert tot een biscop ende xx jaer
dede hi alte ynniclick eens biscops
dienst ende daer na starf hi ynnich
lic in vreden Hoe sinte bartholome
us ghepassijt was sijn menigerhan
de vermoeden of. want sinte doro:
theus seyt dat hi ghecruyst was.
wāt hi seyt aldus Bartholomeus
predicte die van indien. ende hi gaf
hem sinte matheus ewangelien be:
screuen in hoer tonghen. Hi starff
in die stat albane ghecruyst neder:
wert mitten hoefde. Ende theodorꝰ
seyt dat hi gheuilt was Ende men
leest in veel boeken dat hi onthoeft
was Dese contrarie machmen al:
dus verscoenen ende men mach seg
ghen dat hi eerst ghecruyst was eñ
eer hi ant cruce starf datmen of de:
de eñ deden villen om dat hi te meer
re pine soude liden. eñ datmen daer
na dede onthoefden.

Exempel

Int jaer ons heren driehondert
eñ xxij. soe quamen die sarracenen
in cilicien ende verderfden dat ey:
lant van lipaticane daer sinte bar:
tholomeus lichaem was. eñ si bra:
ken sijn graf eñ si stroyden sijn been
re. wāt sijn lichaem quam in dat ey
lant vā indien aldus Doe die hey
den saghen datmen sinte bartholo:

meus lichaem veel eren dede om die grote myraculen die hi dede. soe hadden si des onwaert ende besloten in een loeden vat ende si worpen inder zee Ende aldus quā hij met groter gheleyde tot dien eylande. ¶ Ende doe dye sarracenen sijn beenre ghestroyet hadden doe si wech waren so openbaerde die apostel enen monic eñ seyde Stant op eñ vergadert mine beenre die ghestroyet sijn Eñ die monic seyde. bi wat reden moghen wi dine beenre vergaderen of di enighe ere doen. alstu ons hebste laten verderuen. ende en hebste ons gheen hulpe gedaen Die apostel seyde. onse here heuet lange dz volc gespaert om minen wille. m̄ om dat hoer sonden so groot worden. so en mocht ic se nz langher gehelpen Mer doe die monic seyde hoe hi sijnre beenre soude mogen vinden. onder soe veel ander beenre. soe seyde die apostel Du selstese des nachts gaen vergaderē ende du selste die beenre op nemen die blenckē sellen als een vuer Ende die moninc vantse alle alsoe die apostel seyde. eñ hi ghinc in een scip ende voerdese te beneuentanen. dat is apulien in metropolen: mer men seyt nv dat si te roemen sijn Nochtan segghen die van beneuentanen dat si sijn lichaem noch hebben

Exempel

Een wijf brochte een vat vol olie omme dat sise ghyeten soude in sinte bartholomeus lampe. mer hoe sere datmen dat hyelde ouer die lampe daer en quam niet wt Nochtan doe si horen vingher in dat gat staken. alsoe reycten si daer natte olie wt Doe riep daer een. ic wane dat tet die apostel niet ontfanclic en is datmen dese olye in sijn lampe ghieten soude. Eñ hier om goten sise in een ander lampe. ende tehant quam daer olye wt

Exempel

Doe die keyser frederic beneuentane verderfden. ende alle die kercken die daer waren Eñ doe hi ghe boet datmen alle die stat tot een ander stede voeren soude so mercte een man ende vant een deel mannē mit witten ghecleet die scenen onderlinghe een raet te hebben. Eñ doet hem groet wonder hadde wat dat wesen mochte. ende het een van dien gheuraghet hadde soe seyde hi. Dit is bartholomeꝰ dye apostel mitten ander heilighen die in dese stat kerken hadden Eñ si sijn vergadert om dz si onderlinghe vraghen sellen. ende ouer een draghen wat doot dat hij steruē sal diese wt hore stat verdreuen heeft. ende si hebben ondlinghe met ghewarighe vonnissen wt ghegheuen. dz hi sond merren sel moeten comen voer gods vonnisse ende daer van desen dinghen moetē ant

woerden Ende na een luttel tijts so
starf die keyser een onsaligen doot

Exempel

Men leest in een boec vander hey:
ligher miraculen dat een meyster al
le jaers sinte bartholomeus feeste
hoechlic vierde Ende daer dese mees
ter predicte soe openbaerde hem die
duuel in die ghelikenisse eenre scho
ne joncfrouwe Eñ hi werp sijn o:
ghen op hoer eñ noedse ten eten. eñ
doe si ter tafelen waren gheseten soe
pijnde si hoer seer die meyster te ōt
steken mit hore minnen Mer sinte
bartholomeus quam voer die dore
eens gelikenis vā eens pelgryms
eñ bat sere datmen hē in liet om sin
te bartholomeus wille Eñ die jonc
frouwe ontrietet hem ende men sen
de hem broet. mer hi en woudes nz
nemen Nochtan bat hi den meyster
biden bode dat hi hem segghen sou:
de wat hi waēde wat meest proper
ware inden mensche Doe hem die
meyster seyde dat lachen vāden aen
sichte so seyde die joncfrouwe Het
is die sonde daer die mensche wort
mede ontfaen ende gheboren ende
leeft Daer op antwoerde sinte bar
tholomeus. dz dit die meyster voert
brochte. mer dat wijff gronderdet
bet Andwerue sende die pelgrym
tot die meyster dat hi hem segghen
soude. welcke die stat waer eē voet
groet daer god in die werelt meest
miraculen dede. Ende doe hem die
meyster seyde die stat daer dat cru
ce stont daer onse here god groet wō
der aen dede. so seyde dat wijff Het
is den menschen hoeft daer ī is die
minder werlt Ende die apostel die
prees hoer beyder reden Ten derden
vraechde hi hoe verre dattet was
vanden hemel tot inder hellen. En
de doe die meyster seyde dat hi dat
niet en wiste. soe seyde si Nv sie ick
wel dat ic werde te neder ghescupt
want ick weet dat wel die vanden
enen totten anderen gheuallen bin
eñ ic sel di dat moeten toenen Doe
viel die duuel onder die ander mit
groten ghescalle. Ende doe si die
pellegrym sochten. soe en vonden si
hem niet. Dusdanighen mirakel
leestmen oec vā sinte andries Die
abt sinte theodorus die een groot
leeraer was seyt aldus Sinte bar:
tholomeus die apostel predicte in
ycaonia. eñ daer na in indien En
de ten lesten in die stat albane. dat
was in grote armenien. daer was
hi eerst geuilt. eñ daer na onthoeft
eñ daer nae is hi begrauen Eñ doe
hi van gode was gheseynt om te
prediken. soe seyde hi hem mijn jon
gher ganck prediken ganc wt ten
strijde wes ontfanckelijck die vre
sen ic veruulle mijns vāders werc
Eerst oerconde onder dine broeds
volle dat vat dat nootdruftich is

volghe dine meester nae ende doet
also dijn here dede bloot tegen bloot
ende vleysch tegen vleysch leuere al
dattu moghes doe ick ghepijnt was
doe soe ghedoechde ick vrede du sel-
ste wapen hebben dat sal goedertie
renheit wesen in die pine sachtmoe
dich. ende ī die quade ghedoechsam
heyt in dye ghene dye verloren bli-
uen. Dese apostel en was niet we
der stribbende mer hij veruolde des
heren ghebot als een ghetrouwen
knecht Ende hi ghinc wech verbli
dende als een licht deser werelt om
dat hi verlichten soude die verdonc
kert waren. Ende als sout der aer
den om dat hi souten soude dye on
wise luden Ende als een ackermā
om dat hij gheestelijcke oefeninghe
soude doen. Sinte peter die apos-
tel leerde die gheslachten. mer bar
tholomeus ondsochte naerstelijc dat
lantscap. Peter dede grote wonde
ren. mer bartholomeus dede groete
myraculen. Peter was ghecruust
nederwaert metten hoefde. mer na
dien dat bartholomeus leuende ghe
uilt was soe wort hi onthoeft. Al
so veel geestelichedē als peter moch
te doer comē. also veel mochter bar
tholomeus begripen. Sy maecten
ende verhyeuen seer ghelijcke dye
kercke. Ende sinte bartholomeus
hadde dye ander gheestelijcke graci
en als sinte peter. Dese was dye
middelste vanden twaleuen aposte-
len: ende hi gheuet aen beyden siden
gheluut van godlijcke reden. ghelijc
dat die cythare hoer gheluut gheuet
aen beyden siden. Alle dye aposte
len deylden hem ouer al dye werelt
ende worden verboden ende erauten
des conincs van alle coninghen.
Dese hadden te dele ende tot horē ca
uele armenien vā euilath tot gaba
oth Siet hoe hi mitten ploech sijnre
tonghen doer eerde die velden son-
der reden Ende doe hi die woerden
des gheloues leyde in die dyepheyt
der herten. hoe hij goods paradijs
ende sijn wijngaert plante. eñ hoe
hi tot alle siecheit medecijn gaf Eñ
hoe hi die onuerstandelijcke doerne
wt grauede. eñ hoe hi ontsloech den
bosch vanden quaetheden Ende hoe
hi timmerde die lere der onuechtich
hede. mer si gauen den scepper onghe
lijcke loen. dat was voer eer oneer
voer benedictie vloeken. voer ghif-
ten pine. ende voer een rustelic leuē
den bitteren doot. want nae dyen
dat dese apostel onuertallic tormen
ten ghedoghet hadde. ende van hem
luden ghedoot was. nae dyen dat
hi van deser werelt ghesceiden was
soe en verrokeloesde hi die ghene ni
et die hem doden. mer hi ontfincse
in sine myraculen. mer hoer beeste
lijck harte en hadde niet dat si oeck
begheerden noch nyet en was datse

vand quaetheyt ghetrecken moch-
te Wat doen si voert. si worden ver
sot teghen sinen heylighen lichaem.
Die siecken veronweerden die ghe-
ne die die werelt ghenas. ende den
ghenen die den blinden leydet mit-
ter hant die bestuert dat scip dat ů
deruen soude. eñ die die doden ver-
wrect Ende hoe deden si dit. want
si worpen sinen heylighe lichaem in
die zee. mer dat scriene wort verhe-
uen mit gherufte wt den lande van
armenien mit vier and martelars
scrienen die mit hem oeck in die zee
gheworpen waren om dat si oeck
miraculen deden Ende doer die lan
ghe zee so voeren si Ende si dienden
als knechten den apostel. eñ si qua-
men in cilicien in een eylant dat hiet
lyperarijs Also dat openbaer wor
det hosti den bisscop die daer was.
Dese rijcke scat die quam tot enen
armen wiue Eude dese costelijcken
steen die quam tot enen onedelen.
eñ dit alten claeren licht dat quam
tot eenre dreuer. Die ander vier
scrienen voeren elc in een sonderlin
ghe lant. eñ lieten des apostels lich
aem in dat eylant. want dese apos
tel seynde dese vier martelaren we-
der oestwert Den enen dat is te we
ten papinum sende hi temilas in sy
rien. mer den anderen. dat was lu
ciaen sende hi in messyam. mer die
twee ander stuerde hi int lant van
calabers. dat was gregorise sende
hi te columnen Eñ acasium sende
hi in een stat die cale hiet. ende daer
doet hi noch opten dach van huden
grote miraculen Dus wort bartho
lomeus in dat eylant ontfaen mit
groten loue eñ mit veel keersen Eñ
men stichte daer een eerlike kercke
In dit eylant was een berch die
vulcaen hiet. eñ hi was seer hinder
lic die luden in dien eylande. om dz
hi drie milen verre ende een halff
vuer wt schoet Desen berch vloech
wech ter zee wert ende bleeff daer
hanghende so dattet noch schijnt en
de duncket den ghenen diet sien als
een ghelikenisse van vuere dat vlie-
ghet. Nv salighe apostel bartholo
meus god gruet di die biste claer-
heyt des godliken lichtes. ende vis-
scher der heyligher kercken vander
onderscheydinghe vissche die van-
den verderfliken vanghen sijn Soe
te vrucht vãden leuende wijngaert
die den duuel wondes die welcke
die werlt wont mit sijnre moerdin
ghe Die sonne vander werelt moet
ůbliden die alle dinc ůlicht Mont
goods fonteyn die altoes wt vloy
et ghesontheyt die die zee ghehey-
licht hebste mit dinen voetstappen
die alle dat lant hebste roet ghema-
ket mit dinen bloede die op gheua-
ren biste ten hemele daer blijcstu in
dat middel vã gods scaren du blijc

ste daer in claerheyden van onuer-
ganclicker glorien. ende verblides
daer in groter bliscappen van onu-
sadeliker glorien eñ vroechden Dit
seyt theodorus.

F

Te romen der heiligher marte-
laren eusebius ponciang vin-
centius eñ peregrinus dach in com-
modus des keysers tiden die eerst i
den recraem gheheuen eñ al hoer se-
nen ontrecket waren daer na doe si
mit stocken gheslagen waren eñ an
horen siden mit vlammen ghepini-
ghet eñ si inden gheloue cristi stan-
taftelic vol duerden worden si ten
laetsten mit loden kodden ghebuwet
thent si den gheest gauen.

Te romen sinte genesius marte-
laers dach onder dyoclesiaen den
keyser die eerst mit stocken wrede-
lic gheslaghen daer na inder wippen
ghehanghen ende mit scoringhe van
haken langhe gemoyt ende mit ber-
nenden lampen ontsteken wort en
de doe hi inden gheloue cristi volhar-
de eñ seyde daer en is gheen coninc
dan cristus voer wien al worde ic
hondert werue gedodet so en mocht
hi mi des niet vander herten halen
soe verdiende hi die crone der mar-
telien mit ofhoudinge sijns hoefdes
mitter bylen.

Opten seluen dach genesius are-
latensis dach dese doe hi inden von-
nissen dienst hadde ende hi die bose
ghebode daermen die kersten mede
gheboet te pinighen niet ontfangen
en woude so wort hi ghegrepen en-
de onthoeft ende ontfenc die glorie
der martelien ghedoept in sinen ey-
ghen bloede.

Inder prouincien van sirien sin-
te juliaens martelaers dach.

Item sinte lodewijc confessors
dach die een coninc was vã vranc-
rijck.

Opten seluen dach sinte gregori-
us biscop van vtrecht ende confes-
soers dach.

Inden lande vermandoys sin-
te hunegundis der costeliker jonc
frouwen cristi Ende noch veel an-
der heylighen &c.

G

Te romen sinte seuerijn paus
ende martelars dach die die
viertiende na sinte peter die heyli-
ghe kerck regierde ende wort ghe-
croent mitter martelien ende wort
begrauen op sijn kerchoff bi sinte
calixtus.

Te romen der heyligher marte-
laren hireneus eñ habundius dach
die in sinte laurencius legende be-
screuen worden.

¶ In ytalien sinte secundus martelaers dach. dese was vry edel eñ een leydsman vten legioen der heyligher thebeen martelaren.

¶ Inder stat perganus sinte alexanders dach die oec een was vten legioen der heyligher thebeen Ende doe hi den naem goods stantaftelic beliede so veruulde hi sijn martelie mit ofhoudinghe sijns hoefdes.

¶ Te anthisiodoren sinte eleutherius biscops dach Ende noch.

A

Te capuaen sinte rufus martelaers dach die sinte appollinaris sinte peter des heylighen apostels discipel leerde doe hi noch een vorst was van groter weerdicheyt

¶ Inder stat thomis sinte marcellijns tribuyns dach ende mannea sijns wijfs ende johãna sijnre dochter ende serapion clerc ende petrus ridder die onder tulciaen den rechter na dat si die wreetheyt der dieren getemmet hadden na d[illegible] si die vlammen des vuers verwonnen hadden mitten sweerde verslaghen worden eñ ten lesten hoer lichamen verbrandet.

¶ Opten seluen dach sinte jorijs dyaken aurelius felix nathalia eñ liliosen dach van welcken die eerst een monic was van wonderlicker abstinẽcien eñ quam vã iherusalem te cordubam daer hi mit sommigen anderen die claer vã gheboertẽ waren ind seluer stat die langhe begherede martelie die hem van gode gheopenbaert was verdiende te vercrighen.

¶ Inder stat aralatensi sinte cesarius biscop een man van wonderliker heylicheyt.

¶ Augustuduyn sinte siagrius biscop eñ confessoers dach Ende.

B

In affriken des heylighen vaders sinte augustijn biscops ende hoghen leraers dach wies reliquien eerst wt sijnre stãdt yponen om den barbaren tot sardinien ghebrocht worden ende daer na vanden coninck van lombardyen te papien wederghebrocht eerweerdelic verheuen worden.

¶ Te romen sinte hermes des edelen mans dach die als men inden gesten sinte alexander paus bescreuen vint eerst inder hoede des karckers ghedaen wort daer na mitten sweerde verslagen sijn martelie vercreghen heuet.

¶ Te constantinopolen sinte alexãder biscops dach een gloriosen ghedaechden ouden oũmits wies gebedes crafte die onghelo[illegible]ghe arrius

mitten godliken oerdel ůwijst wort
eñ mits ontween bersten eñ alle si:
ne inghedoemte wt storte.

¶ Opten seluen dach sinte juliang
martelaers dach die inder tijt der
persecucien ouermits sinte ferreo:
lus vermaninghe vter stat van vi
ennen heymelic mede ghinc totten
lande van auernen daer te laetsten
sijn hoeft of gheslaghen wort eñ een
gruwelijcken doot leet.

Te sanctonas sinte viuiaen bis
cop eñ confessoers dach Eñ noch
veel and heyligher martelaren con
fessoren eñ joncfrouwen dach.

Die legende van sinte augustijns leuen.

Augustijn die hoghe leerraer
was gheboren wt affrica vā
eenre stādt gheheten carthago. ende
van edelen vāder eñ moeder Sijn
vāder hiet patricius eñ sijn moeder
monica Hi was gheleert ī die vry
conste so datmen hielt voer een al:
te groten meyster vā natueren wāt
al aristotiles boeken eñ alle boeken
van vry consten die hi gelesen con
ste. die leerde hi bi hem seluen. ende
verstontse also hi seyt inden boeke
d biechten Doe ic een quaet knecht
vol van quāder begheerten was so
las ic ende verstont bi mi seluen al
stae boeken vanden vryen consten
die ic ghelesen mochte. Efter seyt
hi daer soe wat ick conste van spre
ken ende van ondersoeken. ende soe
wat dat ic van meten der figueren
ende van musike ende van ghetale
dat verstont ick sonder grote pine
ende sonder yemants leren Du we
tes here mijn god dat snelheyt des ů
stants. eñ die scarpheyt des lerens
dat dine ghifte is. mer daer off en
dede ick gheen offerhande des loues
Mer omme dat die const sond god
lijcke minne niet en sticht. mer si
maect houeerdicheyt soe viel sinte
augustijn in die onghelouicheit vā
den manicheen die segghen dat cris
tus ghedrochghenisse was ende dat
gheen verrisenisse en is der doden.
Ende daer ī duerde hi vijftien jaer
doe hi noch een jonghelinck was.
Hi was oec in deser loghenachtich
heyt gheuallen dat hi seyde. dat een
vigheboem plech te wenen. alsmen
daer of brack een vighe of een blat
Doe hi neghentien jaer out was.
ende hi las in een boec dat een meys
ter vand natueren maecte In wel
ken hi leerde datmen dit leuen ver:
smāden soude. eñ die conste der na:
tueren volghen soe ghenoechde hem
aldusdanighen boeken Mer om dz
hi daer niet ī en vant ons heren ihe
sus xpristus name die hi gheleert
hadde van sijnre moeder. des was

hi herde dweuich Ende sijn moe[illegible]
weende seer ende si pijnden te bren:
ghen tot die eendrachticheyt d̄ ker
ken Op een tijt alsmen leest in dat
boec sijnre belijnghe. soe dochte hoer
dat si stont in een houten regule al
was si dweuich ende serich. Ende
besiden hoer stont een scoen jonghe
linck. eñ hi vraechde hoer die sake
van dese seericheyt Doe seyde si Ic
bewene dz verlies mijns kints au
gustinus Soe antwoerde hi. wes
seker daer du biste daer is hi Ende
sich doe sach si hoer kint bi hoer sta
ne Doe si dit augustijn geseyt had
de. soe seyde hi. du dwaelste wāt di
en is also nz gheseyt daer hi is daer
bistu. mer daer du biste daer is hi.
Alsomen leest inden seluen boecken
Soe bat sinte augustinus moeder
een paerlic enen biscop dat hi wou
de bidden voer hoer kint Ende doe
si desen biscop hier of seer moylick
was so antwoerde hi hoer mit eens
propheten monde Ganck ende wes
seker. want het is onmoghelic dat
een kint daermen aldus veel om
weent verderuen soude Eñ doe sin:
te augustijn menich jaer te cartha:
ginen rethoricam gheleert hadde. so
voer hi al heymelick te romen dat:
tet sijn moeder niet en wiste Ende
daer vergāderde hi veel jongheren
Ende doe hem sijn moeder gheuol:
ghet was totter stādt dat si hem mit
hoer weder brenghen soude. off dat
si mit hem gaen soude. soe bedwech
hise ende vloech des nachtes al hey
melijcken. Des morghens doe si
dat sach. soe veruullede si godes o:
ren mit roepen Ende elcke daghes
so ghinc si des morghens ende des
auonts ter kercken eñ si bat voer
hoer kint Tot desen tiden so eysche:
den die van melanen van symato
den rechter van romen. dat hi hem
senden soude een leraer in rethorica
Ende tot melanen was sinte am:
brosius biscop Ende om die van
melanens bedinghe soe seyndemen
daer augustinus Mer sijn moeder
die niet gherusten en conste quam
mit groeter pinen tot hem. ende si
vanten dz hi noch wel manicheus
noch wel kersten en was Ende au
gustijn begonste ambrosius nae te
volghen. ende sine predicatie neer:
stelic te horen Ende augustijn was
herde neerstich in sijnre predicatien
of ambrosius yet segghen soude dz
teghens die ongheloef waer. van:
den manicheus off dat mit hem wa
re Op een tijt soe disputeerde sinte
ambrosius langhe teghen die on:
ghelouicheyt Ende hi bescaemdense
mit openbare redenen. also dat alle
die dwalinghe verdreuen wort wt
augustinus herte Ende wat hem
hier nae gheschiede dat seyt hi in:
den boeck der biechten aldus Doe

ick di eerst bekende so versloeghes
die traecheyt mijns scouwens en-
de du blicste starckelic in mi. eñ ic
beuede van minnen eñ van anxte.
Eñ ic vant dat ic verre vā v was
in een lantscap van onghelikenisse
eñ mi dochte dat ic een nuwe stem-
me hoerde van bouen Ick bin groe
te lude spise wasse ende du selste mi
eten eñ du selste in mi niet verwan
delen ghelijck dier spise dijns vley
sches mer du selste in mi werden ů-
wandelt Ende also hi daer seyt. so
hem cristus seer wel ghenoeghede.
mer dz hem noch verdroet doer den
nauwen wech te gaen. alsoe seynde
god in sijn harte dat hi varen sou-
de tot simpliciaen daer goods gra-
cie seer in was dat hi hem segghen
soude sijn manieren. Ende dat hi
van hem vernemen soude welc die
beste manier waer van leuen om te
wanderen in goods weghen in die
welcken die een aldus. eñ die an-
der also ghinck. want hem was on
ghenoechlijcken wat dat hi dede in
die werelt. ouermits die soeticheyt
gods ende der schoenheyt des huys
die hi minde Ende simpliciaen be
gonste hem te raden eñ seyde. Dat
kinderen ende maechden binnen der
kercken gode dienen Ende en selstu
niet vermoghen wat si doen. Oft
vermoghent dese ende dese in hem
seluen ende niet in gode. wat soe be-
staetstu in di eñ en staets niet Ver
pet di seluen in hem ende hi sal di
ontfaen ende ghenesen di In deser
sprake soe ghedochte hi victorijs.
Ende daer of simpliciaen verblide.
ende vertelde hoe die man doe hi
noch heyden was om die wijsheyt
van hem hadde te roemen op die
marct eē beelde staende welcke wijs
heyt doe alte groot was gheacht.
Eñ doe augustijn seyde dat hi ker-
sten was Doe seyde simpliciaen. ic
en gheloues niet. ick en saghe di in
die kercke Doe seyde hē augustijn
mit enen bliden aensichte maken
die mueren een mēsche kersten Ten
lesten doe hi ter kercken ghecomen
was ende hem al heymelic als enen
bescaemden man dz boec ghebrocht
was daer die punten vanden ghe-
boden ende vanden gheloue in ghe-
screuen waren alsoe men plach. soe
ghinc hi hoghe staen. ende lasse mit
luder stemmen daer die van romen
verwonderde. ende die kercke wor
ter of verblijt Doe quam daer oec
een augustinus sondlinghe vrient
van affrica die ponciaen hiete Eñ
hi vertelde hem des groeten antho
nius leuen ende sine miraculen die
cortelic ghestoruen is ī egypten on
d constancien den keyser Ende au-
gustijn wort anxteliken ontsteken
mit desen exempelen soe sere dat hi
alipium sijn ghesellе ghestoert van

aensichte eñ van herten aenghine ende anxtelic riep Wat ghedoghen wi wat horen wi. die ongheleerde staen op eñ gripen den hemel Ende wi versinckē inder hellen mit onse leeringhe Of sellen wi ons scamen nae te volghen om dat si voer ons ghegaen sijn. eñ en scamen wi ons niet dat wi doch na en volghen Ende hi liep in een hof. ende viel onder een vighebeem. als hi seyt inden boeck der biechten Ende hi weende alte bitterlic eñ seyde Hoe langhe selt morghen wesen ende morghen. ende ontbeyde nv eñ ontbeyde een luttel nv. eñ dat nv en hadde ghen eynde Eñ ontbeyde een luttel voer ghinck een langhe tijt Ende hi beclaechde hem seer van sijnre traechheyt. also hi namaels scriuet inden seluen boecke der biechten Ay mi. hoe hoghe is hi inder hoecheyt. ende hoe diep inder diepheyt. Ende du en gaetste van ghenre stede wech. Ende wi keren wedd omme tot di. werlte here ende doch eñ verwerlte ende wept ons weder. coemt voert ende begrijp. eñ ghiff woelte ende beghin weder te soeken Ick ontsach dz ic aldus soude werden ûledicheit van allen onledicheden. ende alsoe ûonledicheit te worden is te ontsien Ay oude scoenheyt ic minne di la te. eñ ic minne di late die so nuwe biste. du waers binnen eñ ic buten

Ende daer socht ic di ende ic viel lelic î dese scoen dingen die du ghemaect hebs Du waers mit mi. eñ ick en was mit di niet Du riepste. ende braecste mine dweesheyt. ende du verlichste eñ du verclaerste eñ veriaechste mijn donckerheyt Du woeste ende ic vertoech mijn adem ende ick adem di. ende ic hebbe ghesmaket. ende ic hebbe honger ende dorst totti Du tastes mi ende ic bin ontsteken î dijn vrede Ende doe hi alte bitterlick weende soe hoerde hi een stēme die seyde Neem les neem les Ende hi dede te hant sinte paulus boeck op ende hi sloech sijn oghen op dat eerste capittel ende las Doet ay onsen here ihesum cristum ende te hant vloegen van hem alle donckerheyden der twiuelinghen. Hier en binnen begonden hem sijn tanden alsoe seer te sweeren ende hi wort bicant verleydet alsoe hi seyt te ghelouen cornelis des philosophen woeninghen Die seyde datter opperste goet ô sielen waer die wijsheyt. mer dat opperste goet des lichaems ware in te ghenoelen ghene pijn Want die pine van sinen tanden was soe groot dat hi sine sprake verloes. Ende alsoe hi seyt inden boeck der biechten soe screef hi in wassen tafelen dat si alle bidden soudē voer hem dat onsen heer die pine minderen woude. Ende doe

viel hi mitten anderen op sijn knien
eñ te hant wort hi ghenesen. Dus
ontboet hi mit enen brieue sine be-
gheerten sinte ambrosius. ende hi
badt hem dat hi ontbieden soude.
wat hem best gelesen waer vanden
heylighen boeken daer hi meest pro
fijt in doen mochte om den kersten
gheloue mede te volstaen Ende am
brosius ontboet hem te lesen ysay-
am den propheet om dat hi open-
baerlic voerseyde van cristus ewā-
gelien. ende vander heyden salich
heyt Ende doe augustijn sijn beghin
ne niet en verstont so leet hijt after
te lesen. ende waende dattet al alsoe
gheweest hadde ende dochte die we-
der te lesen als hi bet gheoefent wa
re in die heylighe scrifte. Ende des
paesschens daer na soe wort augus
tinus ghedoept doe hi xxv jaer out
was mit sinen sone ādeodato. dat
een kijnt was mit alten groten sin
nen die welcke augustijn wan. doe
hi noch heyden was ende philoso-
phe ende mit alypio sinen sonder-
linghen vrient Ende dat gheschie
de ouermits der verdienten sijnre
moeder ende ouermits ambrosius
predicatien Ende also men seyt. al
soe seyde doe ambrosius. Te deum
laudamus Eñ augustijn antwoer
de Te dominum confitemur Ende
aldus so maecte dese twee ymmen
die een dat een deel. ende die ander

dat ander deel. ende si songhent tot
ten eynde Aldus so seyt honorius
in sinen boecken diemen hiet spye-
ghel der kercken In sommighe ou-
de boeken vint men desen tytel daer
voer die sanc die ghemaect is van
ambrosius ende augustinus En-
de te hant wort hi so vast int ghelo-
ue. dat hi liet al sinen hope die hi in
die werrelt hadde. ende hi liet die
schole die hi regierde Hoe grote soe
ticheyt hi doe hadde inder godlijc
ker minnen dat seyt hi inden boeck
der biechten Du doer scoerste mijn
harte mit dijnre minnen ick droech
dine woerden eñ doerschoten in mi-
nen binnensten ende dijnre knech
ten exempel. die du van swarte wit
ende van doden leuende ghemaect
haddeste vergāderde ick ende si
barnden mi in die schoet mijnre ghe
peynsen. ende si namen van mi een
grote traecheit Ende du gaefste mi
die op quam vanden dale des wee-
nens. ende die di sanc den sanc vā
trappen scarpe pylen. ende verder-
uende coelen Ende in dien daghe en
wort hi niet ghesadet mit bitteren
soeticheyt. te marcken die hoecheyt
van gods rade op die salicheyt des
menscheliken gheslachtes Hoe sere
weende ic ī dinen louen. ende dinen
sanghe doe ick bewert wort inder
stēmen d̄ kercken die soetelic sanc
Die stemmen vielen starckelick in

minen oren. eñ dine waerheyt die
vloeyde in mijn herte. ende mine tra
nen liepen eñ mi was wel mit hem.
Doe ordineerde ic ĩ die kerke van
melanen datmen dit singhen soude
Ende ick riep mit groeten ghewep
mijns herten om vrede. o in dat sel
ue o die seyde in dat selue sal ic sla:
pen ende slaep nemen. want du bis
te dat selue die niet en wordes ver:
wandelt ende in di is ruste die ver
ghetende is alle arbeyt Ic las alle
die psalm. eñ ic verbarnde die een
wreet blasere hadde gheweest ende
blint die letteren den versoetet wa:
ren mitten honighen des hemels en
de die verlicht waren mit dinẽ lich
te. ende op dese scriftuere soe hadde
ick onluste Jhesus xpristus mijn
hulper. hoe soe wort mi vlus te der:
uen die soeticheyt van minen loche:
nen. want du verdreefste van mi.
Ende dien ick mi vreesde te verlie:
sen ic was blide dz ic se laten moch
te. want du opperste soeticheyt wor
peste wt. ende du quaemste daer in
voer hem die soet biste den vleysche
noch ten bloede ende du biste claer
der dan enich licht. mer du biste in
waerder dan enich heymelicheyt.
ende hogher dan enich eerlicheyt.
mer niet dan die hem seluen verhef
fen Hier na nam hi mit hem nebri
dium eñ euodium ende sijn moeder
eñ voer weder te affrica Ende doe

hi tot hostium van tiberinen quam
so starff sijn goede moeder Na hoer
re doot soe keerde augustijn weder
tot sijn erue Ende daer oefende hi
hem mitten ghenen die mit hem wa
ren in bedinghe ende ĩ vasten te go
de. ende hi bescreef boeken eñ hi leer
de die ongeleerde Ende sijn nyema
re wies alle sins Ende men hadde
alte groot wond in alle sijn boeken
eñ in alle sijn werc Ende hi en wou
de ter gheenre stede comẽ die gheen
biscop en hadden om dat hi niet ghe
hindt en soude worden inden voer:
seyden dienste Tot dien tyden soe
was te yponen een man vã groter
rijcheyt die augustijn ontboet. wa
ret dat hi tot hem quame. ende hi
woerden wt sinen mont hoerde soe
hi die werrelt laten soude Doe dat
sinte augustijn hoerde so wanderde
hi derwert haestelicken Doe valeri
us die biscop van yponen hoerde
sinte augustinus nuwe maren. soe
ordineerde hi hem in sijn kercke een
pape teghens sinen wille. Ende doe
sommighe augustijns tranẽ houeer
delick keerden recht off si hem ghe:
troest hadden so seyden si. al waert
dz hi meer weerdich waer dan to:
dier staet der priesterscap nochtan
soe maecten hi die oerdene des bis:
scops Ende sinte augustijn stichte
doe te hant een cloester van clerken
ende hi begonde te leuen nae die re

gule die die apostelen gemaect hadden Ende wt sinen cloester worden tien bisscoppen ghecoren. Ende om dat die voerseyde biscop grix was ende niet wel gheleert in die latijnse tonghe. ende in letteren. daer om gaf hi augustijn die macht dat hij voer hem in die kercke soude prediken tegen die castume vander kercken van oest Ende doe vele bisscoppen omme dese sake veel quaets after spraken alsoe en achte hijs niet op dz augustijn vollede eñ voldede dz hi seluer niet en mochte voldoen Tot dien tiden soe verwan sinte augustijn die pape fortunatū die manicheus was. ende ander onghelouighe die anderwerf ghedoept waren donatisten ende oeck manicheusen. Ende sinte valerius begonste hem te ontsien datmē hem sinte augustijn benemen soude ende seynden in een ander stat tot een biscop te kyesen want men hadden dicwijle ontuoert ghehadt en hadde hi hem nz doē wesen in een heymelijcke stadt. soe datmen hem niet vinden en mocht. Hier om vercreech hi vanden bisscop cartagium dat hi dat bisdom mochte laten. eñ dz hi augustijn te yponen bisscop ordineren mochte. mer doe dyt augustijn niet doon en woude nochtans soe dede hijt van node sijns ondancs Eñ hi ontfinc die sorghe vanden bisdomme Ende daer nae soe seyde hi ende screef. dat men hem dyt niet ghedaen en soude hebben alsoe langhe als sijn bisscop leuende omt gebot vander ghemeenre raet dien hi eerst wiste dat hi ghe ordineert was Eñ hi en liet den anderen niet doen des hi drouich was dat hem ghedaen was. Ende daer om pijnde hi hem datmen ordinerē soude inden bisscoppen rade dat dye gheen die te wyen waren datmen hem alle die statuten der vaderen openbaren soude vanden ghenen dyese wyeden. want men leest hoe hij naemaels van hem seluen seide Ic en gheuoel in een gheen dinc dat mi god alsoe verbolgen is als in dat. dat ic nz waerdich en waer te werden gheset ten ryeme. dat ick gheset ben te were; dat is in die hoecheyt der kercken regiment. Sijn clederen ende oec sijn scoen. ende sijn ander ghewade die en ware nz te costelic noch oec niet te quaet. mer si waren van ledelike abyte. want men leset dat hij van hem seluen seyde Ic lide dat ick mi scame van enen costeliken clede. Daer om alsment my gheeft soe vercoep ict Eñ want dat cleet niet ghemeen wesen en mach. soe si die waerde daer of ghemene. Soberlijcke spijse was hij altoes brukende ende mit wermoes ende mit pottagye. soe at hi alfulcken tydē vleysch ō der gasten wille Ende

ouer die tafel soe gaf hi meer te lesen of tott disputacien dan ter werscappen Ende om die afterspraken so hadde hi op die tafel ghescreuen Soe wie mint met woerden anderluden leuen te knaghen. hi weet dat hem dese tafel is verboden want op een tijt doe sommighe biscoppen die hem alte vriendelic waren begonste after te lasteren Doe berispt hise so sere dat hi seyde Ey lieten sijs niet of dat hi die veersen off doen soude of si souden vanden tafelen gaen Op een tijt doe hi sijn vrienden ten eten hadde ghenoet. soe ghinck een van hem luden die sorchachtich was in die cosken Ende doe hijt al cout vant soe keerde hi weder tot sinte augustinum ende vraghede hem wat hi hadde bereyt ten eten Sinte augustijn die antwoerde hem ende seyde die niet sorchachtich en was vā al dusdanighen spisen Ick en weets oeck mit v niet Augustinus seyde dat hi drie dinghen van ambrosium hadde gheleert. Dat eerste dat was dat hi tot nyemants behoeff een wijff eyschen soude Dat andere was. dat een die ridder werden woude daer toe nz hout maken en soude Dat derde was al noetmen ter werscap dat hi daer nz en ghinghe. Die sake vanden anderen is. waert dat die ridders onrecht deden dat die misdaet op hem niet omen en soude Die sake vanden derden is. op dat hi niet en verliese die mate vander manierlicheyt Die sake vanden eersten is. waert dat si niet ouer een en dweghen. dat si hē niet vloecken en souden. Sinte augustinus was so suuer ende soe oetmoedich dat hi gode beliede die alre minste soude die wi cleyn of niet en achten. ende hi wroechde daer of hem seluē alte oetmoedelic voer gode. want in den boecke der biechten. soe wroeghede hi hem seluen. dat hi plach mitten halle te spelen. doe hi een kint was dre hi ter schoolen wert soude gaen Ende oec daer off dat hi niet en woude leren off lesen vāder ende moeder of sijn meyster en hadden daer toe gedwongen Ende oec daer of dat hi geerne las der poeten fabulen doe hi noch een kijnt was ende den doden admirden dat hise gherne beweende om die minne Ey daer of oec dat hi gherne plach te stelen wt sijns vāders stelre. of van sijn vāders tafele dat hi ghenen soude den spelenden kijnderen. Ende oeck dat hi in spele die kijnderen plach te bedrieghen. Ende oeck dat hi eens doe hi sestien jaren out was peren stal van enen boeme die beseten sinen wijngaert stont Inden seluen boec van der biechten soe wroeghet hi hem seluen vanden cleynen genoechten

die hij somtijts voelde in eten ende
seyde. Du heues mi alsoe gheleert
dat ic spijse nemen soude als medi
cijn. mer als ick ouerlide van ruste
der salicheydē tot noot toe van ghe
breke in dien ouerlide: soe lidet my
enen strick van begheerten. want
dat ouerlyden dat is wellust. ende
nz anders en ist daer die noot toe
dwinghet ouer te gaen Ende al is
die salicheit allene die sake van etē
ende vā drincken. nochtan soe voe
ghet si hoor hier toe als een camerie
re dye onsienlijcke vroechde ende si
pijnt hoor somtijts voer te gaen so
dat si sake wort. soe dat ick wane
ofte wille te doen om die sake van
salicheden. dronckenscap is verre
vā mi. ontferme di mijns dat si mi
nz en ghenaken Oueraet bedriecht
somtijt sinē knecht. du selste mi ōt
fermen dz si verre van mi gae Here
wye ist die somtijt niet en wort be=
grepen buten der maten van noot
druftigen soe wie dz is hi is waer
lic groet hi loue dinen name. ic en
bens niet: want ic ben een sondaer
Hij hadde in hem seluen misrouwe
inden ruken ende seyde Ic en achte
niet alte seer vander ondadicheyt
des rokes als icse niet en hebbe. ick
en soecse niet ende als si mi teghen=
woerdich is soe en versteec icse nz
Ende oec altoes ben ic bereyt di te
deruen dat dunct mi seluen of bi a=
uentuere ic dwale Nyemant en sal
seker wesen in desen leuen dat al be
coringhe wort gheheyten. een dye
van quaetheit beter mochte werden
Och of hi niet van dye berete qua
de en worde. Hij belyet oeck van
den horen ende seyt. Die begheerte
vanden horen ůwerreden mi vaster
ende deden my ond mer du ontbon
des my wanneer dat my gheschye=
de dat mi dye sanck bet quam dan
dat dinck datmen sanc soe belyede
ic dz ic grotelic misdede. ende dan so
en hadde ick lieuer niet te horen sin
ghen Hi wroechde hem seluen oeck
van sien aldus. vā dien dat hi som
tiden alte gaerne sach den hont loe=
pen. ende dat hi gaerne ghinck ia=
ghen te velde Ende van dien dat hi
doe hi in huus was alte gaern sach
hoe dye spinnen den vlyeghen vin=
ghen mit horen netten Ende hier of
gaf hi hem misdadich van al desen
voer gode Alsoe hi in dien boec seit
om dat aldusdanighen dinghen be
letten goeden ghepeynsen ende bre
ken bedinghen Hi wroech oec hem
seluen vā begheerten sijns prijs eñ
vanden beweren vander ydelre glo
rien eñ seyde Die gheprijst wil wer
den vandē mēscen als duut lasters
hi en sal niet werden bescermt van
den menscen alstu oerdelen selste. eñ
hi en sal niet ontgaen alstu ver doe
men selste. Een mensche wort ghe

prijst om enighe ghifte die du hem
ghegheuē hebste mer hi verblijt me
re datmen prijst dan die ghifte Da
ghelicxs worden wi becoert mit de
ser becoringhe sonder enich ophou=
den Die menschelike tonghe is on=
sen oeuen. mer ic en woude niet dat
men mi enighe bliscap dede van eni=
ghe ghiften mit hulpe eens anders
monde. mer ic lie dattet niet alleen
en meerret dat lasteren minret Ic
worde sulcke tijt oec versericht mit
minen prijsen alsmen dat in mi pri
set daer ic mi seluen in mishaghe en
de alsmen meerre rekent die lichte
cleyne doechden danse sijn alsmen=
se ondersoect Dese heylighe augus=
tijn verdreef vromelic die onghelo
uicheyt so dz si seyden openbaer dat
tet gheen sonde en ware datmen au
gustijn doot sloech want si seyden
datmen slaen mochte als een wolf
Eñ si seyden wie dat hem doot sloe
ghe dat hem god al sijn sonden ver=
gheuen soude Hi ghedoech menighe
verradenisse van hem luden. soe dat
si laghen leyden inden weghe daer
hi voer. mer mit goods voersienic
heyt so dwaelden si inden weghe. en
de en mochten hem niet vinden Hi
ghedochte altoes den armen. ende
van dien dat hi hadde. so versach
hise mildelicken. want hi hiet som
tijt breken van ons heren vaten en
de dedet smelten om den armen. en
de om der gheuanghen wille. ende
hi dedet hem gheuen Hi en woude
nye copen noch husen noch acker
noch dorpen Hi veronweerde veel
eerlike renten die hem ghelaten wa
ren. want hi seyde dat dit schuldi=
gher waer te hebben der doden kin=
deren off horen naesten ¶ In dien
dat die kerke hadde al was hi daer
mede beladen. hi en ghinck daer
nochtan niet mit minnen aen Mer
des nachtes ende des daghes pijn
de hi om die heylighe scrifture Nye
en leyde hi sijn harte op nuwe ghe
stichte te maken. ende scuwede dat
sijn harte daer aen niet hanghen en
soude. want dat woude hi altoes
hebben vry van allen moeynissen
vand werlt. om dat hi hem seluen
sond commer soude altoes mogen
veronledighen mit ghedachten en
de inder scrifturen. mer die ghestich
te maken woude hi en verboets hem
niet. ten hadde gheweest dat sijt on=
manier liken hadden ghedaen Oeck
prees hi sere die begheerten hadden
te steruen. Ende hier op dicke sey
de hi exempelen van drie biscoppen
want doe ambrosius in sine doot
lach ende men hem bat dat hi go=
de bidden woude dat hi langher
leuen mochte. Soe antwoerde hi
ick en hebbe alsoe niet gheleeft dat
ick mi scame onder v te leuen. ende
ick en ontsie mi oeck niet te steruen

Want wy hebben enen goeden here
Ende dese antwoert verhief augus
tijn seer Hi seyde noch vā enen an
deren biscop alsmen dese seyde dat hi
noch ter kercken oerbaerlijc waer
ende dat hem onse heer daer omme
sparen soude alsoe seyde hi. Of my
nye wel en was of op enighen tijt
wel was waer omme en soude my
op dese tijt niet wel wesen. ¶ Van
enen anderen biscop seyt hij noch
doe hi sieck was soe bat hi hem dat
god sine gesontheit gheuen woude.
Ende hem openbaerde enen sconen
ionghelinck mit groeter onwaer:
dicheit op hem siende ende seide als
ghi bereyt sijt. soe en wildi niet wt
comen. wat wildi dat ick v doe.
Nye en liet hi wijf mit hem woenē
om te dienen noch sine suster. noch
sine broeders dochteren. want hij
seyde al en mocht daer quade ver:
moeden vallen vā sijnre suster noch
van sijn nichten. nochtan en mogē
aldusdanighen vrouwen niet we:
sen sonder ander vrouwen die hem
helpen moeten. ende tot hem souden
dan ander vrouwen comen. Ende
van dien souden dan andere cranc:
ken moghen ghepeynsen. ofte in be
weringhe worden gheproeft. ende si
soudē daer of worden te scande om
me dat quade mismoeden vanden
menschen. Nye soe en woude hi sp
reken mitten wyue allene ten had:
de een heymelijcke saeke gheweest.
Hi en dede sijn magen alsoe vele nz
dat si groet goet hebben souden. mer
dat si gheen ghebreck hebben en sou
den. Selden soe woude hi voer ye:
mant bidden by brieuen ofte by
woerden. ende hi peynsede om een
phylosophe die niet veel sine vryen
den dede. om dat hij hem vermeren
soude Ende hi seyde dicwile dz die
macht die bidt tot sulken tijt druc
ket. mer als hi dit dede alsoe screef
hi soe ghematelic dat hij niet swaer
wesen en soude. mer omme datmen
te bet horen soude om die wijsheyt
sijns dichtens. Hi hadde lyeuer
die saken te hoeren tusschen dye ghe
ne die hi niet en kende dan tusschen
sine vrienden. want hi seyde dat hi
vrylic tusschen die vreemde mochte
bekennē die saken Ende als hi dit
enen van sinen vrienden doen moes
te. soe dat hi teghen hem die senten
cie gaue. dat hi daer mede een van
sinen vrienden moeste verliesen Hi
was ghebede van vele kercken. en
de hij predicte daer goods woert.
Hi plach sulcke tijt in sijnre predi
cacien van sine materie te vallen eñ
dan seyde hi dat onsen heer dat dede
om yemants salicheyt. Alsoe dat
wel scheen in een comen vanden me
nicheusen die eens was tot sinte au
gustinus sermoen. ende hi viel vā
sine materie ende hi predicte tegen

die ongheloufcheyt. ende die oep;
man die wort beleerde. Tot dien
tijden dat die heyden gwete wemen
ghewonnen hadden soe bespotten
die ongheloufghen ende die heyden
die tierstien sere. Ende om die saken
so maecte augustijn dat boeck van
gods stede Ende daer in schrijft hi
dat die ghewechtighe in desen leuen
moeten liden. eñ die quade bloeyen
Ende daer schrijft hi van twee stedē
dat is van iherusalem ende van ba;
bylonien eñ van horen coningheyn.
want die comc vā iherusalem is
cristus. ende die comck van baby
lonien is den duuel also hi seyt. soe
maken dese twee steden twee min;
nen. want des duuels stede stich;
tet een mitter minnen sijn selfs. die
soe in hem wast dat hi gode ver;
smadet. Gods stadt sticht gods
minne die wast. soe dat een hem sel
uen soe versmaet In sinte augusti
ns dagheyn. dat was Int jaer ons
heren vierhondert ende viertich soe
verderfden die wandelen alle affri;
ken Ende si en spaerden niet. wijff
noch man. noch kint Hier na qua
men si te yponen. ende si beleyden se
mit machtigher hant In dit ver;
driet bouen alle verdriet van sijnre
outheyt so was hi in bitteren dwef
heyt leuende Ende des nachtes eñ
daghes waren hem sijn tranen bloet
om dat hi sommighe sach verslagen
ende die ander verdruuen. ende die
tierkien bewef van papen Ende die
steden der neder gheworpen mitten
volcke. mer onder al dit quaet soe
vertweste hi hem seluen mit die wi
se mans lere die seyt. Ey selt niet
gwoot wesen. waenstu dat die stee;
nen ende die houten valken ende dat
die sterfelic sijn steruen ende hi ver
gaderde sine broederen ende seyde
hem Ic hebbe den here ghebeden dat
hi ons wil verlossen van deser ver
sen. off dat hi ons ghedoechsaem;
heyt gheue. off dat hi mi hale van
desen leuen dat ic niet sien en moet
alsus gwoten elende Eñ siet hi ver
troech dat derde dat hi bat Ende in
die derde maent na dat die stadt be
leyt was. soe quam hem die reden
aen ende hi bleeff leggende. Ende
doe hi sach dattet sinen doot naecte
soe liet hi hem die seuen psalmen
screuen eñ hi dedese setten ter want
waert vanden bedde daer hi lach
ende hi lasse ende weende bitterlick
Ende om dat hi hem mit gode ver;
onledighen soude ende dat nyemāt
sijn meyninghe soude beletten. soe
en liet hi in tien daghen voer sijn
doot nyemant tot hem comen ter
hadde gheweest dat si ghecomen wa
ren mit medicinen off alsmen tetten
brochte Tot hem quam een siecke
ende hi bad hem sere dat hi die
hant op hem leyde ende dat hi hem

ghenase van sine siecheit. Ende au
gustijn antwoerde: soene wat seg-
gestu waenste of ic dit doen moch
te dat ict mi seluē niet doen en soude
mer hi lach hem aen ende seyde dat
tet hem in een vertoeninghe ghehe-
ten was dat hij tot hem gaen soude
ende hi souden ghenesen. Ende doe
sinte augustijn sijn gheloef aensach
soe badt hij voer hem ende hij wort
ghenesen. Hi dede veel myraculen
want hi scriuet vā hem seluen indē
boeke van goods stede twee myra-
culen als offse eē ander ghedaen had
de ende seyt. Ic weet een maghet
van yponen dye hoor bestreeck met
olye daer een pape die voer hoer bat
sine tranen hadde hoeren drupen.
Ende te hant doe sijt ghedaen had-
de soe vant si hoor ghenesen vā den
duuel dyese beseten hadde. In di
en seluen boeck soe seyt hi aldus.
Doemen enē sieken mensche sniden
soude ende men sere ontsacht dat hi
van den sniden steruen soude. Ende
doe die sieke met vele tranen gode
aenbede dat doe augustijn met hem
ende voer hem badt soe wort hi son
der enich snyden al ghenesen. In
dien seluen boeke soe seyt hi aldus
Ic weet enen biscop die voer enen
ionghelinc bat ende hi wort tehant
gheuryet vanden duuel Nyemant
en sel twyuelen hi en seydet vā hem
seluen. mer van oetmoedicheyt en
woude hi hem seluen niet noemen.
Doe hi steruen soude doe leerde hij
dit ghedencken datmen ghenen mē
sche hoe heylich dat hi waer en sou-
de laten steruen sonder biechte en-
de goods lichaem te gheuen. Hi ble
ef ghesont in alle sine leden tot sijnre
doot toe Hi starf voer sine broeds
doe hij ses ende tseuentich iaer out
was Ende doe hij biscop hadde ghe
weest vijf ende viertich iaer hij en
maecte gheen testament. want hij
dye cristus arme was. hi en hadde
niet daer hiet of maken mochte Hi
versceyde Int iaer ons heren vier
hondert Augustinus was een licht
van wijsheyt. een beschermenisse der
waerheyt. eñ een verbreder des vre
den. hi verwan alle die leerrers der
heyligher kerken. Ende hij was ex
empel van doechden. ende van dye
oueruloedighe leringhe Ende daer
bi seyt remigius daer hi vertelt ihe
ronimus ende ander leerrers so seit
hi aldus. bouen al desen ghinc au-
gustinus in conste ende in leringhe
Want al ist dat iheronimus dat hij
las ses dusent vā origenes boeken
nochtans so screef augustijn nacht
ende dach so vele boecken. datse nye
mant en soude moghen lesen. Vo-
luciaen tot wyen augnstinus brie-
uen seinde die seyt aldus van hem
Dz en is in gods wet niet dz augus
tinus niet en wiste. Dese scrijf oec

In een brief tot augustinum aldus
eñ seyde Die alte wel gheleert wa
ren in alten vroeden sprake. hi en
mochte dine boeken niet antwoer:
den. wat datmen segghen mochte
inder eerden ende begripen mitten
sinnen. want men scheppen mochte
wt der fonteynen der striftueren.
dat hebste gheseyt ende wt gheghe:
uen mer ic bidde dine weerdicheyt
laet mi een luttel prijsen dinen sin.
Iheronimus die scrijft aldus van
hem Augustinus vloech als ouer
die houelen vanden berghen als een
arn. ende hi en mercte niet dat was
inden wortelen vanden berghe daer
om scrijft hi in sconen redenen veel
spacium vãden hemele eñ dat maec
sel vander eerden. ende den loep
vanden wateren in hoe groter weer
dicheyt dat hem iheronimus hadde
dat is openbaer in desen epistelen.
die hi hem seynde. ende sonderlin
ghe seyt hi in sinen heylighen. here
sinte augustijn Iheronimꝰ altoes
hebbe ic dine heylicheyt also dat be
tamelick is gheeert ende ic minne
den here ende den behouder die in di
is Ende nv op dat wesen mach so
meerren wi yet tot dinen hope. ende
al vol soe verunllen wijt Ende wi
en laten niet een vre ouer gaen. wi
en gedencken dijns naems In een
ander brief so scrijft hi oeck aldus
tot hem dat en moet niet wesen dat
ick yet soude minderen vanden boec
ken dijnre salicheyt. want mi is ge
noech dat ic die mine proeue. ende
gheen ander en laster. Gregorius
die seyt in sinen brieue tot innocen
cium den rechter van affrica vã sin
te augustinus boeken aldus Dat
ghi woudet dat wi v senden souden
die bedudinghe vãden goeden man
Iob. des sijn wi blijde van uwen
goeden wille. mer wil di ghemest
werden mit weeldigher spisen. soe
leest sinte augustinus uwes lants:
mans wercken Ende en rekent on
se callen niet teghen dat morch van
sinen wercken Hi seyt oec inden re
gister aldus. men leset dat augusti
nus mit sijnre suster niet en woude
woenen. want hi seyde die bi mijn
suster sijn dat en sijn mijn susteren
niet Ons sal groete leringhe wesen
die behoetheyt des gheleerde mans
Prosper seyt van sinte augustinꝰ
inden derden boecke vanden boscou
weden leuen aldus Die biscop sin
te augustijn was scarp van sinnen
soet in spreken. eñ gheleert in weer
like rechten Ende claer ĩ daghelixe
disputacien. eñ beset in aken werc
ken. ende scarp in allen vraghen te
ontbinden. ende te voersien om die
onghelouighen te verwinnen Ende
gherechtich te ontbinden van onsen
gheloue. ende behendich om te bedu
den die heylighe scriftuere Bernar

dus beschrijft oec vā hem aldꝰ Augustinus is den groten hamer van den onghelouighen Hier na doe die barbarinen dat lant verderfden ende si die heylighe stedē ontsuuerden soe namen die ghelouighe sinte augustijns lichaem ende si voerdent te sardanay nae sijn doot twee hondert ende tachtich jaer. Int jaer ons heren acht hondert ende achte lybrandus die ynnighe hertoghe vā burgoengien Doe hi hoerde dz sardanay verderft was vāden sarracenen soe sende hi grote boden dat si brenghen souden te papien sinen lichaem of sine reliquien Ende si coften mit veel ghelts sijn reliquien eñ sinte augustijns lichaem eñ voerdent van daer tot januen Doe dat die ynnighe coninc hoerde. soe voer hi hem te ghemoete tot die voersey de stādt eñ ontfincken weerdelick Ende des morghens doe hi den lichaem woude wech voren so en mochment niet verwoeren vander stādt voer dat die coninc beloefde waert dat hi hem liete van daen uoeren dat hi daer in sinen name een kercke soude stichten Ende doe hijt beloeft hadde. so voerdemen hem van daen sonder enighe pine. Ende die coninck dede dat hi beloeft hadde. ende stichte daer in sinte augustinus eere een kercke Des ander daghes soe gheschiede alsulcken mirakel in een kercke wt den bisdomme van trudone die caseyle hiet Ende hi stichte oec daer in sinte augustinus ere een kercke Ende oec gaf hi daer toe al dat dorp mit al dien dat daer toe behoerde den genē die dienen souden in sinte augustijns kerke Eñ om dat die coninc sach dattet sinte augustijn lief was datmen in sijn name kercken stichte Ende oec dat hi hem ontsach dat hi soude willen rusten in een ander stat dan daer hi begheerde. so liet hi in elcke stat daer dat lichaem des nachtes rustede een kerke maken ī synre ere Ende dus so brochtmē mit groter bliscappen te papien Eñ men leyden eerlic in sinte peters kercke diemen hiet den gulden hemel.

Exempel

Et was een molenaer die sonderlinghe ynnicheyt hadde tot sinte augustijn. Doe hi seer siec was in sijn been van eenre euele so aenriep hi seer sinte augustijn dz hi hem helpen soude Eñ sinte augustijn openbaerde hem ī een visioen eñ hi taste sijn been mitter hant eñ ghenast altemael Ende doe hi ontsprongen was so vant hi hem al ghesont eñ dancte gode eñ sinte augustijn.

Exempel

Een kijnt was dat ghepinicht was vanden steen. eñ doement snyden soude bi des meysters raet. soe

ontsach die moeder vanden kinde dattet steruen soude. ende si aenriep ynnichlic augustinum dat hi hoer kint helpen woude Eñ te hant doe si die bedinghe gheeyndet hadde soe piste dat kint die steen wt mit vryne eñ wort al ghenesen.

Exempel

IN een cloester datmen hiet sinte augustijn aelmoesen. soe wort een monic op geheuen inden gheest Eñ hi sach dat een claer wolcke vãden hemel viel. ende op die wolcke sat sinte augustijn ende was ghecleet mit biscoplicke ghewãde. ende sijn oghe die ůlichte alle die kercke als twee lichten. ende daer quam alten groten weke wt.

Exempel

OP een tijt doe sinte bernaert te metten was ende hi daer een luttel wort slapende. ende men die lessen las van een sinte augustinus tractaet so sach hi besiden hem staen een alten sconen jonghelinck. ende wt sinen mont quam also groten vloet van water dattet scheen dat alle die kercke veruullede Ende hi en twiuelde niet dat en was sinte augustinus die mitter fonteyne sijnre leringhe alle die kercke veruullede.

Exempel

EEn man die sinte augustijn sere minde gaf den monic veel ghelts die sinte augustijns lichaem te wachten hadde om dat hi hem van sinte augustinq vingheren gheuen soude. mer doe die monic dz ghelt ontfaen had. so gaf hi hem een vingher van een anderen doden ghewonden in sindael. eñ seydet dattet een van sinte augustinq vingheren was. eñ die man ontfincket weerdeliken eñ custet mit ynnicheden eñ leydet dicke op sijn oghen ende eenpaerliken droech hijt op sijn borst Doe god sine ynnicheyt aensach soe werp hi die vingher wech eñ gaf hem wonderlic oůmits mirakel een van sinte augustijns vingheren Ende doen hi die gheuonden hadde. eñ daer vele miraculen ghescieden so quam die nuwe mare tot papien Mer doe die voerseyde monic seyde dattet eẽ vingher was van enen anderen doden. so deden si sijn graf op ende vonden dat hem een vingher brac Ende doe si dese bedrieghenisse sagen so deden si die monic vã sinen ambochte eñ begrepen hem sere.

Exempel

IN burgoengyen in een cloester datmen hiet fontemetum soe was eẽ monic die hugo hiet die seer ynnich was tot sinte augustijn eñ hi hadde grote ghenoechte in sine scriftuere eñ hi plach hem altoes te bidden dat hi hem niet en liet steruen dan op sinen dach Opten vijftienden dach voer sinte augustinq dach

soe quam hem die coerse aen so sere
datmen op sinte augustijns auont
op die eerde leide als of hi doot had
de gheweest Ende sich daer soe qua
men veel heren ende scone mannen
ghecleet mit witten mit processien in
die kercke in dat cloester Eñ daer
volchde een weerdich here die ghe:
cleet was mit biscoppelike ghewade
Ende een monick die in die kerke
was diet sach die hadde wonder
wie si waren ende werwerts dat si
ghinghen vraghede hi. ende een van
hem luden seyde hem dat dit sinte
augustijn ware mit sine canoniken
die quamen tot sijn ynnighe vrient
die daer starff om dat si sijn siel vo
ren souden in hemelrijck Hier nae
soe quam die weerdighe processie
in dat sieck huys. ende doe si daer
een luttel ghebeyt hadden. soe voer
die heylighe siel vten lichaem En:
de dese soete augustijn maecse seker
ende vry van allen duuelen. ende
voerdese op inden hemel Men leest
oec doe sinte augustijn noch leuede
eñ hi las so sach hi den duuel voer
hem staen Ende te hant beswoer hi
hem dat hi hem segghen soude wat
ghescreuen waer inden boeck dien
hi droech. ende hi seyde dat daer des
menschen sonden in ghescreuen wa:
ren die hi alle sins vergaderde. en
de hi beual hem te hant off daer eni
ghe sonden in bescreuen waren die
hi ghedaen hadde dat hijt hem soude
tonen ende lesen. Ende doe hi hem
die stadt ghewijst hadde so en vant
augustijn anders niet ghescreuen.
dan hi op enen tijt van verghetel:
heyt hadde ghelaten compleet te le:
sen. ende hi beual den duuel dat
hi hem ontbeyden soude. ende hi
ghinc in die kerke. ende voldede yn
nichlick die compleet als hi plach
ende doe hi weder ghecomen was so
seyde hi totten duuel dat hi hem we
der die stat soude tonen om te lesen
ende doe hi dat boec haesteliken om
me keerde eñ hi die stadt sochte. eñ
hise ydel vant soe wort hi gram eñ
seyde Du heues mi scandelicken be
droghen. mi is leet dat ick di minen
boec toghede. wāt mit die craft vā
dijn bedinghe so hebste dijn sonden
of gedaen. eñ doe hi dit gheseit had
de voer hi mit scanden wech.

Exempel

Een wijff was die van eenre:
hande luden onrecht leet. eñ si ginc
hier om tot sinte augustijn. om dz
si hier off enen anderen raet nemen
soude. ende doe si hem studerende
vant. ende si hem weerdeliken had:
de ghegruet ende hi hoer niet en ant
woerde noch oec op hoer en sach so
dochte si dat hi van groter heylich:
heyt niet sien en woude in een wijfs
aensichte. ende si ghinc bet nare en
de seyde hem neersteliken horen raet

mer hi en keerde niet tot hoer wert noch en sach nz op hoer wert ende hi en sach op hoer nz daer om gine si wech mit groter droefheyt. Ende des anderen daghes doe sinte augustijn sijn misse dede en dat wijff daer was na dien dz onsen heer ghehouē was. so wort si op ghenomen inden ghest. en si sach dat hi stont voer die trinitey en si sach dat sinte augustijn mit nederhanghenden hoefde peynsende was van die heyligher drieuoudicheyt. en dat hi hoechlic daer in disputeerde Ende een stemme quam tot hoer doe du tot augustijn ginghes doe disputierde hi dus ynnichlic vander glorien der drieuoudicheyt en daer om en wiste hi niet dattu daer waerste mer ganck weder houdelick tot hem. want du selfste hem goedertieren vinden en hi sel di goeden raet ghouē Doe si dit dede. so hoerde augustijn goedertierlic. en gaf hoer goden raet.

Exempel

Men leest oec dz een heylich man eens wort op ghnomē inden ghest te en hi sach die heyligher mō glorien Ende doe hi sinte augustijn nz en sach soe vraechde hi een vanden heyligher waer augustinus ware. Hi antwoerde. augustijn sittet bouen inden hoechsten. en daer disputiert hi vander glorien der heyliger drieuoudicheyt.

Exempel

Men hielt op een tijt te anthiochien sommighe luden van papien in een karcker. Ende men verboet dat men hem niet te eten ghouen en soude noch te drincken om dat men alsoe veel ghelts van hem crighen soude. soe dat sommighe cranckten van hongher storuen. ende sommighe dwoncken hoer urine Ende daer onder was een jonghelinc die groote ynnicheyt hadde tot sinte augustijn en hi aenriep hem in sijn hulpe Ende omtrent middernacht openbaerde sinte augustijn dese jonghelinc en hi nam sijn hant en leyden tot eenre riuiere die grauelle hiet. Ende daer verwoelde hi sijn tonghe alsoo dat hi niet meer sijn vryne begheerde te drincken.

Exempel

Men proest vā een kerke die groote immicheyt tot sinte augustijn hadde Doe hi drie jaer so groote siecheyt ghedoghet hadde soe dat hi te bedde lach En doe sinte augustinus dach quam. ende men op sinen auont te vesper lude. soe gaff hi hem mit alre ynnicheyt tot sinte augustijn En de sinte augustijn openbaerde hem in witten cleederen ende hi noemden mit sinen name ende seyde. Sich ic bin hier du heues mi so dicke geroepen. stant op haestelicken ende doet mine vesper Ende hi stont op

ghesont. daert alle die luden wond hadden. eñ hi ghinc in die kerke en de hi dede ynnichlijck dat ambocht vander vesper.

Exempel

Een harder rees tusschen sijn scouderen ene alten fellen clyere die soe seer wort dat hi daer alle sine craften mede verloes. Ende doe hi aen sinte augustijn riep. soe openbaerde hem sinte augustijn ĩ een visioen ende hi leyde sijn hant op sijn clyere ende hi ghenassen altemalen eñ hi wort al ghesont.

Exempel

Int jaer ons heren vijff hondert ende twalef. soe ghinghen viertich mannen van germanien te romen wert die wel cranc waren om die apostelen te versoeken Sommighe van desen cropen derwert op scamelen. eñ die ander ghinghen op stocken. ende sommighe waren blijnt. ende volgheden al vast nae. Ende si quamen ouer in een stede diemen hiet carbonarien Ende doe si bi die stadt gstcomen waren diemen hiet cana die drie milen van papyen is soe quam sinte augustijn in biscopliken ghewade wt sinte cosmas eñ damianus kercke ende ghinck hem te ghemoete ende gruetese ende vraghede hem werwert dat si ginghen. Ende doe sijt hem gheseyt hadden. so seyde hi. gaet te papien eñ vraget daer na sinte peters cloester diemẽ hiet gulden hemel. ende daer sel di ontfermharticheyt vercrighen die ghi begheert Eñ doe si hem vraghe den hoe hi hietede soe seyde hi. Ick bin augustijn die wel eer bisscop was te yponen ende te hant so ontuoer hi hem wt horen oghen Eñ si ginghen te papien wert eñ doe si tot dien cloester ghecomen waren ende men hem seyde dat daer sinte augustijns lichaem lach. so hieuen si alle hoer stemmẽ op eñ begonsten te roepen Sinte augustijn helpt ons Eñ alle die monicken worden verwect mit desen roepen eñ liepen toe Ende siet wt horen senen begonste also vele bloets te lopen eñ also seer dat vã voer den cloester tot sinte augustinus tumbe toe alle die eerde belopen was van horen bloede. Ende doe si tot sinte augustinus tumbe quamen so worden si alle volmaectelick ghenesen als of si nye onghemack en hadden ghehadt. Doe begonste sinte augustijns nyemaren te wassen. ende een grote menichte quam tot sinen graue van siecken eñ si worden al ghenesen eñ si lieten daer die litteyken vã hoer ghesont heden Ende deser litteyken was so vele van crucken eñ van alfulcken dinghen dat sinte augustijns capelle eñ sijn portael daer of vol waren soe datmen daer niet gaen noch ke

ren en mochte Ende daer om daden
se die monicken van daen draghen
Men sel weten datter drie dinghen
sijn die alle menschen begheren dat
is. weelde. rijcheyt. ende ere. Noch
tans was sinte augustijn also vol
maect dat hi die rijcheyt versmāde
eñ die ere veronweerde. eñ die weel
dicheyt ontsach. wāt dz hi die rijc
heyt versmāde seyt hi inden boec d
alleynigher sprake daert hem die
reden vraghet begheerste enighe rijc
heyt. eñ augustijn antwoert. neen
ic niet noch eerst. want al bin ick
xxx jaer out so sijnt wel bicant xl
jaer dat icse niet en begheerde ende
niet ands en begheer icker off. dan
mine nootdrufticheit. wāt een boec
riet mi lichtelic dz ic gheensins rijc
heyt begheren en soude Dat hi oec
die ere veronweerde dat seyt hi oec
inden seluen boeke. daer hem die re
den vraghet eñ seyt begheerstu eere
Ende augustinus antwoert ende
seyt ic lye dat icse nv ī desen daghe
hebben laten te begheren. weelden eñ
begheerten veronweerde hi Eñ oec
beyde in oncuyscheden eñ in smake.
Op dat eerste vraghet hem die re
den eñ seyt inden seluen boec aldus
Wat ghenoeghet di eē wijf ghenoe
ghet di niet een schoen wijf die sca
mel is. eñ wel ghemaniert eñ rijc
ke ende sonderlinghe als du wetes
dattu gheen quaet vā hoer ghedoch
tet en hebste Ende augustinus die
antwoerde Hoe schone dattuse ma
ken moghes. of hoe rijcke datse wa
re van alle goeden. niet en dencket
mi beter dan te vlyen. eñ sonder on
cuyscheyt te leuen. Die reden seyde
hem Ic en vraghe nz wat dattu be
gheers off oerdelste mer oftu daer
du yet toe wordes gheporret Au
gustijn antwoerde. niet te male en
begheer ic van desen. mer ic gedenc
ke eñ ghepeynse mit groter swaer
heyt eñ anxte eñ mit onweerde Op
dat anderde vraghet hem die reden
eñ seyt Wat segstu vander spisen
Ende augustijn antwoert. en vra
ghet mi niet van spisen noch van
drancke noch van baden noch vā
ander weeldicheden des lichaems.
Ic en begheer niet meer van desen
dan mine nootdrufticheyt eyschet.

C

Onthoefdinghe of bet vindin
ghe des hoefdes van sinte jo
hannes baptisten wāt sijn onthoef
dinghe ghesciede omtrent der hoech
tijt van paeschen als die lesse d hey
ligher ewangelien tughet diemen
nochtans hoechlijcker hier begaet
doe anderwerff sijn heylighe hoeft
gheuonden wort inden stādt emes
sa ende inder heyligher kercken ver
heuen.

Te romen der heyligher ẽ ouer edelre maghet sabinen dach die on ᵒ adriaen den keyser mitten sweer: de verslaghen den segh der martelij en vercreghen heeft.

Inden dorp trecasina sinte sa: uina ᵒ heyligher joncfrouwen dach die om den naem cristi een seer ar: heydelic pelgrymaedse an nam ẽ glorioes mit doechden ẽ mit mira culen rustede in vreden.

Opten selue dach sinte candida ᵒ heyligher joncfrouwen dach.

Te anthyochien in syrien sinte nyceā ẽ paulus dach.

In sirmia sinte basillen dach.

Tis oec huden des heyligen con fessoers ende biscop sinte ewouts dach. Ende noch veel meer ander heyliger martelaren confessoren ẽ joncfrouwen dach.

Die legende van sinte johannes baptisten onthoefdinghe.

Sinte johannes baptista ont hoefdinghe was om vier pū ten gheordiniert. Die eerste was omme sine onthoefden. Die an der om dat sijn beenre verbarnt wa ren ẽ weder vergadert. Dat der de om dat sijn hoeft geuonden was. Dat vierde om dat sijn vingher ouer ghebrocht was ẽ sijn stercke ghewyet. Ende hier omme also hiet men dese feeste menichfins. dat is onthoefden vergaderinghe vindin: ghe ẽ wijnghe. Erst soe viertmen dese feeste om dat hi onthoeft was ende dat gheschieden alous want men leset in scolastica hystoria. He rodes antipas die des gweten hero: des sone was. doe hi te romen were voer. ende hi leet voerbi philippum sinen broeder. soe maecte hi heyme: like belofte mit herodyaen philips wiue die herodem agrippen suster was. dat als hi weder quame. sijn wijf verstelen soude ende dat hi he: rodyaen te wiue nemen soude. Mer dit ūnam herodes wijf des cominc aretben dochter was van damasco ende daer omme en keyde si niet tot dat horen man weder quam. mer si voer haestelic tot horen lande were. Doe herodes weder ghecomen was soe benam hi philips sijn broeders herodyas sijn wijff. Ende daer me: de worden si vyanden aretbe den co mincl. ende herodes agrippa ende philips sinen broeder. Ende sinte johan berusptен ende seyde dat hi nae die wet die hi ontfaen hadde niet hebben mochte sijns broeders wijf alsoe langhe als hi leuede. Doe herodes sach dz hem johannes hier om also haestelike berusptе. Ẽ om dat hi een groot volc vergadt had de mit sijn predicatien ẽ mit sinen exempel. Daer om seyde hi hem in

enen karcker om dat hi sijn wijf be
gheerde te behaghen Ende oeck dat
hi ontsach dat verlies dat johan:
nes volghede. hi hadden gheerne ghe
doot. mer hi ontsach dat volck en
de omme dat herodes ende herody:
as enighe sake mochten vinden dat
si johannes mochten doden so schijn
tet dat si onderlinghe ouer een ghe:
draghen hadden heymelick dat hero
des maken soude een werscap om
sine gheboerten wille. voer die vor
sten van galyleen. ende voer sinen
princen Ende dat herodyas doch:
ter die springhen soude ende belouē
soude te gheuen. wat dat si eyschen
soude. dz hijt om sijn ede soude moe
ten doen. mer dat hi hem dat ven:
sen soude ende dat hi dan droeuich
waer om sijn ede Dat si dese scalc:
heyt versierden dat seyt scholastica
hystoria in desen woerden aldus.
Het is wel te ghelouen dat herodes
mit sinen wiue ouer een droech al
heymelic dz si aldus johannem ter
doot souden brenghen Jheronimus
seyt oeck Herodes swoer dwaesse:
lic daer om. om dat hi oersaec vin
den soude johannem te doden. want
hadde die maghet gheeyschet hoers
vāders of hoers moeder doot. hero:
des die en hadde dat niet ghedaen.
Doe die werscap gheseten was. so
quam daer die maget eñ si spranc
voer hem allen. Ende die coninck
die swoer hoer dat hi hoer gheuen
soude wat si eyschede Eñ doe si raet
aen hoer moeder ghenomen hadde.
so eyschede si dat hoeft van sinte jo
hannes baptista Ende die scalcke
herodes die veynsde off hi droeuich
was om den ede. Ende om dat hi
soude moghen doen dat hi gheswo:
ren hadde. mer hi maecte hem droe:
uich van aensichte. al was hi blide
van herten Ende hi onsculdichde
die misdaet mitten ede op dat hi o:
uermits een sake der gherechticheit
wreet worden mochte Ende aldus
sende hi enen stocker ende sloech of
dz hoeft van johannes baptista. eñ
men gaft der maghet. ende die ma:
ghet gaft den moeder een ouerspeel
ster Augustijn seyt dit exempel ō
oersaec van desen ede ī een sermoen
dat hi maecte van sinte johannes
onthoefdinghe Het was een onno
sel goet man die mi dit seyde dat ic
scriue Doe hem een lochende dat hi
hem gheleent hadde. off dat hi hem
sculdich was so wort hi ghestoert
ende eyscheden tot sinen ede. aldus
so swoer die ghene ende hi verloest
Daer ō seyde hi dz hi opten nacht
daer na ten oerdel gheuoert was.
ende datmen hem vraechde mit dese
woerden Waer om dedeste die men
sche sweren. die du wel wistes dat
hi valsch sweren soude Doe hi ant:
woerde. hi lochende mi mijns din:

ges Die rechter seyde hem En hād
det niet beter gheweest. datstu dit
dinc verloren hāddes. dan dattu sijn
siele mitten ede dedes verliesen Hier
omme dedemen neder werpen ende
alsoe sere slaen datmen sach sijn lit:
te yken vanden slaghen op sijn rug:
ghe doe hi ontwaecte. mer men ver
gaft hem doe hi ghecastyet was :
Sinte johannes en was op de
sen dach niet onthoeft. mer hi was
omtrent paesschen onthooft. in dat
iaer voer dat onsen here ihesus ghe
passijt was Daer om soe moeste hij
wijcke den minre dye meerre om
ons heren sacramente Hier of soe
seyt sinte jā guldemont Johannes
baptista die een scole is van doech:
den meester des leuens vrome van
heylicheden regule van gherechtiche
den spiegel vā suuerheden. oghen d
claerheit. exempel van reynicheyt.
wech der penitencien. ghenadicheit
van sonden tughenisse des gheloues
Johannes is meerre dan die men
schen ghelijck den enghelen. somme
des wets. een vastmakinghe der e:
wangelien. der apostelen stemme.
swighen der propheten. der werelt
licht. een voerloper des rechters eñ
een middel van alder drieuoudich
heyt. Ende dese die dus groet was
wort ghegheuen een ouerspeelinne
ende men presenteerden een sprinc:
ster Herodes die en bleef niet onge
castyet. mer hij wort ghedoemt in
elende. Want alsmen leest in scolas
tica hystoria. dye ander herodes a
grippa om dat hij was alte vroeme
mer alte arm. Ende om dat hij
wanhoepte van armoede. soe ghinc
hi in een toern om dat hi hem seluē
daer doden soude methongher Doe
dat herodyas sijn suster hoorde soe
badt si hoor man herodes den prin:
ce dat hi herodes agrippen haren bro
der wten toeren trecken woude.
Doe hij dit ghedaen hādde ende si
op een tijt saten ende waerscapten.
doe soe wort herodes den prince ver
warm vanden wine ende hi begon
ste herodes agryppen te verwyten
dat hi hem ghedaen hādde Dit ginc
herodes agryppa alsoe seer nae dat
hi weder te roemen wert voer ende
gayus den keyler ontfinckē in gro
ter blijscap. Ende hi gaf hem twee
heerscappien dat was van lysanien
eñ abilien Eñ hi croenden ende sen
den coninc in iudeen Doe herodias
sach dz hoor broed hādde eē conīcs
naem. so sach si horen man aen met
groter bedinghe dat hi te romen va
ren soude ende dat hi beiaghen soude
eens conincs name. mer omme dz
hi in groter rijcheden ouerulbeyede
so en woude hijs niet doen eñ hi hād
de lieuer ledicheyt dan een pinende
ere Mer ten lesten wort hi vā sijns
wijfs bedinge verwonnen eñ voer

mit hoer te roemen wert. Doe dit
agrippa vernam so sende hi brieuen
an die keyser dat herodes vrienscap
hadde ghemaect mit die coninc vā
percken. om dat hi teghen dat rijck
van romen steken woude Ende om
dit waer te maken. soe ontboet hi
hem dat hi in sinen steden hadde wa
penen tot seuentich dusent man.
Doe gayus die brieuē gelesen had
de doe begonste hi van verres hero:
des aen te spreken ende te vraghen
om sijn staet. eñ ten lesten vraghede
hi hem of hi also veel wapenen had
de binnen sijn steden als hi verno:
men hadde. eñ herodes en lochendes
nz Doe gheloefde gayus dattet wa
re was dat hem herodes agrippa ge
screuen hadde. ende hi senden ī elen
de. mer sinen wiue om dat si agrip
pen suster was dien hi seer minde.
soe gaff hi hoer macht dat si weder
keren soude in hoer lant mer si wou
de varen mit horen man in ellenden
ende seyde dat si den ghenen daer si
mede gheweest hadde in sijnre eeren
dat si hem niet laten en woude ī sijn
re oneeren Dus voerdemense te le:
oens ende daer soe storuen si beyde
onsalichlijck Ten anderen so was
dese feeste gheset om dat sijnre been
re verbarnt ende vergadert waren
Die op enen dach verbarnt waren
ende weder vanden kersten verga:
dert. Ende hier om soe ghedoechde
johannes sijn anderde martelie doe
men sijnre beenre verbarnde Ende
daer om so viert die kercke dese ho
ghetijt als sijn andde martelie wāt
men leset ī scolastica hystoria Doe
sinte johānes baptisten discipulen
sinen lichaem begrauen hadden in
die stede sebastē tusschen helyzeum
ende abdyam Ende veel miraculen
gheschieden tot sinen graue. soe ghe
boet juliaen die apostaet. ende die
heyden spreyden sinte johannes be:
neren. Ende doe sinen miraculen
noch niet op en hielden also verga
derdense sise ende verbarndense. en
de si maecten daer puluer off. ende
dat puluer stroeyden si op dien vel
de Aldus soe seyt scolastica hysto
ria Mer beda seyt inden cronijcken
dat si sijn beenre vergaderden. ende
stroyse verre van een Ende aldus
schijntet dat hi anderwerf martelie
doechden Veel luden al weten sijs
niet wed presentieren dit die in sijn
re gheboerten hout eñ stroey eñ oec
beenre vergaderen ende verbarn:
dent al Mer doe die heyden johan:
nes beenre vergaderde also scolasti
ca hystorie seyt. also quamen daer
sommighe monicken van iherusa:
lem ende ghinghen mitten ghenen
diese vergaderden. ende si creghen:
der vele eñ si voerdense tot philip:
pus den biscop van iherusalem. eñ
si sendese namaels athanasie dē bis

scop van alexandryen En theophi
lus den biscop leydese naemaels in
seraphus tempel als hi hem wel ge
suuert hadde va alle smetten. Ende
hi wyeder een kerc of in sinte johan
baptisten ere. mer nu sijn si te ian:
nen. alsoe alexander ende die vier
de innocencius in hoeren bullen tu:
ghen. Ghelijc dat herodes die sinte
johannes onthoefden deden der py:
nen sijnre misdaet ghedoechde alsoe
wort oeck iuliaen die apostaet dye
sine beenre dede verbarnen van go
de gheslaghen Hoe dat hi gheslagen
was dat vintmen in sinte iuliaens
legende. Mer hoe dese iuliaen ghe
boren wort ende keyser. ende van
sijnre felheyt ende van sijnre doot.
Daer of leestmen in tripertita hys:
toria aldus want constancius des
groten constancius sone dye had:
de twee sonen gallium ende iuliaen
doe die grote constantijn doot was
soe maecte constantijn sinē soē gal
lium prince nochtans so dode hi hē
daer nae Ende om dat hem iuliaen
ontsach soe wort hi moninck En
de hi begonste mit waersegghers te
rade te gaen: of hi noch sou mogen
comen totten keyserrijcke. Hier
nae soe maecte constantijn iuliaen
prince ende hi seynde hem te gallien
waert daer hi veel strijden hadde.
Het gheuiel dat een croon van lau
werboemen hinck tusschen twee ca
lumpnen aen een zeel. ende doe iu
liaen daer onder reet alsoe brac dat
seel ende dye croen die vyel op sijn
hooft ende croenden alte tamelijck.
ende si riepen alle dz dit een teyken
ware dz hi keyser werdē soude En
doe hem die ridders keyser hieten:
ende daer gheen croen en was daer
men mede mochte cronen doe soe nā
een van hem luden een gulden cyr:
kel dat hij om sijn hals hadde ende
settedet iuliaen op sijn hooft. ende
aldus maecten si hem keyser Doe
werp hi of al dat abijt vanden kers
tenheyden. ende hij dede opter afgoe
den tempelen ende dede hem offerhan
de. ende hij hyete hem seluen bisscop
vander heydenen. Ende hi verderf
de al omme dat teyken des cruces.
Op enen tijt so viel op sine clederē
ende opten ghenen dye met hem wa
ren dye douwe ende dye dropelen
laghen ghescapen als crucen. Doe
constantijn doot was ende iuliaen
begheerde alle die luden te behagen
so gaf hi wt. soe dat elck hem keren
mochte tot wat castume dz hi wou
de. Ende hi verdreef wt sinen ho:
ue die ghelubde mannen. ende dye
barbiers en die cocken om dat sijn
wijf doot was en nae hoor en nam
hi gheen and Dye cocken verdreef
hi. om dat hi simpele spijse at. Hij
verdreef die barbiers want hij sey
de dat veel luden ghenooch hadden

aen een Hi maecte veel boecken in den welcken dat hi alle die voer hem ghewees hadden te nyete maec ten. want dat hi die coecken en die barbiers verdreef. daer in soe dede hi des philosophen werck. ende niet eens keysers mer dat hi lasterde en de prees dat en hoerde noch philo; sophie noch keyser niet toe Op een tijt doe juliaen offerde so wort hem daer ghetoent binnen in dat beeste dat daer doot was een cwene die al ombesmet was mit cruden Doe dit die dienres saghen soe voersey den si dat die eendrachticheyt des cruces comen soude. ende dattet sou de wesen een onuerwinnentlike se; ghe. mer juliaen versprac se en seyde dit teyken is dat ons leert dat; ment wt kerstelike gheloue verdri ue. soe dattet hem ouer die werelt niet en brede Doe juliaen te constā tinopolen der auenturen offeren soude also quam tot hem marinus die biscop van calcedonien die van outheyden blint ghewordē was. En hi hiet juliaen apostaet en son; der god En juliaen seyde hem Dijn galileus en mocht di niet ghenesen Die biscop seyde. hier off soe danc; ke ick minen god dat hi hier omme mijn licht beweft heeft dat ic di nz sien en sal En juliaen en antwoer de anders niet ende ghinc wech Te anthiochien vergāderde hi die hey lighe vaten en dwalen en hi werp; se op die eerde ende sat daer op en; de ded laster op Ende te hant wort hi alsoe gheslaghen aldaer. dat we sinen live wormen cropen ende sijn vleysch doer knaechden Ende also langhe als hi leuede en mochte hi van deser pinen niet worden ver; lost En doe juliaen die rechter om des keysers ghebot die heyligē va ten vander kercken ghenomen had de. soe piste hi daer op ende seyde. siet in wat vaten datmen dient ma rien sone. Ende te hant wort sinen mont verkeert en sijn mont wort een gat daer sijn noes doer ghinck. Doe juliaen die apostaet inden auē turen tempel quam ende den dien; res den tempel besprenden mit wa; ter om dat si suueren souden die gha ne die daer in quamen also sach vo luciaen een dwpel daer off op sinen mantel. ende hi wort doe seer gram en sloech den dienres mitter vuyst ende seyde dat hi meer besmet was dan ghesuuert Doe dat die keyser sach. also dede hi hem ophouden en; de deden ter wildernissen wert seyn den. want hi was kerstē. en hier omme so wort hi namaels van go de ten keyserrijc verkuen Om die hate die juliaen te ghen die kerstē hadde. soe hiet hi den joden tempel vermaken ende daer toe gaf hi den joden mildelick goet Ende doe si een

groten hoep vā moertel vergadert
hebben. soe quam haestelic een anx
stelic wijnt ende waeydet al wech.
Daer nae so wort een groet aertbe
uinghe: ende daer nae quā vten fun
dament een vuer ende het verbern
de vele luden: eñ des anderen dages
sachmen inden hemel een cruce en:
de daer of worden beneden aen dye
clederen al vol swarte cruceu ghe:
teykent. Doe iuliaen te persen vo
er ende hij te thesifonten ghecomen
was: Ende hi daer een coninck be
leyt hadde. Doe presenteerde hem
die coninck een deel van sijn rijcke
hadde hi willen van hem varen mer
hi en woude dat niet doen want hij
waende nae platoens sententie dat
die siele besittende was vten verwā
delinghe vanden lichaem. of dat si
ymmer nae dye doot voeren in een
ander lichaem mer daer quam on:
uersienlijck een scutte ende vloech
hem in sijn side ende van die wonde
soe starf hij. mer wie dattet scoet en
wistmen niet. Sommighe segghen
dat hem een scoet diemen niet en
sach Andere segghen dattet een har
der scoet vanden hysmelyten. Dye
andere segghen dattet een ridder de:
de dye ghepijnt was van moet he:
den ende van honghere. Mer weder
offet een mensche was of een engel
dede. het is openbaer dattet bi go:
des wille ghedaen wordet. mer ca

lixtus dye sijn vryent was. seyde
dattet van enen duuel gedaen was
Ten derden soe vierdemen dese feest:
te omme dat sinte johannes hooft
ghevonden was. Want alsoemen
leest alsoe wort sijn hooft op desen
dach ghevonden Ende alsoemen in
ecclesiastica historia leset also was
sinte johannes hooft in een casteel
dat hyet macheronta in arabyen:
Ende herodyas dede sinte johannes
hooft voeren in jherusalem ende de:
det grauen neuen herodes woninge
want si ontsach dat die propheten
verrisen mochten: hadmen dat ho:
oft mitten lichaem begrauen. ende
alsoemen leest in scolastica hystoria
in maximiaens des keysers tiden.
Int jaer ons heren drye hondert
ende drye ende vijftich. soe vertoen
de sinte johannes sijn hooft twe mo
nincken dye te iherusalem quamen
ende si ghinghen totten palase wert
dat herodes toe behoorde. Ende si
vonden daer sijn hooft ghewonden
in een haren sack. ende oeck in dye
clederen die hi plach te draghen ind
woestinen. Ende doe si met desen
hoofde tot horen lande wert voeren
soe wasser een pottemaker die van
emissenen was. ende hi vlooch dye
armoede ende ghesellede met hem:
Ende doe dese droech den sach daer
dat heylighe hooft in was soe wort
hi des nachtes vermaent van sinte

johannes. ende hi vloech van hem lu
den ende quam in die stadt emiscenen
mitten heyligben hoefde Ende hi woen
de daer in een spelunckte Ende al sijn
leuen hadde hi dit hoeft in gweter
weerdicheyt. ende alle dat hi dede
ghinckt hem seer voerwaert Ende
doe hi steruen soude so wijsde hi dat
hoeft sijnre suster op trouwen En-
de aldus lieten sijt van gheslachten
die een den ander Nae veel tijts so
vertoende sinte johannes marcello
den mominck die in sijn spelunckte
woende sijn hoeft in deser manieren
Hem dochte dat hi lach ende sliep
dat daer een grote scare in quam al
singhende ende si seyden Johannes
baptista coemt Daer na sach hi sin
te johannes comen Ende aen eckte
side leyden een. ende die quamen en
de ghinghen ende die worden van
hem ghelenedijt Ende doe marcel-
lus tot hem ghecomen was soe hief
hi hem op ende nammen bider tim
nen ende custen Doe vraechde hem
marcellus ende seyde Here mijn van
waen biste tot ons gecomē Hi sey
de ic bin ghecomen vand stat sebas-
ten Ende doe hi ontspronghen was ende
hem seer verwonderde van desen vi
sioen Op een nacht doe hi lach ende
sliep soe quam daer een tot hem ende
wreckten Doe hi ghewreckt was so
sach hi een clare sterre staen in die
dore van sijnre celle Ende doe hi op
stont ende hise aen tasten woude soe
ghinckt si te hant in die ander side.
Ende hi begonste na te gaen tot dat
die sterre bleef staen i die stat daer
sinte johannes hoeft was Ende daer
soe ghinckt hi grauen ende hi vant
daer een canne. ende dat heyligbe
hoeft daer in. ende een dies niet en
ghelooft de siac sijn hant ter cannen
wert ende sijn hant wort te hant dwo
ghe ende bleef an die canne hanghen
de Ende doe die ghesellen voer hem
baden also toech hi sijn hant weder
off. mer si bleef onmachtich Ende
sinte johannes baptista openbaerde
hem ende seyde Als mijn hoeft inder
kercken wert ghebrocht dan so sel-
stu die canne tasten ende dan selstu
ghenesen worden. ende hi dede dit ende
wort al ghenesen Ende doe dit mar-
cellus iuliazane den biscop vander
stadt ghesept hadde so verhieuen si
dat hoeft ende si brochtent in die stat
Ende van dien tiden so begonstemen
in die stat sinte johannes onthoef-
dinghe te vieren Also scolastica his
toria seit so wort namaels sinte jo
hannes hoeft ouer gebrocht te con
stantinopole inden seluen daghe da-
ret in gheuonden was Want alsoe
men leest i scolastica tripertita. doe
die keyser valent bevaal datmen si-
ne heylighe lichaem op een waghen
leggben soude ende te constantino-
polen voeren soude. Ende als hi

daer teghens ghecomen was te cal
cedonien also en mochtmen die wa
ghen niet ghetrecken hoe seer datmē
die ossen sloech ende daer om so mo
estmen den lichaem neder legghen.
Mer daer nae begheerde theodosi:
us die keyser dat heylighe hoeft vā
daen te voeren. Ende doe hi bat een
re maghet dye dit hoeft wachtende
was dat sijt hem oerloefde. soe dede
sijt. want si waende dattet hoeft hē
niet en soude laten verporren alsoe
als dat hooft dede in valents dagen
Ende doe soe namt dye keyser yn
nichliken eñ eerwaerdeliken in sijn
purpur clederē ende voerdet te con
stantinopole Ende daer stichte hi ī
sinte iohannes ere alten sconen ker
ke Ende daer nae in puppinus des
keysers daghen. soe wort dit hoeft
ouer gheuoert in vrancrijke te pu
tiers eñ daer ghescyen noch vele mi
raculen Ende daer sijn oec vele dodē
verwrect van sinte johannes Ende
ghelijck dat herodes die sinte johan
nes dede onthoefden: ende iuliaen
die sijnre beenre verbrande ghepy:
nicht worden. alsoe wort herodias
oec daer om ghecastyet dye der ma
ghet riet dat si sinte johannes hooft
eyschen soude Ende alsoe wort dye
maghet oec die dat eyschede. Mer
dye sommighe segghen dat herody
as niet en wort ghebannen in elen:
den. noch dat si daer niet en starf.

mer doe si sinte johannes hooft in
die hant hyelt ende si verblide hem
seer verweet. soe blyes dat hoeft al
soe god woude hoor in dat aensichte
ende te hant soe starf si. Dyt seyt
men ghemeenlijc dat dye heylighen
segghen in hoor coaniken. alsoet vo
er gheseyt is dat si mit herodes ghe
seynt wort in elenden. ende dat si
daer onsalichlijcken starf. ende dat
is best te ghelouen. Mer doe hoor
dochter op dat ijs ghinck soe smel
te dat ijs ende si verdrencte te hant
Mer men leest in een croniken dat
si al leuende inder aerden sanc. En
de dat machmen verstaen als dye
van egypten die in die zee ūdronc
ken dat van hem ghescreuen is ende
dye aerde verslindese. Ten vyer
den was dese hoochtijt gheset om:
me die oueruoringhe syns vingers
Ende omme dat sine kercke gewy
et was Wāt almen leset so en moch
te sijn vingher niet verbarnen daer
hij onsen heer mede ghewiset hadde
Ende dyen vingher vonden die vo
erseyde monincken. Ende alsoe
scolastica hystoria seyt soe brochte
sinte tecla dye vinger int gheberch
te. ende leyden hem in sinte marti:
nus kercke Dit seyt oec johannes
beleth Dat sinte tecla die vingher
die niet verbarnen mochte brochte
ouer die zee in normandyen. En
de daer stichte si een kercke in sinte

johannes eere Ende als sommighe segghen soe wort die kercke op desen dach ghewyet. Daer om was vanden paus gheordiniert datmen desen dach alle die werelt doer vieren soude in die ere van sinte johannes onthoefdinghe.

Exempel

Alsoe sigilbrecht seyt. so was in vrancrijck ī die stat van manerencie een vrouwe die sinte johannes baptista in groter weerdicheyt hadde Ende si bat gode neerstelick dat hi hoer yet gheuen woude van sinte johannes reliquien. Doe si sach dat sijs mit bedinghe nz vercrighen en mochte soe wort si groot betrouwen hebbende in onsen heer dat si swoer dat si nymmermeer eten en soude si en ontfinc dat si begheerde Eñ doe si een luttel daghen gheuast hadde. so sach si opten outaer eē dume die alte claer was eñ si ontfinc blideliken gods ghiften. eñ doe daer quamen lopen drie biscoppen. eñ elc woude van dien dume een deel hebben. soe droepen daer drie dropelen bloets wt op die dwael eñ elc was blide dat hi een dropel hadde.

Exempel

Theodolnia die coninginne die van lombaerdyen stichtede te mederencien die bi melanen is. een scoen kercke in sinte johannes eere. eñ si goedese als paulus seyt inder lombaerdyen hystorien Daer nae doe constantijn die keyser woude die van ytalien bescutten mit dien die van lombaerdyen so vraghede hi eē heylich man die den gheest der prophecien hadde hoe dat die strijt vergaen soude Eñ hi gaf hem des nachtes in bedinghe ende des morghens stont hi op eñ antwoerden Die coninghinne stichte sinte johannes een kercke. daer om dat hi eenpaerlic voer den lombaerden bit. daer ō en machmense niet ūwinnen Nochtan sal die tijt comen dat die stede sal worden versmādet. ende dan selmense verwinnen Eñ dit was in karolus tiden voldaen.

Exempel

Also gregorius seyt in dyalogo so was een heylich man die santulus hiet Ende doe hi ontfaen hadde te wachten van dien van lombardyen enen dyaken die gheuanghen was in deser manieren Waert dat hi hem liet ontgaen dz hi voer hem sijn hoeft soude verliesen Ende dese santulus dwanck den dyake dat hi vloghe ende hem seluen verloste. Eñ hier om leytmen santulum te onthoefden Eñ daer toe soe namen si den alre starcken stocker die dat doen soude Doe santulus sijn hals wt stac eñ den starcken stocker die sijn hant op gheheuen hadde. alsoe seyde santulus. sinte johannes hel-

pe mi eñ ontfant die hant Ende te hant wort des stockers hant alsoe stijff. dat hi mitten sweerde opwert inden hemel bleeff staende Ende doe die stocker ghesworen hadde dat hi nymmermeer kersten onthoefden en soude soe bat santulus voer hem eñ sijn arm mit sijnre hant was ter stont al ghesont eñ ghenesen.

D

Te romen ten wege tot ostien sinte felix priesters dach in dyoclesiaens ende maximiaens d̄ keyseren tiden die na moynisse des recraems doe hi verwijst was ende gheleyt wort te onthoefden soe ont moete hem een kersten man die hē seluen ouer gaf ende willichlick be liede dat hi kersten waer. dese wort te hant onthoeft mit hem Ende doe die kersten sinen naem niet weten en conden so worden sijs te rade en: de hieten ādauctus dat is gheoecte want hi bi sinte felix totter croen sijnre martelien gheoket wort.

Te roemen sinte gaudentia der heyligher joncfrouwen dach Ende noch veel heyliger martelaren con fessoren eñ joncfrouwen dach.

Die legende van sinte felix.

Felix die priester. ende een si: nen broeder die oeck felix hiet die worden beyde ghepresenteert dyo: clesiaen ende maximiaen Ende doe men den outsten gheleyt hadde tot seraphis omme dat hi sacrificieren soude. so blies hi in des afgods aen sichte ende te hant soe viel hi Daer nae leyde men hem tot marcurius beelde. soe blies hi oec op hem ende hi viel oec te hant Ende derdewerf leydemen hem tot dianen beelde en de hi dede oeck alsoe Doe hincmen aen een stake ende men sloechse sere Daer leydemen hem te vierden tot enen vermaledyden doeme dat hi daer offeren soude Ende hi bede op sinen knyen. ende blies opten boem ende den boem viel omme eñ brack den afgod ende den outaer ende den tempel. Doe dit die rechter hoerde soe beual hi datmen hem daer ont: hoefden soude Doe quā daer voert een ende seyde dat hi oeck kersten was Ende aldus custe die een den ander ende si worden daer te samen onthoeft Ende om dat die kersten sinen naem niet en wisten. soe hie: ten si hem ādauct om dat hi sinte fe lix gheselt wort te cronen van mar telien Ende doese die kersten begra uen hadden in die grafte die die bo me ghemaect hadde mitten valle. Ende die heydenen diese weder op groeuen die worden mitten duuel beseten. Ende si waren ghepassijt

Int jaer ons heren twee hondert ende seuen ende tachtich.

E

TE trier sinte paulinus bis-scop eñ confessoers dach die inder moyenisse der arrianen van constantino den keyser om den kersten gheloue totter doot ĩ menigher hande ellende ghemoyet wort. ende ten lesten in frigien die croen sijnre heyligher passien vanden heer ver-creghen heuet.

Opten seluen dach te athenen sinte aristides des oũclaren mans in gheloue ende in wijsheyt die ãdriaen den prince vand kerstenre ewe sommighe boeken sende ende in des keysers tegenwoerdicheyt mit wisen redenen bedude dat cristus ihesus alleen god were.

¶ Anthisiodoro dz is te oker sinte optatus biscop ende confessoers dach Ende noch veel ander heyligher martelaren confessoren ende joncfrouwen dach.

Den eersten dach van september.

F

Iosue ende gedeon propheten dach.

¶ Item d' alre heylichster prophetissen sinte annen dach wies heylicheyt die woerden der ewangelien openbaren.

¶ Te capuan ten weghe aquaria sinte priscus martelaers dach die een was van cristus oude discipulen.

¶ Te romen sinte sixtus dach dese was die eerste biscop in die voerseyde stede.

¶ Te zenon sinte lupus dach van welcken men vertellet dat op enen tijt doe hi stont voer den outaer in teghenwoerdicheyt sijnre clargye so viel vanden hemel in sinen heylighen kelck een costelick duerbaer gemme.

¶ Opten seluen dach sinte egidius abt.

¶ Canomannis sinte victurius biscops dach Ende &c.

Die legende van sinte lupus leuen

Lupus was te aurelien gheboren vten coninclicke geslachten. Ende om dat hi vol doechden was soe wort hi ghecoren tot enen eertschen biscop van zenonen Eñ als hi becant al sijn goet den armē deylde. eñ hi op enen dach veel luden ten eten ghebeden had eñ hi daer toe niet half wijns ghenoech en had de alsoe antwoerde hi sinen knaep aldus Ic gheloue dat god die die voghelen voedet onse godlike minne veruullen sal Eñ te hant quam daer een bode eñ seyde dz daer voer waer hondt mudde wijs was Eñ doe hem alle die vanden houe quaet spraken dat hi een maget was die sijns voerseten dochter was alte onmanierlicken minde. alsoe begrepe hi die maghet voer den ghenen die hem afterspreken eñ custese eñ seyde. Vreemde woerden en schelen een menschenz die sine conscientie niet en besmet. want om dat hi wiste dat si gode minde soe minde hi se mit suuer herten Doe lotharius die coninc vā vrancrijcke in burgoengen voer Ende hi sinen maerscalc gheseynt hadde teghen die van zenonen dat hi die stede belegghen soude. soe ghinck sinte lupus in sinte steuens kercke. ende hi begonste die clocken te luden Ende doese die vyanden hoerden so quam hem also groten anxt aen dat hem dochte dz si souden moeten steruen. ten waer dat si vloeghen Ten laetsten doe si

burgoengyen ghewonnen hadden doe den coninc enen andren maer: scalck te zenonen gheseynt hadde. Ende hem sinte lupus niet te ghemoete en was ghecomen mit ghiften alsoo wort hi so gram dat hi den coninck teghen sinte lupus soe verkeerde dz hi hem i ellende sende. ende daer was hi harde voerbarich in sijn miraculen ende in sijn leringhe. Hier en binnen sloeghen si die van zenonen enen biscop doot die sinte lupus sinen stadt onder ghegaen hadde. Ende si beiaechden vanden coninck dat sinte lupus weder keren soude vanden elenden Ende doe die coninck sach dat hi alsoo of ghenomen was vander elenden. soe wort hi so godlick verwandelt dat hi voer hem viel ende bat hem om verghiffenisse Ende hi gaf hem vele ghiften. ende setten weder in sine stadt. Ende doe hi te parijs weert voer. soe quam hem een groot scare van ghuanghen te ghemoete. doe die doren op ghedaen waren en die banden of ghesprongen al willens Op enen dach doe hi misse dede. soe viel vanden hemel een duerbaer stene in sijn kelck. ende dien leyde die coninck mit sine reliquien Doe die coninck lotharius hoerde dat sinte steuens clocke hadde alten soeten ghelupt. so seyde hi datmense te parijs brenghen soude. om dat hise dicke hoeren soude Om dattet sinte lupus niet lief en was daer om doe si wt der stadt van zenonen wort ghuoert alsoe verloes si altemalen hoer ghelupt Doe dat die coninck hoerden alsoe dede hise daer weder voeren. ende doe so luyde si als si te voeren plach te doen. datmense seuen miley verre hoerde vander stat Ende dat sinte lupus mit rouwen verloren hadde. dat verdroech hi weder mit eren Op enen nacht doe hi in bedinghe hadde ghesweest. ouermits den duuel diet hem dede alsoe dorste hem sere ende hi dede hem water brenghen Doe hi verstont dattet des duuels becoringhe was. alsoo sloech hi sijn cleet op dat vat. ende sloet daer den duuel binnen Ende hi riep alden nacht daer in ende maecten groot gheruchte Ende doet was dach ghewordet hi die al heymelic ghecomen was om te becoren hi ghinc bi daghe mit scande wechOp een tijt doe hi die kercken van der stadt om ghegaen hadde als hi plach Doe hi thuys quam so hoerde hi sijn clercken scelden. om dat si mit wiuen te doen wouden hebben. Ende hi ghinc in die kercke en hi bat voer hem en te hant verloren si alle die begheerten van dier sonde. ende si quamen tot hem ende baden ghenade Ende ten lesten starf hi in veel goeder wercken Int jaer ons

heren ses hondert ende tien.

Die legende van sinte egidius abt

EGidius was ghebozen van athenen vander coninclicke ghesslachte Ende van sine jonchept was hi ghekeert inder heyligher scrift ten. Op enen dach doe hi ter kercken wert ghinc so gaf hi sinen wtenen crancken siecken man die op die strate lach ende aelmissen hade Ende doe die siecke den wt aen ghedaen hadde soe wort hi al ghesont. Hier nae doe sijn vader ende sinen moeder dot waren alsoe maecte hi cristum onsen heer erfghenaem vā sinen goede Op een tijt doe hi vander kercken quam so quam hem eē man te ghemoet die ghestelken was van een serpent. mer doe sinte egidius een bedinghe ghedaen hadde also werp die sieke dat serpent wt. Het was een die beseten was die in die kercke mitten anderen spotte ende die goede luden stoerde mit sinen ghewepe Die ghenas sinte egidius eñ veriaechde den duuel. mer om dat egidius ontsach die vrde vanden weerlicken prise. so ghinck hi al heymelijck totten oeuer vander zee. ende hi sach scipluden inder vrsen al vander zee Ende doe dede hi een bedinghe ende velde hem die tempeest al vander zee. Ende die scipluden quamen aen ende si hoerden dat hi te roemen waert woude tyden soe dancten si hem dat hi hem ghebolpen hadde. Ende si beloefden hem dat si hem gheerne om niet mit hem woulden voeren Ende als hi aldus te arelanen ghecomen was. ende hi al daer mit sinte cesario den bisscop twee jaer ghewoent hadde. Ende dat hi daer een wijf ghenesen hadde die drie jaer die oerts ghesiadt hadde. alsoe begheerde hi inder woestinen te woenen Ende hi ginghe doe al heymelicken e wech ende hi bleeff langhe woenende mit een heremijt die sonderlinghe seer heylich was Ende daer verdreef hi mit sijn verdienten die ondrachticheyt vanden lande Ende om dat hi alle sins vermaert wort vā miraculen so ontsach hi die vrese van menschelicken prise. Eñ hi liet den heremijt ende toech inden binnensten woestijn. eñ hi vant daer een spelunckte ende een fonteyn daer bi ende oeck een hinde die hem god bereyt hadde die hadde hi tot enen voester Ende si gaff hem in seliken tiden sijn proven van melcke Mer doe daer des conincs kinderen jaghde doe si die voerseyde hinde saghen. alsoe lieten si alle die ander ende ghinghense ja ghen mit den honden Ende doe hoer sommighe van dien honden alten groten moeynisse deden so vloech si

voer sinte egidiꝰ voeten Ende doe
hi wond hadde waer omme dat si
meer loeyde dan si plach so ghinck
hi wt Doe hi die jaghers hoerde so
bat hi gode dat hi behouden woude
den voester die hi hem ghegheuen
hadde. Ende gheen vanden honden
en dorste hem na comē op een werp
mael mit enen steen. mer si keerden
weder mit alte groten gherufte tot:
ten jaghers Ende om dat hem die
nacht op quam. alsoe keerden si te
huys waert Ende des anderen da:
ghes keerden si weder om niet ende
keerden weder thuys Doe dit die
coninc hoerde so hadde hi enich wa
nen ende hi quam mitten biscop eñ
mit enen groeten hoep jaghers der:
wert. mer doe hi die honden niet en
dorste na gaen also si te voren oeck
deden mer dat si mit gherufte weder
keerden soe omleyden si die stat die
al dicke was van doerne soe dat:
men daer niet doer liden en dorste.
Ende een van hem luden scoet om:
behandelic een ghescutte om dat hi
die hynde daer wt jaghen woude.
Ende hi scoet egidiꝰ voer die hyn
de een grote wonde mer die ridders
maecten een wech mit horen yseren
eñ quamen totter spelunckeu En:
de doe si desen ouden man sagen ghe
cleet mit monics clederen ende si sa
ghen dat hi eerlic was in ou heden
ende dat die hynde voer sijn voeten

lach Soe ghinc die coninck eñ die
biscop allene tot hem eñ hieten die
and buten staen Ende si vraechden
hem wie hi waer of vā waen hi qua
me. eñ waer om dat hi lach in dese
dicke woestheyt vander woestinen
eñ wie dat hem so swaerlic gewont
hadde Ende doe hem sinte egidius
opelic gheantwoert had eñ si van
hem oetmoedelic verghiffenisse ghe
beden hadde so beloefde hi hem enen
meyster te senden om sijn wonde te
genesen ende boden hem veel goets
Mer hi en wouder gheen medicine
toe doen ende hi veronweerden die
ghiften. ende en woude niet op sien
mer hi wiste dat die doghet volma
ket wort in crancheden. Daer om
bat hi onsen heer dat hi nymmer:
meer also langhe als hi leuede ghe:
nesen mochte Ende om datten den
coninck dicwil vande ende hi hem
dat woert goods seyde soe boet hem
die coninc groet goet mer hi en wil
des niet ontfaen. Mer hi riet hem
dat hi daer mede een cloester stich:
ten soude daer monicken in wesen
souden van goeden leuen. Doe dat
die coninck ghedaen hadde soe bat
die coninc sinte egidius al wenen
de dat hi dat cloester regieren wou:
de Ende al dede hi dat node om bede
wille vanden coninc so ontfinc hi
den last vanden cloester Doe die co
ninc kaerle die nyemare van sinte

egidius hoerde. soe dede hi hem tot
hē comen eñ ontfincken weerdelic
Ende ond ander reden soe bat hem
den coninc dat hi sere voer hem ba:
de. want hi een alten groeten sonde
had ghedaen die hi nie biechten en
wou noch sinte egidius en woude
hijs oeck niet biechten Opten son
nendach daer na doe sinte egidius
misse dede eñ hi voer den coninc bat
also openbaerde hem een enghel eñ
leyde enen brief opten outaer ende
daer was des conincs sonde in ghe
screuen. ende dattet hem vergheuen
was om sinte egidius bede Ja op
dat hise biechten woude. ende hem
daer voert meer of wachten wou:
de Ende daer was oec in ghescreuen
soe wie dat sinte egidius aenriepe.
ende wat sonde dat hi ghedaen had
de ende woude hijs hem voert aen
wachten dattet hem vergheuen sou
de worden om sinte egidius wille.
Doe sinte egidius den brieff voer
den coninck ghebrocht hadde. ende
den coninck daer sijn sonden sach.
so bat hi oetmoedelick ghenāde. en
de egidius keerde weder mit groe:
ter eeren Ende in die stādt van ra:
mensen verwect hi vand doot des
princen sone die doe ghestoruē was
Na een tijt so voerseyde hi dat sijn
cloester vāden vyanden soude wor
den verderft Ende hi ghinck te ro:
men ende verwerfde vanden paeus
die hantuesten van sinen cloester.
Eñ twee doren van cypressen daer
die apostelen beelden in ghesneden
waren Ende die leyde hi in die ty:
bre ende hi beualse gode dat hise ge
leyden wilde Ende doe hi tot sinen
cloester wert ghinck alsoe vant hi
die doten in die hauen ende hi danc
te gode dat hise behouden hadde doer
alle vrese vander zee Ende hi hinc:
se voer aen die kercke om die ker
ke te vercieren. ende om hoer denc:
ken der beloften vanden paus van
romen. Ten lesten alsoe vertoende
onsen here ihesus sinte egidius dat
hi steruen soude. ende den tijt ende
hi seydet sinen broederen Ende hi
bat hem dat si voer hem bidden sou
den Ende also starff hi heylichlick
Ende veel luden seyden dat si daer
hoerden die choren der enghelen die
sinen siel inden hemel voerden Hi
verscheyde Int jaer ons heren vij.
hondert.

G

TE lyoen opten woon justus
biscop eñ confessoer eē man
van wonderlicker heylicheyt ende
gheestes der prophecien. dese starf in
egypten mer sijn lichaem mit sinte
vyatoers sijns dienres ghebeente
wort d na vanden gheesteliken bor
gers ind stat te lyoen gebrocht eñ

ende mit eerweerdigher oefeninghe inder kercken verheuen.

Opten seluen dach inder voernoemd stadt sinte elpidius biscop eñ confessoers dach.

In apamia sinte anthonijn martelaers dach.

Opten seluen dach die verheffinghe der heyligher maghet sinte agnieten Ende noch ꝛc̃.

A

Te romen sinte serapia d heyligher joncfrouwen dach on d adriaen den prince doe dese tween onguren mannen gheleuert was ende niet en mocht bedroghen worden noch mit barnende lampen ontsteken wort si oumits ghebode des rechters mit stocken gheslaghen eñ ten lesten onthoeft Die dach hoerre passien begaetmẽ op die vierde kalende van oestmaent mer hoer begrauinghe begaetmen nu wãt die memorie hoerre martelien begaetmen hier hoechliker.

Inder stadt tullo sinte mansuetus biscop.

Inden lande van ludyck inden cloester stabuletum gheheten sinte remaclus des gloriosen biscop eñ confessoers dach.

In capua der heyligher martelaren sinte anthoninus eens kints van xx jaren ende aristeus biscop dach welcker legende men bescreuẽ vint Ende noch ꝛc̃.

B

Moyses propheten dach.

Sinte augustijns octaue

Te antira in galissen d heyligher martelaren drier kinder datrusinꝰ siluanus eñ vitalicus.

Te calons sinte marcellus martelars dach dese doe hi van priscus den rechter tot eenre ongheoerloefder werscap ghenodet was ende hi die spise der werscap verwnweerde ende alle die dienres d afgoden die daer teghenwoerdich waren mit vryer beruspinghe strafte soe wort hi mit onghehoerder manier van wreetheyt recht op riem wijs doer sneden Ende aldus volherdede die heylighe martelaer gods inder vresen ende inden loue ons heren ende gaf des derden daghes sinen ombesmetten gheest.

Opten seluen dach der heylighen magnus custus eñ maximꝰ dach Ende noch ander heyligher martelaren confessoren ꝛc̃.

C

Te romen sinte victorijn martelaers dach die in groeter

heylicheyt ende in groter miraculen ouerclaer was ende wort priester van alle den volcke vercoren inder stat amitermina. Ende van daen wort hij daer nae onder nerua den keyser gheboden te hanghen metten hoefde nederwerts inder stede daer stinckende ende sulferachtighe wateren vloeyden ende doe hij drye daghen aldus voer den name cristi gepassijt was soe wort hi glorioselijc ghecroent ende voer totten here verwinre

¶ Inder vriheyt van romen sinte herculiaens dach

¶ In capua der heyligher martelaren dach sinte quintus artonaq ende donatus.

¶ Op ten seluen dach sinte bertijn abs dach Ende noch vele ander hei

D

Zacharias propheten dach dese quam out wt caldeen ende leyt begrauē ī aggeū den pphete

¶ In affriken der heyligher confessoren ende biscoppen donaciang presidius mansuetus germanus ende fisculus dach die ind persecucie vā wandaliē ouermits hunericus des conincs ghebode die een ōghelouich arriaen was. om stantachticheyt der kerstenre waerheyt seer gheslaghen ende ī ellende versendet ware.

onder welcken oec een biscop was die letus hiete een strenghe gheleert man die nae langhe versaluwinge des kerckers inden vuer verbrandet wort.

¶ In capadocien te reaten sinte totidus dyakens dach.

¶ Op ten seluē dach sinte magnq confessoers dach. Ende noch veel

E

Te nycomedyen sinte johannes martelaers dach dese was mit alte grote hetten des ghelo ues ōtsteken eñ aen sloech sijn hant ende ontoech ende scoerdet boec daer sommighe wrede koeren eñ in settinghe tegen die kerstene in ghescreuen waren Eñ doe dit dyoclesiaen eñ maximiaē den keyseren die daer jn die stat waren geboetscapt wort so worden si mz alte grote wreetheit verwoedet eñ dede alle maniere vā tormente ī hem besoeken die die oū edel mā gods mz so grot vrolicheyt sijns aensichs eñ sijns geests ghedoechde dat men niet mercken en conde dz hij daer yet om bedruct wort

Te oerliens sinte euortiq biscop eñ confessoers dach die als sine legende tughet eerst d heiligher wemscher kerke subdiake was daer nae wort hi openbaert bi een duue biscop te wesen in dier seluer stadt

¶ Inder vryheyt vā augustudu-
yn dat is te aensberch sinte regina
der heyliger joncfrouwen dach die
onder olybrius den rechter die tor-
menten der spangalghen des kerc-
kers eñ barnender lampen ten laet-
sten mitten vonnisse der onthoefdin
ghe hoer eynde nam.

¶ Inden lande omtrēt parijs sin-
te clodoaldus priesters dach die vā
gheboerten der natueren ende oeck
des ghemoets van binnen oueredel
was Ende noch ꝛc̄.

F

Gheboerte der alre salichster
moeder goods d̄ maghet ma-
rien.

Te nycomedien sinte adriaen
martelaers dach mit noch ander
xxxiij die alle nae veel tormenten
ghecruyst worden. ende veruulden
hoer martelie onder dyoclesiaē den
keyser Ende doe een deel jaren om
ghecomen waren wort sinte adria-
nen lichaem te romen ghebrocht eñ
in een eerbaer tempel verheuen.

¶ Te alexandrien sinte ammoni-
us theophilus neocherius eñ noch
ander xxij.

Te anthiochien sinte thimothe-
us ende faustus dach. Ende noch
veel heyligher martelaren confesso
ren eñ joncfrouwen dach.

¶ Die legende ende hystorie van
onser vrouwen gheboerte.

Maria onser vrouwen
gheboerte was vanden
coninclicken gheslach-
ten van dauid. Mer
matheus eñ lucas die en bescreuen
marien gheslachte niet mer josephs
gheslachte Nochtan so was joseph
altemael vreemde van cristus ghe-
slachten want d̄ scrifturen gewoen
te was datmen bescriuen soude der
mannen gheslachte eñ niet der wi-
uen Mer weerlic soe quam maria
vten gheslachte van dauid. eñ dat
merctmen in dat. wāt also die scrif
turen tughen. so quā cristus wt da-
uids gheslachte Eñ om dat cristus
allene vand̄ maghet gheboren was
alsoe ist openbaer dat die maghet
maria gheboren is van dauid. ende
dat vter veteren vā nathan Want
dauid hadde mit sijn kinderen twee
sonen nathan ende salomon Alsoe
johannes van damasco seyt. alsoe
wan vter siden van nathan leui mel
chi eñ panthere Ende panthere die
wan perpāthere eñ perpanthere die
wan joachim eñ joachim die wan
maria Mer wt salomons side. soe
hadde nathan een wijff daer hi ja-
cob of wan Doe nathan doot was
melchi die van nathans gheslach-
te was die leuijs sone was eñ pan

thers broder nam te wiue nathans
wijf die iacobs moeder was. En:
de hi wan an hoor hely Ende aldq
worden iacob ende hely broeders
van eenre moeder Ende iacob was
van salomons gdeslachte. mer hely
die was van nathans gheslachte.
Eñ hely die van nathan was starf
sonder kijnderen. Ende iacob sijn
broeder die vā salomons gheslach
te was nam sijn wijf ende verwrec
te sijn broeders saet. ende wanner
ioseph aen Ende aldq was ioseph
nader natueren iacobs sone comen
de van salomon. mer nae dye wet
so was hi hely sone die van nathan
quam. want dat kijnt datter ghe
boren wort was des genes diet wā
nader natueren. mer het was des
ghenes dyer doot was nader wet.
Dus vijntmen in ecclesiastica hys:
toria. Ende beda beschrijftet in sine
croniken. Omme datmen alle dye
gheslachten vanden ioden ende van
den vreemden gheslachten behylt in
heymeliken boeken vanden tempel.
Soe dedese herodes al verbarnen
ende peynsde dat hi dan edele schy
nen soude. om datmen waende dat
sijn gheslachte wt ysrahel quame.
alsmē anders niet en soude moghen
prouen. Nochtans soe waren som
mighe datmen hyete heren. Ende
die hetmen alsoe om dat si cristum
alsoe nae bestonden. Ende dit wa

ren nazarei dye cristus gheslachten
leerden een deel dat si ghehoort had:
den van hoor oude vaderen. Ende
een deel alsoe sijt hadden wt enighe
boeken die si mit hem te huus had:
den Joachim nam een wijf dye an
na hyet ende hi hadde een suster die
hysmeria hiet. Dese hysmaria dye
droech elyzabeth eñ eliud. Elyza
beth wan sinte iohan baptist. Van
eliud wort gheboren eminen. eñ vā
eminen wort seruatiq gheboren. eñ
sijn lichaem is te maestricht in dat
bisdom van ludick. Men leest dat
anna drie mannē hadde Joachim
cleophas ende salome. want vā ioa
chim horen eersten man hādde si een
dochter dat was ons heren moeder
maria: ende die gaf si ioseph te wy
ue. Doe ioachim doot was doe nā
anna cleophan die iosephs broeder
was Ende hi wan aen hoor een an
der dochter die oeck maria hiet en
de si gafse namaels alpheo tot enen
wyue. Dese maria die hādde by
alpheo horen man vyer kijnderen
dat was dye minre sinte iacob. eñ
ioseph den gherechtigen die oec bar
sabas hiet eñ simon eñ iudas Doe
cleophas anna man doot was soe
nā si den derden mā die salome hiet.
Eñ vā hē hād si eē docht eñ die hi
et si oec maria: eñ die gaf si zebedeq
te wiue Dese maria hādde twee so:
nen vā zebedeus horen mā. dz was

die meerre sinte jacob. eñ sinte jan
ewangelist Eñ hier of sijn veersen
Anna plach te segghen dat si drie
marien ontfinc. welc dat ghewon-
nen waren van mannen Joachim
cleophas ende salome. welc dat die
drie mannen waren. ende elc maria
hadde een man Joseph Alpheus
ende Zebedeus Die eerste wan cris
tum Die ander wan jacob die min
re Die derde jacob die meerre ende
die voghel johannem Mer het schi
net wond. hoe onse vrouwe mocht
wesen elyzabeths nichte als voer-
gheseyt is. want wi weten dat ely
zabeth was zacharias wijf die wt
den gheslachte van leui was Ende
na die wet so was elc sculdich sijn
wijf te nemen van sinen gheslachte
ende van sijnre familien ofte ghesin
ne Ende lucas scrijft dz elyzabeth
was van aarons dochteren. mer
alsoe iheronimus seyt soe was an-
na van bethleem die vten gheslach
ten van juda was Mer men sel we
ten dz aaron ende yoyada die mees
te papen dat si beyde wiuen hadden
van judas gheslachte Ende hier bi
soe proeftmen datter priesterlicke
gheslachte ende der coninclikter ghe
slachten altoes ghemaghet waren
Also beda seyt. soe mochte die ver
saminghe aldus wesen. want tot
dien tiden inder joden wet die wi-
ue liet echtscap hebben van die een

gheslachte in die ander. opdattet o-
penbaer waer dat maria die van
judas gheslachte ware ende quam
hadde oeck maechscap mitten pries
terlijcken gheslachte. Ende aldus
was maria wt beyden gheslachten
want onse here woude dat om die
gheestelike verstandenisse dese twee
gheslachten worden ondlinghe ghe
menghet. om dat hi van hem luden
woude worden gheboren die omme
onsen wille offeren soude als een pa
pe ende als enen coninc Ende om
dat hi sine vrienden die hier in dat
ridderscap des leuens vechten rege
ren soude ende nae die victorie croe
nen. Dit soe is oeck beteykent in
cristus ons heren name. want cris-
tus bedudet ghesaluet want in die
oude wet plachmen allene te saluen
die coninghen ende die papen ende
die propheten Ende hier om hieten
wi van cristo kersten Ende wi sijn
ghehieten vercoren gheslachte ende
een coninclijcke priesterscap Mer
dat ghescreuen is dat die wiuen na
die wet echtscap doen souden alleen
binnen hoer gheslachten dat was
om dat nz ghemenget en soude wer
den die deylinghe der landen Mer
dat gheslacht van leui en hadde ghe
ne cauel onder die and gheslachten
Daer om mochten die wiuen van
dien gheslachte echtscap doen daer
si wouden Alsoe iheronimus scri-

uet in een prologo soe las hi in een boekelkijn doe hij een ionghelinck was dye hystorie van onser lieuer vrouwen gheboerte Ende nae vele tijts doemen hem daer of badt. soe ouerscreef hise nae dyen dat hi ont houden hadde dat hi daer las. Joachim was wt galilea wt een stadt die nazareth hyet. Ende hi nam te wiue anna dye van bethleem was Sy waren beyde gherechtich. ende si hylden al ons heren gheboden sonder begrip. Ende si deelden al hoor goet ĩ dryen: want dat een deel gauen si den tempel ende den ghenen die inden tempel dienden: Ende dat ander deel dat gauen si den armen ende den pillegrymmen Ende dat derden deel hyelden si tot hoor selues behoef ende hoor ghesinne Ende aldus leefden si twintich iaer ende en consten gheen kinderen crigen. Mer doe loefden si onsen here waert dat hij khem een ijnt verleende dat sijt ter goods dienst gheuen soude. Ende om dat si dese sake alle iare inden dryen sonderlinghe feesten tot iherusalem ghinghen soe gheuyelt dat ioachim inden feeste vander wiinghe met sinen maghen tot iherusalem ginc Eñ doe hij mitten anderen ten outaer ghinc eñ woude sijn offerhande offeren Eñ doe hem die pape sach soe stiet hi hem onwaerdelijken afterwaert ende verspracken

hoe hi tot goods outaer dorste ghenaken. eñ seyde dattet niet tamelijc en waer dat een dye onder dye vermaledijtheit des wets waer gode offerande offeren soude van dier wet. eñ dat onder die drachtighe een ondrachtich staẽ soude ende die gods volc niet vermeerret en hadde Doe ioachim sach dz hem dese scande gedaen was so en woude hi vã scaemte niet thuus gaen of te huus wert keren op dat hij van sinen maghen die dit ghehoort hadden niet en hoerde des ghelijcs dus groten verwijt Dus ghinc hi aen die een side tot sinen harders wert. Eñ doe hij daer een wijl gheweest hadde: soe openbaerde hem alleen op enen dach dyen enghel met groter claerheyt. Ende om dat hij veruaert was van hem soe seyde hij hem dat hij hem niet en ontsaghe ende seyde Ic ben een enghel goods die totti gheseynt byn om dat ic di segghen soude dat dine bedinghe is verhoort. Ende dat dijn aelmissen voer goods aenscijn is ghecomen Want ic hebbe ghesien dijn scamenisse. eñ ic hoorde dat dy sonder recht die laster vã ondrachticheyt verweten was: want god is wreker vander sonden ende niet vander natueren Ende hier om als hi yemants lichaem sluut. dat doet hi om dat hise met meerre wonder ontsluten sal Ende oec datmen we

ten sel datter gheboren wert datter
niet toe en behoert der oncuysheyt
mer dattet is van goods gauen.
Die eerste moeder van dien ghe-
slachte sara. en ghedoechde si niet
die laster vander ondrachticheyt
tot neghentich jaren. nochtan ghe-
baerde si ysaac die die benedixie vā
allen luden beloeft was Ende was
rachel niet langhe ondrachtich.
nochtan soe wan si joseph die here
was van al egypten Die was star
ker dan sampson. off heyligher dan
samuel. nochtans hadden si beyde
ondrachtighe moeders Hier om-
me gheloue bi reden ende bi exempe
len dat wonderlijcke pleghen te we
sen die verlanghe ontfanghenisse.
ende die ondrachtighe drachten.
Hier om alsoe sel anna dijn wijff
ghebaren een dochter ende du selste-
se hieten maria Dese maria sel vā
horen kijntscheyt wesen onsen here
gheheylicht Ende in haers moeders
buyck sel si veruult worden mitten
heylighen gheest Ende si en sel bu-
ten onder dat volc niet wesen. mer
si sel wesen binnen den tempel dat
van hoer nyemant gheen quaet en
penset Ende alsoe si gheboren wor-
den sel van een ondrachtighe moed
also sel wonderlick die goods soen
van hoer worden gheboren. ende si
nen name die sal wesen ihesus. en-
de van hem sellen alle die luden ghe-
salicht worden Ende dit sel di een
teyken wesen. alstu comen selste te
iherusalem inder gulden poerte. soe
sel anna dijn wijf di te gemoete co
men die nv droeuich is dattu also
langhe merres Ende dan als si di
siet soe salse hoer dan verbliden.
Doe dit gheseyt was soe voer die
enghel vā hem Ende doe anna bit
terlijcken weende om dat si niet en
wiste werwert dat horen man ghe-
gaen was. alsoe openbaerde hoer
die selue enghel ende seyde hoer dat
selue dat hi horen man gheseyt had
de Ende dat hi hoer tot een teyken
hiet gaen te iherusalem in die gul-
den poerte. ende si soude daer horen
man ghemoeten Ende aldus alsoe
moetede die eē den anderen als hem
die enghel gheseyt hadde. ende wor
den verblijt die eē vanden anderen
eñ versekert vanden kinde dat hem
belouet was Ende aenbeden onsen
here ende ghinghen te samen thuys
waert ende verbeyden blidelijcken
dat hem god belouet hadde. Ende
anna ontfinck eñ baerde een doch
ter ende hietese maria. Doe si drie
jaer out was eñ si ghespaent was
vanden melcke. alsoe leyden si dese
maghet totten tempel mit ghiften
Eñ beneden aenden tempel waren
xv trappen daermen op ghinc. wāt
om datten tempel op eē berch stont
so en mochtmen nz gaen opten ou

taer des holocaustes dz buten stont
sonder te gaen op trappen Ende doe
maria beneden an dese trappen stont
soe ghinck si allene alle die trappen
op sonder yemants hulpe. als of si
al hoor outheyt ghehādt hādde En
de doe si hoor offerhande ghedaē hād
de doe lyeten si dye maghet mitten
anderen maechden inden tempel en
de ghinghen tot hoor huus waert.
Ende onse lieue vrouwe die hādde
daghelics voertganck in doechden
ende in heylicheden. ende si wort al
le daghe gheuandet vanden engelen
Ende si ghebruucte daghelics god
lijcke bescouwinghe. Jheronimus
seyt tot cremaricium ende helidorū
dat onse vrouwe haer seluen dese re
gule settede dz si van des morgens
totter tertie tijt to in bedinghe was
Ende van dye tertie tijt totter noe
nen toe soe wrocht si. ende van mid
dach soe en hyelt si niet op van be
dinghe voer dz hoor die engel open
baerde ende hoor spijse gaf In hoer
viertiende iaer. soe gaf dye byscop
openbaer oerlof datmen die maech
den dyemen inden tempel leerden.
ende die horen tijt voldaen hadden
dz si te huus wert varen souden eñ
dat si echtscap doen souden Doe die
ander maechden sijn ghebot ghedaen
hādden soe antwoerde maria dat si
dyt niet doen en mochte om datse
hoor vader ende hoor moeder gheghe
uen hādde tot goods dienst. ende
oeck om dat si onsen here suuerheit
belouet hādde. Doe wort die biss
cop in anxste. om dat hi wiste dat
men die belofte nz breken en moch
te alsoe ghescreuen is. beloeft ende
betaelt Ende om dat hi sijn volcke
een nuwe sede op soude brengē Op
enen feestelijken dach. soe had hi hi
er of raet mittē ouds der ioden En
de si seyden alle datmen om dese twi
uelinghe sake mit gode te rade gaen
soude Ende doe si om dese sake in be
dinghe waren eñ die biscop mit go
de te rade was gheghaen inden tem
pel. so sprac te hant een stemme vā
die stede des bedehuus ende seyde dz
sijt alle hoorden dat alle die mannē
dye van dauids gheslachte waren
ende gheen wijf en hadden dat elck
van hem luden brenghen souden tot
ten outaer een roede. ende wies roe
de datter bloeyde. ende daer dye hei
lighe gheest op quam in ghelikenis
se van eenre duue. alsoe ysayas
voer gheseyt hadde dat hij die man
ware diemē dese maget gheuen sou
de Ende ond die ander was ioseph
vā dauids huus Ende dese joseph
dochte ontamelijc dat een out man
soe tederen maghet te wyue nemen
soude. Ende doe die ander hoor roe
den droeghen soe en droech hij dye
sine niet. ende doe daer noch nyet
en openbaerde van dyen dat god

voerseyt hadde. soe ghinck die bis-
scop tot onsen here weder te rade.
Ende onse heer antwoerde eñ sey-
de dat die ghene sijn wede niet ghe-
brocht en hadde diemen die maget
gheuen sonde. Ende doe die voer-
seyde joseph sinen wede brochte so
sprutede te hant daer eē bloeme wt
Ende daer op soe quam te hant een
duue vanden hemel ende satter op
Doe saghen si alle openbaer dat-
men hem die maghet gheuen soude
Doe maria dus onder ghetrouwet
was joseph soe ghinck hi in sijnre
stat tot bethlehem om sijn huys te
bereyden ende om te voersien dat in
die bruloft behoefliken waer Mer
die maghet voer mit seuen maech-
den die hoer ghespeelinnen waren
die hoer die biscop ghegheuen had-
de omme dit groete wonder dat al-
dus daer ghetoghet was tot naza-
reth in hoers vāders huys In di-
en daghe alsoe openbaerde hoer die
enghel goods gabriel daer si bede.
Ende boetscapte hoer dat die sone
goods van hoer gheboren werden
soude. Die dach van onser lieuer
vrouwen gheboerte die was langhe
verholen. mer also johannes beleth
seyt. soe gheschiede dat een heylich
man die in stādelijcken bescouwen
was hoerde alle jaer opten achsten
dach vander maent die september
hiet als hi in bedinghe was een al-
ten groten bliscap ende feeste onder
die enghelen Doe hi oetmoedelijc-
ken bat datmen hem vertoenen sou
de off vertellen waer omme dat hi
dit hoerde alle jaer op dien dach
meer dan op enen anderen dach.
Doe wort hem gheantwoert dat
onse lieue vrouwe op dien dach ge
boren wort. ende dat hi der heyli-
gher kercken kijnderen sayde dat si
hier in eendrachtich worden mitter
feesten vanden enghelen Ende doe
dese goeden man dit gheseyt hadde
den paeus ende den cardinalen. soe
gauen si hem tot bedinghe ende tot
vasten Ende ondersochten die ou-
de scriftueren ende si vonden dat on
se lieue vrouwe op desen dach ghebo
ren was. eñ si ordinierden datmen
desen dach vieren soude in die eere
van onser lieuer vrouwen gheboer
te alle die werlt doer Men en plech
wel eer oec niet te houden die octa-
ue van onser vrouwen gheboerte.
mer die paus innocentius die vier
de die van januen was ordinierde
datmen die octaue daer off vieren
soude Ende dit was die sake daer
of Doe die negende gregorius doot
was soe besloten die romeynen die
cardinalen in een huus omme dat
si te eer die kercke versien souden.
mer om datter veel was die niet o-
uer een draghen en mochten ende si
veel moeynissen hadden vanden ro

meynen. soe beloefden si onser vrou
wen. mochten si ouer een draghen
ende vryliken mochten henen gaen
soe souden si voerdan ordinieren te
vieren die octaue van hoerre ghe:
boerte die langhe verrokeloest ende
versumet ware Eñ aldus verenich
den si hier in celestine Ende si deden
hoer beloften bi den paeus innocen:
cius want celestijn leefde onlanghe
daer na ende daer om mochten sijs
bi hem niet doen Men sel marcken
dat die kercke drie geboerten viert
Dat is cristus gheboerte. ende on:
ser vrouwen gheboerte. ende sinte
johan baptisten gheboerte Ende de:
se drie beteykenen drie gheestelicke
gheboerten wi worden geboren mit
johannes inden watere. eñ mit ma
ria inder penitencien. ende mit cris:
to inder glorien. Ende want ons
dat berouwe voer die geboerte des
doepsels wesen moet in die ghene
die hoer outheyt vol hebben. eñ des
ghelijcs voer die gheboerte der glo
rien Daer om hebben die twee fees
ten vasten. mer om datmen alle pe:
nitencie nutbaer achten mach als
vasten soe en wast gheen noot dat
onser vrouwen vasten hebben sou:
de. mer si hebben octaue want wi
sijn alle begherende den vijdach des
opuerstandenisse.

Exempel

Het was een ridder die seer yn:
nich was tot onser vrouwen. Op
een tijt doe hi te ternoy wert voer
so quam hi voer een cloester dat in
onser vrouwen eer ghesticht was.
eñ hi voer daer in om misse te horen
Ende doemen daer die een misse na
die ander dede eñ hi gheen laten en
woude om onse vrouwen wil Ten
laetsten soe voer hi vten cloester eñ
voer haestelic ten ternoy wert Eñ
siet die vā ternoy quamen eñ moe
ten hem eñ seyden dz hi alte vrome:
lic ghetorniert hadde. eñ doe si alle
seyden die daer waren Eñ sommi:
ghe quamen die seyden dat hise ghe
uanghen hadde. so verstont dese wi
se man dat dese hemelsche coningin
ne hem mechlick gheeert hadde. eñ
hi seyde wat hi ghedaen hadde. eñ
hi keerde weder in den cloester. ende
hi diende daer onse lieue vrouwe
alle sijn leuen lanck.

Exempel

Et was een biscop die onser lie
uer vrouwen ī groter innicheyt eñ
weerdicheyt hadde. eñ van ynnich
heyt soe ghinc hi ter middernacht
tot onser vrouwen kercke wert eñ
siet onse vrouwe quam desen man
te ghemoet mit een grote versamin
ghe der maechden. eñ si ontfincken
mit groeter eeren ende si leyden tot:
ter kercken der wert hi ghinc. ende
twee vāden maechden songen voer
eñ seiden Ghesellinne singen wi on

sen heer. singhen wi onsen here alle
ere. cristus soete minne moet luden
doer een goddienstighe mont. eñ de
se veersen songhen alle dat and ghe
selscap. eñ die twee voerseyde san:
ghers songhen voer die twee veer:
sen die hier na volghen Die eerste
houeerdicheyt viel van groten lich
te ind diepheit. also viel oec die eer
ste mensche ter nedheyt doe hi hem
verheffede. eñ aldus leyden si mit
processie dese heylighe man te kerc:
ken. eñ die twee songhen voer. eñ
die ander antwoerden.

Exempel

HEt was een wijf die horen man
verloren hadde. ende si hadde een so
ne die si seer minde Op een tijt soe
wort hoer soen vanden vyanden ge
uanghen ende wort in een karcker
gheleyt Doe si dat hoerde soe ween
de si alte yammerlic. ende si bat al:
te neerstelic onser vrouwen dien si
ynnich was dat si horen soen verlos
sen woude Ten lesten doe si sach dz
hoer dit niet en halp so ghinc si al:
lene in die kercke daer onser vrou
wen beelde stont ende si ghinc voer
dat beelde staen ende sprac hoer al:
dus aen O heylighe maghet ic heb
be di dicke ghebeden om die verlos
singhe mijns kindes. ende noch en
hebste mi niet ghehelpen Ic aenwe:
pe di ouer mine kint ende ic en vin
de gheen vrucht Daer om also als
mijn kint mi ontnomen is also sal
ic weder v kint nemen ende selt leg
ghen tot enen sekeren stede te pande
voer mijn kint Doe si dit seyde al
so ghinck si naerre na onser lieuer
vrouwen kindekijn dat si op horen
scoet hadde ende ghinc thuys wert
ende si want dat kindekijn in een
lijnden suuer cleet. ende si sloetet in
een coffer ende si was blide dat si al
so goeden pant hadde voer horen so:
ne Ende siet des middernachts soe
openbaerde onse vrouwe desen jon
ghelinc ende si dede den karcker op
ende hiet hem dat hi daer wt ghin:
ghe ende si seyde hem Sone du sel:
ste dine moeder segghen dz si mi mi
ne kint weder gheue. omme dat ic
hoer soen hoer weder ghegheuen heb
be Ende hi ghinck wt ende quam
tot sine moeder. ende hi vertelde ho
re hoe hem onse vrouwe verlost had
de. ende si wort herde blide. ende si
nam dat beelde vanden kinde ende
si ghinc in die kercke ende gaff on
se vrouwe hoer kint eñ seyde Vrou
we ic dancke v dat ghi mi minen so
ne hebt weder ghegheuen. ende nv
gheue ic v weder uwen soen want
ick belye dat ic minen soen ontfan
ghen hebbe.

Exempel

DEt was een dief die dicwil stal
mer hi hadde onser vrouwen i gro:
ter ynnicheden ende hi gruetese die

wijl. Op een tijt soe stal hi ende hi wort gheuangen eñ men oerdelden te hanghen Eñ doemen gheleyt had de ter galghen wert soe quam onse lieue vrouwe tot hem eñ hem doch: te dat onse vrouwe hem drie dagen onthielt mit horen handen doe hi ge hanghen was. alsoe dat hi gheen pi ne en gheuoelde. Eñ die ghene die hem ghehanghen hadden ghinghen alle daer eñ si vonden hem leuende eñ blide van aensichte mer si waen den dat hi mitten stroppe niet wel en was gheuoecht eñ si wouden doot steken mit enen sweerde ende si en mochten hem niet ghehinderen Eñ doe die hangheman seyde datten on se vrouwe also holp so deden si hem van wondere of. eñ om onser vrou wen wille so lieten si hem vry wech gaen. eñ hi ghinc in een cloester eñ al sijn leuen bleef hi in onser lieuer vrouwen dienst.

Exempel

Het was een clerc die onse vrou we seer minde ende hi hoer ghetiden ynnichlick hielt Ende doe sijn vad eñ moeder doot waren. eñ om dat si anders gheen erfghenaem en had den soe bleeff hem hoer erue Dus so wort hi gedwonghen vā sijn vrien den dat hi een wijf nemen soude eñ sijn erue besitten Op enen dach doe hi voer om sijn bruloft te houden so vant hi inden wech een kercke. eñ doe ghedochte hi onse vrouwe dien ste. eñ hi ghinck in die kercke eñ begonste hoer ghetiden te lesen. ende sich onse vrouwe openbaerde hem. ende seyde hem fellijck O sotte ende onghetrouwe waer om laetstu mi eñ dijn vriendinne ende dijn bruyt bin ende setste voer mi een and wijf Hier om soe wort dese clerck rou: wich ende ghinck tot sinen ghesel: len. ende hi versweecht al. ende als die bruloft ghedaen was so liet hijt al ende vloech te midder nacht wt den huse ende ghinck in een cloester ende daer dienden hi ynnichlicken onser vrouwen.

Exempel

Et was een eersam prochipaep ende hi en conste gheen misse doen dan van onser vrouwen. ende die plach hi dicwijle te lesen in hoerre eren Hier om wort hi ghewroeghet voer den biscop. eñ den biscop ont boet hem haestelicken Doe hi voer den biscop quam. alsoe seyde hi dat hi gheen ander misse en conde. soe beruspten die biscop als enen ver: leyder ende hi setten of van sijn am bocht ende verboet hem meer mis: se te doen Eñ op die nacht daer soe openbaerden onse vrouwe den bis: scop ende verspracken seer eñ vra ghede hem waer om dat hi hoer cap pellaen also qualiken aen ghegaen hadde Ende si seyde hem dat hi bin

nen xxx dagen steruen soude waert dat hi die paep niet weder tot sinē dienst en settede. Die biscop wort in anxte eñ dede den pape weder comen eñ hi bat hem om verghiffenisse. eñ hi beual hem dat hi gheen ander misse en dede dan van onser vrouwen die hi conste.

Exempel

HEt was een clerck die ydel ende oncuysch was van leuen mer noch tan minde hi onse vrouwe seer ende hi plach hoer ghetiden te houden ende te lesen ynnichlick al staende. Op enen nacht wort hi gheuoert voer goods oerdel Ende god seyde totten ghenen die omtrent stonden Onderscheydet wat oerdel dat dese verdient heeft die ons siet dien ick soe langhe verdreuen hebbe ende ick en vant noch teyken van beteringhe in hem Doe gaff onsen lieuen heer die sententie alsoe hem allen goet dochte Ende siet onse vrouwe stont op tot horen soen ende seyde Ic bidde dine goedertierenheyt dattu saftes dinen toern ouer desen ende sine sententie der verdoemenisse. laet desen leuen om minen wille die mit sinen wercken den doot verdient heeft Ende onse here seyde hore Ick gheuen di om dine bedinghe op dat ick sine beteringhe ghewaer worden mach Eñ onse vrouwe keerde hoer totten clerc wert ende seyde. ganck ende doet niet meer sonde. op dat di gheen quaet en gheschie Doe dese clerc ontsprongheyn was alsoe beterde hi sijn leuen ende ghinck in een cloester Ende daer leuede hi een heylich leuen.

Exempel

INt jaer ons heren vijfhondt ende seuen eñ dertich also was in cecilien een man die theophilus hiet. Ende alsoe philibertus die biscop van carnoten seyt soe dede dese theophilus des biscops dienst soe wel dat al dz volc doe hoer biscop doot was hem doe coren tot enen biscop Mer desen goede man die liet hem ghenoeghen dz hi des biscops dienste dede ende hi hadde lieuer datmē enen anderen biscop maecten Ten lesten so deden die biscop van sinen dienste. ende hi wort soe onuerdul dich dat hi te rade ghinck mit enen jode die een gokelaer was. hoe dat hi weder aen sinen dienste comen mochte Ende dese jode die vermanede die duuel. eñ hi quam voert Ende theophilus die verlochende bi des duuels raet gode ende sijnre moeder ende sijns kerstendoems. Eñ dat hi hem dus verlochent hadde ende hem seluen den duuel op gegheuen hadde ende daer of so screeff hi enen brief mit sijn bloet eñ gasse den duuel bezeghelt mit sijn vinger linc Ende des ander daghes hadde

die duuel toeghebrocht dat die bis
scop theophilus weder ontfinck in
vrientscappen ende hi setten weder
in sinen dienst Ten laetsten quam
hi weder tot hem seluen ende had:
de groten rouwe van dien dat hi ge
daen hadde. eñ viel mit al sijnre her
ten tot onser vrouwen dat si hē hel
pen woude. Op enen tijt soe open:
baerde hem onse vrouwe in een visi
oen ende beruspten vā sijnre quaet:
heyt. ende si hiet hem dat hi die du:
uel lochenen soude Ende si dede hem
weder belien den goods sone ende
al dat gheloue van sijn kerstendom
Ende aldus brochten si hem wed̄
tot hoers soens ende tot hoer vrien
scap Ende tot enen litteyken dat:
tet hem vergheuen was. soe gaff si
hem den brief weder die hi den du:
uel ghegheuen hadde Ende si leyden
op sinen borst. omme dat hi weten
soude dat hi al verlost waer. Doe
theophilus weder sinen brieff had:
de soe was hi harde blide. Ende hi
seyde voer den bisscop ende voer al
le dat volck wat hem ghesciet was
eñ doe hem dz alle groet wond̄ had
eñ onser vrouwen daer of dancten
so starf hi binnen drie daghen.

Exempel

HEt was een man ende een wijff
die een enighe dochter hadden. ende
si gauense enen jonghelinc te wiue
Ende om hore dochter wille. so hiel
den si oec den man mit hem in horen
huse. ende die moeder was den jon
ghelinck so seer minnende om hoer
dochters wille dat si hem alsoe lieff
hadde als hoer dochter Hier en bin
nen soe begonsten die quāde luden
te segghen dat si dit niet en dede om
hoers dochters wille mer om dat si
gheerne mit hem te doen hadde ghe:
hadt. Doe dese valscheyt dit wijff
seer int herte toech. ende omme dat
si ontsach dat si hier mede inder lu
den woerden comen soude so huerde
si mannen. wouden si heymelicken
hoer dochter man doden dat sise elc
gheuen soude tien schellinghen. Op
enen dach soe besloet si dese luden al
heymelicken in horen kelre ende riet
horen man elwert te gaen ende sen:
de oeck hoer dochter elwert. Doe
hiet si horen soen dat hi in die kelre
ghinghe ende wijn brochte. eñ daer
soe wort hi van dien mannen ver:
moert. ende die swegher leyden te
hant op hoers dochters bedde of hi
gheslapen hadde Ende doe hoer man
ende hoer dochter ghecomen waren
ende si ter tafelen saten doe soe hiete
die moeder hoerre dochter dat si ho
ren man wrecken soude ende dat si
hem riepe totten eten ende doe si hem
daer doot vant alsoe worden si alle
wenende eñ dit wijf die hem totter
doot ghebrocht hadde weende mit:
ten anderen Ten laetsten hadde dit

wijf van desen misdaet groeten rou:
we ende si biechtet al horen priester
Na een tijt alsoe wort die priester
ende dat wijf seeldende. eñ die pape
die verweet hoer dat si hoers doch:
ters man ter doot ghebrocht hadde
Ende doe dit hoerden dese jonghe:
lincks vrienden alsoe leyden si dit
wijf ten rechter wert. ende die rech
ter die wijsde datmense barnen sou
de. ende doe dit wijf sach dat si ster:
uen soude. soe keerden si hoer al tot
onser vrouwen wert. eñ si ghinc in
hoer kercke ende bede mit veel tra:
nen tot hoer Daer na dwancmen:
se wt te gaen. ende men werpse in
een groot vuer Ende alle die daer
bi stonden saghen dat si daer ĩ due:
rede onghequetst ende ongheschent
Die rechter die daer mede was had
de groot wonder ende hi hiet dat:
men hoer niet meer en dede. ende hi
marcte neerstelicken ende hi vant
dat si gheen quetsinghe vanden vue
re en hadde dan alleen die quetsin:
ghe vanden speer daer si mede ghe:
steken was Ende doese hoer vrien:
den in hoer huys besloeten hadden.
ende sise wouden doen ghenesen
mit salue ende mit baden. Om dat
onsen heer woude dat si niet meer
vermaert en worde mit quãder nye
maren so haelden hise binnen drien
daghen in onser vrouwen loff ghe:
duerende.

Die legende van sinte ãdriaen den martelaer.

ADrianus die was ghemar
telijt onder maximiaen den
keyser wãt doe die voer seyde max
imiaen ĩ die stat van nycomedien
den afgoden offerde. soe dede hi den
kersten soeken Ende sommighe om
die vresen vander pinen. ende som
mighe om die beloften van ghelden
datmen hem beloefde so toech die eẽ
ghebuer den anderen. ende den enen
vrient den anderen ten tormenten.
Ende onder die ander worter daer
xxiij gheuanghen ende men brocht
se voer den coninc Die conĩc seyde
hem. en hebdi niet ghehoert hoe gro
te pine dz teghen die kersten gheset
is Si antwoerden hem wi hebbent
ghehoert ende wi bespotten dat ghe
hot sijnre sotheyt. Doe wort die co
ninc gram ende hi dede se slaen mit
droghe pesericken ende hi dede horen
mont mit stenen slaen ende hi dede
se ghespannen in enen karcker leg
ghen Doe ãdrianus die die voer:
barichste was vander ridderscap
daer sach hoer vroemheyt So seyde
hi hem. ick beswere v bi uwen god
dat ghi mi segget wat loen dat ghi
verbeyt van deser pinen Hier op
antwoerden die heylighen gheen
oghe en heeftet ghesien. noch gheen
ore ghehoert. noch in gheen hert des

menschen en ist op ghegaen dat god
bereyt heeft den ghenen die hem vol
maectelick dienen eñ minnen Doe
sprane adriaen int middel eñ seyde
bescriuet mi oec mit desen. want ic
bin oeck kersten Doe dit die key:
ser hoerde ende om dat adriaen niet
offeren en woude so leyde hi hem ge
spannen in een karcker Doe na:
thalia sijn wijf hoerde dat hoer man
inden karcker was so scoerde si ho:
re clederen ende si weende seer. mer
doe si hoerde dat hi gekarkert was
omme cristus gheloue alsoe wort si
verblijt ende si liep totten karcker
ende si custe hoer mans banden en:
de die gheuanghen. want si was
kersten mer om die veruolghinghe
soe en dorste hi hoer niet openbaren.
Ende si seyde tot horen man. here
mijn adriaen du biste salich. want
du hebbeste rijcheyt gheuonden die
di dine oudaers niet en hebben ghe
laten welck sellen die ghene deruen
moeten als die tijt niet en sal we:
sen van woeker. noch van onder:
linghe te nemen Als nyemant den
anderen van pinen en sal moghen
verlossen. noch die vader dat kijnt
noch die moeder die dochter Noch
een knecht sinen heer. noch den enē
vrient den ander. noch dat goet si:
nen here. Ende doe si hem verma:
net hadden dat hi van hem dede alle
eertsche glorie Ende dat hi op sinen
vrienden ende maghen niet achten
en soude. mer dat hi altoes sijn here
ten hemelwaert hadde so seyde adri
aen. Mijn fuster ganck want tot
mijnre passien sal ic ontbeyden dat
tu mijn eynde moechste sien Ende
aldus beual si horen man den ande
ren heylighen dat si hem starck ma:
ken souden ende si ghinck te huys.
Hier na doe adriaen hoerde datmē
hem passien soude alsoe gaff hi die
wachters ghelt. eñ die heyleghe liet
hi te borghe die mit hem waren. eñ
hi ghinck te huys om dat hi natha
lia roepen soude als hi hoer belouet
hadde dat si wesen soude tot sijnre
passien Ende dit hoerde een wijf en
de liep voer tot nathalia. ende sey:
de hoer aldus Adriaen is ontbon
den eñ siet hi coemt Doe si dit hoer
de soe en gheloefde si dat niet. ende
seyde. ende wie mach hem vanden
banden verlossen ende vanden heyli
ghen verscheyden. ende doe si dit sey
de soe quam daer een kijnt vanden
huse ende seyde. siet mijn here is ghe
laten. ende om dat si waende dat hi
hem ontsach vanden martelien. so
begonste si bitterlijcken te wenen.
ende doe si hem sach comen so stont
si haestelicken op ende sloet hem die
dore voer sijn hoeft ende seyde Die
van gode gheuallen is die moeten
verre vā mi wesen Tot sinen mon
de en wil ic nz spreken die onsen he

re verlochene Eñ si keerde tot hem
wert ende seyde O onsalighe sonde
god. wie dwanc di aen te gaen dat
tu niet voldoen en mochtes Wie he-
uet di verscheyden vanden heyligher
of wie heeft di verscheyden vander
heyligher vergaderinghe Segt mi
waer om bistu gheuloghen eer du
enich tijt saghes eñ eer du yemant
saechste die teghen di vocht Waer
om dattu ghewont biste ende noch
gheen ghescutte op di quam Ende
si hadde wonder datmen yemat son-
der god ofte vanden luden gode of-
feren souden Ay mi onsalighe ende
catiuighe mensche wat sal icke doen
die met desen inden echtscap bin met
desen die vaden quade ghestachte is
Mi en is een vre niet gheschiet dz ic
een vre lanc gheheten ware eens mar
telaers wijf mer icke mach seggen
dat ic een ouertreders wijf bin Ay
mi mijn bliscap was alte cort siet
ewelicken sekt mine scande wesen
Doe dit sinte adriaen hoerde alsoe
verblide hi hem sere. ende verwon-
derde vaden wiue die jonc was. eñ
alte schoen ende edele. ende die vier
tien maenden inden echtscap ghewe-
see had hoe dat si die sprekken moch
te Hier om wort hi te meer ontste
ken totter martelien ende hoerde ho
re woerden alte gheerne mer doe hi
sach datse alte dweuich was so sey
de hi hoer Nathalia mijn vrouwe
doet mi die dore open want icke en
vlie vander martelien niet alsoo du
waenste. mer icke come di te wepen
als icke di beloefde. mer si en gheloof
dens niet ende seyde Siet hoe du mi
bedrieghen wilste. alstu bedroghen
biste. siet hoe die ander judas ver-
wonnen wort Onsalighe vlie van
mi. want ic sal mi seluen doden op
dattu ghesaet wordes Ende doe sijn
lanc maecte eer si hem i laten wou
de soe seyde hi hoer Doet haestelicke
op die dore. want icke sel gaen ende
du en selste mi niet meer sien Ende
hier na selstu weenen dattu mi vo-
re minen doot niet en saghes want
icke hebbe horghe ghelaten die heyli-
ghe martelaren ende coemen mi
soeken soe sekken die heyligher hoer
tormenten ende die mine liden moe
ten Doe die nathalia hoerde soo ont
sloet si die dore ende ghinghen te sa
men ten kercker wert Ende daer
dwechde nathalia 8 heyligher won
den vijf daghen doer Ende daer nae
dede die keyser voer hem brengen
Eñ doe hem die veeren of ghedaen
waren ende om dat si niet gaen en
mochte so dwechmense als beesten
Ende daer na brochtemen adriaen
ende presentierden voer den keyser
Ende nathalia ginc mit hem eñ sey
de O mijn here sich dattu di niet en
verneert alstu die pine sietste. Du
selste nv een luttel liden mer du sel

ste thant mitten enghelen verbliden
Eñ doe adryaen niet en woude offe
ren also wort hi alte seer gheslagē
Ende nathalia liep met blijscappen
totten heylighen inden kerker ende
seyde hem. siet minen here heuet sine
passie begonnen. Ende doe die key
ser adriaen hiet dat hi sijn goden ni
et blasphemeren en soude. soe seyde
hi of ick aldus worde ghepijnt dat
ick blasphemere dye ghene die niet
en sijn. hoe selstu ghepijnt worden
die mine god blasphemeret dye is.
Dye keyser seyde hem dese woerden
hebben dy gheleert dye verraders:
Adriaen seyde hem. hoe moghestu
segghen dat si verraders sijn dye le
erres sijn des ewighen leuens. En
de nathalia liep eñ seydet den heyli:
gen wat hore mā die keyser antwo
erde Doe deden die coninc van vier
mannē slaen Eñ nathalia seyde al
sijn pinē den heylighen die inden ker
ker waren Adriaen wort so sere ge
slaghen dat sijn ynghewant wt viel
Doe spantmen efter met yseren eñ
leiden inden kercker metten anderē
Adriaen was een weeldich scoen
ionghelinc van xxviij. iaren Eñ na
talia als si sach dz hoor mā benedē
lach ghewont so iammerlijc soe ley
de si hoor hant op sijn hoeft ende sey
de. O mijn here du biste salich dye
waerdich biste te werden een van:
den heylighen dn biste salich mine
licht. want du om hem lijdeste die
voer dy ghepassijt was. Vare nv
wech mine lieue vrient op dattu si:
ne glorie sien moghes Doe dye key
ser hoerde dat vele vrouwen den hey
lighen inden kercker dienden alsoe
verboet hi datmense niet meer en li
et daer in gaen. Doe dat nathalia
hoerde soe scoer si hoor seluen ende
toech mans abijt aen ende diende
den heylighen alsoe inden karcker.
Ende met hoor exempel soe brocht
si ander vrouwen oec daer toe. Eñ
si bat hoeren man dat hij aen onsen
here dese bedinghe doen wilde als hi
in sijn rijcke quvme dat hijse suuer
houden woude in deser werelt: ende
dat hijse haestelijck halen woude in
sijn rijcke. Doe dye coninck hoor
de wat die wyuen ghedaen hādden
soe dede hi een aenbeelt brenghen.
dz hi daer op der martelaren benen
breken woude. Ende dat si alsoe
verderuen souden. Ende doe na:
thalia ontsach dat hoor man hem
veruaren mochte vander andere pi
nen. soe bat si den knechten dat sijt
erst aen hem beghinnen souden.
Doe hem dye voeten of ghesleghen
waren ende sijn beenen ghebroken.
so bat hem nathalia dat hi sijn hant
liet of slaen dat hi ghelijck mochte
wesen den anderen martelaren dye
ghepassijt waren. Ende doe dit ghe
daen was. so gaf sinte adriaen sinē

gheest. ende die ander martelaren sloechmen oec hoer beenen off hoers danckes. eñ si voeren te gode wert Mer die cominck gheboet datmen hoer lichamen barnen soude. ende nathalia brochte in hoer schoet hoer mans hant Doemen die martelaren lichamen in dat vuer worpe. so woude nathalia hoer seluen mit hē i dat vuer werpen Mer doe quam haestelick een reghen ende lesschede alt vuer ende behielt der heyligher lichamen onghequest Ende die ter sten hadden raet. ende deden hoer lichamen voeren te constantinopolen tot dat die sterckte vrede hebben soude Ende dan soe souden sise mit eeren weder doen halen. Si waren ghepassijt Int jaer ons heren cc en de lxxx Ende nathalia die bleef te huys wonende eñ behielt sinte adrianus hant Ende tot hoerre solaes alsoe leyde sise altoes tot horen hoefden. Hier nae doe die rechter sach doe nathalia soe schone soe rijcke en de alsoe edel was alsoe seynde hi bides keysers ghebodt tot hoer edele vrouwe dat si hem name te manne eñ nathalia antwoerde. wie moch te mi gheuen dat icke sulcken man hebben soude. mer ic bidde datmen mi drie daghen tijts gheuen wille dat icke mi bereyden mach. mer die seyde si dat si ontulpen soude Ende doe si onsen heer badt dat si hoer su-

uerheyt moste behouden soe wart si haestelijck slapende Ende siet hoer openbaerde een vanden martelaren ende hi gruete se soetelijck Ende hi beual hoer dat si varen soude totter stadt daer die martelaren lichamē laghen begrauen Doese ontwaect te soe nam si allene adriaens hant ende si ghinck alleen mit veel ster stenen in een scip Doe dat die rechter vernam alsoe volghede hi hoer mit veel ridders ten scepe wert Ende daer wes een starcken wint die hem contrarie was. ende dwanck se weder te keren. ende veel van sijn ridders verdroncken Ende te middernacht openbaerde die duuel den ghenen dye met nathalia waren in een ghelikenisse eens stuermans in een scip Ende hi seyde hem Van waen so coemt ghi ende wer waert soe vaerdi Ende si seyden wi comē van nycomedien. ende wi varen te constantinopolen wert. Ende hij seide hem Ghi sijt verdwaelt vaert ter lufter hant wert op dat ghy te rechte varen moecht. mer dit seide hij om dat hise in die zee woude doen verderuen Ende doe si hoer seyl wouden versetten. so quam adriaē haestelijc in een scip. ende beual hē dat si varen souden alsoe si begonnen hadden. Ende hi seyde datter die duuel was diet hem aen seyde Ende sinte adriaen voer voer hem

om dat hij hem den wech wisen sou
de. Ende doe nathalia sach dat sin
te adryaen voer hem voer soe wort
si alte seer verblijt. Ende aldus so
quamen si voer daghe te constanti:
nopolen. Ende doe nathalia in dat
huus quam daer dye martelaren
lichamen laghen. Ende doe si sinte
adryaens hant aen sijn lichaem ge
leyt hadde. Ende nae hoor bedinghe
een luttel slapende wort. soe openba
erde haer sinte adryaen ende gruut
se. ende hij hyet hoor dat si quame
met hem in dye ewighe vroechde.
Doe si wakende gheworden was
soe beual sise alle gode ende gaf ho:
ren gheest Ende die kersten dye na
men hoor lichaem ende begroeuent
besiden der martelaren lichamen

G

Te nycomedyen passie der hey
ligher martelaren dorotheus
ende gorgonius die in dyoclesiaēs
teghenwoerdicheyt doe si dye perse
cucie die hi den knechten goods aen
dede betraffeden soe worden si ghebo
den te hanghen ende mit gheselen al
haer lijf doer te scoeren. Ende daer
nae doe haer vel ghescoert ende haer
inghe doempte gheopent worden. so
worden si mit edick ende sout ouer
ghegoten ende alsoe inden wester ge
braden ende ten laetsten mitten stric
ke gheworcht. Nae een luttel tijts
wort sinte gorgonius te roemen ghe
brocht ende geleyt buten ten latijn
schen weghe

Te sabijn in dye dertichste mile
vander stadt sinte jacinctus alexā
der ende tyburcius dach.

In den lande van doornic sinte
adomarus biscop eñ cōfessoers dach

In scotlant sinte queranus
abts dach. Ende noch veel an

Die legende van sinte gorgonius
ende dorotheus.

Gorgonius ende dorotheus die
te nycomedyē waren die eer
baerste van dyoclesiaens palase.
Si gauen hoor oude ridderscap oū
om dat si te vrilijcker cristum ho:
ren coninck souden volghen. Ende
si seiden openbaer dat si kersten wa
ren. Doe dat die keyser hoorde soe
was hi alte droeuich ende nam dz
swaerlijck: dat hij aldusdanighe
mannen verliesen soude dye inden
palase gheuoet waren ende dye edel
heyt van seden ende van gheslachte
verheuen hadden. Ende doemense
niet en mochte verwinnen mz drey
ghinghe noch oeck met smekinghe
so rectmense op een tafel. ende men
sloechse met gheselen. ende scoerdese
met haken. Ende doe hoor binnen
ste bykant al ontdect was. so goet

men in hoer wonden azijn eñ sout. Doe si dit vromeliken leden. alsoe brietmense op enen wester. eñ daer op laghen si als op een bedde van wesen ende het scheen dat si gheen se richeyt en gheuoelden Daer na soe dedese die keyser hanghen ende dede hoer lichamen werpen voer die honden eñ voer die voghelen ende wol uen. nochtans so namense die kersten eñ begroeuense Si waren ghe passijt Int jaer ons heren tweehondert eñ lxxx Na veel tijts so wort gorgonius lichaem te roemen ghebrocht. Int jaer ons heren seuen hondert eñ lxxiiij. soe voerden die biscop tot metens die pupphus des conincks neue was gorgonius te vranckrijcke. eñ leyden in dat cloester van gorsie.

daer na in cluysteren gheslaghen ende ghescicket metael te grauen veruulden si den gloriosen seghe hoerre martelien Men vint oec een d epistolen cypriaens des heyligē mans van hem die tot hem ghescreuen was.

Opten seluen dach in calcedonien sinte sostenes ende victors dach die om belijnghe des gheloues ond priscus den rechter karker banden ende beesten verwonnen Ende ten lesten in horen ghebede van gode ghe roepen gauen si horen gheest.

Opten seluen dach passi der heylighen theodardus biscop van maestricht. dese was remaclus nasaet eñ sinte lambrechts leerraer Ende noch veel heyliger martelaren confessoren eñ joncfrouwen dach.

A

TE romē sinte hylarius paus dach.

In affriken der heyliger biscoppen dach nemesianus felix ende lucius.

Item sinte felix luteus polianus victor jader eñ datiuus dach. die in decius eñ valerianus der keyseren tiden doe opstont die verwoetheyt d persecutien totter eerster stātafticheyt der belijnghe cristi swaerliken mit stocken gheslagen waren

B

TE romē ten ouden weghe tot salaria der heyligher martelaren prothus ende jacinctus Dese worden onder galileen den keyser om dat si kersten waren ghegrepen ende ghedwonghen den afgoden te offeren. ende doe si dat niet doen en wouden so worden si ten lesten te samen onthoeft.

Te lyoen sinte pacianus biscop dach Ende noch veel heylighe martelaren confessoren ꝛc.

Die legende van sinte prothus ende iacinctus maertelaren

PRothus ende iacinctus waren ghesellen in te studeren vā philosophien mit eugenia philippus dochter des alren edelsten man van romen. Ende dese philippus hadde ontfaen vanden senatoers die prosecutie van alexandryen. ende hi hadde derwaert met hem ghevoert claudiū sijn wijf ende sijn soen amianū ende sergium ende eugeniam sijn dochter Eugenia was volmaectelijc geleert inden liberalen consten: ende prothus ende iacinctus hadden mit hoor ghestudeert ende waren volmaect in allen consten. Ende doe eugenia xv. iaren out was soe eyschede hoor te wive aquilij des kaliuwes sone. Ende si seyde hem neen sal ghēen man hebben om sine magscap noch om sine scoonheyt. Ende sinte paulus leer quam hoor te hande. ende met al hoor herte ende sinne wort si kerstē. ende doe si kerstē waren ghe-oerloft dat si wonen mochten bi alexandrien. mer daer om also voer si als om solaes totter stadt ende si hoerde die kerstē singhen. alle der heyden goden sijn duuelen. mer die here maket den hemel. Doe so seyde si tot sinte prothus ende iacinctus dye met hoor ghestudeert hadden: Wy hebben mit scrupelosen studeren ouerleden der philosophien leringhe ende aristotiles ende plotonis argumenten. Ende socratis vermanunghe. ende oorteliick soe wat dat die meesters vander philosophien ouer ghedocht hebben dat wort altemael besloten in deser sentencie Ic mochte tot v hebben als een vrouwe ouer mits macht. Ende dye wijsheyt heuet mijn fuster ghemaect. laet ons daer omme broeders wesen. ende cristū volghen Dese taet die behage de haer wel ende si voech een mans abijt aen ende si quamen tot enen cloester daer helenus een man gods abt of was. Ende dese man en liet ghēen wijf tot hem comen. Op eenē tijt doe dese man met enen onghelouighen disputeren soude doe hij ghe en argumenten seggghen en mochte soe dede hij een groet vuyer maken op dat men proeuen mochte dat die ghene dye daer met en verbarnē en mochte dat hij dat beste gelouē hadde. Ende alst ghemaket was. alsoe ghinck hi daer eerst in. ende ghinc daer wt onghequetst. Eñ doe daer dye onghelouighe niet in ghaen en woude so bedwongen si hem al daer toe Ende doe hi daer toe ghegaen was ende hij seyde dat hij een man was. alsoe seyde hi met rechte hietse een man want al biste een wijf. du daetste manlijcken want hoer staet die was hem verwent van gode.

Ende aldus so ontfinck si van he
sene dat abijt vanden monincken
mit prothus ende mit jacinctus en
de si dede hoer hieten broeder euge=
nius Daer nae doe eugenius moe=
der eñ vāder saghen horen waghen
weder ydel tot huys wert comen.
soe hadden si groeten rouwe. Ende
si deden doe alle sins hoer dochter
soeken. mer si en mochtense nz vin
den. Soe vraechden die philoso=
phen wat hoerre dochter waer ghe=
daen Ende si seyden dat si van die
goden op ghenomen waer onder
der sterren. Ende hier omme dede
die vāder sijns dochters beelde ma
ken ende hi dedese van allen die lu=
den aenbeden. mer si bleeff mit hoer
ghesellen in goods vreese Ende doe
die proest ghestoruen was so wort
si proest Doe was in alexandrien
een edele rijcke vrouwe die melan
cia hiet. eñ sinte eugenia besaluede
mit olye ende in ihesus cristus na=
me verloste sise vāden vierden dach
coertse Daer omme so sende si hoer
veel ghiften mer si en ontfincse nz
Ende dese voerseyde vrouwe hadde
ghewaent dat eugenius een man
hadde gheweest Ende si ghinck dic
ke tot hem Ende doe si sach sijn vro
me joncheyt. eñ die scoenheyt sijns
lichaems. alsoe wort si seer barnen
de mit sijnre minnen Ende si begon
ste doe te pensen hoe dat hi mit hoer
mochte hebben te doen. ende si vens
de hoer sieck ende sende tot eugeni=
um een bode dat hi tot hoer comen
woude om te visentieren Ende doe
eugenius tot hoer ghecomen was.
so begonste si te segghen. hoe si ont
steken was mit sijnre minnen. ende
dz si verbarnde om mit hem te doen
oncuysheyt Ende si bat hem off hi
bi hoer legghen woude Ende si be=
greep eugenium om den hals ende
si custen Ende broed eugenius had
de dit in onweerden ende hi seyde.
mit rechte so hietstu melancia. wāt
du hietes swart want du biste vol
swarter onghelouicheyt. Ende al
dus bistu een doncker dochter der
duysterheyt ende des duuels vrien
dinne d vuylicheyt. eñ voetsel der
oncuyscheyt. eñ suster des ewighen
anxtes. ende een dochter des doots
Doe dit wijf sach dat si dus bedro
ghen was. ende om dat si ontsach
dat eugenius dese misdaet soude o=
penbaren soe woude si eerst ontdec=
ken ende si begonste te roepen datse
eugenius woude vercraften Ende
hier om ghinc si tot philippus den
proest. eñ si claechdet hem ende sey
de Een kersten jonghelinck quam
tot mi ende woude mi vercrachten
ontamelick Ende en hadde mi mine
dienst wijff niet gheholpen die in
die camer was hi had mi vercraft
Doe dit die proest hoerde. so wort

hi vertoent. en̄ seynde veel knapen wt ende dede eugeniam ende die an der goods knechten voer hem bren ghen ghespannen mit yseren: en̄ hij settede een dach dat men se alle stue: ren soude den beesten te verslinden Ende hij dese voer hem brenghen ende seyde tot eugeniam. O quade menschen segghet ons. heuet v dyt cristus ghleert dat ghi v tot onau ustheyt ghheuen soudet Ende dat ghi die vrouwen met uwer onauustheit verctraften selt Ende eugenia hielt hoor hoeft neder dat men se niet be: kennen en soude: ende antwoerde hem Onse heer leert suuerheyt ende hi heeft dz euighe leuen bi louet den ghenen dyese houden. Dat dese ma lancia valsch is dz moghen wy pro euen. mer het is beter dat wi lijden dan dat wyse verwonnen ende dat si dan moste worden ghexpijnt en̄ dz wy dan verloren onse vrucht der lijdsamheyt. mer doet hoor dat di enstwijf brenghen dyese si seyt dat or conde is van dese misdaet. op dat wi die logheu proeuen moghen met hoor seluen mōde. ende doe si voert quam alsoe seyde si ghelijc als hoor vrouwe hoor te voeren ghekert hād de. als dat eugenius hoor vrouwe woude verctraften Ende als alle die vrouwen gesinde die mz dese valsc heyt besmet waren seyden dattet al soe waer Soe seyde eugenius Dyt tijt van swyghen is ghelēdē ende die tijt van spreken is ghecomen want ick en wil niet dat dit ontsca mel wijf meer dusdanighen quaet goods knechten aen en segghe En de omme dat dyt waerheyt dyt lo: ghen verwinnen sal ende dyt wijs: heit die quaetheit so sal ic die waer heit toenen. niet om te wemen. mer om goods glorie. Doe si dit seyde so seerde si horen wt van beuen tot horen gordel. doe sachmen dat si eē wijf was. Ende si seyde den proest du biste mijn vad en̄ claudia was mijn moeder. Ende dese twee dyt met dy sitten amicus ende sergius sijn mine broeders. ic ben eugenia dijn dochter ende dese sijn prothus ende iacinctus. Doe dit die vader hoorde. ende hi sijn dochter beken: de. soe begonde hijse met hoor moe: der te omhelsen ende si weende se re. Ende men clede eugenia mit guldē clederen ende men verhiesse hoghe mer doer quam een vuer vanden he mel ende verbarnde melanciam en de hoor ghesellschap. Ende al dus be keerde eugenia hoor vader ende ho er moeder ende hoor broeders ende al dat ghesinne tot cristus ghelouc. Ende hier omme wort hoor vader vander proestien ghedaen. ende hij wort vanden ierstē biscop ghema ket En̄ doe hi im bedinghe was soe wort hi vanden onghelouighen ghe

doot Mer claudius keerde weder mit eugenia ende mit horen sonen te romen. ende daer bekeerde si veel luden tot cristum Ende die keyser dede eugenia een steen aenden hals binden ende in die zee werpen. mer si ghinck opt water als opt lant. Doe dede hise werpen ĩ een barnen den oeuen. mer den oeuen wort al ghelesschet Daer na leydemense in enen donckeren karcker. ende daer quam alten schonen licht Ende doe si tien daghen sonder eten gheleghen hadde. so openbaerde hem onsen lieuen heer ende gaf hoer alten sconen witte broet eñ seyde Nem spise van mijnre hant. want ic bin dijnre behouder die du mit al dine herte hebbeste ghemint Op dien dach doe ic in eertrijcke quam. so sel ick di in den hemel ontfaen Opten kersdach so seyndemen daer enen stocker ende men sloech hoer dat hoeft of Ende daer na openbaerde si hoer moeder Eñ opten sonnendach doe claudia in bedinghe was. alsoe gaff si horen gheest Doe prothus ende jacinctus totten tempel voert toech. so beden si ende braken die beelden. Ende doe si niet offeren en wouden so sloechmen hem dat hoeft of. ende soe worden si martelaren Si worden ghepassijt onder valeriaen ende gallie Int jaer ons heren tweehondert ende lxvi.

C

Inder stat ticinum d heyliger confessoren dach syrus ende euencius die vã sinte hermagoras der voerseyder stede gesent waren eñ daer eerst dat ewangelium cristi predicten eñ mit groten doechden eñ miraculen claer blenckeden eñ verlichten oeck mit godliken werken die stede daer omtrent ende rusten ten lesten in biscopliker eren in enen gloriosen eynde.

In aquitanien sinte maximinꝰ dach eertsbisscop van trier die op die vierde kalende vã juliꝰ te trier weder ghebrocht wort.

Te lyoen in walschlant sinte sacerdos bisscops dach. Ende noch meer ander ꝛc̃.

D

In egypten inder stat van alexandrien sinte philips dach biscop die sinte eugenius vãder was dese liet die hoecheyt der werel tliker eren ende ontfenc die gracie des doepsels ende vercreech ten lesten die eere des biscoplicken staets ende wort van perhennius den rechter die wijl dat hi in sinen ghebede was gheboden te worghen in volusiaens ende galieens der keyseren tiden.

¶ Opten seluen dach sinte anatus priester ende abt van sinte romaricus cloester. dese was van wonderliker abstinencie eñ een nauolgher der eenzedelen ende leyde een ouerclaer eñ edel leuen ĩ doechden eñ in gracien der miraculen.

¶ Te angiers sinte maurilion bisscop ende confessoers dach die in leuen eñ heylicheyt voerbarich was. eñ bloyde mit veel doechden.

¶ Te toers sinte lidorius bisscop ende confessoers dach Ende noch veel heyligher martelaren confessoren eñ joncfrouwen dach.

E

DIe verheffinghe des heyligen cruces onder eraclius den alre god dienstichsten keyser diet wt persen lande tot iherusalem weder brochte. ende daer na ouer een deel jaren so vant sargius die paus oũ mits der openbaringhe gods in sinte peters casse een stuck vanden seluen houte dat seer groot was dat alle jaer opten dach d verheffinghe voerscreuen van alle den volcke gecusset eñ aenghebeden wort.

¶ Te romẽ ten weghe tot appia sinte cornelius des paeus dach. wies mont na dat hi in elende versendet was deciq die keyser mit loden kodden slaen dede Ende alsoe mit noch ander xxi van beyder kunne onthoefden Ende cerealis die ridd mit sinen wiue salustia dien die selfde cornelius inden gheloue cristi ghelerret hadde is oeck opten seluen dach onthoeft.

¶ In affriken sinte cypriaẽs bisscops dach die onder valeriaen den prince nae langher ellende mit onthoefdinghe sijn martelie veruulden ter vijfter mile bi carthage bi d zee Mit hem waren ghepassijt crescencianus victor rosula eñ generalis.

Te trier sinte maternus biscop dach die sinte peters des apostels discipel was.

¶ Te colen sinte euergisilq biscop ende martelaers dach Ende noch veel heyligher martelaren confessoren eñ joncfrouwen dach.

Die legende hoe dat heylighe cruce verheuen wort.

DEs cruces verheffinge viert men hoechelijck in die heylighe kercke wãt dat gheloue wasser seer mede verheuen Want int jaer ons heren ses hondert eñ xv. soe liet onsen heer sijn volck gheselen. ouermits den heyden Ende cosdre die coninc van persen dede alle die rijcken vander werrelt onder sijn heer scappie. Mer doe hi tot iherusalem quam soe keerde hi weder mit scan

de van ons heren graue. mer noch-
tan voerde hi mit hem een deel van
den cruce dat helena te iherusalem
ghelaten hadde. eñ om dat hi wou-
de dat hem alle die menschen eeren
souden als enen god. soe dede hi ma
ken enen toern van goude ende vā
siluer. ende die dede hi vercieren mz
costeliken stenen. eñ daer sette hi in
die figuere vander sonnen ende der
manen. ende mit subtilen ende hey-
melijcken conduten so dede hi daer
als god water reghenen Ende on-
der die eerde hadde hi heymelicken
doen maken dz peerden trecken een
waghen die om ende omme ghinc
Ende also so scheen dz hi die toern
dede roeren Dese coninc gaf sijn soē
sijn rijck. eñ hi ghinck seluer sitten
inden toern Ende hi settede besiden
hem ons heren cruce. ende hi geboet
datten alle die luden god hieten sou
den Ende alsmen leest in dat boeck
datmen hiet mytrale de officio soe
dede dese cosdras doen hi op desen
toerne sat als off hi die vāder had
de gheweest aen sinen rechterhant
setten dat cruce voer den sone. ende
aen sine lufterhant enen hane voer
den heylighen gheest Ende hi beual
datmen hem die vāder hieten sou-
de Eraclius die keyser vergāderde
doe eē groot heer. ende hi quam tot
ter vloet danubien omme te vech-
ten teghen cosdras sone Ten lesten

dochten die princen van beyden si-
den goet dz beyde die coningen sou
den striden op een brugghe vander
riuieren eñ die den anderen verwin
nen mochte die soude die heerscap-
pie houden sonder strijden van eni-
ghen heer. ende si ordinierdent oeck
wie hem onderwonde sine prince te
helpen datmen hem handen ende voe
ten of slaen soude ende werpen ī die
riuier Ende eraclius gaff hem sel-
uen al gode op. ende hi beual hem
mit alre ynnicheit den heyligen cru
ce Doe si beyde streden soe gaff on-
sen heer eraclius die victorie En-
de alle dat ander volc dz wort hem
soe sere onderdanich soe dat alle cos
dras volck kersten worden. ende si
worden alle ghedoept Mer cosdras
en wiste niet hoe dat die strijt ver-
gaen was ende omme dat si hem al
le haten soe en seydet hem nyemant
Ende aldus so quam eraclius tot
hem Ende doe hi hem sitten vant op
ten gulden toerne soe seyde hi hem
Om dattu dat heylighe cruce ghe-
eert hebste nae dinen manieren en-
de wilstu nv ghedoept worden en-
de cristus gheloue ontfaen soe seltu
noch dijn lijf ende dijn rijck behou
den behaluen dz ic een deel ghiselen
vā di nemen sal. mer en wilstu dit
niet doen soe sal ick di mit minen
sweerde dijn hoeft off slaen. Ende
doet cosdras niet doen en woude.

so toech eraclius sijn sweert wt eñ
sloech hem dz hoeft of Ende om dat
hi een coninck was soe dede hi hem
begrauen. ende sine sone die hi mit
hem vant. die dede hi dopen. ende
hief hem seluer vter fonte. ende liet
hem sijn rijcke. Ende hi brack den
toern ende gaff dat siluer sinen he:
ren te roue. mer dat gout ende die
duerbaer stenen behielt hi. om die
kercke te vermaken die den tyran
nen vernielt hadden. Hi nam dat
heylighe cruce eñ hi voerdet weder
te iherusalem Ende doe hi ned quã
vanden berghe van olyueten. ende
hi doer die poerte varen soude daer
onse heer in quam ten passien wert
opten palm daghe Ende doe hi daer
in varen soude op sijn coninclijcke
peert ende mit sijn keyserlike cierin
ghe. soe quamen haestelic die stenen
vander poert neder ende ghinghen
legghen die een opten anderen als
een muer ĩ dat gat vander poerten
Ende doe alle die luden dit wonder
hadde. so openbaerde hẽ die enghel
goods staende op die poerte. ende
hi hadde een cruce in sijnre hant en:
de seyde Doe die coninc van hemel
rijck doer dese poerte quam tot si
nen passien wert. soe en quam hi nz
mit coninclijcken ghesinne mer op
enen ezel. om dat hi laten woude
een exempel der oetmoedicheyt sijn
re vrienden Eñ doe hi dit gheseyt
hadde alsoe voer die enghel wech.
Doe wort die keyser wenende. en
de ontschoyde hem seluen. ende ont
clede hem oec tot sijn hemde toe. eñ
hi nam ons heren cruce ende droe:
ghet oetmoedeliken totter poerten
Ende te hant ghinghen die stenen
weder tot hoerre stat wert mit go:
des craft Ende die poerte wort ge
opent voer alle die ghene die daer
in gaen wouden. Die groete soete
roken die op dien dach ende op die
vre begonste. doemen dat heylighe
cruce nam wt cosdras toerne Welc
ke roeke die duerden alle die wech
doer van persen tot iherusalem daer
men dat cruce voerde hi vermaect:
se alle mit wonderlijcken soeten ro:
ke Ende dese ynnighe keyser loefde
dat cruys aldus ende seyde O cru:
ce die claerre biste dan alle sterren.
feestelic der werrels. ende seer min:
lick alle luden. heyligher dan enighe
dinck die allene weerdich waerste
te draghen den prijs der werrelt O
soete hout soete naghelen soete searp
heyt O soete spere die die soete last
draghes behoude dese vergãderin:
ghe die huden vergãdert is in dine
loue. ende die mit sijn teykenen ghe
teykent sijn Eñ aldus setmen dat
heylighe cruys weder in sijn stãdt.
Ende die oude miraculen worden
vernuwet. want daer wort een do:
de verwrect ende vier lamme men:

schen ghenesen. ende x lazarus ghe-
suuert. eñ xv blinden worden sien-
de. eñ die duuelen worden daer ver
dreuen. ende veel luden die worden
daer ghenesen van veel siecheden.
Aldus vermaecte die keyser die
kercke ende hi goedese grotelicken
ende keerde weder te romen wert.
Men leset in eenre croniken dat
dit aldus anders ghesciede. want
doe cosdras alle rijcken ghewonnē
hadde ende hi tot iherusalem ende
zachariam den patriarche ende dat
heylighe cruce ghewonnen hadde.
soe woude eraclius mit hem vreede
maken. mer cosdras die swoer dat
hi mit die van roemen gheen vrede
maken en woude ten waer dz si ihe
sum cristum lochende. ende die son
ne aenbeden. Doe wort eraclius
ghewapent mit gheloue. ende voer
een heer teghens hem ende hi doer-
woeste mit menighe strijden die vā
persen Ende hi dwanck cosdras te
vlien tot thesifonte Ende ten lesten
soe quam cosdras dat buyck euel
aen eñ hi woude sinen soen coninc
cronen Doe dit sioris sijn eerste so
ne hoerde soe maecte hi belofte mit
eraclius ende hi jaghede sinen va-
der mit sinen edele luden ende vinc-
ken Ende hi hielten te water ende
te brode. ende ten lesten liet hi hem
doot schieten Ende hier na so seyn
de hi alle die gheuanghen ende den
patriarchen ende dat heylighe cruce
tot eraclius Ende hi voerden dat
duerbaer cruce doe tot iherusalem.
Ende daer nae te constantinopole.
Dit leestmen in veel cronijken Si-
billa seyt oeck vanden houte des
cruces aldus onder den heydenen.
als die hystoria tripertita seyt O
onsalighe hout daer god aen gherec
ket was.

Exempel

E constantinopolen ghinck een
jode in sophien kercke. ende hi sach
daer een crucifixe staen Ende doe hi
sach dat hi daer allene was soe be-
greep hi een sweert. eñ hi ghinc dz
cruce naerre ende hi stacket in sijns
re keelen. ende te hant quam daer
bloet wt ende spranck op des joden
aensichte ende op sijn clederen En
de hi wort verueert ende nam dat
beelde ende worpet in een pijt eñ hi
vloech wech Ende hem quam een
kersten te ghemoete ende seyde hem
Van waen coemste jode. du heues
een man ghedoot Ende hi antwoer
de het is loghen Ende die kerstē sey
de hem. waerlic du hebste mangh
slacht ghedaen. daer omme biste be
sprongen mitten bloede Die jode
seyde waerlick soe is der kerstenen
god groot. ende hoer gheloue wort
gheproeft te male vaste te maken.
want ick en hebbe ghenen mensche
gheslaghen. mer ick hebbe xpristus

beelde ghewont. ende te hant liep dat bloet wt sijnre kelen Ende die jode leyde die man totten putte En de si toghen dat heylighe beelde daer wt. ende also men seyt soe sietmen noch huden des daghes die wonde in cristus kele Eñ die jode die wor det doe ghelouich.

Exempel

In syrien in eenre stat die berith hiet. was een kersten die een huys bi jaerlixe huere ghehuert hadde. Ende hi hadde bi sinen bedde aen die wande een beelde van enen cru: cifixe staen. ende daer voer soe ple: ghet hi te beden Ende nae een jaer huerde hi een ander huys. ende ver gat daer sijn beelde. Ende een jode quam daer ende huerde dat huys. Op enen dach so node hi een van si nen maghen. ende doe si ouer die ta fel saten also sach die geen die daer ghenoet was al omme ende hi sach dat daer een beelt genaghelt stont aen die want. eñ hi wort toernich opten ghenen dien genoet hadde en de vraechden hem hoe dat hi so coen was dat hi hielt cristus beelt van nazareth Ende om dat die jode dat beelt nye ghesien en hadde so swoer hi alsoe duer als hi mochte dat hi van dien beelde niet en wiste Doe veynsde hi hem of hi gheuredet was ende hi nam oerloff van hem ende ghinck totten prince van sinen vol: ke. ende claechde ouer dese man vā dien dat hi daer ī sijn huys ghesien hadde. Dus soe vergāderden hem die joden ende quamē tot sinen hu se Doe si dat beelde saghen so deden si hem veel lasters. ende verdreuen hem wt der stādt eñ lieten hem daer half doot Ende si ghinghen ende si vertraden dat beelde mit horen voe ten Ende si vernuweden daer alle die lasteren die onsen here ghedaen waren in sijnre passien Ende doe si een spere in sijnre siden hadden ghe: steken. alsoe quam daer te hant wa ter ende bloet wt. soe datter een vat datmen daer onder settede vol off liep. Dese joden dweghen dit bloet van wonder in hoer synagogen. en de alle die siecken diemen daer me: de bestreeck worden ghesont Ende die joden vertelden al dat si gedaen hadden den bisscop vanden lande. ende si ontfinghen alle cristus ghe: loue ende worden alle ghedoept. en: de die bisscop hielt dat bloet in cris: talle ende in glase vaten. eñ hi dede comen die kersten die te voren int huys woende eñ vraechde hem wie dat schone beelt ghemaect hadde en de hi seyde Nycodemus maectet en de doe hi starff so liet hijt gamaliel Ende gamaliel lietet zacheo. eñ za: cheo lietet jacobum. ende jacobus lietet symone. eñ aldus wasset ī ihe rusalem tot dattet al vernyelt was

Ende daer na wortet vanden kerf
ten ghebrocht in agrippen rijke. eñ
daer na wortet ĩ mijn lantscap ghe
brocht. eñ het bleeff mi van vad eñ
van moed Dit gheschiede int jaer
ons heren vij^c ende vijf Doe wyede
die joden hoer synagoge in een ker:
ke. eñ van dier tijt so quam die cas
tume datmẽ die kercke wyede wãt
te voren plachmen alleen die outa
ren te wyen Om dit mirakel so or:
dineerde die kercke datmen op die
vijfte kalende vand maent die sep
tember hiet gehoechnisse doen soude
van ons heren passie Off alsment
ands wert leset op die vijfte ydus
van nouember. want doe was te ro
men een kercke ghewyet in ons he:
ren ere Ende daer is noch een am:
pulle vol van dien bloede Eñ daer
houtmen dan grote feeste.

Exempel

Die craft vanden heyligen cruce
is dicke groot gheproeft. eñ oec on
der die onghelouigen Want grego
rius seyt in dyalogo Doe andreas
die biscop van fundane een nonne
mit hem woenen liet. soe begonste
die duuel sijn herte te beweren op
sijn bedde van hoer alsoe dat hi on:
cuysche ghepeynse van hoer hadde.
Op enen dach soe quam een jode te
romen ende doe hi sach dat hem die
nacht aen ghinck ende hi niet en
wiste waer hi herbergen soude So
ghinc hi in enen tempel die appolli
nis was om al daer te bliuen En:
de om dat hi hem ontsach in die on
gheheylichde stadt al en geloefde hi
niet int cruce nochtan soe seghende
hi hem mitten cruce Te middnacht
doe hi waecte. soe sach hi een groete
scare van duuelen voer enen mach
tighen here dienen Ende hi die bouẽ
die ander was ghinc in dat middel
van hem sitten. ende hi begonste te
ondersoeken die saken eñ dat wer:
ke dat die gheesten die onder hem
waren ghedaen hadden Wat eñ hoe
veel quaets elck ghedaen hadde. en
de hoe hi dit ondersochte dat beseri
uet sinte gregorius cortelic aldus
Ende oec des ghelijcs leestmen in:
den vãderen boeck een exempel al:
dus want doe hi inden afgoden tem
pel was ghegaen. so sach hi den du
uel sitten ende al sijn gheselscap dat
stont omtrent hem Ende doe quam
een vanden quãden gheesten. ende
aenbede hem Die duuel seyde hem
van waen coemstu Hi antwoerde
ic was in dese prouincie ende daer
hebbe ic veel strijdinghe ghemaect
ende veel onrusten eñ ic hebbe veel
bloets doen storten Ende ic bin ghe
comen tot di om di dit te boetscap:
pen Ende die duuel seyde In hoe
langhe tijt hebste dit gedaen. hi ãt:
woerde in xxx daghen Ende die du
uel seyde hebstu aldus langhe daer

ouer gheweest Ende hi seyde totten
ghenen die bi hem stonden. gaet eñ
slaten sere Eñ een ander quam. eñ
aenbeden ende seyde Here ic hebbe
gheweest inder zee eñ ic maecte gro
te stormen. ende ick dede vele seepen
bederuen eñ vele mēschen verdrenc
kē Dye duuel seyde In hoe lange
tijt hebstu dit ghedaen Hij ātwoer
de in twintich daghen Hij dede dese
oec slaen ende seyde En hebstet mer
aldus luttel ghedaen in aldus vele
tijts Die derde quam ende aenbe:
den oec eñ seyde Ic was in die stat
eñ ic maecte enē kijf ī eē bruloft eñ
ic dede daer vele bloets stortē eñ ic
dede den brudegom doden eñ ic byn
ghecomen om di dat te boetscappen
Die duuel seyde hem In hoe lange
tijt hebste dit ghedaē Hij antwoer
de ī tien dagen Die duuel seyde hē
en hebstu niet meer gedaen in aldꝰ
vele daghen Ende hij dede hē slaen
vanden ghenē die omtrent hē ston
den Ende een ander quam ende sey
de ic hebbe lx. jaer lanc gheweest in
der woestinen ende ic hebbe enen mo
ninc becoert ende ic en conste hem
nauwe te vallen brengen ī oncuus
heyt sijns vleysches Doe dit die du
uel hoerde. soe stont hi op van sinē
setel. eñ custen eñ hi nam die crone
van sijn hoeft eñ setteden op sijn ho:
uet ende deden bi hem sitten ende sey
de Du heues vromelijck een groot
dinck ghedaen ende heues meer ghe
pijnt dan alle die and Dit is wel
na die manier die gregorius after
laet. ende doe elc gheseyt hadde wat
hi ghedaen hadde Soe spranck een
vā hem luden op ende seyde In hoe
groete becoringhe dat hi die biscop
andreas ghebrocht hadde in sinen
vleysche totter nonnen wert Ende
hi seyde dat hi des anderen daghes
totter vesper tijt sijn herte daer in
ghehouden hadde alsoe seer dat hise
van minnen aen hoer rechter wan:
ghe gheslaghen hadde Doe riet hem
die duuel dat hi volbrochte dat hi
begonnen hadde dat hi een sonder:
linghe seghe houden mochte onder
die ander van dier daet Ende hi be
ual datmen besien soude wie hi wa
re die daer inden tempel dorste leg:
ghen Ende doe hem dese jode alte se
re ontsach. Eñ die quāde gheesten
die tot hem gheseynt waren saghen
dat hi mit eē cruce gheteykent was
Soe riepen si van anxte wee wee
tis een ydel vat mer tis geteykent
Ende mit desen roepen so voeren al
le die scaren van die duuelen wech
eñ die jode ginc haestelic totten bis
scop. eñ hi seyde hem alle dat hi ghe
sien hadde Doe die biscop dit hoer
de. so versuchte hi sere. ende hi dede
alle die wiuen wt sinen houe ende
hi doepte den jode.

Exempel

Gregorius seyt in dyalogo dat een nonne in een boemgaert quam en si sach daer latuwe en si begheer dese ende si aese sonder seghenen ende die duuel voer in hoer en si viel En doe sinte equicius tot hoer quā so begonste die duuel in hoer te wepen ende seyde. wat heb ic misdaen ic sat op een latuwe blat ende dese quam en at mi Ende mit die voer seyde mans ghebode so voer die duuel wt horen lichaem.

Men leest ī scolastica hystoria dz die heyden al alexandrien doer serc uen an hoer wanden serapis wapen Mer theodosius die keyser dede dz of doen en dede daer scriuen dat teyken des cruces Doe dit die heyden saghen en der afgoden papen so wort dy si ghedoept want vanden ouds was hem geheten dattet staende sou de bliuen dat si oefenden tot dz een teyken comen soude daer dat leuen in ware. mer nochtan hadden si een letter die ghemaect was als eē cru ce ende dien hieten si heylich Ende si seyden dese teyckende dat leuen dat toecomen soude.

Die legende vā sinte cornelius ende cyprianus.

Cornelius was paeus nae fa biaen. hi was van drao mit sine clercken ghesent in elenden. Ende daer ontfine hi letteren van twest van cypriaen den biscop vā carthagimen Daer nae haeldemen weder vanden elenden ende broch ten voer drao. en doe hi altoes ghe duerde int gheloue. soe dede drāus mit loden wappers slaen. ende hi hie te datmen leyden soude tot meraus tempel dat hi daer offerhande dede of datmen daer sijn hoeft of sloeghe Ende doemen derwaert leyde so dat een ridder datmen tot sinē huse ley den soude op dat hi bidden mochte voer sijn wijf salustien die vijf jaer lanck ghelegen hadde. ende si wor det mit sine bedinghe ghenesen En de dien ridder ende sijn wijf ghelooff den doe ī onsen here Ende drāus ge loet datmense leyde tot maers tem pel Ende om dat si op hem spuwe den so wordet si mit sinte cornelius onthoeft. Si waren ghepassijt int jaer ons heren twee hondert ende drienvijftich En cypriaen den bis scop van carthagimen wort in die selue stede ghepresenteert voer den rechter Ende doe hi dat gheloue met een woude of gaen. so wort hi ī elen de ghesent. ende die baelyu galeyn die na protse quam onthoeden doer elende en dede den onthoeden Doe hi die sentencie ghegheuen hadde so sey de cypriaen God hebbe danck ende doe hi mitten stocken ter stādt ghe comen was soe beual hi sine vrien

den dat si den stocker geuen souden xxv gulden voer sine loen Ende hi nā een hooft cleet eñ bedecte sijn ogē met sine handen ende also wort hij onthooft Int iaer ons heren twee honder ende lxi.

E

Octaue der gheboerten vā der glorioser maghet marien.

Te roemen ten weghe numentana sinte nycomedis priest eñ martelaers dach onder domiciaen den keyser. doe dese seyde totten ghenen dien tot afgodyen dwonghen ic en aenbede nyemant dan den almachtighen god die inden hemel regniert soe wort hij alte seer mit loden cod: den gheslaghen ende voer totten heer

Opten seluen dach te calons sinte valerianus martelaers dach dese doe hem priscus dye rechter ghehanghen hād ende met sware scoringhe der crauwelen ghecrucet inder belijnghe christi onbeweechlic sach ende mit blyden ghemoede biden sinen bliuende dede hi hem mittē swaerde ontliuen.

Inder stat tullens sinte apers biscop ende confessoers dach Ende noch veel andere

G

Te romen der heyligher martelaren sinte lucie ende gemimanus dach. die dyoclesiang die keyser mz ouerswaren pinē ghegheselt ende langhe ghetorment nae louelike victorie haerre martelic. mitten swaerde dede ontliuen

Te calcedonien sinte eufemia d heyligher ioncfrouwen ende martelaersters dach die onder prisco den rechter tormenten ende kerckeren slaghen ende fisieringhe van lopenden raden vuer ende last van steen beesten ende slaghe van roeden bilen ende vuerighe westpannen ende ten lestē den wreden bete des beestes verwan si om cristus wille Het is oec huden den dach dat sinte franciscus die heylighe vader die wonden ōtfenc optē berch vā aluernē Eñ

Die legende van sinte eufemia

Eufemia was een senatoers dochter in dyoclesiaens daghen Doe si die kerstē sach mit meniger pyne pinighen. soe ghinck si totten rechter ende belyede openbaer christum Ende si maecte die mānen vrome mit haere vroemheyt. Ende doe dye rechter dye kersten die een nae den anderen dode. alsoe dede hi die ander daer besiden staen dat hi dan van vresen offeren soude als si saghe datmen dye ander soe

fellic doden Ende doe si voer eufe-
mia oghen die heylighen alsoe yam
merlijcken versloeghen soe wort si
te vromer om hoerre vroemheyt. en
de si riep dat si ghepijnt wort van-
den rechter. Doe wort die rechter
verblijt. ende waende dat si die go
den offerhande woude doen. Ende
doe hi van hoer vragheden wat on-
recht dat hi hoer dede so antwoerde
si om dat ick edel van gheslachten
bin waer om setste voer mi onbekē
de vreemde luden. ende doetste eerst
tot cristum wert varen. ende tot be
loefde glorie te comen. Die rechter
seyde hoer. ick waende dattu weder
ghekeert haddeste geweest tot dijn
re herten. ende ick waende dattu we
der ghedocht haddes dijnre edelheyt
al waert laet Doe sloet hise al mit
ten anderen inden karcker sonder
banden al waren die and̄ ghespan-
nen Ende des anderen daghes doe-
mense wt brochte soe beclaghede si
hoer alte seer datmense spaerde te-
ghen des keysers ghebot datmense
mit yseren niet en spande Doe dede
se die rechter langhe aen hoer wan
ghe slaen ende weder inden karker
legghen Ende die rechter volghede
hoer ende woudese vercraften. mer
si weerde hoer manlijcken ende mit
gods craft wort hem sijn hant stijff
Doe waende hi dat hi betouert ge
weest hadde. ende hi seynde tot hoer
die proest van sinen huse dat hi ho
re daer belouen soude veel goets. op
dat si hem doch consentieren soude
sinen wille. mer hi vant die karc-
ker gesloten. ende hi en mochts mit
ten slotelen niet ontdoen. voer dat
hi beseten was mitten duuel. ende
hi al roepende eñ hem seluen scoren
de nauwe ontulien en mocht Daer
na brochtmense wt ende settese op
barnende colen die in yseren cam-
men laghen Eñ die meyster hadde
een rat ghemaect daer die cammen
in ende besiden waren. eñ hi gaf den
ghenen diet trecken souden een tey
ken als hi roepen soude dat si dan
alle trecken souden. eñ dat dan dat
vuer vten cammen comen soude eñ
dat hoer lichaem dan vanden cam-
men soude worde gescoert Mer als
god woude soe vyel dat yser daer-
mē dat rat mede keerde wt sijn hāt
eñ makede een gheluut: eñ doe to-
gē si alle. eñ dat rat toech die mees
ter al en stucken: eñ god hielter op
staende eufemia al ōgequetst Doe
weende des meesters vāder eñ moe
der eñ leyden vuer onder dat rat en
de wouden eufemia metten rade ver
barnen Mer men sach dat rat ver
barnen. eñ dat eufemia ontbonden
wort vanden engelen. eñ wort ghe
set in een hoghe stadt onghequetst.
Eñ ampuliaen seyde totten rechter
Dye kerstene craft en wort niet

verwonnen dan met yser daer om
rade ic v dat ghijse doet onthoefden
Doe rechtemen daer een ledere op.
ende daer ghinck een op. Ende doe
hij tot hoor wert sijn hant woude
steken so wort hij al lam ende men
consten daer nauwe alle leuende of
brenghen. Doe ghinc daer een and̄
op die sostenes hiet ende hi wort te
hant verwandelt ende bat ghenade
eñ hij toech een swaert wt eñ seyde
totten recht̄ dz hij hem seluer lieuer
doden woude dan hi hoor ghenaken
soude die den enghelen bescutteden:
eñ doe si daer of ghebrocht wort. al
soe seyde die rechter tot sinen canse
lier dz hi tot hoer alle die ionghelin
gen vergaderen soude dz si also lan
ghe mz hoor ī oncuusheit wesen sou
den dat si van moetheden steruē sou
de. Mer doe dye cancelier tot hoor
quam ende hijse bedende vant met
vele maechden soe wort hij te hant
met horen rade bekeert. ende wort
kersten. Mer dye rechter dede dye
maghet hanghen byden haer. ende
doe hijse niet verwinnen en mochte
soe dede hijse in enen kercker sluten
sonder eten of drincken op datmen
se opten seuenden dach verpletten
soude tuschen vier grote stenen als
olyue. mer die enghel die brochte
hoor alle daghe teten Doe die seuen
de dach quam ende doe si tuschen vi
er alte grote stenen gheleyt was mz
hoor bedinghe. soe worden alle dye
steen cleyn als assche. Ende hyer
om scaemde hem die rechter dat hij
aldus verwonnen wort van eenre
ioncfrouwe Eñ hi dedese worpen ī
een graft daer drye so grote beesten
in waren dat si elc enē mēsche moch
te verslijnden Ende dese beeste qua
men altehant smekēde tot deser ma
ghet. eñ si leyden hoor sterten te ga
der. ende si maecten hoor enen setel
daer si op sitten soude; ende hier om
wort die rechter bi nae doot Ende
die stocker ghinc daer in om dz hij
sijns heren onrecht keren woude eñ
stac hoor een swaert int herte Ende
alsoe wort si cristus martelaer Eñ
die rechter dede hem aen voer sijn lo
en een siden cleet: ende eē gulden cir
kel gaf hi hem om sijn hals m̄ doe hi
wt ghinc soe begrepen enen leeuwe
ende atten. Ende sijn ghesinne soch
ten langhe. ende ten lesten vonden si
een luttel van sine benen. ende dz si
den cleet ende dz gulden cirkel Mer
priscus die rechter at hem seluē. eñ
sterf Eñ eufemia wort mz grot̄ eren
begrauē te calcedonien Eñ mz hoor
verdienten so gheloefden vele heiden
ende ioden in cristum Ende si wort
ghepassijt Int iaer ons heren twee
ende lxxx.

A

Te ludyck sinte lambert bis-
scop ende martelareers dach
die vanden misdadighen onnoselic
ghedoot wort ende inghinc ewelic
te leuen in die sale des hemelschen
rijckes.

Te romen ten weghe tot tyburti
na sinte justinꝰ priesters dach die
inder persecucien van gallus eñ vo
lusianus mit glorie ꝺ belijnghe edel
was.

¶ Te romen der heyligher martela
ren dach narciscus eñ crescencien.

In britangen sinte socrates eñ
stephanus dach.

¶ Niueduno der heyligher marte-
laren dach valerianꝰ matrinus eñ
gordianus.

Te cordubam sinte emilianus
dyaken eñ iheremias die beyde ont
hoeft waren Ende ꝛc̃.

¶ Die legende van sinte lambert
biscop ende martelaer.

Lambertus was edel vã ghe
slachten. mer hi was edelre
van heylicheden Van sine joncheyt
was hi wel gheleert in clergyen. eñ
om sine heylicheyt so minde alle die
luden soe sere dat hi na theoderde si-
nen meyster den bisscop van creten
daer biscop wort Ende sijn benids
quaetheyt wies dat si hem verdre-
uen sonder sake wt sijnre eren Eñ si
setteden seremundus ĩ sijn stat Eñ
lambertus ghinc in een cloester. eñ
wandelde daer in alle heylicheyden
Op een nacht doe hi van sijn bedin
ghe was op ghestaen soe maecte hi
mit sinen schoe die hem ontuiel ghe
luyt opten dormit Doe dat die abt
hoerde soe seyde hi Die dit gherufte
maecte hi gae ten cruce Eñ lamber
tus ghinc doe al beruoet in een hare
totten cruce Eñ hi bleef daer so lan
ghe staende in die snee eñ in dat yse
tot dz die broederen nãden metten
hem wermden. eñ doe ũnam die abt
dat hi daer nz en was. eñ doe hi vã
enen broeꝺ hoerde dat hijt was die
ten cruce ghegaen was so deden die
abt in brengen. eñ hi eñ die monic
ken baden hem om verghiffenisse.
eñ hi vergaft hem goedertierlic eñ
predicte hem seer van die lijdsaem
heyt Na vij jaer so wort seramun-
dus verdreuen eñ papinus gheboet
dat lambertus weꝺ keerde tot sijn
re kerckẽ Eñ doe hi noch als hi te
voren plach mit woerden eñ mit ex
empelen den volcke predicte so ston
den op teghen hem twee quãde men
schen eñ begonsten sere te beruspen.
ende des biscops vrienden dodense
als si verdient hadden Tot dien ti
den soe beruspte lambertus papine
om een amye die hi hielt Dodo een
die ꝺ gheenre maech was die ghe-
dodet waren. ende dier amye broeꝺ

vergaderde een heer vā des conincs
ghesinne eñ ōme leyden des biscops
palaes. ende wouden op sinte lam
bert wreken der gheenre dyer doot
versleghen waren. Doe dit lamber
tus een kint gheseyt hādde daer hij
in bedinghe was so hādde hi betrou
wen ī gode Eñ om dz hise veriagē
woude so begreep hi een swaert. m̄
hi quā tot hem seluen ende werp dz
swaert wt sijn hant Ende hem doch
dz hi volstonde ende verwonse mit
ter doot. dan dz hi sijn heylighe han
de besmetten souden metter quader
bloet Eñ lambertꝰ vermaende hem
dz hij hoor sonden biechtē soude eñ
dz si goedtierlijcken den doot ont:
fingen ende die wrede menscen sloe
ghen thant inwert ende doden daer
sinte lambert daer hij in bedinghe
was Int iaer ons heren seuen hon
der eñ neghentich Ende doe si wech
waren soe namen sommighe van si
ne knapen die ontgaen waren sijn
lichaem. ende voerdent al heymelic
mit scepen tot sine kerken Eñ wort
begrauen al d̄ mit grot droefheit.

B

Sinte methodius biscop van
der stat tyrus die onder dyo
clesiaen den keyser in calcide d̄ stat
van griekē als sinte iheronimꝰ scri
uet mitter martelie ghecroent wort

Te viennen sinte ferreolus dach
dese doe hi was vander machte der
tribuijnscap soe wort hi ouermits
ghebode des bosen rechters gheuan:
ghen ende eerst wredelic gheslaghen
daer nae mz swaren last van yseren
ketten verladen ende in enen duys:
teren kercker ghestoten. Ende ont
sinc ten lesten die palm der marteli
en mit ofhoudinghe sijns hoefdes.

Te melanen sinte satirus confes
soer sinte ambrosius broeder:

Item der heyligher trophimus
occeanus ende eustorgius. Ende
noch veel andere heylighe martela
ren confessoren ende oeck ioncfrou
wen dach.

C

In neapels te sampaenghen
sinte ianuarius dach biscop
van beneuentaen ende oeck festus
ende proculus dyaken. ende noch
desiderius euticus ende acutus dye
nae banden ende kercker onthoef
det waren alt samel onder dyocle:
siaen den prince.

In palestinen der heyligher mar
telaren peleus ende nyceus biscoppē
dach dye inder tijt der veruolghin
ghe met veel clercken: om cristo in
dat vuer verbrant waren.

In miceria d̄ heylighen felix eñ cō
stācien die ond̄ nero gepassijt waren

¶ Inder vryheyt vā lengiers sinte sequanus abts dach een priester van veel rechtueerdicheyt.

¶ Te toers sinte eustachius bisscops dach een man van groten dogheden Ende noch ꝛc̄.

D

Sinte matheus apostel ende ewangelisten auont Ghebotuasten.

In tizico der heyligher martelaren dach fausta joncfrou ende euilasius van welcken fausta vanden seluen euilasio ghecaluwet ende tot lelicheyt gheschoren ghehanghen eñ ghetorment wort daer na doe hise midden doer saghen woude eñ hoer die pijnres nz quetsen en mochten so versaechde eñ verwandelde euilasius ende gheloefde ende hi wort van maximianus stackelic ghetorment ende fausta wort hoer hoeft doer gheboert ende al hoer lichaem doer naghelt ende in een gloyende roost panne gheset eñ mitten seluen euilasio ouermits eenre stemme vā den hemel gheroepen voeren si totten heer.

¶ Inder stādt corduba sinte eulogius priester die voer cristo onthouet was.

In frigien sinte dyonisius ende priuatus dach Ende noch veel

E

Sinte matheus apostel ende ewangelisten dach die in ethiopen predicte ende doechde sijn martelie Sijn ewangelie in hebreeusche ghescreuen wert geuonden oūmits sijnre openbaringhe in zeneons des keysers tiden.

¶ Opten seluen dach te romen ten weghe tot claudia in die xx mile vander stādt passie sinti alexandrs biscop die om den gheloue cristi onder anthonijn den keyser bande ghe selinghe wipgalgen barnende lampen scoringhe der crauwelen beesten ende vlammen des ouens verwan eñ ten lesten mitten sweerde een glorioes leuen vercreghen heeft.

Te romē sinte pamphilus martelaer dach Ende noch veel ander heylighen ꝛc̄.

¶ Die legende van sinte matheus apostel ende ewangelist.

Matheus die apostel doe hi predicte in ethyopien in een stādt diemen hiet magdabar Ende daer vant hi twe gokelars zaroes eñ arphaxat Eñ dese gokelden die luden mit horen const dat si alle die luden die si wouden sieck maecten. Eñ si waren also houeerdich dat si hem deden aenbeden als god Eñ doe

matheus die apostel in die stat ghe
comen was ende hij gheherberghet
was van condaten der coninginnē
camerlinc dien philippus ghedoot
hadde. soe ondecte hi hem dese goke
laers gokeliē sowat si den menscen
van quaetheden deden dat verwan:
delde hi hem al in goet. Eñ doe dye
camerlinc sinte matheus vraghede
hoe hi mz alsoe veel tonghen sprake
eñ verstonde. soe seyde hem matheꝰ
hoe si metten heylighen gheest die ī
hem ghecomen was dye verstande
nisse van alle tonghen ontfanghen
hadden Eñ ghelijc dat die mensche
van houaerdien een toern totten he
mel maken woude ende haer werck
laten moste om haer spraeke alsoe
verwandelt wort dat die apostelen
alsoe stichten souden enen toern ni
et van stenen. mer van doechden bi
den const van allen tonghen. Ouer
mits welcken toern alle dye ghelo:
uen sellen willen inden hemel clim:
men. Doe quamen daer sommighe
menschen ende seyden dat dye goke
laers ghecomen waren mit draken
die sulphur vā vier wt spoghen eñ
die luden doden Ende die apostel se
ghende hem mz enen cruce eñ ghinc
vromelijc tot hem waert Eñ thant
doe hem die draken saghen so bleuē
si slapende voer sine voeten. Ende
hij seyde totten gokelaers. waer is
v const wrecse of ghi moecht. ende

en had ick onsen heer niet ghebeden
si hadden v gedaen dat ghi peynsde
dat si mi doon souden Ende doe dat
volc vergadert was. soe beual hij
den draken in ihesus cristus name
dat si wech ghinghen. Ende si gin
ghen wech sonder yemant te quet
sen. Ende sinte matheus dede den
volcken een groot sermoen vander
glorien des aertschen paradijs. En
de hi seyde dattet bouen den berghen
was byden hemel. ende dat daer nz
en waren noch doernen noch diste
len Ende dat die lelien ende die roe
sen daer in niet en verdorreden En
de dat daer nyemant out en worde
m̄ dat daer een mensche altoes ionc
bleue Ende datmen daer hoerde der
enghelen sanck. Ende al men den
voghelen riep dz si te hant quamen
Ende si seyden dat adam ende eua
verdreuen waren wt dese aertsche
peradyse. mer dat hij weder wort
gheropen in dat hemelsche paradyse
ouermits cristus gheboerte Doe hi
dit den volcke predicte soe wortet
daer een gherufte ende men seyde dz
des coninckx sone doot was Ende
doe hem dye voerseyde gokelaren
niet verwrecken en conden. soe sey:
dē si den coninc dat hi op gheuoert
was in dat gheselscap der goden en
de dat hij daer om hem soude doen
maken enen tempel ende een beelde
Ende doe dede die voerseyde camer

lanc dede dese gokelaers wachten.
ende ontboet den apostel Ende die
apostel dede een bede ende verwrec-
te die doden te hants Daer om doe
dit die coninc egippus sach so sen
de hi al sijn lant doer ende seyde Co
met ende besiet gode in eens men-
schen ghelijke Hier om quamen si
mit gulden cronen ende mit meni-
gherhande offerhande ende vonden
hem offerhande doen Doe dit sinte
matheus sach so seyde hi. ghi man-
nen wat doet ghi Ic en bin god nz
mer ic bin een knecht ons heren ihe
su cristi Ende mitten goude eñ mit-
ten siluer dat si hem ghebrocht had
den so dede hi een grote kercke ma-
ken Ende die volmaecten si in xxx
daghen. ende ĩ die kercke so sat ma
theus xxxiij jaer lanc Ende hi be-
keerde egypten ten gheloue Eñ die
coninc egippus wort ghelouich mit
sinen wiue ende mit al dien volcke
Ende die apostel consacreerde go-
de ephigenien des conincs dochter
ende settese bouen meer dan cc ma-
gheden te regieren Hier na soe vol-
ghede na die coninc hirtacus. ende
hi begheerde dese maghet te hebben.
ende hi belouede al sijn rijc den apos
tel op dat hise daer toe brenghen
mochte dat si hem name te manne
Ende die apostel seyde hem dat hi
opten sonnendach daer na quame
ter kercken also sijn voersate plach

ende hi soude horen mit ephigenien
hoe goet dat die echtscap waer. en
de die coninck haeste derwert ende
hi waende dat die apostele ephige-
nien raden soude totter echtscap en
de doe alt volck ende die maechden
vergadert waren soe sprack hi lan
ghe van die goetheyt des echtscaps
Ende die coninc die prees hem sere
want hi waende dat hijt daer om
predicte dat hi ephigenien soe bren
ghen soude totter echtscap hoer con
sent te gheuen Daer nae so gheboet
hi te swighen ende nam doe een an-
der sermoen aen ende seyde Al is
die echtscap goet als mense wel
hout soe weet ghi alle wel waerre
yemant van des conincs knechten
die den coninck sijn bruyt onder-
gaen woude dat hi daer mede den
doot verdienen soude. niet om dat
hi een wijff ghenomen hadde. mer
om dat hi sinen here sijn wijf onder
ghegaen hadde eñ sijn echtscap bra
ke. ende als du coninck wel wetes-
te so dat ephigenia des ewighen co
nincs bruyt is vercoren ende mit
ten wyelisse is ghewyet hoe moghes
te nemen ofte begheren een machti-
gher sijn bruyt dan du seluer biste
ende die te wiue nemen. Doe dit
die coninck hoerde soe wort hi mit
gramscappen verwoet eñ hi ghinc
wech. ende die apostel goods bleeff
onuersaecht ende stantachtich eñ

starcse alle mit lijdsamheyt eñ stan
tachticheyt. eñ hi ghebenedide ephi
genien eñ die ander maechden die
van vreesen voer hem laghen. ende
na dien dat die misse ghedaen was
soe sende die coninc een stocker die
van afteren sinte matheus doot sloe
ghe mit enen sweerde daer hi stont
voer den outaer. eñ sijn handen ten
hemelwaert ghegheuen hadde in be
dinghe Doe dit dat volc hoerde soe
liepen si alle tot des conincs palase
om dat te ontsteken. mer nauwe
en consten die papen ende die dya:
ken dat volck verbieden. ende den
apostel sijn wtuaert tameliken doen
Ende doe die coninck ephigenien
daer toe niet brenghen en mocht bi
wiuen die hi aen hoer seynde noch
anders dat si sinen wille doen wou
de so ontstack hi al hoer huys mit
vuer om dat hise verbarnen wou:
de mitten anderen maechden. Mer
die apostel openbaerden hoer. ende
lesscheden dat vuer Ende dat vuer
voer ouer ĩ des conincs palaes. en
de die coninc en conste nauwe out
ulyen mit enen kinde soe verbarn:
det dat vuer altemael Ende te hant
wort sijn kint mitten duuel beseten
Ende al beliende sijns vaders son:
den. soe quam hi haestelic tot des a:
postels graue. eñ die coninc wort
al lazarus Ende als hi niet ghene:
sen en mochte so dode hi hem seluen
mit enen sweerde. Ende dat volck
maecte ephigenien broeder coninc
die die apostel ghedoopt hadde. eñ
hi regnierde tseuentich jaren Ende
hi gaf sinen sone dat rijck eñ hi ver
hieff grotelick dat kersten gheloue.
ende hi veruullede alle ethyopien
mit kercken. Van dien daghe dat
des conincs sone verwrecket was
vander doot so vloghen zaroes ende
arphaxat in persen. mer symon eñ
judas die verwonnense daer Men
sel weten dat men in sinte matheus
vier dinghen marcken mach Dat
eerste dat is sine snelheyt sijnre ghe
hoersamheyt. want te hant doe hem
cristus riep doe soe liet hi sijn tollen
ende hi en ontsach sinen here niet.
ende hi liet die rekeninghe te doen
vander tollen. Van deser snelheyt
van ghehoersaemheyt alsoe namen
sommighe oersake van hoer dwa:
linghe. als sinte iheronimus seit op
dit punt In deser staet soe berusp
te porphirius ende den keyser juli:
aen valschelick die onwijsheyt des
gheens die dit screef Off der gheen
re sotheyt die te hant onsen heer vol
gheden. recht off si hem onredelijc:
ken volgheden sonder te onderschey
den den ghenen diese riep. want cris
tus die hadde veel miraculen ende
wonderen ghedaen die die aposte:
len ghesien hadden jae eer dat si ghe
loefden Ende oeck want die claer:

heyt ende die moghentheyt der god
heyt die in cristo was. die welcke
hem oec wt sinen aensichte scheen si
was tot hē te trecken machtich mit
ten eersten aenscouwen diet saghen
want ist dat die costelike steen vā
sulcken craft is dat si tot hem trec-
ket ringen ende stof Veel meer die
heer van alle creaturen mochte tot
hem trecken die hi woude seyt sin-
te iheronimus Dat ander was sijn
miltheyt of sinen liberaelheyt. wāt
hi maecte cristum thant een groot
werscap welcke niet groot en was
ouermits leckernyen mer het was
eerst groot om sine begheerten wil
le ende mit groete begheerten Ten
anderden wast groot om hoer ghee
stelike beteykenisse want dit was
een voerteyken van groter gheeste
licheyt Ende dese gheestelike betey-
kenisse bedudet die glose op sinte
lucas ewangelie Die cristum bin-
nen ī sijn herberghe ontfaet. hi wor
det geuoet mit grote oueruloedighe
weeldicheden Ten dden was si gro
te om die leringhe want daer gro-
te leringhe ghetoent wort dat was
ic wil ontfermharticheyt ende niet
offerhande Ende die gheen die ghe-
sont sijn en hebben den meyster ghe
ne doen Ten vierden om d gheenre
wille die daer ghenodet waren. wāt
daer waren grote luden genodet eñ
ghenoet ten eten. dat was cristus
ende sine discipulen Dat derde dat
men mercken mach in matheus is
oetmoedicheit. die sceen wel ī twee
dinghen. Eerst daer in dat hi hem
openbaerden dat hi een publicaen
was Want alsoe die glose seyt. soe
verswegen die ander ewangelisten
sinen voernoemden name oūmits
scaemt eñ eer der ewāgelisten. mer
hi seluer alsoe ghescreuen heeft Die
rechtueerdighe bescult hem int eer
ste Hi hiet hem seluen matheus en
de publicaen om dat hi toenen wil
dat nyemant die hem bekeren wil
wanhopen en sal van sijnre salich-
heyt. alsoe haestelijck van een pub-
licaen een apostel ende een ewange
list ghemaect wort. Dat ander is
dat hi oetmoedich verdroech dat
onrecht datmen hem dede want doe
die pharizeen murmueerden dat
ihesus xpristus ghegaen was tot
enen sondaer. soe hadde hem mathe
us moghen antwoerden ende seg-
ghen ghi sijt bet onsalighe sondaren
die v seluen voer ghrechte hout.
ende vliet vāden meyster der salic-
heyt Want men mach nv niet seg-
ghen dat ick noch een sondaer bin
want ick bin gheuloeghen totten
meester der salicheyt ende ic en ver
hude hem mine wonden niet. Dat
iiij datmen in sinte matheus marc
ken mach dat is datmen sijn ewan
gelien inder heyligher kercken seer

ghebruket Want men bruket inder kercken meer sijn ewangelien dan die ander ewangelisten. Ghelijck dat men dauids souter eñ sinte pauwels epistolen meer ghewoenlijcken is te ghebruken dan die andere Ende dat is om dese reden want al soe als sinte johannes seyt. soe sijn drie manieren van sonden. dat is houerdye ghierichcyt ende oncuysheyt Saulus die sondichde in houeerdye die also gheheten was vãden houeerdyghen coninc saul wãt bouen mate soe veruolghede hi die kersten kercke. Dauid sondichde in oncuysheyden die ouer spel dede. ende om des ouerspuls wille. soe brochte hi sinen ghetrouwen ridd vryam ter doot. Sinte matheus sondichde in ghiericheden ende omme sijn ghierichcyts wille vreemde gewinne begheerde eñ sochte want hi was een tollenaer ende hi sat op een hauen vander zee ende ontfinc die tollen van die goeden ende dat daer aen quam Ende al waren dese drie sondaren nochtans was hoer penitencie so bequame dat hem onse here hoer sonden niet alleen en vergaff. mer hi gaff hem oeck grotelic ghiften. want hi maecte van enen fellen tyran enen ghetrouwen predicaer Van enen ouerspeelre ende manslachtighen maecte hi een propheet. Ende van enen ghierighen maecte hi een apostel ende ewangelist Ende daer om so leestmen meest dese drie leringhen om dat nyemãt wanhopen en sal die hem bekeeren wil als hi siet dat die ghene die mis dadich waren so groet siet wesen in gracien Men sel marken als sinte ambrosius seyt ĩ sinte matheus bekeren dat sommighe saken ondlinghe toe behoren den meyster. eñ sommighe den siecken die ghenesen wordet. eñ sommighe der manieren daer hi mede ghenas. Inden meyster waren drie dinghen dat was wijsheyt daer hi mede bekende van wane die siecheyt quam die groetheyt daer hi die medicine mede daer toe dede. Ende die macht daer hi hem also haestelic mede ghenas Van desen drien so seyt ambrosius aldus in sinte matheus persoen. dit is hi die mijn herte seer wech doen mach ende die bleecheyt mijnre sielen die alle heymelicheyt wetet dit is op dat eerste. Ick hebbe gheuonden een meyster die inden hemel woent ende hi stroyt inder eerden sijn medicine. dit is opt and Dese mach allene mine wonden ghenesen. die selue gheen en heeft. dit is op dat derde Inden siecken die daer ghenesen was dat was sinte matheus daer in soe marctmen drie dinghen als ons sinte ambrosius seyt wãt hi ondecte volmaectelick den meys

ter sijn smetten. ende hi was danc-
kelick eñ hi hielt hem altoes suuer
in die ghesontheyt die hi ontfaen
hadde Ende daer om seyt hi mathe
us volghede na blidelick ende wac
kerlick ende al veruwechdende sey
de hi Ick en draghe nv nz den pub
licaen Ick en draghe nv niet leui.
want ick dede leui wt doen. doe ic
cristum an dede. dat is op dat eerst
Ic hate mijn gheslachte. eñ ic vlye
mijn leuen. mer allene volghe ic di
heer ihesus christus die mijn won-
den gheneset. dit is op dat ander.
Wie sel mi verscheyden van cristus
minne die in mi is. verdriet of quel
linghe of hongher of natheyt ofte
sweert Alsoe sinte ambrosius seyt
soe was dese manier van ghenesen
drierehande. want christus banten
eerst mit banden Ten anderden soe
maecte hi hem een teyken dat was
een gat Ten derden soe suuerde hi
daer wt alle onreynicheyt Eñ hier
om so seyt ambrosius in matheus
persone Ick bin ghebonden mitten
naghelen des gheloues. ende mitten
yser der godliker minnen Here ihe
sus doe of die vuylheyt mijnre son
den alstu heues mi ghebonden mittē
bande der godliker minnen snijt of
al dat mi quaet is. dit is opt eerste
Ick sel dine gheboden houden als
een gat ende al berntet gat noch
barntet wt alle die vuylheyt van-
den vleysche dattet niet weder en ke
re tot sinen beghinne Ende al bitet
die mediane. nochtan so trecket si
wt die quaetheyt vanden wonden.
dits opt ander Come haestelic al-
stu ghenesen hebs die heymelicheyt
eñ die verholen passie. ontdoe haeste
lic die wonden dat die quāde voch
ticheyt niet en dere ende suuer al dz
onreyne is. dits op dat derde Sin
te matheus ewangelie die hi seluer
mit sijnre hant screeff die wort ghe-
uonden mit sinte barnabas reliqui
en Want sinte barnabas plech dese
ewangelien mit hem te draghen en
de hi leydese op die sieken Ende op
sinte matheus verdienten wille en
de barnabas grote gheloue soe wor
den si alle ghenesen.

F

IN walschlant der stādt sedi
uio der heyligher martelaren
thebeen mauricius exuperius can-
didus victor innocencius ende vi-
talis mit horen ghesellen vi dusent
ses hondert ende ses ende tsestich.
die onder maximiaen gepassijt wa
ren voer cristo ende die werelt mit
hoer glorioser passie verclaerden.

Inden lande omtrent d stat cō
stācia sinte laudon biscops dach.

¶ Bi pictuers sinte florencius bis-
scop eñ confessoer.

¶ In baioaria sinte emerannus biscop ende martelaers dach Ende noch veel &c.

Die legende van sinte mauricius mit sinen ghesellen.

Men leest dat sinte mauricius hertoghe was in die heylighe scare van thebea. Dese martelaren hieten van thebea want hoer stadt hiet alsoe. ende die stadt staet in orienten int eynde van arabyen. ende die stadt is seer vol van rijcheden. mer ondrachtich van vruchten eñ ghenoechlic van bomen Men seyt dat die luden van dien lande groot sijn. ende dat si vrome in wapen sijn eñ starc in striden. eñ scarp van sinnen ende vol wijsheden Dese stadt hadde ses poerten eñ was ghesticht op een riuiere nyle die vten paradyse coemt Ende men hietse oec gyon Ende hier of is gheseyt. siet die oude thebe leyt onder gheworpen mit hondert poerten Dese luden so predicte jacob ons heren broeder ende leerde hem volmaectelic dat gheloue Dyoclesiaen eñ maximiaen wouden cristus gheloue altemale te niete doen Ende si seynden in allen prouincien daer die kerstenen woenden aldusdanighen brieuen Soude men yet besceydeliken moghen maken. off waer yet noot te weten ende alle die werrelt te samen vergadert ware aen die een side Ende roemen alleen ouer die ander side soe soude alle die werrelt verwonnen vlyen. ende roemen soude allene bliuen in die hoecheyt der const Ende ghi cleyn volcxkijn waer omme so weder staet ghi dan dat ghebot van romen Ende waer om sidi alsoe houeerdich teghen hoer ghebode. Nv ontfaet der ontstarfelijcker goden gheloue. off men sal teghen v wt comen ende gheuen een sentencie diemen niet verwandelen en sel Ende doe die kersten desen brieff ontfinghen so senden si alle die boden ydel weder omme Doe worden dyoclesiaen eñ maximiaen also ghestoert dat si alle hoer prouincien doer senden. ende beualen hem dat si mit alle hoer wapenen te roemen quamen Ende dat si alle die rebellen onder dat rijcke van romen brenghen souden mit vechten Ende des keysers brieuen quamen tot thebea. Ende na goods ghebot soe gaf dit volck god dat gode was. ende den keyser dat des keysers was Ende si ghinghen ende vergaderden een legioen dat waren. ses dusent. ses hondert. ende ses ende tsestich mannen Ende sendense totten keyser dat si hem helpen souden in gherechtighen strijden. mer dat si teghen gheen kersten en deden. mer dat sise bescutten sou:

den Bouen dit heylighe legioen. so
was een voerbarich man leytsman
ghemaect die mauricius hiete En:
de die bannier dragers waren can
didus jnnocencius exuperius vic:
tor ende constancius Ende dyocle
siaen seynde maximiaen dien hi ge
nomen hadde tot enen gheselle van
sinen rijcke teghen die van vranck
rijcke mit enen groten here. ende hi
gaf hem mede dat legioen van the:
bea mer dese waren vermaent van
den paeus marcelline dat si hem lie:
uer lieten verslaen dan dz si cristus
gheloue of ghinghen ende braken.
Doe alt volc ouer dat gheberchte
ghecomen was so beual die keyser
dat alle die ghene die mit hem wa:
ren den afgoden offeren souden ende
dat si starckelic vechten souden te:
ghen die ghene die daer staecken te
ghen dat rijcke vā romen. ende son:
derlinghe teghen die kerstenen Doe
dit dese heylighe ridders hoerden al
so voeren si acht milen vanden here
ende si bleuen op een rume stede leg
ghende op die jordaen welcke stādt
die angane hiet Doe maximiang
dit hoerde. so seynde hi ridders tot
hem ende beual dat si comen souden
om den afgoden offerhande te doen
mitten anderen. Ende si antwoer:
den dat si dat niet doen en mochten
omme dat si cristus gheloue hadden
Doe wort die keyser seer toernich
ende seyde wat quāde onrecht ley:
demen mi voer in mijn versmāde:
nisse Ende men ūsmaet mit mi die
oefeninghe van romen Die houeer:
dighe ridderen niet mi. mer oeck mi
ne goden gheuoelen dat ick hier of
wrake doen mach Doe seynde die
keyser sinen ridders dat sise souden
dwinghen te offeren. of dat si den x
man van hem onthoefden souden.
Hier om staken die ridders blide:
liken horē hals voert. eñ die eē haes
te hem voer die and̄ te steruen Doe
so stont mauricius op eñ seyde on:
der die ander ic bin verblijt mit v.
want ghi sijt alle bereyt te steruen
om christus gheloue Onse ridders
liet ick doden want ic sach dat ghi
bereyt waert ter passien wert om
cristus wil eñ men moet ons heren
gebot houden die tot sinte peter sey
de Wi sijn omme gheset mit onse rid
ders lichamen ende mit horen bloe:
de sijn onse clederen roet ghewordē
laet ons selue volghen der martelli
en. ende dencket v goet soe sellen wi
dit den keyser antwoerden Wi sijn
ridders uwer keyserrijcs. ende wi
hebben onse wapenen aen ghedaen
omme die ghemene dinghen te be:
schermen In ons luden en is gheen
verradenisse noch vrese mer gheen
sins en sellen wi cristus gheloue af
terlaten Doe dit die keyser hoerde
soe gheboet hi weder datmen den

tienden man weder onthoefden sou
de Doe dit ghedaen was so begreep
exuperus die bannier ende hi stont
onder sine ridderen eñ seyde Mau:
ricius onse gloriose leytsman heeft
onder ons luden van onser glorien
ghesproken in exuperus die ban:
nier dragher. ende heuet sine wape:
nen oeck niet of ghenomen Omme
dat hi in desen weder staen wilde
onse handen sellen dese vleyschelijc:
ke wapen wech werpen. Ende wi
sellen ons wapenen mit doechden.
ende of ghi wilt laet ons den key:
ser ontbieden Wi sijn ridders dijns
keyserrijcs. mer vrilicken soe bely
en wi ihesum cristum. ende wi sijn
di sculdich ridderscap ende hem on
noselheyt Van di ontfaen wi sou:
dye van onsen arbeyden ende van
hem onse leuen. ende wi sijn bereyt
om sinen wille alle tormenten te li
den. ende wi en sellen nymmermeer
sijn gheloue laten. Dit gheboet die
keyser sijn heren dat si alle dit legi:
oen omme leyden. alsoe datter niet
een ontgaen en mochte Dus wor:
den xp̄s ridders omleyt mit des du
uels ridders eñ si sloegense doot eñ
die peerden vertradense Eñ aldus
worden si cristus duerbaer marte:
laren Si waren ghepassijt int jaer
ons heren CC eñ lxxx Ende mic:
ter hulpe van gode so ontghincker
vele. ende si ghinghen in ander lant

scappen eñ predicten cristus name.
eñ in anderen steden worden si glo:
rioselic ghedoot Ende van dese wa
ren solutor eñ euentor eñ octonius
eñ secundus eñ sinte constantijn
ende victor eñ nysus ende veel an:
dere Doe die manslachtighe den ro:
ue deylden ende si te gāder werscap
ten so noden si enen ouden man die
daer leet dat hi mit hem eten soude.
Ende hi vraghede hem hoe dat si on
der soe veel dusentich menschen die
der verslaghen waren mochten mit
bliscappen werscappen Ende doe hi
hoerden soe dat si verslaghen waren
om cristus gheloue. so versuchte hi
sere ende seyde dat hi salich waer.
hadde hi mit hem luden oec doot ghe
weest Ende doe si vernamen dat hi
kersten was also sloeghen si hem al
te hant oec doot Hier na so leyden
si hoer purpure op enen dach maxi
mianus te melanen. ende dyoclesi:
aen te nycomedien. om dat si enen
sonderlinghe leuen leyden souden.
Ende constancius ende maximus
ende gallus die si princen ghema:
ket hadden die worden keyss. mer
doe maximiaen efter fellick woude
regneren. also verdreeffen constan
cius sijnre dochter man ende hi ver
hinck hem seluen Sinte innocenci:
us lichaem die van dese scare was
die ind iordane verdroncken wort
ende daer na van domicianus van

geneuen. eñ van grato van angus-
tane ende van prothasio die biscop
pen waren vanden seluen lande. so
wort hi begrauen ind kercken mit
ten anderen Ende doemen dese kerc
ke stichte soe was daer een heyden
werckman. die des sonnendaechs
wrochte doe die ander vierden En
de dit heer vā dese heylighen quam
tot hem ende begrepen eñ sloeghen
eñ beruspten dz hi sijn wercke boes-
lick dede. ende dat hi des sonnenda
ghes wrochte. als alle die and vier
den ende gode dienden Ende doe hi
aldus beruspt was also liep hi ter
kercken eñ wort ghedoept eñ wort
een kersten.

Exempel

En vrouwe was die hoer kijnt
gaf te leren een abt van enen cloes-
ter daer dese martelaren in begra-
uen sijn Ende dat kint starff corte
lic eñ die moeder beweendet droef
lic. eñ mauricius openbaerde hoer
ende vraechde waer om dat si hoer
kint alsoe seer beweende eñ si ant-
woerde hem dz si nymmermeer op
houden en soude vā wenen also lan
ghe als si leefde Mauricius seyde ho-
re En bewenet hem niet als een do-
den. mer wetet dat hi bi ons is. eñ
wilstu dat proeuen soe selstu mor-
ghen ende alle dine leuen te metten
tijt sijn stemme horen singen onder
die monicken. eñ si stont altoes te
metten op eñ si hoerde altoes hoers
kints stemme singhende mitten mo
nicken inden choer.

Exempel

Doe die coninck gutturam die
werlt liet Ende hi sinen scat d ker
ken eñ den armen deylden so beual
hem enen pape dat hi brenghen sou
de van desen martelaren reliquien.
Ende doe dese pape mit die reliquien
quam mit scepen doer den laec van
lauennen. ende een swaer tempeest
quam op hem. soe dat si allegāder
waenden te drencken. so hielt hi de
se riliquien teghen den tempeeest en
de te hant so wort een grote ghestil
te op dat water.

Exempel

Int jaer ons heren ix^c ende lxiij
so sommighe monicken mit coninc
kaerls hulpe hadden vanden paus
nycolaus den lichaem van vrbang
den paus. ende van tyburcius den
martelaer. ende doe si weder gheke
ret waren eñ si den martelaren ker
ke versocht hadden so creghen si vā
den abt ende vanden monicken dat
si voeren mochten sinte mauricius
lichaem tot anthisiodore in die ker
ke die sinte germanus daer in die
eere van dese martelaren ghestich-
tet hadde.

Exempel

Peter damiaen seyt dz ī burgō-
gyen was een houeerdich clerc en

de ouerdadich die een vā sinte mau
ricius percke ghecreghen hādde te:
ghens een machtich mans wille en
de op enen dach doemen daer misse
sanck. ende men in dat eynde van
dat ewangelium seide Elc die hem
verheffen. sellen vernedert worden
ende die hem vernederen sellen ver:
heuen worden. so bespotte dese onsa
lighe ende seyde Dat is valsch wāt
hādde ick mi veroetmoediget voer
mine vyanden. so en soude ic huden
des dages so vele goets vander ker
ken niet hebben. Ende te hant alsoe
quam vā bouen een vuerich sweert
ende voer hem in dye mont daer hi
dye blasphemye mede ghesproken
hād ende hi bleef daer doot.

G

IN sampanghen sinte zosius
dyaken der stat mesenata de
se doe hi op een tijt dat ewangeliū
las jnder kercken der stat voerscre
uen daer januariq dye biscop tegē
woerdich was so sach die voersey
de biscop een vlamme wt sinen hoef
de opstighen ende condichde dat hij
een toecomende martelaer was En
de nae niet veel dagen doe hi dertich
iaer out was ontfinc hi die marte
lie mitten seluen bisscop mit ofhou:
dinghe sijns hoefdes

Opten seluen dach sinte tecla d
heiligher ioncfrouwen dese was vā
der stat yconium ende verwā jnden
gheloue cristi vuer beesten ende nae
veel striden om veel menschen te le
ren quā si te silenciam ende rustede
in vreden.

Jnder vriheit van constans sin
te paternq biscop ende confessoers
dach. Ende noch veel andere heyli

H

ONtfangenisse sinte jans bap
tisten

Opten seluen dach andochius
priester tyrcus dyaken eñ felix die
van sinte policarpus biscop wt dē
oesten ghesent waren om den walen
te prediken eñ onder aureliaen den
prince glorioselic ghecroent waren
mit gheselen gheslaghen ende hele da
ghe mit gherecke der handen op ghe
hanghen jnden vuer oec gheworpen
ende onuerbrant bliuende worden
ten laetsten haer halsen met grynde
len gheknotert.

Jn auernē sinte rusticus biscop
ende confessoers dach. Ende noch
veel andere heylighe martelaren cō
fessoren ende ioncfrouwen ꝛc.

E

SInte cleophas dach diemen
leest dat biden casteel emaus

inden seluen huse daer hi onsen he:
re die tafel toe maecte voerden ghe
loue vanden joden verslaghen ende
in glorioser memorien begrauen
wort.

Te amiens sinte firminus bis:
scop die onder rictiouarus den rech
ter nae menigherhande tormenten
ontheeft wort eñ sijn martelie ont:
finck.

Te lyoen opten woon sinte lupꝰ
biscops dach dese was vter eense:
delen leuen ghecoren.

Opten seluen dach sinte herculi
anus ridder die in sinte alexandꝰ
paus passie ghescreuen is.

Bi carnotum sinte solempnis
biscop ende confessoers dach Ende

C

Der heyligher mr̃telaren dach
cypriaen biscop ende justina
joncfrou van welcken justina veel
om cristo ghedoechde eñ den seluen
cypriaen doe hi noch een gokelaer
was eñ hoer mit sijnre gokelye pijn
de te verdwasen bekeerde tot xp̃m
mit welken si daer na doe hi biscop
gheworden was eñ een leerrer hoer
martelie ontfinck Hoer lichamen
worden namaels vã den kerstenen
te romen ghebrocht.

Inder stãdt albano sinte sena:
toers dach.

Te romen sinte eusebius biscop
eñ confessoers dach Ende ꝛc̃.

Die legende van sinte justina.

Justina die was eens papen
vanden afgoden dochter van
anthyochien. ende si bat alle daghe
voer een veynster eñ hoerde prielie
die dyaken lesen die ewangelien.
Eñ ten lesten wort si van hem beke
ret Doe dit hoer moeder hoer vad
gheseyt hadde daer si opt dat bedde
laghen eñ sliepen so openbaerde hem
cristus mit sinen enghelen eñ seyde.
Coemt tot mi ende ic sel v gheuen
hemelrijcke Ende doe si ontwaect
waren also deden si hem te hant mit
hoer dochter dopen. eñ doe cypriaen
justinen groot verdriet aen dede. al
so wort hi ten lesten van hoer beke:
ret want cypriaen hadde van sijn:
re kijntheyt een gokelaer gheweest
Want doe hi seuen jaren out was
soe hadden sijn vãder ende sijn moe:
d den duuel gheoffert Hi hielt hem
aen die gokelye. die wiuen scheen
hi te verwandelen in beesten Ende
veel ander gokelye dede hi Ende hi
wort soe seer barnende in justinen
minne Ende hi dede oũmits touer:
nye al dat hi mochte om hoer tot
sinen wille te brengen. of dat si een
ander man hebben soude. die agla
dius biet die welcke datse oec seer

minnende Hier om riep hi tot hem
enen duuel dat hi hem helpen soude
dat hi justinen crighen mochte En
de die duuel quam tot hem ende sey
de wat wepste mi Cypriaen seyde
ick mynne een maghet van galilee
selstu yet moghen doen dat ic se hb
ben mach minen wille mede te doen
Die duuel die seyde hem . ick dye
machtich was die menschē vten pa
radyse te verdriuen ende die cayn
sinen broeder dede doden . ende dye
iodē cristum dede doden. Ende die
die menschē ghestoert hebbe en sal
ick niet moghen doen dat stu dinen
wille hebbeste van eenre maghet :
Neemt dese salue ende stroepse bu
ten aen hoor huus ende ick sal daer
comen ende hoor herte ontstekē
mz dinre minnen ende ic selse dwi
ghen te doen dat ick wil . Opten
nacht daer nae alsoe quam die du
uel tot justinen ende hij pijnde hem
hoor herte te ontstekē met quader
minnen . Doe si des ghewaer wort
soe bequal si hoor seluen vnmechlijcke
gode ende si segghende hoor met een
cruce Ende van dat teyken des cru
ces . soe wort die duuel verraers en
de hi vlooch weech . Ende hij quam
voer cypriaen staen Cypriaen sey
de hem waer om en hebbeste die ma
ghet niet tot mi ghebroecht. Die du
uel seyde hem ic sach een teyken an
hoor ende alle mine macht ghinck
daer mede te nyete. Ende cypriaen
liet die gaen ende riep enen starker
Die duuel seyde hem ick hebbe dijn
ghebot ghehoert ende ghesien dat die
ander niet en vermochte . mer ick
selt be tween eñ dinen wille voldoen
want ick sal wt gaen ende hoor her
te soe wonden eñ du selste mz hoor
doen al datstu wilste . Desen duuel
ginc tot iustinē eñ woude hoor die
raden ende hoor herte tot ōauschie
bewegen Eñ doe sijs ghewaer wort
so bequal si hoor seluen gode ende se
ghende hoor ende blies opten duuel
Ende veriaghde alsoe al sine bec
ringhe Ende die duuel vlooch van
scanden eñ stont voer cipriaen En
de cypriaen seyde . waer is die ma
ghet daer ic v toe sende. Die duuel
seyde Ic lye dz ic verwonnen ben
eñ ic ontsie die godlike macht wāt
ic sach een angstelic teyken an hoor
ende daer mede verboes ic alle mijn
macht Doe bespotten cypriaen eñ
lieten ghaen eñ riep den prince van
den duuelen Eñ doe hi tot hē ghec
men was soe seyde hi eñ hoe cleyne
is uwe macht dz si verwonnē wor
den van ene maghet Die duuel sey
de hem sieh ic sel tot hoer gaen . eñ ic
sel hoor grote sieeliste an seynden eñ
ic sel hoor herte hetelijcke doen one
stekē : eñ ic sal hoor lichaem doē ōc
stekē met alten groten hetten . ende
ic salse doen vallen in onvroetheyde

ende brenghen hoer veel beelden in
hoer gedachten. eñ te middernacht
sel icse tot di brenghen Doe ůwan
delde hem die duuel ĩ een ghelikenis
se vã eenre maget eñ quam tot jus:
tina ende seyde Sich ic come totti
want ic wille mitti in suuerheden le
uẽ mer nochtan bid ic di dattu mi
segste wat dat loen wesen sel vã de
se verdienten Justina seyde hoer.
dz loen is groet eñ die pine is cleyn
Die duuel seyde hoer. wat ist dan
dat god beual. wasset eñ wort ver:
menichfoudicht. ende veruult die
eerde. daer om ontsie ic mi lieue ge
sellinne ist dat wi in suuerheden bli
uen dat wi ons heren woert te niet
maken. ende wi sellen in een groot
oerdel vallen als die versmaders
ende als die ghene die onghehoer:
sam sijn ende daer wi loen of hopen
te hebben dat wi daer off groete tor
menten off sellen moeten doghen.
Mit aldusdanighe redenen so ont:
stac die duuel justinen hert also se:
re totter begheerten d̄ oncuysheit dz
si begonste op te staen ende wech te
gaen. Doe quam dese maghet tot
hoer seluen ende verstont dattet die
duuel was die mit hoer sprack eñ
te hant soe seghende si hoer. ende si
blies opten duuel ende deden smel:
ten als wasse Eñ si wort altehant
verlost van alle becoringhe. Daer
na soe versciep hem die duuel ĩ een
schoen jonghelinc ende hi quam in
justinen camer ende hi viel op hoer
bedde aldaer si lach ende woudese
onscamelic helsen ende cussen Doe
dit justina sach ende si bekende dat
tet die duuel was also maecte si te
hant een cruce ende dede die duuel
smelten als snee. Doe maecse die
duuel sieck bi goods wille. ende hi
dode veel luden mit vee ende mit sca
pen Ende hi voerseyde wt die bese
ten menschen dat groete starften in
antyochien comen soude. ten waer
dat justina hoer tot echtscap gheuẽ
woude Ende hier omme vergãder
de alle die stede voer hoers vãders
huse. ende si riepen datmen justina
ter echtscap gaue. datmen alle die
stede mit dier vreese verloste Ende
doet justina aldus nz doen en wou
de ende sise alle daer om dreyghede
te doden In dat seste off in dat se:
uende jaer vander starften so bat si
voer hem. ende si verdreeff alle die
starfte Doe die duuel sach dz hijs
niet ghedoen en mochte alsoe ver:
wandelde hi hem in justinen gheli:
ke. om dat hi justinen mit nuwen
maren besmetten mochte Ende om
dat hi cypriaen bespotten soude in
dien dat hi wanen soude dat hi jus
tina tot hem ghebrocht hadde Dus
ghinck die duuel tot cyprianum
in die ghelikenisse van justina ende
wouden cussen als of si mit sijn min

ney ghedwongheyn hadde gheweest
Ende doe hem cypryaen sach so wa
nede hi dattet iustina hadde ghewe:
set Ende hi wort veruolt mit blijs:
cappen ende seyde Welcome moetste
wesen justina die scone is bouen al
le wyuen. Te hant doe dye duuel
iustinen naem hoorde nomen. alsoe
en mocht te hi die craft van dien na
me nyet verdraghen. mer hij voer
weeh als enen woete. Ende doe cy
pryaen sach dat hij bespotten was
soe wort hij droeuich ende wort te
meer ontsteken met justinen minne
ende hi waskede langhe voer justinē
doer. Ende met sine touernyen soe
verwandelde hi hem seluen somtijt
in eē wijf ende weder somtijts in een
voghel. mer wanneer dat hi in jus
tinen doer quā soe en scheen hi may
noch voghel te wesen mer cyprycē
selue Agladius hadde hem verwā
delt oeck mitten duuel in eenre mos
scheen Ende doe hi tot iustinen veyn
ster quam vlyeghen doe en scheen hi
gheen mossche mer agladius Ende
hi was in groten anxte want hi en
mochte niet vliegen noch springen
Ende ons dat justina ontsach dz hi
vallen soude. soe dede hij hem een le:
der of halen Ende si vermaende hē
dat hi van sine sotheyt op hielde dz
men niet en pijnde nader wet als eē
gotselaer. Dyt deden si alle mitten
duuel. Ende doe dye duuel van

alle verwonnen was. alsoe quam
hi weder tot cypriaen ende hi stont
voer hem beschaemt Ende cyprycaen
seyde hem. en bistu oec niet verwon
nen O onsalighe wat macht hebdy
dat ghy eenre maghet nyet en cont
verwinnen noch macht ouer hoor
hebben. mer dat si v verwint ende
dat se v alsoe onderwerpt Ic bidde
di segghet mi waer in is dine grote
starcheyt Die duuel seyde hem wil
stu mi sweren dattu van mi niet scey
den en wilste. alsoe sal ickt di segg
ghen dye craft van hore seghe. Cy:
priaen seyde. waer bi sel ickt di swe
ren Dye duuel seyde. sweert by mi
ne grote macht dattu nimmermeer
van mi gaen en selste Cypriaen sei
de Ic swere by dijnre groter macht
dat ic nemmermeer van di gaen en
sal. Doe seyde dye duuel als of hi
seker ghenooch hadde ghesweest De
se maghet maecte een cruce. ende te
hāt smoute ic als wasse ende ic ver
loes al mine macht Cyprycaen sey
de soe is dan den ghecruusten meer
re dan du. ende dye duuel seyde iae hi
is meerre dan wi alle ende hi salōs
ende alle die wi bedryeghen leueren
den ewighen vuer Cyprycaen seyde
daer omme ic wil den ghecruusten
vrydent worden dat ickt in dese pine
niet en come. Die duuel seyde hem
du heues mi ghesworen bi die craft
van mi daer nyemant by beswe:ren

en sel dattu mi nymmermeer laten
en sels Ende cypriaen seyde hem ic
versmāde di eñ alle dine ghestuuen
de macht. Ende ick verlochene di
eñ alle dine duuelen. ende ic seghe-
ne mi mitten heylighen cruce. ende te
hant soe voer die duuel van hem.
Doe ghinc cypriaen totten biscop.
Doe hem die biscop comen sach soe
waende hi dat hi quame ō die goe
de in dwalinghe te brenghen. ende
die biscop seyde hem Cypriaen laet
di ghenoegen mitten ghenen die bu
ten sijn. want du en selste niet mo-
ghen teghen goods kerke want cris
tus craft is onuerwinlic Ende hi
vertelde den biscop wat hem gesciet
was Daer nae hadde cypriaen soe
groeten voertganc in consten ende
in leuen dat hi biscop wort gheordi
niert doe die biscop starff Ende hi
settede justina in een cloester eñ ma
kedese daer abdysse vā vele maech
den die daer waren Ende cypriaen
seynde dicwile den martelaren brie
uen ende starctese in hoer strijden.
Ende die graue vanden lande doe
hi hoerde die nywe mare van cypri
aen. so dede hi hem mit justina voer
hem brengen ende vraechde hem of
si offeren wouden. ende doe si vaste
duerden in hoer gheloue so dede hi se
setten in enen ketel die vol was vā
ghesmouten was ende peck eñ roet
Nochtans hadden si daer in groete
solaes. eñ si en ghedoechde daer ghe-
ne pine in Ende die papen vanden
afgoden seyden totten rechter Doet
mi voer die ketel staen ende ick sal
al hoer macht verwinnē Ende doe
hi ghecomen was neuen die ketel
so seyde hi. die god arcules is groot
ende jupiter den vāder vanden go-
den Eñ te hant vloech een vuer wt
den ketel ende verbernden hem alte
malen Doe toechmen cypriaen eñ
justina wt die ketel. ende men gaff
die sentencie datmense beyde ont-
hoefden soude Ende hoer beyder li-
chamen waren ses daghen voer die
honden gheworpen Ende si worden
daer na tot romen gheuoert. Mer
nu so sijn si te placeocien Si waren
ghepassijt opten ses ende twijntich
sten dach ī septembri Int jaer ōs
heren tweehondert ende lxxx onder
den keyser dyoclesiaen.

D

Inder stat egea der heylighet
martelaren cosmas ende da-
mianus dach die onder dyoclesia-
ens des keysers persecucie na veel
tormenten banden ende karckeren
inder zee ghesent waren ende ouer-
mits der godlicker cracht daer wt
geholpen worden si ī een groet vuer
gheset eñ doet vuer vercoelde eñ si
bouē bleuē inde tormēten so wordē

crucen ghemaeck ende die bose rech-
ter gheboetse daer in te hanghen eñ
mit stenen te dryuen daer nae mit
ghescut aen te ghaen ende ten lesten
mitten swaerde te doden. jn haren ge
selscap waren oeck ghepijnt drye
haer natuerlike broeders als anthi
mus leontius ende euprepius

Opten seluen dach der heyligher
ghebroederen adulphus ende johan
nes die inder stat corduba om cris-
to ghecwent sijn

Sedinio sinte florentinus dach
die mit sinte hylarius nae dat sijn
tonghe of ghesneden was mittē swa
erde verslaghen wort Ende noch.

Die legende van sinte cosmas ende damianus maertelaren

Cosmas ende damianus wa
ren twee broederen wter stat
egea van heylighen ouders gheborē
ende hoor moeder hiet theodora De
se twee waren seer wel gheleert in
medecinen Ende si hādden also gro
ten craft vanden heylighen gheest:
dat si alle siecheden beyde vanden
menschen ende vanden beesten ghe-
nase ende si dedent al om gode Een
vrouwe was dye paladya hiet dye
hādde al hoor goet aen medicinen
gheleyt Ende si quam tot dese twee
ende si wort volmaectelic ghenesen
Eñ doe brochtse damianus al hey
melic een ghifte. Ende doe hij niet
nemen en woude soe swoer si alte
vreselijck soe dat hijt nemen moste
mer hem brochte daer toe nyet dye
ghierichheyt vander ghiften. mer hij
dede ghenooch des wijfs ynniche-
de diet hem brochte om dattet niet
schinen en soude dz hij ons heren na
me versmade. daer hi soe mede bi be
sworen was. Doe dit sinte cosmas
vernam. soe beual hi datmen sijn
lichaem neuen hem niet legghen en
soude. mer des nachts daer nae soe
openbaerde hem onsen here sinte cos
mas ende onschuldichde sinen bro
der vander ghiften die hi ghenomē
hādde. Doe lysias die ouer baeliu
haer nyemare hoorde: soe dede hijse
voer hem brenghen Ende hi vraghe
de hem hoor namen. Dese heylighen
seyden hem wy hieten cosmas eñ da
mianus ende wy hebben noch drye
broeders ende hyeten. antimiq leon
tius ende euprepius ende onse lant
scap is arabyen ende wi sijn kerstē
Daer om beual die ouer baeliu dz
si hoor broeders brochten ende dat
si te gader dye afgoden dyenen sou
den ende doe si niet en wouden offe-
ren soe dede hijse seer pijnen aen die
handen ende oec aen die voeten En
de om dat si sijn tormenten bespotte
den. soe dede hijse met veel veteren
binden ende in die zee worpen. mer
die enghel verlostese wter zee. ende

men leydse weder voer den rechter
Doe die rechter dit marcte soe sey
de hi ghi sijt gheworden gokelaers
biden goden ende daer om leert mi
in dine gokelye eñ ic sel v volghen
in adriaens goods name Ende doe
hi dit seyde soe quamen daer twee
duuelen ende sloeghen hem sere in si
ne aensicht Ende hi riep ende seyde
Ic bidde v goede mannen dat ghi
voer mi bidt tot uwen here. Ende
doe si beden soe ghinghen die duue-
len wech Ende die rechter seyde siet
di wel hoe dat die goden tegens mi
vergramt waren daer om dat icse
pensde te laten Daer omme sel ic v
niet langher liden dat ghi mine go
den blasphemieren selt Doe dede hi
se werpen in een groot vuer mer dz
en deerde hem niet. mer die vlamme
spranc verde van daer eñ verbarn
de vele van dien die daer omtrent
stonden Doe dede hise aen een stake
bijnden Ende die enghel goods be-
hoedese so dat si nz ghequetst en wor
den. Hoe moede dat die knechten
worden hem die pine an te doen. en
de men leydese ongequetst voer den
keyser Ende hi liet die drie broeds
sluten in enen karcker Ende hi de-
de sinte cosmas ende damianus ste
nen van sijn luden ende crucen. mer
die stenen keerden weder tegen die
ghene die hem worpen. Doe wort
die rechter al verwoet ende hi dede
hoer drie broeders wt den karcker
brenghen ende lietse neuen den cru-
ce staen. ende dede cosmas ende da-
mianus neuen den cruce legghen.
ende hi dedese van vier ridders doer
scieten mer die ghescutten keerden
afterwert ende wonden vele luden
Ende doe die rechter sach dat hi in
allen dinghen verwonnen was soe
wort hi droeuich totter doot Ende
dede dese vijf broeders te samen ont
hoefden Doe ghedochten die kersten
dat woert dat sinte cosmas seyde.
datmense niet te samen begrauē en
soude. Ende si dochten hoe dat dese
martelaren wouden begrauen we-
sen Doe quam daer te hant een ka
meel eñ riep mit menscheliker stem
men datmen dese martelaren in een
re stat grauen soude Si worden ghe
passijt onder dyoclesiaen Int jaer
ons heren twee hondert ende acht
ende tachtich.

Exempel

Et was een bouman die inden
oest lach opt velt ende hi sliep mit
openen monde. Ende hem liep een
serpent in sinen buyck Ende doe hi
ontsprongheu was. soe voelde hi
dat hi alte seer ghepinicht wort vā
binnen. ende hi riep alte ontferme
lick. ende hi aenriep sinte cosmas
ende damianus. Mer doe hem al-
toes sijn wee wies. soe ghinck hi in
der martelaren kercke. eñ daer soe

wort hi te hant slapende Ende die serpent liep daer wt sijn buke als hi daer in ghecomen was.

Exempel

Een man die sogius hiet eñ an: ds wert tiden woude daer hi te doen hadde soe beual hi dese martelaren sijn wijff eñ hi gaf hoer een teyken dien si belouen soude. waert dat hi daer mede hoer yet ontbode Die du uel die dat teyken wel wiste dat ho re hoer man ghegheuen hadde ver: sciep hem in een mensche. eñ broch: te dit wijf dat teyken eñ seyde Di: ne man heeft mi tot di ghesent van dier stadt om dat ic di tot hem ley den sal Mer dat wijf was noch in vreesen ende seyde Dit teyken ken: ne ic. mer mijn man heeft mi beuo: len sinte cosmas ende damianus. Wilstu mi sweren op horen outaer dattu mi sekerlic leyden selste. alsoe sel ic mitti gaen Eñ die duuel die swoer hoer te hant. alsoe si seyde en de hier om soe volchde si hem Ende doe si ghecomen waren in een heyme like stat. so woudese die duuel vā: den peerde werpen eñ dodense. Doe si dit sach so riep si sinte cosmas en de damianus god helpe mi. want v luden gheloue ic eñ volghede desen man Ende te hant so quamen daer twee martelaren mit eenre menich te die ghecleet waren mit witten en de si verlostense Ende die duuel die voer te hant wech ende si seiden den wiue Wi sijn cosmas ende damia: nus op welcken eet dat du gheloef deste Daer omme so quamen wi v te hulpe.

Exempel

Die paus felix die stichte eē ker ke te romen in sinte cosmas ende da mianus ere In dese kerke so woen de een man die den martelaren yn: nichlicken diende. mer die kanker die hadde al sijn been doer ghegeten Op enen tijt doe hi lach ende sliep. alsoe openbaerde hem sinte cosmas ende damianus eñ si brochten mit hem ysere ende salue Ende die een seyde totten anderen waer sellen wi vleysch nemen dat wi dese stadt me de sellen veruullen als wi dat qua: de vleysch wt ghedaen sellen hebben Doe seyde die ander in sinte peters kerchoue ten banden. daer is hudē enen moeriaen begrauen daer om soe laet ons van dien halen dat wi hier in legghen Doe ghinc die een totten kerchoue ende brochte wat van dien moeriaen Ende si sneden den siecken sijn been off. ende si set: teden des moriaens been daer we: der in mit hoer handen. Ende si sal ueden neersteliken die stadt Ende dat siecke been droeghen si doe we der aen den moriaens lichaem Doe dese ontwaecte eñ hem sijn been nz wee en dede. alsoe dede hi sijn hant

daer aen ende hi en vant daer gheen seerichheyt aen Doe soe ontstack hi een keerse ende doe hi gheen quaet aen sijn been en sach also spranc hi op van bliscappen van sinen bedde Eñ hi seyde hem allen die daer waren wat hi ĩ sinen slaep ghesien hadde. ende hoe hi ghenesen was Ende si senden te hant tot des moeriaens graf ende si vonden dat die moeriaen sijn been of gheslagen was Eñ in die seluer stede des siecke mans been weder ghesettet was.

E

Te toluse sinte exuperius bisscop ende confessoer. dese heylighe man hoe sparich hi was hem seluen eñ hoe milde den anderen mẽschen dz veruolcht sinte iheronimꝰ mit edelre vertellinghe.

Te romen sinte stacteus dach.

Inder stat jannis sinte salons biscop eñ confessoers dach.

Te praegh ď stadt van beem sinte wenzelaus hertoghe ende martelaers dach dese was soe seer deuoet in cristus religi dat hi sijnre weerdicheyt vergat eñ ghinc self in die tijt des oests eñ der snoynghe mayen ende vergãderen datter heyliger offerhande doer ď priesteren hande gheoffert soude worden.

Opten seluen dach sinte elzearius confessoers dach die een broeď was vander derder oerden des heylighen vãders sinte franciscus Eñ

F

Inden berch garganus die eerbaer begãghenisse des heyligẽ archangels sinte michael daer na sinen name een kerc ghewyet is vã snoden maecsel geformt mer vã hemelscher weerdicheyt begaeft.

In tracia der heyligher euticus platus eñ eraclea.

Te ocer sinte fraternus biscop eñ confessoers dach Ende &c.

Die legende van sinte michael ende van allen engdelen.

Sinte michaels feeste hietmẽ openbaringhe eñ wijnghe. eñ seghe eñ herdencken Des enghels openbaringhe is menigherhande. Die eerste was inden berch garganus. in apulien is een berch die gar ganꝰ hiet neuen eẽ stede diemẽ hiet sipõte. eñ int jaer õs heren iij^c eñ xc was in siponte een man die garganus hiet eñ also somighe segghen so was hi so gheheten nãden berch. eñ dese man had veel scapen eñ coyen. ende doe dese beesten weyden neuen die een side vã desen berghe. so ginc een stier vanden anderen vee. eñ hi

clam opten houele vanden berghe.
Ende doe dat ander vee thuys quā
ende die stier niet. also vergāderde
dese man sine knapen ende hi soch:
te dese stier al omme ende ten lesten
soe vant hi hem op die houele van
dien berghe neuen een gat van een
houele staende Dese man had won
der waer omme dat dese stier alle:
ne daer stont ende hi schoet int gat
een scutte. mer te hant keerde dat ge
scutte weder opten ghenen die dat
scoet als oft enen groten wijnt had
de doen keeren. Ende die borghers
haddet so groten wonder ende ghin
ghen al totten biscop ende si vraghe
den hem wat dat wonder beduden
mocht Ende hi hiet hem dat si drie
daghen vasten souden ende verna:
men van gode datmen begheren sou
de dit wonder te weten Doe dit ghe
daen was soe openbaerde hem sinte
michael den biscop ende seyde. we:
tet dat die man mit minen wille ge
schoten was mit sinen ghescutte.
want ic bin michael den groten en:
ghel die dese stede inder eerden oefe
ne ende wachte. ende ick woude be
wisen mit desen wond dat ic wach
ter ende behoeder bin van deser stat
Ende staphants ghinck die biscop
eñ dat volc tot dier stat mit proces
sien. ende si en dorsten niet in gaen
ende bleuen voert gat in bedinghe
Die andere openbaringhe is die ge

sciede. int jaer ons heren acht hon
dert ende tien. want in die stede die
men tumba hiet neuen die zee ende
was seuen milen van die stede ādri:
aken daer openbaerde sinte michael
die biscop vander stede. ende beual
dat hi in die voerseyde stat een ker
ke makede ende dat hi sinte micha:
els haer dencken vieren soude alsmē
doet inden berghe gargane. Ende
om dat die biscop twiuelde in wat
stede hi die kercke setten mochte so
seyde hem michael dat hise daer ma
kede daer hi een stier vijnden soude
verborghen vanden dieuen. Ende
die biscop twiuelde noch hoe wijt
dat die stat wesen soude also seyde
hem sinte michael dat hise also wijt
maken soude als hi vinden soude dz
die stier mit sijn voeten om ghetre
den hadde Daer waren twee steen:
wedsen diemen mit ghenen crafte
verwoeren en mocht Doe openbaer
de michael enen man ende seyde dat
hi tot dier stādt gaen soude dat hi
die steenwedse wech doen soude. eñ
doe hi daer aen ghinck soe verwoer:
de hi soe lichtelicke die steenwedse
soe dattet scheen dat si gheen last en
hadden Ende doe hij in die stat een
kercke ghesticht had. so brochtmē
tot dier kercke die dwalen die sin
te michael geleyt had opten outaer
inden berch gargane. eñ een stuck
vanden marmor steen daer hi ghe:

staen hadde Ende doe si daer gwoet
ghebreckt waters hadden. soe hiete
hem michael dat si een gat maecten
in een steen ende daer liep soe gwoten
water wt datmense tot noch toe
ghenoech heeft Dese openbaringhe
viertmen hoechlic opten xvi dach
van nouember op dien voerseyden
berch ende in die stadt Men leest oc
in dese selue stat ghesciede een mira-
kel die wel te verwondren is wat
al om die berch loept al omme die
zee. mer die zee wert tweewerf ont
daen in sinte michaels daghe ende ma
ket den volcke een wech Ende doe
een gwoet volc tot dier stert wert
reysde so gheuielt dat onder hem lu-
den was een wijf die kint dwech.
ende niet verre en was van die tijt te
varen Ende siet dat water keerde we
der te gader mit gwoten gheruchte. ende
alt volck wort verueert ende vloech
ten lande wert. mer dat wijf die oc
kint dwech en mocht niet ghevlien
mer si wort begrepen vanden vloet
vander zee. mer michael die enghel
behielt dat wijf onghequetst ende si
gebaerde midden inder zee een kint
ende si ontfinct in hoer armen ende
si soghedet Ende die zee maecte ho-
re wech. ende si ghinc wt blidelick
mit horen kinde Die derde openba-
ringhe is die te romen ghesciede in
des paeus sinte gregorius tiden.
Want doe dese paeus om die starf-
ten vander clyeren die gwote letany
en ordineerde ynnichlick ende om
des volcks salichept badt. soe sach
hi opten berch diemen wel eer hie-
te adriaens ghehoechmisse staen on
se heren enghel die een bloet sweert
in die scheyde stack. Ende daer bi
so verstont die paeus dat onse here
die bede verhoert hadde. ende stich-
te daer een kercke inder eren van al
len enghelen. Ende hier omme soe
hiet desen berch noch die heylighe
enghels berch. mer dit is een and
openbaringhe die ghesciede inden
berch gargano. doe hi die van si-
ponte seghe gaff die viertmen op-
ten sestienden dach vander maent
die mepe hiet Die vierde openba-
ringhe is die inden yerarchien der
enghelen is ghelegghen. Want die
eerste yerarchie hiet epiphania dat
is die eerste openbaringhe. ende die
middelste hiet oec epiphania dat is
die middelste openbaringhe. ende
die leste hiet oeck epiphania dat is
die onderste openbaringhe. Ende
yerarchia is gheseyt van yerar.
dat is heylich. ende archos dat is
prince. ofmen seyde heylighe heer-
scappie Ende elcke yerarchie hout
drie ordinen of drie choren. want
die louenste hout seraphin ende che
rubin ende oeck die thronen. Die
middelste hout als dyonisius seyt.
die dominaten ende die potestaten

ende die virtuten Die aftersste houe
die principaten. ende die princen van
den engheln ende die engheln Ende
die ghelijkenisse machmen hier off
sien in dit heerscap van deser werlt
want van die knapen die ons een
coninc sijn. so verwondicht omtrent
den coninck als die camerlinghen
ende raet ghenoers Dese sijn ghelijc
die oerdene vander eerster yerar-
chien. Andere sijn die dienst heb
ben ouer al dat rijcke te regieren in
dat ghemene. ende niet in die ene of
te in die ander prouincie gheset sijn
als princen des heers ende die rech
ters vanden houe Dese sijn ghelijc
die oerdene vand ander yerarchien
Sommighe ander setmen om te re-
gieren emich del vanden rijcke als
die prouoesten. ende die hachpuwen
ende dier ghelijke vanden minsten
dienstен Dese sijn ghelijck der oer-
denen vand derder yerarchien Die
drie eerste oerdenen vander derder
yerarchien. in dien dat si altoes bi
gode sijn ende hem tot gode keeren.
Ende hier toe sijn drie dinghen noet-
druftich dat is die hoechste minne
ende die behoert toe die ordine sera
phin. ende bedudet barnende Ten
anderen so behoert volmaect bekan
nen. ende dit behoert tot cherubin-
ne. dat bedudet volheyt des conste
Ten derden behoert eweliken ghe-
bruke ofte begrijpen. ende dit so be
hoert tot thronen dat bedudet sete
len want god si in hem ende rust. als
hise in hem rusten doet Die drie or-
denen vanden middelsten yerarchi
en verstaetmen dat si in dien bouen
sijn ende regieren alle die menichte
van dien volcke in dat ghemeyne.
dit regiment is in drien dinghen.
Die eerste is in ghebieden ende dit
behoert tot die ordinen vanden do
minaten dat heerscapie beduyt. en
de hem behoert toe dat si bouen die
onderste sijn. ende dat sise seynden
in alleen godlijken dienstен. ende dat
si hem alleen ghebieden datmen be-
wiset in zachariam vijfte capittel.
daer die een engheel den anderen sey
de loept ende spreect tot desen kinde
Die ander oerdene verstaetmen int
wercken. ende dit behoert tot die or-
dinen vāden virtuten. wāt hem en
is niet onmoghelic te voldoen dat
men hē beueelt. wāt hem is ghegh
uen macht bouen alle dat gwoot is.
dat ons heren dienst toe behoert ende
daer om is hē ghegheuen miraculen
te doen Die ōde oerdine ūstaetmen
int bedwinghen om dat si bedwin-
ghen die duuelen die ons letten ende
bekoren. ende dit behoert toe die ordi
nen vanden potestaten. want si heb
ben macht te bedwinghen des du-
uels macht. ende dit is beteyckent in
thobya ō die engheel raphael sende
die duuel. ende bantey ī die bouenste

duysternisse Ende die drie ordinē
vand nederste yerarchien verstaet
men ī dien dz si hebben een gheeyn
det eñ besceyden regiment wāt som
mighe sijn die gheset sijn bouen dat
recht van eenre prouincien dese sijn
vanden ordine principaet Also die
prince vā persen was die bouen dz
heer van persen was daer daniel of
scrijft Ander sijn gheset te regeren
als een menichte. eñ die hieten en:
ghelen om dat si die cleyne off die
minste dingē boetscappen Mer die
princen der enghelen boetscappen die
meeste saken. want tgoet van een:
re menichten is meerre dan vā ene
mensche Gregorius eñ beruardus
die sijns eens mit dyonisiq int be:
scriuen vander eerster yerarchien.
eñ van horen ordinen. want die ū:
staetmen in horen ghebruken welc:
ke yerarchie is in heter minnen. eñ
dat behoert toe seraphin in diepen
bekennen eñ dat behoert toe cheru:
bin. ende in eweliken te ghebruken
eñ ghedueren. eñ dz behoert toe die
thronen Mer dese twee gregorius
eñ bernardus scelen teghen dyoni:
sius in die middelste. eñ die onder:
ste yerarchien in die twee ordinen
principaten ende virtuten. want si
hadden een ondermarcken in dien
datmen die middelste yerarchie ū:
staet bi heerscappien. ende die neder
ste bi dienste. want heerscappie is
inden enghelen drierehande. want
sommige enghelen sijn bouen ander
enghelen. eñ dese hietmen domina:
ten Ende sommighe enghelen sijn bo
uen die goede luden. eñ dese hieten
principaten. sommighe enghelen sijn
bouen die duuelen. ende dese hieten
potestaten Ende die ordinancie en
de die graet der weerdicheyt is in
desen claer ghenoech. mer die dien
ste is drierehande dat een is in wer
ken ende dat ander in leren. eñ dat
is in tweerehande. ofte in leren. die
meeste leren of die minste. dat eers:
te behoert totten virtuten. dat an:
der die princen der enghelen. Die
vijfte openbaringhe der enghelen le
setmen in hystoria tripertita want
bi constantinopolen is een stādt
daermen wel eer plach te oefenen
die godinne vasta. mer daer is nu
ghestich een schoen kercke in sinte
michaels ere ende die stādt hiet mi:
chaelum Ende doe eē man seer bar
nende die aquilus hiete vanden re:
de. so gauen hem die meysters een
dranc die hi weder wt coerde also
sere. soe wat dat hi at ende dranck
daer na dz coerde hi weder wt En
de doe hi bi der doot was soe dede hi
hem brenghen tot deser stādt. want
hi hoepte dat hi ghenesen of steruen
soude. Ende michael openbaerden
hem ende seyde dat hi soude maken
enen dranck menghinghe van ho:

nich ende wijn eñ van pepere. ende
dat hi daer in netten soude al dat hi
ate eñ hi soude alsoe ghenesen noch
tan was hem dit contrarie nae ghe
rechte medicine datmen hem dranc
gheuen soude die heet van natueren
was Ten anderen so hiet dese feeste
sinte michaels seghe Men vijnt me
nigherhande seghe van sinte micha-
el eñ vanden enghelen Die eerste se
ghe is die hi gaf den volcke van si-
pontane aldus Na een tijt doe die
stede opten berghe gargane gheuō
den was. so quamen die vā napels
die doe noch heyden waren mit een
groot here. ende streden teghen die
kersten van sipontane ende van be
neuētane nochtan woenden si vijf
tich milen van sipontane Ende dese
luyden baden drie daghen vorste bi
hoers biscops rade omme dz si drie
daghen vasten souden. ende dat si
michael hoer patroen aen roepen sou
den in horen hulpe. Opten derden
nacht soe openbaerde hem michael
den biscop eñ seyde dat hoer bedin-
ghe verhoert waer. ende dat si ver-
winnen souden Ende hi hiet dat si
opten vierden daghe teghen den vy-
anden toghen. Eñ doe si wt toghen
doe begonste die arghe garganus
seer te beuen eñ daer quamen grote
blixemen wt eñ alden berghe was
oudect mit groter neuelinghe donc-
kerheyt so dat ses hondert mannen

vanden vyanden worden ghedodet
mitten blixem eñ vanden luden van
sipontane. Die ander saghen sinte
michaels macht eñ si lieten horen af
goden te dienen eñ worden te hant
kersten Die ander seghe die micha-
el hadde was doe hi lucifer mit al si
nen ghesellen vanden hemel warp.
Ende hier of is bedudet dat in apo
calipsis ghesept is Een strijt wort
ghemaect inden hemel. michael ende
sijn enghelen vochten mitten drake
wāt doe lucifer gode ghelijck wesen
woude soe quā michael die die ban
nier dragher is vanden hemele. en
de hi stac lucifar ende al sijn ghesel-
scap wt ende werpene inder hellen
totten doemsdaghe want men lietse
niet inden hemel of int ouerste van
d lucht wāt dat is een brede claer
stat. noch mē lietse oec nz mit ons
luden inder eerden. om dat si ons
niet te sere becoren en souden. mer
si worden gheworpen inder lucht
tusschen hemel ende eerde omme dat
si als si opwert sien ende die glorie
scouwen die si verloren hebben dat
si dan des te meerre pijn hebben sel-
len. ende als si nederwerts sien. eñ
sien dat die menschen derwaert op
varen daer si wt gheuallen sijn. dat
si daer of mit nydicheit gepijnt sel
len worden Nochtan ouermits die
godlike ordineringhe so comē si dic
wil tot ons ō ons te becoren waer

Bi somighe heylighe luden heuet ver
toent gheweest dat si omtrent ons
vlieghen. want si sijn ontallic. ende
hebben alle die lucht veruult Wāt
haymo seyt eñ and leerres oec De:
se lucht is also vol duulen eñ qua:
de gheesten als die rayen vand son
nen sijn vol cleyne ghestubbe. eñ al
isser so vele nochtan minre wi hoer
ghetal. also origenes seyt als wise
ůwinnen. wāt so wat duuelen dat
vā een goet mensche ůwonnē wert
hi en mach die man niet meer ghe:
naken hem te becoren vā die sonde
daer hi of verwonnen is Die derde
ůwinninge is die die enghelen heb
ben vanden duuelen als si om onse
wil teghen hem vechten eñ si ons ů
lossen van hore becoringhe. want in
drie manieren verlossen si ons van
hore becoringhe Eerst so bedwingē
si die macht des duuels In apoca
lipsi daer die enghel den duuel bāt
eñ werpen ned ī die diepheyt Itē
in thobya. daer die enghel den du:
uel bant in die ouerste wildernisse
dit binden beduet een bedwinghen
Ten anderen ō dz si ons begheerten
vercoelen. dat is beteykent ī genesi
daer gescreuen is dz die enghel tas
tede jacobs senen. eñ si verdorreden
te hant Ten derden ī dien dz si ons
voerbrenghen ons heren passie dat
is beteykent in apocalipsi En wilt
nz deren d eerden noch die zee noch
den boemen voer dat wi teykenen
sellen ons gods knechten aen hoere
voerhoeft Item ī ezechiel staet een
teyken een thau. ind mannen voer
hoeft die suchten. want thau is een
letter ghemaect als een cruce Ende
die hier mede gheteykent sijn en ōt
sien nz die engel die slaet. wāt daer
is ghescreuē op wien du setste thau
die en dode niet Die vierde seghe is
die michael hebben sel vā antekerst
als hi hem doden sel als daniel seyt
Soe sel die grote prince michael op
staen eñ hi sel voer die goede staen
teghen antekerst als een hulper eñ
beschermer Also die glose seyt op
in apocalipsi Ic sach een man sijn
hoernen of ghesneden Soe sel ante
kerst hem seluen doot vensen. ende
hi sel hem drie daghen berghen ende
daer nae sel hi hem openbaren ende
segghen dat hi verresen is. ende hi
sal hem vanden duuelen laten op
voeren in die lucht mit sine touer:
nye Ende alle die luden sellen van
wonder aenbeden Daer na sel hi
opten berch vā olyueten gaen also
die glose seyt. ende onsen heer ihe:
sus cristus die sellen doden Hi sal
opten berch van olyueten staen in
een tabernakel eñ op sinen throne
in die selue stat daer onsen heer vā
ten hemel voer. ende daer sal sinte
michael comen eñ doden hem. eñ vā
desen strijden verstaetmen als gre:

gozig seyt. ende dz apocalipsis seie Enen strijt was ghemaect inden he melen Want dit woert verstaetmē van dzyeerhande strijden dye sinte michael heeft ghedaen of doen sal dat is vanden strijde dye hij hadde met luaifer dye hij wten hemelen werp ende vanden stride dye hi met ten duuels heuet die ōs quellen en de van desen derden Ten derden soe hyetmen dese feeste wijnghe om dz sinte michael openbaarde dat hij op desen dach dede wyen dye stede op ten berch van gargano. want doe die van sipontane die van napels verwonnen hadden alsoe voerseyt is ende si gweten seghe ghehadt hadden alsoe voerseyt is soe begonsten si te twiuelen of si noch souden dor ren gaen in die voerseyde stat. of si dye stede soudē doen wyen. Doe seyde die biscop dat hij hier of raet vraghen soude die paus pelagium. Hi antwoerde daer op ende seyde: soude enighe mensche die kercke do en wyen dz soudmen doen op dien dach dat dese seghe was mer ist dat tet sinte michael goet dunct des selmen aen hem raet nemen. Doe dye paeus ende dye biscop hier om bezuolen hadden den volcke drie dagē te vasten alsoe openbaerde michael den biscop op desen dach ende seyde O ey behoert nyet te wyen dye kercke die ic ghewyet hebbe Ende hi beual den biscop dz hi des anderen dages mitten volcke ghinge in die stede ende dat si die stat oefenden in bedinghe ende si souden dz ghewoelen dat hi haer sonderlinghe patwē ware. Ende hij gaf den biscop een teyken van dese wijnghe dat hij van oesten eerst in gaen soude. ende hij soude daer menschen voetstappen vinden staende in een marmor steen Des anderen daghes vroe so quam die biscop ende al tvolc ende si gingen tot dier stat ende si ginghen ter spelunckē ende si vonden daer ī drie outaren die twee ter suut siden. ende die derde in die oest side Ende dz was al omme ouerdect mit enen weden cleede. Ende die biscop dede daer misse ende doe hi alle die luden ghemonicht hadde soe keerden si alle elc tot hoē huse mit gweter blijscappen. Ende die biscop settede daer priesters ende clercken die daer altwes dienst doē soudē Ende wt die selue spelunckte loept claer water ende soete Ende daer nae doe tvolc ghemonicht was soe pleget daer of te drincken. ende daer mede so worden menigherhande siecken ghenesen Doe die paeus dit horede soe ordineerde hi dat men desen dach vyeren soude in sinte michaels ere ende in alle enghelen ere alle dye ghehele werelt doz. Ten vyerden soe hyetmen dese feeste. sinte Michaels hordencken. Ende om

dat wi in desen daghe doen herdenc-
ken van allen heylighen enghelen.
so eren wise ghemeenlick. want wi
sijn sculdich hem eer eñ loff te doen
om vele redenen. want si sijn onse
wachters. onse dienres. onse broe-
ders. eñ onse ghesellen. ende si dra-
ghen onse sielen inden hemel. ende si
presenteren onse bedinghe voer go
de. si sijn des ewelics coninckx rid-
ders. ende vertroesters der gheenre
die in doghen sijn Eerst so sijn wise
sculdich te eren om dat si õse wach
ters sijn. want elcke mensche twee
enghelen heuet. een quaet om dat hi
hem becoren sel. eñ een goet om dat
hi hem behoeden sel Men gheeft den
goeden enghel den mensche in sijn
gheboerten ende in sijnre moeders
lichame Ende te hant als hi ghebo
ren wert eñ hi gheduert altoes mit
hem want ĩ dese drie staten so heeft
den mensche noet datten die enghel
behoet. want als die mensche inden
lichaem cleyn is. so mocht hi inden
hemel steruen eñ worden verdoemt
Ende als hi gheboren is soe mocht
hi eer hi out ghenoech waer wer-
den belet vanden doepsel Ende als
hi sijn ouderdom heeft soe wert hi
ghetoghen tot menighe sonden. wãt
die duuel verleydet die reden inden
menschen mit scalcheden eñ mit sme
kinghe ũwint si sinen wille tot con
sente. sine craft werpt hi onder mit

machte ende vercraften Daer om
wast noet datmen hem gaf een goe
den enghel te behoeden om dat hi
den menschen leeren sal ende op hef-
fen. ende dat hien berade teghen die
bedrieghenisse. ende dat hi hem ver
wrecke totten goede teghen des du
uels smekinghe. ende so dat hise be
schermen soude van verdrucke te-
ghen die vercraftinghe Men mach
in vier manieren bewisen dat werc
ke dat die mensche heuet vander en
ghelscher hoede Dat eerste is dz die
siele voertganc heuet in alle goede
van gracien Eñ dit doet die enghel
in die siel in drie manieren Dat eer
ste is dz die enghel wech doet al dz
commeren mach tot gode dat was
bekent bi ezechiel daer die enghel
sloech die eerste gheboren van egyp
ten. Ten anderden dat in dien dat
hi die traecheyt verwrecket. dat is
beteykent in zacharia daer gheseyt
is die enghel goods verwrecte mi
alsoe als een mensche die verwrec-
ket wort vã enen slape Ten derden
dat hi hem inden wech der peniten-
cien leydet ende weder leyt. dat is
beteykent bi thobya in die enghel
die hem leyde ende weder brochte.
Dat anderde werck is dat hi hem
wacht dat hi niet en valle inder son
den der misdaden Ende dit soe doet
die enghel goods in drie manieren
Dat eerste is dat hi belettet die son

den die toecomen souden dat si niet
en ghescieden. dit is geteykent ĩ nu
merꝰ in balaam. die voer om dz si
ysrahel soude vermaledien eñ belet
ter wort vanden enghel Ten ande
ren in dien dz hi die oüleden sondẽ
berispt. om datse eẽ laten sal. dit is
beteykent in die rechters boec daer
die engel die kinderẽ vã ysrahel be
ruspede van hare quaetheyt. Doe
hyeuen si hoor stemmen op ende si
weenden. Ten derden in dyen dat
hi ghewelt doen aen. op dat hi van
die tegenwoerdighe droefenisse en
de quellinghe verlosse ende dat is be
teykent ĩ loth dien si mit crafte ley
den wt sodoma dat is wter ghewo:
enten der sonden. Dat derde werc
is. dat dye mensche gheuallen is
datten die enghel weder doet opsta
en Ende dit doet die enghel in drie
manyeren Eerst dat hi bewert die
berouwenisse. dit is beteykent ĩ to
bya daer thobias sinen vader bidẽ
enghels ghebot sine oghen saluede
mitter gallen Ende dair bi is te ver
staen berouwenisse van herten Dat
ander is dat hi die lippen suuert te
biechten. ende dit is beteyknet by
ysaya daer die enghel sijn lippen su
uerde Dat derde dat is in dat ver
bliden van ghenooch te doen. Sin
te lucas die seyt. meerre blijscap is
inden hemel op enen sondaren dye
penitencie doet. dan op neghen en:
de tneghentich gherechtighe die ghe
en penitencie en behoeuen. ¶ Dat
vierde profijt dat die enghelen den
menschen doet dat is dat hij die du
uel bedwinghet dat hij alsoe dicke
ende alsoe seer den menschen niet de
ren en mach als hij ghaerne dede.
Eñ dit soe doet die enghel in drye
manieren. dat is in dien dat hi des
duuels macht bedwinghet. eñ dz
hi die quade begheerte crancket en
de in dyen dat hi ons heren passie in
ons herten prentet. Ende hier off
is voer gheseyt. Ten anderen soe
sellen wy dye enghelen eren. want
si sijn onse dienres Sinte pauwels
seit si sijn alle gheesten des dienstes
want si worden al omme onse diẽ
sten gheseynt. want die ouerste die
comen totten middelsten. ende dye
middelsten dye comen totten neder
sten. ende die nederste dye worden
tot ons gheseynt. Ende dese seyn:
dinghe dye hoort totter goetheit go
des. wãt hier in soe wort ghetoent
dye goetheyt goods hoe sere hij on
se salicheyt mynt als hij die ghees:
ten die hem naeste sijn neder seynt.
omme onse salicheyt te verweruen
Ten anderen merctmen die barnen
de minne vanden enghelen. want
het is alte groet barneude minne te
begheren die ander salicheyt Daer
by alsoe seyt ysayas siet here ic bin
hyer seynde mi Ende dye enghelen

die moghen ons helpen omme dat
si sien dat wi hoer hulpe te doen heb
ben Ende dat si sien dat ons die du
uelen aen vechten Ende daer om be
hoert der minnen vanden enghelen
toe dat si ons ghesent worden Ten
derden worden die enghelen ghesent
om dat hem den mēschen te doen heb
ben. want die enghel wort ghesent
om die begheerte te ontsteken tot
minnen. Ende in dese beteykenisse
so leestmen dat si ghesent waren op
enen vuerighen waghen Ten ande:
ren om te verlichten die verstande
nisse te bekennen. dit is beteykent
in apocolipsi inden enghel die een o
pen boeck voerde in die hande Ten
derden om te verstouten ende te ver
starcken al dat ī ons luden onuol
maect is tot int eynde Ende dit is
beteykent ind coninghen boec daer
die enghel helyam broet brochte in
die assche gebacken eñ een vat wa
ters ende hi at ende dranck ende hi
wanderde in die starcheyt dier spi
sen totten berghe goods oreb. Ten
derden selmen die enghelen eeren.
want si sijn onse broeders ende on
se ghesellen. want alle goede men:
schen worden op gheuoert tot dier
ordinen vanden enghelen. sommi:
ghe die varen ten ouersten. sommi:
ghe ten ondersten. ende sommighe
ten middelsten also si verdient heb
ben al ist dat onse vroechde is bouē

al Eñ dit schijnt sinte gregorius
te segghen ī sijnre omelyen eñ seyt
Sommighe sijn die cleyne dinghen
ontfangen. mer dit en laten si niet
after horen broeder te segghen. dese
lopen inder enghelen ghetal. Ende
sommighe sijn die groete hemelsche
dinghen ontfanghen. ende si boet:
scappen dit horen broeders oeck. de
se lopen onder die princen der enghe
len Sommighe sijn die grote mach
tighe teykenen doen. eñ dese sijn on:
der die virtuten. Ende sommighe
sijn die veriaghen die quāde ghees:
ten mitter craft van hore bedinghen
eñ mitter craft of macht die si ont
fanghen hebben. ende dese sijn mitter
potestaten Ende sommighe sijn die
mitten doechden die si ontfaen heb:
ben gaen bouen hoer broeders. en
de dese hebben hoer verdienten mit:
ten principaten Ende sommighe die
sijn die hem seluen alsoe bouen alle
quaetheyt macht hebben. dat si vā
suuerheden onder die menschen go:
de hieten moghen Ende daer bi soe
seyde god tot moyses. sich ic heb di
gheseynt pharaons god. ende dese
sijn mitten dominaten. Ende ande:
re sijn daer god in sittet als in enen
setele ende bi hem wert andere werc
ken ondsocht Ende omme dat die
kerke bi aldusdanighe luden wort
gheregeert. alsoe worden alle die
goeden gheoerdelt nae horen cranc

ken wercken: ende dese goeden sijn
metten thronen. Ende dye sommi:
ghe sijn die soe vol sijn mit gode bo
uen die andere ende haer euen kers:
ten minnen dat si anders nerghent
op en achten dese nemen haer loen
onder cherubin: want cherubin be:
dudet volheyt der const Ende alsoe
paulus seyt soe is dye godlijc min
ne dat veruollen der wet Ende som
mighe sijn dye soe ontsteken sijn vā
minnen van hemelsche bescouwinge
soe dat si alle an hoor scepper han
ghen. soe dat si niet in deser werelt
en begheren: mer si worden allene
metter minnen der ewicheyt gheuo
et. ende si worpen alle weerlijcke
dinghen van hem. ende ghaen met:
ter herten bouen alle tijtlijcken din
ghen si minnen ende barnen ende si
rusten in hare hetten minnende bar:
nen si. sprekende ontsteken si ende
soe wye si aenroepen myt woerden
die doe te hant barnen in ons heren
minne: waer hebben dese haer ghe
selscap dan onder dye seraphin:
Ten vierden so selmen die engelen
eren omme dat si onse sielen inden
hemel draghen. ende dit doon si in
drye manieren. Eerst dat si onsen
wech bereyden Malachyas seyt. ic
seynde minen enghel ende hi sal be
reyden dinen wech voer dinen aen
sichte. Ten anderen om dat si ons
voeren inden hemel oeuer die wech

die si bereyt hebben In exodo. sich
ic seynde minen enghel die di behoe
den sel inden wech. ende di in leyden
sel in dat lant dat ic dine vaders be
louet hādde. Ten derden om dat
si ons inden hemel sette Lucas het
ghesciede dat die arme starf ende hi
wort vanden enghelen ghedraghen
in abrahams scoet Ten vijften sel
men dye enghelen eren omme dat si
onse sielen inden hemel draghen.
want si presenterē gode eerst onse
bedinghe Thobie. alstu bades met
tranen ende du die doden begroues
soe offerde ick gode dine bedinghe.
Ten anderen omme dat si daer vo:
re ons bidden Job. Ist dat een en
ghel voer hem spreket een dinc van
dusenden. alsoe dat hij boetscapte
dye rechtuaerdicheit des mensches
soe sal hi sijns ontfermen Item in
zacharia. eñ ons heren enghel ant
woerde ende seyde Here vanden sca
ren alsoe langhe en sul di niet ont
fermen iherusalem ende den steden
van iuda dye du verbolghen biste.
dit is nu dat tseuentichste iaer Tē
derden brenghen si ons goods sen:
tencie Daniele. Daer staet dat ga
briel tot hem vloech ende seyde Van
den beghinsel dijnre bedinghe. is eē
redene wt ghegaen dat was die sen
tencie van gode ende daer volghet
nae. ende ick ben ghecomen dat ick
dy boetscappen soude. want du bis:

te een man van begheerten Ten ses
ten so salmen die enghelen eren om
dat si sijn die edele ridders des ewi
ghen conincs Alsoe in job gheseyt
is soe en isser gheen ghetal van sine
ridders. want alsoe als wi sien in
eens conincs ridders dz sommighe
van hem luden altoes woenen ī des
conincs sale eñ sijn biden conīc eñ
singhen voer hem in sijn ere eñ sola
se. eñ andere behoeden die steden eñ
die borgen vanden rijcke eñ die an
d vechten teghen des conincs vyā:
den Also ist oec van cristus ridde:
ren sommighe sijn altoes in des co:
nīcs sale. dat is inden hemel altoes
mitten coninc gheselt. eñ si singhen
altoes tot sijnre ere eñ tot sinen lo:
ue sanghe vā bliscappen eñ van glo
rien eñ seggen Heylich heylich hey
lich benedixie eñ claerheyt eñ danc
eñ lof si onsen gode Andere bewa:
ren die steden eñ wtlant eñ die dor
pen eñ die borgen dat sijn die enghe
len die ons tot behoeds sijn ghegheuen Eñ dese wachten die staet van
den maechden eñ vanden genen die
hē voertmeer suuer houden eñ van
den ghenen die in echtscap sijn. eñ
die borghe vāden cloesters. ysayas
op dine mueren van iherusalem so
heb ic wachters gheset Andere ver
uechten sine vyanden dat sijn die
duuelen Apocalipsis Enen strijt
wert inden hemel ghemaect. na een
re bedudinghe is dat te verstaen in
dese kercken michael. eñ sine enghe
len vochten teghen den draeke Ten
seuenden eñ ten lesten so salmen die
enghelen eren om dz si vertroesters
sijn vāden ghenen die ī bedroefenis:
se sijn. zacharias. die enghel sprac
in mi goede troestelijcke woerden.
Item in thobyas. wes starck van
herten. want het is bi dattu van go
de selste worden ghenesen Ende dit
doen si in drie manieren Eerst ver:
stoutende eñ verstarckende Danie
le Doe daniel gheuallen was so tas
teden den enghel eñ seide en ontsich
di niet die here is mitti wes starck
eñ wes vrome Ten anderen om dat
si behoeden van onuerduldicheden
Dauid hi heeft sinen enghel ghebo
den van di. si sellen di in horen han
den draghen Ten derden om dat si
die quellinghe vercoelen eñ vermin
ren Ende dit is beteykent in danie
le daer ons heren enghel quam ned
mitten drie kinderen inden ouen. en
de makeden dat midden vanden for
nace ofte oeuen als een wijnt bla:
sende van douwe.

G

TE bethleem in judeen sinte
iheronimus priesters dach.
des alre heylichsten mans ende ind
scriften alre gheleertste dese ūcreech

alle dye wijsheyt & scrifteñ eñ worde der alre gheproeffter monickeñ nae volgher ende starff int iaer ons he ren cccc. ende xxiij. ende was oue rcvij iaer eñ ses maenden

In walsclant ten burch salodo wo passi der heiligher martelaren vic tor eñ vrsus vten glorioseñ legioen der thebeen die eerst mit wreden ghe selinghe ende pinē ghetorment wor den Ende doe ouermits hemelscher lichte dat op hem schoen die pijnres ter aerden vyelen. worden gheweest daer na worden si int vuer ghewor pen ende bleuen onghequest eñ wor den ten lesten onthoeft

Oten seluē dach sinte anthonig confessoer Ende noch veel andere

Dye legende van sinte ihewonimus die heyligh leer traer.

Ihewonimus was eusebig sone dye een edel mā was ghebozen van eenre stade ghheten stridone die leyt bi dalma cien eñ pannonien Doe ihewonimus een kint was doe ginc hij te wonen ende daer wort hi volmaectelic ge leert in greyex ende in hebreusch en de in latijn. In gramatien. alsoe was donaet sijn meester. in rethozy en victozinq. mer dagher eñ nach tes oefende hij hem in dye heylyghe scriftuere. ende daer scyep hij ghe: richeyt wt dye hij naemaels ouer: ulodelic wt stortede. Op eey tijt soe hi scrijft tot eustochium doe hij des daghes las tullium eñ des nachtes platonen om dat hem inden propha teñ boecken dye mit rēne niet en ghenoechde soe were hij ōtrent mid uasten soe siet van den rē dat alle sijn lichaem cout were. sonder oz een luttel warmheden was omtrent si ne her te Ende doemen bereyde dye tot sijn wtuaert noot was so wort hi haestelic voer den rechē gebrochē Ende doemen hem vraghede. wat man hi waer soe seyde hi dat hi cer sten waer Ende die rechter seyde hē du liechtst want du en biste ghren sterstey. mer een poete. wāt daer di ne scat is daer is dine her te. Ende sinte ihewonimq sweech. Ende dye rechter dede hem te hant seer slaen. Doe riep sinte ihewonimq ende sey de here ontferm di mijns eñ die ge ne dye omtrent stonden baden dat hi dese iongheling ghenade dede: Ende hi swoer ende seyde Her heb ic voertmeer ymmermeer waerlij ste hoestē of lees icse. so sel ic di loch enen. Ende met desey ede so lietmen gaen ende te hant wort hij leuende eñ doe vant hi hem al nat vā trānē ende hi vant sine scouderen al blau we van slaghen die hi voer den rech ter ontfaen hadde Daer nae so las hi met gheter neer stichēyt die heyli

ghe boeken als hi ye te voren hadde
ghelesen der heydenen boeken Ende
doe hi xxix jaer out was soe wert
hi in die kercke te roemen cardina
le ende pape gheordiniert Ende doe
liberius die paus doot was soe rie
pen alle die luden dat iheronimus
weerdich waer paeus te sijn. mer
om dat hi plachsommighe clercken
eñ monicken lodderye dicke te be:
ruspen soe hadden sijs alten groeten
onweert. eñ pijnden hem te bedrie:
ghen ende te verraden Ende also jo
hannes beleth seyt so bespotten si hē
mit een wijfs cleet. want doe hi alle
ne op stont te metten als hi plach.
so vant hi een wijfs cleet neuē sijn
bedde dat daer sijn vyanden hadden
gheleyt eñ iheronimus waende dat:
tet sijn cleet hadde gheweest eñ hi de
det aen eñ also ghinc hi ter kerken
Dit hadden sijn vyanden ghedaen.
om datmen wanen soude dat hi des
nachtes een wijf hadde bi hem ghe:
hat Doe iheronimus dit sach so liet
hi hoer sotheyt behouden eñ hi voer
tot gregorius den biscop van con:
stantinopolen Ende doe hi vā hem
geleert hadde die scriftuere so toech
hi in die woestine Eñ wat hi daer
om cristus doghede dat scrijft hi tot
eustochium ende seyt Also langhe
als ic ī die woestine lach ī die woe
ste enicheyt die yselic is. den monic
ken in te woenen om die hetten vā:
der sonnen diese verbarnt. so doch:
te mi dat ic was in die weelde van
romen Mi gruwelde van minen le:
den ghecledet mit enen sac. die welc
ke mit enen harden velle ouer gheto
ghen ghelijc als een moers vleysche
Daghelics had ic tranen eñ suchtē
eñ als mi die vake vā node ūwan
soe leyde ic minen leden op die blote
eerde Mer ic swighe vander spisen
eñ vanden drancke om dat oec die
sieke monicken cout water drinc:
ken. eñ so wie dz daer yet ghesoden
name dattet gheylheyt waer Ende
nochtan daer ic was mit scorpionē
eñ mit beesten so dochte mi dat ic in
der maechden danse was in minen
couden lichaem eñ doden vleysche so
op rees alle die brant d' oncuysheit
Ende hier om weende ic altoes eñ
ick dede mijn vleysche tonder dat te
ghen mi vacht Eenpaerlic brochte
ic den dach ouer mitter nacht eñ ic
en liet mi seluen op mijn lenden niet
te slaen. voer dat god mi verlossede
van mine becoringhen. eñ hier om
soe liepe ick allene gram ende fel al
le die woestine doer Ende also god
mijn oerconde is. soe dochte mi dat
ick onder die enghelen was na ve:
le tranen Dus dede hi vier jaer si:
ne penitencie Ende doe voer hi ter
stādt van bethleem wert. ende daer
gaf hi hem seluen te bliuen bi sijns
heren cribbe als eē voer dienre En

de sijn liberie die hij metter hoech-
ster naerstichheyt hadde besloten en
de vergadert ende oeck ander boe-
ken die ouerlas hi weder ende vas
tede al totten auent toe Eñ daer so
vergaderde hij veel iongheren ende
hij woende daer in een heylich leuē
ende ouersettede daer die heylighe
scrifture ly. iaer lanc ende ses ma
enden Eñ hi bleef maghet tot indē
doot al ist dat in dese legende ghe-
screuē is dat hi altoes magz was
nochtan scrijft hi van hem seluē al
dꝰ tot palmacien Ic verheffe indē
hemel die maghedomheyt. niet dat
ic maghet ben. mer mi verwondt
meer dat ics niet en bin Ende doe
hij van siecten ende van moetheden
te bedde lach. soe hadde hij een seel
doon binden aen enen balcke. daer
hij hē seluen mede op plach te trec
ken. op dat hi den dienste vanden
cloester dede soe hij best mochte.
Op een auont doe sinte iheronimꝰ
sat met sinen broeders om te horē
die compleet lesse. soe quā een leeu
we all hinckende inden cloester.
Ende doen die broeders saghen so
vlogē si. mer sinte iheronimꝰ ginc
hem te ghemoete als of hi een gast
gheweest hadde Ende doe die leeu
we sinte iheronimus toende sinen
voet die ghequetst was. soe riep hi
die broeders ende hi hiet datmen si
nen voet dwaen soude ende neerste
lic soeken die quetsinghe Ende als
dit ghedaen was soe vonden si dat
des leeuwen voet onder ghequetst
was swaerlic van doernen. ende si
waren neerstich om te genesen. en
de als hi ghenesen was soe liet hi si
ne wiltheyt eñ wandelde daer als
een beest Doe sinte iheronimꝰ sach
dat onsen heer den leeu ghesent had
de niet alleen om sijn ghenesen wil-
le. mer oeck om hoerre profijt so be
ual hi biden rade vanden broederen
dat hi den ezel ter weyden leyden
soude ende bewaren hem. welcken
ezel plach dat hout wt den bossche
te draghen ende ten cloester te bren
ghen Ende dat ghesciede alsoe ende
want den leeuwe beuolen was den
ezel te bewaren. also leyde hi hē ter
weyden als een goet herder. ende hi
brochten weder ende behoeden wel
mer als hi eten woude eñ den ezel
sinen dienst doen moste soe brochte
hi hem te tide ende tot ghewoenlike
vren te huys. Op enen tijt doe den
leeuwe den ezel wachte. soe wort hi
van vake slapende ende daer leden
coep luden mit cameels ende doe si
den ezel allene saghen soe namen si
hem Doe die leeuwe ontsprongen
was eñ hi sijn gheselle niet en vant
soe liep hi herwaert ende derwaert
briesschende. Ende doe hijs niet en
vant so quam hi droeffelic ter poer
ten vanden cloester eñ hi en dorste

niet ingaen van ſcanden alſoe hi plach Ende doe die broeds ſaghen dat hi later quam dan hi plach. eñ ſonder ezel ſo waenden ſi dat hi den ezel van hongher ghegheten hadde. ende ſi en wouden ſine prouen niet ghuen. mer ſi ſeyden gane ende eet dat ander deel vanden ezel datter ghebleuen is ende vulle dine vraet: heyt. mer om dat die broeders twi uelden of hi oec dit ghedaen hadde ſoe ghinghen ſi wt d weyden om te beſien of ſi yet mochten vinden van den ezel Ende doe ſi niet en vonden alſoe ſeydent ſi iheronimo Doe be: ual ſinte iheronimus den leeu des ezels ambocht ende ſi houweden dz hout ende leedent opten leeu. ende die leeu droecht goedertierlic Op een tijt doe die leeu ſijn werck vol: daen hadde ſo ghinc hi wt der wey: den ende liep herwert ende derwert eñ beghirde noch te weten wat ſijn gheſelle ghebeden was Eñ doe ſach hi verre eñ hi ſach dz die coepluden mit cameels gheladen quamen. eñ die ezel quam voer. wāt het is caſ: tume vā die lande als die cameels verre gaen om dat ſi dan te rechter gaen ſellen ſoe volghen ſi enen ezel Doe die leeuwe ſinen gheſelle ken: nede. ſo liep hi op hem al bzpeſchen de. eñ verlaechde alle die coepluden Eñ die leeuwe bzpeſchede yſelic eñ ſloech die eerde mit ſinen ſterte. eñ dreef den ezel mitten cameels alſoe ſi gheladen waren ten cloeſter were Doe dit die broeders ſaghen ſo ſey den ſi dit iheronimo. eñ hi ſeyde lie: ue broeders bereyt onſe gaſten ſpi ſe. eñ dwaet hem hoer voeten. ende hier ontbeyt ons heren wille Doe liep die leeu ouer dz cloeſter al bli delic alſoe hi plach. eñ hi viel voer des broeds voeten eñ hi bat ghena de al mitten ſterte vand misdaet die hi nz ghedaen en hadde Eñ iheroni mus wiſte voer watter nae comen ſoude. hi ſeyde den broeds. gaet bro ds eñ bereyt den gaſten dat hem be hoef weſen ſal Doe hi noch ſprack ſoe quam een bode tot hem ende ſey de dat voer die poerte gaſte waren die den abt gheerne ſaghen Eñ doe iheronimus tot hem ghecomen was ſoe vielen ſi voer ſine voeten eñ ba den ghenade van hoeren misdaden ende hi hieſſe goedertierlick op. en de hi hiet dat ſi hoer goet weder na men. eñ dat ſi van ander luden goe den niet en wouden onderwinden. Ende doe baden ſi ſinte iheronimg dz hi van benedixie half woude ōt faen die olye die die cameels broch ten Ende hi en woude hem nauwe conſent gheuen nochtan als hi vā hem daer toe ghedwongen wort ſo ghebuet hi te ontfaen Ende ſi beloef den dat ſi alle jare die ſelue mate vā olye brenghen ſouden ende van ho:

ren erfghenoten souden doen gheuē
ewelijcken Wel eer doe elck in die
kercke las ende sanck dat hi wou
de. soe bat odosius die keyser dama
sium den paeus van roemen dat hi
enighe gheleerden man beuelen sou:
de dat ambocht vander kercken te
ordinieren Ende om dat die paeus
wiste dat sinte iheronimꝰ volmaec
telick gheleert was in gryex ende
in hebreeusche ende in latijn ende in
alle consten Ende daer om beual hi
hem dit ambocht te ordinieren En
de iheronimus deylde die souter bi
die daghen. eñ hi gaf elcken daghe
een eyghen nocturne. Ende hi ordi
nierde datmen in elc eynde vanden
psalmen gloria patri singhen soude
Ende daer ordinierde hi hoemē die
epistolen ende die ewangelien hou
den soude alle dat jaer doer. Ende
die andere dinghen die ten dienste
goods hoerden ordinierde hi tame:
lick Ende die seynde hi van beth:
leem totten paeus. ende van hem en
de vanden cardinalen wortet seer
ghepresen. ende hi ordinierdet also
ewelycken te houden Hier na dede
hi maken tot sijnre behoef een graf
bi ons herē cribbe. ende doe hi acht
ende tneghentich jaren out was en
de ses maenden soe starff hi In al:
soe groeter weerdicheyt datten au:
gustinus hadde dat schijnt wel in:
den brieuen die hi tot hem sende en
de daer in scrijft hi tot hem aldus.
ende seyde sinen lieuen eñ seer ghe:
minden here eñ alte suuer van oefe
ninghe eñ vā godliker minnē weer
dich te dienen ende te ommehelsen
Iheronimꝰ augustinꝰ salute An:
dersins scrijft hi oec aldus vā hem
die priester sinte iheronimꝰ die vol
maectelic gheleert was in gryex in
hebreeusch eñ in latijn hi leefde in si
ne outheyt int heylich lant. eñ ī hey
lighe letteren. eñ die edelheyt sijnre
spraken verlicht van oest tot west
in die kercke als een raeye vander
sonnen Prosper seyt aldus inder
croniken van hem Die priester ihe:
ronimus van bethleem luchtet alle
die werrelt doer ende diende mit si
ne voerbarighe sinnen eñ neerstich
hede alden kerken Hi seyt oec van
hem seluen aldus. van mine jonc:
heyt soe heb ick wel also ghepijnt te
vlien hoghe draghende moet eñ sti:
uen hals die goods gramscap ver:
wrect Efter seyt hi Ic ontsie dat
seker scijnt Item inden cloester sijn
wi neerstich te herberge eñ wi ont
faense mit bliden aenschine alle die
ghene die tot ōs comen eñ wi was:
schen hoer voeten. ysidorꝰ seyt aldꝰ
vā iheronimꝰ Iheronimus was ge
leert in drie dinghen eñ sijn ouerset
tinghe gaen bouē alle die andꝰ wāt
hi is strengher vā woerden dan die
andere. ende claerre in sine sententi

en eñ hi is die ghewarichste alsoet
enen kersten toe behoert. In seue-
rus sinte martijns discipel dyalo-
go die tot sinen tiden was alsoe is
aldus van iheronimus ghescreuen
Iheronimus was in gryex in latijn
eñ in hebreusch sonder die and ver
dienten vā gheloue die hi hadde. eñ
sonder sijn ander doecht ende nye-
māt en mach bi hem gerekent wor
den in conste Hi hadde een paerlick
gheuecht teghen die quāde ende die
onghelouighe hateden hem want si
streden altoes teghen hem. die clerc-
ken hateden hem wāt hi veruolghe
de altoes hoer leuen eñ hoer sonden
mer al die goede minden hem ende
hadden lief want die waenden dat
hi onghelouich was die waren soe
wāt hi was altoes in leringhe scrif
tuere eñ in boecken dach eñ nacht
en rustede hi of hi las. of hi screef.
Eñ alsoet wel schijnt wt dese woer
den eñ alsoe hi dicke seluer seyt soe
ghedoechde hi veel veruolghers eñ
die hem pijnden te lasteren. mer hoe
gheerne hi dit doechden dat schijnt
wel in dien dat hi seyt in een brieff
tot azellam Ic dancke gode want
ic bin weerdich dat mi die werrelt
hatet. eñ si segghen dat ic een toue-
naer bin. mer ic weet een rijcke te
comen mit quāden nyemare. Och
ofte mi alle quāde menschen veruol
gheden om die weerdicheyt mijns
heren eñ om sinen name. eñ om sijn
gherechticheyt Och of alle die wer
relt verrese in minen laster. ende ic
daer mede mocht worden gepresen
vā cristo Dat ic daer mede mocht
hopen den loen sijnre beloften. want
het is bequaem becoringhe eñ weer
dich datmense begheert daermen
vā cristo loen op hoept inden hemel
Ende die maledidinghe en is niet
swaer die verwandelt wort ouer-
mits godlijcken loue Hi starff int
jaer ons heren iij^c eñ xcviij.

Den eersten dach van octobri.

A

Inder stadt te riemen translatie des heylighen biscops eñ confessoers sinte remigius.

Opten seluen dach der heyligher confessoren germanus ende vedastus van welcken deerste die kerck van ocer dat is anthisiodorum eñ die onder die kerck vā atrecht eñ van camerick regierde.

Te romen sinte arethes martelaren dach eñ noch and liiij.

Ter stat thomis d heyligen priscus crescens eñ euagrius.

Inder prouincien van lucitana ind stat eliza poma d heyligher mr̄telaren verissimus julia ende maxima ghesusteren.

Inder stadt van doernick passi sinte piatoons biscop die mit sinte dyonisius den biscop eñ mit sinen ghesellen vter stadt van romen om twoert goods te prediken in walslant quam eñ daer nae doe die tijt sijnre martelien ůuullet was voer hi tot cristum.

Te ghent sinte bauo confessors dach Ende noch ꝛc̄.

Die legende van sinte remigius.

Remigius bekeerde die conīc van vrancrijck eñ sijn volcken gheloue Want die coninck hadde een wijf die sotilde hiet die alten goeden kersten was ende si pijnde hoer man seer te bekeren totten kersten gheloue. mer si en vermochtes niet Ende doe si enen soen ghebaert hadde. soe woude si hem dopen. mer die coninck en woude des niet ghedoghen. mer si en mochte niet gerusten Ende ten lesten so vercreech sijt aenden coninck dat hi dat kijnt dopen liet Ende doe dat kint ghedoept was so starft te hant Ende die coninc seyde tot sijn wijf Nv ist openbaer dat cristus een soen goods is om dat hi die nz en mochte houden leuende daer sijn gheloue alsoe sere mochte hebben gheweest verheuen. Si seyde hem ymmer werde ic hier ī gheware dat mi god sere mint om dz hi ontfaen heeft die eerste vruchte mijns lichaems. want dijn sone is ghegheuen een rijcke dat onuertallick beter is dan dijn rijcke Si ontfinck noch ende baerde een ander soen ende dien dede si oec dopen mit groter pinen. alsoe si den eersten dede. Ende doe wert hi haestelick so sieck datmen waende dat hi steruen soude Ende die coninck seyde weerlic dijn god is cranck die nye mant te liue houden en mach die in sinē naem ghedoept is. eñ al broch

stu dnsent kinderen ter werrelt en
de dedestuse alle dopen. si souden alle
steruen. mer doe dat kint ghenesen
was alsoe dattet na sine vāder reg
neerde. Ende dit ghetrouwe wijff
pijnde horen man te bekeren mer hi
wederstontet al dz hi mochte mer
hoe dat hi bekeerde dat is bescreuen
in sijn ander feestee die nae dertien
dach comt Ende doe lodowicus die
coninck woude goeden die kercke
van remens nae dat hi een kersten
gheworden was. soe seyde hi tot re-
migium dat hi hem gaue alsoe veel
goets daer toe. als hi omme gaen
soude binnen die tijt dat hi sijn noe
ne slaepe sliep Ende het gheschiede
alsoe. mer een man die een molen
hadde binnen sinte remigius ter-
mijn Hi werp remigium wech mit
groeter onweerdicheyt van sijnre
molen doe hi ontghinck Ende sin-
te remigius seyde vrient ick en ne-
met niet hardelick dat wi dese mo-
len te gāder hebben Ende also saen
als desen man remigium verstoten
hadde. alsoe keerde dat rat vander
molen weder sins omme. ende dese
man riep after remigium ende sey-
de. Goods knecht coem ende laet
ons die molen te gāder houden Re
migius ātwoerde. si en sel di noch
mijn wesen. Ende te hant ontdede
die eerde ende die molen sanc daer
in Remigius voersach een duertijt
die toecomen soude. Ende doe hi
daer teghen vergādert hadde in een
stādt een groot hoep coerus. alsoe
waren sommighe dorpers die sinen
voersienicheyt bespotteden eñ sta-
ken vuer in dat coern Doe dat remi
gius hoerde soe ghinck hi derwert
eñ om die coude die hi hadde om si
ne outheden eñ vander nacht soe be
gonste hi hem teghent vuer te ver-
warmen Ende hi seyde mit ghesta-
digher herten. dat vuer is altoes
goet. mer die ghene die dz ghedaen
hebben die mannen sellen after ghe
scoert sijn eñ die wiuē sellen haesch
wesen Ende dit gheschiede alsoe in
die stādt tot datse kaerl verdreeff.
Men sel weten dat sinte remigius
feeste diemen viert in die maent.
diemen hiet januarius dat is die
dach doe hi starf Mer dese feest die
is van sijn oūuoeringhe. want doe
mē na sijn doot sijn lichaem dwech
mitter bare tot sinte thimotheus in
appollinaris kercke. alsoe begonste
hi so seer te weghen teghen sinte cris
toforus kerke datmen nz en moch
te ūroeren noch ūporren Ten lesten
baden si gode van node dat hi hem
vertonen woude of hi ī sinte cristo
forus kercke woude sijn begrauen
daer so veel heylighen laghen Ende
te hant dweghen si dat lichaem lich
telic wech ende si groeuent daer eer
lick Ende om dat daer veel mira-

len ghescieden so maecten si die ker
ke wyder. ende si maecten een kelre
ofte een croft after den outaer En:
de si ontgroeuen sinen lichaem om
dat si hem daer legghen wouden.
mer si en mochtens gheen sins ver
porren Ende doe si alle die nacht in
bedinghe waren so worden si alle te
middernacht ontslapen Ende des
morghens dat was opten eersten
dach vander maent diemē hiet oc
tober soe vonden si sinte remigius
graf eñ sijn lichaem inden voersey:
den croft vāden enghelen gedragen

B

TEnycomedien sinte eleuthe:
rius martelaer mit noch an
der ontallike Van welcken nāden
ghebode des alre wreetsten keysers
dyoclesiaens sommighe mit sweer:
den ghecort sommighe int vuer ver
brandet eñ sommighe inder zee ghe
worpen worden Mer onder alle de:
sen die alre voerbaerste ende eerste
eleutherius doe hi langhe getormēt
was eñ onder menigherhande tor:
menten starcker wort so veruulde
hi als ghepuert gout die victorie
sijnre martelien inden vuere.

¶ Inden lande van atrecht inden
dorp siricimo passi des heyligen mr̄
telars sinte leodegarius biscop vā
ansberch dien mit menigherhande
gheselinghe eñ veel verdriets voer
die waerheyt ghequellet ebronius
die proest van vranckrijck doden
dede.

Opten seluē dach sinte germus
martelaer sinte leodegarius broe:
der.

¶ In āthiochien der heyligen sin
te primus quirillus ende secundia
nus Ende noch ꝛc̄.

Die legende van sinte leodegarius

LEodegarius doe hi in alre
heylicheyt volmaect was. so
wort hi biscop ghemaect te dune.
Ende om dat hi alte seer ghemoyt
was mitten rijcke te regieren Doe
dotharius den coninck doot was bi
den wille goods. eñ mitten princen
rade soe maecte hi coninck een jon:
ghelinc cilderium dotharius broeder
mer ebronius pijnde hem coninc te
maken enen die dideric hiet die cil:
dericus broeder was. niet om den
profijt vanden rijcke. mer om dat
hi was verdreuen vander macht
ende alle die luden hem veronweer:
den Ende om dat hi den coninc en:
de den princen niet en ontsach. hier
om als hi die anxt hadde so eysche
de hi des conincs oerlof ende ghinc
in een cloester Als hem die coninc
oerlof gaf ende hi gheuangen hielt
dideric. om dat hi gheen dinc pinen

te doen en soude teghen dat rijcke
mit des biscops heylicheyt ende si-
ne voersienicheyt. so hadden si won
derlick groten vrede. mer na corter
tijt wert die coninc veriaghet mit
quāde luden rade. ende hi wort dese
goeden man soe seer hatende dat hi
in alle manieren sochte hoe hi hem
ter doot brenghen mochte. mer die
biscop verdroecht. ende hi minden
sijn vyanden als sijn vrienden En-
de hi dede mitten coninck dat hi den
paeschdach vieren soude in sijn stat
daer die biscop was. Ende siet op
dien dach wort hem gheseyt dz die
coninck voer hadde te doen op die
nacht al dat hi ghedocht hadde vā
sijnre doot Mer die biscop en ont-
sach hem niet. mer op dien dach so
sat hi mitten coninc op een tafele al
dus dat hi gode diende in een cloes
ter van lugineus eñ dat hi mit een
paerlike minne diende ebronio die
daer verborghen was int abijt vā
den cloesteren Na corten daghen soe
starf die coninc eñ dideric wort co
ninc Ende om die tranen ende om
die ghebede vanden volcke. eñ omt
ghebot vanden abt soe keerde leode-
garius weder tot sijn kercke Ende
ebronius wort te hant een verlopen
monick Ende hi wort te hant des
conincs drossaet. ende al was hi te
voren quaet nochtan was hi daer
noch quāder Ende hi pijnde al dat
hi mochte leodegarius te doden.
Ende doe hi riddert gheseynt had-
de die hem vanghen souden. ende le-
odegarius dat vernam. soe vloech
hi hoer gramscap Ende doe hi in si
ne biscoplike abijt wt ghinc so vin
ghen die ridders. eñ staken te hant
sijn oghen wt Eñ na twee daghen
daer nae soe wort leodegarius mit
sijn broeder garino dien ebronius
elendicheyt ghemaect hadde in des
conincs palaes gebrocht Ende doe
si ten spotte van ebronio wijslic en
de dat vredelick antwoerde. so hiet
die quāde ebronius datmen gari-
num soude stenen Ende den biscop
dede hi alden dach lopen bloets voe
tes op alte scarpe stenen neuen een
riuiere Ende doe hi hoerde dat die
biscop in dese pine gode loefde so de-
de hi sine tonghe wt sniden. Ende
daer na leuerde hi hem te wachten
om dat hi hem houden woude tot
anderen nuwe pinen ende hi dede
hem sijn tonghe wt sniden. mer die
biscop en verloes sijn spraecke niet.
mer hi predicte ende leerde alsoe hi
best mochte Eñ hi voerseyde welc
ke tijt ende hoe dat ebronius ster-
uen soude. Ende een groete lichte
als een crone quam op sijn hoeft.
Ende doe dit veel luden ghesien had
den soe vragheden si dit den biscop
wat dit ware. mer hi viel voer go-
de in bedinghe. ende hi dancte gode

Ende hi vermaende alle die ghene die bi hem stonden dat si haer leuen beteren souden Doe dit eubronius hoorde ende sach soe seynde hi vyer stockers dat si hem onthoefden souden. Ende doe si hem leyden soe seyde hi broeders het en is gheen noot dat ghi v langher pijnt. mer voldoet hier des ghenes wille dye v geseynt heeft Hier mede werden drie vanden stockers bekeert ende vyelen voer sine voeten ende baden ghenade. Ende doe dye vyerde stocker den bisscop ende dye drye stockers onthoeft hadde soe wort hij te hant vanden duuel beseten ende hi wort int vuer gheworpen ende also bleef hi iammerlijcke doot Nae twee iare doe eubronius hoorde datter veel miraculen geschieden tot dz heylich lichaem. soe hadde hijs alten groten nijt ende hij seynde derwaert enen ridder dat hi vernemen soude offet alsoe ware. Dese houaerdighe ridder doe hi daer quam. alsoe styet hij des heylighen mans tumbe met sinen voeten ende riep Die moet steruen die gheloeft dat een dode myraculen doen mach ende te hant wert hij beseten van den duuel. ende hij bleef daer doot ende mit sinen doot so gaf hi te kennen des mans craft Doe eubronius dit hoorde soe hadde hijs te meerre nijt. ende hi pijnde hem te niet te make des sants nye mare. mer alsoe dye heylighe sante te voren gheseyt hadde. so wert dese die valsch was metten swaerde valschelijck ghedoot.

C

In te dyonisius biscop ende martelaers dach die nae den alre claerste belijnghe des ghelo ues na die alre swaertste manieren vā tormenten mit glorioser martelien ghecroent als aristides van athenē een man wonderlijc int gheloue eñ wijsheyt tughet inden boeck dat hij vanden kersten religi gemaect heuz

Onder dye oude sassen der heyligher martelaren der twee ewalden dach dese doe si priesteren waren eñ cristum begonnen hadde te predyken wordē si ghegrepen vanden heidenē ende ghedodet op welcker lichamen lange eē groet licht des nachtes openbaerde ende condichde wie si waren ende van wat verdiente.

Te romen sinte candidus martelaers dach Ende noch veel andere heylighe mnrtelaren confesso &c

D

Te assijs sinte franciscus des heilighen confessoers dach dese was stichter ende die eerste minister vander mijnre broeder oerde.

Te corinthen sinte crispus ende gayus dach welcker gedencket sinte paulus die apostel inder epistelen totten corinthen.

¶ In egypten der heyligher martelaren marcus eñ marcianus ghebroederen ende noch ander mit hem een ontallike scare der martelaren niet van minre weerde eñ glorie vã beyder kunne ende jaren van welcken sommighe na slaghe ende menigherhande manieren van gruwelicke tormẽten sommighe verbrandet waren sommighe inder zee ghewor-pen sommighe onthoeft sommighe verhongert sommighe ghecruyst eñ sommighe worden oec mitten hoeft nedwert eñ mitten voeten opwert ghehanghen ende verdirnden alsoe die ouerheylighe croen hoerre martelien.

Te parijs sinte aurea der heyligher joncfrouwen dach Ende.

Die legende van sinte franciscus.

Franciscus was ons heren getrouwe vrient ende knecht. eñ hi was gheboren in een stat van assusijs Ende hi was een coepman tot sijn twintichsten jaer. hi hadde sijn tijt ydelic ouerleden mer onsen heer castieden mit siecheden eñ verwandelden haestelick in een ander man. alsoe dat hi doe began te propheteren Want op enen tijt doe hi mit vele andere gheuanghen was in een stat. eñ hi in een quãde karcker gheleyt was. doe alle die ander droeuich waren. so was franciscus seer blide Ende doen hem sine ghesellen daer of beruspten so antwoerde hi Weet dat ick mi verblide om dat ick alle die werelt doer aen ghebedet sal worden voer enen sant. Op enen tijt soe ghinck hi van ynnicheden te romen ende hij dede sijn clederen wt. ende hij dede een arme mans cleet aen ende hi ghinc sitten onder die armen voer sinte peters kerke. ende bat naerstelijc mit hem luden Ende hi soude dicwile al dus ghedaen hebben en hadde hijs niet ghelaten om die ghene die hem kenden. Die duuel pijnde hem dat hij sinte franciscum van sinen goeden wille keren woude. ende hij sende in sijn herte een wijf vã sijnre stat die seer veruolt was mit houerdie die si hadde Ende si dreychden dat hij hem alsoedanich maken soude ten waer dat hij of liet van dyen dat hi begonnẽ had mer õse here verstarcten. ende seyde hem sinte franciscenem die bitter dinghen om die soete: ende versmãde dy seluen ist dat tu mi bekennen wilste. Op een tijt soe quam hem een lazarus menschete ghemoete. ende alle mẽschen gruwelden natuerlijck van aldusdani

ghen menschē noch tans soe doch te
sinte franciscus dat hem god ghe-
seynt hadde Ende hi liep tot desen
menschē en custen-en thant ōtuoer
hem die menschē. Ende hier om ly
ep hi daer drie lazaren woenden en
de custe ynnichlic haer handen ende
gaf hem ghelt. Op enen tijt ghinc
hi in damianus kercke om te bede
ne. ende hi hoorde dat mē cristo cru
cifixe aen sprac bi miraculen en sey
de Francisce ganck ende vermake
mijn huus dat alte seer ghebroken
staet alst du siedste Ende van dyer
tijt wert sijn siel versmouten ī cris
tus minne. ende cristus passie wert
wonderlic gheprent in sijn herte Hier
om wert sinte franciscus naerstich
om die kercke te vermakē en hi ver
costte al dz hij hadde. en gaft ghelt
al een arme pape. Ende doet die pa
pe niet nemen en woude omme dye
vresē van sine vader ende sine moe
der soe worpter sinte franciscus vo
re sine voeten ende veronwaerdet
als ghemul. Daer omme deden si
ne vader vanghen ende gaf hem dz
ghelt weder ende sijn cleet oeck ende
kyep also naect tot onsen here wert
ende hi dede een hare cleet aen Hier
en binnen soe ryep franciscus tot
hem een simpel man. ende hij ont-
fincken oeuer sine vader ende hij
bat hem om dat hem sine vader vō
echte dat hi hem daer voer ghebene
dien woude Sinte franciscus broe
der doe hij inden vorst en inden snee
sinte franciscum sach mz quade cle
drē ghecleet ende bedende al beuen
de soe seyde hi tot enen. segt fran-
cisco dat hi mi enen penninck wert
hette van sinen swete vercope Doet
sinte franciscus hoorde soe seyde hij
vromelijc. waerlijcken ic sal desen
rock minen here vercopen Op enen
dach doe hij hoorde wat onsen here
sinen iongheren seyde. hoe hijse te
predikē seynde soe pijnde hij met
alle sine macht dat te houden ende
te voldoen ende hij dede sijn scoens
wt ende hij dede mer enen quaden
wech aen ende hi gorde hem met enē
coerde Op een tijt doe die snee lach
soe ghinc hi doer een bosch ende die
moerdenaers vinghen hem Ende
doe si hem vraghden wye hij was
soe seyde hi dat hi goods bode was
Ende si begripen ende werpen ī die
snee ende seyden legt daer goods bo
de Vele edelk ende onedele clercken
lieten die werlt ende volchden hem
nae. Ende sinte franciscus leerde
hem dat si tghebot vander ewange-
lien houden souden in volmaecter
armoede ende dat si in heiligher sim
pelheyt leuen soude Hij screef enen
regule wter ewangelien tot hem sel
uen ende tot sijnre broeders behoef
Ende innocencius die paus maect
se vaste Ende vā dier tijt begonste

hi vuerigher te prediken. ende om me te gaen borghen ende steden. Een broeder was die van buten alte heylich scheen mer hi was alte sonderlinghe scalck ende hi hielt so nauwe sijn swighen dat hi niet spreken en woude mer hi maecte teyken ney ende alsoe plach hi te biechten Ende doe hem alle die luden presen dat hi alte heylich was soe quam franciscus tot hem en seyde swighet broeders ende priset mi niet in hem het is des duuels bedriechnisse. mē segghe hem dat hi eenwerf of twee: werue ter welte biecht ende en doet hi des niet so ist des duuels becorninghe ende een scalcke bedriechghenisse. Ende doe hem die broeders die vermaenden te doen. soe leyde hi sijnen vingher op sijn mont. ende hi scudde sijn hoeft ende wijsde dat hi ghheen sins biechten en woude Ende nae enen corten tijt soe keerde hi weder ter werelt. ende bleef doot in quāde werelden. Op eenre tijt doe sinte franciscus moede ghheworden was van gaen ende hi op enen ezel ret. en broeder leonardus sijn ghesellе die oec moede was die begonste te pensen in hem selven des mās vāder ende moeder ende dye mine en speelde niet ghelijck te hope Ende te hant ghinc franciscus vanden ezel en seyde tot sinen broeder Ten betaemt mi niet dat ick riden soude en ghi te voet gaen want du waerste edelre dan ic Doe wort die broeder verwonderende ende viel voer des vāders franciscus voetē neder ende hij bat verghiffenisse. Een werue daer hij leet so quā hem snellike een wijf ghelopen hē te gemoeten ende van moetheden verademse sere ende franciscus vraechde hoer wat si begheerde en si seyde Vāder bidde voer mi wāt ic en mach niet volbrengen om mijns mans wille eē salich opset dat ick beghere. mer hi is mi seer teghens in cristo dienste Ende franciscq seyde haer: dochter gaet wech want du selfste haestelic van hem tweest ōtfaen ende seggher hem van goods weghen ende van minen weghen dattet nv is eē tijt van salicheden Ende doe si dit haere man seyde. so wert hi thant verwandelt ende beloefde sinerheyt: Franciscus verwerfde mit sinē ghebede een fonteyne enē bouman die in die wilderniss woende Hi seide dese heylicheyt ene sine broeder die sine sonderlinghe vrient was. hu dē is emich knecht gods i aertrijcke om wies wille god den hongher niet en sal laten comen in den volcke ende mē seyt dat hi dit selver was want doe hij doot was soe quam die hongher want nae sinē doot soopenbaerde hi die broeder en seyde sich nv coemt dye hongher die on

sen heer niet en liet comē op dye we
relt alsoe langhe als ick leuede
¶ Opten paeschdach doe die broe
ders dye tafel met witten dwalen
errlijcker hādden ghereyt dan men
plach ende sinte franciscus dz sach
soe ghinck hi weder wt ende settede
een arm mans hoet op sijn hoeft en
de hi nam enen stock in sijnre hant
eñ ghinc daer buten ende ghinc vo
re die dore staen ende hi bat datmen
een arme mensche eē aelmisse gaue
eñ doemen riep soe quam hi naerre
ende hi at allene op die aerde. ende
settede sinen stoel in die asche Doe
dit sine broeders saghen so hāddēt
sijs alte groet wonder Ende hi sey
de hem ick sach dine tafele verciert
ende ghereet eñ ic en sach gheen ar
me menschen daer wesen die ter do
re bidden Armoede minde hi soe se
re in hem seluen eñ in andere dat hi
die armoede sijn vrouwe hyet. wāt
hādde hi yemant gesien die armer
gheweest hādde dan hi soe pijnde hi
te hant des ghelijc te sijn: want op
enen tijt soe ghemoete hij enen ar
men mensche. ende hi seyde tot sinē
ghesellen. Des menschen armoede
doen ons groete scanden. ende si be
ruspt seer ons armoede. want ick
hebbe vercoren tot mine rijcheit mi
ne vrouwe die armoede ende siet si
schijnt meer in desen mēsche Die eē
arm mensche voer hem leet eñ fran
ciscus bewert wort mz innighe me
deliden soe seyde hem sine gheselle.
Al ist dz dese arme is. machschien
dat nyemant rijker en is van wil
le dan hi Ende sinte franciscus sey
de hem doet wt haestelijc dinen roc
ende gheeften hem. ende valle voer
sine voeten ende segghe datstu hem
misdaen hebste ende dese dede dat hij
hem beual Op enen tijt soe ghemoe
te hi drye wyuen dye alle ghelijck
waren van clederen ende van aen;
sichte. ende si grueteden aldus:
wel moet ghecomen sijn dye vrou;
we armoede Eñ doe voeren si wech
ende hi en sachse niet meer Doe hij
ghecomen was ter stede vā arecien
ende daer enen groeten strijt onder
die burgers verrees alsoe sach sin
te franciscus dz die duuelen in dat
lant alte seer verbliden Eñ hi riep
siluester sinen gheselle. ende hij sey;
de tot hem ganck ter poerten wert
vāder stede ende beuele den duuels
dat si wter stadt gaen van goods
weghen Ende hij liep haestelic ende
riep mz luder stemmē vore die poer
te Ic beuele v duuelen van goods
wegen ende vā sinte franciscus on
se vaders weghen dat ghi alle wter
stat vliet. eñ aldꝰ worden die poer
ters nae een luttel tijts gheuredet.
Dese voerseide siluester doe hi noch
een waerlijc priester was soe sach
hi in sinen droeme een gulden cru;

te wt sinte franciscus monde gaen
dat tot inden hemel ghinck Ende
die siden vanden cruce die ghereyc
ten tot beiden siden die eynden der
werelt Dese priester die wort doe
bekeert ende hi volghede sinte fran
ciscus nae. ende hij liet die werelt.
Op enen tijt doe sinte franciscꝰ
in bedinghe was. so riepen die du
uel driewerven bi sinen name Eñ
doe hem franciscus antwoerde soe
seyde hij. ten is gheen sonder alsoe
groet in deser werelt wert hij beke
ret. god die vergheuet hem sine son
den. mer soe wye hem seluen doot
met sware penitencie hij en sel nem
mermeer ontfermenis vercrighen
mer sinte franciscus kende te hant
ouermits goods vertoninghe des
duuels bedrieghenissehoe dat hi hē
gaerne ī traecheyt hadde gebrocht
ende doe die duuel sach dat hi hem
alsoe niet verwinnen en mochte. so
seynde hij hem aen een groete beco:
ringhe van sinen vleysche Doe dz
sinte franciscus gheware wort. soe
dede hij sinen clederen wt. ende hij
slooch hem seluen met enen harden
coerde ende hij seyde Ny ezel broe
der di betaemt aldꝰ te bliuē eñ al
dus danige slaghen te ontfaen. mer
doe sine becoringhe niet van hem en
ghinck. soe ginc hij daer buten leg
ghen wentelen in enen groten hope
snees al naect Ende hi nam snee
ende hi maecte seuē locken als bal
len ende die leyde hij voer hem en:
de begonste hem seluen aen te spre:
ken eñ seyde sich dit meeste is dijn
wijf: ende die ander twee sijn dijn
sonē. ende die ander twee sijn dijn
dochteren. ende die ander twee sijn
dijn dienst ioncwiuē eñ dine kna
pen Daer om haest di. ende clede
di ende hem wāt si storuen vā cou
den. mer om dat menigerhande sor
ghe van hem luden pinighet soe die
ne een heer naerstelijck Ende aldꝰ
soe vloech die duuel wech van scā
den ende sinte franciscus louede go
de. ende hij ghinck weder in sijnre
cellen Op enen tijt doe sinte fran
ciscus ghebeden was vā leo den car
dinael. soe dat hij een tijt met hem
woende. soe quamen dye duuelen
op enen nacht ende si sloeghen hem
sere. ende doe riep franciscus sinen
gheselle eñ seyde hē Die duuelē sijn
ōs herē wrekers eñ die seynt hij ō
die sonders te castiē. mer ic en dēc
ke gheen misdaet ī mi die ic niet ge
betert en hebbe mit goods ōtferm
hartichеyt. mer het mocht geschien
dat onsen heer liet sijn wrekers co
men op mi die ic niet ghebetert en
hebbe met goods ontfermhartich:
heyt. ende om dat ic in groter ludē
houe byn: ende machschien om my
ne arme broeds die sijn hier of nz
wel te vredē want si wanen mach

schien dat ick hier van weelden oū uloeye. hier om so stont hi op wech vroech ende ghinck wech. Op enē tijt doe sinte franciscus in bedinghe was. soe hoerde hij opten vorste vanden huse een groete hoep duuelen loepen met grote gherufte Ende hi ghinc te hant buten eñ seghende hem ende seyde: gi duuelen ic segge v van goods weghen dat ghi voldoet in minen lichaem. soe wat dat v god gheoerloft heeft in my te doene. want ic salt gaerne lijden wāt ic gheen meerre vyant en hebbe dan minen lichaem. soe sel di mi wreken van mine vyanden om dat gi ouer mi wrake nemen sult van mine lichaem aldus soe voeren die duuelen wech met groeten scande Op enen tijt soe was sinte franciscus ghesel le op ghenomen inden gheeste. ende hi sach enen schonen setel onder die ander setelen vanden hemel die mz groter glorien was verciert. Ende doe hij wonder hādde wyemen dese schonen setel hyelt alsoe wert hem gheseyt Dese setel die was eens vā den princen dyer vyelen. Ende nv houtmense den oetmoedighen francisco Ende doe hij sijn bedinghe liet soe vraghede hij francisco ende seyde Vader wat dencket di van di seluen. Ende hi seyde my dencket dat ic een alten groten sonder ben Ende te hant seyde die gheest in des broeders herte. bekenne dattet een waer visioen was dattu sages want die setel die die houaerdighe ūlbes mz sine houaerdicheit daer ī wert verheuen die oetmoedighe met sine oetmoedicheyt Sinte franciscus sach in eenre bescouwinghe goods bouē hem gode ghecruust. ende hi prentede in sinte francisco die teyken van sijnre passien soe volmaectelijc dattet scheen dat sinte franciscus oeck ghecruust hādde gheweest. want hi wort gheteykent aen handen ende an voeten ende in sijn side mer naer stelick berchde hi dese teykenen van alre menschen oghen. mer nochtās soe saghense sommighe die wijle dz hi leefde. mer nae sinen doot soe saghense vele luden Ende dat dese teiken ghewarich waren. dat is verto net met vele miraculen ende wy sellender twee scriuen van dyen dye daer ghescyeden nae sijnre doot. In apulien was een man die rogerius hyet ende doe hi voer sinte frāciscus beelde stont. soe begonste hij te peynsden oft waer was dz sinte franciscus dese vijff teykenen van ōs heren passie ōtfinc of dattet was enighe bedryeghenisse of dattet sine broederen aldus versyert hādden. Doe hi dit in sijn herte peynsede soe hoorde hij te hant een gheluut als enen pijl vlieghende van eenre arm borst eñ hij gheuoelde dat hi swaer

lijcken ghewont was in sine lufter
hant mer doe hi in sinen hantschoe
gheen litteyken en vant. also toech
hi sinen hantscoen wt. ende hi sach
aen sijn hant een grote wonde van
een gescutte. eñ daer quam also gro
ten hetten wt dat hi van hetten ende
vā anxte waende te verderuen Eñ
doe hi berouwe hadde vā sinen ghe:
pense. ende ic beliede dat franciscus
hadde die vijf teykenen ouer twee
daghen doe hi franciscus aenghebe:
det hadde. bi sine teykenen so wert
hi ghenesen Int rijcke vā castelle
doe een man die franciscus seer yn
nich was te compleet wert ghinck
so wort hi ghehindt wt dwalinghe
ouermits laghen die daer ghema:
ket waren oūmits een ander mans
doot eñ hi wort daer swaerlick ghe
wont voer half doot Daer na quā
een ander ende stack in sijn kele een
sweert eñ om dat hijt niet wt trec:
ken en mochte also ghinc hi wech.
Ende al dat volc liep al omme tot
hem al roepende eñ si beweenden de
se man ouer doot Ende te midder:
nacht doe dese broederen te metten
luden. soe begonste sijn wijff te roe:
pen Here mijn stant op te metten.
wāt die clocken roepen di Ende te
hant hief hi sijn handen op eñ hi sce
ne yemant te wisen dat hijt sweert
wt toech Eñ siet daer sijt alle sagē
so wort dat sweert wt ghetogen eñ
verre gheworpen als oft een starck
man gheworpen hadde. eñ te hant
wort hi volmaectelic ghenesen Eñ
hi rechte hem op eñ seide. sinte fran
ciscus quā tot mi eñ leyde sine tey:
kenen op mine wonden. eñ hi besal
uedese mit soeticheyt sijnre teykenē
eñ also ghenas hi mi mit grote wō:
derlicheyt Dese twee lichten vand
werlt franciscus eñ dominicus wa
ren te roemen voer ostiense die na:
maels paus wort Ende die biscop
seyde hē waer om en maken wi vā
uwen broederen niet biscoppen ende
prelaten die and luden leren ī woer
den eñ in exempelen Hier of wort
grote ghescelle om te ātwoerden on
der dese twee heylighen Ende ten les
ten wort franciscus ūwonnen van
d oetmoedicheyt dz hi hē seluen af
terwert settede Eñ dominicus wort
verwonnen dat hi eerst bi ghehoer
samheyt antwoerde eñ aldus sey:
de dominicum Here mijn broeders
sijn in enen goeden staet verheuen
op dat sijt verstaen. ende na minen
macht en sel ic niet ghedogen dat si
and dinc hebben sellen in hope van
weerdicheyt Hier nae antwoerde
franciscus eñ seyde Here mijn broe
ds sijn daer om gheheten minrebroe
ders. om dat si niet en sellen begheren
meerre te werden. Franciscus
die simpel was als een duue. hi no
de alle creaturen ten loue goeds. eñ

hi predicte die vogelkijns. eñ si en
vloghen niet wech voer dat hiet hē
beual. Ende als hi predicte eñ die
swaluē songē eñ hiet hē verboet soe
sweghen si Neuen sijn celle te portu
nelle: soe sat op een vigheboem een
voghel die altoes sanc Ende sinte
franciscus stac sijn hant wt ende ri
epse ende seyde. Suster mijn come
tot my Ende dye voghel quam te
hant op sijn hant Ende franciscus
seyde. Suster mijn singhet ende lo
uet onsen heer Ende die vogel be:
gonste te singhen. ende hi en vloech
niet wech voer dat hyet hoor hyete
Op die stenen ghinc hi mit groter
waerdicheyt. om sinte peters ghe:
huechnisse die stene gheheyten is:
Eñ hi plach indē winter te gheuen
dē bien goet honich. om dat si van
armoeden niet steruen en soudē. hi
hiet alle die beestē broedrs Als hi
die sonne: ende die mane aensach
soe wort hi seer veruolt met groter
blijscappen Ende hi bat hem dat si
haren scepper minnen souden. Hij
verboet hē datmen ghene grote cru
ne en maecte ende seyde Ic will dz
mine broeders eē simpel teykē dra
ghen opt hoeft. Een waerlic man
was die sinte franciscus prediken
vant tot sinte seuerinq Eñ hi sach
als doe hē god vertoende dat fran:
ciscus gheteykent was met twee
swaerden seer blenckende als een

cruce Eñ dat een swaert ghinc van
sinen hoefde tot sinen voeten eñ dat
ander ghinc wederkeert vander eē
rehant tot die anderhant Ende als
dese man dit ghesien hadde. so wert
hi in berouwen eñ ghinc in die oer
dene eñ leefde in heylicheyt. Doe
franciscus ouermits wenē sijn ogē
cranc worden: ende hem sine broe
ders rieden dat hi hem wachten sou
de van screyen also antwoerde hij:
men sel niet verdriuen die vandin
ge des ewigē lichtes om die minne
van desen lichte dat wi gemene heb
ben metten vlieghen Eñ doe hē die
broeds dwongen dat hi die cranc
heyt sijns lichtes liet ghenesen Eñ
doe die meester een gloeyende yser
in sijn hant hadde so seyde franciscq
Mijn broeder vuer. wes mi nv
goedertieren ende ic bidde onsen he
re die di sciep dat hi mi die hetten
saft maect Ende doe hi dit seyde so
maecte hij teghen dat vuer een cru
ce. ende doemen hem dat yser ī stac
van onder sine oghen tot bouen si:
ne wijnbraeuwen. soe en gheuoel:
de hijs niet als hi seluer seyde Doe
sinte franciscus tot sinte vrbanus
woestine seer siec lach eñ hi gheuo
elde dat hē sijn natuer seer brac soe
eyschede hi wijn te drinckē Eñ om
dat daer gheen wijn en was soe ey:
schede hi water ende hi maecter een
cruce ouer. eñ tehant so wort dat al

so goet wijn Eñ doe hijt ghedronc-
ken had soe wort hi ghenesen Sin
te franciscus hadde lieuer laster vā
hem te horen dan prijs. eñ om dz hi
niet en woude datmen om sine hey-
licheyt verhieue so hiete hi van een
sine broeders dat hi tot hem segghen
soude onweerdelicke woerden hem
daer mede te bedrucken Eñ doe hē
die broeder al dede hijt node een die
kaerle hiet eñ een onwijs. ende een
huerlinc so wort franciscus verbli
det eñ seyde gode ghebenediende di
want du seggheste waer eñ dit be
taemt mi te horen. Franciscus en
woude niet so sere bouen sijn als on
der. noch soe sere niet onder sijn als
onderdanich sijn Ende hier om al-
so gaf hi ouer dz ghemeen amboch
te ende eyschede een gardiaen. ende
wies wille hi in allen dinghen we-
sen woude Hi plach oeck den broe
der daer hi mede ghinck ghehoersa-
micheyt te belouen eñ te houden als
enich broeder teghen ghehoersaem-
heyt ghedaen hadde. ende hi des be-
rouwenisse hadde so dede franciscus
sinen caproen int vuer werpen om
die ander daer mede te verueeren.
ende als die caproen een wijl tijts
int vuer gheleghen hadde. soe dede
hise wt trecken eñ den broeder we
der ghuen Eñ alsmen den caproen
vten vuer toech soe en was hi niet
verbarnt Op enen tijt doe francis-
cus ghinc doer die broeke van ve-
necien ende hi daer vant een grote
cudde van voghelen singhende. soe
seyde hi tot sinen ghesellе Onse sus-
teren die voghelen louen horen seep
per. coemt gaen wi onder hem ende
laet ons onse ghetide mede singhen
Ende doe si onder die voghelen qua
men so en vloghen si niet wech. mer
om dat die voghelen so sere songen
so en consten si die een den anderen
niet horen. Ende franciscus seyde
suster voghelen swighet ghi tot dat
wi onsen heer onse ghetiden gheseyt
hebben Ende die voghelen sweghen
te hant tot franciscus ghedaen had
de Ende doe gaf hi hem weder oer-
lof te singhen ende te hant so begon
sten si weder te singhen Franciscus
wert eens ynnichlick ghenoet van
enen ridder Ende doe seyde hi hem
broeder gaet herwert. doet dat ick
di rade eñ biechte dinc sonden wāt
du selste haestelic anderswert eten.
Ende dese ridder dede te hant sinen
raet ende ordinierde sijn huys ende
hi dede salighe penitencie Ende doe
si ter tafelen waren geseten. so starf
die ridder te hant Op enen tijt doe
sinte franciscus vant een grote me
nichte van voghelen. so gruete hise
recht off sijt verstaen hadden ende
hi seyde hem ghi broeders mijn vo
ghelen ghi sijt sculdich veel te louē
uwen scepper die v ghecledet heuet

metplumen. eñ vloghelen ghegheuē
heeft mede te vlieghen: ende v verle
ent heeft die suuerheyt vand' lucht
ende v voedet sonder v besorghen.
Eñ die voghelen begonstē doe horē
hals teghen hem wt te recken. ende
haer vloghelen te ontluken: eñ hoer
becken te ontdoon: ende naerstelic
op hem te sien Ende hi liep in dat
midden van hem ende ghenakedese
met sinen rocke. nochtans en vloe
ghen si niet wech voer dat hi hē al:
len gaf oerlof wech te vlyen Doe
hi te castelle vā almaer predicte. eñ
men niet ghehoren en conste om die
gherufte vanden swaluwē die daer
woenden. soe seyde hi hem susteren
ghi swaluwen het is nv tijt dat ic
spreke: want ghi hebt ghenoech ge
seyt ende ghesproken. swighet tot
dat ons heren woert gheeyndet is
ende te hant so swegden si Doe sin
te franciscus doer ampulien ghinc
soe vant hi inden weghe een groten
boerse mit ghelde. Ende doet sine
gheselle sach soe woude hise nemen
om den armen te gheuen Mer fran
ciscus en lietet niet gheschien eñ sey
de Du en moghes niet nemen dat
dijn niet en is. mer doet sijn gheselle
ymmer nemen woude: alsoe badt
sinte franciscus een luttel ende hye
te hem dat hi die buerse name mer
daer was een slanghe gheworden
voer dat ghelt. Doe dit die broe
der sach so ontsach hi hem mer om
dat hi ghehoersam woude sijn. soe
nam hi die buerse meter hant. en:
de te hant soe quam daer een groot
serpent wt Ende sinte franciscus
seyde goods knechten en is dz gelt
niet anders dan die duuel ende een
slanghe vol venijns Een broeder
die sere becoert was peynsede had
de hi yet dat sinte franciscus ghe:
screuen had met sijnre hant dat dan
die becoringhe van hem vlien soude
mer doe hi in ghene sins sinte fran
ciscus segghen woude soe riepen sin
te franciscus op enen dach ende sey
de hem. Lieue kijnt brenghe mi
parkelment ende ynt. want ic wil
goods lof scriuen. Ende doe hijse
ghescreuen hadde seyde hi. Nem de
sen brief ende houten naerstelic tot
dijnre doot. ende altehant vlooch
die becoringhe van hem. Dese sel
ue broeder peynsede doe sinte fran
ciscꝰ sieck was. sich onse vāder na
ket sinen doot. ende het soude mi een
groot troest wesen hadde ick nae
mijns vāders doot sinen rock Eñ
nae een corte tijt soe riep sinte fran
ciscus desen broeder ende seyde Na
minen doot soe gheue ick di minen
roc dat hi dine si. Doe sinte fran
ciscꝰ te alexandrien ī lombardien
gheherberghet was met enen eerba
ren man. soe bat hem die goede
man dat hi omt ghebot der ewan:

gelien eten soude van al datmen hē
voer setten soude Eñ doe sinte fran
ciscus oerlef gaf tot sine ynnicheyt
so ghinck die man eñ bereyde enen
capoen. Ende doe si aten soe quam
een onghelouighe ende bat aelmisse
om gode Ende doe franciscus ons
heren naem hoerde so seynde hi hem
sijn ghebenedide stuc vāden capoen
Dese onghelouighe behielt dat hem
ghegheuen was Ende des anderen
daghes doe franciscus predicte. soe
toende hijt eñ seyde. siet wat vley:
sche dat desen broed at die ghi eert
voer heylich. wāt dit gaf hi mi gis:
ter auont. mer doe scheen dz stucke
vanden capoen een stuc vissches te
wesen eñ alle die luden berispten hē
voer een sot Ende doe desen onghe:
louighe dit wiste alsoe scaemde hi
hem eñ bat van hem verghiffenisse
ende doe wortet weder vleysche doe
die sonder hem seluen bekende Op
eē tijt doe franciscus ter tafelen sat
eñ si spraken vā onser lieuer vrou
wen ende hoers liefs kints armoe:
de. so stont sinte franciscus op van
der tafelen seer suchtende eñ al we:
nende so ghinck hi sitten op die eer:
de Hi woude datmen groete weer:
dicheyt dede den priesters handen
dien ghegheuen is dat si goods li:
chaem consacreren Ende daer om
plach hi dicwijl te segghen waert
dz sinte laurencius quame vanden

hemel. eñ ic hem eñ een ander pape
ghemoete ic soude eer des papen han
den cussen ende tot sinte laurencius
soude ic segghen Sinte laurencius
ontbeyde mi. want des papen han:
den hebben ghehandelt den godes so
ne ende hebben ghecreghen macht
bouē alle menschelicheyt Sinte frā
ciscus dede veel teykenen miraculen
binnen sijn leuen. want dat broet
dat hi ghebenedidet had ghenas ve
le luden ende siecken Hi verwan:
delde water in wijn. ende een siecke
die daer of dranck ghenas te hant
Ende hi dede veel miraculen. Doet
sine doot nakende was soe was hi
langhe sieck. ende hi dede hem leg:
ghen op die eerde. Ende daer dede
hi alle die broederen tot hem verga
deren Ende hi leyde op elcken ende
benedidese. eñ hi gaf hem elcke een
brocke broets alsoe onse here dede
een witten donredach also hi plach
soe node hi te loue sijns sceppers al:
le creatueren. want die doot die
alle die luden ontsien ende hate die
vermaende hi tot goods loue. ende
ghinc hoer blidelic te ghemoete en:
de noedse tot sijnre herberghe ende
seyde Mijn suster den doot moet
welcome syn. ende ten lesten gaff hi
sinen gheest Ende een broeder sach
sine siele op varen in een ghelikenis
se van eenre sterre ghelijc die mane
in groetheden ende ghelijck der sons

nen in claerheden Een minister vā den broederen die augustinus hiet in dat lant laborroes die doe lach in sinen leste: en die langhe sijn spra ke verlozen hadde: hi riep doe haes: telic ende seyde. Ontbeyde mijns vaders ontbeyde mijns: wāt ic co me te hant metti Ende doe hem die broederen vraechde waer om dat hi dat riep soe seyde hi. En siet ghi niet dat ick sie dat onsen vader sin te franciscus ten hemel vaert ende doe starf hi te hant ende volghde sinen vāder Doe een vrouwe die sinte franciscus in ynnicheyt ghe: hadt hadde doot was. ende die pa pen ende die clercke omtrent haer haer stonden ende haer ter aerden doen soeden. alsoe wechtde haer dz wijf op ende si riep een vanden pa: pen die omtrent haer haer stonden ende seyde Vader ick wil biechtē want ick was doot ende in enen swaeren kercker ghworpen om dat ick niet ghebiecht en hadde eē sonde die ick seggghen sal Mer om dat sinte franciscus voer mi bat soe was mi ghegheuen ende ghecorloft dat ick weder in minē lichaē comē soude om die sonde te biechten En de als ick die sonde ghebiecht heb: be. soe sal ic voer v allē weder sier uen En als si ghebiecht hadde en ghrabsolueert was soe sterf si wed Die twe broederen baden enē man

enen waghen te lenen soe antwoor de hij van onweerden Ick soude lieuer eer ick en v lende twee van v luden met sinte franciscus villen mer hi wort hem pensede ende ver: sprack hem seluen ende hem bewu wede dese blasphemie. ende hij ont: sach goods gramscap Ende te hāt wort sijn soen siec ende sterf Ende doe hij sach dat sijn soen doot was soe wentelde hij op die eerde al we nende soe riep hij aen sinte franciscus en seyde Ic bent die di dieso: de dede du soudeste mi ghslaghen hebben. daer om ghif mi nv weder dat ic ynnichlic bidde dattu mi ghe nomen hebste ō dat ic blasphemeer de Ende te hant stont sinen soen op en seyde Doe ick doot was so leyde mi franciscus doer een nauwe lan: ghen donckeren weeh en ten lesten settede hi mi in een scoen groen velt Ende daer nae soe seyde hi mi keer weder tot dinen vādr. want ic en wil di niet langher houden Een arm man was schuldich een rijck man en hi bat hem dat hi hem sinē tijt verlangen soude om sinte fran ciscus wille Mer die rijke ātwoer de hem houeerdelic ende seyde Ick sal di in sulcken stat sluten daer di sinte franciscus ende nyemant an: ders en sal moghen helpen Ende te hant leyde hi hem in een yseren kar ker. ende te hant quam daer sinte

franciscus ende ontbanten vanden yseren eñ verlosseden vanden kare: ker ende leyden in sijn huys Een vā der was die sinte franciscus leuen ende sine miraculen lasterde. Ende op een tijt doe hi dobbelde soe seyde den ghenen die daer omtrent ston: den van sothede ende van onghelo uichede Of franciscus een sant is so moeten wijf oghen comen op die tarlinghen. eñ te hant soe quam op elcken tarlinc ses oghen Ende tot die ene sothept dede hi die ander en de seyde Jst oec waer dat dese fran ciscus oec eē sant is so moet huden mijn lichaem vallen ende verslagen werden mitten sweerde. Mer is hi ghen sant so moet ic ontgaen son der dese Doet spul ghedaen was om dat sijn bedinghe soude werden in sonden. soe dede hi een sinen neue onrecht. ende den neue die begrep een sweert eñ stac sijn oem in sinen buyck eñ doden te hant. Een man was die wel nae sijn been verloren hadde. soe dat hi hem niet weren en mochte eñ seyde. Sinte franciscus helpt mi eñ ghedencke mijn ynnich heyt eñ den dienst die ic di ghedaen hebbe. want ickt hebbe di ghenoert op minen ezel ende ic hebbe dine hey lighe handen ende dine heylighe voe ten ghecust. ende siet ickt steune van gweten pinen Ende te hant open: baerde hem sinte franciscus mit een palstere die houen een cruchte hadde Ende daer mede tastede hi die ste: de die hem seer was. ende sijn swel ling wt ende hi ghenas te hant en de wort ghenesen mer een litteyken vander cruchten bleeff altoes staen de op die stede tot een teyken. ende mit dese cruchte so plach sinte fran ciscus altoes sijn letteren te teyke: nen Jn ampulien soe was een emi ghe dochter van gweten luden ghe: storuen Ende die moeder die sinte franciscus seer ynnich was si was bi na van wouwen verdoruen En: de sinte franciscus openbaerde hoer ende seyde Ey wene niet want dat licht van dinen oghen dat doot is ende dattu beweenste dat sal di we der ghegheuen worden mit mine be: dinghe. Die moeder hadde hier in betwouwen. ende en liet hoer dode li: chaem niet wt draghen. mer si aen riep sinte franciscus name. ende si hielt hoers dochters hant. ende si stont al ghesont op Een kint was doot gheualle wt een veynster vā een palase in die stat van trauennen Ende doemen sinte franciscus aen: riep. alsoe wortet wedt leuende Een broeder jacob vā ratinen voer op een tijt mitten broedern ouer een riuier Ende doen si ten lande ghe comen waren dwoghe. ende doe hi hem bereyde om wt te gaen soe keerden dat schip omme ende hi viel in dat

water ende hi verdranc Ende doe die broeds an sinte franciscus rie-pen dz hi verlost werden mochte eñ hi oec in sijn herte sinte franciscus so quam dese voerseyde broed gaen al opten gront als off hi opt lant gheweest hadde. eñ hi greep dat scip dat daer verdroncken was ende brochtet te lande Ende sijn clederen en waren niet nat. noch een dropel waters en quam aen sinen clederen niet.

E

In ticilien der heyligher mar-telaren dach placidus eutici-us eñ noch ander xxx.

In smirnea sinte trasee biscop dach wies dat vijfte boec d kercke liker hystorien ghetughet.

In walschlant te valencijn sin te appollinaris biscops dach wies leuen ouerclaer was ĩ doechden eñ sijn doot mit teykenen eñ wonder verciert wort.

Anthisiodorum der heyligher tweer ghebroederen eñ susteren fir-matus dyaken eñ flauiana jonc-frouwen dach Ende noch.

F

In capua der heyligher mar telaren marcellus castus emi lius eñ saturninus dach.

Opten seluẽ dach sinte sagaris martelaer eñ biscop van laodicien dese was een van sinte pauwels a-postels oude discipulen.

In walschlant te aginno sinte fides d heyliger joncfrouwen dach oũmits wies exempel sinte capra-sius totten strijt der martelien ghe-ghestarct wort Ende ꝛc̃.

G

Te romen ten weghe tot appia in sinte balbinen kerchof sin te marcus paus eñ confessors dach

Inder prouincien die augustia eufratesia hiet der heyligher marte laren sargius ende bachus onder maximiaen den keyser van welc-ken bachus soe langhe mit nuwen pesericken gheslagen wort thent al le sijn lichame doer blouwet was en de hi inder belidinghe christi sinen gheest gaff Mer sargius wort in yseren pijnliken noethelden ghesloten Ende doe hi inden gheloue cristi stantachtelic volherde so wort die sententie ghegheuen ende wort ont hoeft.

Opten seluẽ dach marcellus eñ apuleus die oũmits sinte peter den apostel symon den gokelaer aft lie ten eñ gauen totter leer d apostelen eñ daer na ond aureliaen den raets man die crwen d mr̃telien õtfingen

ende waren begrauen niet ver van der stadt van romen.

¶ In augusta eufratesia sinte julia der heyligher joncfrouwen dach die ond marciaen den rechter hoer martelien veruulden Ende noch.

A

Des ouerheylighen ouden symeons dach diemē ind ewāgelien leest dat hi den heer ontfinc in sinen armen.

¶ In thessalonien passie des heylighen martelaers dach sinte demetrius dach die maximianus die keyser doe hijt tvolck leerde mit glauien gheboet te doersteken ende mit sodanighen eynde veruulde hi sijn gloriose martelie.

¶ Inder stadt hyspalis sinte peter martelaers dach.

¶ Int lant van lansdunen sinte benedicta d heyligher joncfrouwen dach eñ martelaerster.

¶ Opten seluē dach sinte pelagien die sondersche hiet.

¶ Te cesarien d heyliger joncfrouwen sinte reparata die onder decius den rechter mit siedende loet ouergoten wort Ende doe mit barnenden lampen hoer borsten ofgebrant waren ende hoer inghedomte gheopent doe si oec enen gloyenden ouen verwonnen hadde veruulde si ten laetsten hoer martelie mit ofhoudinghe hoers hoefts.

¶ Belisie sinte amator confessors dach Ende noch &c.

Die legende van sinte pelagia.

Pelagia was die voerbarichste joncfrouwe van anthiochien ende si was rijcke eñ vol van goede ende alte schone van lichame van ghewāde houeerdich ende hoemoedich. ende ydel van menigherhande. ende si was onreyn van herten ende onreyn van lichame. Op een tijt doe si doer die stadt leet mit groeten ghesinne ende mit groeter houerdyen. soe dat aen hoer niet en was dan gout ende siluer eñ duerbaer ghesteente Ja so werwert dat si ghinck dat si die lucht veruullede mit menigherhande roecke van crude Ende voer hoer eñ after hoer quamen veel joncfrouwen eñ kinderen die oeck voerbaerlijck ghecledet waren Ende doe nomius die biscop van helipoleos dat nv damiata hiet sach dese joncfrouwe also begonste hi seer te wenen dz si mere neersticheyt hadde ter werelt te behaghen dan hi gode dede Ende hi viel opter eerden ende hi sloech sine aensichte ende hi maecte die eerde nat mit sinen tranen ende seyde. Hoghe god verghif mi mijn sonden

want die cyerheyt van enen daghe
des ghemeyn wijfs heeft bouen ghe:
gaen al mijns leuens naerstichеyt
Here en laet mi niet confuust wer:
den van dit ghemeyne wijf voer dē
aensicht dijnre groeter vreseliker
moghentheyt. Dat wijf heuet hoor
verciert metter hoechster naerstich
heyt omme artsche ghenoechte En
de here ick hebbe op gheset te behae:
ghen di die ontsterflijc biste Ende
ouermits myne versumenysse en
hebbe icket niet volbrocht Ende hi
seyde totter ghenen die by hem ston
den Voerwaer segghe ic v dat god
dit ghemeen wijf teghen ons bren:
ghen sal ten doemsdaghe. want sy
verciert hoor soe naerstelic om hoer
minres te ghenoeghen Ende wi ver
rokelosen ons ghenoechlijck te wa
ken den hemelschen brudegom Doe
hi dit gheseyt hādde soe wort hi sla
pende. eñ hem dochte dat een swar
te stinckende duue op hem vlooch
daer hi misse dede Ende doe hi beuo
len hādde dat dye cathecumine wt
ghaen souden alsoe voer dye duue
wech. ende si quam weder naeder
misse Ende doese dye bisscop ghedo
pet hādde in dat water soe quam
si daer claer wt ende reyne ende su:
uer ende blenckende ende si vlooch
datmēse niet ghesien en conste Doe
hi ontwaec was. op een tijt daer
nae soe ghinc hi ter kercken eñ pre

dicte. ende pelagia was daer ende
si begonste rouwich te werden. soe
dat si hem bryeuen seynde met enen
bode ende seyde. Den heylighen bis
scop goods iongher ende pelagya
des duuels ioncster biste waerlijc
gods iongher. die om den sonderen
wille vanden hemel ghecomen is.
alsoe ic ghehoort hebbe soe ontfanc
mijn sonderster dye berouwe heeft.
Ende hij ontboet haer weder. Ick
bidde di dattu mijn oetmoedicheyt
niet en becoerste. wāt ic ben een son
dich mensche wiltu werden behou:
den. soe en selstu mi alleen niet sien
moghen mer du selste mi onder die
ander sien. Ende doe si tot hem ghe
comen was voer vele andere luden
soe begreep si des bisscops voeten.
ende si weende bitterlijc ende seyde
Ick ben pelagia die zee der quaet:
heyt die vol vloeden van sonden bē
Ic bin dye dyepheyt des verlies.
Ic bin die verslindige eñ een stric
ke der sielen Ick hebber veel bedro
ghen. mer nv gruwelt mi van allen
Doe vraechde hoor die biscop ende
seyde Hoe hyetste Si seyde. vā mi
ne gheboerte hiet ick pelagia. mer
om die cyerheit van mine clederen
soe hietmen mi margareta Doe ōt
fincse die biscop goedertierlic ende
settede haer salighe penitencie ende
hij leerdese naerstelic in goods vre
sen ende hij doeptese Ende dye du

uel riep daer eñ seyde. o groete ghe
welt dat ic nv lide van desen ouer
ouden man o ghewelt o quãde out
heyt dit is die vermaledide dach d̃
du mi in contrarie biste ende hebste
mi benomen minen hope. Op enen
nacht doe pelagia lach eñ sliep. soe
quã die duuel tot hoer eñ wectese
eñ seyde tot hoer Vrouwe margari
ta. wat quãde dede ic ye. en vercier
de ic di niet mit alle rijcheden ende
glorien. segghe mi dat bidde ick di
waer in dat ic di bedroeft hebbe eñ
ic sel di te hant ghenoech doen Eñ
ic bidde di dattu mi niet of en gaet:
ste op dat ic voer die kerstenie niet
te scande en worde Mer si seghende
hoer eñ blies opten duuel ende doe
voer hi wech Eñ opten d̃den dach
soe vergãderde si al dat si hadde eñ
gaft den armẽ Na die tijt so vloech
pelagia wech des nachts van daer
dattet nyemãt en wiste ende quam
ten berghe vã olyueten. eñ daer nã
si een heremijts leuen an eñ oec een
heremijts abijt an eñ woende in eẽ
cluse eñ diende daer gode in groter
abstinencien Eñ si wert daer alte
seer vermaert. eñ si dede hoer hietẽ
broed pelagius Hier na sende die
biscop archidyaken te iherusalem
wert om die heylighe steden te ver:
soeken Eñ die biscop seyde hẽ. als
hi die heylighe steden versocht had
de dat hi dan vraghen soude om een
monic die pelagius hiete eñ dat hi
hem v̄sochte. want hi waer een ghe
warich gods knecht Eñ doe die dy
aken dit ghedaẽ hadde soe kendenẽ
pelagia mer hi en kende hoer niet.
om dz si vermagert was vã sober
hede Pelagia seyde hem hebdi enẽ
biscop Hi seyde jae ic here Si seyde
hẽ hi bid voer mi wãt het is weer:
lic ihesus cristus apostel Die dya:
ke ghinc van daer eñ hi quam op:
ten d̃den dach wed̃. mer doe hi voer
die dore clopte. ende nyemant en
was daer diese op dede. soe stack hi
dat veynster op eñ sach dat si doot
lach. Ende hi liep ende seydet den
biscop Ende doe quã die biscop eñ
die clergye eñ die monicke. om dz
si desen heylighen man sijn wtuaert
doen souden Ende doe si sinen licha
me vter clusen gebrocht hadden so
vonden si dattet een wijf was eñ si
haddens groot wonder eñ si danc:
ten gode sere ende si begroeuen desen
lichaem seer eerlicken Si starff op
ten achsten dach van october Int
jaer ons heren twee hondert ende
tneghentich.

G

Graham patriarken dach.
Te parijs d̃ heyligher mr̃
telaers dach dyonisius biscop rus
ticus priester eñ eleutherig dyaken

die vanden heylighen paus clemēs
jn walschlant ō prediken gheseint
wort ende totter voerscreuēre stede
quam daer hi dat beuolen werc een
deel iaren vuerliken volbrochte eñ
ten lesten van fescenninus den rech
ter te samen mit sine ghesellen mit
ten swaerde ghedodet. sijn martelie
veruolde

¶ Ten juliam ten weghe tot clau
dium sinte dominus martelaers
dach onder maximiaen den keyser
Dese doe hi woude die ůwoetheyt
der persecucien ontulien so wort hi
thans veruolghet ende mittē sweer
de onthoeft. Ende nam ouermits
der gracien goods sijn eyghen of ge
sneden hoeft vand eerdē eñ drocht
vander stede sijnre onthoeftdinghe
also veer als eē worp van enen ste
ne is ende starf glorioselic.

¶ Item sinte gislenus confessoers
dach ¶ Ende noch veel andere hey
lighe martelaren confessoren ende

Die legende van sinte dyonisius.

Dyonisius die wert tot cristꝰ
gheloue bekeert by sinte pau
lus. hi hiet ariopagia vā eenre stra
ten daer hi in woende want ariopa
gus was dye strate daer maers tē
pel in stont want die van athenen
hyeten elcke strate na den god dye
men daer in oefende. Eñ die straet
daermen mars in oefende hiet ario
pagus Eñ die strate daermen paui
in oefent die hyet panopagus. Eñ
aldꝰ hyeten si elcke straet na haren
god Mer ariopagus dat was die
meeste straet. want daer was der
edelre luden hof eñ die scolen vandē
liberalen constē In dese strate woē
de dyonisius die meeste philosophe
ende om dat hij soe hoghe vanden
godlijcheyt ende soe vol scheen. soe
hyetmen theosephe dat is gode sma
kende. Ende met hem was oeck ap
polliphanus sijn gheselle in phyloso
phie. Daer waren oeck epicuri dit
waren phylosophen dye seyden dat
ter menschen salicheyt was. allene
inder weelde vanden lichame Ende
daer waren stoyci die seiden dz die
salicheyt ware inder sielen doechden
Opten dach dat onse here ghepassijt
was doe dye duusternisse waren
ghemaect ouer alle die werelt so en
mochten die phylosophen die te a:
thenen waren niet vinden bi natue
ren waer bi dit gheschien mochte.
want dz die sonne verginc dz was
teghen dye natuer. om dat die ma
ne was bykant teghen der sonnen
als aen die ander side des hemels.
want die sonne pleget allene te ver
gaen daer sonne eñ mane vergade
ren dz is in die nuwe maen Ende
die mane was doe xv. daghen out
eñ si begonste te brekē eñ si was ů

re vander sonnen Ende oec pleghet die sonne te vergaen alder werlt ho re licht nz te benemen Ende oec en mach die sonne drie vren lanc niet vergaen Mer dz die sonne hier al le die werelt hoer licht benam. dat seyt lucas ō dat hi die een heer was van alle die werlt ende oec van al datter in is van noot was Eñ om dat dese sonne oec vergaen was in egypten tot eliopolim Ende om dz oec te wonen eñ in gryeken eñ dat minre azyen was Dat die sonne ū gaen was te womē seyt otosio Doe onsen heer aenden cruce gheslaghen was soe wort alten gweten eertbe uinghe al die werlt doer eñ die ste nen scoerden inden berghen eñ een groot deel viel vanden steden daer ned mitter eertbeuinghe Eñ opten seluē dach vand sester vren ūghine die sonne eñ die dach wort verwā delt i nacht also datmē die sterren anden hemel sach Dese doncsterheit was oeck in egypten. ende dit seyt dyonisius i enen brief tot apollo phanq Alle die werelt doer so was die doncsterheyt ghestwyt. tot dat die sonne wed quā tot hore midde waert vanden hemel off van horen lope Daer wi philosophe onse regu le off hebben ghenomen Eñ doe wi vonden dat die sonne doe niet gedo ghen en soude dat oeck harde open baer was. soe wort mijn hert ver ertoghet in onstadicheden om dat ic noch niet en wiste die heylighe hey melicheit van al die grote dinghen O apollophane die spieghel vā le righe biste. wat selstu ymmermeer vā deser heymelicheit screuē mogen Eñ daer op ghestu mi godlikee re den eñ nz mēschelic ūsinnen O goe de dyonisiq dit sijn die ūwandelin ghe vā godlike werken Efter screef hier of dyonisius tot policarpe eñ sprect vā hem eñ van apollophane eñ seyt alog Wi waren beyde te ethi opolim. eñ daer saghen wi ende alle die gene die bi ōs waren vergaet dat die mane teghen die sonne sat. Eñ wi saghen efter dz si tegen die natuer van noen totter vespertijē recht wed die sonne of gheset was Wi sagen i orientē ō sonnen ūgaen eñ si quā totten eynde vand sonnē ganghe Daer na keerde si wed nz in dat selue ghebrekte. mer wedsins soe trectse hoer nae die rechte linie. Want dyonisius was doe ghenarē mit apollophane in egypten tot e thiopolim om astronomie te leren. Eñ daer na quam hi wed vā daer Dat dese sonnen vergaen i azyen was dat seyt eusebius in sijn cron ken eñ seyt dat hi las inō ethyken scriften dat doe was i bethunia dz minre azyen is. dat doe was gwete eertbeuinghe eñ doncsterheyt van ō sonnen jae meer dan ye was Eñ

dat ter sester vren die sonne verwā
delt wort in duuster nacht soe dat
mē die sterren an den hemel sach eñ
die aertbeuinghe werp veel husen
neder in sena een stat van betunien
Alsoe mē leest ī scolastica hystoria
soe worden die philosophen mit de-
sen daer toe ghebrocht dat si seggē
mosten die god der natueren doget
Mer men leest andersijns dz si sey
den Of die ordinācie d natueren sel
ūgaen of die elementen sijn gebon
den of god d natueren doget eñ dye
elemēten hebben daer compassie op
Men leest elwert dat dyonisiq sey
de Dese macht die wi verwonderē
si beteykenen dat dat ghewarighe
lichte alle die werelt toe comen sal
Doe makeden die van athenen dese
gode een outaer ende si screuenre de
se tytel bouen. Den onbekenden go
de. want op elcken outaer was de
se tytel ghescreuen wat gode toe be
hoorde bewijsende Ende als si hem
woude offeren holocaust eñ victime
soe seyden dye phylosophen. Hi en
heuet ons goet niet te doen mer gi
sult voer hem knyelen ende gi sult
hem bidden want hij en wil gheen
offerhande van beesten mer ynnich
heyt van herten Doe sinte pauwels
tot athenen ghecomen was. soe dis
puteerden teghen hem dye epicurij
ende die stoyci. Ende sommighe vā
hē luden seydē wat wil desen woer

den saeyere segghen Andere seyden
het schijnt dat hij enen boetscappere
is van nuwen duuelen Ende si ley
den tottē philosophen straten om dz
si daer sine nuwe leringhe soude ōt
faen Ende si seyden Du hebste ons
een eenrehande nuwen dinghen in
onsen oeren ghebrocht. ende daer
om soe wyllen wy weten wat dat
is. want dye van athenen en de-
den anders nyet sonder te horen of
te segghen altoes yet nuwes Ende
doe sinte pauwels der goden outa-
re hādde ghesien. ende doe hi onder
die ander outaers des onbekenden
godes outaer ghesien hādde. soe sei
de hi totten phylosophen Dyen ghij
niet en kent ende oefent. Dese boet
scap ick v den ghewarigen god die
hemel ende aerde ghemaect heuet.
Daer nae seyde hij tot sinte dyoni
sius dye dat bet ghleert was dan
die andere O dyonisi wie is die on
bekende god Dyonisius seyde hem
dat is die warighe god dye onder
dye goden niet vertoent en is. mer
hij is onbekent. mer hi sal comen
in die werelt die hier nae comē sal
ende hi sal ewelijc regnerē Paulq
seyde. weder is hi mensche of gheest
Sinte dyonisius seyde. hij is god
eñ mensche. ende daer omme is hij
onbekent. want sine wandelinghe
is alleen inden hemel Paulus seide
hem. hij is dyen ick ghepredict heb

be die neder gecomen is vanden he
mel. ende vleysche ontfaen heuet.
ende ghedoot was ende opten der:
den dach verrees vander doot Doe
sinte dyonisius noch mit paulo dis
puteerde soe ghinck doer die strate
een blijnt man Ende te hant seyde
sinte dyonisius tot paulus sietstu
desen blinden In dijn goods name
so doet dat hi siende wort. ende wor
det hi siende soe sel ic ghelouen mer
om dattu hier toe niet en selste seg:
ghen van gokelye die du mach la:
ten ghescien. die conste daerment
mede doet soe sel ick di scriuen die
manier vanden woerden. ende dese
woerden selstu tot hem segghen In
ihesus name die gheboren was van
eenre maghet die ghecruyst was.
ende ghedoot ende verresen is. ende
ten hemel gheuaren is in dies na:
me so wert siende Mer om dat pau
lus woude datmen gheen quaet ver
moeden hebben en soude. soe seyde
hi tot sinte dyonisius dat hi seluer
dese woerden seyde Ende dyonisiq
die blinde beuolen hadde mit dier
seluer woerden dat hi siende wert.
so wort hi te hant siende Ende dyo
nisius dede hem eñ sijn wijf eñ al si:
ne ghesin dopen Eñ aldus wort hi
drie jaer lanc van paulus gheleert
eñ wert ghemaect biscop van athe
nen Eñ daer predicte hi so neerste:
lic dat al die stat eñ een groot deel
van dien lande tot cristum bekeer
de Men seyt dat paulus dese dyo:
nisium openbaerde dat hi gheboert
hadde inden derden hemel alsoe dat
wel schijnt dat dyonisius openba:
ret in veel steden Ende hier om dis:
puteerden dyonisius vanden yerar
cien d̄ enghelen eñ van horen ordi:
nen ende van horen ambochte alsoe
claerlic datmen wanen mocht dat
hi oec inden derden hemel gheuoert
hadde gheweest eñ dat hijt seluer al
ghesien hadde. Hi hadde den gheest
der prophetien alsoet wel schijnt in
een brieue die hi tot johannes ewā
gelist sende int pathmoes. daer hi ī
elenden gesent was wāt hi prophi
teerde dat hi weder van daer comē
soude eñ seyde Verblide di waerli:
ke gheminde vāden ghenē die waer
lic minlic is. begheerlic is. ende lief
lick is du seer gheminde Du selste
werden ghelaten vter wachten die
in pathmoes is Ende du selste we
der in azyen keeren. ende du selste
maken cristus nauolgers. ende du
selste leueren den ghenen die di nae
comen sellen Dyonisius was daer
onse vrouwe starff alsoe als hi sel
uer scrijft Eñ doe hi hoerde dat pe:
trus eñ paulus inden karcker ghe:
leyt waren te roemen van neroene.
soe ordinierde hi onder hem een bis
scop. eñ ghinc te romen om hem te
versoeken. mer doe si ghedoot wa:

ren. ende clemens paeus ghewor-
den was soe seynden clemens ī vrā
rijc Ende hi gaf hem te gheselscap
rusticum ende eleuterium Ende doe
hij aldus gheseynt was soe quam
hij te parijs: ende hij bekeerde daer
vele luden ten gheloue ende stichte
daer vele kercken: ende sette daer
in clercken van alrehande ordinen.
Hi hādde soe grote gracie van gode
doe der afgoden bisscop dicwijle on
der dat volc teghen hem groete ghe
rufte maecte: ende dattet volc dic
wijle wt liepen mit horen wapenen
om hem te doden te hant als si hem
aensaghen dat dan hoor gramscap
verghinc ende si vielen voer sijnen
voeten of si worden alsoe veruaert
dat si vloghen. Mer doet die duuel
sach soe hādde hijs nijt dat sine oe-
feninghe daghelicx minrede: ende
dat die heylighe kerc daghelics was
sende was van ghelouighe luden.
Daer om becoerde hi domiciane dē
keyser ter wreetheyt dat hi een ghe
bot gheuen soude: dat soe wye eni-
ghe kersten vonde dz hi hem dwon
ghe te offeren of dat hijse pijnde mz
vele tormenten Hier om wort dye
proest of die rechter vā roemen tre
canius gheseynt te parijs Ende hij
vant dyonisium den volc preken
de. ende thant dede hi hem vanghen
ende slaen eñ bespien ende bespottē
ende mit starcken yseren spannen

eñ deden voer hem brenghen mz rus
tico ende mit eleutherio. Ende doe
si vromelic voer hem stonden. ende
si ghedurich waren int gheloue. siet
doe quam daer een edel vrouwe en
de seyde dat hoor man van dese go-
kelye bedroghen waer. Ende men
seynde te hant om horen man. ende
doe hi in cristo gheloue durich was
soe dootmen hem Ende xij. ridders
sloeghen dese heylighe luden. ende
daer nae leydmense met een groot
hoep yser in een swaren kerker En
de des anderen daghes soe leydmen
dyonisiū naect op enen yseren roes
ter. ende daer leytmen vuer ond en
de daer sanc hi onsen heer ende sey
de Dijn sprake is seer vuerich ende
dijn knecht heuet dat ghemynt:
Daer nae namen si hem ende wor-
pen voer wrede beesten die alte seer
verhonghert waren. Ende doe sij
wredelijck op hem quamen loepen.
soe maecte hij een cruce tegens hem
ende doe worden si alle goedertiren
Ende doe worpmen hem in een glo
yende oeuen. mer dat vuyer dat en
deerde hem niet ende ghinc wt Doe
naghelden si hem aen een cruce ende
daer wort hi seer ghetorment. ende
men deden weder of. ende men ley-
den met sinen ghesellen. ende mit ve
le kerstenen in een sweerlike kerker
Ende daer dede hij misse. eñ doe hij
den volcke onsen here gaf soe open

baerde hem onsen here ihesus xpūs
met groter claerheyt eñ nam broet
ende gaft hem ende seyde Mijn lie:
ue vrient nem dit. want met mi is
dijn loen alte groet Hier nae alsoe
brochtmen dyonisiū voer den rech
ter. ende men pijnde hem wed met
nuwen tormenten Ende men sloe
gher daer drye hoefden of met by:
len neuen den afgod marcurius om
dat si ghedurich bleuen in dat ghe:
loue Ende tehant stont dyonisius
lichaem op. ende hi nam sijn hooft
tusschen sine armen Ende met een
enghels gheleyde. eñ met een groot
licht dat voer hem ghinc so droech
hi sijn hoeft twee mylen van parijs
dat is van daer si onthooft waren
Ende dat hiet der martelarē berch
tot dat sijn hooft ende sinen licha:
em nv rust. Ende daer soe hoerde:
men doe alsoe soeten sanc vandē en
ghelen. alsoe dattet vele luden hoor:
den ende worden ghelouich. Ond
welcken was larsia des rechters
wiue dye riep dat si kersten was.
Ende si wort te hant onthoeft van
den quāden. eñ si wort in hoor sel:
ues bloet ghedoept Mer haer soen
die nisbius hiet die diende te romē
onder die keysers Daer nae quam
hi weder te parijs: ende wort ghe:
doept ende ghinc in een religioen.
Eñ om dat die onghelouighe sagē
dat die kersten rusticum ende eleu:
therium begrauen souden soe dede
hise verdrencken ī die zeyne Mer
een edel vrouwe node die ghene ten
eten die die lichamen voerden. ende
doe si aten soe deden si die lichamen
heymeliken stelen eñ dedese in haren
acker grauē Eñ doe die veruolgin
ghe op hilt soe dede sise wt grauen
eñ groefse bi dionisius Si waren
ghepassijt Int jaer ōs herē xcvi on
der domitiaen den keyser Eñ dyo:
nisius was xc iaer out doe hi sterf

Exempel

Int iaer ons heren viij: C: Eñ
xij. in ludowicus tiden die des key
sars michael legaet was: soe dro:
ghen si onder and ghiften tot ludo
wicus die des groten kaels soene
was dyonisius boeken vander ye
rachien die vtē griex ī latine gerect
warē Eñ die boekē waren mit gro
ter bliscap ōtfaen Eñ op die nacht
wordē ī sñ kerc xix. siekē genesen

Exempel

Doe sinte regulus die bisscop
van orliens misse dede Ende hij der
apostelen naem ghenoemt hadde in
der stille vander missen soe noemde
hi daer dese drie martelaren namē
tot dyonisium rusticū eñ eleutheri
um Eñ doese die bisscop ghenoemt
hadde doe hadde hijs groet wonder
wāt hi waende dat si noch leefden
Eñ te hant sach hi sitten opten cru
ce vanden outaer drie duuē die an

hore borste dese drie maertelarē na
me ghescreuen hādden mit versche
roden bloede Ende doe verstoent
hi dat die drie santen doot waren

Exempel

Int jaer ons herē v C eñ xliiij
soe was een coninc van vrancrike
die danghebrecht hiete die langhe
voer puppinum regneerde Dese
hādde dyonisium van sijnre ionc-
heyt in groter ynnicheyt want als
hij ontsach dat dotarius sinē vad
gram was so ghinc hi in dyonisiq
kercke Ende doe dese heylighe co-
ninc doot was so wert een heylich
man vertoent. dat sijn ziel ten oer
del gheuoert was. ende vele heyli-
ghen beteghen hem dat hy vele van
hoer kerke beweft hādde Eñ doe
die duuelen sijn siel ter pijn wert
trecken woude. soe qnam daer toe
sinte dyonisiq eñ mit sine bedinge
wert hi verlost vander pinen. ende
sijn siel quam weder tot sinen
lichaem. ende hi dede penitencie
Die coninc clodoneus ondecte on-
weerdelic sinte dyonisius lichaem
ende hi brac hem een been van sinē
arme ende droechtwech eñ te hant
wort hij verwoet

C

Loth propheten abrahams
broeders soens dach.

In populonien sinte carbonius
biscop eñ confessoers dach.

Te creten sinte pinitus die on-
der die biscoppen oueredel was en-
de in sinen scriften recht als in een
spieghel sijnre ghelijcheyt een leuen
de beelt liet.

Te colen sinte gereoens marte-
laers dach mit noch ander iij^c ende
xviij die ī maximiaēs des tyrans
persecucie voer die waerheit eñ god
dienstichеyt verduldelic den sweer
den hoer halse onder deden.

Inden lande der seluer stādt ter
stede die xsancten hiet sinte victor
martelaers dach ende noch ander
iij^c ende xxx.

In verona der heyligher marte
laren cassius ende florencius mit
noch ander vij.

In brytaengen sinte paulinus
biscop Ende noch ꝛc̄.

Die legende van sinte iereon en
de victor mit hoor ghesellen

Die keyser dyoclesianq seyn
dede sinen gheselle maximia
num teghen dat walsche lant daer
dat volc rebel eñ wedhoerich was
den roemschen rijc. eñ gaf hē mede
tot sinē hulpe eē legioen volcs dz
is ses dusent ses hondert eñ ses en
de tsestich ridders van orienten co
mende wt ene groter stat ghenoēt

thebea die om hore grotichheit hadde
hondt poerten. eñ ghelegen was op
ten riuier die nylus ghehetten is. eñ
coemt vten paradyse daer die heyli
ghe apostel sinte jacob die minre dz
gheloef cristi ghepredict hadde Van
dese stadt waren dese voerseyde rid
ders genoemt thebei. eñ waren goe
de kersten menschen die ontfangen
hadden dat kersten gheloef vanden
heylighen biscop vā iherusalem zal:
da ghenoemt. welcke oeck van die
eertsche vad marcellinus paus doe
si te romen quamen also si inden ge
loue waren gheuestiget dat si lieuer
inder martelien steruen souden dan
dat heylighe gheloef of te gaen dat si
ontfanghen hadden. Doe dese mit
maximiano eñ mit een groot heer
van volcke ghemenget van onghe:
louighen eñ ghelouighen menschen
te samen ouer dat gheberchte gheco
men waren eñ ghenakende den wal
schen lande Ende maximianꝰ ver:
nam dz een edel man ghenoemt ca
rausius hem settede teghen dz roem
sche rijc. eñ dat dede hi omtrent den
walschen lande eñ der sassen. so sen
de hi een deel van sijn heer ouer den
rijn ende gaf hem mede die edele he
ren ende hertoghen van dat thebeeu
sche volck die ghenoemt waren ge
reon victor cassius florentius ende
malusius. welcken volghende wa:
ren die salighe scaer der kerstenre

ridderen Hier en binnen als maxi
mianus quam aen dat gheberchte.
so dede hi sijn volck rusten ende set:
tede enen afgod ghebiedende dz een
yghelic van al sinen volcke sinen
afgod elck bi sonder sacrificie doen
soude mit groter feestelicheyt Ende
als dit aldus ghesciede so was die
edel hertoech sintegereon mit sinen
volcke verbi gheleden Ende ůstont
vanden bode die tot hem vāden key
ser ghesent was dz die heylighe her
toech mauricius mit sinen legioen
Legioen is een scaer volcks van
ses dusent ses hondert ende ses en
de tsestich menschen die alle den af:
goden niet offeren off aenbeden en
wouden Ende daer om den tienden
man van sinen volcke eenwerf eñ
anderwerf ghedoot was ende dat
die keyser voert een ghebot hadde
ghegheuen datmen alle die and die
niet sacrificeren en wouden doden
soude soe waermense vinden moch
te Als dan die heylighe man mau:
ricius mit sinen ghesellen alsoe ghe:
doot waren. ende die dienres des
doots ghecomen waren tot een stat
ghenoemt verona die gheleghen is
opten rijn. soe vonden si daer die
principael ridders cassium eñ flo:
rentium mit sijn ander vroeme rid
ders vand seluer starkelicheyt des
gheloues ende noch veel ander mit
hem vand seluer scare. mer nz van

der seluer vasticheyt des gheloues.
Ende als si bekenden dat dese voer
seyde ridderen cassius ende florenci
us mit horen seuen ghesellen waren
vanden volcke dat wt oesten ghecomen
was so begonden sise wredelic
ken te hantieren ende te vragen vā
dat heylighe gheloue welke si hoeche
licken belieden ende en wouden dat
niet versaken. Ende als si aldus
gheuonden worden volstandich en
de van horen ghesellen die te voren
om dat heylighe gheloef ghedoot wa
ren noch mitten wille hoers herten
noch mitten belieden hoers monts
niet scheyden en wouden. so worden
si om cristus naem onthoeft Hier
na soe quam dese wrede dienre des
doots alsoe gheringhe als die fame
tot sinte gereon eñ sijn gesellen di:
er waren iij^c eñ xviij die mit een ge
loue der waerheyt ghewapent wa:
ren. eñ waren nochtan eē weynich
voer die nauolghende veruolgers
eñ dootslagers ghegaen inden cam
pen eñ pleynen velden der stat van
colen al daer si wachtende waren.
die glorie der martelien eñ maectē
malcander starc eñ volstandich te
bliuen oec inden doot ī dat heylighe
gheloue Ende als die ghene die vā
den keyser ghesent waren om die te
doden saghen dat in hem luden noch
wille en was vāden gheloue te gaen
noch oec hem seluen te ůweren mer
meer vonden stantaftichеyt den na
me cristi te belieden daer offerde hē
die edel hertoch gereon mit sijn ghe
sellen gode een willighe offerhande
Eñ die felle veruolghers doden die
heylige mānen eñ bebloedicht sleep
ten sise ouer dz velt eñ worpen die
heylighe lichamen in een put die se:
re groot was Ter wilen dat dit ge
schiede so vertoech dat heer dat den
heylighen man sinte victor ůuolge
de tot een stat hiet xsanten daer si
hoer tenten ned sloegen op eē groen
velt daer die bloedige mēschen qua
men eñ sloeghen doot den heylighen
man victor mit sijn ghesellen iij^c eñ
xxx eñ worpen die heylige lichamē
inden broeke eñ sloten Op die selue
tijt doe wt den moeriaenschen lande
dattet meeste deel is vā affrica veel
ridders ghesent worden den keyser
van romen om te bedwinghen dat
rebelle walsche volc so wortet daer
oec gemartelijt iij^c eñ lx moeriaen
sche martelaers om dat kersten ge
loue mit sinte gereon eñ mit sijn ghe
sellen die oec hoer ruste eñ hoer ewi
ghe memorie ghenomen eñ ghecorē
hebben in die heylighe stādt van co
len die dat heylighe gheloef vā sinte
maternꝰ den heyligen biscop eerst
onfangen heeft dz daer om. doe een
goede ghewoent ghecomē is dz die
heylighe martelaer. gereon victor
cassius florenciꝰ mit horen gesellen

die in drien steden ghemartelijt sijn. eñ eerlike onthouden datmen hoer vierdach alle op enen dach houdet eñ het nochtan nz seker en is. of si op enen dach ghemartelijt sijn Na maels heeft die vrouwe helena constantinꝰ des keysers moed ter eren des heylighen martelars sinte gereon mit sijn ghesellen getymmert een scone kercke mit blenckende metale eñ wondliker manieren verciert eñ men seyt dz die kerc getymmert is sonder enich hout of ander materie die lichtelike verganclic is. eñ blencket mit een gulden scijnsel dat vãden borghers vã colen ghenoemt wort ter gulden martelaers.

Exempel

OP een tijt was die heylighe bisscop euergisbis die dde na seuerijn seer ghequelt vã groten hoeft sweer eñ ghinc tot sinte gereons kercke om sijn ghebet te spreken eñ began dat versikel Exultabunt sancti in gloria. dz is te segghen die heyligẽ verbliden hem ind glorien Ende ter stont antwoerde hem een stemme vter croft daer die heylighe lichamẽ laghen Letabuntur ĩ cubilibꝰ suis dz is si sellen ůbliden in horen slaep cameren Also dat die heylighe bisscop hoerde seer wort verblijt ĩ gode eñ nam vand eerden dier steden eñ leydse op sijn hoeft Eñ ter stont wort hi ghesont vãden hoeftsweer.

D

TRanslatie des heylighen vaders augustijn biscop eñ confessoer.

In thersim die hoeftstadt in cicilien der heyligher martelaren dach taracus probus eñ andronicus die onder dyoclesiaens persecutie langhe tijt mit versalwinghe des kerckers ghepijnt waren eñ der dewerue mit menigherhande pinen eñ tormenten ondsocht ind belijnghe cristi den seghe hoerre martelien onder maximiaen den rechter vercreghen hebben.

Inden dorp vilcasino passie der heyligher martelaren nycasius bisscop eñ sijnre ghesellen quirinus eñ pientie die van sinte clemens den paus mit sinte dyonisius twoert gods te prediken den walen ghesent waren. eñ in ůuolghinghe fescenig des rechters die glorie hoerre martelien vercreghen.

In scotlant sinte tanithus abt dach Ende noch ꝛc.

E

TE rauennen ten weghe laurentina sinte hidistus martelaers dach.

In affriken der heyligher confessoren eñ martelaren iiij dusent ix^c

ende lxxvi onder heymericum den coninc dese doe si waren d heyligher kercken priesters dyakenen ende biscoppen soe verselleden si hem die scaren der ghelouiger menschen En de worden om die belidinghe d ker stenre waerheyt in een gruwelicke ellende der woestinen ghesteken en de heylichden hoer martelie ten laet sten mit menigherhande crucinghe. Onder welcken waren cyprianus eñ felix sondlinghe priesters ons heren.

¶ In syrien sinte eustachius prie sters dach.

¶ In barri sinte epyoens pries ters dach Ende ꝛc̃.

F

IN twāda sinte carpus sinte pauwels apostels discipels dach.

¶ In spaengen der stadt corduba passie der heylighen faustinus janu arius eñ marcialis. die eerst inden recraem ghecruyst daer na doe hoer wijnbrauwen hoer oren ende hoer noestriken of ghesneden waren en de hoer ouerste tanden wtghebro ken soe veruulden si ten lesten hoer martelie mitter passie des vuers.

¶ In anthyochien sinte theophi lus eens oūgheleerden mans dach dese was die seste die dat bisdom d heyligher kercken nae sinte peter hielt.

¶ Te calcedonien sinte marcellus adrianus eñ marcus dach.

¶ Te toers sinte venancius abts dach Ende noch ꝛc̃.

G

TE roemen ten weghe aurelia sinte calixtus paus eñ mar telars dach dese dede alexander die keyser onder langhe hoede pinigen eñ daghelics mit stocken slaen Ten laetsten so wert hi wt den veynster daer hi in bewaert wort ghewor pen ende verdiende die victorie sijn re seghe.

¶ Inder stat tudertina sinte fortu natus biscop eñ confessoers dach die in die bose gheesten te veriagen mit gracie der onghemetenre crach ten blenckede.

¶ Item d heylighen saturninꝰ eñ lupus dach Ende ꝛc̃.

Die legende van sinte calixtus

CAlixtus die paeus was ghe passijt ond alexand den key ser Int jaer ons heren ij^c eñ xxij om wies wercke dat hoechste deel vā romē ūbarnt wort eñ jupiters gulden lufterhant wort ghesmoutē Doe quamen alle die biscoppen vā

den afgoden tot alexand den keyser
eñ seyden datmen die afgoden die
gram waren mit offerhande te vre-
den moste setten of soenen Eñ doe si
opten donredach vroe offerden. eñ
die hemel claer was so wort mitter
blixem verbarnt vier papen vāden
afgoden. eñ jupiters outaer wort
verbarnt so dattet volc van romen
buten die mueren vloech Doe dit
palmacius die prouoest hoerde dz ca
lixtus mit sijn clercken heymelike
oū die tyber hielt so bat hi datmen
al die kersten vter stat verdriuen
soude om dz die stat daer mede ghe
suuert soude worden Ende doe pal-
macius dese mach ontfaen hadde.
so voer hi mit sijn ridders tot calix
tus wert. mer si worden alle blint
Eñ palmacius ontboet dit die key
ser alexander Doe gheboet alexan
der dat opten woesdach al dz volc
vergāderen soude eñ marcurio offe
ren. om dz hi van desen dinghen āt
woerde gheuen soude Ende doemen
dit dede so wort een maghet roepen
de vanden tempel die juliana hiet
eñ beseten was vanden duuel ende
seyde Calixtus god is een ghewari
ghe god ende een god eñ hi is gram
op onse goden Doe dit palmacius
hoerde so voer hi ouer die tyber tot
ter stede vā rauennen tot calixtum
Ende hi dede hem dopen eñ sijn wijf
Doe die keyser dit hoerde soe dede
hi hem halen eñ leuerden simplicio
den senatoer. om dat hi hem goed-
tierlic vraghen soude om dat hi seer
orbaerlic waer om die ghemeen sa
ken Ende palmacius was ghedue
rich in bedinghe eñ in vasten eñ sim
plicius quam tot hem eñ hi beloue
de conste hi sijn wijff ghenesen die
lam was so soude hi ghelouen Ende
doe palmacius voer hoer bat so wort
si genesen eñ si liep tot palmacium
eñ seyde Dope mi in cristus name
die mi bi mijn hant nam eñ toech
mi op Doe quam calixtus ende do
pedese mit simplicio horen man eñ
mit veel ander luden Doe dat die
keyser hoerde so dede hise alle ontho
ueden die ghedoept waren Ende hi
dede calixtus vijf daghen houden son
der eten of sond drincken. mer doe
hi sach dat hi doe noch te vromer
was so dede hi hem alle daghe slaen
Ende daer na soe dede hi hem enen
steen aen binden ende deden doer een
veynster in een put werpen mer as
terius die pape nam sijn lichaem
vter put eñ groefen in calipodius
kerchoff.

A

TE colen der heyligher marte
laren moermannen drie hon
dert ende lx dese waren vter heyli-
gher legioen d thebeen eñ veruulden

mit horen leydsman gregorius bid
seluer stede den loep hoers strijts.
¶ Te romen ten weghe aurelia sin
te fortunatus dach.
¶ Te lyoen opten won sinte anty
ochus biscops dach. Dese doe hi
strenghelike ghedient hadde d hoec
heyt des biscopeliken staets daer hi
toe ghecomen was so vercreech hi
dat rijcke der hemelen.
¶ Inder meyerie van riemen sin:
te basolus confessoers dach.
¶ In capua der heyligen lusus en̄
fortunatus dach Ende noch.

B

In affrica ij^c heyligher marte
laren dach ende lxx die te sa:
men ghecwent waren Ende d hey:
ligher martelaren martianus ende
satirianꝰ mit horen tween ghebroe
deren die inder persecucien vā wan
dalien onder gerisicus den arriaen:
schen coninck voer stantachticheyt
kerstenre ewe eerst mit knoepach:
tighen cluppelen gheslaghen waren
en̄ ten been toe ghescoert Ende doe
si veel tijts dusdanighe tormenten
gheleden hadden en̄ des anderen da:
ghes altoes ghesont waren worden
si ten lesten in ellende versendet en:
de mitten voeten an hollende waghe
nen ghebonden en̄ also ond doern:
achtighen steden d bosschen worden
si te samen gheboden te doden. Mit
hem is oec ghepassijt sinte maxima
die heylighe joncfrouwe.
¶ In almangē sinte gallus abts
dach en̄ confessoer dese was in scot
lant gheboren en̄ rust in sweden.
¶ Inder meyerie van barri sinte
ambrosius dach.
¶ Item sinte saturnijn en̄ nereus
dach mit noch and iij^c en̄ lxv En̄.

C

In anthiochien sinte herons
dach discipel des heyligē mr̄
telaers sinte ignacius Dese wort
na hem biscop ghemaect en̄ als een
goddienstich nauolger des weges
sijns meysters wort hi minner cris
ti gedodet voer dz beuolen vie sijns
volcks.
¶ Ind stat aransica sinte floren:
tijn biscop dach dese was mit veel
doechden ūciert en̄ rustede ī vreden
¶ Te nycomedien d heylighen vic
tor alexander ende marianus dach
Ende noch ander ꝛc̄.

D

Sinte lucas ewāgelisten dach
dese was out lxxiij jaer en:
de hi starff in bithinien vol des hey
lighen gheestes wies ghebeente in
dat twintichste jaer des keysers

constantiq te constantinopolen ghe
crwent wort.

¶ Opten seluen dach sinte asclepi-
ādes biscop van anthiochien. dese
was een vanden ouerclaren gheta-
le der beliers die onder decio ghepas
sijt waren.

¶ Te romen sinte triphonien dach
dese was decius des keysers wiue
eñ wort van sinte justijn ghedoept
ende starf des anderen daghes ende
voer totten heer.

¶ Inder meyerie van beluaes sin
te justus martelaers dach.

¶ Item sinte alexander eñ victo-
ren dach Ende noch ꝛc̄.

Die legende van sinte lucas ewan
gelist.

LUcas was wt syrien vā ghe
boerten ende hi was van an
thiochien meyster vā medicine En
de sommighe segghen dz hi was een
vanden lxxij jongheren. Mer om
dat iheronimus seyt dat hi was d̄
apostelen jongher ende niet ons he-
ren Ende alsoe een glose seyt dat hi
onsen heer mede volghede doe hi pre
dicte mer na syn verrisenisse wort
hi bekeert Daer bi ist bet te ghelo-
uen dz hi niet en was vanden lxxij
jongheren mer sommighe waenden
dat Ende hi was also volmaect en
de van alsoe goeden leuen tot gode
wert eñ tot sinen euen kersten. eñ
tot hem seluen eñ tot sinen dienste
Ende ō dese vier bescheydenheyt so
is hi ghescreuen dz hi vier aensich-
ten had dz is eē menschen aensicht
eñ een leeus aensich een ossen ende
een aern want elc vanden vier die
ren hadde vier aensichten also eze-
chiel bescrijft Ende hoe dat wesen
mocht laet ons mercken Merct e-
nich dier dat een viercant hoeft he
uet als een viercant hout Eñ laet
ons mercken in elcke siden van vie
ren een aensichte dat is een voer eñ
een after ende in beyden siden elck
een Des menschen aensichte stont
voer ter rechter side een leeu ende
ter lufter side een calfs aensichte eñ
after des aerns aensicht Men seyt
dz die aerns bouen die ander was
dat was om des voersteken hals
welcke halse ghelanghet wort also
inden aern Eñ daer om seytmē dz
die aern bouen die ander ware Eñ
elc van dese vier beesten hadde vier
vloghelen want ō dat elc dier vier
cant was so hadden si op elcke hor-
ne een vloghel Bi dese vier beesten
sijn die vier ewāgelisten beteykent
eñ elc hadde vier aensichten want
si screuen van goods menscheyt vā
sine passie ende van sine verrisenis-
se ende oeck van sine godheyt. mer
nochtan hadde elc ewangelist sijn
sonderlinghe toe screuen aensichte

ouermits eenrehande eyghen dom.
alsoe jheronimus seyt: soe is sinte
matheus beteykent bi den mensche
want hi scriuet sonderlinghe christus
menscheyt. Ende lucas is beteykent
bi dat calf: want hi bescriuet
van cristus priesterscap. Mercus
is bediet byden leeu. want hij
scriuet van cristus verrisenisse wāt
alsoemen seyt: soe bliuen der leeuwen
ionghen doot leggende tot opten
derden dach toe. ende opten derden
dach. dan so werden si verwreckt
metten breyschen vanden leeuwen.
Johannes is beteykēt bi den aern
want hij screef hogher dan die and
van die godlicheyt Eñ cristꝰ daer
si of scriuen Hi was oec in hem seluen
dese vier want hi was mensche
gheboren vander maget maria Eñ
hi was eē calf inder offerhande sijnre
passien Eñ een leeu in sijnre verrisenisse
Eñ eē aern in sijn opuaert
Bi dese vier aensichten daer lucas
bi beteikent is also die and ewangelisten
sijn soe verstaetmen hoe hij
in die vier manieren was gheordineert.
want bi des menschen aensichte
verstaetmen hoe wel dz hi geordineert
was tot sinē euen kerstē
die hi leerde mit vele redenen. ende
mit saftmoedicheyt aen hem toech
ende mit mildicheden voede Bi des
aerns aensichte verstaetmē dat hij
wel geordineert was te gode wert

want hij aenscouwede gode int bescouwen
mitten oghen sijnre verstādenisse
Ende hi wert ghescarpt inden
bec mitten craft van goeden ghepeynse.
want die aern is van scarpen
sien. soe dat hi sonder pine mz sine
ogen in die sonne siet. ende daer
hi hoghe bouen die zee vlieghet. soe
siet hi die visschelkijns in die zee.
Ende als sinē bec te cromme wert
om dat hij hem niet letten en sal soe
stect hi hē eñ plompten op een steen
ende alsoe wert hi goet mede te eten
Als hi verbarnt is vander hetten
der sonnen soe vliet hi haestelijck in
een riuyer. eñ daer mede verioghet
hi Die hetten der sonnen verdriuen
die donckerheit van sine oghen. ende
verlicht sine vloghelen By den
aensichte vanden leeuwe verstaetmen
dat hi wel gheordineert was
tot hē seluen. want hi was edele in
wandelinghe vā goede seden eñ wetende
in dien dz hi scuwede die verradenisse
sijnre vianden. eñ hi was
ghedoechsam om dat hi hādde mede
liden opten bedroefden. want dye
leeu is een edel dyer. want hi is coninc
van die dieren Hi is oec wetende
want hi doet of sine voetstappen
mz sinen starte als hi vliet dat
men niet en vinde. Hi is oec ghedoghende.
want hij heuet den vierden
dach rede Biden aensichte vāden ossen
verstaetmē dz hi wel gheordine

ret was om sine officie dz was die
ewangelie te bescriuen. want hi be
scrijft verlanc voertgaende want
hi begonste van des voerlopers ge
boerte ende van cristus gheboerte
eñ van sine kintsheyt eñ hi ghinck
also allencken voerwert tot hi ghe
passijt was Hi begonste wijsselick
nae die ander twee ewangelisten.
want dat si after lieten dat veruul
lede hi eñ dat si volcomelic ghema:
ket eñ gheseyt hadden dat liet hi af:
ter Hi gheduerde opten tempel eñ
sijn offerhande. ende dat schijnt in
sijn beghin eñ in sijn middewert eñ
in sijn eynde. want die osse is een
swaer beest eñ hi heuet sijn clauwē
ghedeelt Ende daer bi verstaetmen
sijn ondscheydenheyt Hoe dz sinte
lucas in dese vier wel gheordiniert
was. sellen wi noch bet vinden op
dat wi sijn leuen ontsien Hi was
eerst gefundeert tot gode wert In
drie manieren wert die mensche ge
ordineert tot gode wert Alsoe ber
nardus seyt dat is mit begheerten
mit ghepense eñ mit meninghe Die
begheert sel wesen heylich. ende dat
ghepense suuer. ende die meninghe
gherechtich. Hi hadde heylighe be:
gheerte. want hi was vol vanden
heylighen gheest Hier of seyt ihero:
nimus inden prologus op lucas. hi
starf in bitinia vol vanden heyligē
gheest Ten anderden hadde hi suuer

ghepense want hi was suuer van li
chaem eñ van herte eñ daer in mar
ketmen suuerheyt des ghepenses.
Ten derden hadde hi oec rechte me:
ninghe wāt in al dat hi dede sochte
hi goods ere Van dese twee seyt ihe
ronimus in die prologus ond die
apostelen werck hi gheduerde in su
uerhede sond misdaet Hier in was
hi suuer god te dienen dz is hi soch
te gods ere Ende in dit was sijn me
ninghe gherechticheyt Ten andden
was hi wel gheordnieert tot sinen
euen kersten want wi sijn gheordi
neert tot onsen euē kersten als wi
hē wel doen dat wi hē sculdich sijn
Richardus vā sinte victor seyt dat
drie dinghen sijn die wi onse ūmo:
gen eñ onse weten eñ onse wille eñ
dat vierde machmen daer toe doen
dat is doen Wi sijn hē sculdich onse
vermoghen in hulpe eñ onse ken:
nen in raden eñ onse wille ī begeer:
ten ende onse doen in diensten. hier
ī was sinte lucas wel geordiniert
want hi gaf eerst sijn euen kersten
sijn vermoghen in hulpe. want in
alle moyenisse soe was hi sinte pau
lus. ende hi en ghinc niet van hem
ende hi was hulpe der predikinghe
Als hi scrijft tot thimotheo lucas
is alleen mit mi in dien dat hi seyt
mit mi verstaetmen dat hi sijn hul:
per was ende beschermer. ende hoe
dat hi hem bi stont. eñ in dien dat

hi seyt allene merctmē dz hi hē vro
melic bi stont. Ten anderen gaf hij
sijn euen kersten sijn weten in rade
want doe gaf hij hem sijn weten in
rade. doe hi screef tot sijn euen kers:
ten oerbaer der apostelen leringhe
ende der ewangelien. Alsoe hi sel:
uer hier of oercondet scriuende tot
theophile diē hij der apostelen werc
screef. Hoe hij sijn euen kersten
sijn te bekenuen gaf dat is openba
ret in een woert dat sinte jheroni:
mus seyt in een prologus: want
sine woerden is eenre siecker sielen
medicine Ten derden gaf hi hem si
nen wille in begeerten. ende dat is
oec daer bi dat hij hoor ewelijke sa
licheyt begheerde. Sinte pauwels
tot collocenses V gruete lucas dye
meester van medicinen. dat is uwe
salicheyt begheert hij. Ten vierden
gaf hi hem sijn doen ī dienste. eñ dz
merctmen in dien dat hi onsen here
die hi waende te wesen eē pelgrim
ontfinc in sine herberghe. eñ hi de:
de hem alle dienst vā godliker wer
ken eñ minnen. want hij was cleo
phas geselle alsoe somighe seggē doe
si ghinghen in emaus Eñ gregori:
us seyt oec al seytmen elwert dat:
tet een ander was Ten derden was
hi wel gheordineert tot hem seluen
want barnerdus seit dat drie din
ghen sijn die een mensche wel ordi:
neren tot hem seluē eñ dien heilich
maken. dat is sober eten. gherecht
werc goddienstich sijnde Ende ele
van desen drien is in driē ghedeylt
van sinte barnaer do. dat eten sel so
ber wesen. op dat wi ghesellic suuer
lijc ende oetmoedich leuē Die daer
gherechtich sal wesen op dat si ghe
rechtich is onderscheydich eñ profi
telijc. Si sal gherechtich wesen in
goed meninghe. ondsceydich bi ge
maticheden. eñ profitelic ouermits
stichtinghe Dye minne sal ghedien
tich wesen op dat wi gheuoelen dat
god almachtich is. ende alre wijste
eñ die hoechste in de echden. soe dat
wi ghelouen dat onse craft ghehol:
pen wert van sine crafte. ende dat
onse wijsheyt bi sine wijsheyt wert
ghebetert ende dat wi ghelouen dat
onse quaetheyt wort verheuen bi si
ne doget In al dese was lucas wel
gheoerdineert Eerst was sine lijf:
tocht sober. ende dat in drie manie
ren. want hi leuede suuerlijc. want
jheronimꝰ seyt. dat lucas nye wijff
noch kijnt en hādde. Ten anderen
leefde hi ghesellijc ende dz merctmē
in dien dat hij van hem seluen seyt
ende van cleophas als voerseyt is
in luca: twee vanden iongeren gin
ghen in dyen daghe. want ghesel:
licheyt merctmen daer in. twee ion
gheren dat is wel ghemaniert Ten
derden soe was hij oetmoedich tot
sijn euen kersten wert Ende die oet

moedicheyt marctmen in dat. om
dat hi sinen gheselle name cleophas
screeff eñ sinen name sweech want
sommighe segghen dat hi sinen na=
me sweech van oetmoedichede Ten
anderden soe hadde hi gherechtighe
wercken. ende dat werck was ghe
rechtich bi meninghe. ende het was
onderscheydich bi ghematicheyden
Ende daer bi alsoe was hi ghelijck
den osse die sinen clauwen deylt eñ
daer is onderscheydenheyt bi betey
kent Het was profitelic ouermits
stichtinghe. want hi was sijn euen
kersten soe profitelic dat hem alle
menschen lief hadden Eñ daer om
hieten paulus daer bi alre liefste eñ
seyde V gruete lucas die alte liefste
meyster van medicine Ten derden
had hi een goddienstighen sin. wāt
hi gheloefde. wāt in sijn ewangelie
seyt hi dz god bouen al machtich is
eñ bouē al wijs is eñ bouē al goet
is Vanden twee eersten seyt hi in
die ewāgelie. si verwonderden in si
ne leringhe want sine reden waren
in machte Vanden derden seyt hi
oec inden ewangelie Nyemant en
is goet sonder god allene Ten vier
den was hi oeck wel gheordineert
tot sijn ambocht dat was die ewā
gelien te bescriuen Hier ī wast open
baer hoe hi gheordiniert was tot si
ne ewangelie want sijn ewangelie
is verciert mit veel waerheden eñ
veruult mit veel orbaerlicheden eñ
si sijn verciert mit veel waerheden
eñ minlicheden eñ sijn gheuestighet
mit veel personen waeractighe ghe=
tughe Ten eersten sijn sijn ewange=
lie verciert mit veel waerheden Die
waerheyt is drierehande dat is vā
leuen van leringhe eñ van gherech=
heden Die waerheyt des leuens is
dat hande ende tonghe ghelijck sijn.
Die waerheyt der gherechticheyt is
dat sententie ende sake ghelijck sijn
Die waerheyt der leringhe is dat
dat dinc eñ die verstandenis daer
of ghelijck sijn Mit dese drie waer
heden sijn sijn ewangelien mede ver
ciert ende in sijn ewangelie so is de=
se drierehande waerheyt gheleert.
want lucas toent dat cristus dese
drie waerheden in hem hadde Ende
dat hise den volck leerde. want hi
toent dat cristus dese drie waerhe=
den hadde biden orcontscap vā sijn
wedsaken Also hi scrijft īden ewā
gelio. meyster wi weten dattu waer
achtich biste ende leerste Siet hier
die waerheyt vand leringhe eñ du
en neemste gheen personē wt Siet
hier die waerheyt vand gerechtic=
heyt. eñ du leerste goods wech ind
waerheyt Siet hier die waerheyt
des leuens want een goet leuen is
goods wech Ten eersten soe toent
hi dat xpristus dese drie waerhey=
den leerden in sijn ewangelie want

eerst leert hij daer in dye waerheyt
des leuens Ende dat is in dien dat
mē goods gheboden hout. Lucas
Du selste minnen dinen heer dinen
god: doet dat eñ du selste leuen Itē
wat sal ic doen op dat ic dz ewighe
leuen besitte Eñ daer volget Du be
kenste dye gheboden. du en selste
nyemant doden Ten anderen leert
hi die waerheit der leringhe. Ende
daer om seyde hi tot sommighe dye
dese leringhe veronwaerden eñ ver
keren Wee v die tiendet mente. ende
alrehande coel. eñ gaet ouer goods
ghebot Ten derden leerde hi die wa
reheit d gherechticheyt Lucas Ghe
uet den keyser dat des keysers is.
eñ gode dat gode is Item brenget
mine vyande voer mi die nz en wil
de dat ic regyere bouen hem eñ doet
se herwerts. Item daer hij scriuet
vanden doems dage daer hi den qua
den segghen sal. Gaet alle van my
die quaet hebben ghedaen. Ten an
deren soe is sijn ewangelie veruollet
met groter oerbaerlicheyt want hi
diese screef was een aersater om te
bekennen dat hi ons daer mede al
te oerbaerlijck medicine bescriuet.
Want medicine is drierehande dat
is vermakende onthoudende ende
beterende. Ende lucas die toentet
in sijnre ewangelien dat dye hemel
sche aersater ons dese drye medici
nen scenckende. want die medicijn

die vermaket is die die siect ghene
set. ende dyt is penitencie dye alle
sieken gheneset. Hi seyt dat die he
melsche aersater ons dese medicine
gaf doe hi seyde ghenese die onure
dighe herten ende prediken die ghe
uanghen verlatenisse Ic en bin nz
ghecomen die gherechtighe te ropen
mer die sondaers. Die medicine
die te verbeteren is. is die die ghe
sondicheyt vermeerret. ende dyt
is dye behoudenisse vanden raden.
want die raden maken enen men
sche beter ende oerbaerlicker Hi to
net dz cristꝰ ons dese medicine gaf
daer hi seyt Al dattu hebs dat ver
coept eñ gheeftet den armē Die me
dicine dye onthout is. dyen voer
wachtet van valle Ende dz is dat
scouwen vā sonden te doen ende vā
quaden gheselscap Ende lucas toe
net ons dat christus dese medicine
gaf doe hi seyde wacht v vand pha
riseen ghiften. ende dat leert hi dat
men quade gheselscap scuwen sal.
Of men mach seggen dat sine ewā
gelie veruolt is van alle oerbaer
licheden. want daer is in die doget
van alle siecheyt. Hier of seyt am
brosiꝰ Lucas begripet in sijn ewā
gelie alle doget der wijsheyt. want
hi leerde natuerlijcke dinghen doe
hij openbaerde dat ons heren ghebo
rete metten heylighen gheest ghescye
de. Ende alsoe leerde dauid oeck

wijsheit natuerlic doe hi seyde Sen
de wt dinen gheest eñ si sellen wer:
den ghescapen. Hi leerde oeck na:
tuerlicke dinghen doe hi screeff dat
in cristus ons heren passie die donc
kerheyt ouer al tlant quam eñ dz
die eerde beuede ende die sonne ver
ghinc Hi leerde sedelicke dinghen
om dat hi in die salicheyden leerde
Hi leerde redelicke dinghen doe hi
seyde. Die inden minsten ghetrou:
we is. hi is inden meesten ghetrou:
we Sonder dese drie wijsheyden en
mach in die siecke niet wesen dat
dat gheloue dat heymelike beteyke:
nisse der drieuoudicheyt Ten dden
wert lucas ewangelie vertiert mit
veel minlicheden want die manier
van sinen scrifte is herde bequame:
lic eñ schone Tot dien dat yemant
houde ĩ sijn woerden minlicheyt eñ
scoenheyt daer toe sijn drie dinghen
behoerlic als augustinꝰ seyt dat is
dat hi behaghet eñ verstaet eñ dat
hi vermaent Om dat hi behaghet
so sel hi vertierlic spreken datmen
ůstaet so sel hi openbaerlic spreken
eñ verstandelic. eñ datmen verma
ne so sel hi sprekẽ mit heete begheer
ten. Dese drie manieren hadde lu:
cas in prediken eñ scriuẽ Vanden
twee seyde paulus tot die vã corin
then wi hebben mit hẽ ghesendet eẽ
broed dz was barnabam of lucam
wies prijs in die ewangelie ouer
al die kercken In dien dat hi seyt
prijs so verstaetmen dz hi sprac ů:
tierlic In dien dz hi seyt oů al die
kercken so verstaetmen dat hi open
baerlic sprack. dat hi mit heeter be:
gheerten sprac dat is openbaer om
dz hi eẽ heet herte hadde Lucas int
ewãgelie En was onse heer ĩ ons
nz barnende Ten vierden so is sijn
ewãgelie gheuestighet mit vele per
sonen warige getuge wãt het was
vãden vad geordiniert Iheremias
Siet die dagen comẽ seyt onse heer
eñ ic sel belouen mitten huse vã ys:
rahel eñ van juda een nuwe belofte
nz na die belofte die ic mit horẽ va
ders dede mer dat sel wesen die be:
lofte die ic belouẽ sel mitten huse vã
ysrahel Na dien daghe seyt onse he
re so sel ic mijn wet gheuen in horen
herte nad letter so sprect hi nãder le
ringhe d ewangelien Ten anderen
was sijn ewãgelie gheuestighet vã
den sone want daer is in ghescreuẽ
Die hemele eñ die eerde sellen ver:
gaen. mer mine woerden en sellen
niet vergaen Ten anderen was sijn
ewangelie in ghegheuen vãden hey
lighen gheest. also iheronimus seyt
oůmits toestekinghe vanden gheest
screef hi sijn ewangelie int lant vã
achia Ten vierden was beteykent
bidẽ enghelen d in apocalipsis staet
Ic sach enen enghel vlieghen mid
den doer den hemel die dat ewighe

ewangelie hadde dit ewāgelie hiet
ewich ewelic wāt het was van ewe
lic ghemaect dat was vā cristo dye
ewelic is Ten vijften was die ewā
gelie voerseyt vāden ypheten. wāt
ezechiel voerseyde dit doe hi seyde
dz een vāden dieren hadde eēs ossen
aensichte en daer bi is lucas ewā;
gelie beteyckent alsoe voerseyt is.
En oec daer ezechiel sach een boec
dat binnen ende buten ghescreuen
was ende daer waren in ghescreuen
ghewene liedekijn en wee By desen
boecke verstaetmē lucas ewāgelie
want dat is binnen ghescreuen mit
verholenthept der heyligher dyepar
beteyckenisse. ende buten mit claerre
hystorien en dair is ghescreuen ī van
cristus passie ende dz liedekijn van
ons heren verriseniss. ende wee vā
der ewelijcker verdomenisse. Ten
sesten soe was sijn ewangelie ver;
tractet van onser vrouwen. wāt si
behyelt alle die dinghen in hoor her
te ende leydet naerstelijck op Also
lucas seyt. om dat si namaels den
screuers seggheen soude alsoe die glo
se daer op seyt al dz si wiste en hoer
de dat onse lyeue here seyde of dede
dat soe onthyelt si al op dat si sou;
de moghen berechten den ghene dye
hoor vraghen souden. alst tijt ware
datment screuen of predikten soude
christus gheboerte. Hier bi screuet
oeck sinte barnaerdus een reden
waer bi dat die enghel onse vrou;
we boetscapte dz sinte elyzabeth jo
hannes droech ende seyt Daer om
boetscapte hi elyzabeths drachte ō
ser vrouwen ō dat hi als hi nv lere
de ons behouders. en nv sijn voer;
ganghers toecomste dat maria dē
houden soude den tijt ende die ordi
nanāe. ende sijt daer nae te bat sou
de moghen seggheen den predicaers
ende den screuers om dz si van alle
dese verholenthept vanden beghin;
ne was van den enghel ghekeert.
want men ghelouet dat die ewange
listen hoer van veel saken vraechden
ende si seydet hem volcomelijc En
sonderlinghe ginc een aen hoor om
dese saken sinte lucas als totter ar
chen vanden testamente En si ma
ecten vā alle dinghe selker En sond
linghe van dien dat si allene wiste
alsoe die enghel haer die boetscape
brochte Ende hoe dat cristus ghebo
ren was. Ende hier of beschriuet lu
cas allene Ten seuenden was die e
wangelie openbaer vanden aposte
len. wāt om dat lucas niet en was
mit cristo ī alle sine werchten en mi
raculen Daer om screef hi sijn ewā
gelie alsoe hijt ghehoert hadde van
den apostelen dyet saghen alsoe hij
selver seyt in sine prologus Alsoe
si ons gheseyt hebben diet vā begin
ne saghen om dat men ī twe manie
ren oerconscap pleget te ghevē dz

is van sien ende van horen. daer ō
woude onse heer hebben Alsoe au-
gustinus seyt. twee ghetughe van
dyen dat si saghen dat was mathe
us ende johannes. eñ twe van ho-
ren dat was lucas eñ marcus Eñ
om dat die orcontscap vā diē dat
mē ghesienheeft vaster eñ sekere is
dan van horē daer om als augusti
nus seit soe staen die twe ewange
lien die sijn vā ghehoer der orcont-
scap tusseen matheus eñ johānes.
die cristus werken saghen. om dat
si te vaster eñ te sekere sellen wesen
Tē achten so is lucas ewangelie
wonderlic ghepresen van sinte pau
wels om dat hi mit lucas ewange
lie prouede sine woerden ende vast
makede Eñ daer bi seit iheronimꝰ
sommighe wanen soe wāneer pau-
lus scrift in sine epistelen nae dat
ewangelie dat hi dat vā lucas boe
ke nemet. want hi preec oec wond
lic lucas ewangelie doe hi van hē
screef tot die van corinthen wies
prijs is ī die ewāgelie ouer al die
werlt in die kerke Mē leest in die
historien van antyochien. doe dye
kersten te antyochien waren eñ hē
seluē te quade dadē of wercken ghe
geuē hāddē dat si wordē beleit vā
die turkē eñ dat si doe iāmerlic ge
pijnt worden van hongher eñ van
dorste Mer doe si hē volmaectelic
bekeert hadden tot onsen heer mit
penitencie soe openbaerde daer in ō
ser vrouwen kerke vā tripolen eē
mā in wittē clarē clederē Eñ doe
si hem vraghede wie dz hi waer soe
seide hi dz hi lucas was die vā āti
ochien quā daer onsen heer verga
dert hade die apostolen eñ die mar
telarē dat si vechtē soudē voer sijn
pellegrymme Aldus veriaechdē
die kersten al dat heer vanden tur-
ken.

E

Te alexandrien die hoeft stat
in egypten der heyliger mar
telaren dach tholomeus ende lucius
onder anthonijn die oec pius hiet
Van welcken deerste doe hi langhe
tijt mit versaluinghe des karckers
vermaghert was ende hi mit open
baer belidinghe cristum predicte so
wort hi ter doot wert gheleyt En-
de die and doe hi stantachtelic hem
beliede kersten te wesen so ontfinc
hi die selue sentencie.
Te anthiochien ī syrien der hey
liger martelaren dach veronicus pe
lagia eñ noch ander xlix.
Inder stat putheolos der heyli-
gher martelaren dach proculus eñ
nycea sijnre moeder Ende noch an
der veel heylighen ꝛc.

F

Inder prouincien vā amens
sinte maximus leuita ende
martelaers dach die wt begheerte
te liden voer cristo doe hem die ver
uolghers sochten hem seluen open:
baerlic toende Ende na stantach:
ticheyt sijnre antwoerden inden rec
raem ghehangen eñ ghepijnt wort
daer na mit stocken gheslaghen eñ
ten lesten mit stenen bedemmet eyn:
de hi sijn leuen.

¶ In walschlant ind stat aginno
sinte caprasius martelars dach de
se doe hi die dolheyt der persecucien
scuwede eñ in een hol hem seluē ver
bergē hadde eñ tē lesten hoerde hoe
die heilighe joncfrouwe sinte fidis
voer cristo gestreden hadde so wort
hi ghemoet tot verdrachlicheyt der
pinen eñ bat gode kende hi hē weer
dich te wesen der glorien der mar:
telien dat dan vten steen vāden hol
een oūclaer fonteyn wt vloyde Eñ
doe dit ouermits der gracien gods
ghesciede so haeste hi hem mit grotē
betrouwen ten stride Ende starcke
lic schermende verdiende hi den se:
ghe der martelie.

¶ Opten seluen dach der heyligher
martelaren georgius dyaken en:
de aurelius.

¶ Inden dorp vā riemen sinte sin
dulphus priester ende confessoers
dach Ende noch veel heyligher mr̄
telaren dach ꝛc̄.

Te nycomedien der heyligher
martelaren dach dasij zotiti:
cus gayus mit xij ridderen.

¶ In palestinen sinte hylarions
abts dach wies legende vol van
doechden sinte iheronimus bescreuē
heuet.

Te colen der heylighen xi^m ma:
gheden dach.

¶ Inder stat ostia sinte asterius
priesters dach die als ī sinte calix
tus paus legende bescreuen is ouer
mits gebode alexands des keysers
vander brugghe gheworpen wort
om dat hi sinte calixtus begrauen
hadde ende vercreech die glorie der
martelien.

Opten seluē dach viator die ꝑte
justus des biscops dienre was.

¶ Inden borch lausdunen sinte ci
linien sinte remigius moed die der
fransoysen apostel was.

¶ Burdegalia sinte seuerus bis:
scop van trier Ende ꝛc̄.

Die legende van die xi^m maechden

Die elf dusent maechdē wor
den aldus ghepassijt In bry
tanien was een kersten coninc die
nothus of maurus hiet die eē doch
ter hadde die vrsula hiet Dese vr:
sula was seer wonderlike eerstaem

van seden ende seer wijs eñ seer sco
ne dat si alsoe seer tot alre sins ver
maert worde Ende die coninc van
enghelant die doe harde machtich
was ende menich rijcke onder hem
ghewonnen hadde Doe hi deser ma
ghet nyemaren hoerde. soe waende
hi dat hi salich waer op dat sine so
ne dese joncfrouwe hebben mochte
Ende sijn soen hadde oeck hier toe
grote begheerte Hier om so seynde
hi grote boden tot dese vader van:
der maghet. ende hi beloefde groete
ghiften ende grote gauen ende oeck
dreyghinghe. op dat si niet ydel en
keerden tot horen coninck Ende de
se coninc was in groten anxte om
dat hem dochte dattet ontamelick
was dat hi sijn kersten dochter ga:
ue een heyden die afgoden oefende.
Ende om dat hi wiste dattet sijn
dochter niet doen en soude. ende oec
dat hi ontsach die felheyt des co:
nincs van enghelant mer mit go:
des voersienicheit so riet si horen va
der dat hi den coninc consent gaue
bi deser manieren Dat die coninc
eñ hoer soen hoer leueren soude tien
maechden hoer mede te versolaten
ende dat hi hoer eñ den anderen elc
gheuen soude dusent maechden En
de datmen elf grote scepen bereyden
soude eñ gheuen hoer drie jaer tijts
om hoer maghedom mede te heyli:
ghen Ende dat hem hier en binnen
die jonghelinc soude doen dopen eñ
cristus gheloue soude leren Dese wi
sen raet vant si om dat hi sijn her:
te van hoer keren soude. om dat dit
pijnlic soude wesen te doen. of dat
si in deser manieren die and maech
den totten gheloue brenghen soude.
Ende die jonghelinc ontfinck dese
voer waerde gheerne eñ lach den va
der aen Ende die vad deden te hant
dopen eñ dede al bereyden dat vrsu:
la gheeyschet had Eñ dese joncfrou
wen vader ordinierde dat sijn doch
ter die hi herde lief hadde hebben sou
de mit hoer mannen die hoer ende
hoer gheselscap oerbaerlick wesen
soude Aldus vergaderden van al
le siden die maechden ende die man
nen quamen vā alle sins dit won
der te sien Eñ oec quamen veel bis
scoppen tot dese maechden om dat si
mit hem varen souden. eñ daer was
oec onder pantulus die biscop van
basilien eñ hi brochtse te romen. eñ
van daen keerde hi weder mit hem
eñ hi wort mit hem ghepassijt Die
coninghinne van cecilien die vā ho
ren fellen man hadde ghemaect als
vāden wolue een lam Doe vrsulen
vad die dese coninginne neue was
hoer hadde ontboden al heymelic in
brieuē vrsulen wille. so nam si mit
hoer vier dochteren die si hadde. ba:
sillen. juliaen. victorien. eñ aureen.
eñ hoer jonghe soen adriaen die om

die minne van sine susteren liet sijn
rijcke ende voer mit sijn moeder eñ
mit sine susteren in enghelant En=
de mit deser coninginne rade so ver
gaderdemen die maechden wt me=
nighe landen Eñ si voer altoes mit
hem als een leydsvrouwe. eñ ten les
ten so was si ghepassijt mit hē Doe
dese maechden aldus vergadt wa
ren eñ die scepen eñ dat daer noot=
druftich was te verteren mede be=
reyt was so seyde dese coninghinne
hoer gheselscap hoer heymelicheyt.
Eñ si sworen alle op een nuwe rid=
derscap. want als nv begonsten si
te striden in spele. als nv so liepen si
hier nv liepen si daer. somtijt vens=
den si hem dat si streden eñ somtijt
vloghen si Eñ si deden alle manierē
van spelen eñ si en lieten nz te doen
dat haer herte versierde. eñ somtijt
keerden si weder te middaghe som=
tijt des auonts Princen eñ baronē
vergadden om dit wonder te sien
eñ si worden al veruult mit bliscap
pen eñ van wonder Ten lesten als
vrsula al die maechden bekeert had
de. soe quamen si alle mit enen goe=
den winde binnen enen daghe in die
hauen van tila in gallien ende van
daen quamen si te colen Eñ daer o=
penbaerde een enghel vrsula eñ sey
de hoer dat si daer alle wed comen
souden eñ worden ghepassijt Ende
die enghel beual hoer dz si vā daen
te romen voer eñ also quamen si te
basilien toe eñ daer lieten si hoer sce
pen eñ gingen te voet te romen. eñ
die paus cyriacus wert seer ůblijt
in hoer coemste om dat hi gheboren
was wt brytanien eñ om dz hi ve
le niften ond hem luden hadde. eñ hi
ontfincse mit groter weerdicheyt
eñ eren eñ mit sine clergyen Eñ op
die nacht so wort die paus ůtoent
dat hi mit die maechden soude ghe=
passijt werden eñ hi hilt dz vast eñ
doepter veel vanden maechden die
niet ghedoept en waren Eñ doe hi
sach dattet tijt was ende hi die xix
paus was na sinte peter Doe hi eē
jaer ende elf weken die kercke ghe=
regiert hadde. soe seyde hi voer hem
allen sijn opset Ende voer hē allen
gaf hi op sijn weerdicheyt eñ sijn
ambocht. eñ doe sijt weder stonden
eñ sonderlinghe die cardinalen. so
waenden si dat hi dwaelde om dat
hi laten woude die glorien van sijn
weerdicheyt ende na sotten wiuen
volghen woude. ende doe hijs niet
laten en woude soe ordinierde hi in
die stat enen heylighen man paeus
te wesen die anicetus hiet Eñ om
dat dese cyriacus liet sijn paeuscap
teghen die clergyen wille daer om
deden si hem vten ghetale d paeusen
ende van dien tiden verloren alle de
se maechden alle die gratie die si in
dat hof vā romen hadden Doe affri

canus eñ maximus dese twee qua
de princen van romen dit saghen de
se grote menichte vã dese maechden
eñ dat veel mannen eñ wiuen tot
hem ůgãderden so ontsaghen si dat
die kersten daer mede wassen soude
Eñ hier om ůnamen si neerstelick
werwert dat si varen souden Eñ si
senden een bode tot julium hoer ne:
ue die prince was vanden hunen.
dz hi een heer teghen dese maechden
brochte eñ dat hise doden soude als
si te colen quamen om dz si kersten
waren Sinte cyriacus voer aldus
mit dese heylighe scaren wt roemen.
eñ hem volghede vincentiq die prie
ster eñ cardinael was ende jacobe
die wt sijn lantscap was vã bryta
nien gheuaren te anthyochien Eñ
daer was hi vij jaer eertsche biscop
Eñ tot dier tijt had hi die paus ů:
socht eñ doe hi wed gheuaren was
soe hoerde hi vand coemst d maech
den Eñ doe keerde hi haestelic wed
eñ hi voer eñ starf mit hẽ luden. eñ
mauricius die biscop vã leuitanen
die basilien oem was eñ juliaen eñ
follarius die biscop van lucent eñ
simpliciq die biscop van rauennẽ
die doe te romen gecomen waren si
voeren oec mit dese maechden Ethe
us sinte vrsulen brudegõ die noch
in brytanien was. hi wort ĩ een vi
sioen oůmits den enghel vã ons he
ren weghen wert hi ůmaent dat hi

sijn moed riede dz si kersten worde
wãt sijn vãder starf op dat jaer dz
hi kersten geworden was eñ etheus
sijn soen wort na hem coninck Eñ
doe dese voerseyde maechden te roe:
men mit dese biscoppen keerden. soe
wort etheus ůmaent van onsen he
re dz hi sijn bruyt te ghemoet voere
dat hi mit hoer te colen martelaer
mochte worden Eñ hi dede dat hẽ
god beual ende dede sijn moeder do:
pen Eñ hi voer mit hoer eñ mit flo
rentine sijn joncste suster die on:
lanc kersten gheworden was ende
mit clemente den biscop dese maech
den ghemoete ende hi wert mit hem
ghemartelijt Merculus die biscop
van grieken. eñ constancia sijn nif:
te die dorotheus des conincks van
constantinopolen dochter was die
ondtrouwet was een jonghelinck
eens conincs sone. mer eer die bru
lofte quã so starf hi Eñ daer om be
loefde si suuerheyt. Dese worden ů
maent in een visioen eñ si quamen
te romen eñ si gheselden hem mit die
maechden tot hoer martelien Alle
dese maechden quamẽ mit dese voer
seyde biscoppen te colen Eñ si von:
den die stat al om beleyt vãden hu
nen. eñ doe dese hunẽ die maechdẽ
sagẽ so liepen si õ hem mit gherufte
eñ also als woluen op scapen lopẽ
alsoe doden si alle die menichte Eñ
doe alle die and doot waren ghesla

gen eñ die prince tot vrsula quam
doe hi alsoe wonderlike schoenheyt
aen hoer sach so verwonderdet hem
eñ hi troeste hoer vãden maechden
die daer ghedoot waren eñ hi ghelo
uede hoer dat hise te wiue nemen
soude mer doe si dz veronweerde so
doerscoet hise ende also wert si ghe
martelijt Ende een vanden maech
den die cordula hiet van anxte soe
hude si hoer die nacht int scip mer
des morghens soe offerde si hoer al
willens ter doot eñ ontfinc die cro
ne der martelien Ende om datmẽ
hoer feeste nz en viert om dat si mit
ten anderen niet en was ghepassijt.
Soe openbaerde si nae veel tijts d
nae een clusenaerster eñ hiete hoer
datmen des anderen daghes na der
maechden dach hoerre feeste vieren
soude Si waren gepassijt Int jaer
ons heren ij^c ende xxxviij Men sel
weten dat dese maechden als som:
mighe willen seggen tot desen tiden
niet en waren ghepassijt want cecili
en was noch doe gheen rijcke noch
constantinopolen om datmen seyt
dat die coninghinne vanden lande
onder die maechden was mer men
waent bet dat si ghepassijt waren
langhe na constantine den keyser.
doe die hunen ende die gothen dat
lant verderfden Ende dat was doe
marciaen den keyser regierde alsoe
men leest in een cronicken dat was

Int jaer ons heren iiij^c eñ lx.

Exempel

Het was een abt die vercreech
vand abdyssen vã colen een vand
maechden lichaem eñ hi beloefde dz
hijt leggen soude in een silueran cas
se in sijn kercke. mer doe hi dat lich
aem een jaer hadde ghehouden leg:
ghen in een houten casse onder dat
outaer Op een tijt des nachts doe
die abt eñ sijn conuent metten son
ghen. soe stont dat lichaem op van
onder dz outaer eñ si neyghede oet
moedelic voer den outaer eñ si ginc
wech doer dz midden vanden choer
daert die monicken alle saghen eñ
hem verwondde Ende die abt liep
tot die casse eñ hi vantse ydel ende
hi voer weder te colen eñ hi seydet
die abdysse Ende si ghinghen tot
die stat daer si dat lichaem gheno:
men hadden eñ si vondent wed Eñ
doe die abt vergiffenisse bat so bat
hi weder om dz lichaem of om een
and Ende hi gheloefde ter stont een
silueren casse daer toe te makẽ mer
hi en mochter gheen vercrighen

Exempel

Een monic hadde dese maechden
in groter weerdicheden Op een tijt
doe hi alte siec was soe openbaerde
hẽ alten sconen maget eñ vraechde
hem off hise kende Ende doe hi des
wond hadde ende hi seyde dat hise
niet en kende Doe seyde si Ick bin

een van die maechden daer du soe groten ynnicheyt toe heues eñ op dattu moghes werden gheloent eñ segste om onsen wille xi^m pater nosteren alsoselstu ons dan hebben tot een solaes eñ tot een beschermenisse in dine doot Ende doe si wech gheuaren was so volbrocht hi dit Eñ doe riep hi den abt eñ liet hem olien Ende doemen olide so riep hi haeste lic dz si vloghen eñ rumeden die heylighe maechden Eñ doe hem die abt vraechde wat hi had eñ als hi hem gheseyt hadde der maechden belofte so ghinghen si alle wech eñ quamē wed na een luttel tijts Ende si vonden dat hi te gode wert was gheuaren.

A

Te adrianopolim tracie d heyligher martelaren philippus biscop eusebius eñ hermes dach.

Te iherusalem sinte marcus bisscops dach dese was een ouerclaer eñ alre gheleerste man Ende was die eerste vten heydenē die die kerke van iherusalem ontfinc te regieren. eñ na niet veel tijts verdiende hi den seghe der martelien.

Item sinte salome die alst ewāgelium tughet biden graue des heren sorchfoudich was.

Inder stadt ostia der heyligher joncfrouwen dach mimiliona ende elodia die om den gheloue cristi langhe inden karcker vermaghert waren Ende daer na mitter vonnissen der onthoefdinghe hoer martelie beghinghen Ende noch ꝛc.

Die legende van sinte seueer.

Sinte seueer die voer onsen here was een glorioes confessoer die langhe tijt ī snode leker luden cleder ghinc eñ hem gheneerde mit die draperie Ende hi hadde een gheecht wijf die hiete vincentia. bi hoer hadde hi een dochter gheheten innocentia Ende si pleghen te gad hoer broet te winnen. mit spinnen ende mit weuen waer om hi gheheten was onder die ghemeente lanarius. mit welcken arbeyt hi bequaue was voer gode. want hi en scamede hem des niet Ende in dien tiden gheuielt dz in dier stat die gheheten was rauēcia die biscop starf Ende die ouerste van dier stat gheboden dat een yghelick vasten soude drie daghen om te weten wie weerdich waer des biscops stoel te besitten ende dat gode den menschen dat vertonen woude Ende doe elckermalc ter kercken liep so sprac sinte seuerus tot sijn wijf wt rechter ō noselheyt. want hi rechtueerdich eñ onnosel was Ic wil gaen ind

kercken ende sien wie datter biscop
wesen sal. Sijn wijff antwoerde
hem mit gweter onweerdicheyt en:
de sprac Het waer goet dat ghi me
de ghinet mit uwe smoutighe clede:
ren ende dinghde onder die voer:
naechste die ghecleet sijn mit pur:
puren clederen. wat si moeten raet
aen v nemen. nochtans soe waert
beter dat ghi v pijnde mi ende uwe
dochter dat broet te winnen. Doe
antwoerde hi hoer ende seyde wat.
macht dat hinderen off icht daer gae
Si spracht weder. ist dat ghi gaet.
soe gheue god dat ghi mit vuysten
ende mit slaghen ontfanghen moet
worden. ende mit gweter confuys
van daen scheyden moet. Ende hoe
si quaet spracht. hi ghinc nochtan
ter kercken ende trat onnoselic on
der die ouerste Ende doe dat volck
wort biddende quam een duue vā
den hemel op sinte seuerus hoeft rus
tende. alsoe dat die prince wijsden
ende bekenden hem enen biscop te
wesen Ende sommighe spraken doe
hoe dat een onreyn menschе mit soe
vule clederen onder die heren soude
moghen comen ende een biscop we:
sen Ende daer holpen si hem wt der
kercken mit vuysten alsoe hem sijn
wijff voerseyt hadde Ende des an:
deren daghes quam hi weder in die
kercke ende schoel in enen winckel
Ende die duue vloech op sijn hoeft
als si te voren dede. ende hi liep hey
melicken wt als hi best mocht Des
derden daghes quam volck weder
ter kercken om te vernemen off si
een biscop hebben souden eñ die tey
ken van gode te ontfanghen Ende
also alst voer ghesciede also quam
die duue voer alt volc eñ openba:
rde hē op sinte seuerus Doe riepen
si al ouer luyt mit eenre stemmen.
wien kyesen wi het dan die god heb
ben wil eñ drieweruen seluer geco
ren heeft Eñ daer na so togben si hē
ten volcke in een eerbaer camer
eñ togben hē clercskelicke abijt aen
Eñ consacreerden ter stont biscop
eñ somighe die daer bi stonden die
liepen tot vincencie sijn wijf eñ boek
scapten hoer dat hoer man biscop
gheworen was Eñ si antwoerde al
lachende bespottende den boden Ic
weet wel dat seuerus in grammati
ca wel ghelert is. eñ hem wel ver:
staet eñ daer bi so macht hi wel bis
scop wesen Also wel als dit wijff
dat in scampe seyde so lichtelic ont
finc hi die const vanden heyligben
gheest Eñ si sprac voert. dat waer
recht dat hi biscop waer. want hi
plecht die wolle van minen hoefde
te spinnen eñ het soude hē wel staen
in eens biscops stoel te sitten Ende
doe si dit eñ des ghelijc spracht. die
ander eñ die 3de die quam eñ boek
scapte hoer als die eerste dede Ende

doe liep si ende hoer dochter met ver
wonderen ter sterckten Ende doe si
sach dattet also was so danckede si
gode ende sprac hem lof Ende daer qua
men si op beyde heylich te worden.
Die moed voertmeer leefde in we-
duen staet ende die dochter in maech
delicken staet Ende die heylighe vad
seuerus was voertgaende i goeden
wercken.ende veel miraculen doende.
also dat alle dat lant doer van hem
mare ghinc Ende alle sijn daghe stu
deerde hi inder scriften ende leerde den
menschen goede exempelen Ende al
le die hem saghen minden ende hadde
nen lief.ende een yghelic verwonder-
de hoe een so ruden mensche sodanich
clerck ende meyster werden mocht
te mer onsen heer ihesus en nam nz
alleen grote meysters die sijn volc
regeren souden.mer arme snode vis
schers die vercoes hi.ende si predic
ten alle die werelt doer Nerghent
en was hi in versumende.mer int
heyligher scrift was hi hoerre alder
meyster ende sprack onuersaecht.
Ende doe hi sach dat sijn wijff ende
sijn dochter ofliuich waren ghewor
den.doe gweff hise in een graft dat
hi hadde doen maken. Ende doe hi
out were ende hi sijn tijt van steruen
wiste soe dede hi priesters ghewade
nen ende bereyde hem misse te doen.
Ende doe die misse wt was so ginc
hi ten graue daer die twee lichamē
in laghen.ende rechteuoert wort hem
dat graf ghopent Ende hi sprack
tot sijn wijf ende tot sijn dochter Die
graf heb ic mi doen maken ende v vā
weerdicheyt ghecleent Ende also alst
tot mi ghemaect was so schict v ende
laet mi met v rustē wāt wi met mal
cand inder werlt onsen tijt toe ghe
brocht hebben laet ons nv te gader
inder eerden onsen tijt rusten.wāt
wi met malcander inder werelt ghe
weest hebben. Ende doe trat hi int
graft ghelijc als sinte jan ewange
list dede.ende hi sloech een teyken des
heyligen cruces voer hem ende gaf si
nen ghest Ende een tint dz die mis
se diende sach dz dese heylighe man
int graf ginc ende den steen die op
dat graf lach ghinc doe of diemen
daer op ghelecht hadde Ende dat kint
liep totten graue wepende met luder
stemmen ende greep een stuc vander
casuffel dz tusschen den sarcke clem
mede Ende dat volc dat vter sterc
kten ghegaen was quamen gelopen
ende saghen wat daer waer Ende doe
riep dat kinechkien.mijn here den
biscop is in dat graf ghegaen helpt
mi dat hi onder die sarcke niet en
smoert Ende die mannen verston
den wel dattet gods wercken waren
ende songen gode lof ende sane van die
gracie Ende so wat sieken dat daer
quamen si worden ghesont off ghe-
west Ende daer gheschieden alsoe

ontallike veel miraculen dattet niet te vertellen en waer

B

Te anthiochien in syrien sinte theodorus priesters dach die ouermits veruolghinghe julia ens des bosen keysers. na pine des rec raems ende veel ende ouerharde pinen nae dat hij oec mit bernende lampen an sijn siden geset ontstekē was. ende inder belijnghe cristi on beweechlic vol duerde veruolde hi sijn martelie mitten swaerde

In spaenghen der heiligher martelaren seruandus ende germanꝰ dach die nae slaghe eñ versaluwinghe des kerkers nae dorst ende hongher nae pijnlicheyt ende arbeyt hore langhes weghes ten laetsten haer martelyen veruolden metter yser ontnatket van welcken germanꝰ in emerita ende seruandus in hyspali begrauen wort

Te colen die agrippina hiet sinte seuerijn biscop ende confessoers dach dye inder wtuaert sinte martijns stemme verdiende te horen d̄ enghelen sanc. Ende noch veel

C

In venusia der stat in apulien der heyligher martelarē dach sinte felix biscop adauctꝰ ianuarius priesteren fortunatus eñ septimus clercken die jn dyoclesia ens tiden langhe in veel banden eñ kerkeren ghemagert waren in affriken eñ cicilien Eñ ten lesten namen sy hoor eynden met dodinghe des swaerts.

Inden cloester vertauo sinte martijns dach.

Item sinte vitael. Ende no

D

Te romen xlv. ridderen die te samē vā dyonisio den paus ghedoept waren eñ thants oūmits claudiꝰ den keyser gheboden worden te onthoefden ende ten weghe salaria begrauen. daer oec noch and̄ martelaers c. ende xx. gheleyt waren onder welcken waren iiij. ridderen cristi theodosius lucius marcꝰ ende petrus.

Opten seluen dach jnder stadt petragoricas sinte fronto die te voren van sinte peter biscop gheordineert was. Ende mitten heylighen priester georgius die hi mittē stoc des heylighen apostels inden weghe vander doot tot enen gheselle ontfinc ende quā totter voerseider stat ende bekeerde eē grote menichte tot cristum vā dien volcke ende claer mz vele miraculen ruste hi in vreden

Te sisoen sinte crispijn ende crispiniaen die in dyocleciaen des keysers persecucie na dat si onmenschelijcken tormētен ghedaen hadden mit tween swerde ghecwent ende gedoet waren.

Te florens passie sinte minias ond deacon den prince.

Te gaualis sinte hylarius bisscop enn confessoers dach Ende.

Die legende van sinte crispijn ende crispiniaen martelaers.

CRispijn ende crispiniaen waren twee broeders. ende quamen mit quimeny ende mit sijn ghesellen in vrancrijck van romen om te prediken dat kerstene ghelooue. en de si quamen te sisoen of swessien in der stadt. ende daer leerden si heydensche scoen maken. om dat si hoer noot druft daer mede winnen souden. enn oeck om dattet een stille ambochte was enn si leerdent houen andere mēschen Ende si eyndent om geen sonderlinghe loen. dan men hem van minnen gaf Ende hier in enn in anderen goeden dingen worden si vermaert. so dat si veel menschen bekeerden mit hoerre leringhe. Also ghevuielt dat te sisoen inder stat quam die felle rectionaer enn verhoerde vāden santen Ende hi dede se vanghen ende voer hem brenghen. enn seyde se aen mit veel saken om of te trecken vanden ghelooue. mer si en achtеden des niet. Doe dede hise mit stocken slaen Daer nae dede hi die een nae die ander scarpe pijemen van yser of elssenen in hoeren vinghеren ende in horen theen slaen tusschen vel ende vleysche. Daer nae dede hise op een banck ghesect leggghen. ende dede wt hoer scouderen snyden langhe riemen. ende in dese tormenten soe sprongхen die pijemen wt. ende wonden daer sommighe ter doot toe ende sommighe worden ghequetst. Doe dit rectionaer sach soe bevalhi datmen elck een swaer steen soude binden aenden hals enn werpense inden ryuiere ende versmorense alsoe ond dat ijs wantet doe wijnter de Mey dede dat hi geboet mer tweater noch ijs noch die coude en deerde hem mit noch meer mer een wel ghetempert bat dochtet den heylighen te wesen. Ende si quamen te lande sonder noot. ende doe ghebiet die tyran datmense in ghesmoutenboet werpen soude als men dede Ende te lants als si hoer ghebet haddеn ghedaen soe spracк een dwepel boets in rectionaers oghen enn were ghepijnt ende blijnt Mer doe dede hi peck ende olye te samen sieden ende doe hiete hi den heylighen daer in werpen Ende des soe en deerde hem mit noch meer. want die heylighe

enghel halpse daer wt sonder pijn:
Mer doe dat die rechter sach alsoe
wort hi verwoet dat hijse niet ver
winnen en mochte. Eñ vyel in een
groet vier eñ verbrande hem seluen
wãt die vonnisse goods loende hẽ
wãt hi menighe mensche met vuer
ghepijnt hadde Eñ doe dat die hey
ligẽ verstonden baden si onsen heer
dat hi hem cort halen woude. Ende
des nachts daer nae dede hem god
openbaer weten dat si cortelic hoor
loen ontfanghen souden ĩ hemelrijc
want die keiser maximiaen hadde
vernomen hoe hij verloren hadde si
nen recht rictionaer Eñ hi geboet
sonder toeuen crispijn eñ crispiniaẽ
te onthoefden Dit ghesciede ĩ nouẽ
ber opten achtienden dach. Men
werp den lichamẽ opt velt om dye
voghelen eñ die dieren te eten. mer
god benamt ende seinde een enghel
tot enẽ ouden persoen dz si die mar
telaren souden begrauen. Die oude
nã sijn dochter mede die oec kersten
was ende si ginghen daer dye mar
telaren lichamen laghen eñ hem ver
droet dat si ghenen hulp en hadden
te brengen al daer si dochten Eñ te
hants sagen si een scip in die riuier
ende si leyden den lichamen daer in
opten troest ons heren. ende traden
daer in: eñ dat scip ghinc voert te
ghens stroem inden riuier. ende nie
mant en deder yet toe Ende si qua:
men ten lande voer haer woninghe
mit blyden ghemoede eñ begroeuen
se in haer huus Eñ doe die persecu
cie ouer was. doe openbaerdet god
den kerstenen als dz daer goet gãc
was eñ menich mirakel daer ghe:
scyede eñ noch huden des daghes

E

In affriken der heiligher mar
telaren dach rogatianꝰ pries
ter ende felicissima ioncfrouwe die
in decius ende valerianꝰ persecucie
mit edelre martelien ghecroent sijn
vã welken oec sinte cipryaen scrijft
inder epistole totten confessoren
¶ In nycomedien sinte lucianus
ende florus dach.
¶ Opten seluen dach die verheffin
ghe des heylighen confessoers sinte
amandus
¶ Te narboen sinte rusticꝰ biscop
ende confessoers dach
¶ Item sinte euariscꝰ paus ende
martelaers dach ¶ Ende noch ve
le andere heylighe martelaren con.

F

Sinte symons ende juden der
apostelen auont vigeli Bot
uasten.
¶ In spanghen te abula passi der
heiligen vincentiꝰ sabina eñ triseta

die eerste inden recraem soe seer ghe
recket worden dat alle die versame
ninghe hoerre leden ontgauen daer
na worden si hoer hoefden op stenen
gheleyt eñ mit swaren glinderen tot
wtstortinghe hoers beeyns ghesla:
ghen eñ veruulden also hoer marte
lien ond daciaen den rechter.

¶ Inden seluen daghe inden borch
tile sinte florencius martelaer Eñ
noch veel martelaren confessoren

G

Die heyligher apostelen dach
sinte symon die chananeus
hiet ende thadeus die oec judas ja:
cobi gheheten is. vā welken symon
in egypten ende thadeus in mesopo
tamien predicte. van daen voeren si
in persen lande ende doe si een ontel
leke menichte van dien volcke cris
to onder daen hadden so veruulden
si te samen hoer martelie.

¶ Te romen sinte cirilla decius des
keysers dochter die onder claudi:
us den prince om cristo gheworget
wort eñ mitten sweerde ghedodet.

¶ Ind stadt meldis sinte faronis
biscop eñ confessoer.

¶ Te parijs translacie d heyligher
joncfrouwen sinte genofeuen Eñ
noch veel meer and heyligher mar
telaren confessoren ende joncfrou:
wen dach.

Die legende van sinte symon ende
juda apostelen.

Symon van chanaan Eñ ju:
das die thadeus hiete waren
twee broeders eñ des minsten jaco
bus broeds eñ maria cleophas so:
nen die alpheo tot eē man had Eñ
judas was ghesens van sinte tho:
mas tot abagarum den conīc van
edyssen na xp̄s opuaert. wāt men
leest ī ecclesiastica hystoria dz aba
garus die voerseyde conīc onse he
re ihesus brieuē sende ī deser manie
re Abagarus euthanien sone ihesū
die salighe behouder die conīc is in
iherusalem heyli Ic hebbe ghehoert
vā die ghesontheyt die du gheefste
dattu alle siecheden gheneeste. sond
medicine off crude eñ dattu mitten
woerdē die blinden sien doet eñ die
cropelen gaen die lazarus suuerste
eñ die doden leuende maecste Ende
om dz ic dit gehoert hebbe so pense
ic in minen moet dz een van tween
is dat is dattu god biste eñ sijt ghe
comē vanden hemel om dit te doen
Offstu biste die soen goods die dit
doetste Eñ hier om scriue ic eñ bid
de di dattu v wilste weerdigen tot
mi te comen eñ mijn siecheden gene
sen daer ic langhe mede gepijnt heb
be gheweest. want ic hebbe oec ver
nomen dat die joden teghen di mur

mureren ende si willen di verraden
Daer om soe come tot my want ic
hebbe eē cleyn eersaem stede die ōs
beyden ghenooch wesen sel. Onse
here antwoerde hem ī sine woerden
Du biste salich datstu in mi ghelo
ueste eer du mi saghste: wat van
mi is ghescreuen die mi niet en sien
die sellen in mi ghelouen. ende dye
mi sien dye en sellen niet ghelouen.
Van dien dattu an mi screefs dat ic
tot di quame ick moet al voldoen
daer ic om ghesent bin m̄ als ic op
genomen bin soe sal ic een vā mine
iōgeren seinden tot di die di ghene
sen sal Doe abagarus sach dat hij
cristū in sinen lichaem niet sien en
mochte alsoe johannes damascenꝰ
seit. so seinde hi tot cristū een mael
re dz hi een beelde nae hē makē sou
de dz hi doch inden beelde sien moch
te dien hi in sijn aensicht nz sien en
mochte Mer doe die maelre tot cris
tū ghecomen was soe en mochte hi
van claerheit insijn aensichte nz siē
om die grote claerheyt die daer wt
scheen ende alsoe en mochte hi sine
figuer niet maken Doe onsen heer
dat sach. soe nam hij des maelres
cleet eñ leydet op sijn aensichte: eñ
hi prente sijn aensicht daer in: eñ hi
seyndet abagarū Eñ hoe danich dz
onse here beelde was: dz is ghescre
uen in die voerseide hystorie want
hi wel gheoecht was ende hi hādde
schoen wijnbrauwen ende een lanc
aensichte neder hanghende dz was
een teyken van rijpheden Men seyt
dz die brief die onse here ihesus cris
tus screef is van alsoe groten craft
dat in die stede edissa gheen onghe:
louighe noch gheen heyden in ghe:
dueren moghen noch gheen tyran
hem deren en mach want als enich
wolck ghewapent quā so stont een
ghedoept kijnt op die poerte vand
stat eñ las dien brief. ende op dien
seluē dach soe vloegen die vyanden
van vresen eñ si maecten vrede Eñ
aldus ghescyedet welneer mer na
mels wort die stat vāden saracenē
ghewonnē eñ si ōtheilichdent wāt
hoor ghifte was hem ontnomē om
hoere sonden. Nae dyen dat onsen
heer ten hemel gheuaren was alsoe
men leest in ecclesiastica hystoria so
seynde thomas die apostel tot aba
garum den coninc judam die thade
us hiet also hem god beuolen hādde
Eñ doe judas tot hē gecomē was
eñ seide dat hi cristus iongher was
dien hi hem belouet hādde te senden
Soe sach abagarus ī iudas ansich
te een wonderlijcke claerheyt En:
de doe abagarus sach van wonder
ende vā vrese aenbede hi hem: ende
seyde Du biste waerlijc ihesus den
soen goods iongher die mi seide Ic
sel di senden een van mine iongher:
ren die di ghenesen sal Judas ant

woerde Gheloefstu in goods sone so
selstu hebben al dat dijn herte begh
ret Abagarus seyde Ick gheloeff
waerlic. ende ic soude gheern den jo
den verslaen die hem cruysten had
de icket macht eñ en belettet die vā
romen niet Also men seyt soe was
abagarus lazarus eñ judas nam
ihesus brieuen eñ wreefer sijn aen
sichte mede eñ hi wort ter stont ge
sont Judas predicte eerst ī mesopo
tanien eñ in ponte. ende symon in
egypten Ende daer nae quamen si
beyde in persen ende daer vonden si
twee gokelaers zaroem eñ arphax
at die sinte matheus verdreuē had
den wt ethyopien. Varadach die
hertoghe des conincs van babyloni
en soude doe te strijde varen teghen
die van indyen eñ hi en conste ghe
ne antwoerde ontfaen van sine go
den Ende doe voren si totter naeste
stat tot dien afgoden eñ daer was
hem gheantwoert dat hoer afgoden
niet antwoerden en mochten om d
apostelen wille die daer ghecomen
waren Doe dedese die prince soeken
ende doe si gheuonden waren so vra
ghede hi wie si waren eñ van waer
eñ waer om si ghecomē waren Si
ātwoerden wi sijn joden eñ wi sijn
ons heren ihesus cristus knechten
eñ wi sijn hier gecomen om uwe sa
licheyt Die prince antwoerde. als
ic salich wed ghecomen bin so sel ic
v horen Die apostelen seyden het be
taemt bet dattu die bekennis. mit
wies hulpe du verwinnen moges
of dijn vyanden te wille moget brē
ghen sonder strijt Die prince seyde
ic sie dat ghi machtiger sijt dan on
se goden ic bidde dattu ōs voersegt
dat eynde vanden stride Die aposte
len seyden. om dattu weten selste dz
dijn goden loghenachtich sijn so be
uelen wi hem dat si v antwoert ge
uen des ghi hem vragen selt eñ als
si segghen sellen dat sijs niet en we
ten so sellen wi prouen dat sijt alle
lieghen Doe antwoerden die afgo
den dattet een groot strijt wesen sou
de eñ dz an beyden siden veel volcs
ůslagen soude werden Doe lachten
die apostelen Eñ die prince seyde.
ic heb anxt eñ du lachste. die apos
telen ātwoerden eñ seyden En ont
sich di nz wāt die vrede is hier mit
ons gecomen Eñ morgen te noen
sellen comen legaten vā die van in
dyen eñ sellen hē ond di gheuē son
d stride Doe begonsten die biscoppē
vāden afgodē te lachen eñ seiden den
prince Dese willen di sonder hoede
doen wesen om dz dijn vyanden di
onůsienlick ouer comen sellen Die
apostelen seyden wi en hebben di nz
geseyt vā een maent te ontbeyden
mer ōtbeyde enen dach. eñ du selste
se morgen mit vrede ůwinnen Doe
dedese die prince hoeden om dat hi

die daer waer seide eer woude doen
eñ dat hi die loghenachtich castien
soude. Ende doe des ander daghes
ghesciede dat dye apostelen gheseyt
hadden eñ die prince dye biscoppen
verbarnen woude so verbodent die
apostelen om dat si niet ghesent en
waren om die leuende te doden mer
om dye dode leuendich te maken:
Doe hadde dye prince groet won-
der dat sise nz en lietē doden eñ om
dat si gheen ghiften ōtfaen en wou
den Doe leyde hise totten coninc eñ
seide Coninc dit sijn goden die ver
borghen sijn in menschen ghelikenis
Eñ doe dye prince den voerseyden
gokelaers dit gheseyt hadde wat-
ter ghedaen was Soe seiden die go
kelaers dat dit quade luden waren
valschelic dz rijc verrade wouden.
Eñ die leytsman seyde hem Of ghi
dorret soe strijt teghen hem Die go
kelaers seyden wilstu sien dat si vo
re ons niet en sellen moghen sprekē
soe doet voer ons comen wel spre-
kende luden ende dorren si voer ōs
spreken soe selstu proeuen dat wy
ongheleert sijn ende sot Eñ doemen
veel aduocaten voer hem gebrocht
hadden: soe worden si stom. dat si
niet ghewisen en consten wat si seg
ghen wouden. Ende die gokelaers
seyden totten coninck. Om datstu
weten selste dat wy goden sijn. soe
sellen wyse laten spreken. mer si en
sellen niet moghen gaen eñ wy sel-
lense weder doen gaen mer wy sel-
len doen dat si niet sien en sellen mz
open oghen Doe si dit alle ghedaen
hadden soe leyde dese leytsman dese
aduocaten die sere bescaemt waren
voer die apostelen. Eñ doe dese ad
uocaten saghen dat si soe qualiken
gecleet waren so versmaden sise Si
mon seyde hem dicwijle sietmē dat
gesciet datmē in vergulden screnen
snode dingen in besloten heuet. Eñ
datmē in houten screnen veel duer
baer dingē in heeft gheleit Eñ daer
om so wie enich dinc begeert te ver
crigen hi en merct niet die behagh
licheyt des gheens diet draget mer
datmen draget begheert hi Wil dy
belouen die afgoden te laten eñ den
onsienliken god aen te beden so sul-
len wi voer v voerhoeft maken een
cruce eñ ghi selt die gokelaers ver
winnen. Eñ doe si dit beloefden eñ
die apostelen eē cruce voer hoor vo
rehoeft gemaect hadden so ginghen
si weder ī totten coninc vore die go
kelaers Eñ doese die gokelaers ni
et verwinnen en mochten. mer dat
sise bespotten. soe worden die goke
laers gram eñ deden comen eē gro
te menichte van serpenten Ende te
hant dede die coninck die apostelen
comen ende si rapender hoor mā tel
vol eñ worpense op die gokelaers
eñ seiden In ōs herē name en sterf

niet. mer die serpenten die moeten
v quellen also dz ghi vā anxt ropē
moet. Ende doe die serpenten hoer
vleysch aten doe riepē si als woluē
Ende die coninc eñ dat ander volc
baden die apostelen dat sise lieten do
den vanden serpenten Doe seyden
die apostelen wi sijn gesent om die
doden leuende te maken eñ niet die
leuende te doden Ende die apostelen
deden een bedinghe eñ beualen die
serpenten dat si wt sughen souden
al dat fenijnt dat si ī hem ghescoten
hadden eñ dat si daer na wech gin:
ghen Eñ die gokelaers hadden me
re pine doe die serpenten hore fenijn
wed wt sogen dan si te voren daden
doe si hoer vleysch aten Ende die a:
postelen seyden die gokelaers Drie
daghen sel di pine hebben ende daer
na seldi ghenesen. op dat ghi alsoe
uwe quaetheit wilt laten Ende doe
si drie daghen sonder eten of sonder
drincken of sonder slapen gheweest
hadden in groter pinen soe quamen
die apostelen tot hem eñ seyden On
sen here en wil nz hebben enighen be
dwonghen dienst. daer om so staet
op eñ gaet wech ende doet dat ghi
wilt eñ si bleuen in hore quaetheyt
eñ vloghen van die apostelen eñ si
beworden al dat volc van babyloni
en teghen hem Hier nae wert eens
princen dochter een kint draghende
eñ si gaf dat kint eē heylich dyaec
eñ seyde dat hi hoer vercraft hadde
eñ dat si alsoe wort draghende Eñ
doe hoer vāder eñ hoer moeder hem
doden wouden so quamen die apos:
telen eñ vraechden welcke tijt dat:
tet kint geboren was Si seyden hu
den ter eerster vren vanden daghe.
Die apostelen seyden brenghe hier
dz kint eñ die dyake die ghi wroe
ghet Doe si dat ghedaen hadden soe
seyden die apostelen tottē kinde In
ons heren name soe segt kindekijn
of dese dyake dijn vad is Dat kint
seide. dese dyake is fuuer eñ heilich
eñ hi en besmette nye sijn lijf Ende
doe die luden baden dz die apostelen
vragen souden wie dit gedaen had
Doe seyden die apostelen Ons be:
hoert die onsculdige te ontbinden
eñ nz die misdadighen te wroeghen
Doe ter tijt ghesciede dat twee wre
de beesten diemen hiet tygriden elc
ontliepen wt horen holen daer si in
ghesloten waren Eñ si doden alle die
ghene die hem teghens quamen. eñ
die apostelen ghinghen tot hem eñ
maectese also mac als een lam Eñ
doe die apostelen vā daen gaen wou
den so verbatmen hem eñ dz si daer
bleuen een jaer ende drie maenden
ende daer en binnen soe doepten si
meer dan ix^{m} menschen sonder die
kinder. Die voerseyde gokelaers
quamē tot eenre stat die sannir hie
tede Eñ daer waren lxx biscoppen

van afgoden Ende si beroerdese te:
gen die apostelen dz sise souden doē
offeren of dat sise souden doen doden
Doe die apostelen alle die prouin:
cie doer ghegaen waren. eñ si gheco
men waren ī die stat ō te prediken
so begrepense die voerseyde biscop
pen mitten volke eñ leydense totter
sonnen tempel Eñ die duuelen be:
gonsten vten afgodē te roepen. wat
is ons eñ v apostelen des leuende
gods. siet wi verbarnen sint dat gi
hier ghecomen sijt Doe openbaerde
hem een enghel eñ seyde kyest van
een twee deser luden verderfnisse of
uwe martelie Eñ die apostelen sey
den wi begeren dz dese bekeert wor
den eñ wi gemartelijt Eñ die apos
telen maecten een ghestil eñ seyden
Om dat ghi weten selt dz dese beel
den vol duuelen sijn siet soe beuelen
wi hem dat si wt gaen eñ dat elcke
breke Eñ te hant quamē daer vten
beelde twee swarte naecte moeria:
nen eñ braken die beelden eñ liepen
wech al roepende Ende doe dat die
biscoppen saghen so liepen si op die
apostelen eñ sloeghense doot. Ende
op die vre wast scoen weder noch:
tans soe begonstet soe sere te blixe:
men ende te donren dat die tempel
in drien scoerden Ende die twee go
kelaers worden vāden blixem ver
wandelt in colen Ende die coninc
voerde die apostelen lichamen ī sijn
stede Ende hi maecte een sonderlin
ghe grote kercke in hoerre ere Men
vin bescreuen dat dese symon ghe:
cruyst was Eñ dit segghen ysido:
rus eñ eusebius eñ beda eñ johan:
nes beleth. want also si seggen doe
si in egypten ghepredict hadden. al
so keerden si wed te iherusalem Eñ
na die minre jacobus doot so wort
hi ghecoren biscop tot iherusalem.
Ende men leest dat hi xx doden ver
wrecten voer sijn doot Ende doe hi
die kercke van iherusalem menich
jaer gheregiert hadde eñ hi hondert
jaer eñ xx jaer out was ī trayaen
des keysers daghen so wort hi ghe:
uanghen vanden rechter van iheru
salem Eñ hi deden seer slaen. eñ ten
lesten dede hi hem crucen dat sijt alle
verwonderden die daer waren dat
een out man van hondert jaer ende
xx mochte verdraghen die tormē:
ten vanden cruce Nochtan soe seg:
ghen sommighe alsoet waer is dat
tet dese symon niet en was die ghe:
cruyst was mer het was een ander
symon cleophas sone josephs broe
der Eñ dit seyt eusebius in sinen
croniken want ysidorus eñ eusebi
us dat si voergheseyt hadden dz cor
rigieren si na ī horen croniken En
de dit ghetughet oeck vsuardus in
sijn martirologie.

A

Te iherusalem sinte narciscus biscops dach die ouermits hijdsamheyt ende gheloue voerbaer was als die hystori der heyligher kercken tughet. dese doe hi sach dat opten paesch auont oli den lampen ontbrack so gheboet hi den dienres water te halen ende daer sijt alle saghen so wort dat water na dat hijt ghebenedijt hadde in olye verwandelt.

¶ Opten seluen dach inder stat sydon sinte zenobius priester die onder dyoclesiaens persecucie mitter martelien ghecwent wort.

¶ Inder provinci lucania der heyligher martelaren jacinctus quintus felicianus eñ lucius Ende.

B

In affriken der heyliger marteleren twee hondert eñ xx.

¶ Inder stadt tyngi sinte marcellus centurioens dach die mit offnidinghe sijns hoefdes sine martelie veruulde onder agricolao den beuolen rechter die vorsten des dinckhuys.

¶ In anthiochien sinte serapion biscops dach een man van ouerclare leringhe.

¶ Opten seluen dach sinte germanus die te capua biscop was wes fiele benedictus die heylighe vāder inden hemel voeren sach Ende noch

C

Here heylighen auont vigeli ghebot vasten.

¶ Te romen sinte nemesius dyakens dach eñ lucilla sijnre dochter dese doe si vanden ghelouighen cristi in gheenre wijs gheboghen worden en mochte soe worden si ouermits ghebode galieens ende valeriaens onthoefdet op die achtende dach september Hier begaetmense nochtan eerbaerlick hoer hoechtijt doe van sinte sixtus hoer lichamen ten weghe appia eerlicke begrauen worden.

¶ In walschlant te vermandoys sinte quintijns dach die ond maximiaen den keyser sine martelie doghede Sijn lichaem wort ouermits openbaringhe des enghels ouer .lv jaer gheuonden.

¶ In fossis des heylighen martelaers foyllanius dach. dese quam wt hibernien om te visitieren vlcanum sinen broeder die die kerc te fossis regierde ende wort onder weghen ter stede die carbonarias hiet ghemartelijt Ende noch veel and heyligher martelaren confessoren eñ joncfrouwen dach.

¶ Die legende van sinte quintijn

Quintinus was edel van ghe
slachte vter stadt van romen
eñ hi quam te abianen eñ dede daer
veel miraculen Ende bi den beuele
vā maximiaen so vincken die rech
ter vander stadt eñ hi deden slaen
dat hi bi nae doot was Ende daer
leyde hi hem in enen karcker mer
die enghel verlosten eñ ghinck int
midden vand stat eñ predicte daer
den volcke Ende daer vincmen we
der eñ men reckeden aen een stake
tot dat hi hem sijn aderen schoerde.
Ende men sloech hem yammerlike
mit raeuwen pesericken eñ men go
te op hem siende olye pec eñ smout
Ende hi bespottede den rechter Eñ
doe wert den rechter gram eñ dede
ī sijn mont werpen calck edick eñ
mostert. Ende doe hi noch vaste
bleef so voerdemen te veremande eñ
men dede hem slaen twee naghelen
int hoeft totten benen Ende x dede
men hem slaen tusschen naghel ende
vleysch Eñ daer na deden die rech
ter onthoefden. eñ hi dede dat licha:
me werpen in een ryuier. eñ daer
lach hi lx jaer ī Ende daer na van
ten een vrouwe aldus. want doe si
stadeliken in bedinghe was. so ver
maende hoer een enghel dat si voer
te veremande wert eñ daer soe sou
de si op die stadt soeken sinte quin:
tinus heylighe lichaem. ende dat si
hem eerlic groeue. eñ doe si tot dier
stat ghecomen was mit groter ghe:
selscappe Ende doe si daer hoer be:
dinghe dede. so begonste te hant dat
lichaem te vloten onbesmet al ghe:
heel ende mit soeten roke Ende si be
groeuen dat lichaem ende si was te
voren blint eñ doe vercreech si we:
der dat licht van hoerre oghen En
de doe si daer een kerck ghestichtet
had. so voer si weder thuys wert.

Den eersten dach van nouember.

D

Die hoechtijt der saliger moeder goods marien ende alre martelaren dach die sinte bonifacius paus ouer al insettede te vieren alle jaer in die stat vā romen Mer die vierde paus gregorius die gheboet daer nae dese selue hoechtijt in die eer alre heylighen ewelick van alle den kersten hoechlic te begaen.

Te tarracijn in sampangen der heylighen dach cesarius dyaken ende julianus priester Dese cesarius wert in claudius tiden veel dagen inden karcker vermaghert eñ daer na mit juliaen in een sacke ghesteken eñ also in die zee gheworpen.

Opten seluen dach sinte benignus priester dese wert van sinte policarpo om te prediken in walschlant ghesent ende na dat hi van terencio den graue mit ouerswaren tormenten menichsins ghepinicht was so wort sijn hals mit enen yseren gliudel ten laetsten gheboden te slaen eñ sijn lichaem mit eenre glaui doersteken.

Inder stādt te parijs sinte marcellus biscop ende confessoers dach dese op dat hi weerdich ghetoent werde te wesen een toecomende bisscop in dier stede soe verwandelde oūmits sinen verdiensten nv water in wijn eñ nv in balsem.

Item seuerijn monics dach inder stādt tiburberch Ende sinte marien der heyligher joncfrouwen ende martelaersters dach die mit wreden slaghen ghepinicht mit wtrecken des recraems ende schoringhe d' crauwelen ghemoyt eñ ten lesten hore martelie veruulde.

Te bayotas sinte vigoors bisscops dach.

Inder meyerie vastinense sinte martijn confessoers dach Ende noch veel ander heyligher martelaren confessoren ende joncfrouwen dach.

Die legende van alle den heylighen. ende waer om dat dese hoechtijt gheordineert is te vieren inder heyligher kercken.

Alre heylighen dach was gheordineert om iiij saken Eerst om een tēpel die gewyet was Ten anderden om te verhalen datmen achter ghelaten had.

Ten derden om datmē die rokeloes
heyt daer mede verhalen soude mo=
ghen Ten vierden om datmen onse
bedinghe te lichter souden moghen
ūcrighen Eerst was dese feeste ghe
set om die wijnghe vanden tempel
Want doe die vā romen alle die we
relt ond hem gedaen hadden so ma
keden si alte groten tempel. eñ daer
so setten si inden midden wert horen
afgod. eñ si setten omtrent hem alle
die and afgoden vand prouincien
die ond hem waren. alsoe dat si mit
horen aensichten stonden ghekeert
tot horen afgod wert Ende so wan
neer enighe prouincie stack teghen
wemen soe hadden si ghemaect mit
ten duuelen dat die afgod van dier
prouincie keerden sinen rugghe ten
afgode wert van romen Ende daer
mede so toende hi dat hi teghen hem
stack Ende dan so sende die van ro
men tot dier prouincien wert een
groet heer vā volc Ende brochten
weder onder hoer heerscappie Ende
oeck die van romen en ghenoechde
oeck niet dat si in hoer stat hadden
die afgoden vā alle prouincien mer
si maecten bi na oec elcken afgode
van elcker prouincien enen tempel
in hore stādt tot horen loue. recht of
si heren hadden ghemaect van allen
prouincien Mer om dat alle afgo=
den daer niet en mochten hebben ho
ren tempel. soe maecten si mit horen
sotticheyt een meerre ende een won
derliker tempel. meerre dan die an=
der tempel in die eere van allen go=
den Want die biscoppen vanden af
goden veysden hem ommedat si dat
volc te meer bedrieghen souden dat
si van cibille dien si alre goden moe
der hieten gheboden waer. ofte si vā
allen heydenē wouden hebben seghe
dz si hoer sonen stichten souden een
tempel Hier om leyden si enen gro
ten tempel dat fundament al ront
aen om datmen tonen soude ī de ser
manieren van ghesceppenisse die e=
wicheyt vanden goden. Ende om
datmē den tempel mitten stenen nz
en hadde moghen wuluen om dat si
alsoe seer wijt was Ende doet een
stuck bouen der eerden quam. soe
droechment vol eerde eñ in die eer
de saydemen dat ghelt eñ daer op so
wuluedemen den tempel also hoghe
lietmen die eerde Eñ doe die tempel
aldus volmaect was so gafmē oer
lof so wie die eerde wt droecht. dat
alt ghelt sijn waer dz hi daer ī von
de Ende dat volc haeste hem seer eñ
hadde al die eerde haestelick wt ghe
draghen Daer nae sloeghen die vā
romen een pijnappel van metael en
de vergulden. ende maecten die bo=
uen den tempel Men seyt dat ī dit
vergulden dinck alle die prouincie
wonderlic ghebeelt waren Jae. soe
wie te romen quam dat hi mochte

weten werwert dat sijn prouinãe
lach. mer namaels so viel dit off.
eñ daer om bleef houen opten tem:
pel een open gat In focas des key
sers tiden doe die vã romen cristus
gheloue weder ontfanghen hadden
bonifacius die die vierde paus was
na sinte gregorius Int jaer ons he
ren ses hondert eñ vijf. so vercreech
hi den tempel vanden keyser Ende
hi dede wt scrapen eñ veghen alle
die vuylheyt vanden afgoden En:
de hi heylichde den tempel opten vijf
tiendach van meye ĩ die eer van on
ser vrouwen eñ alle martelaren. eñ
hi hiete dese kercke sinte maria ten
martelaers. eñ men hietet nv van:
den volcke sinte maria ten ronde.
want doe en plachmen in die kerc:
ke die confessoren niet te vieren En
de om dz tot dese feeste een grote me
nichte van volcke vergaderde. eñ
om dat si hem niet gheuen en moch
te tot deser vieringhe om den gebre
ke vanden lijftocht. daer om ordi:
neerde een paus die gregorius hie:
te datmen deser feesten vieren soude
opten eersten dach van nouember.
om dattet volck dan te bet voersien
is van lijftochten. van coerne ende
van wine. Ende hi ordineer dat:
men alle die werlt door desen dach
vieren soude ĩ die eer van allen hey
lighen die te voeren was ghewyet
ter eeren van allen afgoden. Ende
daermen die veelheyt der afgoden
plach te oefenen. daer loeftmen nv
die veelheyt der heyligher Ten an:
deren was dese feeste ghestet. om
te verhalen datmen verlettet hadde
Want wi hebben veel heyligher ghe
laten. daer wi ghen feeste of en ghe
denckten of en hielden. want wi en
moghent alle sancten niet ghedoen
om datter soe veel is Ende oec om
onse cranckheyt. want wi sijn siecke
ende cranck. ende wi en mochtens
alle niet ghedoen om den corten tijt.
want wi en soudens nv tijts ghenoe
ghe hebben Want sinte ieronimus
seyt in eenre epistelen die hi voer si
ne kalengier scriuet dat ghen dach
binnen den jaer is sonder den jaers
dach daer sijn vm martelaers ĩ ghe
doot Ende daer om heuet die kerc
ke wel gheordineert omme dat wi
alle die heylighe sancten daghen nv
ghedoen en mochten alle te vieren
elck bi sonderlinghe dat wise doch
alle gader vieren mogen Waer om
dat gheordineert is die heylighe dat
ghen te vieren. daer toe seyt meester
willam van anthisiodore ses reden
Die eerste is om die ere die wi go:
den doen dat wi hem eren in sijn heyli
ghen. ende om dat wi hem wonder
prediten in sinen heylighen. wante
so wie die heylighen eert hi eert son
derlinghe den ghenen diese heylich
maecte Die ander is. om die hulpe

van onser crancheyt bi ons seluen
en moghen wi gheen salicheyt ver-
crighen. eñ daer om hebben wi noet
dat die heylighen voer ons bidden
eñ om dat van hem ons mach wer
den gheholpen soe doen wi hem eer.
Ten derden om dat onse salicheyt
soude meerren. ende om dat ons on
se hope eñ onse sekerheyt sellen wor
den vermeerret vand heyligher glo
rien diemen ons predict op hoeren
feeste. want of starflicke menschen
also mochten verheuen worden die
ons ghelijc waren om horen ůdien
te. also is oeck wel te ghelouen dat
wi oec sellen. ist dat wi dat verdie-
nen. want goods hant en is nz ghe
cranct Die vierde is. om hoer ex-
empelen na te volghen. wāt alsmen
hoer feeste viert soe werden wi ghe-
toghen hem nae te volghen. want
versmāden wi bi hoeren exempelen
dese eertsche dinghen. so minnen wi
die hemelsche dinghen. Dat vijfte
is om die scult die wi die een den
anderen sculdich sijn. want die hey
ligen hebben vā ons feeste inden he
mel. wāt die heylighe sielen hebben
bliscap op een sondaer die peniten
cie doet Eñ daer om op dat wi ant
woerden so ist recht ō dz si vā ons
feeste doen inden hemel dat wi oeck
van hem feeste doen inder eerden.
Die seste reden is om te vercrighen
onse salicheyt eñ eer. want als wi
den heylighen eeren soe doen wi onse
saken eñ beiagen onse ere wāt hoer
feeste is onse weerdicheit. wāt als
wi onse broeds eren soe eren wi ōs
seluen. want godlike minne maect
alle dinck ghemeen. eertsche hemel-
sche ende ewighe dinghen Sonder
dese reden so seyt johannes van da
masco noch ander reden dat is hoe
wi hore gheest eñ hore lichaem of ho
re heilichdom eren sellen eñ somighe
vā dier reden werden ghenomē om
d heylighen weerdicheyt Ende som
mighe om die duerbaerheyt van ho
re lichamen Hoere weerdicheyt is
vierrehande. wāt si sijn gods vrien
den gods kinderen gods erfgenamē
eñ onse leytsmānen Eñ hi seyt de-
se weerdige getuge Vanden eerstē
johannes ind ewāgelien. hi gaf hē
macht gods kind te werden Van-
den anderen johannes ind ewange-
lien Nv en sel ic v nz hieten knech
ten. mer vrienden Vanden derden
paulus totten romeynen Sijn wi
kinderen so sijn wi erfgenamen Vā
den vierden seyt hi aldus Hoe sere
soudi pinen dz ghi een leytsmā vin
den mocht dz hi di leyde tot die on
starfliken coninc eñ voer hē voer
di sprake Die leytsmānen sijn die
heylighen van onsen gheslachte die
gode voer ons biddē Dese eren wi
als wi ī gods willen ī hoer ere tem-
pelen maken daer wi hoer ghedenc-

kenis in eren Ten anderden neemt
men in die duerbaerheyt van horen
lichaem En daer seyt johannes da
mascenus vier reden toe. en augus
tinus doeter die vijfte toe daermen
mede openbaert die duerbaerheyt
vanden heyligen lichamen. want d
heylighen lichamen waren gods va
ten cristus tempele. ende bussen mit
gheestelicken salue. godlike fontey
ne en een reescap daer die heylighe
gheest doer wercte Want eerst wa:
ren si gods vaten. want hugo seyt.
gods vaten sijn die suuer cameren
der heylighen Ten anderden waren
si cristus tempel waer om volchter
na dat god ouermits verstandenis:
se in hoer herten woende Daer bi so
seyt paulus. en weet ghi niet dat v
lichamen tempelen sijn des heyligen
gheests die in v wandelt. wāt god
is een gheest Hier om en soudemen
dan niet eeren den leuenachtighen
tempel gods en tabernaculen Hier
off seyt sinte jan guldemont. Die
mensche heeft ghenoecht ī die wan
den te stichten. mer god heeft ghe:
noechte inder heyligen bekeren Da
uid Here ick minde die schoenheyt
dijns huys. welke schoenheyt. niet
die schoenheyt die menigherhande
marmor stenen maken. mer die ge
maect worden van menigherhande
gratien Die een ghenoeget den vley
sche. mer die and maect den gheest
leuendich. die een werpt neder ind
tijt en bedriecht die oghen. die and
sticht inder ewicheyt die verstande
nisse. Ten derden waren si bussen
van gheesteliken salue van goeden
roke gheuen den heylighen reliqui:
en Ende dit en twiuelt nyemant.
want of daer ind woestinen wt een
steenroedse. en wt enen steen water
vloyde. ende wt een ezels kinnebac
ken sampson dranc doe hi dorst had
de. so en ist oeck niet onghelouelick
den ghenen die gods macht weten
ende die eer der heylighen die van
gode is dat wt den heylighen licha:
men vloyen salue van goeden roke
Ten vierden sijn si fonteynen van
godliker minnen Daer om is ghe:
screuē dese bleuen leuende ind waer
heyt en si staen mit vrier tegēwoer
dicheyt voer gode Cristus die heer
heeft ons ghegheuen die fonteynen
der ghesontheyt sijnre heyligher re:
liquien die ons menigerhande wel
daet gheuen. Ten vijften soe sijn si
reescap daer die heylighe gheest do:
re wrochte Dit seyt sinte augusti:
nus Der heylighen lichamen en sel
men niet versmāden. mer men selse
eren. want doe si leueden soe besetse
die heylighe gheest tot alle goeden
wercken En daer om seyt paulus
Soect sijn onderuindenisse die in
mi spreket dat is cristus Ende van
sinte steuen is ghescreuen. dat si nz

wederstaen en mochten d wijsheyt
ende die gheest die wt hem sprack.
Item sinte ambrosius sprac in eē
exametro dz is der al d duerbaerste
dat eē mensche is eē heerscap d god
liker stemmen. ende wt spreect mit
lichamelike lippen die hemelsche ant
woerde. Ten derden soe wert de
se feeste gheuiert ende is gheset om
te verhalen verrokeloesheyt. want
al doen wi luttel santen feestē. noch
tans die wi doen die doen wi roke
loselick. ende wi laten in die feeste
veel achter ouermits versumenisse
ende onwetenheyt. Ende soe wat
wi in die sante feeste verrokeloeslic
doen dat moghen wi al vol doen in
deser feesten. ende wy moghen ons
suueren van onse rokeloesheyt En:
de dese reden is ghescreuen inden ser
moen datmen op desen dach leset
daer aldus staet Het is gheordine
ret datmē in dese daghen sal hebben
ghehoechnisse van allen heylighen.
om dat soe wat dye menschelijcke
broesheyt bi verghetelheden of on:
wetende of bi onleden van wercke
like dinghen niet wel volmaectelic
en heeft ghedaen dattet in deser heyly
gher feesten sal worden vol daen.
Men sal weten datter vyerehande
heylighen sijn vanden nuwen testa
ment die wi feestelic vieren binnen
den iaer. ende die wi te gader vierē
op desen daghe. om dz wi hem vol
doen souden dye wy rokeloeslijck
gheuiert hebben. dat sijn apostelen.
martelaren. confessoren ende ma:
gheden Ende alsoe rabanus seyt.
soe sijn dese beteykent biden vierho
echken van deser werelt Bi oest so
sijn beteykent die apostelen Biden
suyden dye martelaers By noer:
den die confessorē By west die ma
gheden Die eerste sijn die apostelen
eñ haere waerdicheyt eñ hoor voer
baricheyt is openbaer om dz si bo
uen alle santen sijn om vier saken.
Die eerste is in hoecheden vā waer
dicheden. want si sijn die wijse prī
cen vander kercken ende si sellen sit
ten biden ewighen verdoemer ende
rechter. ende si sijn soete harders vā
ons heren cudde Bernaerdus. het
was betamelijck datmen aldus da
nighen leerraers ende harders sette
de den menschelijcke gheslachte die
saft wesen souden machtich eñ wy
se Saft om dz si ons goedertierlic
ontfaen souden Machtelijc om dz
si ons machtelic bescermen souden
wijs om dat si ons ten leuē wisen
souden doer die wech die ter stadt:
wert leyt Ten anderen sijn si bouen
die andere ind hoecheit van macht
Ende hier of seyt augustinꝰ God
gaf macht sijn apostelen bouen die
natuer dat sise ghenesen souden bo
uen dye duuelen. dat sise verdriuē
souden bouen die elementen. dat si

se verwandelen souden houen die siecken dat sise van sonden ontbinden souden houen die dot. dat sise versmaden souden houen die enghelen. dz si ons heren lichaem maken Ten derden sijn si houen die ander. om die voerbaricheyt hore heylicheyt. wāt om hoer grote heylicheyt eñ volheyt vā gāen die ī hem was so licht ypps leuen eñ sijn wanderinghe ī hem als een spigheel Eñ men beltende in hē luden alsomē die sonne beltent aen hore claerheit. eñ die wse aen hoer wolke. eñ dat vuer aen sijn hetten Hier off seyt guldemōt op matheū Cristus sende sijn apostelen als die sonne hoer radyen. eñ alsoe die wse horen soeten weeck we sendet eñ dat vuer sijn vonckten op dat te ghelikken als die sonne ī hoer radyen openbaert wort. eñ alsomē die wse in hoer wolke gheuoelt eñ alsomen dat vuer ī hoer vonckten siet dat men se also beltende in horen doghheden cristus cracht Ten vierden sijn si houen die andere in die craft hoerre oerbaerlicheyt Hier of seyt augustinus eñ spreet vanden apostelen aldus vanden verwoerpensten eñ plompsten eñ luttelsten soe wort dy si edel ghemaect. verlicht ende vermenichfoudicht die soete sprakken. die claerste verstandenisse. eñ die menichfoudighe scaren der scarper. der welsprekender eñ der leerers Die ander partye vanden heyligben sijn martelaren. eñ hoer weerdicheyt eñ voerbaricheyt is open baer. om dat si so menichfoudelick ghepassijt waren eñ openbaerlic eñ vromelic Menichfoudelic waren si ghepassijt. sonder hoer bloetstorten. sondlinghe in drien manieren. wāt alsoe bernaerdus seyt soe sijn drie manieren van martelien sonder bloetstorten. dat is sparicheyt in ouervloedicheyt. dat dauid hadde. ende miltheyt in armoede die thobyas hadde. ende suuerheyt in jonchēden die joseph hadde in egypten Gregorius seyt datter drie martelien sijn sonder bloetstorten. wi moghen sonder yser martelaer worden. op dat wi int herte waerlick houden ghedoechsamheyt Ende in dien dat wi medeliden hebben op die ghene die in liden sijn. want hi seyt. die wuwe heeft in ander luden crancheyt. hi draghet ons heren cruce in sinen herte. ende dat men oeck die vyanden mint daer bi seyt hi te verdraghen laster ende den ghenen te minnen die hem haet dat is martelie in heymelicken ghepeynse. Ten anderden soe is si oerbaerlick. Ende dese oerbaerlicheyt was den martelaers verlatenis van alle sonden. eñ gaf hem gwet loen van verdienten ende die ewighe glorie. want hem dit ghescheit om dat loen van

horen bloede ende hier om hyetmen
hoer bloet duerbaer dat is vol loēs
Augustinꝰ: wat is duerbare dan
dye doot daermen die sonden mede
verlaet ende den loen mede vermeer
ret. Cristus bloet is duerbaer son
der sonde. nochtans heeft hij oeck
ghemaect sijnre martelaren duerba
ren bloet daer hi sijn bloet om gaf tē
loen want en maecte hi sine mar te:
laren bloet niet duerbaer soe en sou
demen dan niet moeghen segghen:
duerbaer is in ons heren aenschijn
sijnre heyligher doot. Barnardꝰ
seyt. drye dinghen sijn die dier hey
lighen doot duerbaer maken. dat
is Ruste vander pijnen. Blijscap
van nuheden Ende sekerheyt van e
wicheden. Ende ons luden is hyer
in drierehande oerbaer. want dye
martelaren sijn ons ghegeuen te ex
empel ō te striden. Jan guldemont
seyt. du kersten du biste een derten
ridder. waenstu dattu sonder rech:
ten verwinnen moechste. ende son
der strijt seghe hebben. ghebruycke
dijn cracht ende stride vromelic mz
dijnre macht. Strijde vromelic in
desen strijde. merct dine beloften. ne
met verstant ī dien staet. ansiet di
ne ridderscap dattu ghelouet heues
ende dien staet daer du toe ghedaen
biste Ende dat ridderscap daer du
dinen name toe ghegheuen hebste.
want om dese belofte hebben si alle
gheuochten. om dese staet hebben si
alle verwonnen. met dese gherech:
ticheyt hādden si alle seghen. Ten
anderen sijn om dye heylighen ghe:
gheuen in patronen om ons te hel:
pen. want si helpen ons met hoerre
verdienten Augustinꝰ seyt. o hoe
groot is goods goedertierenheyt.
want hi wil dat der martelarē ver
dienten sijn onse hulpe. want hi be
proeuet die. om dat hi ons leren sel
die so wrijft hi om ons te winnen.
ende hi wil dat haer pinen sijn onse
profijt. Vanden anderen seyt ons
sinte iheronimꝰ of die apostelen eñ
die martelaren doe si leueden noch
tans bidden voer die andere doe si
voer hem seluen ghesorghet souden
hebben. hoe veel meer machts heb:
ben si nv als si verwonnen hebben
ende ghecroent sijn. want moyses
was een mensche ende hi vercreech
bi gode ghenade oū ses dusent mā
Ende nv als si bi xp̄o sijn. sellen sy
dan myn vermoghen ¶ Sinte pau
wels seit dat hem vā gode vergeuē
waren īden scepe cc. eñ lxxvi. sielen
eñ na dien dz hi mz cristo is. sel hi
dan swigē Die d̄de sante sijn confes
sorē. eñ haer waerdicheit is opēba
re om dz si gode ī drie manieren be
lieden Dat is int herte mit werken
eñ mitten monde wāt belyen mitter
herten en is nyet ghenoech sonder
belyen mitten monde. Alsoe gul

demont bewiset mit vier reden Op
dz eerste seyt hi. die wortel van be
lijnghe is dz geloue vā herten wāt
belien is die vrucht des gheloues.
Daer ō ghelijc dat also langhe als
die wortel is leuende in die eerde.
datter noot dz sijn telgheren eñ bla
deren wt sciet. mer en sciet si niet so
verstaetmen sond twiuel dat hoer
wortel verdorret is in die eerde Al
so ist also langhe als dz gheloue vā
der herten gheheel is. so gheuet si al
toes belien inden mont. eñ ist dattet
belien ůdroghet inden mont so ver
staetmen dattet geloue vand herten
verdroghet is Op dat and seyt hi
vorddet di mitter herten te ghelouē
eñ voer die menschen niet te belien
soe batet oec datmen cristus belien
mit ypocrijtscap al en gheloefde hi
oec nz mitter herten mer of si di nz
en vordert die sonder geloue belien
also en batet di oec niet te ghelouen
sonder belien Op dat derde seyt hi
aldus Ist xp̄o ghenoech also dattu
hē kenste al waert dattu hem nz en
belietste voer die mēsche so si di oec
ghenoech dz di xp̄s bekent al en be
liet hi di niet voer gode ende en ghe
noechtet di nz dat hi di bekent soe
en ghenoeghet hem oec niet dijn ge
loue Op dz vierde seyt hi aldus ist
dat di ghenoecht waer dz gheloue
vander herten so soude god dijn her
te alleen ghescepen hebben Nv heeft
hi di oec een mont gescapen. ō dat
tu mitter herten ghelouen selste. eñ
mitten mont belien Ten derden heb
ben si gode beliet mitten wercken.
Hoe een in wercken gode beliet off
oec lochent. seyt iheronimus aldus
op dat woert Si segghen dat si go
de kēden eñ seyt Cristꝰ is die wijs
heyt. die gherechticheyt. die heylic-
heyt. die waerheyt. eñ die starcheyt
Men lochent bi onwijsheyden die
wijsheyt. bi ongherechticheden die
gherechticheyt. bi loghen die waer-
heyt. bi die sonden die heylicheyt. bi
bloetheden die starcheyt Ende also
dicwil als wi ůwonnen werden ī
sonden eñ in quaetheden. also dicke
verlochenen wi gode Eñ also dicke
als wi wel doen so belien wi hē Die
vierde sijn die maechden ende hoer
weerdicheyt is openbaer. eerst om
dz si bruden sijn des ewigen conīcs
Ambrosiꝰ. wie mach enighe scoen
heyt meer versieren dan die dz ghe
lijc is die vāden alren hoechsten co-
nīc ghemint is eñ hi geprijst wort
vanden rechter eñ van gode ghehey
licht is altoes bruyt. altoes onder
trouwet Ten anderden want men
rekentse mitten enghelen Ambrosi
us. die suuerheyt gaet bouē die mē
schelike natuer wāt daer mede wer
den wi menschen ghelike die enghe
len. mer die maechden seghe is me-
re dan die enghelen. wāt die enghe-

ler, leuē sonder vleysch. mer die ma
gheden verwinnen inden vleysche.
Ten derden. want si sijn voerbari:
gher dan die ander santen Cypria
nus seyt. die maechdom is die blo
me vanden kersteliken gheslachte.
scoenheyt ende vercierheyt vā ghees
teliker graciē eñ nuwe mare des lo
ues eñ der erē volmaecter wert eñ
ōbesmet godes beelde Ten vierden.
want mē rekense voer die ghetrou
we luden eñ wāt dese voerbaerheyt
die die suuerheyt heuet is voer die
ghetrouwe is openbaer bi vele rede
nē want echtscap maect den lichaē
vrucht draghende. mer suuerheyt
maket dz hert vrucht dragēde Au
gustinus edeliker verkiest hi nv in
den vleysche na te volghen dat leuē
der enghelen dan die ouermits den
lichaem vermeerret dat ghetal der
sterfliker menscen. want suuerheit
is beter ende saligher in drachtiche
den. mer niet den buuc swarich te
maken. mer dat herte te meerren.
want echtscap baert kijnderen des
rouwen. ende suuerheyt baert kijn:
deren des blijscaps Augustinꝰ die
suuerheyt en is niet ondrachtich.
mer si is een drachtighe moed van
kinderen der blijscap. ouermits den
mā die du biste here die ůuolt dye
aerde mz kinderen eñ mz dese den he
mel Jheronimꝰ die echtscap ůuolt
die aerde. eñ die magheden dz para

dijs Mer die eerste is vā meniger
hande sorghe. eñ die and van ruste.
Ghilbrecht die magedom is eē ge
stille vā sorgen. vrede des vleysches
eñ verlossinghe vā sonden. heerscap
van doechden. die eerste is goet. eñ
die and beter Jheronimꝰ. alsoe ve
le is tuschen echtscap eñ maghedom
als tuschen gheen sonden te doen eñ
wel te doen Op dz icket licht mach
segghen als tuschen goet ende beter
eñ wert ghelijcket den doorne voer
den rosen Jheronimꝰ Item ic prij
se echtscap om dz si maechden win
nen soe lese ic rosen wt den doernen
eñ wter aerden gout. ende wt den
scilpen paerlen Ten vijften om dat
si veel vordels hebben wāt die ma
echden sellē hebben die crone aureo
la Aureola croen sel wesen die son
derlinghe croen hoers maghedoms
eñ si sellen allene enen nuwen sanc
singhen. Ende si sellen ghecleet we
sen mitten seluē clederen daer cristꝰ
mede ghecleet is. eñ si sellen altoes
den lam volghen Ten vierden was
dese feeste gheset. om dat wi te lich
ter vercrighen sellen dat wi bidden
op dat te gheliken dat wi alle heyli
ghen eren. eñ dat si alsoe ghemeenlic
voer ons bidden sellen. eñ dat wy
alsoe te lichteliker goods ontferm
hertichеyt beiaghen sellen. want ist
sake dattet onmoghelic is dz veelre
luden beden nz ē soudē worden ver

hoert so ist oec seker dattet herde on
ghelijc waer dat alle heylighen die
voer ons baden niet en souden wer-
den ůhoert. wāt die heyligen biddē
voer ōs mit ůdientē eñ mit begeer
ten Mit verdienten ō hoer welda-
den ī stāde te staen Mit begheerten
om dat si begheren dz onse begheer
te ons gheschien. mer dat en doen si
niet si en weten dattet gods wille is
Dat op desen dach alle heyligen vo
re ons bidden ghemeenlic dat was
ghetoent ī een visioen dz ghesciede
in dat jaer na dat dese feeste gheset
was Doe op desen dach die coster
van sinte peters kerke te romen vā
ynnicheden alle die outaren ůsocht
hadde. eñ alle die heylighen aenghe
bedet hadde. eñ hi weder ghecomen
was tot sinte pet's outaer so wort
hi slapende. eñ hi sach die coninc d̄
coninghen sitten op een hoghen setel
ende alle die enghelen omtrent hem
staende Doe quam die maghet ma
ria ghecroent mit eē blenckende cro
ne. eñ hoer volghede een ouertallic
menichte van maechden Ende die
coninc stont teghen hoer op eñ dede
hoer sitten op een setel besiden hem.
Hier na quā een die ghecleet was
mit kemels haer. eñ hem volghede
een grote menichte van oude eersa
me luden Ende een and̄ quam daer
ghecleet mit biscops ghewāde. ende
hem volghede een gheselscap alsoe

oec ghecleet Daer na quam een ou
tallic gheselscap van hemelsche rid
derscap Ende daer na quam een sca
re van menigherhande luden Dese
quamē alte samen voer des conīcs
setel. eñ si aenbeden hē alle al knye
lende Ende die ghene die mit bisco
pen abijt gecleet was die begonste
die metten eñ die ander songen na
Ende dese enghel die den coster ley
de seyde hem dit visioen. ende seyde
dat die maghet die voer ghinc die
moeder goods was Ende die mittē
kemels haer ghecleet was dat was
sinte johannes baptista mitten pa-
triarchen ende propheten Ende die
die biscops abijt aen had dat was
sinte peter mittē anderen apostelen
Ende die ridd̄s dat waren die mar
telaers Ende die ander scaren wa
ren die confessoren Die daer al om
me voer den coninck quamen om
dat si hem dancken souden vander
eren diemen hem op desen dach dede
in die werlt. eñ daer si hem ouer al
le die werlt bidden soudē Daer na
voerde hi hem in een and̄ stat ende
daer sach hi wiuē eñ mannē sulke
legghen op gulden bedden. and̄ sit
ten verblidende ouer die tafele mit
godlike weelde And̄ sach hi naect
eñ ellendich hulpe biddende Ende
hi seyde dat dit dz vegheuuer was
Eñ hi seyde dz die oůuloedighe wa
ren die sielen die vā horen vrienden

grotelikken ghehulpen waren eñ die daer in armoede waren datmen die inder werelt niet en gedochte Eñ hi hiet hem dat hi dit al die paus seg ghen soude dat hi na alre heylighen dach setten soude alre sielen dach. ō datmē op diē dach gemeene wel daden doē soude oū die sielen die ge ne sondlinge weldaet crigē mogen

E

Ghehoechnisse van alle ghelo: uighe sielen

Te romen onder adriaē den key ser passie der heylighen eustachius die oec placidꝰ hiete eñ sijns wijfs theopista mit haren kinderen agapi to ende theopisto van welcken men seer vreemde gesten leest Dese ho echtijt al ist dat si op dye twalefte kalende vā october staet nochtant wort si hier hoechliker begaen

Item sinte victorijn pitabione bisscops dach die nae vele leringhe als sinte iheronimꝰ tughet in dyo: clesiaens des keysers persecutie ge croent wert.

In laodicia sinte theodotus bis: cops dach die niet alleen mit woer den mer oec mit wercken eñ doech den verciert was

Opten seluen dach sinte ambro sius abts dach inden cloester aga mio die groet in leuē ende in heylich heyt verciert mit doechden in enen salighen eynde rustede in vreden

Te vyennen sinte georgius eē voerbaer biscop inder seluer stede. Ende noch veel andere heylyghe martelaren confessoren ende ionc: frouwen dach ꝛc

Die legende van alle die sielen.

Alre sielen ghedenckenisse vi ertmen op desen dach. om dz die sielen die ghene sonderlinge hul pe en hebben dan sullen worden ghe holpen mit ghemene hulpe Want pe trus damiani seyt doe sinte odolio hoorde datmen eenpaerlijcken hoor de in cilicien die duuelen ropen ende clagen dat die sielen wt horen lande waren verlost by aelmissen eñ mit bedinghen soe ordineerde hij in sijn cloester datmē na alre heiligē dach vieren soude alre sielen ghehoechnis se Eñ dit wert vā alle die kerc ghe priset Hier machmē vā twe dingē sien Eerst die te reynigē sijn Tē an deren vā haren hulpe Of eerst salmē drie dinghen sien Eerst wie si sijn diemen reynicht. Ten anderen by wyen si ghereynicht werden. Ten derden waer si ghereynicht worden Drie manieren sijn vanden ghenen die ghereynicht werden Die eerste sijn die ghene die steruen eer si vol: daen hebben dat hem ghesettet is.

Mer nochtans soe mochten si wel
also groten rouwe hebben dat si al
hoer sonden daer mede of doen sou-
den ende te hant te hemelrijc varen
al en hadden si niet voldaen dz hem
gheset waer. want berouwenisse is
een groete ghenoech doen voer die
sonden ende maecse te niet Jheroni
mus seyt. Voer gode en vermach
niet soe veel den tijt van penitencie
als die rouwe noch te deruen van
eten en vermach niet also veel als
dat doden der sonden Mer die niet
voldaen en hebben hoer penitencie
eer si steruen si werden ghereynicht
mitten vreselijcken vuer des vegh
uuers. ten si dae yemant van hoer
vrienden voldoen voer hem. Mer
so datmen dese penitencie een ander
mach beuelen daer toe behoren vier
saken Die eerste sake is datmense
een and beuelen sel dat dit voldaen
moet wesen bi des priesters wille
die die biecht hoert Die ander sa-
ke is datmense verwandelen moet
om des gheens noot diet te doen he
uet want hi moet wesen in alsulc-
ken staet dat hijs selue niet en soude
moghen doen. mer dz hi noot heuet
datmen hem helpe Dat derde is vā
des gheens weghen die penitencie
ontfaen sel. dat is dat hi si in godli
ker minnen die dat ghenoech doen
ende die penitencie doet wesen ver-
dientelic eñ volmaect Dat vierde
is vander pinen weghen ghewari-
ghe deelinghe dat is datmen eē min
re pinen moet verwandelen in een-
re meerre. wāt een mensche voldoet
bet gode. dat hi selue sijn penitencie
doet dan een ander voer hem. want
die is drierehande pijn. dat is ey-
ghene ende willighe. ende alre meest
doet dese ghenoech Die ander is ey
ghen eñ niet willich. ende die is int
vegheuuer Die derde is willich eñ
niet eyghen. alsoe is inden verwan
delinghe voergheseyt Eñ dese vol-
doet min dan die eerste. om dat si
niet eyghen en is. eñ meer dan die
and om dat si willich is. mer noch
tans al valtet dat die ghene daer-
mē penitencie voer ontfaet tot vol
doen starft. nochtan moet hi inden
vegheuuer daer of ghepijnt worden
mer nochtan oūmits die pine die
hi ghedoecht. eñ die die ander voer
hem doet. soe wert hi te eer verlost.
Want onse here ihesus die rekent si
ne pine ende der sielen pine te geder
waer bi soude hi inden vegheuuer
hebben gheweest twee maenden. so
macht ghescien dat hi binnen eenre
maent mach werden verlost. noch
tan en mach hi nymmermeer daer
wt comen voer dz die scult betaelt
is. mer als die scult dan betaelt is
datmen daer doet dat is des gheens
diet doet. ende het wederkeert in si-
nen scoet Ende en heuet hijs niet te

doen. so steerten inder sterckten scoet
off het helpet enen anderen die hem
naeste is die inden veghenuer seyt
Die ander die int vegenuer varen
dat sijn die voldaen hebben die pe:
nitencie die hem gheset waren. mer
bi des priesters wetteldoesheyden soe
en was machschien hoer penitencie
niet gwoet ghenoech. Dese moeten
voldoen int veghenuer dat si te lut
tel in dit leuen voldeden. ten si dat:
tet die gwote bewouweniſſe volde:
want god die die mate vanden son
den weet ende vander pinen. hi toe
doet die pine alsoet behoerlic is om
dat ghen sonden ongheastyet en
blive. Waer bi die penitencie die
gheset is. anter si is meerre of min
re of ghelijc Is si meerre so sel hem
dat comen tot meerre glorien dat hi
meer doet Is si ghelijck soe ist ghe
noech die sonden daer mede off te
doen Is die penitencie minre so seyt
men dattet te luttel is. dat voldoet
god mit sijnre ghenechticheyt Mer
vanden ghenen die in hoeren eynde
om penitencie wepen. Hoert wat
sinte augustinus seyt die ghedoept
is cortelick hi starft sekerlick Een
mensche die wel leeft. hi starft seker
lic mer die int eynde penitencie doet
en dan verssoent wert verscheyt hi
seker van heen des en bin ic niet se
ker Daer om houde dat seker ende
laet dz onseker Sinte augustinus
seyt dit om dz sommighe luden ple
ghen meer wouwe te hebben van no
de dan van wille. ende meerre van
vreese der pinen dan van minnen o
glorien. Die derde is inden veghe:
uuer gaen. sijn die ghene die mit hē
derwerts draghen hout hoy en caf
Dat sijn die ghene die in horen rijc
heden nochtan onder gode hem hou
den mit vleyschelijcker begheerten.
want hoer vleyschelijcke begheer:
ten daer si in leggen sijn hoer hu:
sen. en hoer wiuen. ende hoer goet
met. nochtans dat si yet voer gode
setten dese sijn gheteyckent bi dien
dinghen. en si sellen verbrant wor:
den na hoerre mate van minnen of
te langher als hout. corter als hoy
of dat alre cortste alst caff Ende al
soe als ons sinte augustinus seyt.
Alen is dat vuer niet ewich noch
tan so ist wonderlike swaer. want
het gaet houen alle die pinen die ye
yemant ghedoechde in deser werelt
in dat leuen Nye en vantmen alsul
ken pine in desen leuen al hebben
die martelaers alten gwoten pine
ghedoghet Op dat ander dat is bi
wien die sielen ghereynicht werden
Soe salmen weten dat se die duue
len pinen ende reynighen. ende niet
die goede enghelen. want die goe:
de enghelen en quellen die goeden
niet. mer die goede enghelen quel:
len die quade. ende die quade die

goede. ende die quāde quellen die
quāde Nochtan en machmen wel
ghelouen dz die goede enghelen die
wil hoer broeders ende hoer ghesel-
len vanden eñ twesten Ende si ver-
manen hem dat si ghedoechsamelic
verdraghen Si hebben oeck ande-
ren twest. om dat si seker sijn in die
ewighe glorie te comen want si heb
ben sekerheyt van glorien. noch-
tans minre dan die gheen die daer
in sijn mer meerre dan die inden we
ghe sijn Want der gheenre sekerheit
die inder glorien sijn is sonder ar-
beyden ende sonder vresen. want si
ontbeydense niet om dz sise hebben
ende dat sise niet en ontsien te ver-
liesen mer der gheenre sekerheit die
inden weghe sijn. die is mit ontbey
den ende mit vresen Ende die inden
vegheuuer sijn die is in dat midden
waert. want si is mit ontbeyden se
ker. want si ontbeyden die glorie
ende sonder vrese. want om dat si
horen vryen wille hebben al vaste
ghemaket. soe weten si dat si nym-
mermeer sonde en souden moghen
doen Si hebben oeck noch anderen
twest. want si hopen datmen hem
helpt Het mach ghescien dattet wa
re is dat die duuelen die sielen niet
en pinighen. mer si worden ghepini
ghet bi goods gherechticheden Op
dat derde waer die sielen ghepini-
ghet worden. soe selmen weten dat

si worden ghereynicht in een stādt
die bider hellen is diet vegheuuer
hiet alsoe veel wiser luden segghen.
Al segghen sommighe dattet inder
lucht is of ī die vuerighe eerde daer
die sonne recht oū gaet. mer noch-
tans soe worden menighe sielen in
menigherhande steden ghereynighet
bi die wille goods Ende dat bi ve-
le saken om dat si lichtelic werden
ghepijnt om dat si sellen werden ha-
estelic verlost of om ons te leren. of
om die misdaet die si in die stat mis
daden. of om yemants bede. Eerst
gheschiet dit om hoer lichte pine.
Als gregorius seyt dat sommighe
sielen ghereynicht worden in scādu
en Ten anderden om dat si te eer ū
lost souden werden op dat si den an
deren horen noot moghen openba-
ren. ende van hem hulpe eyschen en
de alsoe te eer verlost werden Want
men leest van eenrehande visschers
die inden heruft visscheden. eñ vin-
ghen een stuc ijs voer een visch. en
de si waren daer of blider dan van-
den vissche om dat hoer biscop ghe-
pijnt was van hetten in sijn voeten
eñ si leyden hem dat ijs onder sine
voeten eñ hi hadder groet solaes of
Op een tijt hoerde hi eē stemme vā
een mensche vten yse. ende doe hem
die biscop besworen hadde soe wie
hi waer. doe seyde hi Ic bin een sie-
le die in dat veruuren ijs wert ghe

pijnt om mijn sonden Ende ic sou-
de werden verlost op dattu xxx da-
ghen lanc alle daghe een misse ouer
mi seydes Doe die biscop halff die
missen ghesept hadde. eñ hi hem tot
een ander misse bereyt hadde so dede
die duuel dat alle dat volck vand
stadt worden vechtende Ende die
biscop wort ghewepen om dat ghe-
rufte te stillen. ende hi dede die mis-
se ghewadē wt. eñ hi liet dien dach
misse te doen Ende hi begonste we-
der. ende doe hi dat twee deel van
den missen ghedaen hadde soe quam
een groet heer om die stadt leggen
ende van node moste hi oec die mis
se laten Ende daer nae begonste hi
die missen weder te doen Ende doe
hise al ghedaen hadde totter laetste
misse toe. ende hi weder die misse be
ghinnen soude so ontstack alle die
stat eñ sijn huys Ende doemē hem
seyde dat hi die misse liet. soe ant-
woerde hi Al soude alle die stadt ū
barnnen ic en selre die misse nz om
laten Ende als hi die misse gedaen
hadde. soe wort dat ijs ghesmouten
ende dat vuer dat si waenden dat si
sagen dat voer wech als een be-
dwechmisse vander stadt ende ten de
de ghen scade. Ten derden om dat
onse leringhe om dat wi weten sel-
len. dat die sondaren groete pine li-
den Alsoet te parijs ghesciede. ende
alsoe die cantor van parijs screuet

want alsso meyster sylobat seer een
scolier die siec was. dat hi tot hem
comen woude als hi doot waer. en
de hem dan sinen staet seggen En-
de nae sinen doot soe openbaerden
hi hem mit een cappe ghemaect van
perkelmente die al vol ghescreuen
was mit sophismata. ende hi was
binnen al ghedect mit vlamme vā
vuer Eñ sijn meyster vragede hem
wie hi waer Ende hi antwoerde.
Ick bin die scolier die di beloefde
tot di te comen Ende hi vraghede
hem om sinen staet Ende hi seyde.
dese cappe verweghet mi meer. ende
verdruckt mi oeck meer. dan ofte
ick oeck enen toerne op mi hadde.
si is mi ghegheuen te draghen om
die glorie die ick hadde in mine so-
phismata Ende dat vuer daer die
cappe mede ghedect was onder ope
velle dat is mi ghegheuen om die
lecture ende menighehande cleder-
en die ick droech. ende dese vlam-
me torment mi ende verbarnt mi.
Ende doen die meyster seyde dattet
een lichte pine waer. soe seyde die
dode hem dat hi sijn hant voert sta-
ke Ende doe hi sijn hant voert ghe
stecken hadde. soe liet hi daer op val
len een luttel sweets. ende doergate
des meysters hant eert een ghescut
te soude hebben ghedaen. Ende hi
worter seer off ghetorment. Ende
die dode seyde. aldusdanich bin ick

al Dese meyster alsoe hi verueert
was gheworden om des mans pi:
ne. soe dochte hi die werelt te laten
ende in een oerden te gaen Ten vier
den om die misdaet die si ghedaen
hebben in een stede. want augusti:
nus seyt. dat die siele somtijt hoer
vegheuuer doen in die stede daer si
in sondighen Ende hier om bescri:
uet gregorius een exempel in dya:
logo datter een priester was die so
gheerne plach te baden. eñ hi vant
een man die hi niet en kende altoes
bereyt tot sinē dienst. ende hi dien:
de hem altoes neerstelick Ende doe
hi hem gaf op een dach een ghewyet
broet voer een benedixie ende voer
dat liden sijns arbeyts so antwoer
de hi droeffelick. Vader waer om
gheuestu mi dit. dit is heylich bro:
de. mer ic en machts niet eten want
ick was hier voermaels heer van
deser stat. mer ic bin hier nv gheset
int vegheuuer nae mine doot. mer
ick bidde v dattu dit broet gode of
fers voer mine sonden. ende dan sel
stu weten dattu ghehoert biste alstu
hier comes te wasschen ende du mi
hier niet en vindes Ende dese pries:
ter seyde alle daghe een weke lanck
ouer hem misse Ende doe hi daer we
der quam so en vant hijs niet Ten
vijften om een heylich sants bede.
alsoemen leest dat patricius een ve:
gheuuer vercreech in yerlant ende

daer of is ghescreuen nae benedictꝰ
dach Op dat ander. dat is vander
hulpen dat die siecken moghen heb
ben daer selmē drie dingen op mer
ken Eerst vander hulpen diemen
doet Ten anderden daer mense ouer
doet Ten derden diese doet. Op die
hulpe diemen doet sijn vier manie:
ren die sonderlinghe den doden hel:
pen. dat is die goede luden. ende d
vrienden bede. eñ hoer aelmissen. en:
de die missen eñ vasten Dat beden
vanden vrienden helpt den sielen dz
is openbaer also biden exempel dz
gregorius bescriuet in paschasio die
een man van wonderlike heylicke:
den was Ende doe si tot dien tiden
twee paeusen ghecoren hadden ende
doe die kercke opten enen daer nae
ouer een droeghen. so settede pascha:
sius altoes den anderen voert als
ouermits dwalinghe. ende daer in
bleef hi tot in sinen doot Eñ doe hi
doot was eñ hi op die baer was ge
leyt. soe tasten aen een beseten man
eñ hi wort ter stont verlost. Daer
na ouer langhe tijt doe germanus
die biscop van capuanen te baden
ginc. so vant hi daer staen die voer
seide paschasiū om hē te dienen. doe
hi hem sach so wort hi seer ůueert
eñ vraghede hem wat hi daer dede.
Hi seyde dat hi daer gheset eñ ghe:
wijst was tot dier pinen alleen om
dz hi sijn goetdencken hielt teghen

die ander ĩ die kyesinghe die voer
gheseyt is. eñ hi bat hẽ dz hi onsen
here voer hẽ bade Eñ hi seyde dz hi
hier bi weten soude als sijn bede ghe
hoert waer als hi daer weder qua:
me Ende hi hem daer niet en vonde
Eñ doe hi ouer hem ghebeden hadde
ende hi daer nae een luttel daghen
weder quam. soe en vant hi daer
pascasium met Hoe dat die doden
begheren die ghebeden vanden leuẽ:
den ende hoe bequaem dat si sijn dat
is openbaer in een exempel dat die
cantoer van parijs bescriuet. Dat
een man was die van ynnicheden
als hi ouer een kerchoff ghinck so
seyde hi De profundis Eñ doe hem
sijn vyanden jaechden ouer eẽ kerc
hof so stonden die doden op. eñ elck
hadde in sijn hant sijn ghetouwe vã
sijn ambocht. eñ si bescutten hẽ vro
melic ende si veriagheden sijn vyan
den Peter van clungi seyt datter
eẽ pape was die alle daghe misse de
de ouer die doden. eñ hi wort hier
of voer den biscop ghewroecht ende
die biscop die setten of van sijn am
bocht. Ende op enen groten feeste
doe die biscop ouer een kerchoff te
metten wert ghinck so stonden die
doden op eñ seyden Dese biscop en
heuet ons gheen missen laten doen
ende hier en bouen heuet hi onse pa:
pe benomen. mer en betert hi dit nz
so sal hi steruen Daer na absolueer

den die biscop dien pape. ende dede
gheerne misse ouer die doden. Die
and manier van hulpe is. dat hem
aelmissen helpen Ende hier of is ge
screuen inden boeck vanden macha
beeuschen Dat die starcke man ju
das. na dien dat hi een somme van
ghelde ghemaect hadde. dat hi te ihe
rusalem sende tien dusent pont sil:
uers datmen daer offeren soude vo
re die dode. omme dat hi rechtelick
ende gheestelick pensde om die ver:
risenisse Ende hoe seer dz die doden
aelmissen helpen. daer off seyt gre:
gorius een exempel in dyalogon.
Dat een ridder wort gheuoert wt
den lichaem. ende hi quam haesteli:
ken weder ende seyde wat hem ghe
daen was. want hi seyde dat hi ghe
uoert was tot eenre bruggen daer
een swarte stinckende vloet onder
liep Ende doe hi ouer die brugghe
quam so quam hi in een campe die
vol waren van welrukende blom:
men Eñ hem dochte dz daer waren
vergãderinghe van menschen mit
witten clederen ghecleet. ende si wor
den ghesaet vander groter soetich:
heyt van die bloemen. Ende dese
proeue was op die brugghe so wie
datter nz ouerliden en mochte dat
hi dan viel ĩ die stinckende doncke
re vloet. mer die hier ouer ginghen
die quamen tot dese soete stãdt Eñ
doe daer die ridder quam so sach hi

daer een die peter heytede. die seer
verladen was mit enen groten las:
te van yser En doe hi vraghede wa
re om dat dit die man doghede also
wort hem gheseyt. dit lijt hi daer ō
me. wāt alsmen hē yet beual te doē
van wrake dat hi dan dz meerre de
de van nydicheden dan ongherech:
ticheyt En hi seyde oec dat hi daer
een pelgrym sach die dese brugghe
also stoutelic ouer ghinc als hi hey
lichlic gheleeft hadde Een and was
die steuen hiet doe hi daer ouer ga:
ne soude so viel hi daer of en hi ble
ue half op die brugghe en half daer
of Doe quamen vter vloet sommi:
ghe swarte moerianen ende trecten
mitten benen nederwert. en andere
witte luden trecten mitten armē op
wert Ende doe si aldus streden soe
quam dese ridder die dit sach wed
tot sinen lichaem. mer soe wie daer
verwan dat en mochte hi niet we:
ten Ende daer ī machmen verstaen
dat die aelmissen die steuen dede hē
daer comen te hulpe in desen strijde
want in dien datmen mitten benen
nederwert toech en mitten armen
opwert daer in verstaetmen dat hi
niet wel weder ghestaen en hadde si
ne vleyschelike. ende dat hi gheerne
aelmissen gaf Dat die missen die
doden oec seer helpen. dat weetmen
bi veel exempelen Gregorius seyt
in dyalogo datter een monick was
in sijn cloester die justus hiet Ende
doe hi steruen soude so seyde hi. dat
hi heymeliken hadde iij gulden En
de doe hi was in desen rouwe die hi
hier of hadde. soe starf hi. en grego
rius beual die broeders dat si sijn
lichaem mit die drie gulden grauen
souden in die misse. en dat si seggen
souden Dijn ghelt si mit di int ver:
lies Ten lesten beual gregorius een
vanden broeders dat hi xxx dagen
ouer hem misse dede Ende doe hi dit
voldaen hadde so openbaerde desen
dode opten dertichsten dach een vā:
den broeders en seyde Tot nv toe
heeftet mi qualick gheweest mer nv
ist mi wel. want huden heb ick ghe
selscap der heylighen ontfaen. wāt
het is menichwerff vertoent. dat
die missen nz alleen en helpt die do
den mer oec den leuenden Want gre
gorius seyt oec dat een man was
die siluer groef in een steenwedse.
en die steenwedse viel op hem ende
dode alle sijn ghesellen. ende hi bleef
aen een side vā die steenwedse. mer
hi en mochter niet wt comen Ende
om dat sijn wijf waende dz hi doot
gheweest hadde so dede si alle daghe
misse ouer hem doen Ende si offer:
den ouer hem broet ende wijn ende
een keerse Ende die duuel hadde
des nijt. ende quam den wiue te ghe
moete drie daghen die een nae den
anderen Ende hi seyde hoer dat die

misse ghedaen was ende dat si om nz ghinghe Ende alsoe liet si drie dagen die misse after Ende hier na gwef een ander man in die steenwedse. ende hi hoerde eens mans stême inde steenwedse wepen. ende seyde houwet saft. wât op mijn hoeft leyt eē gwoten steen. Ende doe hem dese man ontsach. ende vele luden vergadert hadde om dit ghewep te horen. soe gwef hij weder. ende hi hoerde den selven ghewep. Doe ghinghen si alle naerre ende seyden. wie bistu Hi antwoerde ende seyde. houwet saf telijck. want op mijn hoeft leyt eē gwoten steē Ende si gweuē vā be siden ende quamen tot hem ende vonden ghesont ende togben wt Ende si vraech den hem hoe hi daer alsoe langhe ent leuende was ghebleuen Ende hij seyde dat hem alle daghe sond drye daghen quam een broet. ende een pot wijns ende een barnende kaers Doe sijn wijf dit hoerde. doe soe verblide si haer seer. ende si betende dat hij leuende ghebleuē was met haer of: ferhande. ende dat haer drye duuel hadde bedrogben dat si die drie da: ghen ghen misse en hadde laten le: sen Ende dit ghesciede te ferrarien in Bisdom van garnoble. Gregorius seyt dat een scipmā sijn scip brac i der zee. ende een priester dede oeuer hem misse. ende daer om quam hij daer nae ghesont weder wter zee.

Ende doemē hē vraechde hoe hi ont: gaen was. so seyde hi dat een tot hē quam doe hij int midden vand zee was. ende hi gaf hem een broet doe hij bi na verdroncken was. Ende doe hi dat broet gegheten hadde doe wort hi weder ghesont ende starck Ende men nammen in een scip dat voer bi hem voer ende mē vant dz hi dat broet ontfinc tot dyen tiden doe die priester ouer hē misse dede. Die vierde maniere dat die sielen helpet dat is dat men ouer hem vas tet. Daer of seyt gregorius aldus Der doder sielen werden in vier ma nieren verlost dat is mitten priester: ren offerhande ende mitter heyligher bedinghe. ende met haere vrienden aelmissen. ende mit haere mage vastē Oeck helpet hem die penitencie die hoor vrienden ouer hem doen Hier of seyt eē leerraer eē exempel Als datter een wijf was ende doe hoor man doot was soe wanhoepte si in armoede ende hoor openbaerde die duuel ende seyde haer dat hijse rijc: makē soude. woude si sinē raet doē ende sinen wille Ende doe sint hem beloefde. soe hielde hij hoor eerst dat si arme luden herberghen soude. en de slotense des nachtes weten huse. Ten anderen dat si des nachtes ge: estelicken personē herberghen soude ende latense mit v[illegible]uysheyt doen Ten derden dat si [illegible]oz clappen

inder kercken den dienst goods ket
ten soude Ten vierden dat si dat nē
mermeer biechten en soude Ten ses
ten doe hoer die doot aen quam eñ
doe hoer soen haer vermaende dat
si biechten soude so seyde si hē wat
si belouet hād. eñ si seyde dat si niet
biechten en woude. wāt dat biech
ten en mochte haer niet baten Mer
doe hi haer aenlach met tranen en
de hij louede dat hij dye penitencie
voer haer soude doen soe begonste
si wuwe te hebben. ende sende hoor
soen om enen priester. mer eer dye
priester quā soe vielen die duuelen
op hoer eñ si sterf van anxste ende
van vresen. eñ die sone biechte die
sonden voer hoer ende dede penitencie
Eñ als hi die penitencie voldaen
hadde soe dancte hem sijn moeder
van haer te verlossinghe Den sielen
helpet oec oflatē vāder kercke Eñ
daer bi doe een legaet bāde vanden
paeus enen vromen ridder. dat hij
int lant van albanen woude strijdē
indē dienst vander kercken omt
oflaet dat daer toe stōt Eñ hi voer
dair eñ duerde daer yv. weltē ouer
sijns vaders siele mit yl. mannen.
Eñ daer na opēbaerde hē sijn vad
claerd dan die sonne eñ dancktede
sijn soen daer of Op eē ander dat
is vandē ghenē daermen weldade
ouer doet s[illegible]ē vier dingē of mer
ken Eer[illegible]si sijn die weldaden

moghen helpen Ten anderen. hoe
si hem helpen moghen Ten derden
of si hem allen effen ghelijck helpen
Ten vierden hoe si weten moghen
die weldaden diemen ouer hē doet
Vanden eersten is te weten dat al
soe augustijn seyt alle die hier ster
uē si sijn herde goet of herde quaet
of in matē tusschen beydē die hulp
dyemen doet door dye harde goede
dat sijn dancke dyemen doet ouer
dye harde quade sijn ewige vertwes
tinghe vanden mindren Eñ ouer
dye matelijcken goet sijn. soe sijnt
suueringhen Dese hyetmen harde
goet dye nae den doot niet en ge do
ghen vegheuyer noch helle Ende
van desen soe sijnder drye manye
ren Dat sijn ghedeepte sijnderen
maer claers. ende volcomen luden
dat sijn si die volmaectelijck ghele
uet hebben Ende hebben ghestiche
gout siluer eñ duerbaer stenē dat
is die mine gods. eñ die mine hoz
re euē sterstēs. ende goede werckten
so dat si niet en denckten die werelt
te behaghen. mer god alleen Ende
al daen dese somtijt daghelijxe son
den. nochtans soe werden die son
den verteert mitter herten van god
lijcker minnen. als een droppel wa
ters in eē vuer wert verteert daer
om en voeren si niet van henen dat
te barnen is Die dan voer yemāt
van dese drye bāde inder manieren

of enighe weldaden voer hem dede
dye dede hem onrecht Alsoe au-
gustinus seyt Die voer een maer
telaer bidt hi doet hem onrecht. m̄
die voer een goet mensche bāde d̄
hi voer twiuelde of hi in hemelrijc
waer. dan soude die bedinghe sijn
lof en de danck. eñ si souden comen
tottē ghenē diese dede. alsoe dauid
seyt Mijn bedinghe sellen wed̄ kee
ren in minen schoet Dese drie wert
ter stont den hemel op ghedaen als
si steruē ende si en hebben gheen ve
geuyer Eñ dit is beteykent bi die
dryen die den hemel ontdaen was
Want doe cristus ghedoept was.
wert hem den duuel ontdaen ¶ Lu
cas Doe jhesus ghedoept was. en
de hi bede doe wort den hemel ont-
daen. ende daer by is beteykent dz
die hemel ondaen wert alle die ge
ne die ghedoept sijn. waer si ionck
of out sijn. dat si dan storuen si vo
ren ter stont in dat ewighe leuen
Want doepsel met ter cracht van
cristus passie dat fuuer tet vā alle
sonden Ten anderen wert den he
mel ontdaen sinte steuen Inder
apostelen werc siet ic sie den hemel
ontdaen Daer bi is beteykent dat
dye hemel alle martelaren ontdaē
wort. alsoe dat si daer ter stont in
varen als si steruen Eñ al hādden
si yet an hē dat te barnē waer hoer
passie fuuer tet al Ten derdē was

den hemel ontdaen sinte johannes
ewāgelista In apocalipsi Ic sach
een doer ontdaē inden hemel Daer
bi is beteykēt dz die volmaecte lu
de die alle hoer penitencie voldaen
hebben ende gheen daghelixe sonden
ghedaen en hebben ende doen sise dz
sise met godlijcke minnen of leggē
dese werden ter stont den hemel on
daen als si steruen Dye in die hel
le varen dye sijn harde quaet. ende
wistmen die ghene die inder hellen
varen eñ die verdoemt sijn in gheē
re sins en soudemen daer voer bid
den Also augustinus seyt. wist ic
dat mijn vader in die helle waer. ic
en bāder niet meer voer. dan voer
den duuel. mer dedemē enich goet
werc ouer yemāt die verdoēt wa
re van welcker luden verdoemenis
se niet en weet. het en soude hē niet
baten dat si souden daer bi mogen
verlost werden vāder pinen noch
dat haer pijne en soude daer mede
gheen verlichtenisse ontfaen noch
daer om en soude si hoer pine niet
te lichter draghen Want inder hel
len en machmen gheen verlossenis
crighen in enighen vanden voersey
den manyeren Dye te mate goet
sijn. dat sijn si. dye met hem voeren
dat barnē moet als hout ende hoey
ende caf. of soe wie niet voldaen en
heuet sijn penitencie dye hem ghe-
set was. om dat si te haestelijc stor

uen Dese sijn soe goet niet. tis noot
datmen hem helpet. noch si sijn soe
quaet niet die hulpe coemt hem te
profijt. die weldaden diemen voer
dese doet dat sijn hoer suueringhe.
Want dit sijn die ghene die welda-
den helpen moghen Ende om dese te
helpen soe pleghet die kercke drie
manieren van daghen te houden.
dat is die seuenden dach. ende dye
dertichstē dach. ende iaer ghetide.
Ende dese reden daer of is ghescre
uē inden boeke die mitrale hiet Mē
hout den seuenden dach op dat dye
sielen tot dat sabboths des ewigen
rust comē mach Of om dat al hoer
sonden moeten vergheuen worden
die si ghedaen hebben in hoer leuen
dat in seuen daghen oeuer gheleden
is. of dat hem die sonden sellē wor
den vergheuen die si deden indē lich
aem dat ghemaect is vanden vyer
elementen eñ in die siele heeft drye
crachten Men houdet dat dertich-
ste dat dryeweruen tien heuet. om
dat si misdaen hebben die drieuou-
dicheyt ende teghen die tien ghebo-
den goods Men doet dat iaer gheti
de. om dat si comen sullen van de-
sen iaer den allendighen totten ewe
lijken iaer Ende alsoe wi vieren dz
iaer ghetide der heylighen tot horen
eer eñ onse oerbaerlicheyt. also sul
len wi oec doen der doden iaer gheti
de om hoer oerbaerlicheit eñ tot on
ser ynnicheyt Op dat ander hoe hē
weldaden moghen helpen so selmen
wetē dat si hē moghen helpē in drie
manierē Eerst om dat si enich sijn
want si sijn een lichaem mitten ghe
nen die inder kercken noch striden
ende daer om sal hoer goet ghemeē
sijn Tē anderen om hoer waerdich
heit die si verdienē of si leefden dat
hem dit soude moghen helpen. so ist
oec recht datmē den ghenē helpe die
den anderen gheholpen heuet. Ten
derden om die noot. want si sijn in
die staet daer si hē seluē niet helpen
en moghen Op dz derde dat die wel
daden hē allen staet in stāden. Soe
selmen weten. ist datmē weldaden
doet sonderlinghe so helpt meer den
enen daermense oeuer doet dan den
anderen. mer doetmense int gheme-
ne soe helpense meest den ghenē die
meest weldaden ghedaen hebben.
op dat si sijn in ghelijker of meerre
noot Hoe dat die vriendē moghē
weten die weldaden diemen oeuer
hem doet. dat moghen wi weten in
drie manieren Eerst bi goods ver-
toninghe als hem god dat vertoent
Ten anderen by wien dat hem dye
goeden enghel boetscappen. want
die enghelen die ons behoeden. eñ
alle onse daden merckē die wi hier
doen si gaen tot hem neder eñ boet-
scappen hē te hant als in een oghen
blick. Ten derden biden sielen die

sterven ende die bi hem comen wāt
die sielen die wt deser werelt varen
si moghen hem dit ende andere din
ghen boetscappen. Ten vierden mo
ghen si dit weten oeck int ghewaer
werden ende bi vertoninghe. want
als si ghewaer werden dz hoer pine
wert ghecort ende verlicht soe we:
ten si dat si werden verlicht. ende
datmen hem helpet. Op dat derde
dat is van die ghenen die die wel:
daden doen. soe salmen weten of die
weldaden sellen moghen helpen soe
sellense moeten doen die ghene dye
in godlijcker mynnen sijn. want
doense quade luyden. soe en moe:
ghen si niet helpen. Ende hier of
leestmen een exempel: Dat op een
tijt een ridder op sijn bedde lach mz
sijnre vrouwen. ende het was een
schoen mane schijn. Ende hi wert
sprekende quaet van enen ridder
die doot was dye sijn gheselle hād
de geweest Eñ ter stont quā die do
den ridd in die camer. eñ seyde hem
lieue vrient en penset van nyemāt
quaet. ende verghif mi of ick di ye
misdaen hebbe Ende doe hem dye
ridder vraghede hoet mz hem stonde
soe seyde hi Ic doghe menigherhan
de pine ten vorsten. want ic besmet
tede op een tijt een kerchof. eñ daer
vant ick een man die ick sijn cappe
nam. Ende dye cappe is op mi ghe
leyt ende si weghet swaerder dan
een berch. ende hij badt hem dat hij
ouer hem dede bidden Ende doe hij
die ridder vraghede of hi van desen
pape of vā ene andere missen woude
hebben gheseyt. soe en antwoerde
die dode daer niet op. mer hi scudde
sijn hoeft. Daer nae doe seyde die
leuende ridder of hij woude dat eni
ghe heremijt ouer hem bāde. doe sei
de hi Och gaue god dat hij ouer mi
bade. Ende doe dye leuende ridder
belouede dat hijt soude doen soe sey
de die dode Ende ick segghe di dat
ghi binnen twee iaren steruen selt
Aldus so voer die dode ridd wech
ende dye ridder beterde sijn leuen.
ende starf in gode Dat wi segghen
dat die weldaden die die quade doē
niet en helpen dat is te verstaen ten
waer dattet sacramentalijcke sake
waren als misse te doen. want dye
misse en wert niet besmet van enen
quaden pape. Ende ten waer dat
die ghene die daer doot ware of ye
mant van sinent weghe ghegheuē
hādde om gode te gheuen of dat wt
reyken. mer dat salmen sonder bey
den gheuen. op dat hem niet en ghe
schye alsmen van enen leset Het
was in des groten kaerls tiden stri
de. Een ridder die teghens die mo
riaens vechten soude. Ende hi bat
sinen neue. waert dat hi inden strij
de bleue dat hij sijn paert vercofte.
ende dat ghelt den armen ghaue.

Doē hi doot was doe ghenoechden
sijn naue dat peert also wel dz hijt
selue also hielt Ende na een luttel
tijts soe openbaerden hem die dode
blenckende als die sonne eñ seyde
goede neue du heues mi doen wesen
acht daghen in die pine des veghe-
uuers om dz peert dat ic di hiet ū-
copen eñ dz ghelt om gode te gheuē
mer het en sel di nz blijuen onūgou
den. want die duuelen selden huden
haelen dijn siele eñ voeren se in die
helle Ende ic bin ghereynicht ende
bin ghuaren in hemelrijc Ende ter
stont hoerdenmen in die lucht als
ghebrijsschen van leeuwen ende van
beren eñ van woluen eñ si voerden
hem wech.

F

Sinte quartus der apostelen
discipels dach.

In capadocia te cesarien der hey
ligher martelaren germanus theo-
philus eñ vitalis dach die onder de
cius des keysers persecuti ouer wel
hoer martelē leyden.

In cesaraugusta der stat d hey
ligher ontellicher martelaren dach
die onder daciaen den rechter van
spaengen wonderlic storuen voer
cristum.

Inden cloester ardagino sinte
hubrecht bisschop ende confessoers
dach Ende noch cc.

Die legende van sinte hubrechē
biscop eñ confessoer.

In dien tiden doe dei hoesheyt
des wreden eubronij vranc-
rijck belastet hadde so was een edel
jonghelinc vanden gheslachte van
aquitanien ghenoemt hubertus en
de was graue des pallaes ghelaert
inden ridderlike wapene Dese wāt
hi wijs was vā verstant. mar sien
de dat ebronius tot alle quaetheyt
gheneyght was ende sonderlinghe
den ghestelicsten personen een hart
vyant te wesen so toech hi wt vrāc
rijck ende quam in oestenrijck tot
ten hertoech pupinum. wies justi-
cie alle boesheyt die omtrent hē we
sen mochte hadde bedwongen On
der dese soe gaf hi hem eñ stelde hem
dien here te dienen. Bi desen tiden
als inden pertochie van tonghren
die voerseyde hubert een vol wijf
tijts bidē voernoemde prince pup
pinum conuersseerden. soe vernam
hi die fame eñ godlike leuen eñ lere
des heyligen biscop lambertus die
hi seer begheerde te sien eñ te horen
waer om hi toech tot maestricht.
Ende als hi daer quam so ontfenc
hem die heylighe biscop seer wrede-
lijken ende hielt hem veel daghen bi
hem. alsoe dat vten heyligen ghe-

selscappe ende exempel des heyligen
bisscops ende sijn daghelixe verma
ninge dz hert des edelen graues hu
berti alsoe ontsteken wort inder be
geerten des ewighen leuens dat hij
ofleide dz gordel der ridderscap mz
versmadenisse alre tijtliker mogēt
heyt ende waerlijcker eren begheren
de inden gheesteliken abijt. onder
dye gheesteliken dienres goods in
ghescreuen te worden Eñ soude dat
mit alle deuocien after volghet heb
ben hādde hi niet ind echte an sijnre
huusvrouwe ghebonden gheweest.
Op die tijt wrocht die heilige geest
heymeliken in hem by leringhe des
heylighen priesters lamberti dat na
maels tot salicheyt van vele men:
schen vertoent wort Doe hi bi ver
maninghe des heylighen engels na
den heylighen bisscop sinen meester
biscop gheordineert wort der kerc
ken van maestricht. ende namaels
die kerke van luyc fundeerde welc
hi oec namaels verhief inden prin
cipael stoel des bisdoms. Hier nae
wt rade des heylighen bisscops soe
toech hubertus te romen om te ver
soeken die heylighe apostelen petrū
ende paulum om dat hi vercrighen
soude vuericheyt des gheestelikē le:
uens. ende versmadenisse der werlt
bi haren verdienten ende ghebeden
ende dat hij hem beuelen soude den
ghebeden des heylighen paeus van

roemen dat hem altemael lamber:
tus die biscop gheraden hādde ende
gheleert Op die tijt was die heyli
ghe paeus sergius vermoyet van
waken eñ van bidden. eñ gheual:
len in enē lichten slaep als des mor
ghens biden dagheraet. in welcben
tijt die heylighe bisscop lambertus
biden hande des bosen mensche dye
dodo ghehieten was om der waer:
heyt ende bescermenisse der kuysch
heyt gemartelijt was Ende siet die
enghel des heren mz hemelsche claer
heyt stont byden paeus: ende seyde
tot hem wilstu naerstelijcken aen:
mercken dat v van gode by mi ont
boden wert ende ghelcuz mine woer
den ende veruolghet vlitelijcken dz
ick di ghebyeden sal. Lambertus
die biscop van tongheren is tot de
ser vren inder kercken vanden boe:
sen om gode ghemartelijt. eñ heuet
vercreghen dat loen der martelaren
inden hemel. siet hier sinen biscops
staf die ic brenge vand steden daer
hi ghemartelijt is. ende die sel dy
ontfanghen. Ende hem dochte in
sinen slaep dat hi hem dien gaf en:
de seyde In dese biscops stede sel di
setten totten regiment des bisdoms
van tongheren lambertus discipel
die van gode nv vercoren is totten
staet des bisdoms voerseyt den ede:
len man hubertum die huden comē
sel binnen romen om die apostelen

te versoeken dien ghi oec bekennē
selt bi sekeren teykenē die ic nv ge
ue Als die paus ontwaec ghewor
den was ende vanden visioen doch
te. soe sach hi bi hem legghen sinte
lamberts biscops staf dien hi van
den enghel ontfanghen hadde Doe
nam hi mit anxte ende mit groten
twiuel den staff eñ besach hem wel
ende vant dattet gheen fantasie en
was mer bi godlike vertoeninghe
bekende hi dat visioen waer te we-
sen ende hi liet tot hem comen ghees
telike mannen die hi ī sinen dienst
hadde ende hi gaf hem te kennen al
datter gheschiet was Daer na als
die paus sijn ghebet ghesproken eñ
ten loue goods misse ghedaen hadde
soe settede hi hem bi den heylighen a-
postelen om des enghels ghebot te
volbrenghen ende beual te verne-
men die namē der pellegryms die
daer quamē Doe hubertus aldus
vanden paeus gheuonden ende be-
kent was soe brochte hi hem om te
beden voer die heylighe apostelen en
de seyde hem doe vanden doot sijns
liefs meysters waer ō hi seer screy
ende wort Hier na vermaende hē
die paus van aen te nemen dat re-
giment des bisdoms van tongheren
tot welcke sinte hubrecht gheen cō
sent gheuen en woude eñ seyde dat
hi waer een groot sondaer ende on
weerdich sulcker eeren Ten lesten
wort hi vanden paus verwonnen
ende was ghehoersam aennemende
die biscoplike staet Eñ alsmen hem
aen doen soude die priesterlicke or-
namenten ghelijcmen die biscopen
aentrecket. soe ontbrack daer die
stoel die hem ter stont bi den heyli-
ghen enghel ghesent wort van on-
ser lieuer vrouwer die doe was pa
tronisse der kercke van tongheren.
eñ namaels oec die kercke van lu-
dyck. welcke stoel ghemaect was
vā witte side inghewrocht mit gou
de diemen noch ten daghe vertoent
ind abdyen van sinte hubert in ar
dennen. doer welcke onse lieue here
tot bewijs der verdienten des heyli
gen biscops huberti veel miraculen
daghelicxe laet ghescieden Doe die
heylige man hubertus vāden paus
biscop ghewyet was so gheuielt op
een tijt als hi misse dede eer hi van
romen scheyde dat hē sinte peter die
heylighe apostel openbaerde. eñ gaf
hem een slotel gemaect van metael
oft gout waer in een teyken dz die
gheestelicke slotelen d kercken van
tongheren als wijsheyt onderscheyt
eñ macht te binden ende ontbinden
sinte hubert ghegheuen waren ende
van gode beuolen die noch is ī sin
te peters kerck binnē ludyck. daer
sinte huberts lichaem eerst ghegra
uen was Daer nae nam hi oerloff
vanden paus ende die benedixie te

huys te reysen bisscop gheworden.
die als een pillegrym daer gecomē
was Eer hi thuus ghecomen was
ter wilen datmen die eerlike wtua
ret des heilighen biscops eñ mar te
laers in onser lieuer vrouwen ker
ke te maestricht dede. soe wort daer
vā bouen een stemme ghehoert dat
dz die paeus vand kerken versien
hādde van enen werdighen pastoer
een discipel den heylighen mās lam
berti die hubertus ghenoemt was.
Als dan dye eerwaerdige bisscop
hubertus gecomen was van romē
bringhende mit hem den biscop staf
eñ die biscopliken ornamenten vā
sinte lambert brenghende oeck dye
slotel dien hi vā sinte peter ontfan
ghen hādde. soe wort hij van den
gheesteliken volke eñ waerdeliken
volke d stat vā maestricht waerde-
liken ōtfangē. eñ īden biscop stoel
gesettet Dese mā hubertꝰ was die
xxx eñ leste biscop van tongerē eñ
maestricht. eñ die eerste te luyc In
dz xiij iaer des bisdoms. soe brocht
hi sinte lambertꝰ heylighe lichaem
dz te maestrecht in sinte peters ker
ke ī sijn ouds graf gegrauen was
mit groter eren in dat dorp dat nv
luyc is te vorē wesende een onedel
dorp eñ namaels mitten bloede lam
berti consacreert. ende settede daer
sijn cathedraels bisscops stoel dye
te vore te tongerē eñ te maestricht

hādde gheweest eñ maecte daer die
cathedrael stat van alle den stichte
ende settede hem rechtuaerdige wet
ten eñ rechten eñ gaf hem den naē
datse heten souden leodiū dz is luyc
die te voren legia plach te hyeten.
Eñ ordineerde daer alle maten vā
wijn eñ van coren ende rechtuaer-
dich ghewicht Oec maecte hi daer
een munte daer die penninc of hād
de sijn beelde opgheset. eñ maecten
oec dat seghel vander stat daer hij
sinte laberts beelt in dede setten Op
een tijt doe sinte hubert nad ghewo
nete sijnre kercken dz woert gods
predicte sinen volcke welc dat die
bose viant benidede soe voer hi in eē
wijf die soe groete gherufte makede
dat dat volc dat woert goods niet
horen en mochte Als die mā gods
dat gherufte hoerde ende dat wijf al
wepende tot hem quā lopen. soe gaf
hi haer een kinnenbacken slach: eñ
gheboet haer te swighen Eñ ter stōt
viel dat wijf ter aerden eñ lach lan
ghe voer doot mer doe si langhe ghe
legen hādde so liep daer onreyn see
uer wt haren mōt ende vlusch daer
nae was si vanden duuel verlost.
Daer na als hi visschede ī sijn lant
dat nyuel gheheten is. ende die mā
goods vlitich wesende in dat werc
stont ende hi hādde sijn hant gheley
det om een luttel te rusten op een
tuynstaeck diemē ind aerden slaen

soude soe gheboerde dat een van sijn
dienres den hamer op gheboert had
de. eñ en conde den slach niet weder
ned halen dat hi den heylighen bis-
scop op sijn hant sloech eñ sloech hē
sijn vingher ontween die quetsuere
leet hi verduldeliken ende ghinc te
huys eñ leet daer soe groten pijn in
dz hi nz slapen en mochte. drie maē
den lanc liep wt sijn vingher etter
eñ wort ghequelt mit groter pinen
eñ plach mit screyeliker stemmē te
lesen den psalm der penitencien Mi
serere mei deus Dat is te segghen.
Ontferme di mijn o god nae groet-
heyt uwer ontfermhertichеyt Op
eenre nacht als hi wt groter pinen
sijn leden een weynich te rusten had
ghestelt so stont bi hē een hemelsche
bode eñ seyde aldꝰ In uwer tribu
lacien heb di mi aen ghewepen eñ ic
heb di ůlost Ende ůtoende hem een
alten groeten sael sondlinghe scoen
wesende eñ seyde Mijns vads hu-
se blencket mit veel woningen wt
welcken dit huys ghecoren is tot
uwer woninghe eñ voerseyde hē si
nen starfdach eñ seyde Na dit tegē
woerdighe jaer sel ic ōtbinden den
bant uwer tribulacien. dan sel ic v
verlossen eñ ghi selt mi glorificeren
Doe hi wiste den tijt sijns steruens
so visentierde hi die heylighe steden
eñ quam voer sinte lamberts graf
ind kerken die hi ghetymmert had
de eñ die heylighe ghebeende vā sin-
te lambert daer begrauen eñ was
daer langhe ī sijn ghebede Van daē
ghinc hi voert in die kercke die hi
ghewyet had in sinte peter des heyli
ghen apostels ere om sijn ghebet te
spreken Ende voert ghinc hi voer
dat outaer dz hi ghewyet hadde in
der eren des heylighen martelaers
albini. daer hi seer langhe mit ghe-
boghen knyen biddende was Daer
nae keerde hi hem ter want wert.
eñ recte wt sijn armen. eñ mat die
stede vā sijn graf eñ seyde Hier wil
ic dat inder eerden mijn graf wesen
sel. want ick heb gheordineert dat
dit ongheualighe lichaem hier ge
leyt sel worden Die tijt coemt dat
die gheest dese traghe leden laten sel
om sinen rechter ghepresenteert te
worden. om oerdel te ontfanghen.
Op dese tijt al doe hi wiste die tijt
sijns steruens so wort hi gheleydet
van edele mannen te tersen in bra-
bant om een kerke al daer te wyen
Eñ doe hi mit vrolicheyt ghecomen
was ter stede daer hi ghebeden was
eñ soude daer wyen die kerc so vrā
gede hem die proest vā sijn discipu
len om te weten of hi noch starc ge
noech was dat officium perfect eñ
verlange te doen eñ seyde Hoe wil
di dz officium ůlanghe doen of cor
teliken eñ haesteliken Doe ātwoer
de hi. want sijn hert volcomenheyt

begheerde ende seyde. En wilt niet
after laten datter toe hoert also veel
als ghi moghet. mer laet alle din-
ghen sateliken. ende mit alre behoer
liker volcomenheyt ghescieden Al
dus soe began hi dat officium mit
priesteren dyakenen eñ alle andere
gratien der heyligher kercken ende
volbrochtet mit alre eeren eñ reue-
rentien ten eynde toe als daer wel
toe hoert. eñ wyede dat huys tot eē
kercke Doe quā hem an die corts
mit couden eñ opten xxx dach nae
dat hi ī sinte peters kerke sijn graf
ghemeten hadde als voerseyt is op
enen vrydach des morghens inder
dagheraert als hi mitten sacramen
ten der heyligher kercken al wel be
waert was so rustede hi inden here
Int jaer ons heren vij^c op die der
de kalende van junio Hoe wel dat
sine hoechtijt ghehouden wort op
die derde nonas in december doe ka
rolomannus sijn lichaem vander
eerden verheuen heeft.

G

IN alexandrien sinte hierius
priester een man van scerpen
verstant inder heyliger scriften ede
lic gheleert ouerpuer in leuen ende
totter kerstenre philosophie te mael
behulpelic eñ een leerrer d̄ kercken
sonder ghelijc Hi rustede in des key
sers philippus tiden.

Opten seluen dach sinte perpe-
tua sinte peter des apostels wijf.

In walschlant der stat redoyn
sinte amancius biscops dach wies
leuen mit heylicheyt ende miraculen
glorioes verscheen.

Te ansberch sinte proculus mr̄
telaers dach.

In walschlant sinte perpetuus
biscop van tongherens dach Ende
noch veel ander ꝛc̄.

H

ZAcharias prophetē dach sin
te jans baptisten vāder.

In terracijn ī sampaengen der
heyliger martelaren dach felix prie
ster eñ eusebius monic ī claudius
des keysers tiden Dese eusebiꝰ doe
hi die heylighe martelaren juliaen
eñ cesarius begrauen hadde ende hi
veel menschen bekeerde totten ghelo
ue die felix die priester vernoemt
doepte so worden si beyde ghegrepen
eñ totten vierscaer des rechters ghe
brocht Ende doemense nz verwin
nen mochte worden si weder inden
karcker ghesloten ende des seluen
nachtes doe si den afgoden niet aen
beden en wouden worden si te samē
onthoeft.

Te orliens sinte letus priesters
dach.

¶ Inder meyerie van lengiers in den cloester clarenualle sinte malachias biscop ende confessoers dach wies leuē mit doechden claer blenckede Ende noch ꝛc̄.

B

TE toniza in affriken sinte felix martelaer in deses hoechtijt soe schijnt sinte augustijn enen psalm den volke bedudet te hebben ¶ In orienten inder stat theophila x heyligher martelaren dach die vanden sarracinen gepassijt waren alsmen leest inden gesten van xl mr̄telaren.

¶ In affriken sinte acticus dach.

¶ Item sinte leonaerdus confessoers dach Eñ noch veel heyligher mr̄telaren confessoren eñ joncfrouwen dach.

Die legende van sinte leonardus.

LEonardus was int jaer ōs heren vijf hondert remigius jongher eerste biscop van remens hi hieuen vter fonten eñ leerden in alle goede seden Ende sijn vāder ende moeder waren van die eerste in des conincs palaes vā vrancrijcke Die coninc hadde leonardus also lief dat hi alle die gheuanghen verloste die hi woude. Ende doe sinen nyemare van sine heylicheyt wies soe deden die coninc langhe tijt mit hem woenen tot dat hi hem een bisdom gheuen woude Mer sinte leonardus en wilde dat niet mer hi begheerde inder woestinen te woenen Ende hi liet alle dinghen eñ quam mit lifardo sinen broeder al prekende te aurente Ende doe si daer in eē cloester ghewoent hadden soe bleef lifardus woenen in een cluse op eē riuiere. eñ sinte leonardus custen eñ scheyden van een Ende hi ghinc prediken in aquiteyne ende leonardus daer hi predicte daer dede hi vele miraculen Ende hi bleef woenen in een bosch bi eenre stat leonice Eñ daer was des conincs sale gemaect om dat hi daer plach te jaghen. eñ het ghesciede op enen dach doe daer die coninc jaghen soude. dat die coninghinne daer quā van ghenoechten ende si wort ī arbeyde van kinde Ende die coninc ende sijn ghesinne weenden om d̄ coninghinne vrese eñ leonardus hoerde hoer screyen inden bosch soe ghinc hi derwert Ende doe hē die coninc riep so ginc hi tot hem eñ doe hem die conīc vraghede so wie dat hi waer Ende doe antwoerde hi hem. dat hi sinte remigius jongher gheweest hadde so ontfinck die coninck goeden hope Eñ om dz hi van een goeden meyster gheleert was als die coninc ver

moede. soe leyde hi hem totter coninghinne ende bat hem dat hi bidden woude dat die coninghinne sijn wiue ghenesen mochte. ende dat kint ghebaren mochte dz hi daer of twee bliscapen crigen mochte Ende leonardus veruulde dit te hant mit sine bedinghe Ende doe hem die coninc veel gouts eñ siluers gheuen woude soe en woude hijs niet ontfaen. mer hi hiete hem dat hijt den armen gheuen soude ende seyde ick en hebs niet te doen mer ick begher allene te woenen inden bosch ende cristum te dienen. ende alle die werelt rijcheit te versmāden Ende doe hem die coninc al dat bosch gheuen woude so seyde hi Ick en wils niet al ontfaen. mer ic bidde v dz ghijs mi also veel gheuet als ick op enen nacht omme varen mach mit enen ezele Ende die coninc dede dat alte gheern Ende doe leonaerdus daer stichte een cloester. ende daer so leefde hi mit veel monicken in grote abstinencien Ende doe dat water een mile vanden cloester verde was te halen. soe dede hi daer een putte grauen Ende mit sijnre bedinghen soe quā die put vol waters. Ende hi hiet die stat nobilitatem om dat hi se ūcreghen hadde van enen coninc Ende daer dede hi so veel miraculen so wat gheuanghen sijn naem aen riepen die spronghen die yseren off

Ende sonder yemants verbieden ghinghen si daer si wouden. ende si brochten hē hoer yseren Van deser gheuangen bleuender veel mit hem woenende ende dienden onsen heer Seuen joncfrouwen die van sinen gheslachten waren. si vercoften al dat si hadden ende quamen tot hem Ende hi deylde hem den bosch. ende bleuen mit hem woenende ende cristum dienende. eñ toghen daer noch veel tot hem Leonardus starf op ten seste ydus ī nouenbre vol heylicheden ende doechden Ende doe hi daer veel miraculen ghedaen hadde soe wert die clercke vander kercken gheseyt dat die stādt te cleyne was om dat an val vanden volcke dat si op een ander stat een kercke maken souden Ende dat si dan derwerts sinte leonardus lichaem voren souden. Ende si waren mitten volcke drie daghen in bedinghe ende in vasten eñ si saghen dat al omme dat lant ouer ghedect was mit snee. mer die stat daer leonardus rusten woude. die saghen si al ydel Eñ doe hi aldus oūgheuoert was soe dede onsen heer om sinent wille sonderliughe miraculen in gheuanghen. alsoe dat daer menigherhande yseren boyen sine graft hanghen Dit graue van leonisijn hadde een alten seer groeten vetere doen maken. omme die quade daer mede te

veruaren. Ende die hadde hi doen
slaen aen een stock in sinen toeren.
Eñ soe wie die vetere om sijn hals
hadde. ende teghen enighen stanck
vander lucht daer mede in gheleyt
wort hi en starf niet enen doot mer
dusentich doden Het gheschiede dz
mit dese vetere wort ghebonden een
van sinte leonardus knapen sond
misdaet Ende doe hi bi nae op die
doot was so bat hi in hem seluen al
so hi best mochte an sinte leonardꝰ
dat hi die andere verlost hadde dat
hi doch die sine knape was oeck
woude helpen Ende te hant openba
rede hem sinte leonardus ĩ een wit
cleet eñ seyde Stant op eñ ic sel di
dese vetere helpen draghen tot mine
kercke volghe mi eñ ic sel di voer
garn Ende hi stont op eñ nam die
vetere ende volghede sinte leonaer:
dus die voer ghinck tot sine kerc
ke Ende doe si voer die dore quamẽ
soe ontuoer hem sinte leonaerdus.
Ende hi ghinc in die kercke ende
seyde hem wat sinte leonardus ge
daen hadde. ende die veter hinck hi
bouen sijn graft.

Exempel

HEt was een man die in sinte leo
nardus stat te nobilitatum woen
de eñ hi was alte ynnich tot sinte
leonardum Ende hi wort van een
tyran gheuanghen. ende die tyran
seyde in hem seluen eñ peynsde Dese
leonardus verlost alle gheuangen
ende alle craft van ysere die smelt
hi als was. span ic dese in ysere. so
sal sinte leonardus tot hem comen
ende verlossen mer mochte ick hem
houden men souden mit dusent scel:
singhen niet quiten Ic en weet niet
wat ic doen sel ic sel in minen toern
doen grauen enen diepen put ende
ic sel dese man daer in legghen mit
ysere Ende daer na sel opten mont
vanden put doen maken een houten
scryen. ende daer sal ick wapende
ridders doen in legghen. want al
brect sinte lennardꝰ dz yser. noch
tans en ghinck hi onder die eerde
niet. Ende doe hi dit al ghemaket
hadde. ende dese gheuanghen man
altoes sinte leonardus aen riep so
quam leonardus des nachts ende
keerde die scryen om daer die rid:
ds in laghen. eñ hi dectse daer ond
als dode luden inden graue. eñ daer
ghinc hi mit groten lichte ĩ die put
te eñ hi hilt sijn vrients hant eñ sei
de. slaepstu of wecstu. siet hier is le
onardus die du begeerste Eñ die
man had des groet wonder eñ seyde
heer helpt mi. eñ hi brac sijn veterẽ
eñ nam hem op sine scouderen ende
droechen opten toern eñ settedẽ wt
Ende daer na ghinc hi wt al spre:
kende mit hẽ als die een vrient mit
ten anderen eñ leyden tot sijn huys
daer hi woende.

Exempel

Een pellegrym doe hi van sinte leonardus quam eñ hi ĩ almaengen gheuanghen was eñ gheleyt in een karker so bat hi hem seer dz hi hem woude laten gaen om sinte leonardus wille om dz hi hem nz misdaẽ en had Eñ si antwoerden hem ten waer dz hi hẽ seluen grotelic quite de. ands en soude hi niet wt comen Eñ hi seyde weet dat ic leonardus pellegrym bin. eñ dz ic hẽ mi beuolen hebbe Des nachts daer na so openbaerde leonardus hẽ den here vã den castele eñ hi hiete hẽ dat hi sine pellegrym liete gaen mer des morghens veronweerde dz die here als enen droem eñ en wildes niet laten gaen Eñ des anderen nachts openbaerde hi hem oec eñ seyde hem dat seluer. mer hi en woudes efter niet laten gaen Eñ opten dden nacht so quam leonardus eñ nam den pellegrym eñ leyden buten der poerten. Eñ te hant so viel die toern mitter helfte vanden borch eñ daer ůsmoerden si mer die prince bleef allene te liue om sijn scande. mer hi hadde sine benen ghebroken.

Exempel

Een ridder was gheuanghen in brytanien eñ hi anriep sinte leonardus Eñ hi openbaerde hẽ ter stont int huus int midden daer sijt alle saghen Eñ des verwonderden si hem Eñ hi dede den karcker op eñ ginc daer in eñ brac dat yser ende gafse die ridd die yseren in sijn hant Eñ hi leyden int midden d luden. eñ verueerdese alle mit wonder.

Noch was een ander leonardus die oec aldusdanich was vol van doechden. ende sijn lichaem rustet te corbi Doe hi in een cloester prelaet was ghemaect so riep hi hem seluen onder soe groeten oetmoedicheden dat hi minre scheen dan die ander. Mer doe veel volcs tot hem quam so rieden sommige quãde menschen den coninck dothario ende seyden. Ten waer dat hi hem wachte voer leonardum. wãt hi veel luden vergadert ond maniere van religiose dattet dat rijcke van vranckrijcke grote scade of hebben mochte Ende die coninck gheboet datmense verdriuen soude Ende doe die ridders tot hem quamen so hadden si so groten rouwe om sine woerden Ende die coninck hadde so groten rouwe ende bat hem om verghiffenis Ende hi nam hoer goet die ghene die leonardum verraden woude. ende nauwe woude hi hoer goet weder gheuen Ende dese leonardus vercreech oec van gode so wat gheuanghen die aen hem riepen dat si oeck te hant souden werden verlost. Op een tijt doe hi in bedinghe was soe quam een groot serpent crupende

van sijn voeten tot in sinen schoet. mer daer om en stont hi niet op wt sine bedinghe Ende doe hi sine bedinghe voldaen hadde soe seyde hi totten serpent Ic weet wel vā dien tide dz die mensche ghescapen was so heefstu hem onruste aen ghedaen eñ is di enighe macht in di gheghe uen so doet ī mi dat ic verdient hebbe Doe hi dit gheseyt hadde so viel die serpent wt sinen caproen doot voer sijn voeten Hier na so maecte hi vrede tusschen twee biscoppen. eñ hi seyde dat hi daer na des anderen daghes steruen soude.

C

IN alexādrien sinte achillen biscops dach die in leringhe wanderinghe gheloue eñ seden edel was.

Te peruse in ytalien sinte herculiaen biscop die onder totila den coninc ghedoot was wes lichaem na dattz onthoeft was also uenicht eñ ghesont opten xl dach als sinte gregorius paus scrijft als oft gheen snede des ysers gheraect en hadde.

Opten seluē dach sinte amarantus mr̄telaer die te albiens inder stat na dz hi den trouwē loep sijns strides volbrocht hadde bagrauen wert eñ leuet in glorien.

Inden lande vā trier inden cloester epternaco sinte willibroerdus biscop van vtrecht ende confessoer Ende noch ꝛc̄.

Die legende van sinte willibroert.

SInte willibroert ghecomen wt brytanien was gheboren van gheesteliken ouders eñ edel na die staet der werelt. Sijn vāder was gheheten wilgijs vāden sassen gheboren die mit alle sijn huysghesin alsoe gheestelicken leuen leyden dz hi ten laetsten op leyde den staet sijnre ridderscap. eñ wort een gheestelic monic Ende was voertgaende in groter vuerichheyt ende heylicheyt sijns leuens dat hi veel teykenen eñ miraculen dede inder werelt Mer aldus was dz beghin der gheboerten des heylighen vāder sinte willibroert dat oec vertoent wort dat hem god vercoren hadde daer hi noch was in sijns moeders lichchaem Sijn moed die een goet kersten wijf was wort vertoent een visioen in horen slaep. want si sach als hoer dochte inden hemel een nywe maen ontfanghen die wassende was tot dat si al vol was. ende dat die haestelicken in horen mont geuallen was ter stont al hoer binnenste hoers lichaems verlichtende mit groten claren lichte Des anderen daghes vroech ginc si ter ker

ken ende gaf dit visioen te kennen enen alten deuoten priester die hoer vraechde off si des nachtes na ghewoenliker manier der echten bi horen man gheweest hadde. welcken si mit behoerlijcker scamelheyt eer baerlikin antwoerde ende seyde dat tet also gheschiet waer Doe bedude hoer die priester dat visioen eñ seyde Die mane die ghi saecht vã cleyne tot grote te wassen is die sone die ghi in deser nacht ontfanghen hebbet. die mitten lichte der waerheyt die swarte donckerheyt d onghelouе sel verlichten. ende ouer al die werelt wijt ende breet stroeyen sel den cloet des ouersten lichtes bi der gracien gods. welcker bedudinghe hoers visioens corts waer is gheuonden Want na dz die salighe moeder hoer kint voldraghen hadde soe baerde si horen soen dien hoer god alsoe te voeren hadde vertoent Ende dat kijnt wert ghedoopt inden heyligen doepsel. ende wort ghenoemt willibroerdus Mer onlanghe daer na doe dat kint ghespaent was eñ tot sinen cleynen verstant ghecomen was. soe wortet deuoten mannen ouer gheleuert om in heylighen scriften gheleert te worden. wantet een groet man worden soude Aldaer ontfinc dz kijnt sijn eerste cruyn. eñ wort van minnen oec een monic Dat edel kint nam daer so seer ĩ doechden toe dat hi mit rijpheyt der seden ouerleet die jaren d kintsheyt. ende bleef daer inden godlicken dienst tot dat hi was twijntich jaer out. Van daer toech hi doe in yerlant. begherende den heylighen biscop egberto in alre heylichheyt om der minnen ons heren ihesu cristi te dienen. ende mit hem te wesen. ende dat gheschiede alsoe. Daer wesende onder die grote gheleerde meysters die een toecomende predicaer was des volcs wort hi vol gheleert xij jaer lanck In sijn drie eñ dertichste jaer was wassende in sijnre herten soe groeten brant des gheloefs cristi dattet hem cleyn scheen te wesen hem seluen alleen te vorderen in heylicheyt sijns leuens ten waer dat hi oeck anderen menschen vorderlic waer in te prediken dz woert gods In desen verstont hi dat omtrent der zuder zee was een groet lant te houwen daer luttel wercluden toe waren ghesettet. Waer om hi dochte daerwerts te varen. op dat hi mitten alder claersten lichte des predikens dz woert goods na die wille goods verlichten mochte die harde herten die soe van langher onghelouen verduystert waren Aldus soe nam hi mit hem elf broeders mitter seluer minnen goods ontsteken als hi was. ende si voeren daerwerts te scepe.

Van dese heyligen ghesellscappe so worden die sommige namaels om dz si twoert gods predicten mitter ewen ō martelien ghewent Ende sommighe vā hem biscoppen geworden es hebben na den arbeyt ō heyligher predicatien in vreden gherustet Doe dese heyligher man mit sijn ghesellen als voergeseyt is te scepe ghereyst waren. soe verleende hem god van hemelrijc een goede wijnt dat si hoer seyl stroken inden rijn. waer dat si opgaende vonden opten rijn voerseyt een starc casteel dz toe genoemt was wiltenborch es dz nv vtrecht is ghheeten. daer namaels die heyligher man sinte willibroer; dus sijn biscops stoel ghheset heeft. Mer want dat vriesche volc bi dz slot voerscreuen woende mit horen comine radbodus die al heel verheert was in dat heydensche leuen. soe dochte den heyligher man goet dat hi toghe in vrancrijcke om te spreken den edelen heer pupinum van dien lande die welcke hem ontfinc mit alre eren es en wilde niet dat hi noch sijn volc bewest soude wesen van soe gweten heyligher doctoer. Waer om hi hem voersach inden eynde sijns rijcs sommighe steden. als dat hi daer wt woden soude die dyseelen es die doernen des ongheloefs es weder in saeyen mitter gracien gods dz sact des claerren gods liken ghloefs Als doe dese heylige man mit gwoter vlijtheit ouer alle pende dat saet des woerdes gods bider godliker gracien wijt ende breet in veelre menschen herten ontfanghen wort ende daer grote vrucht of comende was. soe verblijden hem die voerseide pupinus wt menich uoudicheyt der vrucht die wt sijn predicatien ghecomen was. es doch te om meerre goet daer of te comen mit rijpen rade hem te women te senden op dat hi vanden heyligher vader sergius die die paeus was bisscop soude worden ghewyet op dat hi alsoe mitter benedixie des eerts schen vaders ende mit sinen ghebode mede ghestarct ende ghesent mit meerder stantachticheyt dat woerde goods soude kundighen Doe pupinus hem dit voer leyde. so wilden hem dien heyligher man des onweerdich. ende es woude dat eerst niet consenteren. aenghemarct dat hi ouerleyde die doechden ende heylicheyt des leuens die tot enen goeden biscop toe behoren die hi na sinen vermoeden niet in hem seluen es vant. welcke doechde es heylicheyt die heylighe apostel sinte paulus sinen discipel thimotheus leerde die in enen goeden biscop sellen moeten wesen Hier teghen soe riet hem die hertoech pupinus mit alder gheestelicster weerdicheyt dat

hijt ymmer om goods willen doen
soude ende hijt nochtans altijt eer
baerliken ende scameliken weigher
de. Ten laetsten wort hij verwon
nen wt begheerte des hertoechs eñ
al die ander. eñ ghedwonghen hem
bi der ordinancien gods. ende gaf
doe sijn consent verkyesende meer
oetmoedicheyt te obedieren veelre
menschen raet dan met hardicheyt
sine eyghene wille te volgen Ende
alsoe wort hi doe mit eerlijcken ge
selscap te romen ghesent Mer vier
daghen te voeren eer hij te roemen
quam. soe wort hi die heylighe vad
die paus in sinen slaep vanden hey
lighen enghel vermaent dat hij die
heylighe vrient goods mz alre eren
soude ontfanghen om dat hi een to
coemende verlichter van veel sie:
len wesen soude. ende daer om te
romen soude comen om dat hij van
hem eē aertsche biscop consacreert
soude werden Ende dz hi den heyli
ghen man niet weygheren en soude
soe wat hij hem bidden soude. Tot
deser engelscher openbaringe wort
dye heylighe paeus des versekert
ende verblidet. ende ontfinck hem
mit groter blijscap eñ mz alre eren
Ende doe hij inden heylighen man
bekende te wesen die vurighe brāt
des heylighen gheloefs ende heylich
heyt des leuens met volcomenheyt
van alle wijsheit totten ghesetten da
ghe. doe hi te samen vergadert had
de tot sinen hulpe alle sine eerbaren
ende heylighe priesteren. soe heuet hi
den heylighen man sinte peters ker
ke met behoerlijcken sollemnitey:
ten openbaerlijcken in een aertscen
bisscop gheconsacreert. ende gaf
hem enen nuwen naem. als dat hij
voerdan clemens soude hyeten. en
de toech hem doe aen sijn bisscoplijc:
ke abijte ende gaf hem oec dat cleet
ofte superhumerael dz alleen naest
den paus nyemant dragē en moet
hi en si aertsche bisscop vercierende
hem mit alre eren ende glorien dye
tot dyen staet behoort. Voert soe
gaf hi hem oeck mit alre vrolicheit
sijns herten alle dat hij hem bat in
hulpe der heylighen. ende in allen
gheestelijcken dinghen ende saeken
ende alsoe gheuesticht mit gheeste:
lijcker benedictien ende versien mz
godlike gauen hem mede gheuende
ende beuelende die salighe gheboden
sijnre auctoriteyten. soe heuet hij
hem weder omme gheseyndet om
dat woert goods te prediken Met
dusdaniger benedictien ende aucto
riteyten des heylighen vaders des
paeus is die heylighe man een deuo
te predicaer dat woert goods we:
der ghecomen totten voerseyden her
toghe van vranckrijcke. dye hem
met groter eerwaerdicheyt ontfan
ghen heeft hem oec met sine macht

ghesendt in dat werck te prediken
ende lerende dat volc tot allē plaet-
sen. mer sonderlinghe in die noert
side vā sinen rijcke daer om gebrec
vā heyligen leerraers dat licht des
heylighen gheloefs mijn lichtende
was Als daer comende heuet dye
heylighe bisscop in allen dien lan-
de met alre vlitichеyt dat saet des
woort goods ghesaeyt daert hem
dochte noot eñ nutte te wesen om
dye oude donckerheyt des onghelo
ues te verdriuē Wat groter vruch
te hi daer bi godlike gracie in dyen
plaetsen ghedaen heuet dat tughen
huden opten dach in steden dorpen
ende castelen alle dat ynnighe volc
dat by sine lere ghecomen is totter
kennisse d godliker waerheyt Dat
bewisen oec die kerkē eñ die gods
husen die hij in allen plaetsen daer
ghetimmert eñ gemaect heeft. Oec
betughen dat vele vergāderinghen
der gheesteliker menschen dien hi ī
sōmige plaetsen seer behulpelic had
de geweest Hier na began hi butē
den lande vā vrancrijken and ludē
vruchtbaer te maken mettē douwe
d hemelscher leringe. Want op die
tijt soe en ontsach hi hem niet te ga
en tot radbodom den coninc vā vri
eslant met alle sinen volke noch īt
heydensche leuen te staen. Ende soe
werwaerts dat hi toech so condich
de hij dat woert goods met alle stā

tafticheyt Eñ die voerseyde conīc
d vriesen ontfenc den heylighen bis
scop mit gracien der oetmoedicheyt
mer sine harde stenighe hert en wor
det nz bemorwet vter fonteyn des
salighen woerts d predicacien van
den heyligen biscop Eñ doe die hey
lighe biscop ůstont dz hi bi hē gheē
vrucht doen en mocht so keerde hi
vā daen. eñ stuerde sinen wech tot
dz felle volc van deenmercken dat
woert goods te prediken Daer op
die tijt regneerde die coninc hunge
rus wred van moede dan enich wil
de beest eñ harder vā herten dan eni
ghe steen mach wesen. die nochtan
vten ghebode gods den bode d waer
heit mit groter eren tractierde Mer
doe die heylighe bisscop sach dat hi
eñ sijn volc alsoe verhardet waren
in ouder ghewoenten der afgodyen
eñ ghenen hoep en hadde van enighe
beteringhe des volcs so nam hi mit
hem dertich jonghelinghen wt dien
lande eñ keerde weder totten wtů-
coren volcke van gode des landes
van vrancrijck Ende die voersey
de jonghelinghen leerde hi inden we
ghe in dat heylighe gheloue ende gaf
hem oec dat doepsel om alle pericu-
len die daer inden langhen weghen
der wateren vallen mochten of dat
hi oeck bi auentueren omme dat
bose volc van dien lande gheen sea-
de en souden liden willende daer in

vertoenen dye cloecheyt ende boes-
heyt des bosen viants. als bewarē
de dye sielen mitten heylighen sacra
mente des heren Ende doe die heyli
ghe biscop aldus reysende was. so
quam hij ter plaetsen daer die lan-
den van demercken eñ der vryesen
an malcanderen ůgaderden daer so
vant hij een eylant dat foticellant
ghenoemt was van enen afgod die
daer diēde eñ oec eē tempel of was
ghetimmert. welcke afgod fotis ge
noemt was. welke stede vandē hei
denen in also groter eren eñ reueren
tien ghehouden wort dat nyemant
vanden heyden raken en dorste dye
beesten of enighe dinghen die daer ī
waren dz oec nyemant vter fontei
nen die daer sprutende was water
en dorste putten dan diefs ghewise
Als dan die man goods daer te sce
pe an ghecomen was. soe bleef hij
daer een wijl tijts. hent dat dat on
weder der zee ouer ghegaē was. eñ
hi voert mochte varē Hier en bin
nen als hi verstont die soete ghewo
nete van dien volcke eñ die wrede
moet des fellen conincs die mit fel
re doot te doden plach alle die gene
die in deser voerscreuen plaetse die
voerscreuen dinghen beulectē ende
wt den putte water togen. soe doep
te hi mit aenropinghe der heyligher
drieuoudicheyt drie mēschen in die
putte eñ gheboet datmē oec tot die
koken sijnre nootdrufticheit d ghe
nere dye mit hē ware slaen souden
alle die beesten: die in dat voersey-
de eylant ginghen te weyden. Als
dit die heydenen saghen mz verwō
deren so meenden si dat die heylige
biscop mit al sijn volc rasende sou-
de werden. of dat si haesteliker doot
steruen souden. Ende als si saghen
dat hem luden geen quaet en ghescie
de. so worden si seer veruaert. ende
ghauen dat te kennen den coninck
rodbodo die mz groter verbolgent
heyt opten heylighen bisscop toer-
nich wesen dochte dat hij wreken
wilde dat onrecht dat sinen afgod
was ghedaen. ende liet drie daghen
lanck alle daghe dryewerf lot wer
pen op ten heylighen man. of enich
van sinen ghselscap dat hij doden
mochte den ghenen daer dat lot op
gheuallen waer. Mer god van he
melrijck die beschermede sijn wolc
die van hem luyden mitten lote niet
meer dan een beteykent en worde.
welcke martelaer ghemaket wort
als hij gode ghebeden hādde. Doe
wort dye heylighe man ghewepen
totten coninck. ende wort swaerlij
ken van hem beruspet. Waer om
dat hij sijn heylighe stede beulecket
hādde. ende sijn afgod onrecht hād
de ghedaen. welcke dye boden der
waerheyt mit stantachtigher moet
antwoerde ende seyde. Het en is

god niet mer die duuel die du aen
bedes die v alsoe bedroghen houdet
dat hi uwen siel brengen mach tot
ten ewighen vuer der hellen. Daer
en is mer een god die hemel eñ eer:
de ghemaect heuet ende alle datter
in is Ende so wie den mit gheware
gheloue dient die gheeft hi dat ewi
ghe leuen. wies dienre ick bin. en:
de vermaen v huden dat ghi doch
ten laetsten off laten wilt van die
ydelheyt der ouder dwalinghe die
uwe ouders ghehouden hebben. en:
de dattu gheloues in enen god den al
machtighen vāder onsen here ihe:
sum cristum. ende laet v dopen in si
nen naem ende alsoe ghewasschen
mogheste worden van alle uwe son
den mer is dat sake dat ghi mi ver
smādet die v den wech der salicheit
wise. so seldi sekerliken weten dat
ghi die ewighe vlamme mitten du:
uel die ghi dient selstu liden pine ī
der ewicheyt Hier toe antwoerde
den coninck seer toernich wesende
ende seyde Jc sie wel dat ghi onse
dreyghen niet en ontsiet ende dat
uwe woerden ghelijc sijn uwe werc
ken Ende hoe wel dat hi den predi:
caer der waerheyt niet ghelouen en
woude so sende hi hem nochtan mit
eren tot puppinū den heer vā vranc
rijc die in sijnre coemst seer was ū
blijt eñ bat hem dat hi in dat werc
d ewāgelien volherdende wilde bli:
uen eñ in allen steden wt wedē wil
de die dijstelen eñ doernen d onghe:
louen. eñ weder in sayen dat woert
des gheloefs. welcke oec die goede
predicaer niet traechlijcken veruol
ghede. omme reysede alle plaetzen
doer landen doer steden dorpen ende
castelen biddende alle die gheen die
hijt te voeren ghepredict hadde dat
si bliuē wilde mit goed herten īden
opset eñ vastichcyt des rechten ghe
loefs Ende als aldus vandaghe te
daghe dat ghetal d ghelouigher mē
schen wassende was. eñ altijt meer
re scaer der ghelouigher quam tot
kennisse der woerden godes. soe be:
gonden veel van hem luden wt vue
richeyt des heylighen gheloues den
man goods te offeren ende te gheuē
hoer patrimonium ende hoer erffe:
like goeden. welcke die hi ontfinc
van hem ende gheboet daer kercken
ond hem luden te tymmeren. eñ set
tede priesteren ī alle die kerken die
int woert gods sijn mede werkers
wesen mochten. op dat also dat nu
we volck hebben mochte diese des
heylighen daghes ūgāderen souden
daer si of mochtē horen die salighe
ūmaninghe eñ van welcken si ont
fangen mochtē dz heylighe doepsel
eñ leren die regulen des kersten ghe
loues Eñ also ghinc die man gods
van daghe te daghe voert mit god
lijcker gratien inder gratien goods

Hier nae gheuielt dat die heer van vrancrijc puppinus starf. ende dat sijn soen karolus besat dz rijc sijns vaders die veel landen van natien van volc an brochte ter cronen vā vrancrijcke. onder welcke radbo: dus die coninc vā vrieslant mitten swaerde verwonnen wort. ende al so is vryeslant aen der cronen van vrancrijc ghebrocht. In welcken lande vā vrieslant die heylighe bis: cop willibrordus doe worde gheset een predicaer biscop eñ pastoer. eñ settede die bisscops stoel op die tijt in dat casteel. daer nv vtrecht is ghetimmert Die doe meerre oersaec hādde dz woert goods te prediken den vryeschen volc. dat cort mitten swaerde van karolus verwonnen was ende dz volc mitten lichte des gheloefs verlichtede. also die dopen de vermeerde seer dat kersten ghelo ue daer hi dat vryesche volc bi nae al toe brochte

Van sijn miraculen ende teykenen die bi hem ghescieden.

OP een tijt als die eerwaer: ghe biscop dat woert goods al om hādde ghepredict. eñ weder om kerende ghecomen was tot een eylant ghenoemt walcrū daer een afgod noch ghebleuen was vand onder ongheloue welcke afgod die heylighe man vuerich vander godli ker minnen an stuckē brac. dz doe dye coster vanden afgod seer toer nich wesende. als te willen wreken dz onrecht sijns godes mit rasend herten dat hooft des heylighen bys: cops mit enen blancke swaerde slo ghet om dat hooft te clouen Mer want god sinen dienre bewaerde: soe en hādde hij daer gheen quetsue re of. Ende sine ghesellen dye met hem waren dye begheerden seer die ouerdadicheyt des boesen mensche mitter doot te wreken Mer die on salighe boese mensche wort mit soe: ten woerden des heylighen bisscops wt horen handen verlosset eñ quijt ghelaten. welke nochtant van diē daghe vanden duuel beseten wort: ende ten derden daghe sijn leuen on salichlic eynde. Op een ander tijt doe dye heylighe bisscop ghecomen was tot een stede sijns stichtes dye gheheyten is swestra nae den name des waters dat daer voerbi leiden de was. daer hij een toe pat ghaen woude om cortheyt des weghes. so dat hi ghaen moste doer enen camp eens rijcken mans die vol corens stont Doe wort die ghene dye dat coeren behoede ontsteken mz groter toernicheyt opten man goods. en de began hem swaerlijcken te blas: phemeren welcke des heiligen mās gheselscap woude wreken. mer dye

goede man bedwanc sijn volc mit
saften moede ende woerden. dat si
hem lieten varen eñ en mochte noch
tan den moet des toernighen mans
die op hem toernich was nz versaf
ten. soe keerde hi weder omme den
wech die hi ghecomen was om den
toerne des mans te voldoen. welc:
ke oec ten derden daghe doe hi noch
niet off en liet den heylighen man te
blasphemeeren daert vele luden sa:
ghen ind seluer stede starf hi haesti:
ger doot Doe die heylighe man om
dat woert goods te prediken wan
derde op die zeecant daer sijn ghe:
sellen ghebrec leden van soet water.
Ende die heylighe man sach dz sijn
mede ghesellen seer ghequellet wor:
den vanden dorste so riep hi een van
sijn ghesellen. eñ gheboet hem dat hi
gaen soude onder die tent die si vā
der sonnen hetten op gheslagen had
den ende maken daer enen cleynen
put in dat sant Ende doe dat ghe:
sciet was. so viel die heylighe man
heymeliken al daer op sinen knyen
eñ bat den here die sijn volck inder
woestinen bi moyses water dede co
men vten steen dat hi mit sine ont:
fermhertichept vā die sandighe eer
de woude laten wt springen fonteyn
ne des waters Eñ ter stont is sijn
ghebet verhoert eñ sonder vertreck
sachmen daer een soete fonteyn vā
water daer si allegāder den heer off

dancten die den heylighen biscop al
so groot maecten eñ gheweerdiget
hadde te verhoren Eñ alle dronckē
si van dat soet water tot dat si ghe:
noech hadden eñ namē haer of mit
hem dz si behoeuen souden tott noet
turften des aenstaende weghes Op
een ander tijt als die heylighe man
op reyse was so sach hi twaleff ar:
me menschen te samen bidden van
den ghenen die verbi ghingen hem
wat aelmissen te gheuen. welc hi al
so als hi seer goedertieren was aen
sach mit minliken aensichte geboet
een vanden sinen dat hi nemen sou
de die een sonderlinghe goede vles:
sche. ende scencken den armen men:
schen Eñ als si alle twalef hoer ghe
noechte ghedroncken hadden dat si
sat waren eñ wech waren ghegaen
so wort noch die voerseide vlessche
vol gheuonden vanden alre besten
wijn Ende doe sijn volc alle dit ver
nam. soe benediden si hem daer of.
Oec so quam dese heylighe man op
een tijt te visitieren sijn cloester ghe
noemt enternacum Ende als hi si
ne ghebet ghestortet hadde tot gode
ende alle die broeders ghegruet en
de mit vredeliker vermaninghe toe
ghesproken. so ghinc hi alle die wo
ninghe ende husinghe der broederen
omme te besien wat daer in enigen
dinghen ghebreck mochte wesen
alsoe een goet vāder ende priester

soe behoert. so quam hi ten laetsten
in die kellenaer daer hi vāt eē wey
nich wijns in eenre tonne legghen
ende hi stack sinen staf mit gratien
sijnre benedictien ende oec mit sinē
ghebeden in dat bonghe gat vander
tonnen. eñ ghinck wt inder seluer
nacht began die wijn in dat vat al
soe seer te wassen dattet bouen ouer
liep Doe die ghene dz sach die den
kelre bewaerde dat bouen sijn hoop
die wijn soe ouerulodich ghewas:
sen was. so wort hi seer in hem ver
wonderende. ende hij en dorste dat
niet verswighen dz die godlike ont
farmharticheyt doer sijn knechts
benedictie hādde laten gheschyeden
Ende hi liep des morghens vroech
ende viel den heylighen man te voe
ten. eñ vertelde hem dat daer was
ghesciet. Als dat die heylighe man
hoorde: soe dancte hi nae sinen ghe:
woente god den here. ende hi ghebo
det den broeders dat hi dat mirakel
dat si saghen voer sinen doot nye:
mant segghen en soude. Op een an
der tijt quā die knecht goods met
sinen gesellen tot eē huys sins gro
ten vrients. begerende daer eē wey
nich tijts te rusten ende sijn moede
leden vanden langhen weghen wat
te verlichten Ende als hi verstont
dat die vad des huusghesins gheen
wijn bi hem en hādde so gheboet hij
te halen die vier cleyn vleskijns die
sijn ghesellen mit haer ghenomen
hādden tot solaes des langhes we
ghes Ende hi benediden dien indē
name des ghenes die inder brulof:
ten in chana galilee water verwan
delde in wijn Siet hier een wonder
nader benedictie so droncken si wt
eenre cleynre vlesschen tot dat si sat
waren ende noch ghenoech hādden
tot viertich mannen toe Dese selue
heylighe predicaer reyseden op een
tijt nae sijnre ghewoente met haes:
ticheyt om te prediken dat woert
goods in vryeslant Ende om moe
licheyt des weghes: soe woude hij
dz die moede paerden wat rusteden
ende weyden souden in een weyde
des rijkes mans Ende doe dat die
rijke sach. soe wort hij ontsteken
mitten gheest der houaerdyen. ende
die man began die paerden te slaen
ende wter weyden te iagen Welcke
die heylighe man mit vriendeliken
woerden toe began te sprekē eñ sei
de. Laet of lieue broeder ons ver:
driet te doen. wi en sijn niet gheco:
men op uwe lant tot uwer scaden
mer tot onser nootdruftichеyt in
weynich te rusten in uwen weyden
wi hebben te doen dat werc goods
daer ghi oec loen of hebben selt. ist
sake dat ghi ons behulpelic sijt. en
de lydet ons nv met goeder herten
ghedenckende des woerdes ons lie
ues heren ihesu christi daer hi alsoe

mildelick belouet ende seyt. soe wie
v ontfanghet die ontfanget mi en
de soe wie mi ontfanghet. die ont:
fanghet den ghenen die ghesent he:
uet Ende wilt mit vredelijcker her
ten als een vrient wat mit ons he:
ne gaen in onsen wech te vorderen.
op dat ghi dan ghebenedijt weder
keren moghet in uwe huys. Die
rijcke man in sijnre boser toernich
heyt duerende. en woude die vrede:
like woerden des heylighe mans nz
in doechden ontfanghen. mer hi be:
gan opten heyligen man qualiken
ende verwiteliken te spreken eñ sey
de Ghi nodet mi mit v te drincken
eñ vrede mit v te maken wetet dat
sekerlijcken dat ic dat voer nz heb
be mit v te drincken. Die heyleghe
man nam dat broet mit sinen mon
de ende seyde. Soe ghi mit mi niet
drinckē en wilt. so en drincket oec
niet Ende ter stont stonde die hey
lighe man ende sijn ghesellen op. en
de reyseden hoers weghes Die rijc:
ke man haestede hem mit houeerdi
gher herten in sijn huys ende began
haesteliken van binnen te verbarn
nen van groeten dorste begherende
die barnende maghe mit wijn te ů:
coelen Mer die mont daer die hey
lighe man mede ghelastert was en
mochte den dranck des wijns niet
ontfanghen. Tot hem worden die
meysters van medicinen ghewepen

dat si den dorste souden doen verga:
ne ende gheuan den sieken raet dat
hi dranck in soude moghen nemen
want hem sijn longhen eñ leuer eñ
alle sijn inghedoemten van groeter
droecheyt ī een ghecrompen waren
Eñ daer en was nyemant die der
barnender longen een dropel wijns
in ghieten mochte Ten lesten wort
hi bewert mit laten berouwe. ende
keerde in hem seluen. ende wort be:
kennende dat dat sinte willibroert
was dien hi alsoe vertoernt hadde
ende begheerde mit alre herten sine
wedercoemste. Des anderen jaers
quam die heylighe biscop weder in
dien seluen weghe Eñ also vroech
alst die siecke vernam. soe haestede
hi hem te moete te comen. eñ beleet
sijn sculde ende seyde hem wat pine
dat hi leet. eñ bat hem om die min:
ne cristi dat hi hem vand̄ siecte ont
binden wilde Ende die man goods
wort mit barmherticheyt op hem
beweghen ende maecte hem ghesont
ende gaf hem mit benedexien drinc
ken wt sinen nappe Ende ter stont
was hi vander pinen verlost. En:
de nae dat hi ghedroncken hadde
mit den heylighen man. soe keerden
hi ghesont tot sinen huse Dese hey:
lighe biscop willibroerdus was al
re eerweerdicheyt weerdich. be:
quaem van statuer sijns lichaems
van eerbaer aenghesicht. blide van

herten. wijs van rade. vrolijc van woerden. beset eñ wiselic ĩ allen se den. in allen werkẽ goods wacker van gode gemijnt eñ alle den volc ontfanckelic Eñ was in des oudẽ karolus heer van vrancrijcs tiden gewordẽ out vã iarẽ. eñ volcomẽ ĩ alre volmaectheyt. eñ õtfinc doe van gode menichfoudighe vrucht eñ loen sijns arbeyts Eñ sijn heyli ghe siele wort vanden enghelen ghe brocht in die ewighe glorie. daer si cristum sien sal inder ewicheit Eñ dat salighe lichaem wort begrauen ĩ sijn cloester. genoemt epteruacũ indẽ stichte van trier daer onse lie ue heer deer hẽ veel miraculen doet an den ghenen die den heilighen mã an roepende sijn. Een groot won der ghesciede doe die broeders dat heylighe lichaem des bisscops met ymnen ende psalmen ende ander godliken dienst ten graue brochten want daer was soe groeten soeten wec die alle menschen daer wecken wes ghelijc si nye gheroken en had den datmen daer wt wel mercken mochte dat die heylighe enghelen daer tegenwoerdich waren om des heylighen biscops wtuaert helpen te doen Ende doemen dat lichaem in der tumben legghen soude. soe wort gheuonden dat die tumbe een voet te cort was ghemaect Daer om die broeds seer droeuich waren Ende keerden hem tot onsen here in hoer ghebede. eñ bi ũdiente des heyligen biscops soe vonden si na horen ghe bede dat die tumbe die te voren een voet te cort was ghemaect. dat die bi miraculen gheworden was enen voet langher dan dat heylighe lich: aem waer off si gode dancten ende loefden allegãder.

D

TE romen passie der heyligher claudius nycostratus sym: phorianus castorius eñ simplicius die eerst inden karker gedaen daer na mit scorpionen swaerlic ghesla: ghen worden. mer doe si vanden ghe loue cristi nz verwandelt en moch ten worden so geboetse dyocleseaen die keyser int mids der zee te wer: pen.

Item te romen die vier ghe: crowenden dach seuerus seuerianus carpoforus ende victorijn die bi be hiet dyoclesiaens des keysers mit loden hameren ter doot toe gheslagẽ worden Dese mr̃telaren namen doe mense in gheenre wijs vijnden en conde so worden si daer na een deel jaren ouermits openbaringhe ons liefs heren ghesoent ende het wort doe gheboden datmen hoer jaerlixe hoechtijt onder die namen der vijf mr̃telaren vernoemt begaen soude

Ende noch &c.

Die legende van die vier ghecroen de martelaers.

Die vier ghecroende martelaren dat waren. seuerus ende seueriauus capoforus ende victorinus Die dede dyoclesiaen totter doot slaen mit loden wappers Ende doemen deser namen niet ghewe-ten en mochte diemen nochtan na veel jaren alsoe onsen here woude. so wast gheordineert datmen hoer ghehoechnisse vieren soude ond vijf ander martelaren namen. dat was claudius caustorius simphorianus nycostratus ende simplicius. die twee jaren na dese martelaren ghepassijt waren Ende want dese martelaren hadden alle consten van beelden te snyden Ende om dat si dyoclesiaen niet en wouden maken der sonnen afgod noch offeren en wouden. so beual dyoclesiaen datmense werpen soude in loden vaten al leuende en daer mede dede hise in die zee werpen Inden jare ons heren twee hondert ende lxxxvij. Onder dese vijf namen also wast gheordiniert datmen die eerste vier vieren soude. ende datmense hieten soude die vier ghecroende eermen hoer namen vant Mer na dien dat hoer namen gheuonden worden. so bleef doe die castume staende so datmense voert aen alsoe hieten soude die vier ghecroende.

E

In amasyam d stat marmaritanorum sinte theodorus martelars dach die in maximiaens en maximij der keyseren tiden voer belijnghe waerachtiges gheloefs starkelic gheslaghen wort en inden kerker ghestoten daer na doe hem onse heer openbaerde en vermaende dat hi stantaftelijken en manliken volduerde wort hi ůtwest Ten lesten na dat hi inden recraem ghehangen en mit crauwelen gheknaghet was also dat sijn inghedoemte bloet verscheen soe wort hi inden vuer ghewoorpen.

Opten seluen dach in barri sinte vrsijn confessoers dach die te romen vanden na saten der apostelen gheordineert die eerste biscop tot dier stadt ghesent wort.

Virduno sinte vitonus biscop ende confessoer in dier stede Ende noch &c.

Die legende van sinte theodorus.

Theodorus was onder dyoclesiaen ende maximiaen ghepassijt in die stede meritanne Ende

doe hem die rechter seyde dat hi offerde ende sijn eerste ridderscap aen name Soe antwoerde theodorus. Ic diene minen god eñ ihesum cristum sinē sone Die rechter seyde hē So heuet dan dinen god enen soen Theodorus seyde hem. jae hi. Die rechter siyde hem. souden wi hē moghen kennen Theodorus seyde hem Ghi selten moghen kennen. eñ tot hem comē Dus gaf die rechter theodorus vorste dat hi soude offeren. Ende theodorus ghinc bi nachte in maers tempel der afgoden moeder eñ ontstaese mit vuer Ende een die dat sach wroechden Ende doe leyde men hem ī een karcker dat hi daer vā hongher steruen soude Ende onse heer openbaerde hem ende seyde. Theodore mijn knecht betrouwes dat ic mitti bin Doe quam tot hem inden besloten karcker een grote scare van witten mannen. eñ si begonsten mit hem te lesen. Doe dat die wachters saghen so vloghen si van vresen Ende doe sinte theodorus dz wt gheleydet was. ende men node offerhande te doen. soe seyde hi Al ūbarnste mijn vleysch mitten vuer ende al verherfste mi mit menigher hande tormenten. alsoe langhe als die gheest in mi is so en sel ic minen god niet lochenen. Doe hinck men hem aen een houte. ende men schoerde so fellic sijn side mit yseren crauwelen. soe dat men sijn ribben bloet sach Eñ die rechter seyde hem Theodorus wilstu mit ons wesen. dan mit dinen cristo. Theodorus seyde hem Mit minen cristo heb ick ghewesen. ende ick bin ende selre mede wesen Doe gheboeten die rechter te barnen ende int vuer gaff hi sinen gheest Mer nochtans soe bleef sijn lichaem onghequetst vanden vuer Int jaer ons heren CC eñ seuen ende tachtich. Ende alle die daer omtrent stonden. worden veruult mit soeten weke Ende men hoerde daer een stemme. com mijn ghemin de in dat rijcke ende in die blijscap des heren Ende veel luden sagen den hemel ontdaen.

F

Sinte martijn paus dach die om den kersten gheloue van constancio den onghelouighen keyser vand kerken ghenomen eñ tot constantinopolen gheuoert wert. eñ eynde sijn leuen in litien der prouincien te cersonam ende blencket tot huden des daghes toe inder seluer stede mit veel teykenen d doechden.

Item der heyligher martelaren triphon eñ respicius dach.

Te oerliens sinte monitor bisscops dach Ende noch ꝛc.

G

IN walschlant inder stat van toers sinte martijn bisscop ende confessoers dach wes leuen so glorioes was van miraculen dat hi drier doden grootdadighe verwecker verdiende te wesen Dese wort vāden vleysche ontbonden int jaer ons heren iiij^c ende gaf den hemel sinen salighen gheest.

¶ In sichia die hoeftstat in frigien passie des heylighen martelaers menna die in dyoclesiaens persecutie na dat hi den hemelschen coninc mit heymelike wanderinghe inder woestinen ridderlic ghedient hadde so ghinc hi int openbaer eñ beliede hem mit vrier stemmen kersten te wesen eñ wort eerst mit wreden crucinghe ondersocht eñ ten lesten doe hi noch in sinen ghebede was ende onsen here ihesu cristo dancten mitten sweerde verslaghen.

¶ Te lyoen opten woon sinte veranus biscops dach wes leuen eñ gheloue eñ verdienste d̄ doechden edel was Ende noch veel heyligher mr̄telaren confessoren eñ joncfrouwē dach.

Die legende van sinte martijn.

MArtijn was gheboren van sabarien der stat in pannonien Mer hi was gheuoet in papien dat ī ytalien leyt Ende hi volghede ridderscap mit sijn vāder die een prince was vanden ridders onder den keyser constancie eñ juliane. mer dat en dede hi sijns dancs nz. wāt na dien dat hi een jonc kint was so ingheeste hem god so dat hi doe hi twalef jaer out was tot sijns vaders ende moeders ondanck ghinc ter kercken eñ hi bat datmen cathecuminum maken soude Eñ hi soude doe in die woestine ghegaen hebben en haddet die cranckheyt sijns vleysches nz belet Mer doe die keyser wt ghegheuen hadde. dat der ouder ridders sonen ridderscap an nemen souden voer hoer vāders Martinus doe hi vijftien jaer out was doe wort hi ghedwonghen ridderscap te volghen Ende alleen mit eē knape liet hi hem ghenoeghen noch tan diende hi dicke sijn knape ende hi toech hem sijn scoen wt. ende veghedese Op enen winter so voer hi te ambianen in die stat doer die poerte. eñ hem quam een arm man te ghemoete Ende doe desen armen man daer van nyemant aelmissen en ontfinck. so verstont sinte martinus dat dese hem ghehouden was ende hi toech doe sijn sweert wt. ende deylden sinen mantel dien hi bouen droech. ende dat een deel gaf hi dien armen man eñ dat ander deel

dede hi wed aen Ende opten nacht
daer na soe sach hi dat cristus ghe:
cleet was mit die stucken vanden
mantel dat hi den armen ghegheuē
hadde. ende hi hoerde hem segghen
totten enghelen die bi hem stonden
Martinus die noch cathecuminq
is die heuet mi ghedecket mit desen
clede Hier off en wert die heylighe
man niet op gheblasen in houeer:
dicheyt. mer hi bekende gods goet
heyt Ende doe hi achtien jaer out
was. so dede hi hem dopen Ende om
die bede sijns princen die hem ghe:
louede als hi sijn ambocht voldaen
hadde dat hi die werelt laten soude
ende aldus volghede sinte marti:
nus twee jaren ridderscap Hier en
binnen quamen die barbarinen in
gallien. ende juliaen den keyser die
daer teghen vechten woude hi gaff
sijn ridders veel ghelts. mer sinte
martinus en woude niet langher
ridderscap volghen ende hi en wou
de gheen soudye ontfaen mer hi sey
de totten keyser. Ick bin cristus
ridder. mi en is niet gheoerloft te
vechten. Doe haddet juliaen on:
weerde ende hi seyde dat hi om cris
tus wille sijn ridderscap niet op en
gaff. mer om vrese vanden strijde.
Ende sinte martinus die heylighe
man antwoerde hem al onuueert.
waendi dz icket doe van vresen eñ
niet om gode Ic sel morghen al on
ghewapent gaen staen teghen die
scare eñ in ons heren name sel ic mi
beschermen mitten teyken des cru:
ces. ende niet mitten scilde noch mit
ten helme. ende ick sal sekerlic doer
die vianden gaē Ende hier omme
soe dedemen hem houden. om dat
men bloet werpen soude voer dye
barbaren als hi gheseyt hadde. Eñ
des anderen daghes senden dye vy:
anden bootscappen ende gauen hem
seluer op eñ al dat heer Ende des ē
is gheen twiuel dese seghe ghesciede
aldus sond bloetstortinghe om sin
te martinus wille Ende van dier
tijt liet hi sijn ridd̄scap. eñ hi voer
tot hylarium den biscop van pic:
tuers. ende hi ordineerden acolitus
Ende doe vermaenden onsen heer ī
sijn slaep dat hi sijn vāder ende sijn
moed soude gaen varen versoeken
die noch heyden waren Ende doe hi
wech voer so seyde hi dat hi alte ve
le wederstoets ghedogede want int
gheberchte vinghen hem die moer:
denaers Ende doe die een enen bijl
op sijn hoeft quicte. soe scuttede een
and dien slach mit sijn rechterhant
nochtan bonden si hem die handen
op sinen rugghe. eñ gaffen te wach
ten enen van dien moerdenaers.
Mer doe die moerdenaers vraech
den of hi dien slach niet en ontsach
soe antwoerde hi dat hi nye soe se:
ker en was. om dat hi wiste dat

goods ontfermhertichеyt quame.
sondlinghe in bedructheyden Ende
hi begonste die moerdenaer te pre:
diken. eñ hi bekeerden tot xp̄s ghe
loue. eñ hi leyde martijn wed inden
wech eñ beloefde daer na heylichlic
te leuen Eñ doe hi te melanen voer
bi ghinc so quam hem die duuel te
ghemoete in eens menschen ghelike
nisse. eñ hi vraechde hem werwert
hi ghinghe Hi antwoerde hem wer
werts hem onsen here riep Doe sey
de die duuel. werwert dattu gaets
die duuel sel di teghen wesen Ende
hoe hem martijn had gheantwoert
die here is mijn hulper. ic en sel nz
ontsien wat mi die mēsche doen sel
Doe voer die duuel wech Eñ sin
te martijn bekeerde sijn moed. mer
sijn vāder die bleeff onghelouich.
Ende doe die onghelouicheyt alle
die werrelt doer groyde eñ hijt wel
na alleen wederstont. so sloechmen
openbaerlic eñ verdreuen vter stat
Ende hi ghinck weder te melanen
eñ daer maecte hi een cloester Mer
die arrianen ūdreuen hem daer wt
eñ hi ghinck alleen mit een pape te
gallien wert Ende daer at hi ond
ander spise eē venijnt cruyt Ende
doe hem dochte dat hi op die doot
was so verdreef hi mit sine bedin:
ghe dat venijn eñ dien anxt eñ die
vrese Ende doe hi hoerde dat hylari
us weder keerde vander ellenden.

so ghinc hi hem te ghemoect ende hi
maecte een cloester neuen pictuers
Ende hi hadde daer een cathecumi:
ne Ende doe hi een luttel vten cloes:
ter ghegaen was. eñ hi weder keer
de. soe vant hi hem ghestoruen son:
der doepsel. eñ hi deden brenghen in
sijn celle Ende hi ghinc legghen op
sijn lichaem. ende mit sijn bedinghe
brochte hi hem weder te liue Dese
mensche plach te seggen doe die sen
tencie ouer hem ghegheuen was. dz
hi varen soude in die doncker stede
so seyden twee enghelen den rechter
dat hi dz waer daer martinus om
badt. Ende doe gheboet hi dat hem
die enghelen weder voeren souden
tot sinen lichaem ende datmen hem
martinum weder gheuen soude.
Noch verwrecte hi een anderen die
verdroncken was Eñ doe die van
tuers ghenen biscop en hadden soe
eyscheden si martinum. al weder:
stont hijt seer Ende een vanden bis
scoppen die ghecomen was om die
biscop te maken. hi wedstont mar
tinum seer om dat hi lelicke was
van abijte. ende versmādelick van
aensicht Ende daer was een voer
barich biscop onder. die defensor
hiet dat is beschermer. mer om dat
daer ghenen leser en was. soe nam
een den souter. ende hi las daer den
eerster psalme dien hi vant. daer
dit veers in stont. God vter kin:

dere ende der sukenre mont. soe vol
dedeste den lof om dattu selste ver:
deruen den vyant ende den bescher:
mer. Ende aldus wert die bescer
mer van hem allen verstoten. Doe
sinte martijn bisscop gheworden
was. om dat hi dat gherufte van:
den volcke niet en mochte verdra
ghen. soe stichte hi twee milen van:
der stadt een cloester Ende daer le:
uede hij met tachtich discipulen in
groter abstinencien. want daer en
kende nyemāt wijn. sonder die sie
ke. saft abijt veronweerden si vele
steden coeren hoor biscoppen wt de:
sen cloester. Doemen daer een oe:
fende voer een martelaer ende sin:
te martijn niet vinden en conste vā
sinen leuen. soe stont hij op een tijt
op sijn graf. ende bat onsen heer dz
hij hem vertoenen woude wye hij
waer. ende vā wat verdiēten En
de doe keerde hi hem omme ter luf:
ter side ende sach daer staē eē swar
te scaduwe. ende sinte martijns be
swoerse. Ende hi seyde dat hi een
moerdenaer hadde gheweest. ende
dat hi om sine misdaet verslaghen
was Ende sinte martijn die dede te
hant sijn outaer breken Men leset
oeck in dyalogo dat seuerus ende
gallus die sinte martijns jongher:
en waren. volmaecten daer veel
dinghen ende bescreuen dat seuerus
after liet in sinte martinus leuen.

Dat sinte martinus op eenre tijt
voer tot valenciaen den keyser om
een oerbaerlike sake Mer om dat
die keyser wiste dat sinte martinꝰ
eyschen soude des hi niet doen en sou
de willen alsoe seyde hi Slutet die
dore vanden palase voer hem Ende
doe sinte martinus eenwerff ende
anderwerff wert verstoten. so dede
hi een haer aen ende bestroeyde hem
mit assche ende vastede een weke.
Ende doe hiet hem een enghel te pa:
lase wert gaen eñ sonder yemants
verbieden so quam hi totten keyser
Eñ doe hem die keyser comen sach
soe en woude hi van gramscappen
nz teghen hem op staen voer dz mit
goods wille sijn setel ontstac. eñ hi
after begonste te verbarnen. Doe
stont hi op teghen sinte martijn. ō
dat hi goods wrake ontsach. ende
hi omhelseden eñ gaff hem consent
tot al dat hi woude eer hi eyschede
Ende hi dede hem veel ghiften bren
ghen. mer martijn en ontfincse nz
Men leest in dat selue dyalogo doe
hi den derden dode verwrecte. Doe
een jonghelinc doot was. ende sijn
moed bat sinte martijn dat hi hem
verwecken woude. so ghinc hi daer
die dode was Ende onder een groe
te menichte van heydenen so knyel
de hi eñ doe stont dat kijnt op daer
sijt alle saghen eñ doe bekeerden al
le die heyden Sinte martijn waren

oec onderdanich ongheuoelike din
ghen ende groeyende ende onredelic
ke dinghen Onghenoechlicke din:
ghen als vuer eñ water. want op
enen tijt doe een tempel ontsteken
was. eñ die wint dat vuer verhief
ten huse wert dat daer naest stont
So clam sinte martijn op dat dac
vanden huse. eñ hi ghinc den vuer
te ghemoete. eñ te hant so keerde dz
vuer weder teghen den wint. so dat
tet scheen dat dat een teghen dat an
der vacht Alsoe men daer of leset.
Op een tijt doe een scip verderuen
soude. die schipman die noch niet
kerstē en was riep sinte martijns
god helpt ons. ende te hant wortet
een grote ghestilte Groeyende din:
ghen waren hem oeck onderdanich
want doe hi in een stādt een ouden
tempel om gheworpen hadde. ende
hi een pijnboem of slaen woude die
den tempel gewyet was Ende doet
die dorpers ende die heydenen wed
stonden so seyde een van hem luden
hebstu betrouwen in dinen god soe
sellen wi desen boem of houden ende
laten op di vallen. eñ is dinen god
mitti. so en sel di nz misschien Ende
doe hem dit lief was. ende die boem
doer houden was. ende si sinte mar
tijn ghebonden hadden daer hi val:
len soude so maecte hi een cruce ten
bome wert. eñ die boem viel ter an
der siden waert daer die dorp luden
stonden eñ hi hadse bi nae doot ghe
uallen Ende doe si dese miraculen sa
ghen soe bekeerden si Onredelicken
beesten waren hem oeck onderdaen
alsmen leest in dat voerseyde dyalo
go Doe hi sach die honden enen ha
se jaghen. soe gheboet hi den honden
dat si den hase niet meer en volghe:
den. ende si bleuen te hant staende
als of si ghebonden hadden ghewe:
set in horen voetstappen Doe een ser
pent ouer een riuier swam. soe sey:
de martinꝰ totten serpente In ons
heren name soe beuele ick di weder
te keren ende te hant keerden si we:
der Ende sinte martijn versuchte
eñ seyde Die serpenten horen mi eñ
die menschen en horen mi niet Doe
eē hont oec baste op sinte martijns
discipel. so keerde hi hem ten honde
wert eñ seyde In sinte martijns
name beuele ic di te swighen. ende
dien hont die sweech te hant als of
hem die tonghe of ghesneden had:
de geweest Sinte martijn die was
harde oetmoedich. want hem ghe:
moete eens te parijs daer hi quam
gaen een lazarus man. die alte ey:
selic was ende hi custen ende ghebe:
nediden ende hi wort te hant ghesu
uert Daer hi in die sacristye was
soe en besichden hi niet die biscops
setel. ende ī die kercke en sach hem
nyemant sitten hi en sat in een stoel
kijn dat nz subtijl en was datmen

tey driestal hiet Hi was van gro
waerdicheyt. want men seyt dz hi
ghelijc den apostelen was Ende dz
om die gracie vanden heyligē geest
dye hoeuen hem quam in een hoep
uers. als hi in dye apostelen quā
Ende daer om plaghen dye aposte
len hem dicwijl te vanden als hoor
ghesellē. want men leset in dz voir
seyde dyalogo Dat op een tijt doe
sinte martinus alleen in sijnre cel
le was. ende seuerus ende gallus
voer die doze stonden. soe hoorden
si daer vele stemmen spreken. ende
si worden wonderlijc veruaert En
de daer na doe si sinte martijn dair
of vraghēden. so seyde hi Ic salt v
seggen. mer ic bidde v dz ghijt nie
mant en seggēt. agneta tecla ende
maria quamen tot mi Ende hij sey
de dat si hem nyet alleene op dyen
dach versochten. mer dicwijle also
hij seyde Ende hi seyde dat hi peter
ende pauwels dicke sach Hij was
oec seer ghērechtich. want doe hem
dye keyser maximq noede. eñ men
sinte martinus voer drincken gaf
Ende doe si alle waenden dat hijt
den keyser nae hem ghēuen soude.
soe gaffet hi sinen pape. want hem
dochte dat niemant waerdiger en
was nae hem te drincken Ende hē
dochte onrecht dat hijt den keyser
of des keysers vrienden voer dē pa
pen setten soude. Hi was oeck har
de doechsam. Hi hadde in alle din
ghen soe groote ghedoechsamheyt al
was hij bisschop dat hij hem lyet den
clercken misdoen sonder wraecke.
ende daer om en verstaeck hijse niet
van hem Nye en sach hem yemant
gram noch droeuich noch lachen
Niet anders en was hem inden mont
dan christus Nyet en was hem in
herte sond saftmoedicheit ende vre
de ende ontfermhertichheyt Men le
set in dat voerseyde dyalogo. op eē
tijt doe sinte martijn ghecleet was
mit enen ruwen clede. eñ daer houē
enē swarten mantel eñ op een ezel
reet soe quamen paerden teghen hem
eñ worden veruaert Eñ die rīders
dyer op saten worden gram. ende
worpen hem ter aerden eñ sloeghen
seer Ende hi vloech van hem luden
al swighende. ende doe worden si lu
den noch grammer ō dat hē dochte
dat hi der slaghen niet en ghenoech de
ende hij dye niet en sehen te achten
mer hoor paerden bleuen te hant soe
vaste staende. hoe seer dat men se slo
ghe dat si hem niet en mochten ver
porren. tot dat si tot sinte martijn
weder keerden eñ dz si hoor sonden
bekyeden. eñ hi gaf hē orloef weech te
gaen eñ doe ghinghen die paerden
weech Hi was oec seer naerstich in
te dinghe want alsmen leest in sijn
legende so en leet nemmermeer vre
noch wijle ouer hi en tedede. of hi

las ende tusschen lesen eñ arbeyden
soe en hielt hi nymmermeer op vā
bedinghe Hi was oec seer hert wāt
seuerus seyt Doe martinus gheco
men was in sijn bisdom ende hem si
ne clercken sijn bedde ghemaect had
den op veel stroys Doe hi daer op
lach. so verscricte hi hem dattet mor
wer was dan het plach te wesen.
wāt hi plach te legghen op die blo
te eerde sonder dz hi onder hem ley
de een haer. Ende hier om wort hi
bewert ende stont op eñ werp dat
stroe al wech. eñ hi ginc op die blo
te eerde legghen Ende omtrent die
middernacht so ontstack dat stroe
eñ martinus stont op Ende doe hi
wt gaen woude so en mochte hi nz
wt comen. eñ dat vuer begrepen eñ
verbarnde sijn clederen Ende hi gaf
hem in bedinghe ende hi maecte een
cruce. eñ bleeff onghequetst int mid
den vanden vuere. eñ hi gheuoelde
die vlamme douwende die hi qua:
lick gheuoelt hadde barnende Die
monicken worden ghewect eñ qua
men tot hem ghelopen. eñ si toghen
martijn wt onghequetst. die si wa
neden dz verbarnt hadde gheweest
Hi hadde oeck groot medeliden op
die ghene die misdaen hadden. wāt
alle. die biechten wouden ontfinc
hi mit medeliden. want doe die du:
uel sinte martinum berispte. waer
hi tot penitencie ontfinc die ghene
die eens gheuallen waren. soe ant:
woerde hi hem woudestu di wach:
ten van die menschen te hinderen.
ende du dine quaetheyt woudes la
ten berouwen. ic soude bi der trou:
wen die ick in gode hebbe di berm:
hertichеyt ghelouen Hi was oeck
seer goedtieren op die armē Men
leest inden voerseyden dyalogo dat
doe sinte martinus op eenre feeste
ter kercken wert ghinck. ende hem
een arm mensche te gemoete quam
al naect. so beual hi sijn archidya:
ke dat hi den armen cleeden soude.
Ende doe hi daer mede beyden. soe
ghinc martinus in een heymelicke
camer. ende dede sijn rock wt ende
gaffen den armen ende hieten wech
gaen Ende doe hem sijn archidya:
ke seyde dat hi ter missen wert gin
ghe. soe antwoerde hi al sprekende
van hem seluen dat hi niet gaen en
mochte voer dat die arme mensche
een cleet aen hadde. Ende om dat
die archidyake niet en sach dat hi
onder al naect was om dat hi ghe
dect was bouen mitter cappen. soe
seyde hi dz dien armen mensche al
wech was Eñ sinte martinus sey
de Brenghet mi dat cleet. ende die
arme mēsche die te cleden is die en
sal niet van hier wesen Doe ghinc
die archidyaeck ter marct waert
ende hi cofte om vijff silueren pen:
ninghen enen cleyne cort rocskijn.

ende werptet van grãscappen vore
sine voeten. Ende sinte martijn de
den aen. ende die mouwen quamen
totter ellenbogen toe. ende hi ghinc
hem op die knye Ende aldus ginc
hi om die misse te doen Ende doe hi
misse dede. soe quammer een hoep
vuers neder op sijn hoeft. Ende ve
le luden saghent Ende hier om seit
men dat hi die apostelen ghelijc is.
Meester johan beleth seyt tot deser
myraculen meer Doe hi inder mis:
sen sijn handen op hief alsoemẽ ple:
ghet. ende die linden mouwen ne:
derwert vyelen om dat sine armen
te smal waren Ende die voerseyde
mouwen vanden rock niet vorder
en reykeden dan tot den ellenboghe
toe. so bleuen sijn armen bloet Doe
soe quamen ouermits myraculen.
gulden circulen mit costelike stenen
ghemaect Ende daer mede vercier:
den die enghelen sijn armen. Op eẽ
tijt soe sach hij een ghescoren scaep
ende seyde. Dit scaep heuet dat ghe
bot vander ewangelien voldaen.
het hãdde twee rocken. ende het he
uet den enen ghegheuen die geen en
hãdde. ende alsoe souden wy doen.
Hij was oeck van groter macht o
uer die duuelen. want hi verdreef
die duuelen wten menschen. Men
leset in dat voerseyde dyalogo dat
een coe was beseten mitten duuel.
ende si verscoerde vele luden. Ende

si quam lopende al verwoet teghen
martinum eñ sine discipulen eñ hi
hief sijn hant op eñ hietse staen. eñ
si bleef al stille staen Eñ sinte mar
tijn sach die duuelen op horen rug
ge sitten ende hij beruspten eñ seyde
ganc vand coe. eñ en wilt nz hijn
deren dat onnosel beest Eñ doe dye
duuel op geuaren was soe viel die
coe thant voer sine voetẽ. eñ hi hiet
se wed gaen ghemackelic tot horen
cudde waert Hi was oec harde sub
tijl om die duuelen te bekennen.
want die duuelen waren hem also
sienlic dat hise openbaer sach. in so
wat ghedaente dat si hem vermaec
ten Want die duuelen verwandel:
den hẽ somtijt in iupiters ghelijcke
of mertis of veneris of minerue en
de hij beruspedese alle mit horen na
men Op een tijt soe openbaerde hẽ
die duuel in een conincs ghelijcke
nisse ghecleet met purpuren clede eñ
gecroent mit enen crone eñ mz gul
den cousen ghescoept ende mz enen
bliden aensichte Eñ doe si beide lan
ghe hãdden gheswegen soe seyde die
duuel. sich eñ bekẽne martijn wie
du dienste Ic ben cristus die ned
climmen sel ter aerden ende ic wou
de di mi eer vertonen Eñ doe mar
tinus vã wonder noch sweech. soe
seyde die duuel efter Martijn wa
re om twiuelste noch alstu mi siet
ste. wãt ic bin xp̃s Doe wert sinte

martijn ghelcert vanden heylighen
gheest. ende seyde. Onse here ihesus
cristus en heuet niet voerseyt dz hi
comen sal blenckende mit een croē
ghecroent. ende mit purpur ghecle:
det. ick en sal niet ghelouen dat cris
tus tot mi comen sal. ten si dat ick
hem sie in die manyere dat hij ghe:
cruust was. ende mitten teyken vā
sinen wonden Ende mit dese woer
den soe voer hi wech. ende lyet groe
te stanc in die celle Sinte martijn
wiste langhe te voeren. welcke tijt
hi steruen soude eñ hi seyde dat sijn
broeders Hier en binnen doe hi vo
er in dat bisdom vā condelcens om
vrede te maken Daer hi voer daer
sach hij dye ryuier. hoe dye duke:
laers die visschen vinghen Ende hi
seyde Dat is die manier vāden du
uelen. si laghen nae die ghene dye
hem niet en hoeden. ende vaense dat
si des niet en weten Eñ als sise ghe
uanghen hebben. soe verslinden sise
ende si en werden niet versaet van:
den ghenen dien sy verslinden ende
verswelghen Ende hi beual den du
kers dat si vter riuierē voeren. eñ
ter woestinen wert toghen. ende si
deden altehants. Ende hij duerde
in die provincie een luttel tijts. en:
de hi begonste cranck te werden in
den lichaem. ende hi seyde sine ion:
ghers dat hi steruē soude Doe ween
den si alle ende seyden Vāder waer

om laetstu ons. of wien laetstu ōs
die bedroeft sijn. wāt gyerige wol
uen sellen comen onder dijn scapen
Doe wert hij bewert mit hoer wee
nen ende hi weende oec ende badt.
Heer ben ick dijn volck nootdruf
tich. noch ick en weder segghe den
arbeyt niet. dijn wille moet ghesciē
want hij twiuelde wat hij woude.
want hij en woude dese niet laten.
noch langhe van cristo worden ghe
sceyden Ende doe hi een stuck tijts
den rede hadde. ende hem sijn disci:
pulen baden dat hij onder sijn bed:
de dat van hare eñ van assche was
lyet legghen een luttel stroes. soe āt
woerde hi. kinderen het en betaemt
niet enighe kersten te steruē sonder
in haer ende in assche. want lyet ic
v ander exempel. soe dede ick sonde
Hi hadde altoes die ogen ende die
handen ten hemel waert. eñ altoes
bleef hi in bedinghe mitten gheeste.
Eñ om dat hi opwaert altoes lach
ende hem sijn priesters baden. dat hi
sijn lichaem verlichten soude. ende
hem keeren oeuer sijn side. soe sey:
de hij Laet broeders. laet mi seluen
ghewerden dat ick den hemel sien
mach. meer dan die aerde. op dat
mynen gheest te gode wert varen
mach. Ende doe hij dyt seyde. soe
sach hi den duuel by hem staende.
ende hi seyde hem Bloedighe beeste
wat staetste du hyer. du en selste

in my niet vinden. mer abrahams
scoet sal mi ontfanghen Ende in de
sen woerden soe gaf hij sinen gheest
onder den keyser archadius ende
honorius Int iaer ons heren vier
hondert eñ achtensestich Ende sijn
aensicht wert blenckende als dye
sonne. ende vele luden hoerden daer
dye enghelen singhen. Ende tot si:
nen doot soe quamen die van pic:
tauen ende van tuers. Ende daer
wort een groot ghestrijt. want die
van pictauen seiden. hi is onse mo
nine. wy eyschen dye ons beuolen
is Ende die van tuers seiden Hi is
onse prelaet. ende hi is ons vā go
de ghegheuen Mer ter middnacht
soe worden dye van pyctauen alle
slapende. Ende die van tuers wor
pen sinte martijn tot eenre veinster
wt. ende si voerden mit scepen doer
die ligere te tuers met groeter blijs
scappen. Ende sinte seuerijn dye
bisscop van coelen doe hij opten son
nendach die heylighe steden omme
ghinc alsoe hi plach na metten. op
die vre dat sinte martijn starf. soe
hoorde hij dye enghelen singhen in:
den hemel. Ende hij riep sijn archy
diake. ende vraechde hem of hijt yet
hoorde. Ende doe hij seyde dat hijt
niet en hoorde. ende die biscop sey:
de dat hij naerstelijck luusteren sou
de. soe begonste hij sinen hals op
waert te steken. ende sijn oren op
te houden. eñ hi stont op sinen teen
ende hielt hem met enen stocke Eñ
doe dye bisscop oeuer hem badt soe
seyde hi dat hij eenen stemme inden
hemel hoorde. Ende die biscop sey
de hem Mijn here sinte martijn die
is verscheyden vander werelt. ende
nv voeren hem die enghelen inden
hemel. mer die duuelen waren dair
dien houden wouden. ende om dat
si niet en vonden in hem dat hoor
was soe ghinghen si wech mit scan
den Ende dese archydyaec mercte
dien dach ende die vre. ende hij be:
kende dat sinte martinus doe ver
scheyden was Seuerus ende gallꝰ
die sijn leuen bescreuen. Doe hi na
metten een luttel tijts ontslape ghe
worden was also hi scrijft. so open
baerde hem sinte martinus ghecle:
det mit witten clederen. ende met e:
nen vuyrighen aensichte. ende met
blenckende oghen. ende met weden
haer. Ende hi hādde in sijn rechter
hant dz boec daer seuerus sijn leuen
in ghescreuen hādde Ende nae dien
dat hij hem ghebenedijt hādde doe
hij hem opuaren sach tot inden he
mel. Ende hi begheerde mit hem te
varen. soe wort hij ontwakende:
Hier nae quamen boden. ende sey:
den dz sinte martinus binnen dier
seluer nacht verscheyden was. Op
dien seluen dach doe sinte ambrosiꝰ
die bisscop van melanen misse dede

soe wort hi slapende opten outaer tusschen die prophetie ende die epistole. Ende om dat hem nyemant en dorste wreckē. ende die subdyake die epistole niet en dorste lesen. hi en haddet beuolen Doet twee of drie vren gheleden waren. so wrecten si hem ende seyden. Die vre die is ouergheleden ende dat volc ontbeyt harde moede. onsen here beuele dat die subdyake die epistel leest. Eñ hi ātwoerde En weest niet ghestoert wāt sinte martijn onse broeder is versceyden. ende ic hebbe sijn wtuaert ghedaen. mer om dat ghi mi wrecket. soe en mochte ic die laetste collecte niet vol segghen Eñ si mercten den dach ende die vre ende si vonden dat sinte martijn doe gestoruen was. Alsoe johannes beleth seit. soe pleghen die coninghen van vrancrijcken hoer cappen īden stride te voeren Ende die gene die haer cappe wachteden die hietmen capellanē Na sinte martijns doot ī dat vier eñ twintichste iaer. doe sinte perpetuꝰ sijn kercke groetelic verheuen hādde. ende hi sinte martijns lichaem daer in voeren woude. eenweruen. anderweruen. ende derdeweruen. ende si waren in bedinghen ende in vasten. so en mochten si in gheen sins sijn graft beweren of verporren Ende doe sijt laten wouden. soe openbaerde hem een alten schonen out man eñ seyde Hoe langhe sel di beyden. ende siet ghi niet dat sinte martijn bereyt is v te helpen. op dat ghi v handen daer an doet. Ende doe dede hi mit hem luden sijn handen daer aen. ende si hieuen dat graf op alte lichteliken ende leyden ī die stat daermen hem nv versoect Ende daer na en wistmen niet waer dien oudeman voer Dese oueruoeringhe viertmen in die maent die julius hiet.

Exempel

Men leest oeck dat twee ghesellen waren. ende die een was blint ende die ander was vercrompen. Ende die blinde drwech die vercrompen. eñ die vercrompen wijsde den blinden den wech. ende aldus baden si te gāder eñ beiaechden veel ghelts Mer doen si hoerden dat tot sinte martinus lichaem veel luden gheneesden. ende doemen hem sijn lichaem vter kercken brochte mit processien om ouer te voren. soe begonsten dese te ontsien datmen sijn lichaem brengen soude voer dat huys daer si woenden. ende dat si alsoe souden worden ghenesen. want si en wouden niet ghenesen wesen omme dat si hoer beiaech niet verliesen en wouden Ende hier om ghinghen si vten huse tot enen anderen huse waert al daer si waenden dat men dat lichaem niet brenghen en

soude. Ende doe si vanden lichaem aldus vloghen. soe quamen si hem onsienlic te ghemoete Ende om dz god den ondanckaren veel goets doet. so worden si beyde teghen harē wille genesen. al waren si daer om seer droeuich

A

Inder prouincien vā terraconen inder stat tyrassona sinte enulianus priester ende confessores dach wies verwonderende leuē braulio die biscop van cesar augustaē mit slechten reden bescreuē heuz

¶ Inder stat agrippijn sinte cunibert biscop ende confessoers dach.

¶ Inden lande seronica sinte patrinus martelaers dach

¶ Ten casteel miliduno sinte leo confessoers dach

¶ Item te roemen sinte bonifacius die vierde paeus eñ confessoer.

¶ Opten seluen dach te deueuter sinte lebuijn priester eñ cōfessoer.

¶ Sinte lieuē gheboren van edelen ouderen wt scotlant eñ gheheylicht in sijnre moed lichaem. Een aerts biscop eñ een glorioes leerraer eñ martelaers dach die te gent in sinte baefs cloester eerwaerdelijc verheuen is Ende noch veel andere heilighe martelaren confessoren ende ioncfrouwen dach.

B

Te toers sinte bricaius biscop eñ cōfessoers dach dese was sinte martijns dyaeck ende int bisdom sijn nasaet

¶ Te rauennen der heyligher martelaren dach sinte valentijn solutor ende victoer

¶ Inder prouincien bider stat aquis sinte mitrus des ouerclaren mans dach ende martelaers

¶ In affriken der heyligher martelaren archadius paschasius probus ende euticianus Dese doe si in die arriaensche ongheloue in gheenre wijs neyghen wouden. worden si eerst verwijst daer na ī ellende versendet ende mit oūwreden pijnlichheden ghecruyst. eñ ten laetsten mit menigherhande dodinghe ontliuet.

¶ Opten seluen dach sinte kiliaen confessoers dach Ende noch ꝛc̄

Die legende van sinte bricaius.

Bricaius was sinte martijns archidyake. ende hi beniden seer eñ hi pijnde hem veel lasters te doen Wāt doe een arm mensche sinte martijn soch te. soe seyde hem sinte bricaius. Soecstu dyen sot. sich van verre. want hij is dat. die als een ūwoede altoes ten hemelwaert siet Ende doe die arme mensche ōt faen hādde van sinte martijn dat

hi badt. soe riep sinte martijn sinte
bricaium tot hem ende seyde. Bric
cius duncket v dat ic een sot byn.
Ende doe hijt versaecte van scan:
den dat hi niet en seyde soe seyde sin
te martinus En waren mine oren
niet aen dye mont doe du dat van
verre seideste. voer waer segge ic di
dat ic van onsen heer vercregē heb
be dat gy na mi biscop werdē selt
mer weet dattu veel wederstoets
hebben selste int bisdom. Doe dit
sinte bricaig hoerde. so bespotte hijt
eñ seyde En seyde ic niet waer dat
dit een sot waer. Nae sinte mar:
tijns doot so wort bricaius b.scop
ghecoren. Eñ daer na so gaf hi hē
tot bedinghe Ende al was hi noch
houeerdich nochtan was hi suuer
van lichaem Op dat dertichste iaer
nae dat hi biscop was soe was eē
gheestelic wijf die sine clederen ple
ghet te wasschen Ende si ontfinck
ende si ghebaerde een kijnt Eñ doe
quā dat volc met stenen voer bric
cius doer. eñ seyden. wi hebben lan
ghe verdraghen dine oncuusheyt
om sinte martijns wille. m̄ wi en
moghen nv niet meer dine onsuue
re handen cussen Ende doe bricaius
manliken dese loghen lochende. en:
de hij hyet dat men dat kijnt voor
hem brochte Ende doet tot hem ghe
brocht was doet dertich dagē out
was. soe seyde bricaig tot hem. Ic

beswere di biden godes soen dattu
voer hem allen segste. of ic dijn va
der ben Ende dat kint seyde. du en
biste mijn vāder nijt Ende doe dat
volc weten woude wye sijn vāder
waer. so seyde sinte bricaig Dat en
behoert mi niet toe Ic hebbe gheda
en dat mi toebehoert Mer dit volc
waende dat hi al dit dede mit goke
lien eñ seyden Du en selste nz meer
ouer ons heerlijcke hebben met ten
name des valschen harders. Doe
droech sinte bricaius om hem te be
wijsen dat hi suuer was. barnde co
len inden scoet tot sinte martijns
tumbe voer hem allen Eñ hi werp
die barnende colen neder. ende sijn
cleet was onuerbarnt Eñ hi seide
also als dit cleet is ōuerbarnt ghe
bleuen vanden vuyer. also is mijn
lichaem suuer van alle wiuē Mer
doe dat volc noch niet en gheloefde
so deden si bricaius laster ende scan
de. ende verdreuen wt sijn bisdom
ō dat sinte martijns woert dat hi
seyde voldaen soude werden. Doe
voer bricaius al wenende totten pa
eus wert. eñ hi bleef daer seue iaer
ende soe wat hij teghen sinte mar:
tijn misdaden hadde. dede hi of mit
penitencie Ende dat volck maecte
iustinianen biscop. eñ senden te we
men teghen bricaius dat hi dat bis
dom behouden soude teghen hem:
Ende doe hi derwert voer soe sterf

hi in die stede vercellens. ende al dz volc coes armenū in sijn stat. mer int seuende iaer. soe quam bricaius weder met des paus machte. ende hi nam ses mylen vander stat sijn herberghe. Eñ armenus die starf binnen dier seluer nacht. ende bricaius wiste dat. bi openbaringhe vā onsen lieuen here. eñ seyde totten sinen dat si op stonden eñ dat si met hem voeren ō den biscop vā tuers te grauen. Eñ doe bricaius tot eenre stede vander poerte in quam soe droechmen den dode wt. doer eē ander poerte. Ende doe hij begrauen was doe ontfinck bricaius weder sijn setel. eñ hi satter seue iaer daer in. ende hi leefde heylichlije. Eñ doe hi seuen eñ tsestich iaer biscop hadde gheweest doe sterf hi.

C

In traes der stādt eraclea der heyligher martelaren dach clementinus theodotus ende philominus.

Te alexandrien sinte serapion die die pijnres ond decius den prince mit oūwreden tormenten pinichden also dat si hem eerst alle die vergāderinghe sijnre leden ontseenden ende worpenen van bouen neder ende also wert hi cristus martelaer. Ende noch veel ꝛc̄.

D

In sampaengen der stat nola sinte felix biscops dach die vā sinen vijftienden jaer voert mit glorie der miraculen edel was ende veruulde onder marciaen den rechter mit noch and xxx sijn marteli.

Opten seluen dach sinte eugenius. dese veruulde den loep sijnre mr̄telie ende ontfenc vanden heer die croen sijnre saligher passien.

Opten seluen dach sinte magutus biscop eñ confessoers dach Eñ

E

Te lyoen sinte eucherius confessors dach die vten edelstē gheslachte d senatoers tot een gheestelic leuen eñ abijt bekeert langhe tijt in eenre spelunke willens besloten cristo diende ende daer na ouermits openbaringhe des enghels inden biscoplicken cathedraels stoel hoechlic verheuen wort.

In affriken der heylighen rufianus marcus valerius eñ honoratus dach.

In almaengen sinte othmaer abts dach.

Inden lande anthere tē cloester pontimacense sinte ethmundus bisscop eñ confessoers dach van cantelberch Ende noch veel ꝛc̄.

F

In alexandrien sinte dyonisius biscops dach dese was dicke in veel belijnghe claer ende pijnlicheden eñ menichfoudicheyt der tormenten grootdadich eñ ruste in valeriaens ende galieens der keyseren tiden.

Inder stadt corduba passie der heyligher martelaren atisclus ende victoria daer tot enen ghetughe horen duerbaren doot opten seluen daghe ouermits der godliker craft rosen wassen eñ vergadert werden.

Te oerliens sinte auianus bisscop eñ confessoers dach wes doot dat hi duerbaer is inden aenschijn goods dat tughen die stadighe miraculen Ende noch ꝛc.

G

Te antyochien sinte romanꝰ dach die in dyoclesiaens d keyseren tiden doe een rechter die kerck op breken woude eñ te gronde verderuen so troeste hi die ander kersten daer toe dat si hem wedstonden ende wort te hant mit feestelicker martelien ghecrwent mit enen kindekijn dat barula hiet.

Item inder seluer stat sinte esichius dach. dese doe hi ridder was ende hoerde ghebieden so wie den afgoden niet offeren en woude dat hi dat gordel der ridderscap off leyde. so dede hi rechteuoert dat gordel of ende om dese saec wort an sijn rechterhant een ouer groot steen gebonden ende gheboden int water te werpen.

Te couelens sinte florinus confessoers dach.

Item te roemen sinte gelasius paus dach.

Item sinte martijns octaue. Ende noch veel heyligher martelaren confessoren ende joncfrouwen dach.

H

Inden stichte van mense sinte elyzabeths dach des coninghen dochter van vngherien.

Item te roemen ten weghe tot appia sinte maximus priester ende mr̃telaers dach dese was ghepassijt ond maximiaens persecucie eñ tot sinte sixtus begrauen.

Opten seluen dach sinte crispinus biscops dach die inder stat astiagius onthoeft wert eñ ontfinc die glorie der martelien.

Te viennen der heyligher martelaren dach sinte seuerijn exuperius ende felicitaen welcker lichamen na veel jaren ouermits openbaringhe gheuonden worden eñ vanden

biscop dier stede ende vanden cler-
gyen eñ vanden volcke eerbaerli-
ken op ghedaen eñ mit betameliker
eeren verheuen.

¶ Item sinte faustus dyaken De-
se was out van jaren eñ volduer-
de confessoer vol van daghen ende
in volcomenre martelien wert hi
gheeyndet mit ofhoudinghe sijns ho-
uedes.

¶ Te ansberch sinte simplicig bis-
scop dach Ende noch ꝛc̃.

Die legende van sinte elyzabeth.

Elyzabeth was een edel vrou-
we van gheslachte. ende des
coninckes dochter van hongaryen.
mer si was edelre int gheloue. ende
in gheestelicheyt Dit edele gheslach-
te maecte si edelre mit exempelen.
ende verclaerdese hem bi miraculen
ende vercierdet mit gratien van hey-
licheden Dese joncfrouwe die ver-
hief onse lieuen heer bouen die na-
tuer om dat si coninckliick gheuoe-
det was in weelden ende si alle kin-
derlicke dinghen veronweerde ofte
si dedet in goods dienste Ende hier
bi is openbaer hoe hoer kijntscheyt
groeyende was in simpelheden. en-
de mit hoe soeter ynnicheden dat si
begonste Want vã hoere kintscheyt
soe gaf si hoer tot goeder neerstich-
heden ende si versmãde alle die yde-
le spelen. eñ si vloech alle voerspoe-
dicheyt der werrelt. ende si was al-
toes in gods weerdicheyt Doe sin-
te elyzabeth noch jonck was. doe
duerde si also stãdelick in die kerc-
ken in bedinghe dat haer hoer ghe-
speelinnen ende hoerre camerieren
nauwe mochten volgen Ende als
hoer joncwiue off hoer speelinne te
ghemoet quamen so volghedese hem
een luttel ter cappellen wert omme
te spelen. om dat si also een oersaec
vant om ter kerken te gaen Ende
doe si daer in quam soe knyeldense.
of si lach altemael opter eerden. en-
de al en conste si niet lesen nochtan
soe ontdede si dicke voer hoer enen
souter in die kerke om datmen wa-
nen soude dat si daer in lase om dat
hoer nyemant letten en soude als
sise onledich saghen. Ende si lach
langhes op der eerden mitten jonc-
frouwen als in eenre manieren vã
spele Ende also mat si hoer om dat
si in deser manieren gode soude eere
ende weerdicheyt doen In alle spe-
le so sette si hoer hope tot gode Ende
wat si wan mit spelen doe si jonck
was. ende dat si andersins crighen
mochte daer off gaff si den armen
joncfrouwen dat x deel ende badt
hem dat si dicke voer hoer segghen
souden pater noster. ende aue ma-
ria. Ende doe si wies in outheden
soe wies si oeck in ynnicheden En

de si vercoes onse lieue vrouwe tot
eenre patronisse. ende tot een midde
laerster Ende sinte johannes ewā
gelista vercoes si tot enen wachter
van hore suuerheyt Ende si dede scri
uen elcs apostels name in een brief
sonderlinghe. ende dede elcke jonc:
frouwe die bi hoer waren een trec:
ken bi raken. ende si dede hoer bedin
ghe ende toech driewerven den brief
daer sinte peters naem in was ghe
screuen alsoe si begheert hadde En
de daer viel si op mit soe groter yn:
nicheyt. soe dat si nyemant en ont:
seyde die yet bat in sinen name En
de om dat hoer die voerspoet deser
werrelt niet te seer hoenen en soude
so brack si hoer seluen een luttel off
vanden drien ghenoechlicheyden.
want doet hoer wel ghinc in enighe
speelen. soe liet sijt ende seyde Ick
wil voert gaen. mer om godes wil
le soe laet icket bliuen Doese hoerre
joncfrouwen riepen ten danse ende
si eenwerff omme hadde ghegaen.
soe seyde si het is ghenoech dat wi
eenwerffs omme ghegaen hebben.
nv soe latet ons laten om gods wil
len Ende aldus brocht si die jonc
frouwen vā hoer ydelheyt Altoes
ontsach si die behaechlijcheyt der
clederen. mer si minde eersaemheyt
Si hadde oeck hoer seluen ghesettet
een seker ghetal van bedingen En
de als si enighe tijt so onledich was

dat sijs niet voldoen en moch. ende
hoer camerieren dwongen slapen te
gaen. soe wakedese mit horen hemel
schen brudegom. ende dan las si ho:
re bedinghe Dese joncfrouwe vier
den dese feestelijcke daghen mit soe
groter ynnicheden dat si hoer gheen
sins hoere mouwen op besten voer
dat die misse al ghedaen was. si en
woude oeck des sonnendaghes niet
draghen hantschoen voer die mid:
dach. om dat si der feesten eer doen
woude. ende voldoen hoer in ynnic:
heden Ende daer om so plach si hoer
seluen in dusdanighen dinghen te ū
binden mit beloften. om datse nye:
mant en soude moghen brenghen
vā hoer opset Si hoerde den dienst
vander kercken mit so groter weer
dicheden dat alsmen die ewangelie
las of alsmen consacreerde dz si ho
re mouwen onbeste als si ghebest
waren eñ si dede hoer hechtseel of eñ
dat si opt hoeft hadde dz leyde si ne
der Ende al wast dz si hoer maghe
dom wiselic bedecte eñ onscalkelic
ouer liep. nochtans so wort si ghe:
dwonghen echtscap te doen van ho
ren vader. om dat si die dertichste
vrucht ghewinnen soude diet ghelo
ue der drieuoudicheyt houden mit
den tien gheboden Hier om gaff si
consent tot echtscap te trecken al
dede sijt node nz dat sijt dede om ghe
noechte mer om dat si hoers vads

ghebodt niet en woude versmaden.
Ende dat si die kinderen die si ghe-
baren soude tot gods dienste soude
gheuen. want al was si ghebonden
mit echtscap. nochtans soe en had
de si daer toe gheen ghenoechte. eñ
dat is hier in openbaer. want si be
houede in meyster coenraets handen
waert dz si langher leefde dan hoer
man. dat si ewelic suuerheyt soude
houden. want si was des lantgra-
uen van hessens wijf. alsoe hoer co-
ninclike gheslachte toe behoerde. eñ
alsoet onse here ihesus cristus wou
de. om dat si daer veel luden bren-
ghen soude ter minnen goods ende
dat sise leeren soude Ende al wast
dat si horen staet verwãdelde. noch
tans en verwandelde si niet hoers
herten begheerten Hoe groete oet-
moedicheyt ende ynnicheyt dz si te
gode wert hadde. eñ hoe hert eñ hoe
fel dat si tot hoer seluen was. ende
hoe milde. eñ hoe ontfermhartich si
den armen was. dat sellen wi hier
na segghen. want si was soe heet in
bedinghen dat si eer te kercken quã
dan hoer joncwiuen. om dat si mit
enighe heymelicke bedinghe enighe
goods gratie beiaghen soude. Si
stont dicwil des nachtes op te be-
den. ende hoer man badt dat si hoer
seluen spaerde. ende hoeren lichaem
enighe ruste dede. Si dwech ouer
een mit een joncfrouwen die hoer
sondlinghe grote vriendinne was
dat si op staen soude. wordet si te
langhe slapende ende weckedese an
den voet nopende Ende op een tijt
doe woude si hoerre vrouwen voet
noepen. ende mit ongheual soe stiet
si aen hoers mans voet. ende doe so
wort hi te hant ontspronghen En
de doemen hem dese dinghen seyde
hoe dat si waren soe verdwech hijt
goedertierlic ende lietet wiselic ghe
schien. om dz si gode gheuen souden
moghelijcke offerhande van hore be
dinghen Si bat hem dicwilen mit
vele tranen. ende die tranen storte-
de si blidelicken. ende sonder enich
ontamelic verkeren van horen aen
sichte. jae al wast dat si altoes mit
rouwen weende dat si nochtan ver
blide. ende dat si hier mede een min
lic bliscap int aensichte toende Si
was soe oetmoedich dat si om die
minne goods niet en veronweerde
lidelick. ende verworpen wort. mer
si dedet mit groter ynnicheden. wãt
hi leyde in hoerren schoet een siecke
die lelick was van aensichte. ende
ysilick van stancke op sijn hoeft.
Ende si schoer hem sijn eyselic haer
ende dwoech sijn hoeft. ende hoerre
joncwiuen loechender om Alsmen
die crucen dwech. soe ghinck si al-
toes beruoets inder processien. en-
de was ghecleet mit linden clederen
Ende daermen predicten. soe sat si

onder den armen als een arme oet
moedich wijf Als si ter missen gin
ghe vā kinde. so en vercierde si hoer
niet mit ghesteente alsoe die ander
wiuen pleghen. noch en cleden hoer
niet mit gulden clederen Mer nae
onser vrouwen exempel soe droech
si hoer kint ī hoer armen totten ou
taer mit een lam. ende offerdet mit
een keerse oetmoedelick Om dat si
hier mede woude gheuen te kennen
datmen die houeerdye vander we-
relt ůsmāden souden Ende om dat
si doen soude also onse vrouwe dede
Daer na als si thuys quam so gaf
si die clederen daer si mede ter misse
ghegaen was enen armen wiue.
Noch dede si dese oetmoedicheyt al
wast dz si vrilic bouen was ī weer
dicheden eñ hoghe dz si ghehoersam
lic beloefde enen meyster coenraert
die arm was. eñ eē broet bidd Al
was hi van enen heylighen sondlin
ghe gheestelicheyt. mer hi was een
groot clerck Ja dit belouedese be-
houdelic hoer echtstap biden wille
van horen man Ende so wat dat hi
hoer beual dz dede si mit grot weer
dicheyt eñ bliscap. om dat si daer
mede soude verdienen den loen van
ghehoersamhede Ende dat si ihesus
cristus exempel nae volghen soude
die sinen vāder ghehoersaem was
totter doot Op een tijt doe hiet hise
comen tot enen sermoen. ende hoer
quam een vrouwe ouer. soe dat si
niet en mocht comen Ende dit mis
quam hem seer dat hi daer dese on-
ghehoersamheit niet ůlaten en wou
de. voer dat hise dede ontcleden tot
horen hemde toe mit enen van horen
joncwiuen die hier in misdaen wa
ren. eñ dz hise seer hadde doen slaen
Si dede hoer seluen oeck so groten
penitencie dat si hoer lichaem ůma-
gherde mit vasten eñ mit waken eñ
mit disciplinen. want si bleeff dic
wil van hoers mans bedde. eñ wa
keden alden nacht om dat si soude
moghen beden ind heymelicheyt ho
ren hemelschen vāder Ende als hoer
die noot dwanck te slapen so sliep
si op die tapete die daer ghespreyt
was Ende als hoer man niet te hu
se en was. soe vernachte si mitten
hemelschen brudegom in bedinghen
want si dede hoer dicwile slaen van
hoerre joncwiuen in hoerre camere
omme dat si hoer om goods willen
woude doen gheeselen. alsoe hi om
hoer ghegheselt was. ende om dat
si hoer vleysche bedwinghen soude.
van alre oncuyscheyt Si was soe
wel ghemaniert in eten eñ in drinc
ken dz si somtijt tot hoer mans ta
fele daer menigherhande ghrechten
quamē alleen broet at Want meys
ter coenraet verboet hoer. dat si nz
ghenaken en soude vā hoers mans
spise dz hoer teghen consciencie gin

ghe Ende dit hilt sy soe naerstelijc
als die ander menigherhande spij-
se aten dat sy mit hoere ioncwiuen
vand grofster spijsen at Nochtan
dicwijl daer si ter tafalen sat so nā
si die spise in hoer handen eñ sneet
se. ō datmē wanen soude dat si daer
of ate. om datmen niet mercken en
soude. eñ om dz si daer mede verbli
de alle die ghene die daer aten. Op
een tijt doe sy seer moede was van
gaen eñ men horē mā eñ hare driere
hande spise brochte die beiaghet eñ
vercreghen waren mit groter pinē
so en at si daer niet of Ende si dede
broet weeken ī water eñ at dz met
horen ioncwiuen ghedoechsamelijc
Hier ō besettede hoer man haer ren
ten. eñ daer of leefdese mz harē ionc
wiuē mz die haer eē drachtich wa
ren Dicwijl soe veronweerde si die
spijse vanden houe. ende si sende ō
sommighe goede luden spise. Ende
al dyt verdroech hoer man harde
ghedoechsamelijck. ende hij haddet
alsoe gaern ghedaen. en hadde hi nz
ontsien dye storinghe sijns ghesin-
nes Al was dese vrouwe in hoger
glorien. nochtans soe begheerde si
mit alre craft den staet van armoe
den. om dat si cristum na volghen
woude. ende dat si die werelt niet
eyghens in haer hebben en soude.
Eñ hier ōme doe si alleen was mit
haren ioncwiuen so cledese haer mz
quade clederen. eñ si leyde een arm
hoeftcleet op haer hoeft. ende seyde
Dus sal ic gaen als ic tot die sta-
et der armoeden comē mach Eñ al
hadde si hoor seluen abstinencie op
gheleyt. nochtans so was si so libe
rael op dye armen dat si hem gene
ghebrec en liet hebben Mer si dien
de hem allen soe mildelijc. dat sise
daer omme hyeten der armer moe
der. want met alle sorchfoudich-
heyt so dede si die seue warcken der
ontfermhertichheyt. om dat si dat e
wighe leuen daer mede beiagē wou
de Ende dat si des vāders benedix
cie besitten soude ter rechter side mz
ten ghebenedidē Si clede die naec
ten. ende si gaf den armen clederen.
Dye pellegryms ende die vreemde
luden dede si begrauen Ende si hief
veel kijnderen wter fonten. ende si
naeyde selue hoor clederen. ende sy
diende hem vriendelicken Het ghe
schiede eens. dat si enen armen wi-
ue een harde goet cleet gaf. Eñ doe
dat wijf dese grote ghifte sach. soe
wort si alsoe blide dat si ter eerden
viel al of si doot gheweest hadde.
Doe dat sinte elyzabeth sach alsoe
wert si bedroeft dat si hoor dat ghe
gheuen hadde. om dz si ontsach dz
si daer of steruen soude. mer si bat
ouer hoor. ende si stont op al ghe-
nesen Si eñ hoor ioncwijf spōnen
dicwijl wolle eñ si dede daer of cle-

deren maken om dat si hier off den
loen ontfanghen woude van goe-
de arbeyde Ende om dz si exempel
van oetmoedicheyt gheuen soude.
ende om dat si gode aelmissen ghe-
uen soude vanden arbeyden hoerre
handen Si voeden die hongherighe
ende den armen gaff si horen noot-
druft also wel dat doe die lantgra
ue hoer man gheuaren was totten
keyser frederick dat si alden pacht
ende dat coern wt hoer seuer verga
derden Ende si dede alle daghe alle
die armen vergaderen ende diende
hem daer off hoer noot. want het
was doe een grote duertijt. eñ gro-
ten hongher Diewile als hoer dan
ghelt ghebrac so vercofte si hoer ju
welen om dat si den armen helpen
woude. want si ontoecht hoer sel-
uen ende hoer joncwiuen vele ende
gaft den armen Si gaf den dorsti-
ghen drincken Op een tijt doe si den
armen bier ghedeylt hadde elc dat
hijs ghenoech hadde. soe vantmen
dattet vat niet ghemindert en was.
Si herberchde den armen ende den
pellegryms. Ende si maecte alten
groeten huys onder horen hoghen
borch ende daer hielt si in een grote
menichte van sieken Ende si ghinc
alle daghe tot hem. ende en liet dat
niet om die pine van nedercomen.
ende op te gaen Ende si gaf hem ho
re nootdruft eñ si twestese ter ghe

doechsamheit Ende al mocht si die
quãde wec niet verdraghen. noch-
tan en verwnweerde sijs niet om die
minne gods den weke vanden siec-
ken mer si halp hem mit horen hoef
doecke van horen hoefde. eñ leydese
mit horẽ handen. al en mochten dit
die joncwiuen niet ghedoghen In
dat selue huys dede si voeden ende
ophouden arme wiuen ende cleyne
kinderen Ende daer was si so goed
tieren teghen dat sise al moeder hie
ten Ende als si int huys quam soe
volgheden si hoer alle als kinderen
hoer moeder pleghen eñ si bleuen
mit hopen voer hem staende Mer si
dede daer houden voghelkijn eñ gla
sen vyoelkijn. om dat die kinderen
daer mede spelen souden. Ende het
gheuiel doe si opwaert reet inden
borch dz si glasen vyoelkijns voer
de in horen mantel eñ si ontuyelen
hoer vã eenre hogher wedsen neder
waert op die stenen. ende nochtan
soe en worden si niet ghebroken Si
vandede die sieken. ende si hadde al
soe groete medeleden op die onsali-
ghe dat si neerstelic sochte waer si
woenden. ende si versochtse neers-
telick ende si ghinck vriendelick in
hoer cameren beyde bi nachte ende
bi daghe Ende dat en liet si niet om
die lancheyt vanden weghe. noch
om moetheyt Ende si gaf hem hoer
nootdrufte eñ twestese Ende hier

om soude si vijfuout loen ontfaen. dat is van hoerre waerdigher ver-soekinghe ende vander pynen van der weghen. ende van haer mededo-ghen. ende van hoere vertwestinghe ende van haere ghiften. Si ghinc daermen den armen begroef. want mit ynnigher herten. so ghinc si tot die arme luden lijken. Eñ die clede-ren dye si mit horen handen ghema-ket hadde. dede si ouer der doder lich-aem also seer dat si eens hoor hooft cleet ontween schoerde. ende wan-ter een arm lichaem in. Si handel-de die lijcken mit hoeren handen. en-de si bleef tot haren wtuaert innich-lijck. Hier in was oeck hoer mãs ynnicheyt te prijsen. want al was hij seer onledich met vele dinghen nochtans was [illegible] in goods diens-te. Ende om dat hi tot dusdanighe dinghen niet en mochte verstaen. soe gaf hij sijn wijf machte dat sijt al doen mochte dat goods eer was soe dattet hem twee comen mochte ter salicheyt van haere sielen. Om dat sinte elyzabeth begheerde dat ho-er man sijn wapenen tot ter eeren goods besighen soude. soe riet si hẽ dat alre salichste ende brochte hem daer toe. dat hi ten heylighen lande waert varen soude. Ende doe dye landtgraue dye eerwaerdighen prince ten heylighen lande wert va-ren soude. die volstandich was int

gheloue ende ynnicheden. so gaf hi gode sinen geest tot eenre glorioser vrucht vã sine werckẽ Eñ aldus wert elyzabeth weduwe mz groter ynnicheit om dat si beiaghen soude den loen vanden weduwẽ dz sestich uout is. als een dye tien gheboden houdet metten seuen wercken d̃ ont-fermhertichеyt. Ende doemen ver-nam dat hoor man doot was. soe wert si oneerlijck verdreuen van sommighe van hoers mans magen als een die sijn goet ghestweyt ende ghequist hadde ontamelijck Om dz bi desen exempel haer ghedoechsam-heyt soude werden openbaer. ende om dat si armoede soude hebben dz si seer langhe begheert hadde Ende doet nacht gheworden was alsoe ghinc si legghen in een seuere. daer varckens in plaghen te legghen en-de si danckede daer gode seer Ende te metten tijt ginc si tot die minder broederen. ende bat hem dat si gode dancten van haer moenisse. ende dz si singhen souden. Te deum lauda-mus ꝛc̃ Ende des anderen daghes soe hyetmense ghaen in haere vyan-des huus met hore kijnderen. ende men wijsde haer een nauwe stat om in te woenen. Ende doe haer wa-ert. ende haer waerdinne vele swa-erheden deden. soe liet si dat ghesin-de after ende seyde Ick soude gaer-ne wille beuelen enighe gode vonde

ic se Doe keerde si van node weder tot horen lande. ende si seynde hoer kinderen op te voeden ī vele steden Ende doe si daer doer enē nauwen wech daer veel modders lach ouer stenen ghinck. een out wijff quam die si veel goets ghedaen hadde. ende si hoer niet kennen en woude. soe viel sinte elyzabeth in dien modder Ende doe stont si op ende veghede mit blisscapen hoer clederen. Hier na hadde een abdysse die hoer moye was alten groten mededoghen op hoer armoede Ende si voerdese tot ten biscop van bansbergh hoeren oem eñ hi ontfincse eerlic. eñ doch te dat hise weder totter echtscap gheuen woude. Doe dat die ghene die mit hoer suuerheyden ghelooft hadden hoerden ende si hem seluen daer om quelden mit weenen so seiden sijt elyzabeth Ende si vertwestese ende seyde Ic bekouwe in onsen heer ō wes wille ick suuerheyt belooft hebbe dat hi mijn meninghe behoeden sel. ende hi sel alle menschelicke raet te niet maken Eñ wil mi mine oem een ander te echtscap gheuen ick en sel hem nymmermeer consent gheuen. ende ick salt hem ontseggheyn. Ende en mochte ic gheen sins ontgaen. soe soude ic liever minen nose of snyden. op dat mi elcke man veronweerden soude Eñ doe si teghens horen wille ghebrocht was om hore oems ghebot ter borch. so dede hise daer wonen tot dat hise yemant ter echtscap gheuen soude Ende doe si hoer suuerheyt daer al wenende gode bewal. siet soe brochtmen hoer mans ghebeente. alsoe onsen here woude van ouer die zee Ende daer om dedese die biscop wed halen om dat si hoer te mans ghebeente te ghemoete varen soude ynnichlick Al dus ontfincse mitten biscop mit eē eersame processie hoers mans ghebeenten Ende si keerde hoer tot onsen here waert ende seyde Here ick danckte di dattu mi vertwest hebbest mit die ghebeenten mijns lieues mans Here du weetste wat dat hi mi minde ende ick hem om die minne van di soe derfde ic hem gheerne Ende ick sendem te hulpe int heylighe lant Eñ al waert mi ghenoech lick noch mit hem te leuen jae mit sulcker voerwaerde dat ick arm bidden mochte nochtans soe wep ick v tot oerconde dat ic teghen dinen wille niet en soude willen ten leuen weder brengen noch verlossen om enen penninck. want hem ende oeck mi bevele ick dijnre genaden. Ende om dat sinte elyzabeth niet verliesen en soude die hondertfoudighe vrucht diemē gheuet die volmaectelick houden teghebot vander ewangelien. dat is den ghenen die vander lusten siden tot onsalicheyt

den ouer gaen ter rechter siden van glorien. Soe dede si relegioes abijt aen. dat ware grijse clederen die oetmoedich ende onbehaghel waren. Ende si hylt ewelijc nae hoor mãs doot suuerheyt ende volmaecte ghehoersaemheyt. ende begreep willich armoede. Haer abijt was soe onwaerdich dat si droech een grisen mantel die ghelanghet was mit lakene van ander verwe.

Doe haer vader die coninck van hongaryen hoerde dat sijn dochter ter grot armoeden ghecomen was. soe seynde hi een grauinne tot hoor om dat sise tot haers vaders lande weder brenghen soude. Ende doe sise in die arme clederen sitten sach. ende sise sach oetmoedelijcken sitten spinnen soe ryep si van scaempten ende van wondere ende seyde Nye en sachmen coninckx dochter in aldus armen abijte. noch oeck men en sachse nye wolle spinnen. Ende doe si haer starckelijc aen lach dz si te langhe weder keeren soude. soe en woude si des niet doen. mer si hãdde lieuer in armoede mitten armen te bliuen. dan in rijcheden te wesen mitten rijcken. Om dat al hoer herte in gode ghaen soude. ende dat hoer ynnicheden gheen hinder hebben en soude. Ende si badt onsen here ihesus christus dat hij hoor gheuen woude versmadenisse van alle aertschen dinghen. ende dat hi wt hoor harte nemen woude die minne van horen kijnderen ende dat hi hoor gheuen woude volstant teghen alle scãde ende laster Ende doe si haer bedinghe ghedaen hãdde. soe seyde onse heer. dijn bedinghe is verhoert Ende si seyde hoeren ioncwyuen. onse here die heuet mine bedinghe ghehoert. want ick reken alle aertsche goeden niet beter dan oft mis ware ende ic en aechte niet meer van myne kinderen dan van mine anderen euen kersten Ende ick en achte nz datmen my scande ende laster doet ende mi dunct dat ick anders niet en minne dan god. Ende meester conraert beual hoer dicke dat hoer swaer ende teghen was Ende hij dede van hoor gaen die si scheen lief te hebben Jae soe dat hi van hoor scey de twee ioncwyuen dye hoor alte ghetrouwe waren Dit dede dese goede man. om dat si horen wille breken soude. ende dat si alle hoor begeerte te gode wert keren soude. ende om dat gheen van hare ioncwiuen hoor soude doen ghedencken hoere eerster glorien. In allen desen soe vant hise bereyt ende ghehoersam. ende si was ghestadich metter herten in ghehoersamheden Ende daer om hãdde si die scone seghe van ghehoersamhede. want si seyde Of ick om goeds wille aldus ontsie enen

sterfliken mensche. hoe seer bin ick
sculdich te ontsien den hemelschen
rechter. ende daer om wil ick mees
ter conraert die arm js ende broet
bidder ghehoersamheyt doen. ende
niet enen rijcke biscop. Om dat ic
van mi doen wil alle oersake van
tijtlijcke troestinghe. Op een tijt
doe si in een nonnen cloester quam
om die bede van hem luden. eer sij
oerlof hadde van horen meester soe
dede hise soe sere slaen datmen ouer
drye weken dye litteyken vanden
slaghen sach. want si seyde tot horē
ioncwiuen om hoor eñ die te troes:
ten Ghelijck dattet gras bedrucket
wert als dye vloet daer ouer lopet
ende alsoet wast als die vloet myn
dert Alsoe sellen wi ons oec onder
houden als ons liden oeuercoemt.
ende als dat liden wech gaet soe sel
len wy ons verheffen te gode wert
met gheesteliker blijscap. Si was
so oetmoedich dat si niet ghedoghen
en woude datse hoer ioncwiuē hie:
te ioncvrouwe of vrouwe. mer dz
si simpelic spreken souden tot haer
dat beual si hem. alsoe dye meerre
tot dye minste spreken Sy wyesch
die scuttelen. ende dat and reescap
vander coekē Eñ om dat dit hoer
ioncwiuē niet verbieden en souden
so seinde sise anders wert eñ seyde
hadde ic enich ander leuen gheuon
den dat onwaerdigher hadde ghe:
weest dan dit ic soudet ghecorē heb
ben. Eñ om dat si met marien dat
beste deel besitten woude. soe was
si stādelic in bescouwinge Eñ daer
in hadde hij sonderlinghe gracie vā
tranen. ende hemelsche vysioen te si
en. ende in andere luden te verwer:
men in goods minne. Eñ doe si al:
der blijtste scheen dan weende si soe
te tranen van ynnicheden soe dattet
scheen dz haer die tranen vtē ogen
lyepen als wt een fontcyne. so dat
si al wenende blide scheen. Ende sy
en micte nz op die lelicheit die hoer
vanden weenen quam. mer si seyde
Die segghen dat dat aensichte van
den weenē lelict. si lasteren onsen he
re. want si gheuen mit blijscappen
onsen here dat si hebben. Si sach
oec dicwijl in haere bescouwinghe
eñ in haer ghebede hemelsche visioen
Op een vasten doe si in die kercke
was. soe bleef si haer oghen houden
de opten outaer als of si daer god
ghesien hadde. Ende een langhe
tijt wert si daer vermaert mit god
lijken troeste Eñ doe si vā daer we
der ghecomē was. eñ si van amach
ticheyt haer hooft liet vallen in een
ioncwijfs scoet. ende si haer oghen
opwaert hadde ten hemel doer een
veynster siende. soe wert haer aen:
sicht soe claer ende so blide dat si se
er wert lachende daer nae. Ende
doe si langhe in dit visioē verblijt

hadde. soe wert si wenende. Ende
doe si weder hoor oghen toe loeck so
wert si weder weenende. Ende al:
dus soe bleef si tot compleet tijt in
dese godlijcke vysioen. Ende doe si
langhe ghesweghen hadde ende niet
en sprack. ten laetsten wert si spre
kende ende seyde aldus. Here mijn
du wilste mit mi wesen. ende ic mz
di. ende ic en wil nymmermeer vā
di gheschcyden werden. Daer nae
doe haer ioncwiuen vragheden ende
baden dat si om goods ere ende hoer
leringhe woude segghen wat si ghe si
en hadde. Om hore een drachticheit
soe seyde si hem Ick sach den hemel
ontdaen ende ihesum goedertierlijc
hem tot mi wert neyghede. ende hij
toende mi sijn vriendelic aensichte.
Eñ om dz ic hem sach. soe wort ic
mit ontallijke blyscappe beuaen. m̄
als hi mi ontghinc. soe worde ick
sere bedroeft Ende hem ontfermde
mijns. ende hi verblide mi weder.
ende toende my sijn aensicht weder
ende seyde Wilstu mit mi wesen soe
sal ic mit di wesen. Ende ic antwo
erde hem dat ghi mi hoordet seggen
Ende doemen hoor badt dat si seg:
ghen soude dat vyseoen dat si voer
den outaer sach. soe antwoerde sy.
Dat ick daer sach. en behoert met
voert te segghen. mer ick was da
er nochtans in alten groeten blijf:
scap. ende ick sach goods wonder

Haer bedinghe was dicke soe heet:
dat die ander daer mede ontsteken
worden Si riep tot hoor een ionghe
linc die seer waerlick leefde. ende si
seyde hem Ic sie dattu alte ontame
lic leefste alstu dinen scepper dienen
soudeste. wilstu dat ick onsen heer
ouer di bidde Ende hij seyde. iae ic
ende des bidde ic v seer Ende doe si
hoor te bedinghe gaf. ende si gedach
te dat hoor die ionghelinc ghebedē
hadde dat si ouer hem bade. ende si
sine bedinghe dede. Soe ryep dye
ionghelinc met hogher stemmen O
vrouwe houdet op van uwe bedin:
ghe hout op. Ende doe si noch na
erstelijcker badt. soe ryep dye ion
ghelinc oeck naerstelijc ende seyde.
Vrouwe hout op want ick worde
amachtich ende verbarne al. want
hij was alsoe ontsteken. dat al sijn
lichaem ontsettede ende swetede En
de hi werp sine handen hier eñ daer
of hi al verwoet hadde gheweest so
dat sommighe tot hem liepen ende
hilden. ende si vonden alle sine leden
nat van sweten ende si en mochten
sijn hetten aen hoor handen niet ghe:
doghen Ende hi ryep ic verbarne
al. Ende doe sinte elyzabeth op hi
elt van beden soe verginck hem sijn
hetten. ende doe quam hi tot hem sel
uen ende wort een minre broeder.
Dese hette vertoende die grote het:
te dye si in bedinghen hadden dye

so groot was. dat si enen couden de
de verbarnen. want die iongelinc
dye ghewoen was ter vleyslicheit
eñ noch niet abel en was ter ghees-
telicheyt. hi en mochte dit niet ver
dragē. Si en liet oec niet after ma
rien ledicheyt in te scuwen voer dz
si ten hoechstē was van volmaec-
ten leuen Eñ si hilt oec marien am
bocht. alsoe voerseyt is inden seuē
werckē der ontfermherticheit Eñ
na dien dat si gheestelijc abijt had-
de aen ghenomen. soe dede si die se
ue wercken van ontfermhertich-
heyt Wāt si hādden vā duarien vijf
hondert marke. daer gaf si een deel
den armen of. eñ mit een andē deel
soe stichte si dat groete hospitael te
marputh Eñ hier om seydē alle lu
den dat si was ouerdadich eñ quis
tense eñ si hietse alle sot. Ende om
dat si coste alle onrecht goedertier-
lic verdraghen. daer om verweten
si alle hoer seer dat si haestelic horen
man vergheten hadde dye dus ver
blide. Na dien dat si dat hospitael
ghesticht hadde. soe diende si oet-
moedelic daer ī als eē oetmoedich
joncwijf. wāt si diende den armen
soe neerstelick dat sise bade. ende si
leydese op hoor bedde soe dat si met
blijscappen tot haren ioncwiuē sey
de Hoe wel is ons ghesciet dat wy
onsen heer dus baden moghen en-
de legghen. Ende si was soe oet-
moedich īden armer dienst. dz si eē
kint mit eenre oghe ende dat scurft
was. op een nacht droech ses wer
uen totter stille in harē armen. eñ si
wasschede gaerne die onreyne cle-
deren Si wasschede oec dicwijl een
wijf die sere lazarus was. eñ leide
se op haer bedde. ende vaghede haer
sweren eñ verbantse ende saluedese
mit salue. eñ si corte haer die naghe
len an haer voeten eñ ontscoeydese
Ende si brochte die sieken dz si hē
biechten eñ monighen souden. Eñ
eē out wijf die des niet doē en wou
de dede si slaen ter wijlen dat sijt de-
de. Ende als si den armen niet en
diende. soe span si wolle. die haer
gheseint was wt enen cloester ende
dat si daer mede verdienen moch
te gaf si den armen Ende doe si lan
ghe tijt die vijfhondert mercke die
si van duwarien hadde den armen
ghedeylt Ende als si alle die armē
ghescicket hadde elc tot sijnre stat.
om dat si hem dienē soude Eñ hier
om sette si een wet So wie sijn stat
verwandelde totter ander armer
afterdeel dat sise weder ontfangen
soude dat men hoer haer corten sou-
de. Ende het was een ioncfrouwe
die radegunde hiet. die alte schoen
haer hadde ende si en quam daer nz
om dz si aelmissen ontfaen woude
mer om dat si vanden soude een vā
hoer sieke suster Eñ doemense voer

sinte elyzabeth brochte. als een die
die wet ghebroken hadde. soe dede si
al hoor haer corten. al weerde si ho:
er seer al weenende. Ende doe som
mighe die daer omtrent stonden sei
den dat si onsculdich was. soe sey
de elyzabeth si en sel voert aen niet
moghen mit soe veel haers ten dan
se gaen. noch daer mede ydelheyt do
en. Ende sinte elyzabeth vraghede
dese maghet. of si noch enich salich
opset hadde ontfaen van leuen. soe
antwoerde si dat si ouer lanck ghe
estelijck abijt soude ontfanghen heb
ben: en hadde si hoer haer soe seer ni
et ghemynt. Ende sinte elyzabeth
seyde: mi is lieuer datstu dijn haer
verloren hebste. dan dat mijn soon
keyser ware. Ende te hant soe dede
dese maghet dat gheestelijcke abijt
aen. ende leefde heylichlijc mit sinte
elyzabeth in dat gasthuus. Doe eē
arm wijf een dochter ghebaert had
de. soe hyef sinte elyzabeth die doch
ter vter fonten Ende si dedet hyetē
nae hoor. elyzabeth. Ende si gaf
die moeder haer nootdrufte. ende
si sneet die mouwen van hare ionc
wijfs pelse om dat cleyne kindekijn
daer in te wijnden ende si gaf haers
selues cousen. Ende nae drye we
ken soe vlooch dat wijf ende haer
man. ende lyeten daer dat kint En
de doe dit sinte elyzabeth gheseyt
was soe gaf si haer te bedinghe. en
de die man ende dat wijf en moch:
ten niet vorder gaen Eñ si quamen
van node weder tot hoor ende si ba
den ůghiffenisse Ende si berispedese
vā hoere ondanclicheyt alsoet recht
was ende si leuerde hem haer kijnt
te voeden ende gaf hoor nootdruft.
Doe die tijt naecte dat onse heer si
ne lieue vryendinne van deser we
relt halen woude. soe dat si dye dit
aertsche rijc versmadet hadde win:
nen soude dat hemelrijc. ende doe si
siec lach vander coerts. ende si hoer
aensicht ter want waert ghekeert
hadde. soe hoorden die ghene die om
hoor stonden dat si sanck alten soe:
ten melodye: Ende doe si hoor vra
ghede wat dat waer. soe antwoer:
de si dat tuschen hoor ende die wāt
sat een voghelkijn dat soe soetelijck
sanck ende dat dede mi oec singhen.
Ende in hoor siecheit was si altoes
vroelijck. Ende si en liet niet after
te beden Ende opten lesten dach vo
er hoor doot soe seyde si hem. Wat
soudi doen of dye duuel tot v qua:
me Ende nae een luttel soe riep si lu
de. ende gaf den duuel oerlof ende
seyde dryeweruen Vlye. Ende da
er nae seyde si hem. siet die midder
nacht naect daer cristus in woude
gheboren werden. ende doe hij wou
de in dye cribbe sijn gheleyt. Ende
doe hoor dye vre naecte dat si ster:
uen soude soe seyde sy Nv naect die

tijt dat die almachtighe god synre vriendinnen siel ter hemelscher bruloft wepen sal. Daer nae een luttel tijts Int iaer ons heren duysent twe hondert ende ses ende twintich soe starf si. Doe haer lichaem vier daghen hadde gheleghen onbegrauen nochtan en stanckt niet. mer daer quam soe soeten wolke wt diese alle vermaecte. als oft vā soeten cruden hadde gheweest. Doe sachmen veel cleyne vogelkijns vergadt op die kercke ende nyemant en hadde alsulcke ghesien. ende si songhen soe soetelicken. ende si gauen soe sconen manier van sanghe dattet alle die luden verwonderden ō dattet schē dat si sinte elizabeths wtuaert deden. Daer was oec een groet gheweep vanden armen ende groot ynnicheyt vanden volcke soe dat sommighe hoer haer wten hoefde toghen ende andere scoorden hoer cleder aen stucken. ende dit hilden si ouer groten reliqueen Ende doe hoor lichaem gheleyt was in den graue. soe vloeyden olye wt In sinte elyzabeths doot soe wort openbaer hoe heylich si was ende dat in den sanghe vanden voghelkijns. ende dat si den duuel verdreef. want dat voghelkijn dat tusschen hoor ende dye want sat. ende soe soetelijcken sanct dattet hoor dwanc te singhen dat wanē wi dat hoer engel was die hoer ghegheuen was tot enen behoeder die hoor die ewelijcke blijscap boetscapte. wāt ghelijc dat somtijt den quadē wort gheopenbaert voer hoer doot hoer ewelijcke verdoemenisse tot hoer scande alsoe wert oec somtijt den goeden gheopenbaert hoer ewelijcke behoudenis tot hoorē troest Ende dien sanct die si sanc dat was die grote blijscap die si ontfinct in deser openbaringhe mit soeten stemmen singhende Die duuel pleghet oec te comē totte lieden als si steruen om te besien of hi yet an hem heuet. mer om dat hijn gheen recht hadde aen sinte elyzabeth. so vloech hi mit lelike oerloue Hier bi machmē verstaen hoe heylich dat si was daer die duuel van vresen of vloech Ēn die den engel die ewelike bliscap boetscapte Het is oec opēbaer hoe suuer dz si was ende dat om die soete wolke die wt horen lichaem quam. wāt om dat si haer lichaem hilt in haer leuen in alre suuerhedē. daer om wec si wel in horen doot. Tē derden is openbaer van hoe groter waerdicheyt dat si was. ende dat bider voghelkijns sanghe. want die voghelkijns die men sach spelen ende singhen houē op die kercke. wi wanen dattet engelen waren. die vā gode ghesonden waren. dat si haer siel inden hemel voeren souden ende dat si haer lich

aem eer doen soudē mit hemelscher
vroechden Alsoe totten quaden co
men een grote menichte van duue
len. om dat sise met anxste tormen
ten sellen ende hoor sielen ter hellen
wert voeren Aldus comen totten
goeden als si steruen een menichte
van enghelen om dat sise stercken
sellen eñ hoer siele inden hemel voe
ren Ten vierden is openbaer hoe
ontfermich. ende hoe goedertieren
si was Eñ om dat die olie wt horē
lichaem vloeyde. want si was alle
hoer leuen doer in die wercken der
ontfermhertichеyt O mit hoe gro
ter mildicheyt was haren gheest in
ōtfermherticheden wes lichaē vloy
ende wert met olie daer si diepe in
die aerde lach Ten vijften is open
baer hoe machtich dat si voer gode
was eñ van hoe groter verdienten
Eñ dat bi vele myraculen die si de
de. want sint dat si starf heuet god
om horē wille veel myraculen ghe
daen. vandē welken sommige hier
na bescreuē staē eñ die and hebbē
wi ghelaten om die cortheyt wille

Exempel

Int lant van sassen in een cloes
ter. int bisdom van histien so was
een monic vander grauwer oerdē
die heynric hiet Ende hi was soe
siec ende hādde soe groten noot dat
hi alle die verstoerde die bi hē wa
ren met groten gheroepe Ende op
enē nacht soe openbaerde hem een
eer saem vrouwe die witte cleder en
aen hādde ende si seyde. woude hij
ghenesen wesen dat hi hem beloue:
de tot sinte elizabeth Ende des an
derē nacht so opēbaerde si hem oec
ende riep hem dit selue Eñ om dz
die abt ende die pryor daer niet en
waren so belouede si hoer daer ond
des pryors rade Ende opten derdē
nacht soe openbaerde hij hem. ende
maecte een cruce ouer hem. ende hij
wert te hant ghenesen Ende doe die
abt ende die pryor quamen. eñ dit
ghehoert hādden soe worden si seer
verwondert. mer hem begonste te
twiuelē of hi sculdich was te vol
doen dat hij belouet hādde om dat
gheen moninck belouen mach son
der sijn ouerste Ende die pryor sei
de daer toe dat die monicken dicke
aldus wordē vanden duuel bedro
ghen onder die ghedaente van wel
doen Ende datmen daer omme de:
se moninc raden soude dat hi sijn ō
ghestadighe vast maken soude met
biechten Eñ opten nacht daer na
soe openbaerde hem die selue vrou
we die hē te vorē opēbaerde eñ sey
de Du selste altoes siec wesen tot
dattu dine belofte voldaen hebste.
Eñ te hant quā hē dese selue siecte
weder eñ pinichde soe als hij te vo
ren dede Doe dit die abt hoerde soe
gaf hi hem te hant oerlof eñ hi hiet

hem was gheuen om een beelde te maken Eñ hij wert ghenesen. ende voldede dat hi belouet hadde. Ende daer na en ghedoechde hi niet meer van dier siecheden.

Exempel

HEt was een maget die benigna hiet ende si eyschede drinken van horen ioncwiuē ende si gaf hoor drincken eñ seyde Neemt die duuel moetste drincken. Eñ der maget dochte dat doer hoor storte ghinc enen barnden brant. eñ si riep dat si dair of grote pine inden haels doechde. Eñ thant begōste hoer buuc te swelle als eē tonne eñ hoer dochte dz ī hoer buke een dinc liep ende si was alte ōbandich eñ seide sotte redenen Eñ menwaende dat si beseten was mitten duuel In dusdanigen staet bleef si twee iaer. eñ doe leydemense tot elyzabeths graue eñ daer dedemen belofte ouer hoer Eñ als si geleyt was op haer tumbe. soe wert si daer in onmacht eñ doe si dair hoir ghegheuen hadde op die tumbe een luttel broets te eten. ende een luttel wywaters te drinken. soe stont si te hant ghesont op daert sijt alle saghen ende des verwonderden si.

Exempel

HEt was een man in dat bisdom van vtrecht dye gherijt hyet. ende hi hadde sijn een hant al cropel ende hi versocht sinte elyzabeths graff tweeweruen. eñ hi en wort nz ghenesen. Ende derde werf versochte hijt mit sinen wiue met groter ynnicheden. Eñ doe hi darwert ghinc so quā hem te ghemoet een eersaem out man eñ grueten Eñ doe hi vraghede. waen hi ghecomen waer. eñ hi seyde vā marputh daer sinte elyzabeths lichaem rust. ende daer god vele miraculen doet Eñ doe hem dese man sijn siecheyt seyde. soe hief dye oude man sijn handen op ende segende hem ende seyde. Ganc sekerlijck want du selste ghenesen. op dat dine crancke hant steechste ten hoefde vā horen graue ond den steen. ende soe dattuse dieper in steechste soe du eer ghenesen selste Ende dan seltste nicolaus ghedencken dat hij ghelijc is in myraculen te doen sinte elyzabeth Eñ hi seyde hem noch dz si onwijs waren die te hant wech ghinghen als si hoor offerhande ghegheuen hadden. om dat hem den heylighen ghenoechlic waer datmen by hem duerde alsmen hulpe an hem begheerde. Ende te hant soe ontuoer die oude man eñ si en saghens niet meer Eñ si hadden des groten wonder ende ghinghen derwert om dat si ghewarighe hope hadden dat hi genesen soude. Ende die man stack sijn hant onder den steen alsoe hem die oude man gheseyt hādde eñ hij toechse weder wt al ghenesen

Exempel

HEt was een man die humā hie te int bisdom van colen die gheuā: ghen lach in enen karcker Ende hi gaf hem al te gode waert. eñ hij aenriep in sijn hulpe sinte elizabeth ende meester coenraert Ende optē nacht daer na soe openbaerde si hē beyde met groten lichte Ten laet sten gaf men op hem sententie. ende men hincken ende men lieten eē mi: le weechs verre hanghen aen dye galghe Ende die rechter gaf sinen vader ende moeder oerlof dat si hē of deden ende groeuen Eñ doe sijn graf ghemaect was. ende doe hem sijn vader ende sijn oem of ghedaen hādden soe begonsten si sinte eliza beth te biddē Ende siet daer sijt al le saghen ende verwonderden. soe verrees dese die daer doot was

Exempel

HEt was een scolier die onicaert hiete. eñ doe hi alte naerstich was om te visschen. soe viel hi in een ry uier Eñ doe hi daer langhe in ghe leghen hādde ende sijn lichaem wt ghetoghen was. soe vantmen hem so cout eñ sonder lijf datmen gheen teyken vā liue in hē en vant Doe aenriepmen daer sinte elizabeth eñ die dode stont op ghesont

Exempel

EEn kint dat drie jaer out was ende een half. dat ghehetē was hu: ghe Doe dese doot was. ende sine lichaem cout ende stijf hādde ghe: weest vier mylen weghes lanc soe anriep sijn moed mz alre ynnicheit sinte elizabet eñ dz kint wert wed leuēde

Exempel

HEt was een kint van vier jarē gheuallen in enen put. eñ daer quā een om water te sceppen ende van tet kint verdronckē Eñ hi toecht doot wt met pinen eñ an dat kijnt waren alle die teyken die die dodē pleghen te hebben Eñ mē belouede sinte elizabeth beloften op dz sijt ū wrecken soude. ende te hant wertet weder leuende

Exempel

HEt was een mā die frederic hye te die zwemmen conste. doe hij int water bade eñ hi enen armen man bespottede die sinte elizabeth sijn licht weder ghegheuen hādde. ende hi hē onwaerdeliken water in sijn aēsicht werp so wort die arme mē sche gram ende seyde Die heylige vrouwe die mi ghenesen heuet dye moet mi ouer di wreken. soe dattu nymmermeer hier wt comen mo ghes sonder doot Ende doe hi des vloecs niet ē achte eñ hi int water begonste te zemmen. soe verloes hi alle sine craft. ende hij en mochte hem seluen niet meer helpen. mer hi versanc als enen steen Nae langhe

tijt soe sochtmen. eñ men toech hē
wten water doot Ende doemen se
re beweende. soe begonsten sommi
ghe van sine magē sinte elizabeth
ouer hem te bidden. ende doe wert
hij weder leuende ende stont ghe-
sont op

Exempel

HEt was een man die jan hyet
die wort sond sculdt gheuangē met
enen dief. eñ ghewiset datmen met
hē hangen soude Eñ hi bat al den
luden dat si sinte elizabeth ouer hē
bidden souden. dat si hē helpē mos-
te alsoe hij verdient hādde Ende
doe hi ghehanghen was. soe hoerde
hi van bouen een stemme die seyde
hebbe betrouwe in sinte elizabeth
eñ du selste verlost werden ende te
hāt brac sijn seel eñ hi viel of noch
tan soe en quetste hi hem niet Mer
die ander bleef hanghende. nochtā
scoerde een nuwe hemde dat hij an
hādde. ende hi wert verblijt. ende
seyde Sinte elizabeth heeft mi ver
lost ende si heeft mi doen vallen op
een saft bedde Ende doe sommighe
seyden datmen hem noch hanghen
soude so seyde die rechter Die god
verlost heuet die ē sal ic niet weder
laten hanghen

Exempel

HEt was eē conuaers ī een cloes
ter die gheestelic was. die sijn vley
sche so vernederde dat hij twintich
jaer een pansier droech naest sinen
liue. ende hi plecht op hout ende op
stenen te legghen Eñ doe dese man
was in die molen. soe begreep met
ongheual sijn hant den molensteen
ende verperstese soe dat hi daer vel
ende vleysche ende zenen in beyden
siden of wreef totten been. soe dattet
scheen dattet al ontween ghestoten
was in enen mortier Ende hi was
daer in soe seer ghepijnt dat hij bat
datmē hem sijn hant of sloeghe Eñ
doe hi stadelic sinte elizabeth in sijn
re hulpē anriep die in hoer leuē hē
harde vriendelijc hādde gheweest :
Op enē nacht soe openbaerde si hē
eñ seide Wilstu genesen wesen Doe
hi hoer antwoerde Jae ic. so nā si
sijn hant eñ genas die zenē eñ ver
gaderde die beenen eñ leyder weder
dz vlijsch op ī beidē sidē eñ maec
tē al ghesont Eñ des morgens vāt
hi hē al gesont Eñ hi toēde al sijn
conuēt dz sijn hāt al genesen was

Exempel

HEt was een kijnt dat blijnt ge
boren was ende het wort siende o-
uermits sinte elizabeths ghebede
Het was oec een maghet die bea
tris hiete die langhe tijt veel siecke
den ghehadt hādde Eñ ten laetsten
doe verrees aen haer lijf voer eñ af
ter enē hoeuel. ende si ghinck neder
wert bockende mit al hoer lichaem
so dat si haer gheen sins op rechten

en mochte Eñ haer moeder droech
se in een mande tot sinte elizabeth
graue. eñ si bleuē daer tien daghen
ende si en wert niet ghenesen Ende
haer moeder wort gram ende begō
ste te murmureren teghen sinte ely
zabeth ende seyde Du gheueste alle
mēschen boete. eñ du en verhoerste
mi niet. eñ hier om sel ic weder ke
ren eñ belettē al dat ic mach dat di
nyemant en versoeke Eñ doe si al
gram wech ghinc. ende si een myle
of een halue ghegaen hādde. eñ haer
dochter van tormenten weende :
Ten laetsten soe wort dese maghet
slapēde eñ si sach eē scone vrouwe
mit een blanckende aenschijn. eñ si
saluede haer lichaē op harē rugghe
eñ op die borst eñ si seide haer Stāt
op eñ ganc Ende dese maghet stōt
op. eñ vant haer ghenesen van alre
cromheyt ende vanden houelen Eñ
si wtseyde dit visioen eñ maecter
blijscap ende vroechde mede Eñ si
keerde wed tot sinte elizabeth gra
ue. eñ dācte gode eñ sinte elizabet
ende lieten daer die mande daermē
dese maghet in droch

Exempel

HEt was eē wijf die gheertruut
hiete die menich jaer lam inden be
nen gheweest hādde. ende si was
crom in al haer lichaem Ende een
enghel hiete haer in dromen. dat si
ghinge tot sinte nycolaus eñ si an
hē hulpe riepe Dit wijf dede hoor
draghen tot sijnre kerke eñ si wert
daer ghenesen int een been Ende
daer nae droechmense tot sinte eli
zabeths graue ende men leydese op
hoer graf. ende daer soe wert si van
hare groter pynen al volmaectelijc
ghenesen

Exempel

EEn wijf was die trigide hyet
ende si hādde een jaer al blijnt ghe
weest. soe datmense altoos leyden
moste. eñ si bat sinte elizabeth met
groter ynnicheden. eñ si wert siēde

Exempel

HEt was eē mā ghehey ten heyn:
ric die beyde sijn ogen verlorē hād
de. ende hi wert weder siende op sin
te elyzabeths graf Ende daer soe
wert dese selue man soe gepijnt vā
den vloeyen vanden bloede datmen
waende dat hi daer of soude gestor
uen hebben Ende hi nam vander
aerden wt sinte elizabeths graue
ende hi wreefse ende temperdese mz
water ende hi drancket. ende wort
al ghenesen

Exempel

HEt was een maghet die mach
telt hyet. die sien ende horen verlo:
ren hādde. eñ si en sprack niet noch
si en ghinc niet Ende hoer vader en
de hoer moeder verghiftēse tot sin
te elizabeth. eñ si wort volmaecte:
lic ghenesen Ende si dancte gode

ende sinte elizabeth

Exempel

HEt was een wijf dye helideri:
gis hyet die een jaer al blijnt was
eñ si bat sinte elizabeth met alre yn
nicheden om te ghenesen. ende si de
de hoer leyden tot horen graue. ende
daer soe wert si metter eenre oghe
siende Ende doe si weder te huus
quam soe ghedoechde si alte grote
pine in die andere Eñ doe si weder
tot sinte elyzabeth riep. so opẽbaer
de si hoer ende seyde Ganck totten
outaer ende doe den corporael op di
ne oghen waeyen. ende alsoe selstu
geneset eñ si dedet eñ wert genesen

Exempel

HEt was een man die dyric hiet
die langhe in sinen beenẽ. eñ in sijn
knyen swaerlic ghepijnt was. soe
dat hi niet gaen en mochte. mẽ hãd
den ghedraghen Ende hij belouede
dat hi sinte elyzabeths graf versoe
ken soude met offerhanden Eñ hij
woende omtrent tien mylen van d̃
nochtan soe en conde hij daer nau
we comen binnen acht daghen Eñ
doe hij daer vier weeken gheweest
hãdde ende hi gheen baet en hadde so
ghinck hij weder te huus waert .
Eñ doe hi ĩ een stat neuẽ een ander
sieke lach eñ sliep so sach hi in dro
men dat eẽ tot hẽ quam ende bego
tẽ al mit water Eñ doe hi õtsprane
doe seyde hij tot sinen gheselle ĩ grã
scap. waer õ soe heuestu mi met wa
ter begoten Hij seyde ic en begoet
di niet. mer ick wane dattu ghene
sen selste met desen beghyeten Eñ
hij stont op ende vant hem al ghe
nesen Ende hij leyde sijn crucke
op sinen hals. ende hij keerde we
der tot sinte elyzabeths graf. ende
hij danckede gode seer ende sinte
elyzabeth. ende hij ghinck blijdelic
tot huus waert

G

TE romẽ sinte ponciang paus
dach dese wert doe maximijn
teghen die priesteren der heyligher
kercken persecuci werde met ypoli
tus sinen priester te sardinien ghe
brocht. ende daer wert hij mz clup
pelen mack ghemaect ende veruol
de also sijn maertelie Sijn lichaem
wert van sinte fabiaen den paeus
weder ghehaelt ende in sinte calix
tus kerchof begrauen

Te talons sinte siluester biscop
eñ cõfessoers dach. dese voer tottẽ
heer vol daghen eñ doechdẽ int xlij
jaer sijnre priesterscap

Te messanen in siplien der heyli
ghen apuleus ende gayus dach

Opten seluen dach inder stãdt
taurinis der heylighen dach octaui
us solutor ende aduentor

In enghelant sinte egimūdus co
nine eñ maertelaers dach wies ho
uet lange verborgen was. eñ tē les:
ten hē seluē opēbaerde Eñ noch

C

Sinte rufus dach vā welken
sinte pauwels die apostel
scriuet totten romeynen
In histria sinte maurus maer
telaers dach Eñ noch veel ꝛc̄

D

Te romē sinte ceciliē iōcfrou
wē dach die harē brudegom
tiburciū leerde ī cristū te ghelouen
eñ daer na stercte die martelie die
almachiq na haerre beyder maerte
lien liet houdē. eñ mz eēre edel mar
telaerscap eynden dede
Itē te romē sinte maurus mar
telaers dach Eñ noch and ꝛc̄

E

Sinte clemēs paus dach die
die vierde was nae sinte pe:
ter den apostel
Te parijs sinte seuerijn monick
Inder stat vā methis sinte cle
mēs die des paeus clemēs oē was
vā sijns vads wegē. eñ die eerste
bisscop van meths

Optē seluē dach sinte felicitas.
moed d vij. sonen martelarē dye
bi beueel vā anthonijn voer cristo
onthoeft was Eñ noch veel and
heylighen maertelaren cōfess. ꝛc̄

Die legende van sinte clemens

Clemens die bisscop gheborē
van edele gheslachte van ro
men sijn vader die hiet faustiniang
ende sijn moeder matidiana Ende
hi hādde twee sonen. ende die enen
hiet faustinus. ende die ander faus
tus Ende om dat matidiana sijn
moed alte sconē wijf was. so wert
haer mans broeder alte zeer mz on
cuuscher minnen tot hoer ontstekē
Eñ om dat hi hoer alle daghe gro
ten anxt dede. eñ si hem gheen con
sent gheuen en woude. ende si haer
ontsach dit haren man te segghen
om dat si gheen onvrientscap tus:
schen twee ghebroederen maken en
woude. soe pensede si dat si een tijt
wt den lande varen woude tot dat
hē die ontamelijcke minne vergin
ghe die altoes in hem wies om dat
hise sach Ende om dat si dit vā ho
ren man soude moghen vercrighen
soe versierde si enen droem eñ dyē
droem seyde si horen man aldus
Siet. een man openbaerde mi in eē
visioen ende seyde mi dat ick mz mi
ne kinderen faustino. ende fausto.

wter stat voer. ende dat ic soe lan-
ghe daer wt bleue tot dat hi mi hiet
weder comen Ende hi seyde. en dede
ick dit niet. soe soude ick met al mi
ne kijnderen verderuen Doe dit
hoer man hoerde. so ontsach hi hem
sere Ende hij seynde sijn wijf mz
haer twee kijnderen. ende met vele
ghesinnes te athenen waert. dat si
daer wonen soude. ende haer kijn
derē doen leren. mer die vader hielt
sijn minste soen clemens mit hē tot
sijn solaes doe hi xv. jaer out was
Eñ doe die moed met haer kijnde
ren voer mit een scip. doe brac dat
scip des nachtes. ende die moeder
dreef sonder haer kijnderen. ende si
wert gheworpen op enē steen ende
doe si dochte dat hoer kijnderen bey
de verdroncken waren. van groten
rouwe woude si hoer weder worpē
in dye zee. om dat si dochte dat si
haer kijnderen lichamen daer vijn-
den soude Mer doe si sach dat sise
noch doot. noch leuende en soude
moghen vinden. soe riep si alte iam
merlijc. ende beet haer handen ende
nyemāt en mochtse troesten Ende
doe veel wiuen omtrent haer ston
den dye haer seyden haer quader a-
uenturen. eñ si daer mede niet ghe
troest en wert so was daer eē wijf
onder die andere die seyde dz haer
man die eē ionghelinc was. ūdrāc
in die zee. ende dat si om sinen wil-
le daer nae gheen echtscap en wou
de doen Ende doe ontfinc si een lut
tel troest eñ bleef met dat wijf woe
nende Ende si nam met hare handē
daer si bi leuede Mer cort daer
nae. so worden hoor handen so doot
van dat sise van iammer met soe
menighen bete hādde ghescoert. dat
si daer niet meer mede wercken en
mochte Ende dat wijf daer si mede
woende die was lamme ghewordē
ende si en mochte van haren bedde
nz op staē Eñ aldus most matidi
ana bidden daer si eñ haer waerdī
ne of leuede Ende doet een jaer ghe
leden was dat matidiana van hoe
ren man gheuaren was. soe seynde
hoor man boden tot athenen dat sij
se soeken soude. mer die boden dye
en quamen niet weder Eñ doe hij
noch and gesent hādde. eñ die wed
ghecomē warē. eñ seydē dz si daer
niet te mael of vernamen. so liet hi
clemens sinen soen ond behoeders
ende hi ghinc in een scip om te va
ren soeken sijn wijf ende sine kinde
ren. mer hij en quam niet weder
Dus so bleef clemens beweft twin
tich jaer eñ hi en verhoerde nz van
sinen vader noch van sijnre moed
noch vā sine broeders Eñ clemēs
gaf hē ter scolen ende hij wert een
groot philosophe Ende hi begheer
de te wetē eñ te onderuindē of die
siele onsterflijc was. ende daer om

ghinck hi eenpaerlic inder philoso
phyen scole Ende als hij hoerde dat si
ontsterflic was so verblijde hi seer
mer alsment besloot met reden dat
si sterflic was. so ghinc hi droeflijc
weeck Ende doe barnabas te wijc
quā. ende hi cristi geloue predicte so
bespotten hē die philosophen als
een sot ende een verwoede Ende doe cle
mens die eē philosoef was als som
mighe seggē hē eerste metten ande
rē philosophen bespottede ende sine
predikten ūsmade Hi sette vā spot
te barnabā dese vrage wt ende seyde
Die mugghe is een cleyn beestkijn
wat bedudet dat se ses voeten heuet
ende twee vlogheln. ende een olifant
die en heuet mer vier voeten. noch
tans soe isset een groot dier ende hi
en heuet daer toe gheen vlogheln
Barnabas dye seyde ic mach lich
telijc antwoerden dijn sotte vrage
had hijt gheuraghet om die waer
heyt te leren Mer nv ist sothcyt
dat wij v yet seggen soudē vandē
creaturen. om dat ghi niet en weet
den scepper vanden creaturen Ende
want ghi den scepper niet en bekent
so ist wecht dat ghi inden creaturen
dwaelt Dit woert bleef harde vast
in clemens herte. soe dat hij cristus
gheloue ontsinckt. ende leerdet van
barnaban Ende daer nae voer hij
tot sinte peters in judeen ende hi leer
de hem cristus gheloue ende hij leer
de hem claerlijc der sielen ontsterfe
lichcyt Tot dien tidē hadde simon
magus twee iongheren. dat was
aquilan ende nyceten Ende doe si
sine bedrieghnisse beleenden doe lie
ten si hem ende ghinghen tot sinte
peter ende worden sijn discipulen
Ende doe sinte peter vraghde cle
mente van wat ghesla chten hij wa
re so seyde hi hē wat sijn moed en
de sijn vader ende sijn broeders ghe
sciet was Ende hij seyde dat hij waē
de. dat sijn moeder ende broeders
verdroncken waren in die zee ende
dat sijn vad van rouwē doot was
Doe dit sinte peter hoerde. soe en
corste hi hē met houdē van weneн
Op een tijt doe quā petrus mit sijn
iongheren aquila ende nyceta i dat
eylant d matidiana clemens moe
der woende. ende daer waren een
rehande glasen calumnen die won
derlic groet waren. des sinte peter
ende sijn ghesellscap groet wonder
hadden Ende doe hi sach dat mati
diana broet badt. soe vraghde hij
haer. waer omme dat si met hare
handen hoer broet niet en wonne:
ende si antwoerde Here ic hebbe al
leen een ghedaente van handē. mer
si sijn soe cranc ghewordē met mi
ne bitene. dat ic al mijn gheuoelen
daer in verloren hebbe. ende gaue
god dat ic mi seluen in die zee ver
droncken hadde Ende petrus sey

de Wat ist dattu segste. eñ en weet-
ste niet dat haer sielen die hē seluen
doden ghepijnt worden Si seyde
Vergaue god dat die sielen nae die
doot weder leueden. ick soude mi sel
uen doden. op dat ick een vre mijn
lieue kijnderen sien mochte Ende
doe sinte peter haer die sake van ha
re serichept gheuraghet hadde. ende
sijt hem alle ghesept hadde. soe sey
de petrus Ick hebbe een jongelinc
met mi die clemens hyet. ende hij
seyt dat dit sijn moeder ende sijn
broeder gheuiel Doe si dit hoerde
soe viel si in onmacht Ende doe si
tot hoer seluen ghecomen was soe
seyde si al wenende Ic ben des ion
ghelincs moeder Ende si viel voer
sinte peters voeten. ende badt hem
dat hij hoer haestelijck hoor kijnt
woude latē sien Petrus seyde Al
stu den ionghelinck sien selste. soe
veynse di een luttel tot dat wi ghe
uaren sijn een luttel vanden lande
metten scepe Ende doe si hem dat
ghelouet hadde so hiltse sinte peter
bider hant. ende leydese totten sce
pe waert daer sinte clemens was
Eñ doe sinte clemens sach dat sin
te peter een wijf gheleyden brocht
metter hant soe lachede hi Ende te
hant doe dat wijf neuen clemens
quam. soe en conste si haer niet ont
houden. mer si helsden te hant ende
begonstē te cussen Eñ clemēs stac
se vā hem mit onwaerdicheden als
een sot wijf. ende hi wert zeer ghe
stoert Sinte peter seyde. o sone cle
mens wat doetstu en verstoet dijn
moeder niet Doe dit clemens hoer
de soe wert hi wenende ende vyel
op sijn moeder die ī onmacht lach
ende hy bekende sijn moeder Doe
dede sinte peter haer waerdinne ha
len die lam was ende hij ghenasse:
Doe vraghede die moeder sinte cle
mens om sinen vader Ende hi sey
de Mijn vader ghinc di soeken en
de hi en quam niet weder Doe si
dat hoerde soe versuchte si. want
si hadde grote blijscap ō haer kijnt
dat leuede. soe dat si daer mede horē
anderen rouwe mede vertroostede
Ende hier en waren nyceta ende a
quila niet Mer doe si quamen en
de si dat wijf saghen soe vragheden
si wie si waer Ende sinte clemens
seyde het is mijn moeder die mi god
weder heuet ghegheuen bi minen he
re sinte peter Ende daer nae soe
seyde hem sinte peter wat hem ghe
schyet was Doe dit nyceta ende
aquila hoerden soe stonden si op en
de van wonder soe worden si ont
uerwet ende seyden Heer god ist
dit waer of ist enen droem dat wi
horen Eñ petrus seyde op dat wij
niet sot en sijn soe is dit waer En
de si wreuen haer aensicht ende sey
den wi sijn faustinus ende faustus

die onse moeder waende dat si ver
dronckten sijn inder zee Ende si liepe
tot hoer moeder ende custese ende sey
den wat is dit Petrus seyde die
sijn die sone faustus ende faustinus
die du waeste dz i die zee verdroc
ken waren Doe dit dye moeder
hoerde soe viel si van blijscappen in
omachte ende doe si tot hoer selue quā
soe seyde si Lieue kijnderen ic bid
de v dat ghij my segghet hoe ghij
ontghinghet Si antwoerden doe
dattet scip omme ghekeert was soe
dreue wi op een tafele. ende ons von
den scipluden ende namen ons i hoor
scip Ende si verwanderden onsen na
me ende vercosten ons eē rijcke we
due die justicia hiet ende si hilt ons
voer hoer kijnderē ende dede ons lerē
in allen consten Ten lesten studeer
den wi in philosophie ende wij hielden
ons an een touenaer die simō hiet
ende met ons opghenoet was Ende
doe wi sine bedrieghenisse saghen
soe keten wi hem altemael ende wi
sijn ghewordē sinte peters iongh
ren Ende des anderē dages soe nam
petrus met hem dese dye ghebroe
ders clemens aquilam ende nicetam
ende hi ghinc tot een heymelike stede
om te bedene. ende hem sprac aen een
eersam out man. mer hi was arm
ende hi seyde Broeder ic hebbe ont
fermenis op v. want ic sie dat ghij
swaerlike dwaelt onder eē manie
re van weldaden. want ghen god
en is noch ghen voersienicheyt. m
al dat in die werelt ghesciet valt bi
auenturen. ende dat hebbe ic selue
wel gheproeft die gelert den houē
die ander inder const mathesis
Daer omme en wilt niet dwalen.
weder dat ghi leert dan niet. dat v
ghebuerte heuet dat sal v gheschien
Ende doe sinte clemēs op dē sach
soe wert hij in sijn herte bewegher
wāt hem dochte dat hi hem ten an
deren tiden ghesien hādde Ende
doe ouermids sinte peters ghebot
clemēs ende aquila ende nyceta ende
teghen hem ghedisputeert hādden.
ende si mit openbaer reden bewijst
hādden dattet voersienicheyt ware
ende si hem stadelijcken vader hye
den ouermits reuerencien. soe sey
de aquila. wat noot ist dat wi hem
vader hyeten. als ons gheboden is
dat wi nyemāt op aertrijcke vad
hyeten en souden Ende hier nae
sach hi op die oude man ende seyde
Vader en neemt niet qualijcklē dz
ick minen broeder berispte om dat
hi di vader hyet. want wij hebben
dat wi nyemant alsoe hieten ē mo
ghen Ende doe aquila alsoe ghesei
hādde. soe lachten si alle die daer
bi stonden Ende doe hij vraghede
waer omme dat si lachten. soe sey
de sinte clemens: want du doetste
daer ghij een ander omme berispē

soudes. ende du heetste den ouden
man selue vader Ende hi versaec
tet ende seyde Waerlijck ic en weet
niet of ic hem vader hiet Ende doe
si langhe ghenooch ghedisputeert
hadden vander voersienicheyt. soe
seyde die oude man Ic soude gelo
uē datter voersienicheit waer. mer
mijn consciencie die verbietet mi
dz ic des niet ghelouē en mach wāt
ic weet wel dat mi ende mijn wijf
gheschiet is dat ons gheboerte ons
gaff ende bewisede Daer omme soe
hoert mijn wijfs gheboernisse. ende
ghij sult weten hoe dat verghinck
want si hadde in horen gheboerte
marten ende venus bouen dat pūt
vanden hemele Ende si hadde dye
mane ten ondergangh in martis
huse ende in dat eynde vā saturno
ende dit teyken dat maecten ouer
speckres ende te vrien dienste ludē
ende pellegrimaedse te varen. ende ī
dat water te verdrencken Ende
het gheschyede aldus want si vyel
in eens knechts minne. ende om
dat si ontsach den laster ende dat
ongheual soe vloech si wech. ende si
verdranc in dye zee. want als mi
mijn broeder seyde. soe minde si hē
mer doe hij hoor niet coosenteren ē
woude. soe wert si enen knecht mī
nende Ende ten en is hoor niet te
wyten want dit soe dwanck hoor
te doen hoer gheboerte Ende si sey
de ende versierde enē droem dat si
met hoer kinderen te athenen wert
varen soude. eñ daer verdranc si ī
die zee Ende doe sine sonen tot hem
lopen woude eñ hem openbarē soe
verboetet hē petrus eñ seyde. doets
niet voer dat ic wille Ende petrus
seide hē Of ic di hudē dinen wiue
toene met dine kinderen selstu ghe
louen dz die gheboernisse niet en is
Hi seyde alsoet di onmoghelijc is
te doē dattn segste. alsoe onmoghe
liken isset dz yet ghescien soude son
der dat die gheboernisse wijset En
de petrus seyde hem siet dit is cle-
mens dijn soen. ende dese twee sijn
die twylinghen faustus ende faus-
tinus Doe viel dese man in ōmach
te ende sine sonen vyelen op hem en
de ontsaghen dat hi steruen mocht
Ende doe hij tot hem seluen gheco
men was. soe hoerde hij all datter
ghesciet was Ende doe quam haes
telic sijn wijf ende riep al wenende
waer is minen man ende mijn here
Ende doe si dit riep. soe liep dye ou
de man tot hoor ende custese. ende
delsede al wenende Ende doe si te
gader weenden. also quam daer eē
ende seyde tot appion ende ambion
die faustiaens alte grote vrienden
waren dat si gheherbercht waren
met simon den gokelaer Ende fau
stiniaen was alte blide dat si daer
ghecomē waren. ende ghincse daer

versoeken Eñ siet daer quam eē bo
de eñ seyde dat te antyochien des
keysers bode ghecomen was die al
le die gokelaers soeken soude eñ do
dē Doe ghinc simon die gokelaer
om die hate vā fausto eñ faustino
ō dat si hē ghelaten hādde soe ver
sciep hi sijns vaders aensichte fau
stiniaens ī sinen ghelike soe dat hij
scheen simō die gokelaer Ende dit
dede hij. om dat des keysers bode
hem vanghen soude voer hem ende
doden Eñ simon ghinc wt dien lā
de Eñ doe faustinianus ghecomen
was tot peter eñ sine sonen. so ont
saghen hem sine sonen. om dat si si:
mons aensichte saghen. mer si be
kenden dattet haers vaders stem:
me was. mer sinte peter bekende si
ne natuerlijcke aensichte wel Eñ
doe sine sonen eñ sijn wijf van hem
vloghen soe seyde hi. waer om vlie
di eñ veronwaert dinē vader Eñ
si seyden dat si daer om van hē vloe
gen om dat si simons aensichte aē
sagen des gokelaers. want simon
hādde eenrehande salue ghemaket.
ende daer mede so hādde hij sijn aen
sicht besaluet. ende hādde daer me:
de sijns selfs aēsicht mede gemaect
Eñ hier om weēde hi eñ seyde wat
is mi onsalige ghesciet dat ick dye
bekent ben op enē dach van mine
sonen ende minen wiue dat ic dus
verwandelt ben dat ic met hem nz

verbliden en mach Ende sijn wijf
toech hoer haer eñ sijn sonē weendē
seer Simon die gokelaer doe hij
noch te antyochien was soe hādde
hi daer sinte peter quaet geruft ge
maket. ende seyde dat hij was een
gokelaer ende een verrader eñ een
manslachtighe Ende hi hādde dat
volc soe seer teghē hem bewert dat
si hem gaerne gheuonden hādden.
dat si hem hādden moghen schoren:
Daer om seyde petrus tot faustini
aen. die simon die gokelaer scheen
te wesen Gane tot antyochien en
de onsculdicht mi daer voer dē vol
ke. ende al dat simon voer mi ghe
seyt heeft. dat wedersegghe Ende
hier nae sel ic comen te antyochyē
ende ic sal dit aensicht van di ver
iaghen. ende voer alle dat volc sal
ic dijn aensicht weder gheuen Dat
en is niet te ghelouen dat hem sinte
peter hiet lieghen om dat god onse
loghen niet te doen en heeft Ende
hier om ist dat clemens boec daer
dit in gescreuen staet onseker ende
als sommighe segghen niet te ont
faen in alsoedanighen punten. mer
nochtan machmen segghen op dat
men die woerden wel mercket. dat
hem petrus niet en seyde dat hi seg
ghen soude dat hi waer simon dye
gokelaer. mer dat hi den volke toe
nen soude die ghelikenisse sijns aen
sichts eñ dat hi petrus prijsen sou:

de van simons weghe. ende dat hij
weder roepen soude dat quaet dat
simon gheseyt hadde Ende al sey
de hi dz hi simon was. dz en meen
de hi nz nae der waerheyt. mer na
sinen schine Aldus ghinc fausti
nianus clemēs vader te antyochi
en waert. ende hij vergaderde dat
volck ende seyde Ick simon ic seg
ghe v ende ic lye dat ic valschelijck
ghesproken hebbe van peter. want
hi en is gheen verrader noch goke
laer. mer hi is ghesent tot die salic
heyt deser werelt waer bi gheuielt
dat ic voertmeer yet van hem seyde
soe verdrijft mi als een verrader en
de enen gokelaer. want ick doe nv
penitencie. om dat ick nv bekenne
dat ic qualijc gheseyt hebbe Daer
om vermane ick dat ghij ghelouet
dat ghi ende v stede niet en vergaet
Ende doe faustinianus al gheseyt
hadde dat hē petrus beuolen hadde
ende hij dat volck tot sinte peters
vrientscap beroert hadde soe quam
petrus tot hem ende hi dede een be
dinghe ende hij verdreef van hem si
mons aensichte Ende dat volc vā
antyochien ontfinc petrum goed
tierlic eñ met groter eren Ende set
teden hoghe op enen setel Doe dit
simon hoerde so ghinc hi derwaert
ende vergaderde dat volc ende sey
de Mi verwōdert dat ic v wel ghe
seit hebbe ende oec wel gheleert dat
ghi v wachten soudet vanden ver
rader petro. eñ dat ghi hē daer nae
ghehoert hebt ende hier en bouen
verheuen in enen hoghen setel Doe
worden si alle teghens hem gram.
ende seiden Du seydeste ōs eerghis
teren dattu rouwe haddeste dattu
van hem alsoe veel quaets gheseyt
hadste. mer nv siē wi wel dattu di
eñ ons bedrieghen wilste Ende si
liepē op hē eñ verdreuen met scan
den Al dit beschrijft clemens in si
ne boeken Hier nae doe sinte peter
te romen quā ende hij sach dat sijn
passie nakende was soe ordineerde
hi nae hem clemens tot enen paus
Ende doe petrus prince der aposte
len doot was. clemens die eē voer
sienich man was woude verwarē
dat namaels gheschien mochte dat
is dat bi desen exēpel elc soude wil
len nae hem ordineren dien hi wou
de ende ons heren heylighe kercke
besitten in erftachticheden Ende hi
ordineerde dat men voert meer die
paeusen kyesen soude vanden clerc
gye Eñ hi liet linus sijn stede besit
ten. eñ daer nae clete Sommighe
segghen dat linus eñ cletus gheen
paeusen en warē. mer si warē sinte
peters hulpers eñ daer om rekent
mense metten paeusen Eñ om die
voerseyde sake soe gaf clemens dz
paeuscap op. mer hi wort na desen
weder ghecorē eñ ghedwonghen te

wesen paeus En hi was so heylich
dat hem alle die luden mynden hey
den ioden ende kersten. Hij hadde
bescreuen die armen van allen lan
den ende die hi ghedoept hadde en li
et hi nz van armoeden bidden. En
doe hij domiciaens des keysers nich
te domicellam nonne ghemaect had
de ende theodoram sysinius des key
sers vrient ten gheloue bekeert had
de ende hise liet bliuen in haren wil
le mit suuerheden. soe ginc sysinius
van groten toerne al heymelijc nae
sijn wijf in die kerke om dat hi we
ten woude waer om dat si soe dye
kercke volghede Ende doe clemens
een bedinghe gedaen hadde ende dz
volc gheantwoert hadden Amē so
wort sysinius blint ende doef ende hi
seyde sinē knapen Neemt mi haeste
lic ende draecht mi wt. Ende sine
knapen leyden hem al die kercke ō
me. mer si en mochten die dore niet
vinden Ende doe theodora sach dat
si dus dwaelden. so ginc si eerst vā
hem. want si waende datse haer mā
kennen mochte Ende daer na vra
ghede si hem wat hem waer. Ende
die knapen seyden onsen heer wou
de sien en horen dat hem niet en was
gheoerloft ende daer om is hi blint
ende doef gheworden Ende doe gaf
si haer te bedinghe ende bat god dat
haer mā daer wt gaen mochte En
de nae die bedinghe seyde si tot dye
knapen Gaet nv ende leyt uwen he
er te huus wert. Ende doe si wech
waren. soe seyde theodora sinte cle
mens watter gheschiet was. Ende
doe ghinc clemens tot hem om theo
doro bede. ende hij vant hem dat hij
niet en sach mit open oghen. ende dz
hi al doef was Ende doe clemens
ouer hem badt. ende hi weder sach
en hoerde doe hi sinte clemens sach
staende neuen sijn wijf. soe wort hij
verwoet ende hij waende dat hij be
spot was mit gokelyen. ende seyde
Om dat hi mit minen wiue te doen
woude hebben so maecte hi mi blint
mit touerpen Ende hi beual sinen
knechten dz si sinte clemens bindē
souden ende slepen ende si bonden ca
lumnen ende stenē die daer laghen
ende si waenden clemens ende sine
clercken ghebonden hebben en dat
dochte sisinnis oec. en dat sleepten
si Doe seyde clemens tot sisinnis:
Om dattu stenen gode hietes soe ist
recht dattu steenen sleepste Mer hi
waende dat clemēs ghebonden had
de gheweest. ende seyde ic sal di doē
doden. Ende clemens ghinc wech
ende bat theodoren dz si niet op en
hilde van bedinghen voer dz onsen
heer horen man vanghede Doe theo
dora bede. soe openbaerde hoer sinte
peter die apostel ende seyde Om di
nen wille sal dinen man behouden
worden. op dz veruollet werde dat

paulus mijn broeder seyde Een on
ghelouich man sel worden behoudē
bi enen ghelouighen wiue Eñ doe
hi dit gheseyt had so voer hi wech
Ende te hant ontboet sisinnis sijn
wijf. eñ bat hoer dat si voer hem ba
de. ende dat si sinte clemens voer
hem liete comen Eñ doe hij gheco
men was soe leerde hi hē int ghelo
ue. eñ hi doeptē mz iij^c. eñ xiij. mā
nen van sinen ghesinne Bi desen si
sinne soe worden veel edele luyden
kersten eñ ghelouedē Doe gaf die
graue van sacreyen vele ludē gelt
ende werde een grote gerufte tegen
clemens Mamertijn die rechter
vander stat om dat hi niet verdra
ghen en mochte dat grote gherufte
vanden volcke soe dede hij sinte cle-
mens voer hem brenghen Eñ doe
hij hem berispede. ende hij hem tot
hem waert woude brenghen. so sey
de clemens Ick beghere dattu tot
reden eñ tot verstāt quaemst. wāt
al waert dat veel honden op ons
blaffedē. ende si ons beten. si en sel
len nymmermeer mogē ontnemē
dat wi verstandelike menschen sijn
ende si onuerstandelijcke honden.
want dat gherufte dat van onwe-
tenden luden ghewert is toent dat
si niet ghewarichs noch sekers en
hebben Doe screef mamertijn van
hem tot trayaen den keyser Ende
hi ontboet hem weder dat hij hem
dede offeren. of dat hi hem voerde
in elende ouer die zee in een woesti
ne die teghen die stede van trifone
leyt Doe seyde die rechter al wenē
de tot clemens. dijn god die du su
uerlic minste. hi moet di helpen En
de die rechter gaf hem een scip ende
all dat hem nootdruftich was. en
de hem volgheden nae vele clercken
ende leken inder elenden Ende doe
hi in dat eylant quam soe vant hij
daer meer dan twee dusent kerste
nen die daer gheleyt waren ō mar
morstenen te houwen Ende doe si
sinte clemens saghen soe worden si
wenende. eñ hi twestese ende seyde
Onsen heer en heuet mi hier nz ghe
sent tot v om mine verdiente mer
ō dz ic mede deelachtich soude wer
den uwer cronen Ende doe si hem
seyden dat si ses mijlen hoor water
halen moesten op hare scoudaers so
seyde hij hem. bidden wij onsen here
jhesum cristum. dat hi ons in deser
steden een fonteyne ontdoen moet
ende hij die steen slooch inder wil
dernissen van sinay. ende daer doe
oueruloedelijken water wt quam
dat hij ons van onder wil gheuē
water dat wij daer of verblijden
moghen Ende doe si nae hoor be
dinghe harwaert ende derwaert
saghen. soe sach sinte clemens een
lam staen trippelen metten rechter
voete. ende werp die aerde wt En

de hier mede vertoghedet hem dye
stat. eñ hi verstontet dattet onsen
heer jhūs was. want sinte clemēs
sacht allene Ende hi ghinck totter
stat ende seyde In die name des
vaders eñ des soens ende des heyli
ghen gheest soe slaet in dese stādt
Mer doe niemant in die stat en ge
nakede daer dat lam ghestaen hād
de. soe nam hi een cort spadekijn :
eñ sloech een cleyn slaechken onder
des lams voeten. eñ altehāt sprāc
daer een alten groten fonteyn wt.
ende wies in een riuier Ende doe
worden si alle blide Ende clemens
seyde. dat gerufte des volcs verbli
de goods stede Om dese nyemare
soe quamē hem ve le luden aen ende
hij doepter op enen dach meer dan
vijfhondert Ende si braken der af
goden tempel. ende binnen een jaer
soe stichten si binnen die prouincie
lxxv kercken Nae drye jaer daer
na dat trayaen die keyser regneer
de Int jaer ons heren hondert eñ
ses. doe hi dit hoerde soe seynde hij
derwaerts enen hartoech Eñ doe
die hartoge sach dz si al bereyt wa
ren te steruē so weec hi die menich
te. ende hi nam sinte clemens alle
ne eñ bant hem enen ancker andē
hals eñ werpē in die zee ende seyde
Nv ē sellen si hem niet oefenē voer
enen god Eñ al die menichte stont
opten oeuer vander zee ende corne
lius eñ phebus sijn discipel ende al
le die ander begonden te beden dat
onsen heer sijn maertelaers lichaē
wisen woude Ende te hant ghinc
die zee drye mylen wech. eñ si ghin
ghen daer droech doer ende vondē
daer een woninghe als een tempel
ghemaect van marmorstenen ende
daer vonden si in een arcke sinte cle
mens lichaem. eñ den ancker neuē
hem Eñ sijn iongheren wordē ghe
openbaert dat si hē van daen niet
voeren en souden. wāt alle jaer op
ten dach dat hi ghepassijt was se:
uen daghen lanck soe gaet die zee
dry mylen verre wech. ende gheeft
droghen wech tot sinen lichaem

Exempel

Op enen dach tot sijnre feesten
soe ghinck een wijf met horen cley
nē kinde derwert Ende doe die da
ghen der feesten voldaen warē doe
dat kijnt sliep so hoerde men haeste
lijck dattet water te hope quam lo
pen Ende dat wijf wort veruaert
ende vergat hoer kint. ende vlooch
metten anderen volcke Ende daer
nae ghedachte si haers kints. ende
riep alte iammerlic vā rouwē ende
si liep al roepende op dat oeuer her
wert eñ derwert. of si haers kijnts
lichaē yet vinden mochte Mer doe
sijs niet en vant. eñ si alle hope ver
loren hādde. soe keerde si te huus
wert. ende leefde dat jaer in wenen

ende in rouwen Nae dit jaer doē die zee ontdede soe liep si voer alle die andere. ende quam daer haeste lijc om te besien of si yet van horen kinde vindē mochte. mer doe si des niet en vant. ende si alle hope verloren hadde. doe gaf si hoer in bedinghe neuen sinte clemens graue. ende doe si op stōt. so sach si hoor kint legghen slapende daer sijt gheleyt hadde. mer si waende dattet doot geweest hadde. ende si ghinck naerre omme den lichaem te nemen Ende doe si sach dattet sliep. so wrecte sijt ende nam dat in horen handen daer sijt alle saghen Ende si vraechde hem. waert dat alle jaer gheweest hadde. mer dat kijnt seyde. dattet niet en wiste offet een jaer gheleden waer. mer het seyde dat hem dochte dattet mer enen nacht gheslapen ē hadde Hostiensis die bisscop seyt dat in des keysers michaels tiden was een pape die philosophus ghenoemt was dye van sine ioghet al soe gheheyten was om sinen grotē sinne Doe hij te trefone ghecomē was. ende hij gheuraghet hadde dye luden van daer van sinte clemens hystorie Soe seyden si dat si van daer niet of en wisten recht of si wt eē ander lant gheweest hadden. ende niet van daer geborē. wāt dat myrakel vander zee wech gaē langhe wijle vergaen was. om der gheenre sonden wille dye daer woēden Ende oeck om dat dye heyden dē tēpel verderft haddē op die tijt dat die zee wech ghinck Eñ sinte mens scrine met sine reliquiē ende mitten ancker in die zee gheworpē hadden Des hadde philosophus groet wonder eñ ghinck tot een stedeken dz georgia hiet Eñ hi ghinc mitten bisscop ende metten clercgie eñ mitten volcke om clemens lichaem te soeken in dat eylant. daermē waende dat hi was Ende daer groeuen si met bedinghe. ende met loue. ende met ons heren vertoninghe soe vonden si dat lichaem. ende den ancker daer hij mede inder zee gheworpē was. ende si voerden te trifone Daer nae quam dese philosophus met sinte clemens lichaem te roemen Ende hi wert daer eerlic gheleyt in die kercke diemen nv hyetet sinte clemens

F

TE roemen sinte crisogonus maertelaers dach die na menigerhande bande eñ kerkeren die hij om dat alre stantachtichste gheloue cristi ghedoghet hadde ouermitds dyoclesiaens des keysers ghebode onthoefdet wert. ende inder zee gheworpen ende veruolde sine maertelie

¶ Item te roemen sinte crescenti aen martelaers dach vā welken in sinte marcellus paus passie ghescreuen is

¶ Item sinte romanus priester eñ cōfessoer. wies lof der heylicheit die glorie der myraculen tughet

¶ Inder stadt corduba der heyligher ioncfrouwē dach flora eñ maria die na langer kerkeringe voer cristo mettē swaerde ōthoeft warē

¶ Te paruse d stadt in tuskangen sinte felicissimus dach Eñ ꝛc

Die legende van sinte crisogonus

Crisogonus dye was inden karcker gheleyt om tghebot van dyoclesiaen den keyser Ende sinte anastasia die voeden Ende doe anastasia gheleyt was in nauwer hoede van haren mā so sendese crisogono aldusdanigen brief Dē heylighen confessoer crisogone anastasia. ick hebbe enen onghelouighen man. wyes bedde ick op godes ontfermharticheyt met een loghenachtighe siecheyt scouwe ende des nachts ende daghes omhelse ic die voetstappē ons herē jhesu cristi om dat hi mijn goet daer hi vā gheeert wert met onwaerdicheden ende metten vulen afgoden ouer brēghet Ende hij heuet mi in soe nauwer hoede gheleyt als een gokelaer ende een vermaledide om dat hi hopet dz ic dit leuē verliesen sal wāt anders en is mi niet dan dat ic mi nen gheest gheue ende sterue Ende al ist dat ic mi in dese doot verblijde nochtan so is mijn herte in swaeren doghen dat mijn goet dat ick gode beloeft hebbe aldus qualijck werde verteert blijft met gode heylighe man ende ghedencke mijns Crisogonus seyde ende ātwoerde haer. besich dattu nz en wertste verstoert in dyen datmen di doet dye dus wel leefste. want du en wertste niet bedroghen. mer gheproeft want di sal haestelic weder comen die ghenoechlijke tijt. ende na des nacht dūckerheyt soe selste goods licht bloeyende anscouwen Eñ na dat coude ijs so sal ic di volgē die scone soete tijt. blijft in onsen heer ende bidt voer mi Eñ doe dese heylighe anastasia dus vernaut was ī hoeden. soe dat hi hoer nauwe gaf een vierendeel vā enē broede Doe si waende dat si steruen soude. doe sende si sinte crisogono aldusdanighen brief Cristus confessore crisogono anastasia Dat eynde mijns lichaems coemt ghedencket mijns dat hi mijn siele ontfanghen moet als si wtuaert. om wies wille dat ic dit ghedoghe dat di dit oude wijf segghen sal Ende hi screef hoer weder Altoes coēt donckerheit voer

dat licht Aldus soe keert oec dye salichheyt weder nae die cranckheyt ende dat leuē nae der doot mit enē eynde werde besloten die voerspoe: de ende die wederspoede deser we relt. eñ dat mishope verhere den dro uighen of die houaerdye den blīdē Een zee is daer die scepen van on sen lichaem in seylen ende onder eē regeren des lichaems soe ghebru ken onse sielen der scipluden am bochte Ende dan sommighen sielen scepen sijn gheuastighet mit alten starcken maecsel van houte En de al ist dat si vanden groten vloe den bestoten worden si warent all ouer Andere syn soe broes ghema kel mit houten nagheln dat si in stillen vloede bycant verdrencken Du die cristē deerne sijtste omme uanelt mit al dine herte den segha vanden cruce eñ bereyde dy seluen tot goods wercken Dyocletiaen doe hi int lant van aquileyen was soe dede hi alle die kerstē doden en de dede crisogonum voer hem bren ghen. ende seyde hem Ontfanghet die macht vā dine rechterscap tot ter eren van dinen ghesslachte ende offer den goden Crisogonus ant woerde Ick aenbede enen god in den hemel. ende ick verſmade dijn waerdicheden als slijc Ende men gaf sentencie op hem. ende men ley den tot een stede ende daer wort hij onthoeft Int jaer ons heren hc. en de acht ende tachtich Ende sinte zelus die paep begroef sijn hoeft met sinen lichaem

G

Te alexandrien sinte katha rijn d heyligher iōcfrouwē eñ martelaerster dach die gepassijt is onder den keyser maxencio

Opten seluen dach te alexādry en sinte peter bisscops dach Dese doe hi verdiert was mit allen doech dē eñ ind heyligher scriften met min re sijnre voeruaderē eē warachtich priester eñ offerhande goods werc onuersiens ghegrepē eñ bi ghebode maximijns des keysers onthoeft mitter bilen Met welken te samen noch veel ander wt egipten ghetor ment worden bisscoppen mit clerkē eñ leken vjc. ende tsestich

Te antyochyen sinte erasmus maertelaers dach Eñ noch veel ander heyligher maertelaren con: fessoren ende ioncfrouwen dach

Die legende van sinte katherina der heyligher maghet

Katherina die was costlis des conincs dochter Ende si was ghekeert in allen consten Eñ max enaus die keyser dede alle gader

beyde rijcke ende arme te alexādri
en vergaderen. dat si den afgodē of
feren souden. ende dat die kerstenen
die niet offeren ē wouden soudemē
castyen Ende sinte katherina doe
si achtien jaren out was. doe was
haer ghegeuen een scoen palaes dz
vol goets was ende rijcheden ende
ghesindes Ende doe si hoerde dat
gheloy van menigherhande beesten
eñ die blijscap der gheenre die son
ghen. soe sende si derwert enen bode
ende dede vraghen wat daer waer
Ende doe sijt vernomen hādde doe
nā si met hoer gheselscap van hoor
pelase. ende segende hoer ende voer
derwaert Ende si sach daer vele
kerstē leyden ter offerhande omme
die vrese des doots Ende si wert
alte seer ghepijnt van rouwe des
herten eñ si ghinc vromelijc totten
keyser wert ende seyde al dus Het
waer tamelic dat ick di gruete om
dine waerdicheyt eñ om dē wech
der redene. waert dattn bekenneste
den scepper des hemels. ende du dy
ne hert vanden afgoden keerdeste
Ende si stont voer die dore des tē:
pels. ende disputeerde zeer teghen
den keyser bi menigherhande con:
clusie vanden poeten vroetlic ende
gheestelijc Eñ daer nae quā si wed
totten ghemenen sprake ende seyde
Dit heb ic di gheseyt als een wijse
man Waer om dattu nv hebste ver
gadert dese menichte om te oefenē
dye sotheyt vanden afgoden Du
verwonders desen tempel die met
handen ghemaect is. du verwōdes
die duerbare ornamenten die we
sen sellen als ghemul vanden wint
laet di bat verwonderē vanden he
mele ende vander aerden der zee en
de al datter ynne is. laet di verwō
deren die ornamenten ofcierheden
der hemelen. als die sonne ende die
mane ende die sterren Laet di ver
wonderen hoeren dienste hoe si van
dē beghinne der werelt totten eyn
de dach ende nacht omme lopē ten
westen waert. eñ comen weder ten
oesten wert. eñ nemmermeer wor
den si moede Dit mercket ende sich
welc hoer machtigher is. ende als
du bi sijnre gratien bekenneste en:
de du hem gheen ghelijck vinden en
moghes. soe aenbede hem eñ loeften
want hi is god der goden. ende here
der heren Eñ doe si veel disputeert
hādden van des soens menschelich
eyt. soe wert die keyser bescaēt eñ
en mochter niet op antwoerdē Tē
lesten seyde hi tot hoer wijf laet ōs
voldoen dese offerhande. ende daer
nae sellen wi di antwoerden Ende
hi lietse leyden tot sinē palase ende
dedese naerstelic hoedē Eñ hij ver
wonderde hoere wijsheyt. ende hoor
scoenheyt. want si was alte scone
dattet ongheloeflic waer te segghen

Ende doe die keyser totten palase
quā. so seyde hi Katherina wi heb
ben ghehoert dine sprake. ende wij
hebben wonder van dine wijsheyt
Eñ om dat wi onledich waren in
den goden offerhande. soe en moch
ten wijt niet al verstaen Daer om
vraghen wi di van dinen gheslach
te Katherina antwoerde Het is
gescreuen du en selste di seluē niet
lasteren noch prijsen Dit doen die
sottē die idel glorie begeerdē Noch
tan so segghe ic di mijn gheslachte
niet van houaerdyen. mer van oet:
moedichedē Ic ben katherina des
conincs costis dochter Ende al ben
ick op gheuoedet in purpure. ende
gheboren ende in allen consten van
alle boeken gheleert. nochtan verō
waerde ick al dit. ende ben gheulo
ghen tot onsen heer jhesum cristum
want die goden die du oefens. si ē
moghen hem seluen noch den ande
ren helpen Och hoe onsalich sijn si
die dese gode verkiesen want al ro
petmense si en helpen niet in node.
noch in vernoy noch in anxte Die
conīc seyde hoer Ist alstu segste so
dwaelt alle die werlt. eñ du segste
alleen waer. mer nochtan soe is al
le woert versekert in hoere tweerre
of driere orconde. waerstu een en:
ghel of een hemelsche craft nochtan
en waer di nyemāt sculdich te ghe
louen. ende nv veel te min. wāt du
biste een broesch wijf Si seyde key
ser ē laet di niet verwinnē vā grā
scap Wāt dit seit een poete Regier
ste di so selstu een moninck wesen
ende dat lichaem die knecht Ende
die keyser seyde Mi dencket dattu
dit voert brencste mit quad scalc
heyt ō dattu ōs vertrecken wils bi
der philosophen exempelen Eñ doe
die keyser sach dat hi hoor niet en
conste gheantwoerden soe ontboet
hi heymeliken mit brieuē al die gra
marie ende die philosophie. eñ dede
se comen tot alexandryen tottē pa:
lase ende beloefde hem groet goet.
op dat si eē ioncfrouwe met dispu
tacien verwinnē mochtē Dus qua
mē wt alle landē vijftich meesters
die bouen alle luden geleert waren
in alle waerliker wijsheyt Eñ doe
si vragheden. waer ōme dat si daer
warē doen comen vā soe verre lan
den Doe seyde die keyser. wi hebbē
een ioncfrouwe dyer ghelijc niet ē
is in sinne noch in wijsheden die al
le die luden verwinnet eñ si seyt dz
onse goden duuelen sijn Eñ ist dat
ghise verwint soe seldi weder kee:
ren tot uwen lande mit groter eerē
Des hādde die een onwaerde ende
seyde al heymelic O hoe grotē raet
heeft den keyser die om eenre ionc
frouwen wijsheyt die wijse vander
werelt van soe verre ontboden heuz
om datse lichtelijc verwinnē sou:

de moghen een die minste van onse scolieren Die keyser seyde Ic hād se moghen met bedwanghe do en offerē. mer mi dochte beter dat si verwonnē worde met uwen argumēten Ende si seyden Men brenghet die ioncfrouwe voer ōs. dat si dā segghen mach dat si nye wise ludē en sach. als si verwonnen sal sijn van ons om hoere ouerdadicheyt Ende doe katherina vernomē hād de den strijt die hoer aen quam. soe beual si hoer seluen onsen heer Eñ siet ons herē enghel quam tot hoor eñ hiet hoer dat si vromelijc weder stonde. eñ seyde hoer dat si vanden meesters niet en soude worden verwonnen. mer dat sise bekerē soude eñ dat si soudē werdē ghepassijt : Eñ doe katherina dus ghebrocht was voer die meesters. soe seyde si totten keyser Hoe ůmoghste te setten tegen een maechdekijn vijftich meesters. ende du hebbes hem ghelouet te ghelden voer hem winninghe. eñ du dwinghes mi te vechten sonder loen. mer nochtan sel mijn loen wesen onsen here jhesus cristꝰ die hope ende crone is der gheenre die voer hem strijden Ende doe dye meesters seyden dattet onmoghelijc waer dat god menschе werden soude. ende oeck ghepassijt soude werden. soe toende hem sinte katherina dat dit oec heydenen voer seit hāddē. wāt plato seyt dat god al omtrent ront is ende ghenedert Sibilla seit oeck. salich is die god die int hout hanget van bouē Eñ doe die maget wiselic met die meesters disputeerde ende sise verwan met clare redene soe worden si verwondert. eñ si en vondē niet wat dat si daer op antwoerden souden ende si worden alle stom Doe wert die keyser teghen hem al verwoet ende berisptse waer om dat si hem soe lichtelijc lieten verwinnen vā eenre ioncfrouwen Doe seyde een vāden meesters aldus. heer keyser du selste wetē dat nye nyemāt teghens ōs en mochte staen. wi verwonnen hem. mer in dese ioncfrouwe spreket goods gheeste dye ons in soe groten wonder ghebrocht heuet dat wi teghen cristū niet en weten te segghen. want wij en dorren re niet teghen segghen Daer om heer keyser en segste ons niet eē beter reden vanden goden die wi tot nv toe geoefent hebben. siet so werdē wi alle tot cristū bekeert Doe dit die tiran hoorde. soe wert hi al verwoet eñ hietse verbarnē Ende katherina verstoutse totter martelien eñ leerde hē dat gheloue Ende doe si rouwe hāddē dz si sond doep sel steruē soudē soe antwoerde die maghet En ontsiet v niet wāt dat wtstorten van uwen bloede. sal v

ghracht worden voert dwepsel ende
crone Ende de si gheseghent waren
ende si inden vuer ghevorpen waren
so gaue si horen ghest onsen heer dz
hoot cleederen noch hoor haer niet
en verbarnde Ende doese dye kerstē
begrauen hadden. soe sprac die tirā
no maget an ende seyde O edele maget
ghetrade dine ioghet. ende du selfste
dye anderde vrouwe werden ghehe
ten in den palase nae die coninghinne. ende ick sel dijn keelde doen ma
ken. ende setten midden in dye stede
ende men sal dy aenbeden als een
godinne Katherina seyde hē Laet
dy te seggghen dat misdaet waer te
pensen Ic hebbe mi ghegheuen crist
to tot eēre bruut. hij is mijn glorie
ende mijn minne. ende mijn soeticheyt
want smetinghe noch tormente ē
sal mi moghen brenghen van sijnre
minne Doe wort hi al verwoet. ende
de dese ontclede. ende mit gheselen sla
en Ende doe de de hise i eē doecter kier
kier leggghen vij. dagen sonder eten
Ende dye keyser voer vā daer om
enighe saken in een ander lant Ende
die coninghinne ghinc met ten prī
te vande ridders porphirio te mid
dernacht totter maghet in den karc
ker Ende doe die coninghinne daer
i quā so sach si den karcker vol vā
vermatē groter claerheit ende si sach
dat die enghelen katherina wondē
dro echdē ende saluedē Ende katheri
na begonste hē die ewelike bliscap
te prediken ende si bekeerdese ten ghe
loue ende seyde hē dz si ghepassijt sou
de werdē Ende aldus bleue si te mid
dernacht toe spreklēde Doe porphi
rius al dit ghehoort hadde. soe viel
hi voer katherinen voeten Ende hi
ontfinck cristus gheloue mit iij^c.
ridders Om dat dye tyran beuo
len hadde datmen haer in vij. dagen
niet teten gheuen en soude. soe seyn
de hoor cristus met eenre witter du
ue daghelics hemelsche spijse Ende
hier nae openbaerde hoer onsen he
re mit eenre menichte van enghelen
ende maechden ende seyde Dochter be
kēne dijn scepper ō wes wille du
een pijnlijcke strijt anghegaē hebs
wes vrome want ic ben altoes mz
di Doe die keyser weder ghecomē
was. soe dede hijse weder voer hem
brenghen. ende doe hise claer sach die
hi waende dat verdruen soude heb
ben gheweest mit soe langhe vaste
nen. so waende hi datse yemant in
dye karcker geuoedt hadde. ende hi
wort grā ende dede die wachters py
nē Ende katherina seyde Ic ē heb
be gheen spijse van menschen ones
faen. mer cristus heeft mi gheneesen
bi sinē enghel Die keyser die seyde
Onehoude wel in dijn herte dat ick
di vermane. ende en antwoerde niet
onghelouelijcke reden. want wij en
willen di niet hebben als eē derne

mer du sels wesen als een machti
ghe coninghinne in minen rijcke
Dye maghet seyde hem Ick bidde
dattn oec verstaets eñ oerdelt ghe
warighe oerdel. weder dat ic meer
sculdich ben te kiesen dē ewighen
machtigē eñ gloriosen. eñ schonen
of een crancken ende onedel ende le
lijc Doe hādt die keyser ōwaerde
ende seyde Kyese van tween een. of
fere den goden. of du sals meniger
hande tormenten ghedoghen Si
seyde. peynse wat tormente dattu
wils ende en beyde niet. want ic be
gheer cristū te offeren mijn vleysch
eñ mijn bloet als hi hē voer mi of
ferde. want hi is mijn god eñ mijn
nyemare Doe riet hem een rechter
dat hi binnē drie dagen liet maken
vier raderen die al om ende omme
doerstekē soudē sijn met yserē prie
mē eñ met scarpmessen Ende dz hi
se daer mede ontween soude do on
snijden eñ scoren. om dat hē dye an
dere kerstenen met desen eyempele
ontsien souden Eñ si waren aldus
ghemaect dat die twee in eenre ma
nier keerdē. eñ die ander twee ī eē
r ander manier keerden. want die
ene keerde opwertende die andere
nederwert om dat si den lichaem al
soe ontween scoeren souden Doe
bat katherina onsen heer dat hi dit
werc breken woude om sine eer. eñ
om der gheenre bekeringe die daer
bi stonden omtrent Ende ons he
ren enghel sloech dat werck met so
groten gherufte ontween soe datter
vier dusent heydenen mede ghedo
det wordē Ende die coninghinne
die dit van bouē sach. ende die tot
noch toe gheswegen hādde. si ghinc
te hant eñ berispede die keyser vā
deser wreetheyt Ende die keyser
wort verwoet doe dye coninginne
niet offeren en woude. soe dede hij
hoer borstē of trecken. ende daer na
onthoefden Ende doemēse ter passi
en waert leyde. soe bat si katherina
dat si voer haer bade onsen here
Si antwoerde en ontsich dy niet
coninghinne vā gode vercorē wāt
di sel hudē ghegeuen worden voer
dat tijtlike rijc dz ewige rijc voer
enen sterfliken brudegom selste eē
ontsterfliken ontfaen Doe wort si
verstout eñ riet den stocker dat hij
niet en beyde te voldoen dat hē be
uolen was Eñ die knechtē leydē
se wt der stede eñ si trecten hoer die
borsten of met yserē tanghen eñ d
nae wort si onthoeft Eñ porphiri
us begroef hoer lichaem Ende des
anderē daghes doemē ondersochte
waer d coninghinnē lichaem was
eñ men daer vele luden om doden
woude. so quā porphirius int mid
del van hē eñ riep Ic bent die cris
tus deerne groef. eñ ick ben kerstē
Doe wert maxencius wt sinen sin

eñ gaf een groot gesucht ende riep
O mi onsalighe wat sal ick doon.
porphirio die mijnre sielen enighe
vrient ende solaes is van mijnre pi
nen. hij is oeck bedroghen Ende
doe hi dit sine ridders seyde so ant
woerdē si hē Eñ wi sijn oec kerstē
eñ sijn bereyt te steruen Doe wert
die keyser al verwoet. ende hi dede
se al mit porphirio onthoefden ende
dede hoer lichamen voer den honden
worpen Daer na riep hi katherina
ende seyde Al hebste met gokelye
die coninghinne doen dodē wilstu
noch weder keren soe selstu die eer
ste wesen in minen palase. wāt hu
den selstu moeten den afgoden offe
ren. of dijn hoeft verliesen Si seide
hem. doet dat di dijn herte gheeft
want du selste mi bereyt sien alle
dinc te lidē. eñ doe hiet hise ōthoef
den Ende doe si ter stādt gebrocht
was. soe hief si hoer oghen op ten he
mele ende seyde op hope eñ salicheit
der ghelouighen. o schone eñ glorie
der maechden. o jhesu goede coninc
ick bidde di dat soe wie ghehoeghe
nisse doet mijnre passien. of als hij
steruē sal. of in wat node dat hi mi
aenroepe dat hi dijn goedertieren
heyt ghewaer werden moet. eñ hem
moet gheschien dat hij bidt Ende
hoer antwoerde een stemme eñ sey
de Coemt mijn geminde. com mijn
bruut sich di is ontdaen die dore
des hemels eñ so wie dijn passie vie
ren ende ghedencken sellen. ick belo
ue hē dat si horē wille veruorderen
sellen inden hemel Ende doe si ont
hoeft was. soe liep wt haren lichaē
melck voer bloet Ende die enghe
len namen horē lichaem ende voer
dent van daer op ten berch van sy
nay dat wel xx. dachuaerden vā
daen was. ende daer begroeuen sise
eerlijc Eñ wt hoere beenren vloeyt
altoes olie die alle sieken ludē ghe
neset Si was ghepassijt ond maxe
ntio eñ maximiane Int jaer ōs
heren iij^c. eñ x. Hoe maxēcius ō
dese sondē eñ die andere die hi dede
ghecastyet was dat is bescreuen in
die historie vā des cruus vīdinge

Exempel

MEn leest dat een monic wt dat
bisdom van riemen voer tottē ber
ghe van sinay. eñ dat hi daer bleef
deuotelic vij. jaer ī sinte katherinē
dienste. eñ hi bat met groten naer
ste yet wat vā sinte katherina hey
lichdom Eñ haestelic quā hē ī dye
hant een lit van enē vingher Ende
hi ontfinc vriendelic goods ghift

Exempel

MEn leest oec datter een was die
seer deuote was aen sinte katheri
na. eñ hi aenriepse stadelijck ī sijn
hulpe Ende op een tijt liet hi af
ter dat ghedencken van hoer. ende
hoor deuotie ende en aenriepse niet

Ende op een tijt doe hi in bedinge was soe sach hi voer hem gaen een gwote menichte van maechden. ende daer was een onder die claerder was dan die sonne Ende doe si by hem quam. soe dede si hoer aensicht te. ende alsoe ghinc si voer hem. ende doe hij alte gwoten wonder hadde. van hoere claerheyt. ende hi vraghde wie dat si waer. soe antwoerde hem een Dit is katherina dye du welneer plegeste te kennē. mer nv schijnt dattuse niet en kennes. daer om so ghinc si voer di met ghedechtē aensichte omme dattuse niet en kēnes Men sal mercken dat sinte katherina wonderlijck is in vijf punten Eerst in wijsheden Ten anderē in vele te spreken Ten derden in volstaen Ten vierden in suuerheyden Ten vijften in vordele van hore waerdicheyt Eerst soe is si wonderlijcken in wijsheyden. want si hadde in hoor alle die philosophye ende wijsheyt. want die philosophie is wijsheyt. ende is ghedeylt in theorica practica ende logica Theorica is ghedeylt in dryen Jn verstādelicheyt in natuerlike ende mathematicam. wāt sinte katherina hadde verstandelijcke wijsheyt in te bekennen godlicheyt Ende dese bechtde si inder disputacien tegē die meesters dyen si probierde dat een ghewarich god was. ende dat alle die ander valsch waren Ten anderen soe hadde si natuerlike wijsheit in dyen dat si bekende alle die dinghen die beneden sijn. ende dese oerbaerde si tegen den keyser Ten derden soe hadde si mathematicam in dyen dat si alle aertsche dinghen versmade als boecius seyt Hi constē mercktmen die forme of materie Dese hadde sinte katherina doe si hoer herte toech van lichamelijcker minnē. wāt doe si dese hadde toede si den keyser dye hoor vraechde ende si antwoerde Jck ben katherina des comincs costis dochter Ende dese soe oerbaerde si sonderlinghe mitter coninghinne. die si stout made die werelt te versmaden. ende hoor selven. ende sise ontstac totten hemelschen rijcke met begheerten : Practica is oec ghedeylt in dryē dat is in ethicam in yconomicam publicam off politicam Die eerste leert die seden te regieren. ende dye doghde te winnen Ende dit behoert alle menschen toe Die ander leert die ghesinde te regyeren. ende dit behoert huuliheren toe Die derde leert hoemen steden ende volc. ende ghemeyne dinck wel regyeren sal. Ende dit behoert toe dye ghemeyne rechters Dese drie constē hadde sinte katherina wāt die eerste hadde si doe si hoor in alle goede seden voeghde Dye andere doe si hoor

ghesinde dat hoer gelaten was wel
regeerde Die derde doe si die key
ser wel leerde Loyca wert oeck in
drien gedeylt. dat is in bewisinghe
ende in prouinghe eñ in fallacien
Die eerste hoert die philosophē toe
Eñ die ander die meesters eñ dye
disputieres Die derde den hoenres
of bedrieghers Dese drie consten
hadde si oeck om dat van hoer ghe
screuē is dat si veel disputierde mz
ten keyser met menigherhande cō
clusie van menigherhande consten
Ten anderen was si te verwonde:
ren in sprake. want si hadde alte
scone sprake in prediken. ende alte
onderscheydich ī te ātwoerdē Alst
wel scheen daer si den keyser seyde
Du verwonders desen tempel dye
mit handen ghemaect is Si hadde
oeck soete sprake om an hoer te ta
len alsoet wel scheen ī die coninghī
ne ende porphirio doe sise mit hore
soete redene an cristus geloue toech
Si hadde die sprake seer craftich
om te verwinnen Dat scheen wel
in die meesters die si so machtelijc
verwan Ten derden was si te ver
wonderen in volstant inder pinen
diemen hoor aen dede. want si ver
smaedese. ende daer bi soe verant
n [illegible] en keyser aldus Peyn
se [illegible] mentē dattu moghes. en
de en b[illegible]de niet. want ick begheer
cristo te offeren mijn vleysch ende
mijn bloet. doet al dattu denckes:
wāt du selste mi bereyt sien te lidē
Ten anderen inden beloften diemen
haer beloefde dat si die anderde sou
de sijn in sinen palase nae die conin
ghinne. wāt si daer op antwoerde
Laet te segghen. dat sonde waer te
peynsen Ten derden soe was si ge
stade inden tormenten diemen hoor
dede. want si verwanse. alst wel
scheen doe si inden karcker gheleyt
was. ende oeck op die raderen
Ten vierden was si te verwonde:
ren in suuerheden. wāt si hilt hoer
suuerheyt in deser werelt. daer dye
suuerheyt in vresen plach te wesen
want vijf dinghen sijn daer. daer
die suuerheyt in vresen mede is dz
is onghebonden. ouerulodicheyt.
tijtlicheyt daer toe brenghende en
de lodderlike ioncheit ende ontbon
den vriheyt. ende scoēheyt dyer toe
treet Hier onder hilt katherina su
uerheyt Si hadde alte grote ouer
uloedicheyt van dinghen. want si
was after ghebleuen nae alten rijc
ken oudaers Si hadde oec tijtlic
heit. want si was vrouwe vā hoer
seluē. eñ wanderde daghelics ond
hoer knapen Ende si hadde oeck
die outheyt hoere ioncheyt eñ vry
heyt van hoer seluen. want si was
alleen ghebleuē in horen palase Si
hadde oeck scoenheyt want si was
houē gheloue schoen ende wonder

lic te sien Ten vijften was si te ver
wonderen inden vordele van hoere
waer dichte. want sommighe hey
ligben die sonderlinghe vordel hadden doe si storuen als vandinghe
des heren Als sinte johannes eua
geliist hadde. ende dat dye olie wt
hem vloeyede Als sinte nycolaus
dede Ende wt vloeyen van melck
voer bloet dat was in sinte paulus
Ende dat bereyden vaden graue dat
was in sinte clemens. ende dat hoot
bedinghe was ghehoort dat was in
sinte margriete Ende al dit had
de sinte katherina alsoe wel schijnt
in hoer legende Sommighe twyue
len of katherina ghepassijt was vã
maxencio of van maximiane. wãt
hoerre dzye hyelden doe dat keyser
rijc. dat was constantine dye nae
sinen vader keyser was. ende max
encius die maximiaens sone was
Ende hi was keyser ghekeren te ro
men vanden ridders vanden dinc
huse Ende maxencius was in oest
lant keyser ghemaect. mer nae die
cronijken. so was maxencius te ro
men mer maximianus in oestlant
ende woeste daer die kersten Hier
bi so schijnt als sommighe seggben
dat scriuers beschreuen hebben max
encium voer maximiane

H

Ē wemen sinte linus paeus
dach die nae sinte peter dye
eerste die wemsche kerke hielt vij.
jaer ende wert mitter martelien ge
crwent ende begrauē in vaticano

Te alexandrien der heyligher
maertelarē faustus priester dijns
ende ãmonius die mit sinte peter bis
scop in dier stede ouermids maxi
miaens ghebode ghepijnicht wordē

Te ansberch sinte amator bis.
scop Inden cloester wen dopera
der heyliger confessorē leonardus
ende faustus dach Ende noch veel

B

Nder stat van bononien der
heyligher martelaren agrico
la ende vitalis van welcke die leste
des eerstē knaep was ende nv mede
dzelachtich ende een ghesellē inden mar
teleen Doe vitalis ghenãgē wort
ende gedwongē cristū te versakē ende
hi so veel te meer beliede onsen heer
jhesum cristum soe oefenden si ī hē
alle manieren van tormenten en.
de ten laetsten so doden si sinte agri
colam ende hengben hem anden cruce

In walschlant ter stadt rijch
sinte maximijn den heyligben con
fessoer die van sinen kijntschen da
ghen met ghenãe alre doechden ver
siert was ende eerst vader inden
cloester dat ghekeyten is trinense

hiet ende daer der kercken bisscop
van rijch ende verscheen glorioes
in teyken ende in verwonderende
myraculen Eñ noch veel and̄ hey
ligē martelarē cōfessorē eñ ꝛc̄

Legēde vā sinte jacob maertelaer

Jacobus die martelaer dye
ghetoènaēt is ghedeylt Hij
was edel vā geslachte. mer hi was
edelre van gheloue wt persen ghebo
ren wter siādt elape Hij was ghe
boren van alten goeden kerstenen
ende hij hādde een kersten wijf En
de die coninc van persen hādden se
re lief Ende het gheschiede dat hij
vā groter minnē verleyt wort vā
den prince om die afgoden te oefe
nen Doe dit sijn moeder ende sijn
wijf hoerden doe screuen si tot hem
eñ seyden Om die ghehoersamheyt
eens sterflijcs mensche. soe hebstu
ghelaten die ghene diet leuen is En
de om dattu ghenoeghen wils enen
die te hant een vuyl aes werden sel
soe hebstu ghelatē den ewighen soe
ten weck Du heues die waerheyt
in loghen verwandelt Eñ om dat
tu ghedaen hebs eens sterflike mē
sches wille. soe hebstu ghelaten den
verdoemer der leuender ende der
doden Daer om selstu wetē dat wi
voert an vreemde vā di werden sel
len. ende wi en sellen nymmermeer
mit di woenen Ende doe jacobus
desen brief ghelesen hādde soe ween
de hi bitterlic eñ seyde Of mijn moe
der die mi droech eñ mijn wijf van
mi vreemde sijn gheworden hoe vele
meer is mi dan vreemde ghewordē
minen god Ende doe hi hem seluē
seer quellede om sine dwalinghe. so
quam een bode totten prince ende
seyde dat jacob kersten was Doe
dat dye prince hoorde soe riep hi ja
cob ende seyde. segghe mi bistu een
nazarene Jacobus seyde. iae ick
Die prince seyde. soe bistu dan een
gokelaer Ende jacobus seyde Des
en is niet dat ic een gokelaer byn:
Ende doe hij hem seer dreyghede.
so seyde jacobus dine dreyghinghe
en verstoren mi niet want also die
wint ouer een steen waeyet. alsoe
haestelic waeyet ouer mi dine grā
scap Die prince seyde. en doet nz ō:
wijslyc dattu gheen swaere doot en
sterues Jacobus seyde Mē mach
het segghen dattet een slaep is dan
die doot om datmen nae een luttel
verriset Die prince seyde. en laet
di niet die nazarene verleyden. die
segghen dat die doot een slaep is.
want die grote keysers ontsien hē
Jacobꝰ die seyde wi en ontsiē den
doot niet. want wi hopen van dye
doot ten leuen te comen Doe gaf
die prince die sententie bi sinē vriē
den rade. datmen van lede tot ledē

deylen soude om die and daer me-
de te veruaren Ende doe die som
mighe daer om seer weenden vā me
deliden soe seyde hij En weent niet
op mi. mer weenet op v seluē wāt
ick vare ten leuen waert. mer ghij
selt ewelijcken tormenten ghedogē
Doe sloeghen si hem den dume off
van sijnre rechterhant Ende sinte
jacobus die riep mit luder stemmē
ende seide O nazarene verlosser. ōt
fanc den telghe dijnre ontfermich
eyt. want die wijngaert man snij
det vanden wijnrancken. die suere
telghe dat hij dan te bet wassen sal
ende te meer ghecroent worden En
de dye stocker dye seyde hem. wil
stu weder keren mit consente noch
sal ick di sparen ende di ghenesen
Jacobus seyde hē. en heb ic nz ghe
sien anden stock vāden wijngaert
alsmē hē sijn scoeten of snijdet dat
hi al omme dan als die dagen ver
warmē in dyen tiden scoten weder
sciet Off men dan dye wijngaert
snijt. om dat hi bat tot sinen tiden
scieten sel. hoe veel meer dan sel dye
ghewarighe kerstē groeyen in cris-
to den ghewarighen wijnranck ghe
plant is Doe quam die stocker en
de sloech die andere vingher of En
de sinte jacobus seyde ontfanc die
twee telghen heer die dine rechter
hant plantede Ende hij sloech den
derden vingher of. ende hij seyde .

Om dat ic van drie becoringe ver
lost byn. so sal ick benedien den va
der ende den soen ende dē heylighen
gheest. ende here ick sal di dancken
metten drye kijnderen dye verlost
worden wten ouen des vuers ende
ick sal di inden maertelaren choer
dinē naem singhen criste Hi sloech
hem den vierden of Ende sinte jaco
bus seyde. beschermer der kijnder
van ysrahel die inden vierden ghe
slachte gheboetscapt waers ōtfanc
van dinen knecht dē danc vanden
vierden vingher Doe die vijfte of
gheslaghen was alsoe seyde hi mijn
blijscap die is veruolt Doe seyde
hem die stocker Spaer doch nv
dijnre sielen. dattu niet en verder-
ues. ende en wes niet droeuich all
hebstu een hant verloren. want du
heues veel goets ende rijcheden en-
de ere Jacob seyde. als die harden
haer scapen sceren. doen si dan dye
rechter side vanden vliese of. ende
laten si dye lufter side Ende of een
stomme beest wil al hoer vlies latē
hoe vele meer sal ick dan die redeli
ke mensche ben niet veronwaerdē
om gode te steruē Doe ghinge die
stockers om sijnre lufter hant ende
sloeghen den cleynen vingher off .
Ende jacob seyde. here du die groet
biste eñ cleyn om onsen wille wer-
den woudes. hier om gheue ick di
minē lichaē ende siel dye du sciept

eñ mit dimẽ bloede verloſtes Mey
ſloech hẽ die ſeuẽde vingher of. eñ
hi ſeyde. here ſeuenwerf ſeyde ic dy
lof inden daghe Ende mey ſlooch
hem den achſten vingher of. eñ hij
ſeyde. optẽ achſten dach was jhũs
beſneden. eñ opten achſten dach be
ſnijtmen die iodẽ nader ewe Eñ
here dijns knechts herte moet o:
uerlidẽ vã dese onbeſnedene eñ be
ſmette ouerſloue hebbende dat ick
comen mach tot dijn aenſicht here
Mey ſlooch den neghenden vinger
of. eñ hi ſeyde Ten noẽtijt gaf cri
ſtus inden cruce sinen gheeſt. ende
daer bi here ſoe danckte ick di inder
pinen van minẽ negenſten vinger
Mey ſloech den tienden of Eñ hij
ſeyde. thien ſijn der ghebodẽ Doe
ſeyden ſommighe van dien die daer
omtrent ſtonden. och die welneer
onſe lieue vrient waers. doet dat
wi v radẽ op dattu leuen moghes
want al ſijn dijn handen of ghesla
ghen. nochtans ſijn hier alte goe:
de meeſters die di wel ſellen mogẽ
gheneſen Ende jacob ſeyde hẽ Dat
en moet mi niet gheſchien dat ick mi
venſen ſoude. wãt nyemãt die ſijn
hant an die ploech ſlaet ende after
waert ſiet is waerdich des hemels
Doe worden die ſtockers gram eñ
ſloegen hẽ sinẽ gwtẽ tee of aenden
rechter voet. eñ jacob ſeyde Criſts
voet is doerboert. ende daer quam
bloet wt Eñ mey ſlooch hem die ã
der tee of. eñ hi ſeyde Dit is mi een
gwet dach voer al die dagẽ mijns
leuens. want ic ſel huden ten ſtarc
ken gode wert gaen Si ſloegẽ den
derden of eñ worpen voer hem Eñ
jacobus beſpotteſe. eñ ſeyde Derde
tee gane tot dinen gheſellen. eñ al
ſoe een tarwen coern veel vruchtẽ
voert brenct alſoe ſelſtu oec ten leſ
ten met dinen gheſellen ruſten Mẽ
ſloech die vierde of. ende ſeyde mijn
ſiel waer om biſtu ſerich eñ waer
ũ bedroefſtu mi. hopẽ i gode. want
ic ſel hem noch belien die heyligher
uer is mijns anſichts eñ mijn god
Mey ſloech den vijften of ende hij
ſeyde Nv ſelic tot onſen here begin
nen te seggben. want hij heuet mi
enẽ waerdighen gheſelle ghemaect
in ſinẽ knechten Doe ghinghen ſi
anden luſtren voet ende ſloeghen
die cleyne tee of. ende jacobus ſeide
Cleyne tee werde vromer. wãt clei
ne eñ gwet ſijn ghelijc in loen. wãt
een haer vanden hoefde en ſal niet
vergaen. eñ du veel mijn ſelfste wer
den gheſceyden van dine gheſellen
Mey ſlooch hem den anderen of. eñ
jacob ſeyde Breket dit oude huus
want men berept een ſcoenre huys
Mey ſloech hem den derden of ende
jacob ſeyde Dat aenbeelt wert har
der dan die ſlaghen Mẽ ſloech hem
den vierden of. eñ hij ſeyde God ũ

waerheyt maecte hi vrome. want in di betrouwet mine siele. ende ick sel hopen inden sceme van dine vlo ghelen hent die quaetheyt ouer ghe leden is Men slooch hem den vijf ten of. eñ hij seyde Here ic offere mi di twintichweruen Doe sloeghen si hem sinē rechter voet of eñ jacob seide Nv sel ic eē ghifte offeren dē hemelschen coninc om wies minne ick dit ghedoghe Ende si sloeghen hem sinē lufterē voet of ende jacob seyde Du biste die wonder doets ghehore mi here eñ behoude mi Si sloeghen hem sijn rechter hant off. ende hij seyde Here dijn ontferm harticheden moeten mi helpen Ende ter lufter hant seyde hi Du biste god die wonderlike dinghen doets Si sloegē dē rechterē arm of ende hij seyde mijn siele louet den here ick sal louen minen god in min en leuē ick sal singhen minen god alsoe lā ghe als ick leuen sal Si sloeghen sinen lufteren arm of ende hi seyde Die rouwe der doot hebben mi om me gaen. eñ ic sel in ons herē naē werden ghewroken ouer hem En de si quamē eñ si sloeghen hem sijn lufter been of totter dye Ende ja cob seyde eñ riep anxstelic. heer jhe sus cristꝰ helpe mi. wāt die versuch tinge des doots hebben mi ōmegaē Eñ hij seyde den stocker onse heer sel mi nv vleysch aen doen dat welc uwe wonden niet en sellen moghen smetten Die stockers waren moe de ō dz si vā des morghens totten middach ouer hē hādden gheweest: Eñ doe sloeghē si hē of sijn rechter been eñ trectēt wt totter dye Doe riep jacobus. here der herē hore mi die half doot ben. dye here bist der leuende ende der doden. here ick en hebbe gheen vingheren noch handē dat icse tot dy steken mach Ende mine beenen ende voeten sijn of ghe slaghen Ende ick en mach voer di niet knyelen. ende ic ben als een huus dat vallen moet om dat hoor balken ghecort sijn Here jhesu cris te verhore mi. ende leyde mijn siele wt desen karker Ende doe hi dit gheseyt hādde so quam een stocker eñ sloech hē sijn hoeft of Ende die kersten quamen heymelijcken ende namen sijn lichaem eñ groeuēt eer lic Hi was ghepassijt opten derdē dach voer sinte andries dach

C

IN corinthen sinte sostenis dach sinte pauwels apostels discipel wies die selue apostel ghe hoecht ď hi scrijft tot diē vā corītē ¶ Opten seluen dach in affriken papinas ende mansuetus bisscoppē die inder persecutien van wandaliē om bescerminge des kerstē geloues

mit yseren ghegloyden platē al hoer
lijf ouer verbrant haren gloriosen
strijt veruolden

¶ Item te roemē sinte rufus dye
mit al sinen huusghesin dyoclesiaē
pinighen dede ende cristus maer te-
laer maecte Ende noch veel ꝛc̄

D

Sinte andries apostels auōt
vigili Botuasten

E roemen ten weghe tot salaria
sinte saturnijn maertelaers dach
ende sisinnius dyaken onder max
imiaē den prince Dese doe si lange
inden karcker vermaghert waren
gheboetse die rechter der stat inden
recraem te hanghen eñ met zenen
te trecken eñ mit cluppels ende scor
pionen te slaen Scorpionen dat
sijn swepen mit loden akeren aent
eynde daermen die heylighen mede
gheselden Daer nae dede hijse met
vlammen an haer siden bernen eñ
vanden recraem doen eñ ōthoefdē
mette r bilen

¶ Opten seluē dach te tolouse sin
te saturnijn bisscops dach

¶ Opten seluē dach sinte rabbod ꝯ
bisscop eñ confessoer ¶ Eñ noch ꝛc̄

E

In achayen inder stādt pa-
tras sinte andries apostels dach
die oeck in sichyen predicte

¶ Te sanctonas sinte trophianꝰ
bisscop eñ confessoers dach

¶ Op ten seluen dach sinte justijn
der heyligher ioncfrouwen dach

¶ Die legende van sinte andries

Andreas eñ somige anderē iō
gheren warē driewerue van
ōsen here geropē. wāt eerst riep hise
tot sine kēnis als doe sinte ādries
op enē dach stont mz johānes bap
tista eñ mit een and iongere. eñ jo
hannes seyde Siet dz lam goods
siet die wech doet die sōdē d werlt
Eñ altehant quā andreas metten
anderen iongeren. eñ sach waer jhe
sus woēde. eñ si bleuē met hē dyen
dach Eñ andreas doe hi simon si
nen broeder vant soe brochte hi hē
tot jhesum Mer des anderē dages
so keerden si weder tot horē vissche
rie Eñ daer na so riep hise andwer
uen tot sijnre vrientscap als opten
dach doe die scaren quamē tot jhm̄
neuē dat water vā genazareth. dz
mē hiet die zee vā galileen. doe hij
ghinck in simons eñ andreas scip
eñ si vinghen eē grote menichte vā
visschen. ende doe si jacob ende jo-
hannem riepen die ī dat ander scip
waren dat si hem helpen souden.
doe volgheden si hem oeck. mer si

keerden hem weder tot horen goede
Mer daer nae soe riep hijse derde:
weruen tot sinen ionghers doe jhe
sus wanderde neuē die zee van ga
lileen. ende doe hijse riep vander vis
scherien ende seyde Coemt na mi
ck sal v maken visschers der men
schen. ende doe laeten si alle dinc en
de volgheden hem nae. ende si bleuē
altoos met hem ende si en keerden
niet weder tot horen goeden Mer
nochtans soe riep hij sinte andreā
ende sommighe andere sine aposte:
len te wesen Nae cristus ons he
ren opuaert doe dye apostelen ghe
dyelt worden over dye werelt Doe
so predicte sinte andreas te sichem
ende matheus te murgūdien. mer
die mannen van daer si versmadē
al matheus predicacien. ende staken
sijn oghen wt. ende leyden in enen
karcker ende si meenden hem te do
den in corten daghen Hier en bin
nen soe openbaerde die enghel go
des sinte andries ende hieten gaē te
murgundyen tot sinte matheus
Ende doe sinte andries antwoerde
dat hij des weghes niet en wiste so
hiet hi hem gaen ter zee. ende indē
eersten scepe gaen soude dat hi von
de Ende hi dede te hant dat hi hē hiet
ende met ten goeden winde. ende den
enghel sinen leytsman. so quam hi
haestelijc totter voerseyder stat en
de hi vant sinte matheus karcker
opē Ende doe hi hem sach soe weē
de hi zeer ende bedede Doe gaf on
sen heer matheus weder sijn twee
oghen die hem die sondaren bewese
hadden Ende matheus ghinc vā
der ende quam tot antyochien.
mer sinte andries bleef te margū:
dyen Ende dat volc wert vertoerēt
dat hem matheus ontgaen was.
ende si grepen sinte andries ende bon
den sijn handen ende sleepten doer
die straten Ende doe sijn bloet we
ren soe dat hij voer hem Ende met
sine bedinghe bekeerde hise tot cris
tum. ende hi ghinc van daer tot an
tyochien Dat hier voer beschreuen
is van matheus oghen datse hem
sinte andreas verbat Ic en wane
niet datmē schuldich is te ghelouen
want men waenen mochte dat also
groteē euāgelist als matheus was
niet en soude mogen verbidden dat
sinte andreas also lichtelic verbat

Exempel

Een edel ionghelinc volghde
sinte andries teghen des vaders en
de moeders wille Ende sijn vader
ende moeder ontstaken dat huus
daer hi in woende mz andreas Ende
doe die vlāme begonste te wassen.
ende op te risen so nā dat hint eē vat
ende werp dat water opt vier. ende te
hant werdet ghelesschet Ende sijn va
der ende sijn moeder seyden. on sen
soen is eē toeuenaer ghewordē. ende

si wouden met lederen op dat huus gaen. mer si worden soe blijnt dat si die lederen niet en saghen Doe riep een eñ seyde. waer om moydi v met sotter pinen. god vecht voer hem ende ghi en siets niet. laet dat huus staen dat goods toern op v nz en come Eñ vele luden die dit saghen gheloefdē in gode. mer des iongelincs vad eñ moeder storuen nae vijftich daghen. ende si waren in een graf gheleyt

Exempel

EEn wijf nam enen manslachtigen man. eñ om dat si niet ē mochte ghebarē kinderē soe seyde si hoor suster Ganck ende aenroept dyanen onser vrouwē of die afgodinne ouer mi Ende doe sise aenriep seyde die duuel. waer om aenroepste mi als ic di niet helpen en mach mer ganc tot andreas den apostel die sal dine suster helpen moghen. Doe si totten apostel quam. soe leyde si hem tot hoere suster dye in die vrese was Ende die apostel seyde hoer. bi gherechte so gedoechstu dit want du biste qualijck ghehijlict ende boeslic wordestu ghedraghen ende hebste den duuel raet gheuraghet. mer nochtan latet di rouwen ende gheloue in cristum ende werp wt dyen dracht Ende si ghelouede ende ghebaerde een dode dracht. ende hoor pyne die verghinck

Exempel

EEn out man die claes hiet quā totten apostel. ende seyde Here siet tseuentich jaer hebbe ic gheleeft in oncuuschedē. mer op sulcke tijt nā ic dat ewangeli ende bat gode dat hij mi voert aen daer of behoeden woude. mer om dat ic in die sonde veroudet was. ende mit mine quader begheerten ghetoghen soe keerde ic weder totten onreyne wercke als ic plach Op enē dach wert ick onsteken mit mine begheerten. ende hadde vergheten dat ewangeli dz ic op mi gheleyt hadde. eñ ic ghincten bordeel wert. ende te hant seyde mi dat lichte wijf Ganc wt man ganc wt. want du biste die enghel goods eñ en ghenake mi niet noch en come hier niet tot mi. wāt ic sie wonder op di Ende ick wert verwondert van des wijfs woerden. ende ick bedachte dat ict euangelie mit mi ghedraghen hadde Nv heyli ghe goods knecht bidde voer mine salicheyt Doe dit sinte andreas hoerde. soe begonste hi te weenē ende hi bede van tercie tijt ter noenē toe Ende doe hij op ghestaen was om te eten soe seyde hi Ic en sel nz eten voer ic weet of god des outs mans ontfermen sal Ende doe hi vijf daghen gheuast hadde so quam tot sinte andreas een stemme ende seyde Andreas du hebste verbedē

den oudē man. mer alsoe du di ge
maghert hebbeste met vasten. alsoe
moet hi hem oec moeyen met vastē
dat hi werde behoudē Ende hi de
de alsoe. ende vastede ses maenden
te water eñ te brode. ende daer nae
starf hij vol goeder wercken En
de tot sinte andreas quam een stē
me ende seyde Bi dine bedinge heb
be ic di weder ghecreghen nycolaū
dyen ick verloren hadde

Exempel

Men kersten ionghelinck die sey
de al heymelic sinte andries Mijn
moeder sach dat ic scone ben. ende
si leyde mi te voren van onreynich
edē mit hoer te doen Ende om dat
ick des niet doen en woude. soe is
si ghegaen totten rechter ende wil
mi op leggen die misdaet van dus
groten quaetheit. mer bidt voer mi
dat ick aldus onsculdich niet en
sterue. want als si mi wroeghet so
sel ic al swigen. ende hebben lieuer
te steruen dan mijn moeder aldus
grotelijck te ontvruchten Aldus
soe riepmen die ionghelinc ten oer
del. ende sinte andries die volgede
hem nae Die moeder wroechde ho
ren soen starckelic dat hise vercraf
ten woude Ende doemen den ion
gelinc vraechde menichweruē oft
waer. soe en antwoerde hij niet :
Doe seyde sinte andries die moed
Du biste wreet bouen allen wiuen
die bi dine onreynicheyt wils ver
deruen dinen enighen soen Doe
seyde si den rechter Here nae dyen
dat mijn soen dit doen woude. alsoe
heeft hij hem ghehouden aen desen
man Aldus soe wort die rechter
vertoernt. eñ beual datmē harē so
ne steken soude in enen sac die ghe
saluet ware mit harse. ende werpē
in een riuier Mer hij hyet datmen
sinte andries dede in enē karcker
hent dat hi hem bedochte met wat
pinen hi hem dodē soude Mer doe
sinte andreas bede doe veruaerde:
se alle eē grote donreslach. ende een
groet aertbeuinghe sloechse alle ter
neder Ende dat wijf wort gheslaghen
vandē blixem ende viel doot
Ende doe baden die ander den apos
tel sinte andreas dat si niet verder
uen en mosten. ende hi bat voer hē
ende hilt hem op Ende die rechter
eñ al sijn huusghesin gheloefdē doe

Exempel

Doe sinte andreas was ī die ste
de nycea. doe seyden hem die bur:
gers dat buten der stādt neuē die
weghe warē seuen duuelen die die
luden die daer voerghinghen dodē
Ende die apostel sinte andreas be
ual hem dat si quamen in die gheli
kenisse van honden voer den volc
ke ende hij gheboet dat si ghinghen
daer si gheen mēschen derē ē moch
ten. eñ te hant ontuorē si Eñ doe

die luden dat saghen doe ontfingē
si dat kersten gheloue Ende doe sin
te andries ghecomen was ter and
poerten vander stat soe droechmē
daer wt een doden ionghelinc Doe
vraghede die apostel wat hem ghe
sciet was. ende si seyden hem datter
seuen honden quamen. ende doden
op sijn bedde Eñ die apostel ween
de. eñ seyde Heer ic weet dattet die
duuelen waren die ic hier voer vā
der poerten verdreef Ende hi seyde
den vader. wat selstu mi gheuen of
ick dinen soen verwrecke Ende hi
seyde Ic en hebbe niet waerder dā
hem daer om sal ic di hem gheuen
Eñ die apostel dede een gebet. ende
die ionghelinc stont op eñ volghe
de den apostel sinte andries nae

Vertich mannē quamē met see
pen ten apostel om dat si dat ghelo
ue van hem leren souden Ende dye
duuel verstoerde die zee. eñ si ver
droncken alle. Ende doe hoer licha
men te lande quamen. soe brocht:
mēse voer die apostel eñ hi ůwrec
tese vander doot Ende si seyden al
dat hem ghesciet was Hier bi leest
men van hem in een ymmen vyer:
tich ionghelinghen die verdrōckē
warē in die vloet d zee. dye broch
te hi weder te leuen Doe sinte an
dreas in achayen was. soe vollede
hi dat al mit kerckē ende bekeerde
dat volc tot cristus gheloue Ende
egeas des rechters wijf dye leerde
hi cristus gheloue eñ doeptese inder
heyliger fonte Doe dat egeas hoer
de. soe quam hi in die stede patras
ende hi dwanc die kerstenen afgo
den aen te bidden Ende sinte an
dreas quam hem te ghemoete ende
seyde Dy ware noot vye biste rech
ter d mēschen dattu bekendes dine
rechter die inden hemel is. ende du
hem oefendes. ende hem te oefenen
dine ghedachtē al vanden valschen
afgoden keerdes Egeas seyde hem
Biste die ādreas die predikes die
ouerdadighe ewe die die prince vā
roemē hebben beuolen te niet te ma
ken Ende sinte andreas seyde hem
Die princen vā romen die en wetē
noch niet hoe dye goods soen ghe
comen is. eñ heeft gheleert dat dye
afgoden duuelen sijn. welcke afgo
dē lerē datmē gode vertoerne ende
wāneer hi vertoernt is hē kere vā
den menschen Ende wanneer hi of
ghekeert is dat hise niet en verhore
eñ als hijse niet en verhoert. dat si
des duuels gheuanghen bliuen. eñ
wanneer dat si gheuanghen sijn vā
den duuel alsoe langhe worden be
drogen tot dat si al bloet wten lich
aem varen. niet met hem draghen:
de. sonder alleen die sonden Ende
egeas seyde hem Om dat uwe jhūs
dese ydel dinghen predicte. so wort
hi ghecruust an die galghe des cru:

ces Andreas seyde hem Hi ōtfinc
sijns dāckes die galghe des cruces
niet om misdaet. mer om onse ver
lossinghe Eñ egeas die seyde hem
want hi van sinen iongheren ghe
leuert was. ende vandē jodē ghe
uanghen ende vanden ridders ghe
cruust. hoe moghestu dan segghen
dz hi die pine des cruces sijns dāc
kes gedogede Doe begonste hem
sinte andreas te bewisen met vijf
redenen. dz cristus onsen here sijns
willen ghepassijt was bi dyen dat
hi sijn passie voersach Ende dat hij
se sine iongeren voer seyde. ende by
dien dat hi op sinte peter verbolgē
was die hē daer of kerē woude eñ
hi seyde hē. gāc after mijn wedsa:
ke. eñ bi dien dat hi macht hād vā
beydē te ghedogē eñ te verrisen als
hi seyde Ic hebbe macht mine siele
te setten ende weder te nemen Eñ
bi dien dat hi voerwiste sine verra
der doe hi hem dat gheweecte broet
gaf. nochtan en scuwede hijs niet:
Ende bi dien dat hi die stādt coes
daer hij wiste dat die verrader co:
mē soude Ende hi seyde dat hi hier
al mede was Ende sinte andreas
seyde oeck dat die verborgentheit
des cruces groot is Ende egeas sei
de men macht niet hyeten misterie
of verborghentheyt. mer tormente
Egeas seyde. Ten si dattu doetste
dat ick segghe ic sal di dat misterie
doen proeuen Ende sinte andreas
seyde. waert dat ic die galghe des
cruces ontsaghe soe en soude ick ni
et prediken die glorie des cruces.
Mer ick wil dattu hoers die miste
rie of verborghentheyt des cruces.
oftu yet moghes bekennen eñ wor
den behouden. Doe begonste hij
hem die misterie des cruces te ont:
binden. eñ met vijf redenen te proe:
uen hoe tamelijcke ende hoe noot:
druftelijck dattet was. Die eerste
reden is om dat die eerste mensche
mitten hout den doot in brochte doe
hi dat ghebot brack. soe wast beta
melic dat die ander mensche den do
ot verdriuen soude biden hout ghe
doghende Die and is om dat adā
diet ghebot brac was vanden onbe
smitter eerden. soe wast betamelijc
dat die verlosser sou worde gheborē
van eenre onbesmitter maget Die
derde reden is. om dat adam sijn
handen ōtamelic wtstac ter spisen
die hem verboden was. soe wast be
tamelic dat die ander adam inden
cruce sine ōbesmette handen wtrec:
kede. Die vierde reden is. om dat
adam soetelike dye verboden spijse
ghesmaket hadde. alsoe was daer
toe behoerlic dz contrarie met con:
trarie worden verdreuen. ende dat
xpūs wort ghespiset mz galle Die
vijfte reden is. want ons cristus si
ne ontsterflicheyt soude gheuen soe

wast behoerlic dat hi onse sterflich
eyt aen name. want en waer god
niet sterflic gheworden die mēsche
en worde niet onsterflic Doe seyde
egeas Dese ydele vertelle dine lu
den. ende doet dat ick segghe. ende
offer den almachtighen goden An
dreas seyde hem. ic offere alle dage
den almachtighen god een besmet
lam. ende alst vanden volcke ghe
gheten is. soe blijftet gheheel ende
leuende Doe egeas vraghede hoe
dat wesen mochte. doe seyde hij dat
hi een discipel worde Ende egeas
seyde Ic sel di dit doen seggen met
tormenten. eñ hi wert verbolghen
eñ deden sluten ī een karcker Des
anderen daghes soe brocht te mē hē
ten oerdel ende leyden dat hi den af
goden offeren soude Egeas begō
ste hem efter te noden eñ seyde Ten
si dattu doetste dat ick di segghe ic
sel di hanghen ant cruus dattu pri
ses Eñ als hi hē mit vele tormen
ten dreygede so ātwoerde hi Peyn
se wat tormētē di meest dēct wāt
so ic vromer ben in tormentē. so ic
bequamer wesen sal minen coninc
Doe dede hi hem van xxj. mannen
slaen. ende als hij gheslaghen was
soe dede hi hem mit handen ende mit
voeten aen dat cruce bijnden. ō dat
hi alsoe te meer tormenten soude li
den Eñ doemen hem ten cruce wert
leyde. soe wort een gheloep vanden

volcke eñ si seyden Sijn onnosel
bloet wort ghedoemt sond sake. m̄
sinte andreas bat hē dz si sijn mar
telie niet en beletten Eñ doe andre
as dat cruce van verre sach so grue
te hijt eñ seyde God gruet di cruce
dat in cristus lichaem ghewyet bis
te. eñ vertiert mit sine leden als mz
duerbaer stenen Eer onsen here
op clam in dy. soe hādstu een aert
schen anxt. mer nv hebste eē hemel
sche minne ende wortste ontfaen
voer beloefte Hier ō come ic seker
ende blide tot di. ende also ontfanc
mi verblidende sinē iongher die an
di hinc. want ic hebbe altoes dijn
minnaer gheweest. ende ic hebbe be
gheert di omme te helsen O goede
cruce dye van ons heren leden ont
fancste scoenheyt eñ claerheyt. lan
ghe hebbe ic di begheert eñ naerste
lic ghemint eñ sonder oflaten ghe
socht. ende nv biste na mijns hertē
begheerten bereyt. ontfanc mi van
den menschen. ende ghif mi weder
minen meester dat hi mi bi di ont
fae die mi bi di verloste Eñ dit seg
ghende ontclede hi hem. eñ gaf sine
cleder den hancmannē. ende aldus
hinghen si hē ant cruce als hem be
uolen was. eñ twee daghen leuede
hi daer aen ende predicte twintich
dusent menschen die omtrent hem
stonden Doe dreyghede dat volck
egeam te doden ende seyden dat die

heylighe man goedertieren eñ saft
moedich dese pine nz en waer scul
dich te liden Daer om quã egeas
dat hi hem of doen woude Doe hẽ
sinte ãdreas sach doe seyde hi Ege
a waer õ coemstu tot ons. coemste
om penitencie soe selstuse vercrigẽ
mer wilstu my of doen. so weet dz
ick leuendich niet comen en sal vã
den cruce. want ick sie te hant mi:
nen coninck dye mi ontbeyt Ende
doe si hem wouden ontbijnden soe
en mochten si hem gheen sins ghe
naken. want hoor handen worden
te hant al stijf Ende doe sinte an
dreas sach dat hem dat volck off
doen woude soe dede hij ant cruce
dese bedinghe Als sinte augustijn
seit inden boeck van penitencie He
re en laet mi niet leuendich of gaen
mer het tis tijt dattu minẽ lichaem
der aerden beueels want ic hebben
alsoe langhe ghedraghen so langhe
ghewaket hebbe ick ghearbeyt wãt
my beuolen was dat ick nv soude
werden verlost vander gehoersam
heyt ende vãden swaeren laste wer
den ontladen Ick ghedencke hoe
swaer het is te draghen hoe houaer
dich dat lichaem is te temmen. eñ
cranc in te voeden in te bedwingẽ
hebbe ic saftelick ghearbeyt Here
du wetes hoe dicwijle dattet mi off
ghetoghen heeft vander suuerheyt
dijns scouwens Hoe dicke het mi
heeft ghepijnt te verwrecken van
den slape dijnre soeter rusten Hoe
dicke ende hoe groten rouwe dat
tet mi in brochte om dat ic alsoo lã
ghe als ic mochte goedertierlic de
sen vechtenden lichaem hebbe wed
staen ende verwonnen met dyne
hulpe ende onder ghebrocht. soe ey
sche ick van dy die gherechtich bist
ende goedertieren ghelden dattuut
mi niet langher en beueels. want ic
gheue dy weder dattu mi beuaels
beueeltet enen anderen. eñ my niet
dat icker niet langher mede ẽ wer
de belet. eñ hi houden thent hi ver:
risen sal ende geuen dan weder dat
hij oeck ontfae dat loen sijnre pinẽ
Beuele mijn lichaem der aerden
dat ick niet langher leuen en moet
ende het en belette mi niet langher
noch en houde in vrese ic en moghe
comen tot dy die een fonteyn biste
onghebrekender blijscap Doe hij
dit geseyt hãd soe quam een groet
claerheit vanden hemel omtrẽt hẽ
een halue vre also dat hẽ nyemant
sien en mochte Ende als dat licht
wech ghinc soe ghinc sijn geest oec
wech metten lichte Ende maximil
la egeas wijf nam sinte andreas
lichaem ende dedet eerliken ter aer
den Mer eer egeas tot sijn huus
quã so grepen die duuel inden we
ghe. eñ hi starf voer hem allen So
mighe segghen dat wt sinte andre:

as graf hemels broet ghelijc meel
vloeyet. ende oec olie van alten soe
ten weke Ende daer in wert die lu
den van dyen lande vertoent dye
vruchtbaerheyt vanden jare dat co
men sal. want als daer luttel olijs
wt vloeyet soe sal dat lant luttel
vruchts voert brenghen. mer vloy
tet sere so salt eendrachtich sijn vā
dat jaer Machscien dit was wel
neer waer. mer nv is sijn lichaē o:
uerghebrocht te constantinopolen

Exempel

EEn bisscop die een heydē leuen
leyde. hi hādde sinte andries bouen
die ander heylighen in waerdiche:
den. also in al dat hij dede soe screef
hi desen titel Tot goods eren ende
tot sinte andries Eñ die duuel be
nide dit eñ hi dede al sijn behēdich
eyt om desen man te bedrieghen eñ
hi versciep hem in die gelike vā al
ten sconen wiue Ende hi quam tot
des bisscops woninghe. ende seyde
dat si tegē dē bisscop biechten wou
de Die bisscop ontboet hoer dat si
tot sinē penitencier te biechtē sou
de gaen dien hi alle sijn macht ghe
gheuen hādde Si ontboet hē weder
dat si ghenen mensche sonder hē al
lene en soude ondecken die verbor
gentheyt hoere consciencien Eñ al
dus wort die bisscop verwonnen
eñ dedese tot hē comē. eñ si seide Ic
bidde di here. ontferme di mijns

want also ghi siet ick ben noch eē
ionghe iōcfrouwe eñ weeldelic op
gheuoet vā mine ioncheyt ende oec
ben ic van coninclike geslachte ge
soren. mer ick ben alleen hier tot v
ghecomē in pellegrims abijte. wāt
mijn vader is een machtich groot
coninc. eñ hi woude mi te echtscap
gheuen enē machtighen prince Eñ
ick antwoerde hem dat ic alle echt
scap versmaden woude. want ick
ewelic cristo mijn suuerheyt beloeft
hebbe Eñ daer om en soude ic nym
mermeer moghen consent gheuen
ter echtscap. mer om dat ick soe be
dwonghen was dat ic moste sinen
wille doen of swaer tormenten do
gen. so ben ic heymelic gheuloghen
eñ hebbe lieuer ellendich te sijn dan
minen brudegom sijn belofte te bre
ken. mer om dat ic ghehoert hebbe
die mare van uwer heylicheyt. soe
ben ic gheuloghen onder die vloghe
len uwer bescermenisse. ende hope
bi v te vindē eē rustelike stede daer
ick sal moghen ghebruken die hey
melicheyt van temolacie. ende scou
wen die anxte des leuens. ende vli
en die moeyenisse van deser werelt
Eñ die bisscop verwonderde hem
van hoer edeldeyt haers gheslach:
ten. ende van scoenheyt haers lich:
aems. ende vā dese grote scoenheyt
ende ynnicheyt haerre spraken
Ende hij antwoerde haer met soe:

ter ende goedertierende sprakey wes
ster dochter ende ey ontsich niet.
want hij om wes minne dattu dy
selue ende die dine aldus vromelijc
hebste gelatey hi sal di hier omme
ghenen in desey leuey vele graeey
ende nae dit leuey die ewighe glo
rie Ende ick die sijn knecht bey
presentere dy mi ende alle mijn goet
keyset waer du wilste eer wonin;
ghe. ende ick wil dattu hudey met
mi etes. ende si seyden Here ey bid
mi daer omme niet op dz daer ghe
suspitie ey worde. ende dat uwe le;
uey ghenen ghenufte noch ghenen af;
terclap daer offey ghedoghe Dye
bisscop seyde wi sellen met onser
vele sijn ende niet allene. daer bi ey
sal daer ghenen quaet ghepeyns off
moghen werden Ende doe si aldq
totter tafelen quamen. soe sat dye
bisscop. ende si die een teghen dye
ander ende die ander saten al om
trent Die bisscop mercte naerstelic
op haer. ende hi ey ophielt niet hoor
aenschichte te besien ende te verwon
deren hoere scoenheyt Ende doe hij
metten oghen op haer staerde. also
wert sijn herte ghewont ende om
dat hi niet op ey hielt hoor aeschie
te besien soe wonde dye duuel sijn
herte met enen swaren strael Ende
dye duuel die wert des gewaer en
de de hoor scoenheit meer ende meer
wassey Ende die bisscop was bi
dey wille dat hijse van onreynen
wercken bekoren soude alst pune
gaf Doe quam haestelic ter doren
een pellegrym ende seer cloppende
ende wepende soe badt hij dat men
im laten soude Ende doe si hem niet
in laten ey woude. ende hij alte on;
rustelijc was met cloppen ende met
wepen soe vraghde die bisscop der
ioncfrouwen of si woude dat men
hem in liete Ende si seyde hem Mē
seggha hem enighe swaere questien
of vraeghen ende ist dat hijse ont;
bijnt men laten dan in. ende ist dat
hijse niet ey mach beduden soe ver
drijften van des bisscops aensichte
als enen onwetende ende onwaer
dighen Hem alley dochtet goet dz
si seyde. ende si vraechden onderlin
ghe wie die vraghe voertsetten sou
de. ende om dattet nyemant genoech
toe ey was so seyde die biscop wāt
vrouwe nyemant van ons lude ē
is so ghenoech als ghi die vroeder
ende wijser sijt vā spraken dan wi alle
daer om sette ghi een vraghe voert
doe seyde si mē vraghet hē welc dz
tmeeste wonder is dat god ye dede
i eē cleyn dine Mē vraghede dye
pellegrym ende hi seyde Die menich
foudicheyt ende die voerbaerheyt o
anschichten. want onder alle die mē
schen die geweest hebben vā beghin
ne der werelt ende die totten eynde
vander werelt wesen sellen. soe

eñ soudemen twee niet vinden dye hoer aensicht al alleens soude sijn Ende in dat cleyne aensichte. so he uet god alle die sinne vanden lichaem geset Doe si alle hoerden sijn antwoerde al verwonderende. soe seyden si dat dit een wanighe ende alte goede ontbindinghe was vanden vraghe Doe seyde dat wijf men ghaue hē eē and swaere vraghe daer wij dat in moghen ghewaer werdē sijn wijsheyt Mē vraghe hem. waer dye aerde hoechste is in al hoer ste de Doemen die pellegrym dat vraghede so seyde hij Indē hoech sten hemel daer cristus lichaem is want cristus lichaem dat houē al le hemelen is. is van onsen vleysche ghemaect. eñ ons vleysch is vāder aerden Eñ om dat cristus lichaem houē alle hemelen is. dat daer sond twyuel dye aerde hogher is dan die hemel Die bode seyde dz die pel legrym ghantwoert hadde Eñ si presen al wonderlijke seer sijn ant woerde eñ hefdē sijn wijsheyt gw telic Doe seyde si weder. Men vra ghet hem die derde vraghe die alte swaer si eñ verborghē ende swaer te ontbinden ende doncker. dat wi also sijn wijsheyt proeuen moghen derdewerf. ende dat wi dan waer dich si datten die bisscop tot sijnre tafelen ontfaet Men vraghe hem hoe verre dattet is vanden hemele totter helle Doemen dat die pelle grim vraghede. soe seyde hij den bo de gane totte ghenen die di tot mi sende eñ vraghet hē naerstelic hier of. want hi weet dat het dan ick eñ daer ō sel hi di het antwoerden daer of. wāt die plaetse mat hi. doe hij vanden hemel inder helle vyel want ic en viel nye vanden hemel ende daer om soe en mat ic nye dye plaets. want dat en is gheen wijf mer die duuel die hem verscepen he uet in een wijf Doe dat die bode hoerde so ontsach hi hē seer ende hi seyde voer hē allen dat hi ghehoert hadde Eñ doe si des allen verwon derdē eñ ontsaghen so voer die du uel wech vā midden hē Eñ die bis scop quā tot hē seluē ende berispte hē seluē seer. eñ bat gode dat hi hē vergaue sijn misdaet Eñ hi seynde den bode dat hij den pellegrym in la tē soude. mer hi ē vāts nz Die bis scop vergaderde dat volc ende sey de wat hem gheschiet was. ende hij ghebiet datse alle vasten ende bid: dē soudē dat god yemāt vertoenē woude wye die pellegrim was die hē van die vrese verloste Eñ binē dier nacht soe wort die bisscop ū: toent dattet sinte andries was die in pellegrims abite quam om den bisscop te verlossen Ende die bis: scop wies meer in deuocien van sin te andries. eñ hāddē voert ī meer

re waerdicheyt ende ere

Exempel

Een proest van eenre stadt nā andries ackerē. eñ ō des biscops bede vā dier stat. so wort hi daer ō ghecastyet met groter siecheyt ende hi ontboet den bisscop dat hij voer hem bade. ende hij soude hem dyen acker weder gheuen Ende als dye bisscop badt ende hi ghenesen was soe nam hij den acker weder Doe soe bede die bisscop ende brack alle die lampen vander kercken eñ seyde Dit licht en salmen niet ontsteken voer dat onsen heer jhesus ghewroken heuet van sinen vyant ende dat die kercke wed gecrighe dat si verlorē heeft Doe wort die proest weder alte sieck. eñ hij ontboet den bisscop dat hi voer hem bade. ende hi soude hem sinen acker ende enen alfulcken daer toe gheuen Die bisscop antwoerde hē Jc bat te hant ende god ghehoerde mi Doe dede hem die proest draghen totten bisscop. ende dwanc hem dat hi in die kercke ghinck ende bade voer hem Ende doe die bisscop in die kercke ghinc so starf die proest. eñ die acker wert d kercken wed ghegeuen

Vanden aduent ons heren

Al die tijt des leuēs wort in vyeren ghedeylt. als in die tijt der dwalinghe. ende in die tijt der wederwepinghe. of der vernuwinghe. ende in die tijt der soeninghe ende der pellegrimagye Dye tijt der dwalinghe. dat van adam vander tijt dat hij van gode dwaelde met ter sonden. ende duerde tot moysen toe Ende dese tijt die hout die kercke vā septuagesima tot paesschē Glosa Septuagesima is alsmē laet alleluya voer vastelauont Wāt dan so leestmē dat beghinsel vanden bibel. daer in bescreuē is der eerster vader dwalinghe Die tijt der wederwepinghe of der vernuwinghe begonste van moysen. ende duerde tot dat cristus gheboren was Jn welcken tijde die mensche worden ten gheloue ghewepen biden prophete. ende vernuwet Ende dese tijt hout die kerke vanden aduent tot kersdaghe toe. want dan soe leestmen ysayam den propheet dye van deser vernuwinghe claerlijck spreket Dye tijt daer wij bi cristū in versoent worden Ende dese tijt hout die kercke van paesschen tot pinxteren. want dan leestmen apocalipsis dat is dz boeck der verholentheyt. dat volcomelic spreket vander versoeninghe Die tijt der pellegrimagyen. is die tijt des leuens daer wi sijn pellegrimen. ende altoes in striden Ende dese tijt hout die kercke van belo

ken pinxsteren totten aduent. wāt
dan leestmen der coninghen boeck.
daermen in leset van menigher han
de stridē. ende die machabeeuschen
daer onsen gheestelijcken strijt me
de wert beteykent mer die tijt dye
daer is vā kersdage tot septuagesi
ma eē deel beteykent hi ond dē tijt
der versoeninghe. ende dat is dye
van bliscappen als van kersdaghe
totter octaue van dertien daghe
Ende een deel beteykent hi dē tijt
der pelgrimagyen Dat is vāder
octaue van dertienendaghe totter
septuagesima Ende die vier ůwā
delinghe van desen tiden machmen
nemen nae die vier deelen vanden
jaer. soe datmen den wijnter rekene
of scicke totten eersten. ende den len
ten totten anderen. den somer den
derden. ende die herft den vierden
Ten anderen male soe machmense
rekenen teghen die vier tiden van
den daghe. soe datmen die nacht re
kent totten eersten. den morghen
stont totten anderen. den middach
totten derden. die vespertijt totten
vierden. wāt al wast dat die dwa:
linghe eer was dan die wederwe
pinghe. nochtans soe beghint dye
kercke al hoer officiē of ambochtē
bet in dien tiden der vernuwinghe
dan inden tide der dwalinghe. als
inden aduent bet dan in septuage:
sima Eñ dat is om twe saken Die
eerste is dat si niet schinē en sal vā
der dwalinghe te beghinnen. wāt
si hout dat dinck mer si en volghet
die ordināciē vādē tijt niet als die
euangelisten inder ewangelien dic
ke doen Ten anderen male. want
mit cristus toecoemst worden alle
dinghen vernuwet. ende daer om
me hiet die aduēt die tijt der ůnu
winghe Ende hier om in deser tijt
der vernuwinghe so beghinnet die
kercke tamelijcke al horen dienste
Ende om dat wi behouden willen
die ordinancie vander kercken ge
seyt. soe sellen wi eerst scriuen van
den feesten die comen binnen die ti
de der vernuwinghe. welke tijt die
kerke hout vandē aduent tot kers
auont Ten anderen mael vanden
feesten die vallen binnē der tijt die
som toebehoert den tide der versoe:
ninge ende somwijl den tijt der pel
grimagyen Ende die tijt hout die
kercke van kersdage tot septuage
sima Ten derden male vanden
feesten die vallen sellen binnen den
tide der dwalinghe Eñ dyen hout
dye kercke van septuagesima. tot
paesschen toe Ten vierden male vā
dyen tide vallen sellen binnen den
tide der versoeninghe Ende dyen
tijt hout die kercke van paesschen
totter octauen van pinxsteren Tē
vijften vā dyen die vallen sellē bin
nen den tide der pelgrimagie Welc

ken tijt die kercke hout van belo;
ken pinxteren totten aduent

Vier weken hout men ons he
ten aduent Glosa. aduent
bedudz toecoemst om te beteykenē
datter vyer aduenten sijn Als cris
tus toecoemste inden vleysche. inder
herten. ende inden doot. ende ten do
emsdaghe. Mer die laetste weke en
wort nauwe gheeyndet. want der
heyligher glorie dye inden laetsten
aduent sal worden ghegheuen si en
sal nymmermeer eynden. Hyer bi
ist dat dye eerste respons vanden
eersten sonnendaghe vanden aduē
te heuet vyer vaersen. gherekēt oec
mede Gloria patri & filio & spiritui
Om te beteykenē die vyer voersey
de toecoemsten. Mer al ist dz vyer
toecoemsten of aduenten sijn. noch
tan soe schijntet dat die kercke son
derlinghe houdet ghedenckenisse vā
den tween. dat is van cristus ons
heren toecoemste inden vleysche ende
totten oerdel. alst wel schijnt inden
diensten vanden tiden. Ende hyer
ō ist dat die vasten vanden aduent
som sijn in blijscappen. ende som in
droefheden. want ouermits die toe
coemste ons heren ihesu cristi inden
vleysche. soe hietent vasten der blij
scappen. mer oūmits den toecoemst
ten oerdel. soe hyetent vasten der
droefheyt. Ende om dit te beteyke
nen soe singhet die kercke sommi;
ghe sanghe der blijscappen ende dat
om die toecoemst der ontfermicheit
ende bliscap. mer sommighe sange
der blijscap laet si. ende dat ouer;
mits der toecoemst der wreder ghe
rechticheyt ende droefheyt Op die
toecoemst cristi inden vleysche. soe
machmen twee dinghen mercken
als die betamelicheyt des toecoēst
eñ dat oerbaer des toecoemst Ten
eesten maectmē die betamelicheyt
des toecoemst om des mēschen wil
le die eerst inder natueren ewe ver
wonnē was vanden ghebreke der
godliker bekennisse. want doe viel
hi in alte quade dwalinghe van af
goden aen te beden Ende daer om
wort hij ghedwonghen te roepen.
eñ te segghen Verlichte mijn ogen
dat ic nymmermeer inden dodē en
verslape Daer nae soe quam die
ewe ghebiedende Ende daer in soe
wert die mensche verwonnen van
onmachte Doe hij dat eerste riep
die volbrenghen wil en ghebreket
niet. mer die ghebieden sal. want
inder ewe wort dye mēsche allene
gheleert. mer niet vanden sonden
verlost noch met ghene gracie ghe
holpen tot gode Ende daer omme
wort hij ghedwonghen sine stem
me te verwandelen ende segghen
Die ghebiet en ghebreect niet. mer
die voldoen souden Hier om quā

die goods soen betamelic. als dye
mensche verwonnen was van on
wetenheyden. ende van onmach-
ticheden Want hadde hi eer gheco
men dan soude die mensche dye sa
licheyt gheacht hebben dat si bi sijn
re verdienten ware Ende dat hij
dan der medicinen ondanckelijck
soude hebben gheweest Ten anderē
male merctmen die betamelicheyt
des toecoemste om des tijts wille
want hij quam in die volheyt des
tijts Als paulus seyt Doe die vol
heyt des tijts quam. soe sende god
sinē soen Augustinus Vele seggē
waer ō dat cristus niet eer en quam
want noch en was niet ghecomen
die volheyt des tijts. alsoe die ghe
ne geseyt hadde die die tijt nakede
Wāt doe dye volheyt des tijts quā
doe quam die ghene die ons ver-
lossede vanden tiden Want als wi
vanden tiden verledicht sellen sijn
soe sellen wij comen totter ewelic-
heyt daer ghenen tijt en is Ten
derden male maectmen om die ghe
mene wonde ende euel Want doe
dat euel ghemene was. soe was be
tamelijc daer toe te doon een geme
ne medicine Alsoe sinte augustijn
seyt. want doe quam een grote me
dicijnre als al die werlt doer lach
quallende Ende daer bi soe tughet
die kercke in desen antiffen dye si
voer kersauont singet die menich

uoudicheyt haere qualen. eñ tegen
elcke eyschet si des medicijns boet
Want voer des goods soens toe-
coemste inden vleysche soe waren wi
onwetende ende blijnt ghebonden
metter ewelijcker pijnen des du-
uels knecht metter quader gewoē
ten der sonden ghespannen ouerdec
ket met deemsterheden ellendighe
wt den lantscappe. ende wt verdre
uen Hier omme so hadden wij ge
breck van enen leere. verlosser. ōt
binder. wtleyder. verlichter. eñ vā
enen behouder Want waer om dz
wi onwetende waren. daer bi had
den wij noot van hem worden ghe
leert Eñ daer om roepen wi inder
eerster antiffen O wijsheyt die wt
des alren hoechsten mont biste ghe
gaen. coemt eñ leert ons den wech
der wijsheyt Mer ons soude lut
tel vorderē waert dz wi wordē ge
leert ende niet verlosset Ende daer
bi eyschen wi van hem te werden
verlost. als wi in die andē antiffen
roepen O odonay. ende leytsman
des huses vā ysrahel. coem ons te
verlossen in dinē wijde ghereycten
armen Mer wat soudet ons vor
deren. off wij waren gheleert ende
verlost. of wi noch ghebondē wor
den ghehoudē nader verlossinghe
Ende daer bi eyschen wi te werden
verlost. als wi in die derde antiffen
roepen O wortele van yesse. coem

ons te ontlossen. ende en wilt niet
meerren. mer wat soudet ons batē
den gheuanghen. of wi waren ver-
lost ende ontlost mer si noch niet en
waren van allen bandē ontbonden
soe dat si in hore macht waren ende
vrijlijck mochte gaen waer dat si
wouden. daer om soudet ons luttel
baten hadde hi ons verlosset. ende
ontlost. waert dat hij ons noch ge
bonden hilde Ende daer bi soe ey
schen wi wt werden gheleyt vandē
banden alder sonden Als wij in
den vierden antiffen roepen O da
uids sloetel coemt leyt ons wt der
gheuanghenisse wtē huse der kerc
kers. dye sit in donckerheden. ende
inden scheme des doots Mer dye
langhe tijt inden karcker hebben
gheweest. si hebben die oghen ver
donckert. ende si en connen niet
claerlijcken ghesien Daer by nae
dat wij verlost sijn vanden karker
soe ghebreect ons dat wij verlicht
worden dat wij sien moghen waer
dat wi sellen moghen gaen Ende
hier om soe roepen wi in die vijffste
anteffenen O oprisende claerheyt
des ewichs lichtes. coemt ende ver
claere ons die sittende sijn in donc
kerheden. eñ in dye scheme der doot
Mer off wij gheleert waren ende
vanden vyanden altemael verlost
ende oeck verlicht. wat soudet ōs
helpen moghen. ten waer dat wij
souden werden behouden ende ver
lost Ende hier omme soe eyschen
wi in die ander twee antiffenē die
daer nae volghen worden behoudē
als wij segghen O der luden co-
ninc com. ende behoude den mēsche
die du vanden slijme makeste En
de efter O emanuel. com om ons
te behoudene. here onse god In die
eerste van desen tween soe eyschen
wi der heydenen salicheyt O der
luden coninck In dye ander der
joden salicheyt dyen god die ewe
gaf als wij seggen O emanuel ōs
leytsman ende onse ewe gheuer
Die oerbaer des toecoemst cristi is
vā vele heyligen in menigher wijs
bescreuen. want jhesus cristus seyt
seluer Als sinte lucas bescrijft. dz
hi om seuen saken ghesendet was
Dat is ter armer troest ter bedroe
ueder ghenesinghe. ter gheuangher
verlossinghe. ter ongheleerder ver-
lichtinghe. ter sonden verlatenisse
ende tot al des menschelic gheslach
te verlossinghe. ende ten loue van
verdiente Mer sinte augustinus
setter drie oerbaerlichedē vā cristq
toecoemst eñ seyt In deser quader
werelt wat isser dan worden ghebo
ren pijne ende steruen Dit seyt
die marcerie ons lantscaps Ende
tot deser marcerien soe quam dye
merceman neder Ende want elc
merceman gheeft ende neemt Hij

ghrest dat hi hreft ende hi nemet dz
hij niet en hreft Soe quam cristg
ende ontfinckt mercerie Hij ont
finckt dat hier ouerulopt dat is te
worden gheboren pinen ende sterue
mer hi gaff weder te worden verbo
ren. verrisen ende ewelijc regneren
Efter soe quam tot ons die hemel
sche mer eeman omme te ontfaen
laster. ende te ghreuen eer. ontfaen
den doot. ende te ghreuen dat leuen
te sceepē scande. ende te ghreuen glo
rie Gregonius set vier orbaerlich
eden van cristus toecomst en seyt
Alle die houerdige die vā adams
ghesslachte ghboren waren. si wa
ren naerstich al die voerspoede de
ser werelt te soeken. die weder spoe
dighe te scuwen. laster te vlien. dye
glorie te volghen Onder hē luden
quam onsen here inder menschelic
heyt begherende wederspoedicheyt
die voerspoedige dingē vonwaer
den de. dye laster begripende. vlyen
de die glorie Efter cristus dyemen
ontbeyde quam. ende comende soe
leerde hi nuwe dinghen ende leven
de dede hij wonder. en wonder doē
de soe verdrooch hij oft leet quame
Sinte bernaert setter dry ander re
denen ende seyt Vi pinen onsalich
lic in dryen eueleu wāt wi sijn lich
te te verleyden. ende cranc te were
den. en broesch te wederstaen. wil
len wi onderscheyden tusschen got
ende quaet. wi werden bedrogben
pinen wi wel te doē. wi ghebreken
of pinē wi ons quaet wed te staen
wi worden verwonnē Hier om so
was noodruftich die tweedē stōs
te houders Op dat hi ouermits dē
ghelouē in ons wonē soude en ver
claren onse donckerheyt En dat hi
mit ons blijuende helpen soude onse
cranckheyt en dat hi voer ons staen
de bedecken en beschermē soude onse
broesheyt Op die ander toecomst
dat is een doemsdaghe. soe machmē
twee dinghen sien. als die dinghen
dye voer den doemsdaghe ghescien
selken. ende die metten doemsdaghe
comen selken Dzye dinghen selken
voer den doemsdaghe comen. als y
selijste teyknen. ende anteerst be
drieghemisse. ende anxstelicheyt vā
vuere Vant dye yselijcste teyknē
die voer den doemsdaghe comen sel
len. die beschriuet sinte lucas int eua
gelie Het selken sijn teyknen inder
sonne ende inder mane. ende inder
sterren. ende inder aerde perse van
luden om die confusie des luds vā
der zee ende der vloeden Dye dzye
eerst teyknen dye beschrijft johan
nes inden boeke der verbolentheyt.
Die sonne wert swart als een ha
ren sac. ende die maē die wert als
bloet. ende die sterren vielen opter
aerden Die sonne wert verdonc
kert. anter om becomingbe hoors

lichtes. om dat si sel schinen droe-
uende. als die mensche sterft dyen
si diēde. of om dat meerre licht vā
cristus claerheyt te wijckē Of als
sinte augustinus seit Die godlike
wrake sal sijn soe wreet. dat die son
ne sijn wrake niet en sel dorren aen
sien Of nader gheesteliker verstan
denisse want die sonne der gherech
ticheyt dat is cristus sal dan donc
ker sijn. wāt nyemāt en sellen dor
ren belien Men hietet hier den lich
telijken hemel. ende die sterren hiet
men asub. die ghelikenisse hebben
van sterren. eñ nader luden wanen
so seyt men dat die sterren vanden
hemel vallen als asub neder comet
Glosa. Asub dat is als die sterren
schinen neder scietende ghelijc vue
righe vlammen Ende omtrent den
doemsdaghe. soe sellen dye sterren
seer neder schyeten. want dye me
nichte vanden vuyer sal seer ouer
vloedich sijn Ende dit sal god al
doen om des sondaers vrese Of
daer om seytmē dat die sterrē val
len. want vele sterren die schinen
dat si vallen sellen vander heyliger
kercken of dat si hoer licht sellen ō
trecken dat mense niet sien en sal
Vanden vierden dat persen inder
aerden sal sijn Soe bescriuet sinte
matheus Het sal sijn tribulatie dz
nye alsulke en was van beghinne
der werelt Dat vijfte teyken dat
is die confusie der zee. dat waenen
sommighe dat sal sijn dat dye zee
met grote crafte veruaren sal van
hoere eerster groetheyt als in apo
calipsi staet Die zee en was nym
mer Of na sommighen soe salt sijn
haer eygen gheluut. want met gro
ten gherufte soe sal hoer die zee hef
fen bouen alle berghen viertich cu
biten hoech Ende daer nae so sal si
weder neder dalen Of als gregorius
seyt. soe sal een nuwe ende een on
ghehoerde verstorminghe werden d
zee ende der vloeden Jheronimus
vant inder joden scriften vijftiē tey
kenen dye voer den doemsdaghe co
men sellen. mer off si dye een nae
den anderen comen sellen. ofte by
terminen dat en onderscheydet hij
niet Opten eersten dach so sal hoer
dye zee op rechten viertich cubiten
bouen alle berghen ende bliuen in
hoer stādt staende als een muer
Des anderen daghes sal si soe seer
neder dalen dat mēse nauwe en sal
moghen sien Ten derden daghe
soe sellen die beesten vander zee co
men bouen die zee ende roepen ende
bryesschen totten hemel ende hoor
stemme die sal god alleen verstaen
Ten vierden daghe sal die zee ende
dat water barnen Ten vijften da
ghe sellen die boemen ende die cru
den gheuen bloedighe dou Ende
in desen vijften daghe als sommi-

ghe andere seggen soe sellen alle die
voghelen des hemels vergaderen in
den velde elcke gheslachte in sijnre
ordinanciē ende si en sellen niet etē
noch drincken. mer si sellen ontsiē
die toecoemste des doemers Indē
sesten daghe soe sellen die ghetim
merten vallen In desen sesten da
ghe alsmen seyt soe salmē vā daer
die sonne ondgaet sellen verrisen
vuerighe vloden ende lopen te hoepe
teghen dat ansichte vanden firma
ment tot daer die sonne op gaet
Ten seuenden daghe sellen die ste
nen die een teghen die ander stoten
ende sellen scoren in vier deelen. en
de alsmen seyt soe sal dat een stuck
dat ander stoten mer die menschen
en sellen dat gheluut niet verstaen
sonder god alleen Ten achtensten
daghe soe sal een ghemeen aertbeuī
ghe worden die soe groet sel sijn als
men seyt dat gheen mensche noch
beesten en sellen moghen staen. mer
si sellen alle ter aerden gheworpen
worden Ten neghende daghe sal
die aerde al effen eñ slecht worden
ende alle berghe ende houelen sellen
te puluer werden ghebroken Ten
tienden daghe soe sellen dye mēschē
wt dye holen comen ende si sellen
gaen als verwoet. ende si en sel:
len dye een den anderen niet mo
ghen spreken Ten elften daghe so
sellen der doder ghebeenten verri:
sen. eñ staen op die grauē. want al
le die grauē vander sonnē opganc
tot dat si onder gaet sellen worden
ontdaen datter die dodē wt sellen
moghen comen Ten twalefsten da
ghe sellen die sterren barnen want
alle sterren staende eñ gaende. sellē
wt hem stroeyen vuerighe sterten
eñ sellen dan daer scieten Men seit
oeck dat in desen twalefsten daghe
alle beesten sellen comen ten velde
bryesschende ende niet eten noch ē
drincken Ten dertiensten daghe.
sellen die leuende steruen. op dat si
verrisen sellen met ten doden Ten
viertiensten daghe soe sel hemel en:
de aerde barnen Ten vijftiensten
daghe sal werdē enē nuwen hemel
eñ een nuwe aerde Dat ander tey
ken dat voer den doemsdaghe comē
sal dat sal antekerst bedryeghe:
nis sijn. wāt hij sal hem allen luden
pinen te bedryeghen. in vier manie
ren Ten eersten mit behendighen
rāde. ende met valsche bedudinge
der scriften. want hij sal hem pinen
te raden ende metter scrifturen wil
len proeuen dat hij is messias die ī
die wet beloeft was wāt hi sal cris
tum niet bederuen. mer sine wet set
ten Daniel seyt Hi sal gheuē ver
onwaerdicheyt eñ bedroefheyt in
den tempel. dats antekerst sal sittē
inden tēpel goods als god. om dz
hi goods wet of doen sal Ten ande

deren mael sal hise bedrieghen met
myraculen Paulꝰ seit Antekerst
toecoēst sel sijn mit des duuels wer
ke in alle loghenachtighen teykenē
woerden ende wonderen ¶ Apoca
lipsis Hi dede teykenē so dat hi oec
vuer dede neder comen vanden he
mel in die aerde Die glose Ghelijc
dz die apostelen die heylighe gheest
was ghegheuē in die gelikenisse vā
vuer alsoe sal hi gheuē den quaden
gheest in een ghelike vā vuer ¶ Ten
derden mael soe sal hise bedrieghen
met ghiften Daniel Antekerst sel
hem in veel macht gheuen. ende hij
sal dat lant te dancke deylen ¶ Die
glose seit Antekerst sal hē vele ge
uen den ghenen die hij bedroeghen
heeft. eñ hi sel tlant sinē here deelen
wāt die hi mit sijnre vresen niet en
sal moghen onderbrenghen die sal
hi onder doen mit ghierichedē Ten
vierden sal hise onderdoen met tor
menten Daniel Bouen al dat men
ghelouen mach sal hijt al woestē
Sinte gregoriꝰ seyt Vā antekerst
hi dodet den starcken. als die ghe
ne die met herten te gader gheuoe:
ghet sijn lichamelijcken verwīnet
Dat derde dat voer den oerdel co
men sel dat sel sijn die grote anxste
licheyt van vuere dat sal comē vo
re des rechters aensichte. want on
se heer sal dat vuer wt seynden
Ten eersten om die werelt te ver:
nuwen. want het sal suueren. ende
vernuwen alle die elementen wāt
also men leset in scolastica historia
soe sal dat vuer vijftien cubiten of
ellen bouen allen berghen wesen
want der menschen werken moch
ten soe hoghe comen ¶ Ten anderē
sel hijt senden om der menschen su:
ueringhe. want den ghenen die dan
leuen. selt sijn hoor vegheuier Ten
derden omme meerre pijne der gheē
re dye verdoemt sellen wesen Ten
vierden omme der heyligen meerre
verluchtinghe. want als basilius
seyt. als dye werelt ghesuuert sal
sijn. soe sal god dan scheyden dye het
te vander claerheyt Ende al dye
hetten sal hi seynden ter verdoemd
lantscap omme dat si te meer sellen
werdē ghepinicht Eñ al die claer
heyt sel hi senden ter gherechter lāt
scap om dat si te meer sellen verbli
den Veel dingen sellen sijn die met
ten oerdel comen sellen Dat eerste
is des rechters berispen. want dye
rechter sel neder comen in dat dal
van josaphat Eñ hij sal settē dye
goede tot sijnre rechterhant. ende
die quade tot sijnre lufterhant En
de het is wel te ghelouen dat hij co
men sel in een hoghe stādt daer hem
alle luden sellen moghen sien Ende
men en sel niet wanen dat alle lu
dē sellen werdē beuaen in also cley
nen dale. wāt jheronimus seyt dat

tet kintsscheyt waer te gelouē mer
si sellen daer sijn. ende inden steden
die daer omtrent legghen. want in
cleyne landen so moghen ontallike
dusent volcs wesen. sonderlinghe
als si nauwe staen Ende ist dattet
noot is also sellen die goeden sijn
inder lucht metter heylicheit haers
lichaēs ende die quadē sellen daer
oec in sijn moghen mitter godliker
craft Eñ dā sel die rechter mitten
quadē perlamētē eñ selse ūsprekē
vādē werkē d ōtfermhertichcit dz
sise nz en hebben gedaē Eñ dā sel
len si op hē wenē Als guldemont
seyt Die iodē sellē hē bewenē als
si hē leuēde sien sellen eñ leuē makē
de diē si achtē als enē dodē mēsche
eñ si en sellen hoer misdaet niet ghe
lochenen moghen. te gader gheuoe
ghet mittē ghewondē lichaē Dye
heydenē sellen hē bewenen dye be
drogē worden mitten philosophen
prouene eñ hielden voer beestelike
sotheyt datmē enē ghecruusten god
oefenē soude Die kersten sondaers
sellē hē bewenē die die werlt meer
minden dan gode of cristum Dye
onghelouigen sellen hem bewenen
die seyden dat hi mēsche alleē was
die ghecruust was ende niet god
Als si hem sien sellen rechter te we
sen dyē die iodē doden Al dye ge
slachte der aerdē sellen hē bewenen
want tegen hem en sel gheē macht
sijn te wederstaen. noch men en sel
nergēt moghen vlien vā sinen aen
sichte. noch in gheen stat en sal sijn
vā penitencie noch tijt vā genoech
doen. wāt vā allen dinghen en sal
hem niet bliuen dan weenen ende
screyen Dat ander punt sal sijn on
derscheyt van ordinancie want sin
te gregorius seyt datter twee ordi
nancien sullen sijn inder quader si-
de. eñ twee inder goeder side. want
sommighe sellen werden gheoerdelt
eñ veruarē diemē segghen sal Ic
hādde honger eñ ghi ē gaeft mi nz
te eten Ic dorste. eñ ghi ē gaeft mi
niet drincken Ende sommighe wer
den niet gheoerdelt eñ si veruaren.
als die daermē of seyt die nz en ge
loeft hi is veroerdelt wāt die ē sel
len des rechters woerden niet ont
faen die sijn gheloue metten woer-
dē nz en woude houdē Sommighe
sellen werden gheoerdelt ende reg
neren. als diemē seggē sal Ic hād
de hongher. ende ghi gaeft mi eten
Ic hād dorst eñ ghi gaeft mi drinc
ken Somighe en sellen niet werden
gheoerdelt eñ si sellen regneren. als
volmaecte luden die die andere oer
delen sellen. niet dat si dye sentencie
gheuen sullen. want dat sal dye
rechter alleen doen Mer men seyt
datse oerdelen sellen. want si sellen
biden rechter staen. eñ dat bistaen
sel eerst sijn ter heyligher erē want

hē sal hē een gwoet eer sijn dat si sit
ten sellen neuē dē rechter als hi be
uolen heeft Ghi selt sitten op twa
lef stoelen ende oerdelen die twalef
gheslachten van ysrahel Ten ande
ren soe sal dat bi sitten sijn. om dye
sentencie te confirmeren. wāt si sel
len des rechters sentencie prijsen en
de louen. als sommighe tijt enighe
bi enen rechter sijn. sijn vonnisse lo
uen ende screuē daer onder dat men
se louen sal Ten derden sal dit bi
tten sijn ter quamer verdoemeni
se die si verdoemen sellen metten
wercken hoers leuēs Ten vierden
soe sellen metten oerdel comen dye
voerbarighe teyckenen van cristus
passie. dat sijn. dat cruce. die naghe
len. ende die littecken der won
den in den lichame Ten eersten sel
len dese sijn. om te vertoghen cristo
gloriose verwinninghe. ende daer
omme sellen si in groter glorien o:
penbaren Daer bi seyt guldemont
dat dat cruce eñ die littecken sel
len claerder sijn dā die schijn sel vā
der sonden Daer bi seyt hi. merc
ke hoe groet is die craft des cruces
Die sonne sel worden verdonckert
ende dye mane en sal gheen claer
heyt gheuen dat du bekennen mo
ges hoe vele dattet cruce claerre is
dan die mane ende lichter dan dye
sonne Ten anderen sellen si daer
sijn om te toghen sine ontfermhar
ticheyt. dat daer by openbaren sal
dat die goede bi ontfermenisse sijn
behouden Ten derdē sellen si daer
sijn om te vertoghen sine ghrecht
icheyt. dat daer bi openbaren sal
hoe ghrechtelijc die quade verdoe
met sijn om dat si versmaet hebben
dat groteloen van cristus bloede
Waer bi dat johannes guldemont
seit dat hē cristus verwiten sal mi
desen woerden Ic ben menschē ghe
worden om uwen wille. om v ghe
bonden bespottet gheslaghen ende
ghecruust waer is dā dat loen van
dus groten onrechte dat mi ghe
daen is Siet dat loen van minen
bloede dat icx gaf om die verloss in
ghe van uwen sielen waer is uwen
dienst die ghi mi ghegheuen hebbet
voer dat loen mijns bloedes Icx
hādde v louen mijnre glorien als
ic god was dat ic menschē wert en
de ghi hebbet mi onmatter ghemas
ket dan enich dinc. wāt dat quaet
ste dinck vander werelt minnende
ghi meer dan mine ghrechticheyt
ende mine gheloue Ten vierden sel
daer sijn die wreetheyt des rechters
want hi en sel niet werden ghebo
ghet met vreese. want hi is almach
tich Guldemont seyt Ghen craft
en is hem weder te staen noch hij ē
sal niet werden ghebooghet met ghif
ten. wāt hij is alre rijcste Bernar
dus seyt. dye dach sal comen daer

in waerder selleñ wesen suuer hers
ten dan behendighe woerden. ende
een goede conscientie dan een volle
buerse. want god en sel niet wer
dē bedroeghen met woerdē. noch
gheboget met ghiften. Augustino
seyt. mey ontbeyt den wemsdach
ende daer sel sijn die begherte wch
ter die ghheen machtighe personen
wt en neēt wies palaes vol goutes
eñ siluer is die hem ghheen bisscop
noch abt noch graue bedrieghen ē
moghen mit hate. want hi is die al
re beste soe en mach ī hen ghheen ha
te vallen Int boec d wijsheyt niet
en hebste ghehaet vanden dinghen
die du ghemaect hues. noch hi en
sel oec niet werdē geboecht mit mī
nen. want hi is die alre wchtuaer
dichste waer bi dat hi sine broeders
dat sijn die valscke kerstenē niet ē
sel verlossen Hi en sel oec niet wer
den gheboecht met onwetenhede :
want hi is die alre vroetste Leo
die paeus seit des alre ouerste wch
ters sentencie is dit Dit is sijn vre
selic aensien dz al ghheel dinc cley
ne is ende al verborghen dinc opē
baer Die alle doncterlicheyt claer
is. dien die stomme antwoerdē eñ
die stilheyt beliet. eñ sond stēme dz
herte spreliet Eñ om dat sijn wijs
heyt soe groet is. daer om en selleñ
sine sentencie niet vermogen cloec
heyt van voerspreken noch bedrie
ghenisse der philosophyen. noch sco
ne tale der talmanney. noch behen
dicheden der scalcker luden Wā de
se vier seyt jhewonimus. hoe vele sō
der tonghen ende stommen selleñ
daer salighen sijn dan welsprekende
Dit is opt eerste. hoe veel hardē sa
ligher dan philosophen. op dat and
Hoe veel luden salighen dan dye
talmanney. opt derde Hoe veel
plōpen selleñ daer bouē die behen
dighe sijn. dit is opt vierde Tē vijf
ten sal daer sijn dat yselic wroegen
want daer selleñ die wroeghers te
ghen die sondaer staen Die eerste
sal sijn die duuel Augustijn Daer
sal dan bewyt sijn die duuel eñ brē
ghen voert die woerden onser be
loften. ende hij sal ons voer werpē
al dat wi ghedaen hebben. ende īn
wat stede ende in wat vre wi ghesō
dicht hebben. ende wat goets wij
dan ghedaen souden hebben. want
die duuel sal dā seggen Ghrech
tighe doemer. toe wijse mi desen om
sine misdaet die di nz vresen ē wou
de bi gracien. hi is dine bi naturen
mer mijn bi onsalicheden Hi is di
ne ō dijn passie. mer mijn ō dat hij
minē raet dede Mi heeft hi geweest
ghehoersam. eñ di ongehoersam
Van di ontfinc hi die stole der on
sterflicheyt. wā mi heeft hi ontfaen
dat pijnlijcke cleet dat hi aen heeft
Dijn cleet liet hi. mit mijn cleet is

hi hier ghecomen Gherechtige rech
ter oerdelten mi te wesen ende mit
mi te verdoemen Och. och. sal dus
danighen yet sinen mont moghen
ontdoen. die alsoe daen gheuonden
wort dat hi bi gherechtenisse wort
verdoemt Dye ander wroegher
sal sijn dye eyghen misdaet. want
die eygen sonden sellen elcke wroe
ghen Sinte bernaert seyt Dan sel
len een yghelic werc spreken eñ seg
ghen Du heues ons ghedaen. wij
sijn dijn wercken. wi en sellen dy
nz laten. mer wi sellen altoes met
di sijn. eñ met di tē oerdel gaē. en
de si sellen hem wroeghen met meni
ghe misdaet Die derde wroegher sel
sijn dye werelt Gregorius Ist
dattu vraghes wie sal di wroegen
so segghe ick. alle die werelt. want
als die scepper verbolghen wort. so
wort alle dye werelt verbolghen
Guldemont In dyen daghe ē sel
niet sijn dat wij antwoerden daer
hemel ende aerde water ende sonne
ende die mane dach ende nacht eñ
al die werelt staen sellen teghen ōs
in oercontscap onser sonden ende
al waert dat si alle sweghen. onse
ghepeynse ende onse werken sellen
teghen ons staen voer gode starke
lijck ons wroeghende Ten sesten
soe sal daer sijn dye onbedriechli
ke tugher. want dye sondaer sal
daer hebben drye tughers teghen
hem Een bouen hem dat is god
die rechter die oerconde sal sijn Je
remias Ic ben rechter ende tugher
seyt die here Die anderde tugher
in hem dat sal sijn die conscientie
Augustinus Soe wie ontsiet die
toecomende rechter. beter dine con
scientie. wāt die redene dijns mon
des is oercontscap dijnre conscien
tie Die derde wroegher sal sijn ne
uen hem. dat sal sijn die enghel die
hem te behoeden gheset was dye te
ghen hem oercontscap gheuen sal
als een diet al weet wat hi ghedaen
heuet Job Dye hemelen dat sijn
dye enghelen dye sellen ondecken
alle sine quaetheyt Dat seuende
dat sal sijn des sondaers verpersen
Hier of seyt gregorius O hoe nau
we sellen dan die weghen sijn den
quaden. bouen sal sijn dye rechter
gram. beneden dye yselijcke scaēte
ter rechter siden die sonden wroe
ghende. ter lufter siden ontallijcke
duuelen ter pinen wert treckende
binnen dye barnende conscientie.
buten die barnēde werelt die on sa
lighe sondaer die aldus beuaen sel
sijn veruaert sel hi vlien. want ver
borghen te wesen sal onmoghelijck
sijn eñ te openbaren dair sal sijn on
ghedoechlic Dat achtenste sel sijn
die senstentie diemē niet en sal mo
ghen weder roepen. want dye sen:
tentie en sal mē nymmermeer mo

ghen weder wepen. noch men en
selse niet mogen appelleren Glosa
Appelleren. is recht begheren voer
een ouer rechter. want omme drye
saken soe ontfaet men gheen appel
latie inden sake van rechte Ten eer
sten om die moghentheyt vanden
rechter. want als een coninck een
sententie gheuet. soe en machmense
niet appelleren binnen sinen rijcke
want hij en heuet nyemant bouen
hē in sinen rijcke noch mē ē mach
se niet appellerē vāden keyser noch
vanden paeus Ten anderen om
dye kenlicheyt vāder misdaet. wāt
als die misdaet openbaer is soe en
machment niet appelleren Ten
derden alsmen een dinck niet ouer
dragen en mach. om dattet nz bey
den en mach. wāt bi auenturen mē
soude scade ghedogē waert datmēt
ouerdroeghe Bi desen drye redenē
en salmen niet moghen appelleren
van dier sententie Ten eersten om
die moghentheyt vanden rechter
want hij gaet bouen al in ewicheit
in waerdicheden eñ in moghenthe
dē. wāt die rechter ē heuet nyemāt
bouen hē. want mē soude in eniger
manieren vāden keyser of vanden
paeus mogen appelleren voer gode
mer van gode en machmen tot nye
māt appelleren. wāt hi en heeft nye
māt bouē hē Ten anderē ō die ken
licheyt vander misdaet. want alð

quader misdaet en sonde selen daer
kenlijc sijn ende openbaer Jheroni
mus Die dach sal comen dat onse
wercken sellen werden ghetoghet.
als of si gescreuen waren in een ta
fel Ten derden. om dattet dinc niet
en sal moghen werden gheuerstet.
want men en sal daer gheen saken
versten. mer men selt al voldoen in
een wijltken. in enen opslach van
enen oghe

Den eersten dach van december

F

Te romen her heyligher maertelarē crisantus ende darida ioncfrouwe die nae veel pinen ghe boden worden van numeriaen den keyser ten weghe tot salaria in dat sant te steken ende al leuende met aerde eñ mit stenē te bedemmen

¶ Te roemen der heyligher martelaren dyodorus priester eñ marciaen dyaec mit noch ander veel die ouermits ghebode des voernoēden princes onder celerijn den rechter die glorie haere marteli beginghen

¶ Te mens sinte albanus maertelaers dach

¶ Te noeyoen sinte loy bisscop eñ confessoers dach wies verwōderēde leuē dat menichfoudighe ghetal sijnre teykenen prijset

¶ Opten seluen dach sinte nathalien sinte adriaens wijfs dach

¶ Virduni sinte agericus biscops dach ¶ Ende noch veel ander heylighe maertelaren confessoren ende ioncfrouwen dach

Die legende van sinte crisantus.

Crisantus was palonijs een edelmans soen. Ende doe hij ī xpūs geloue gheleert was eñ doe sijn vader niet en conste hem weder brenghen totten afgoden soe deden sijn vader sluten in een camer ende dede daer ioncfrouwen bi hem wesen dat si hem tot oncuusheit soudē brenghen Eñ doe bat hi onsen heer dat si hem niet verwinnen en mochte vā sijnre vleyscheliker begheerten Doe worden die iōcfrouwen slapende ende en mochten eten noch drincken ende doemense wt liet soe deden sijt wel Doe batmen darien een wise maghet die ghewyet was een godinne vasta. ende dat si tot crisante ginghe eñ dz si hem weder brochte tot sijns vaders wille Eñ doe si tot hem ghecomen was soe berispede hi hoer van die houaerdicheit van haere clederen. Eñ si antwoerde dat si niet alsoe van houaerdien so gecleeten was: mer om dat si hem tot gode eñ tot sinē vad wed brengē soude. Eñ doe berispte crisantus haer waer om dat si die hilt voer gode die hoer meesters seyden dat si quade eñ houaerdighe mannen waren. eñ ontamelijke wiuen waren ende onreyn waren Darida antwoerde dat die philosophen voldoen die clementen bider menschen name Crisantus seyde haer: waert dat een die aerde warichde als die godinne ende een ander als een bouman ploechdese het schijnt dat si meer den

bouman gheuen soude dan die ghe
ne die hoer waerdicheyt ghedaen
hadde Doe bekeerde crisantus da
rida en si vensden hem inder enich
eyt des heylighen gheest. dat si in
echtscap vergadert waren En al
soe bekeerden si vele luden. want si
bekeerden tot cristus gheloue clau
dium den prince die te voren crisa
tus pijnre was. ende sijn wijf ende
veel ander luden ende ridders Doe
dede die prince crisante legghen in
ene stinckēde karcker mer die stāc
ke verwandelde in enen soeten we
ke Ende men leuerde darida in dat
bordeel Doe quam enen leeu wter
wildernis lopen ende wachten die
doer vanden bordeel Doe sendemē
daer een die bider maghet legghen
soude. mer die leeu vinckē. ende hij
wencte op darida als of hij weten
woude wat si hem gheboet vanden
gheuanghen te doon. ende si hyete
hem dat hi hem niet en quetste. mer
dat hij hem tot hoer comen liet En
de hij liep al omme dye stādt daer
ende riep dat darida een godinne
gheworden was Doe seyndemen
iaghers die den leeu vangen soude
mer die leeuwe vincse alle. ende hij
leydese voer darida voeten. ende si
bekeerdese Doe dede dye rechter
een groot vuer maken. ende hij de
det werpen inden ganc vanden ca
mer. om dat hij die leeuwe ende da
rida soude verbarnen Doe dat die
leeu sach so ontsach hi hem. en viel
voer die maghets voeten. ende ōt
sinc oerlof dat hi wech mochte gaē
sonder yemant te quetsen En doe
die rechter crisantū en daridā me
nigher hāde pine an dadē en mense
nz quetsen ē mochte. tē lestē worp
mēse ī eē diepe graft. en mē worp
stenen en aerde op hem Ende aldꝰ
soe worden si maertelaers

Die legende van sinte loy

Sinte loy was gheboren van
eerbaren oudaers Sijn vad
was gheheten eucherius. ende sijn
moeder terrigia Ende als die moe
der noch draghende was in haeren
buuck soe sach si in haren slaep een
aern vlieghen ouer haer bedde ende
riep dryewerf tot haer. recht of
hi haer wat gheloeft hadde. mer sij
en wiste niet wat hij seyde En als
si vander stemme vādē aerne wac
ker gheworden was. so wort si sere
veruaert ende si wort denckende ō
harē droem wat dat wesen mochte
Daer na als si dat kint ter werelt
baren soude so was si in groten peri
kel ende laste. waer om dat daer
ontboden wort een heylich mā dat
hi comen soude voer haer te bidden
Ende als hi quam soe sprac hij tot
haer. en weest niet veruaert o moe

der. want dit kijnt sel heylich we
sen eñ groet inder heyligher kerkē
Ende doe hi een ionghelinc gewor
den was soe liet hem sijn vader lerē
vanden goutsmeden mt ambocht:
Ende als hij dat ambocht wel con
de so quam hi daer nae in vrancrij
ke ende diende met enē meester die
des conincs goutsmit was Op eē
tijt soe dede dye coninck besoeken
wie dat hem enen sadel maken sou
de van gout ende vā costelijcke ghe
steentē die seer scoen waer. daer op
antwoerde sinte loeyen meester en
de seyde dat hi enen wercman ghe
uonden hādde die den coninc al ma
ken soude dat hij begheerde Ende
nam vanden coninc een grote clom
pe gouts ende gaft sinen knecht
sinte loy. die wt dz gout maecte ij.
alte scoenen sadelen. eñ brocht den
coninc den enen. ende hi behyelt dē
anderen bi hem Soe dat hem elke
man verwonderde. ende die coninc
loende hem groteliken Daer nae
soe brochte sinte loy den anderen sa
del voer den coninc. ende seyde dat
hi die gemaect hādde van dz gout
datter ouer was Alsoe dat die co
ninc hem des seer verwonderde. eñ
vraechde hē hoe hise beyde van dat
ghewicht hādde mogē maken Sin
te loy antwoerde harde wel Doe
wort sijn fame ende sinen name in
des conincs hof seer verbreyt ende
groet gemaect Sinte loy hādde die
arme luden also lief dat hi hem alle
gaf dat hi crighen mochte. oec so se
re dat hi bi wylen hem seluen bi na
ect makede. Ende si hādden hem
weder soe lief dat si hem volgheden
waer hi was. also dat wie sinte loy
sochte dat hi hem vinden mochte ī
den huse daer veel armer menschen
voer die dore stonden Op eē dach
doe hi aelmissen selue gaf met ter
hant. soe was daer een die een lam
hant hādde. waer om dz hi die ghe
sonde hant voertstack om dye ael
misse te ontfaen Sinte loy seyde
hē Reyct wt die ād hant. welc als
hij nae sinen vermoghen wtrecte.
soe began sinte loy die hāt te tasten
ende wt te trecken. ende smeerdese
mit oli. eñ maectese ghesont Op eē
ander tijt. als hij al sijn siluer ende
sijn gout den armē ghegheuen hād
de. soe quamen hem ouer noch an
der armen menschen Ende doe hi
niet en hādde dz hi hē gheuē moch
te. soe leende hij van een sijn bueren
een marck gouts. ende gaf dat den
armen Noch quamen daer ander
armen die hem oeck baden. ende hi
en bedocht niet wat dat hi te voren
ghedaen hadde. so ghinc hi tot sine
buerse dye hij nochtans te voren
wel besocht hādde. ende vant daer
in noch een marc gouts die hi mil
deliken om gode gaf. ende dancke

de dē heer diet verleent hādde Sin
te loy na sijn ghedaente ende wesen
nae den lichaem soe was hij lanck
wet int aensichte. schoen van haer
eñ dat was ghecruuft. hi was van
aensicijte als een enghel. ende hād
de een simpel wijfs ghelaet in sijn
aensichte Sijn abijt was eerst cos
telijck mit gout mit siluer ende mz
costelijcke ghesteente ghetiert. ende
sijn gordelen waren oeck blencken
de van siluer van gout ende van
duerbaer ghesteenten. ende van me
tael naerstelijcken ghewrocht Al
le sijn clederen warē vā buten zeer
costeliken ende oec van siden laken
om sijn heymelike heylicheyt te be
deckē mer ond droech hi harē cled
op sijn naecte vleysch Daer na gaf
hij alle costelicheyt tot behoef der
armer. ende was daer nae ghecleet
met snodē clederē ghegort met een
coerde Ende wort dicwijl om den
armen behoefticheyt van sinen cle
deren beweft Ende die coninc van
vrancrijc gaf hem dan weder clede
ren ende gordel. want hi hem alsoe
lief hādde als sijn eyghen siel Waer
om hij hem oeck liet maken eē wo
ninghe onder sijn hof. eñ vercreech
vanden coninc al dat hi woude sō
der vertreck ende dat leyde hij alte
mael an dien armē ende sieken eñ
an die geuāgen te coste Indē tidē
d coniñghinnē brunchildis ter tijt
toe dat daghebertus coninck wort
so groeyde in dat walsche lant die
simonye. dat is tijtlic goet of gōste
of dienste te doen ende te gheuen ō
gheestelijck goet ofte waerdicheyt
daer sente loy ende sine gheselle au
doenus seer tegē arbeyden om die
wt te roeden Doe wort sinte loy ge
corē bisscop vander stat nouinioē
nae archadius doot die daer te vo
ren bisscop hādde gheweest. eñ des
ghelijc so wort oeck audoenus sijn
gheselle bisscop van ruwaen gheco
ren op dat si naerstelijken te samē
waken souden wt roeden die dwa
linghen voer seyt. eñ alle ongheloef
die daer noch ī dat lant was Sin
te loy hādde oec sorghe ende beueel
van veel ander bisdommē eñ clerc
ken als van verromes van doernic
dat te voeren een coninclijcke stat
te wesen plach van vlaenderen vā
ghent. ende van cortrijc Sinte loy
hādde een sonderlinghe stede daer
hij op seker daghen in liet comē al
le armē ende crancken mēschē die
hi dan deuotelijc diēde. wasschende
haer onreyne hoefden. ende haer le
like haer of scheren met sijn eyghen
handen. ende gaf een yghelijckē spij
se ende drancke. ende die naect wa
ren clede hi oeck Eñ als dese voer
seyde wech ghingen warē dā daer
ander buten die liet hi in comen en
de dede hē des ghelijck Ende al hād

der veel scaren van sulcken volcke
noch toegenomen. so plach hi hem
allen ondertidē alleens te doen Al
le dage plach hi te spijsen xij. arme
menschen. daer hi oeck selue mede
plach te eten ende plach een ygelic
op sinen handen water te ghyeten
eer si ghinghen sitten. wijn eñ broet
gaf hi een yghelijc met sijn eyghen
handen Voert soe verwerf hi andē
coninc dat hij alle verdoemde men
schen om haer misdaet in allen stedē
dorpen ende weghen. waer hijse vin
den mochte dat hij dye vander gal
ghe raden ende alcehande banden
lossen mochte. ende grauense daer
hij sijn dienres toe settede dye dat
vlijtelijcken moesten doen Op een
tijt als hij was in des conincs ghe
selscap. ende hij quam inden lande
van oestenrijc bi een stat ghenoēt
graesburch. daer vant hi enen men
sche die vā dyen dage mit een stric
seel verdaen was ende ghedoot En
de als sijn gheselscap bereydēde wa
ren dat graf. alsoe quam sinte loy
naeder bi. ende began dat lichaem
te tasten ende te striken van bouen
tot benedē alsoe langhe dat hi voel
de dat die siel inden lichaem weder
ghecomen was Doe dede hij hoes
schelijcken dat lichaem van hem en
de beyde O wat groter quaet soudē
wi ghedaen hebben. hādde ons god
niet gheholpen dat wij dat lichaem
mitter aerdē hāddē bedect. want si
ne siel in hem is Ende doe liet hij
den verwecten mensche cleden ende
hē vermaken Doe dat sijn veruol
ghers verhoerden. soe begheerden si
hem weder totter doot te brengen
alsoe seer dat sinte loy den mā nau
we wt horē handē ontrecken moch
te. ende scuwede voert aen sijn ghe
selscap om die ydel glorie te scuwē
ende verwerf hem daer bouen enen
brief vanden coninc dat hij van al
le sijn vrienden vryheyt hebben sou
de In sijn stichte was een priester
seer van quader famē die sinte loy
dicwijl berispede ende vermaende
dat hi sijn scult soude belien. ende si
ne sonden mit penitencie soude be
teren Mer die ongheualligh prie
ster bedecte altijt sijn misdaet. ende
wilde gheen beteringhe bewijsen :
Doe sinte loy sach dat hi nz vorde
ren en mochte. soe dede hij hē inden
ban dat hi niet celebrerē dz is misse
doen en soude. een dat hi openbaer
penitencie hādde ghedaen. mer dye
priester versmade des bisscops sen
tencie. ende hi en achte die ban niet
Onlanghe daer nae als hi celebre
ren woude alsoe vyel hij ter aerdē
ende gaf sinen gheest Veel andere
myraculen heuet hij ghedaen in si
nen leuen ende noch doet nae sijn
doot Inder stādt van nouinioen
timmerde hi een vrouwen cloester

onsen heer god maecte openbaer dz
lichaem des heyligen maertelaers
sinte quintijn bi hem. in switsen so
vant hi oec die twee heylighe broe
ders maertelaers crispijn ende cris
piniaen. die hi wt eē crochte nemē
de wonderlijcke heeft verheuen en
de bi een gheuoecht heeft Des ghe
lijc dede hi oec den lichaem des hey
lighen martelaers sinte luciaen die
sinte quintijns geselle plach te we
sen Bi parijs op een brugghe ma
kede hi enē blijnde siende Item bi
parijs boetscapte hem die coster vā
sinte colūbane martelaerster kerc
ke dat inder nacht alle cierheyt vā
den dieuen ghestolen was wt der
kercken Doe ghinck sinte loy tot
sinte columbane der heyligher ma
ghets kerc eñ seyde hoer O heylige
colūbane. wat ic di segge mijn ver
losser weet. ten si dat ghi wed laet
comen die ornamenten ende cier
heyt deser kerken die ghestolen sijn
anders sal ic die dore vander kerc
ken alsoe sluten met distelen eñ met
doernen dat mē v hier gheen eer en
de reuerentien en sal doen Als hij
dit gheseyt hādde so ghinc hi wech
Ende des anderen daghes als dye
coster vroech op ghestaen was soe
vant hij alle dinghen weder ghe-
brocht elcke op sijn stede Dit sijn
dye tumben die hi van siluer ende
van gout heeft ghemaect. ende met
costelijckē gēmē verciert. sinte ger
manus. sinte seuerijn sinte piatoē
sinte quintijn sinte luciaē sinte ge-
nofeue sinte calumbe sinte maxi-
mini eñ sinte juliani Eñ bi sonder
die tumbe daer dat lichaem des hey
lighen bisscops vā toers sinte mar
tijn in gheleyt is daer die coninck
daghebertus die coste toe gaf ende
die reescap Oec sinte bricaius en
de noch eē ander tumbe daer sinte
martijn eerst in gheleghen hādde
Eñ oec te parijs die heylige maer
telaer sinte dyonisius. daer hi oec
bouen timmerde enen tempel van
marmorsteen vā wonderlijcke cos
telicheyt ende gemmen verciert. en
de maecte oec die crochte. ende dec
kede dat werck dat bouen den ou-
taer ghemaect was. ende die crone
al omme met goude Ende hij starf
doe hi out was lxx. jaer. des jaers
daer nae doe sijn lichaem verheuen
wort. doe wort hij alsoe heel eñ sco
ne gheuonden . recht of hij altoos
inden graue gheleeft hādde Ende
dat noch wonderlijcker is so sach
mē dat sijn haer ende sijn baert dye
gescoren waren inder tijt vā sijnre
doot soe zeer waren ghewassen in
den graue dattet wonder was te
sien des si gode onsen heer lof.

Sinte verus ende securus ge
broederen die in affrikē met
ter maertelien ghecroent sijn
¶ Te romen viuiaen der heyliger
iōcfrouwē eñ maertelaerster dach
Dese was sinte faustꝰ eñ drofosen
dochter eñ wert ouermits juliaēs
des bosen keysers ghebode so lange
met loden hameren geslaghen thent
si den geest gaf. wies lichaem nadē
ghebode des keysers twee lange da
ghe op ter straten legghende bleef tē
laetsten wortet bi nachte vā johā
nes dē priester gherucket eñ begra
uē inden huse daer haer moeder eñ
haer suster demetria daer te vorē be
grauen warē Eñ noch veel ꝛc̄

A

Te romen ten weghe tot sala
ria der heyligher maertelarē
tribunius eñ sijns wijfs dach hy
laria eñ jason eñ maurus mit lxx.
ridderen vā welcken numerianus
die keyser claudiū ghebot an enē
groten steen te bindē eñ int mits d̄
zee te werpē eñ claudius ridderen
eñ sonē te onthoefden
¶ In tingi die hoefstat in mauri
tanien passie des heylighen maerte
laers cassianus. dese hādde langhe
een officie der boesheyt. eñ ten lesten
wert hij bewert van bouē ende ver
maledide den diēst daer die kerstē
mede ontliuet worden ende hier om
soe gaf hij den dienst ouer ende ver
diende onder die kersten belijnghe
den seghe der maertelien te vercri:
ghen ¶ Ende noch veel ander hey
lighe martelaren eñ confess. ꝛc̄

B

In tuskangen passie der heyli
gher ioncfrouwen sinte bar
baren onder maximiaē den keyser
die nae wrede vermagheringhe des
karckers nae slaghe der pesericke
nae dat si met vlammen bernende
lampen verbrant was nae dz hoer
borsten besneden waren ende andere
tormenten gheleden hādde. wert si
ten laetsten den swaerde ghegheuen
eñ veruolde haer maertelie
¶ In pontum sinte melecius bis:
scop ende confessoers dach. dese al
was hi grotelic met sonderlinghen
vordeel begaeft van leringhe die do
get sijns ghemoets eñ die puerheit
sijns leuens was nochtant te veel
groot dadigher in hem
¶ Item te alexandrien sinte cle
mens priesters dach die in godlijc
ker leringhe inder scolen sonderlin
ghe bloeyde ¶ Ende noch veel an
der heyligher maertelaren confesso
ren ende ioncfrouwen dach

Die legende van sinte barbara

MEn vint inden heyligen ewā
gelio ghescreuen dat onse he
re jhesus cristus die dat hoeft is der
heyligher kercken ende een heer al
re creaturen een woert ghesproken
heeft Ghi sult van uwe ouderen
ende van uwe vrienden ende van
uwen maghen ter doot gheleuert
worden Ende dit woert heeft hij
daer om ghesproken dat die stra:
len ende scutten ende quetsinge dye
onuersiens comen niet swaerliken
schieten en souden der gheenre her
ten die in hem ghelouen Dit selue
woert is veruolt inder heyligher
maget sinte barbara op dyen dach
dat si nae veel ende menigherhande
pine die si gheleden hādde onthoeft
wort van haer eyghens vaders hā
den Ende voer wter duusternisse
van deser werelt totten claren licht
des hemels Ende hoe dit gheschiet
is dat wort hier te vollen ūclaert
aldus Doe die keyser vāden roē
schen rijck gheheyten aurelius alex
ander off liet te veruolghen eñ wt
te storten der kerstenen bloet ende
dat omme goedertieren bede willē
sijnre lieuer moeder die gheheyten
was mammen. ende hij om dat sel
ue vanden menschen gemint wort
Ende doe oeck onder die selue key
ser sinte cornelius te roemen paus
was dye veel vanden edelinghen
van roemen totten kersten ghelouе
starcte ende bekeerde Alsoe dat si
voer dat kersten gheloue storuē en
de maertelaers worden ende hi met
hem Ende doe noch onder die sel
ue keyser inder stādt van alexan:
dryen die grote leeraer origenes
was soe volghede nae desen keyser
een ander keyser dye ghenomet
was maximiaen een vanden roem
schen ridderen was ende sonder se:
natoers insettinghe keyser ghema
ket Ende hi veruolghede die kers
ten wredelijck ende sette hem sonder
linghe te veruolghen bisscoppen en
de leeraren der heyligher kercken :
Ende om dat hi origenes den pries
ter ende leeraer seer hate eñ leet hād
de. ende om des kerstens gheloue
wille veruolghede hi oec sonderlin
ghe alexander die voer hem keyser
was. eñ alexanders moeders man
nen ende haer ghesinne In dyen ti
dē was ouer al die werelt seer gro
te perse eñ persecucie ouer die kers
tenen want des keysers ghebot dz
ghinc alle die werelt doer. soe waer
dat die kerstenen gheuonden wor
den datmen hem menighe pijne an
doen soudē. ende ten lesten onthoef
den sonder enighe ghenade Ende
der heydē wreetheyt wort soe groet
datter binnen eēre maent seuentiē
dusent kerstenen ghedoot worden
om te verderuen dat kersten ghelo
ue wter werelt Eñ die wrede key:

ser maximiaen om sine grote wreet
heyt ende onghenade en leuede hij
niet langhe. mer int derde jaer van
sine regnacie soe starf hi een quade
doot Eñ doe hi als voerseyt is mz
groter woede ende regnacie noch
regneerde. soe was in orienten om
trent den landen van egipten een
grote edele hartoghe die harde rijck
ende machtich was. mer onghelo:
uich eñ afgoden aenbedende Dese
woende ĩ een stat die ghehetẽ was
der sonnen stede in welcken dat jo
seph mitten soeten kijnde jhesus en
de des liefs kijndes moeder maria
als die oude meesters van hystori
en segghen om vrese wil van hero
des een wijltijts woẽachtich was
van welcker stat oec die propheet
ysayas scriuet Men vijnt oec van
hoer bescreuen dat si van nycome
dyen den coninck van bitinen alre
eerst ghesticht ende ghemaect was
Ende nae hẽ nycomedis ghenoẽt
was ¶ Dese voerghen oemde harto
ghe hiete dyoscorus. eñ hij was d
kerstenen veruolgher wreeder dan
tigris die grimmede beesten verhef
fende den afgoden gonst nae sijns
naems bedudenisse wãt dyoscorꝰ
bedudet der joden gonst ende glorie
Ende hij nam nae sijn betamen eñ
coemst eẽ seer edel persoen te wyue
die nae dat die oude hystorien seg
ghen ghecomen was vander wor:
tel yesse daer ons die lieue moeder
goods maria wt gheboren is. mit
welkẽ wiue hi oec eẽ conincrijc nã
dat hoer bi bestorften aen ghecomẽ
was. ende daer bi was hij oec een
coninc. mer ouermits sijn grote ty
ranscap ende onghenade wort hem
nae sijns wijfs doot die heymelijc
ken kersten was dat conincrijcke
aentoghen. mer met des conincks
naem dese twee edele personen ind
echtscap wonnẽ te samẽ bi goods
gracie een enighe dochter van grotẽ
loue ende voer alle dochteren der
menschen ouer schone was van aẽ
schijn ende oeck van lichame Also
dat alle die ghene diese sagẽ moch
ten van hoor scoenheyt verwonde
ren Ende dese suuerlijcke dochter
bider godlijcker voersienicheyt
wort geheyten barbara welcke na
me die bedudet in onsen tonghen
vreẽt om dat si vreemt is. eñ ver
re is van aenbeden der afgodinge
ende vander heyden ewe. soe dat si
van cristo mitter minnen der sielen
segghen mochte Mijn lief mint mi
ende ick minne mijn lief Oeck be
dudet die naeme barbara een doch
ter der tarwẽ. dat is der tarwen sa
dekijn Daer sinte johannes of scri
uet in sijn ewangelio aldus Ten
si dattet tarwen sadekijn vallet in
der aerden ende sterue ende wort
doot soe blijftet alleen Dat tarwẽ

sadekijn is jhesus cristus also ons
sinte augustinus seyt Onse heer
jhesus cristus was dat tarwē sade
kijn dat steruen soude ende weder
leuendich worden. steruē inder on
ghelouicheyt der ioden. ende weder
leuen ende wassen inden gheloue
vanden heydensche volke Die scoē
heyt van dese edele dochter heuet
cristus die een saeyer is des reynē
saets gheteykent eñ beseghelt met
ten seghel der ioncfrouwen reynic
heyt. want si als een goet kint vol
ghet sinen vader na dat is cristum
soe werwert dat hi henen gaet En
de oec van hare ionghe daghen dye
haer goedertierē moeder die conīc
ghinne gestoruē was al was si vā
heydenen ghecomen. nochtan was
si als een lelie onder die doernē be
houdende altoes gheestelike cierheit
van doechdeliken cierheyt eñ seden

¶ Dat ij. capittel

DOe dese waer dighe dochter
was van haren vader ter le-
ringhe gheset eñ ter scolen vandē se
uē consten eñ si daer in seer studeer
de eñ toenam. soe worden ten lesten
haer inwendighe oghen met god-
like licht bescenē eñ op ghedaē Eñ
doe si nae des heydens volc gewoē
te al bi tidē indē afgodē tēpel quā
so began si mz naersticheyt te ouer
legghen wattet in hādde of bedude
dat redelike menschen ydel afgodē
aen bidden. eñ dochte hier op alsoe
langhe dat si ten lesten quā totten
beuindinghe der hogher waerheyt
Eñ si sprac tottē ghenē die bi haer
stondē inden tempel eñ seyde Wat
willen dese scone beelden eñ ghelike
nisse der menschen willen si oec an
ghebedē wesen als een dinc dat on
bekent is bi dien dinghen die men
siē mach hebben si oec welneer mē
schen gheweest die wi nv aenbeden
voer goden Men antwoerde haer
aldus Jae si hebben menschen ghe
weest als wi. mer beter dan wi als
die hemelsche godheyt op aertrijke
was Barbara sprac Jc soude gaer
ne meer weten eñ vraeghen. om te
weten oft gheoerloft waer dat ghe
tal van hē. eñ oec hoe si hietē. wāt
wie oefent ende aenbedet dat onbe
kent is. ten is gheen dinc datmen
anders dan bi sinē name bekennē
mach Si spraken tot haer O cloe
ke maghet en wilt nz vraghen hoe
veel datter goden is. of hoe dat si
hieten. want daer isser soe vele dat
men ouermits veelheyt niet en can
weten. soe men alle die werelt doer
den enen hier den anderē daer. ende
elcke nae dat die menschen willen
eñ so si vā hem ingheset sijn eert eñ
aēbedet Die maghet barbara sprac
Jc en verstae nz wat dat te seggē
is. sijn si ingheset vanden menschen
want si soe ingheset sijn. soe sijn si

gheen godē van hem seluē. mer vā anderen Si antwoerdē noch ende seyden. si sijn also wi gheseyt hebbē ingheset. mer dat is eenrehande wō derliker ende onseggheliker wijsen Eñ hier tegen o maghet en ist nye mant gheoerloft te spreken of te ge louen Met deser questien was die reyne maghet barbara seer becom mert beyde bi nachte ende bi daghe ende en woude nochtans al was si heyden metten heydenen menschen hier of niet vragen. mer ouermits dz licht des godlijken gheests daer si mede verclaert was. vant si dat een ander dinc te wesen ende inghe set te worden Si vant oec dat dese twee in allen stucken niet ouer een en comen noch en ghelijcken. mer dattet een van desen dat is ingheset wesen waer was Ende dat ander dat is dat si goden waren. ende ind waerheyt hem ghebrac Ende hier omme soe voelde si dat dye werelt in dolinghe was. ende sonder ken nisse des ghewarighen goods En de si ouerleyden in haer seluen en de argueerden met reden van desen saken aldus Hebben onse godē als men my seyt menschen gheweest. so sijn si oeck gheboren als menschen. ende soe sijn si ghestoruen als men schen. welcke also niet te houden en is. want waren si goden soe waren si noch gheboren. noch ghestoruen

alsoe als inder godheyt noch begin noch eynde niet en is. want als mi denct die godheyt is alsulcken dinc dat noch beghinne noch geen eyn de en heuet Daer omme soe wat ter metter tijt beghinnet of eyndet dat en is niet goet Item noch soe sal ick hier of een andere argucie maken ende dat aldus Dye men sche die is vander aerden ghemaect ende dye aerde die is materie. ende is die mensche god soe soude enich dinc voer god ende eer god wesen daer god sijn wesen off soude ont faen ende dat is die aerde Ende al soe soude ick bet segghen dat dye aerde god waer. dan die mensche Item noch proue ic di aldq noch eerde noch water noch lucht noch vuer dat vier elementen sijn daer die mensche materialijck of ghema ket is. en sijn van hem seluen niet noch oeck die hemel die wat sake is dat die mensche is. en heeft sijn wesen niet van hem seluen Eñ soe ist dan noot dat si moeten hebben enen scepper die ghescepen heeft en de voer alle dinghen gheweest heuz ende die gheen creatuer en is. so is mi van desen noot te soeken. of ick sijnre enichsins conde ghecrighen Dese is mi wt alre herten te begheren ende te eyschen Met aldusdani ghe reden ende argumenten vandē afgoden. ende met veel andere

wapenen. wapende haer dese ionge
scone maghet Eñ van desen hielt
si raet in haerre herten met haer sel
uen alleen Ende als si ouermits
haers vaders wille ymmer moeste
ind afgodē tempel gaen. soe ghinc
si daer metten lichaem eñ niet met
ter herten Eñ als si dat ghemene
volc eñ oic die edele ludē sach haer
knyen bughen. ende haer hoefden
neygen voer die afgoden die hout
eñ steen eñ metael waren. soe doch:
te haer dattet sotheyt ende ydelheyt
waer eñ een blinde deuotie eñ nam
raet met hoer seluē eñ seyde aldus
Oft gheuiel dat ic aldus oec most
doen. wat stonde my dan te doon
sal ic mijn knyen bugē voer die af
goden. of sal ic teghen houden Ist
dat ic mijn knyen bughe voer dye
afgoden. soe sel ic die gheen die ghe
uoelen heeft. aenbedē die gheen die
ongeuoelic sijn Ic bē die gene die
spreke ende die sijn stom Ic die ho
re eñ die sijn doef Ic die sie ende si
sijn blint Ic die ruke. eñ si en rukē
niet Ic die taste. eñ si ē tastē nz Ic
hebbe vleysch eñ si en hebben gheen
vleysch al scinen si leden te hebben
of si vā vleysch gemaect warē Eñ
ist dat ic teghē houde eñ niet en doe
als die and. alsmen mi dan vraget
wat sal ic dan segghen. och waert
dan dat ic des ghewarighen goods
kennisse hādde dyen soude ic voer
ogen setten. ende om sinen wille so
woude ic alle die goden versmadē
mer wat ick nv kyesen sel des ben
ic nz vroet. wāt buge ic die knyē
mijns lichaems. ende niet mijns
herten wat sel mi dan te stade doen
of baten seker niet Siet aldus soe
was dese wise maget onseker ende
twyuelde wat si best doen mochte
Eñ al wast dat si vast wyes eñ be
gonste groet te werdē soe temde si
nochtans hoer vleyschs lust. ende
maecte dz dē geest onddanich wāt
die begeerte die si hādde tot god te
kennen lesschede te mael in haer dē
strijt die haer vanden vleysch quā

Hoe dese maecht origenes eē brief
sende Dat iij. ca.

Als dit aldus gheschiet was
soe quā alsoe groten rumoer
ende fame van groten loue totter
stādt van nycomedyen dye daer te
kennen gaf datter in dye stādt vā
alexandryen een man was vā seer
groter wijsheyt. wes name ghehey
ten was origenes. sijn wijsheyt en
de sijn ghespraectheyt in te bewisen
dat alleen een ghewarich god is.
eñ die spraec was alsoe groet dat
nyemant vanden philosophen hem
wederstaen en mochten Ende dye
oec seker met reden toende die wa:
righe godheyt. ende te niet maec:

te die afgoden ydelheyt Ende als
dit barbara ter oren quā. soe wort
si harde seer verblijt. ende wort vā
alre swaerheyt eñ van allen druck
der herten los ledich eñ vrye Doe
begonste si in haer seluen te denc-
ken ende met naerstichеyt te soekē
hoe si best informeert ende gheleert
mochte worden van desen groten
leeraer. eñ hoe si ter waerheyt comē
mochte eñ god bekennē Ende also
als si hoer vader dyoscorus hoor
heymelicheyt nz en dorste te kennē
gheuen. om dat si wel sach dat hij
seer ter afgoden wert gheneyghet
was. ende oeck daer om alre meest
want si gheloeft was die afgodin
ne die vasta gheheten was wyen si
van hoer vad gheloeft was in ewi
ger reynicheyt haer te dienen. wat
mocht si goede maghet doon. soe
als si nyemant betrouwen en dor
ste. si vant raet dat si dese wijse leer
raer origenes enē brief senden sou
de daer si hem al hoor heymelicheyt
in openbaren soude scriuende tot
hem aldus Enen wijsen gheleerdē
ende van herten edel ende vermaer
de mā tot alexandrien ghehetē ori
genes Barbara burghinne d stat
vā nicomedyē sendet ende ouerscri
uet als sijn deerne. saluut. eer ende
waerdicheyt mit groter bliscap en
de mit begheerlicheyt hebbe ick ont
faen ende verstaen dattu biste een
predicaer. ende een bewiser der ghe
warighen godheyt. want vander
tijt dat ic mijn verstant hādde soe
hebbe ic van herten seer langhe be
gheert te gheraken tot des ghewari
ghen goods kennisse. ende hebbe in
mi seluen met reden gheproeuet o-
uergheleyt ende gheuonden. dat in
hout steen ende ī metael gheen god
heyt en is. ende dat dye figuer van
enen mensche die van enē wercmā
ghemaket is in gheenre wijs mach
godheyt ontfaen of enich gheuoe
len datter sielen is. oec hoe scone dz
die figuer ghefigureert is ende des
ghelijc voel ick oeck vā steen ende
van hout. die welcke hoe si ghefigu
reert worden bliuen nochtans al
dat si waren biden dingē verneēt
men watter waerheyt is Ick heb
be dicwijle biden afgoden ghestaen
meer omme te beuijnden die waer
heyt dan om hem aen te bidden :
mer om gheinformeert ende ghe-
leert te wordē laet ic v weten wat
mi alsulckē formē dūckē die noch
en spreken noch en horen. ende dye
noch en tasten noch en gheuoelen
al scinen si oft sijt vermochten En
de als ic bi tiden gheuraecht hebbe
oft menschen hebben gheweest dye
men eert ende aenbedet voer godē
alsoe heeft men mij gheantwoert
dattet menschen hebben gheweest.
ende oec dat si eerlic hebben ghele-

uet Ende hier om heb ick ouer leg
ghende in mi geuōden dattet al val
sche goden sijn van welcken kenlic
is ende openbaer dattet quade men
schen hebben gheweest Ende dat eē
mēsche die met beghinne ende mit
eynde is niet en mach god sijn die
voer alle tijt gheweest heeft eñ we
sen sal nae dye tijt. want ist dat ti
den sijn ghemaect alsoe heuet hi als
my duncket voer alle tijt geweest
van wyen dye tijden ghemaket sijn
Die mensche die wort inder tijt. hoe
soude dan dat tijtlijck is ontijtlijc
wesen hier om en mocht icket niet
ghelouen dat si goden waren die ic
wiste dat sterflijcke menschen wa
ren Nochtan dat ic in menighe ghe
peynsinghe ende veruaringe mijns
herten ben soe hebbe ick gheuondē
sond twiuel dat god onbekent is
die alleen sonder tijt ouermits tijt
maect die dinghen die tijtlic sijn ō
der welcke dinghen oeck die men
schen sijn. welcke die bedrogen hey
den achten gode te sijn Dese gewa
righe god al heeft hi mi onbekent
gheweest ick hebben altoes gemint
desen dye hebbe ick altoes gheloeft
vā wien ic ben dat ic ben. doer wes
gheest ic mijn leuē ontfae als ic ge
uoel op dat ic niet ophoudē en sou
de noch rusten totter tijt dat ic tot
hem quam. ende hij van mi bekent
worde Hier om o eerwaer dige va
der soe dat goede ghetuuch ende ge
ruft van uwer famē tot minē oren
ghecomen is soe heb ic in minen sin
ne ende mijn herte ghescreuen in de
sen brieue om dattet v condich sou
de wesen dat ic al die afgoden hate
ende voer niet en acht. ende dyen
god soeke ic alleen wies kennis ic
vernomē hebbe die bi di is eñ hier
om oft so is als die fame ludet. soe
bidde ic v oetmoedeliken dat ghi of
doen wilt van uwer deernen herte
den nacht der onbekennisse. eñ brē
ghen mi in dye sonne der kennissen
eñ dat lichts des clarē onderscеys
want ic beghere te weten eñ te ken
nen den ghewarighen god. eñ of hij
ghewaerlic een is. als ic bi wylen ī
mi seluen met reden gheargueert
hebbe eñ gheproeft. voertmeer wie
hi is eñ hoe groet. dat wilt v waer
dighen mi te ontdecken. eñ mit ghe
tughe uwen legaet oft bode die ghij
mi sendē wilt te cōfirmeren of ghi
mi waerdich achtet mit v ghemeē
scap te hebben int kersten gheloue
Valete. dat is blijft ghesont Desen
brief sende barbara in alexandryen
seer behoedelic totten leerraer orige
nes bi enen die si betrouwede. ende
wie sijs wel ghelouen mochte En:
de want dese twee stedē alexandry
en ende nycomedien verre vā mal
cander stonden. soe was dese ma
ghet in twiuel eñ ī anxt. of die bo:

de die si ghesent hadde yet indē we
ge misschien mochte ouermits siec
ten ende ander wederstoet steruen
mochte eñ si niet en vercreghe daer
hoer soe seer nae verlanghede Ende
hier om soe keerde si hoer in hoers
herten camerkijn te gode. ende bat
dicwijle met tranen voer den bode
die si ghesent hadde. eñ seyde aldq
o heer god die minne eñ die begeer
te die ic tot v te kennen soe langhe
ghehadt hebbe. en heeft mi te ver
gheefs niet beweghen noch bewert
O god vā wien ic gheloue dat ghij
alleen sijt ende sonder gheselle O
god bi wes ghelijc die afgoden die
vander menschen blijntheyt gheoe
sent wordē al niet ē sijn O god die
dat herte verlichtes eer du daer in
comes O god die mi hebste doē bege
rē di doe ic noch nz ghehoert ē had
de vā di. eñ mi mit reden vā ghewa
righer ondsceyt ghebrocht heb tot
dijnre wijsheyt. doer die afgoden
blintheyt sotheyt eñ ydelheyt O
du here. of die begheerte die ic dra
ghe ī mijn ghepense coēt vā di eñ
oftu di ghewaerdighen wilste di te
toenē mi so bidde ic di dattu steruē
wilste eñ sterkē mijns boden voetē
wyen ic tot dinē knecht origenes
ghesent hebbe op dat mi noch hem
die doot niet en voercome. eer dat
mi die ātwoerde doer hē wed come

¶ Hoe si hoer vader vroet maecte
dz si sieck was

Dat iiij. capittel

Doe sinte barbara dye reyne
maget met desen ende mz ve
le andere ghebeden aendachtich. en
de becommert was ende horen va
der dyoscorus verscalcte. in dyen
dat si hem vroet maecte dat si sieck
was. soe comt hoer bode ghesont en
de machtich tot alexandryen. en
de vant die si ghesocht hadde orige
nes den wise man in dat palaes der
waerdiger vrouwē mammea des
keysers moeders alexanders. daer
voer of geseyt is daer hi onledich
was om die te leren ende haer ghe
sin hoe si hem hebben souden inder
kerstelijcker wet Ende doe hij hem
ghepresenteert ende ghegheuen had
de dien brief die sinte barbara hem
ghesent hadde doe wort hi soe seer
verblijt dz hi rechteuoert ned viel
ende custede die aerde ende dancke
de ende louede gode die wten steen
der heydenheit had voert gebrocht
doer sine ontfermharticheyt een
dochter dye abraham gheestelijck
toebehoerde Ende dit en heelde hij
der vrouwen mammea niet mer hi
toende haer sinte barbara brief. en
de hi prees haer dat wōderlike ghe
loue der edelre maget sinte barbara
Ende veel meer so louede hij ende

prees god die aldusdanighen din
ghen wercket in die sine Hi stercte
oec hier mede int kersten gheloue
der gheenre herten die onlanghes
bekeert waren Ende hier mede con
firmeerde ende stijfde hi die minne
inder kerstenen die doergaende is
dat morch der ghelouiger sielen en
de hij ontfoncte die alsoe dat si an
ders niet en sochten noch en begeer
den dan god wyen oec die heylighe
maghet sinte barbara met fulcken
aernst wt haren vryē wille ghesoch
tet hadde Doe haeste hem die grote
leerraer origenes die als een wt
vloeyende vloet wt gaf die kersteli
ke leer eñ bereyde dat hij antwoer
den soude sinte barbaren begeerten
ende hij screef haer weder aldus
Origenes eē onwaerdich priester
des almachtighen goods. ende go
des predicaer ende condiger na si
ne vermoghen wonende tot alexā
dryen ontbyet der maghet barbara
die een dochter is des onwaerdi
gen heydens volc ende die ouerghe
nomē sel werdē totter anneminge
der wtuercoren kinderen goods sa
luut eñ salicheit in onsen here jhesu
cristo die nuwe manier ende wer:
ken goods maect onse nuwe blij:
scap ende si gheuet den ghenen diet
horen eñ kennen een nuwe merkin
ghe eñ aensien. want wie sel horen
dat enich mensche alleen van god
ghetogen. eñ wt sijns selues vrien
wille sel hē vanden heydē dolinghe
keren totten kersten gheloue. ende
en sel dat wonder niet ansien Nye
mant en heeft dese gracie ghehadt
voer desen tijt dat hij comen moch
te totter kennisse goods sond meest
ter of leringhe van buten eñ sond
linghe die verwerret is inder stric
ken der afgoden Hier om. o reyne
maget en is di anders niet te radē
eñ te leeren dan alsoe du ghescreuen
hebste wie hij is daer du of screues
eñ hoe danich. ende hoe groet hij is.
wāt wie hi is dat is ī sijnre gracie
di wel bekent. ende vanden anderē
tween. dat is hoe danich ende hoe
groot hij is dat sel ic di wel leeren:
Ende hi screef haer daer of vele sco
ne leeren ende sinnen ende ontboet
haer dat sijt wel verstaen soude. en
de waert dat haer yet ghebraec aen
der veruolghinghe hare begeerten
dat soude si vraeghen van sinen le
gaet die haer leeren soude die heyli:
ghe kersten ewe ende doen verstaen
wten boeken die hi met hē brochte
Voert screef hi tot haer aldq. dies
selstu oec vermaent wesen oft also
gheboerde eñ noot ware soe en ont
sich gheen pijne eñ sterue vrylic ō
cristus name eñ voer sijn gheloue
want hij seyt ī sijn ewāgelie aldq
So wie sijn leuen set voer mi in de
ser werelt die sel dat vindē ende be

waren in dat ewighe leuen Valete dat is. blijft gesont Ende god behoede di o dochter d ewigher salichheyt ende wasse alwes nae dine begeerten inder doethden ende in starcheit

Hoe origenes barbara een vay sinen prysteren seynde

Dat v. capittel

Daer na nam die keerser origenes eē vay sine medeprieste wen ende sende hē haestelicken d weuerwen magher barbara mittē bode die si ghesent hadde die sinen bode dē weech wisen soude Ende als de se twee dē weech bestaen hadde dē. soe hadden si gwet verlangē d te genaken die stadt vā nycomedien. ende overleydent ende dochtent menichfins. hoe si best mochtē dē conic diocorus verscalcken als si quamē in sijn palaes ende sine dochter barbara begheerte veruollen dat was dz hoe dat si kerstē mochte werden: Ende als si quamē ind stat soe hoerdē si seggē dz sinte barbara siec ende cranc te bedde lach. ende daer wt namen si enē vonde daer si dē coninck mede mochten verscalckē Niet dz barbara yet siec was inden liue. mē haer quael was alleen vay minnē Ende si was mitten gheestelijcken brant also ontsteken. dat si oec dē ter tijt metter minnender siele wel segghen mochte Gaet ende segt mine lief dat ick vay sijn minne quelle Barbara bode ghinck doe voert ende quam tot haer. ende seyde dat des meesters bode daer hi toe gheweest hadde. dye stont voer die dore ende soude gaerne tot haer in comen om raet te ghuen vay medicinen. op datmen soe wanen mochte dat hi ware een meester vay medicinen. wonende inder stadt vā alexandryen Doe sinte barbara dat woert hoerde so wort si seer ūblijc ende si sprac wē gwonde hoers hertē aldus Die begheerten die ick vander ghewarigher godheyt ontfanghen hebbe. heeft enē goeden wijnt ghehadt. doer welcken ic totter hauē der godlicker kenniſſe ghetrakē mach Onder dese woerden begheerde si datmē den goedē man in soude laten comen Ende als hij tot haer in ghecomen was. soe boet hij haer eerwaerdighe gruete in cristo den warachtighen god Doe si dese gruet hoerde soe stont si op ende viel ter aerden. ende eerdese beyden naem ende den goeden bloedt Rechteuoert doe dit ghesceyet was hoerde si seggen dat haer vader dyocorus tot hoot quam Ende doe liep si haestelicken te bedde op dat sij haer vad als si te voren plach met sieketlicke verwē mochte verelendē Ende doe hoer vader tot hoer ghe-

comen was om te vanden ende hij
sach dat buten sine weten eē vreēt
mā bi haer in haer camer was. doe
sach hi hem wredelicken aen. ende
sprack Wie is dese man ende wat
doet hij hier Doe sprack die doch
ter dit is een constich meester van
medicinen. eñ hi is vā alexandryē
ende hi vermet hem dat hij mi wel
haestelijck ghenesen sal Hi seit oec
dat hi tot alexandryē een meester
heuet die oeck teghē die ghewoēte
der siecten ende der meesterien curie
ren ende ghesont maken can Doe
dit hoer vader hoerde. ghinc hi blij
delic vā daer ende gaf sijn dochter
oerlof dat si vrylic met hem sprekē
mochte Ende hi seyde doe hij wech
ghinc dat hi met anderen dinghen
moste onledich sijn Als barbara
aldus oerlof hādde te sprekē mittē
goedē man soe spraken si te samen
dat hem ter herten was Eñ orige
nes brief wort haer daer voer ghe
brocht eñ si wort van die wel ghe
leerde maghet barbara wel verstaē
Ende also als origenes hoer ouer
ghescreuen hādde ghebrac haer yet
totter veruolghinghe hare begheer
ten. dat vraechde si den legaet. ende
vantet in hē al na haren wille Eñ
doe si bekende dat die vader eñ die
soen ende die heylighe gheest. is al
leen eē volmaect god Ende hoe die
soen gheseynt is vanden vader o;
uermits die anghenomē mēscheyt
eñ dat hi den verloren mensche we
der ghewepen heeft Ende die son
den der menschen ouermits dē hey
lighen doepsel of ghedwoghen heeft
soe begheerde si seer ghedoept te we
sen al wast dat si ouermits hoors
vaders hartheyt haer begheerte nz
volbrenghen en mochte Mer doe
si als die coninghinne van saba
ouermits mede sprake. eñ toe spre
ken des ghewaerdighen salomons
ghestarct was. maecte si hoer blide
eñ quam voert. eñ seyde hoer vad
dat si daer bet an waer Ende daer
mede maecte si hē blijde Van dyer
tijt ghinc die edel maghet voert eñ
wies in nuheyt des leuens. soeken
de alleen datter bouen is. smaken
de datter bouen is Ende si peynsde
nacht ende dach in die ewe goods
Si las ende ouerlas die ewāgelis
ten ende sinte paulus epistelen. eñ
dauids psalmen. eñ die boeken die
hoer origenes die leeraer gheseynt
hādde om hoer god te bekennen. eñ
dat kersten gheloue eñ oec om wel
te leuen Ende studeerde naerstelijc
eñ nam naerstelijc bouē matē toe
in die constē der heyligher scriften
al en hādde si geen meester. mer al
leen bider gracien des heylighen
gheests. die dat inderste der herten
bedouwet eñ nettet Eñ om dat die
coude herten langhe reden ende sers

monen pleghen te verdrietē. so laet ic hier after te vertellen eñ voert te brenghen die vruchten der goeder wercken. die die reyne maghet barbara gode voerbrochte heymelic sonder ophouden inden ghenen die waren veruaert te steruen om xpō. tot dyer tijt dat haer bi gods ghenade occasioen ende stonden maertelaerster te worden opelijck ghegheuen wort

Dat vj. capittel

OP een tijt hier nae doe dese suuerlike maghet sinte barbara die mitten gewarighen lichte seer vele bouē die andere claer eñ verlicht was. eñ wanderē ghinck binnē den houe des palaes. ende god wel behaghede als hester die ūweende coninghinne. soe quam haer te ghemoet coninck dyoscorus haren vader. eñ hyelt sijn oghen lange op haer merkende mit aendacht ende mit naerste die scoenheyt vā haers aensichts. eñ soe hi quaet ende verkeert was bruycte hi qualic dat in hem selnē goet was Hi hoerde wel hoe dat sine dochter scoenheyt wijde ende verre vermaert was. mer haer inwendige scoenheit die veel meerder was en bekende hi nz Hij ouerleyde in sijn herte. ende sochte naerstelic manier eñ weghe. hoe hij dat beelt sijnre dochter die van so groten scoenheyt was mochte berghen eñ hudē op dat nyemāt dies suuerlics ansichts en soude gebruken Ten lesten hādde hi raet met sine vorsten. eñ sende wt bi haren rade wijse bodē tot vele landē om te vercrigen goede meesters eñ wercluden. steenhouwers eñ beeldemakers van steen Doe hijse ghecreghen hādde. maecte hi voerwaerde mit enen yeghelijcken na dat hi cōstich was. wat hij in dachhueren hebben soude. ende gaf hem te kennen. hoe hij in een scoen toern ghemaect woude hebben die wesen soude viercant. starcke ende hoghe ende daermē niet lichtelijc toecomen en mochte Doe wort die reescap totter timmeringhe haestelic toe ghemaect ende al datter noot toe was wort bereyt. die instrumentē worden ghescarpt. die steenhouders begonden dat werck dat fundament wort gheleyt. men began te metselen die toern begonste te risen. ende wort nae des conincs wille betamelijck ghemaect Ende om dat eē viercantige forme verre hādde totten viercantighe ōmeganc des toerens als hi ouer al veynsterē heeft soe woude dyoscorus. ende geboet datmen niet dan twee veynsteren aen den toern maken en soude. een aen die noert side. ende een an dye

suytside. mer oest eñ west en wou
de hi niet hebben. om dat die claer
heyt vanden opganc der sonnē niet
hijnderen en soude der tederen ver
weende ioncfrouwe an horen slaep
Eñ oec als die sonne neder ghinc
dat si haer camer niet heet makē en
soude Eñ doe inden toerne al dat
hoor noot was coninclijcke bereyt
was. doe besloet coninc dyoscorus
sijn dochter barbara daer in als eē
wijse edele waerdige scat Hier na
doe si bequame was ende out ghe
noech was enen man te nemē doe
wort si met bede ende met brieuen
van veel edelinghen ende oeck van
groten princen begheert ende aenge
sochtet om tot enen wyue te nemē
mer haer vader die en riet dat niet
noch hi en woude des niet. ende hij
weygherdet hem allen ende sprack
Mijn enighe dochter ende mijn hope
ende huus moeder mijns leuens
onderstant. ende mijnre oghen so
laes en wil ic vā mi niet doen noch
nyemant te wiue gheuen Bi desen
sin en bleef hi niet langhe. mer om
dat hi die aertsche dinghen minde
ende sochte ende dat hem van sinen
ridderen gheraden wort Ende om
dat barbara sijn dochter der werelt
weelde ende rijcheyt ende moghent
heyt ghebruken soude ende hij der
princen vrientscap hebben soude
te meer alsoe clam hij opten toren
ende leyde sine dochter te voeren
als sathan sijn vader onsen heer ge
daen hādde ende toende haer alle
der werelt rijcke weelde eñ mogēt
heyt die si hebben mochte of si enē
mā nemen woude Ende hij becoer
dese niet als dat hi des woude dat
si mannē soude mer omme te besoe
ken ende te proeuē of sijt soude wil
len consenteren ende sprac tot haer
aldꝰ Wat ist o dochter mijn hebdi
enigen wille man te nemē Ic wor
de seer aenghesocht met grotē bede
om di wt te gheuen. tot noch toe ē
heeftet mi niet ter herten gheweest
mer ist dattet di ghenoecht ick selt
mi lief latē wesen. eñ gheuen mijn
consent daer toe Hier toe antwoer
de die wijse maghet barbara ver
smadende der werelt macht eñ sey
de Vader dat si verre van mi. mijn
herte ē moet anders niet willen dan
dattu tot noch toe vā mi hebste ghe
wilt. eñ wat ic in minen sin hebbe
dat wil ic nv betugen voer di Tē
en is gheen man soe scoen soe edele
soe starc noch so rijke om wes wil
le of minne ic begheuē soude willen
dat mi ter herten is Ja al waer hij
des keysers soē die mi gheloeft hād
de een crone eñ heerscappie des key
serliken rijkes. al anders vader is
mijn opset eñ mijn meninge Daer
toe antwoerde die vader Segghet
mi wat is dijn meninghe Si sprac

O vader der princen smeliken en̄ me
nigherhā de beloofte en achte ic voer
niet. die scone gulde forme vā veel
den die semen voer mijn oghen als
niet Costelijcke brilsen en̄ spannē
rede ick onder die voeten. ende der
dienst knechten scoen diensten ver
smade ic als ick vader bi uwer ghe
nadē ende graden al ghenoech hebbe
Ick hebbe rijnicheyt ghehoeft
die alle dinghen van aertrijc boven
gaet. en̄ bi wyen ghē dine waerlic
te setten ende te weghen en is Doe
si dit aldus sprac soe viel die vad
voer oni den hals. ende custese lan:
ghe tijt. oni dat hi in haer vane dus
danighe versmadinghe der bruloft
en dat hem wel behaghede. ende hij
swoer ende beloefde hoot te maken
all dat haer herte ghenoechde dye
dienen mochte inden toren. en̄ dat
hi den toren seer dierlic soude doen
maken. ende oec sonderlinghe een
bat daer si in bādē soude of si wou
de. ende dat met edelen werken ver
diert ende bedect Nae dese woerden
soe ghinck die vader van haer. en
de seynde der herē bodē al ydel wed
omme. ende hij bleef biden werck
dat hij pijnde sijnre dochter te ma
ken. welke werc een teyken wesen
soude van ouerdracht dat hij sijn
dochter bi hem soude houden. dye
ghenen may hebben en woude :
Hier nae ghescliede dat dyoscorg
den coninc ontbodē wort van des
keysers drossaet. dye des keysers
macht hadde in dyen lande. wyen
hi niet verhorē en dorste Ende doe
hij niet langher beyden en dorste
wijsde hi die meesters vanden wer
ke. wat ende hoe dat si dat maken
souden. ende beual al dat hi liet on
der sijns dochters trouwe. wyē hi
wel betrouwede Ende doe hi vele
wercluden ende meesters vanden
wercke gheset hadde. ende een yghe
lijcken ghegheuen hadde sijn loen.
soe bereyde hij hem te varen omme
des keysers saken wille verre wt
sinen lande Ende hi riep te samen
sine beste ridderen ende knechten.
ende nam raet met hem. hoe hi sinē
wech aen setten soude Ende doe die
raet gheset was soe voer hij der
waert daer hij wesen soude. ende
was daer langhe tijt

Hoe si vanden toren ghinck
Dat vij. capittel

DOe die vader wt was. ende
langhe tijt wt bleef. so ghinc
die wijse maghet sinte barbara ne
der vanden toerne om te besien dat
wonderlijcke werck Ende doe si
ghinc wanderen biden timmerin:
ghe. ende quam daer dat dat stont
dat om hoer solaes wille ghemaket
was. ende seer wonderlijke costeli:

ken ghecierd was Ende si sach dz
tet met figuren vander sonnen en
de mane eñ der sterren des hemels
subtijllijck met ghehouden beelden
ghemaect was soe dat alle dye ghe
ne diet saghen verwonderden van
soe costelijcke werc Ende doe si be
gan te peynsen opten oersprõc en
de inuloet dyer dinghen van welc
ken si daer die figurẽ sach so stont
die enghel ons heren bi hoer ende
storte in hoer als in een hebbelic en
de bequaem vat die godlijcke wijs
heyt. mer want die gheest ons herẽ
niet en rustet dan opten oetmoedi
ghen ende vreedsamiglen menschen
leerde eñ toende haer die enghel al
dat een kerstẽ mensche toebehoort
gelikerwijs als si oec te vorẽ van
origenes legaet gheleert was En
de doe die enghel bouen al dit hoor
leerde vãden aenghenomenre mens
heyt cristi ons heren Ende hoe dat
cristus doer sijn godheyt ĩ hoer ghe
prent hãdde een teyken vã sonder
linghe gratie eñ vordeel in dyẽ dat
hij haer gheteykent ende ghedecket
hãdde metten wyele der reynicheyt
om dat si buten hem gheen ander
minnaer aen nemen en soude Doe
so openbaerde hoer onse here jhesus
cristus in een figuer ende ghelike
nisse vã een seer suuerlic kinde kijn
in welcken kijnde si veel meer ghe
noechte hãdde dan mẽ mochte ghe

waer worden Ende doe dit aldus
ghesciede soe gaf haer die voerseyde
enghel te kennen die passie eñ dye
pijn ende die scandeliken doot dye
jhesus cristus onsen heer om haeren
wille ende om allen mẽschen puer
lic van minnen gheleden hãdde. en
de hi voerseyde haer dat si om sinẽ
heylighen naem vele pijnen soude
moeten liden. op dat si niet alleen
der maechden ende der lerarẽ. mer
oec der martelarẽ crwen besittẽ sou
de Doe dit die engel tot haer sprac
eñ hise toe troeste dat si om die min
ne van cristo haren brudegom tot
martelie ende tot vele pinẽ te liden
haer scicken ende bereyden soude :
Doe wort dat scone kijnt verwan
delt. ende sceen altemael ghepassijt
ende ghepinicht. ende te mael be
bloet. ende ouerghestort met roden
bloede Eñ doe si dat sach. wort si
harde droeuich eñ viel van rouwẽ
haers herten in onmacht. ende si be
claechde eñ weende met alre deuoci
en. eñ met bitterheyt haers herten
ons herẽ passie eñ doot Eñ hier õ
mochte die enghel wel claghen tot
haer als totter gheenre daer hij off
gheseit hãdde dat si mit dryerehan
de crwnen ghecrwent soude worden
als ghescreuen staet Om dijn wel
ghescicte ghedaente ende scoenheyt
sich dijn toeganck met voerspoede
eñ regnier. wãt dese reyne maghet

die eē gēme is der maechdē. eñ die
aldus voer des engels vermanin
ge gesterct wort. eñ van origenes
gheleert was vertoēde haer die hey
lighe drieuoudicheyt claerliker dā
veel andere ouermits dz godlijke
licht dat bouē in haer quā eñ lichte
dz si oec tot dier tijt doe si noch nz
ghedoept en was mitten heylighen
apostel wel sprekē mochte. al wast
wonder onse wanderinghe is indē
hemel Als dit aldꝰ gesciet is ghīc
die hemelsche maghet omme. ende
si ouerleyde in hoer herte die hoech
eyt des lichtes vand heyliger drye
uoudicheyt die allen mēschen ver
licht die comē ī deser werelt Eñ si
mercte eñ sach datter niet dan twe
veynsteren stōden andē toern En
de si sprac totten meesters vanden
werc aldus Waer om en hebdi an
den toern niet meer dan twee veyn
steren ghemaect Si seyden weder
Dijn vader heeftet ōs aldus beuo
len ende soe gheordineert Si sprac
En maect mijn vader mi den toern
niet Si seydē jae hi Si sprac Ist
dat alsoe. jae seyden si. het is ym
mer also Doe sprack barbara Ist
alsoe. so moet ghi wel doon dat ick
v ghebiede. dat is dat ghi bi minen
beuele ende onder minen naem. set
tet dan noch een veynster int oeste
tot dyen twee die mijn lieue vader
v heeft ghebeden te maken Met

dat si aldus sprac. woude si dat ge
tal der heyligher dryeuoudicheyt
veruolt hebben. wyen si wt alder
herten oefende ende aenbede Die
meesteren vanden werc waren haer
onderdanich Ende al wast dat si
groten anxt hādden voer haer vad
dyoscorus nochtans soe maecten
si tottē tween eē derde veynster. soe
hem die maghet gheboet Ende dit
is aldus ghesciet alsoe god woude
omme datmen ewelijcken ghedenc
ken soude. dat dit hemelsche licht
sinte barbara. jae eer dz si gedoept
was bekende ende verstōt die ma
iesteyt ende moghentheyt der heyli
ligher dryeuoudicheyt Eñ dit en
mochte oeck niet anders gheschyē
dan die godlijke ordinantie eysche
de ende alst van god voersien was
want ouermits dit quam die rey
ne maghet sinte barbara totter glo
rie ende waerdicheyt ende hoecheyt
der martelaerscap soe hier na ind
hystorien bewijset sel worden Na
desen so ghinc die suuer maget sin
te barbara die verciert was mz me
nigerhāde doechdē tot dyer stādt
daer dat bādt stōt daer voer of ghe
seyt is dat si in dat oest eynde in
enen harden marmorsteen met hae
ren rechteren dume in druckede eē
teyken des heylighen cruces als of
tet in weken was ghedrucket hād
de geweest welcke teyken daer bli:

uet huden des dages om tot deuoci
en te verwecken der gheenre herten
diet sien Ende doe si neder ghinc
in die stede vanden bade daer ghē
water in en was. soe viel si ned ter
aerden met tranē ende si badt den
heer ende si seyde aldus O heer
jhesu cristi die doer moyses dynen
knecht dedeste comen inder woesti
nen water wt enen harden steen •
wilt mi hier open doen een fonteyn
van leuende water ende ghebenedi
en dat ende seghentet Op dat ick
hier inden name der heyliger ende
onuersceydenre dryeuoudicheyt
ghedoept mach werden. ende vā al
le mine sonden werden ghesuuert
Eñ doe si met haren rechteren voet
anden steen ghestoten hadde. ende
daer een figuer vanden seluē voet
bleef die nymmermeer en sal ver
gaen. so quam daer ghesprongheu
soe groten water dattet haer totten
nauel toe quam Dit water deelde
hem ter stont in vyer deelen nae d
wijs ende manyere van een cruus
Ende doet vyer cleyne fonteynen
spronghen. als wten aertschen pa
radise vier ryuieren Eñ dz noch
meer is ende meer loues waer dich
als cristus ghedaen hadde ind jor
danen alsoe wort dit water gehey
licht mettien dattet metten lichaem
deses godlijckes creatuer gheraect
was. want tot huden des daghes
toe vloeyen daer dye wateren der
gracien ende der salicheyt ende der
ghenesinghe van allen siecten ende
qualen inder ghenen die tot loue
ende ter eren der heyligher bruut
cristi sin te barbara daer in traden :
Dit water wort ghelijck dē water
in jherusalem dat ghehetten is proba
tica piscina daer men dye hostyen
inder ouder ewen dat waren calue
ren eñ scapen in plach te dwaen :
In welcker piscinen die vergichti
ghe mā doer ōs herē woer dē wort
ghesont. eñ drooch sijn bedde daer
hi soe langhe siec op gheleghen had
de Dit water is ghelijc den leuen
de water daer dat vrouken van sa
marien onsen here om badt dair hi
op die put sat Dit water gelijct
wel dat water dat inden ewāgelio
gheheyten is natatorie silo In wel
ken dye blijnde siende wort. die wt
sine moeders buuck blijnt hadde
gheweest. doe hi hē daer in ghedwo
ghen hadde Dit is dye fonteyne
die niet verderuen en mach Dit
is die besloten fonteyn der leuēder
waterē die lopen ende vloeyen met
een druusch vanden berghe van li
baen In dit doepsel is die onnosel
maghet cristi barbara bi goods or
dinancie eñ wille. wien gheen dinc
onmoghelic en is van sinte johan
baptista ghedoept ende gheestelijck
verlorē Eñ mz dien dat hoer hoeft

driewerven inden water ghenettet
was. wort si gheestelijc te verstaē
mit cristo begrauē Ende ouermits
nuheyt van leuē. verrees si mit hē
vander doot Ende dit dat hier ge
seit is dat dese wtuercoren maghet
goods barbara vā sinte johannes
baptista ghedoept wort. en sal nye
mant twyuelinghe in maken ī eni
gher wijs. want in hystorien ende
in scriften lesen wij dat sommighe
heylige sielen die wten lichaem ghe
sceydē warē in menigherwijs den
menschen dienstelijcheyt ghedaen
hebben. want wij lesen dat sinte pe:
ter der apostelen prince nae langhe
tijt dat hi van des lichaems bandē
ontbonden hādde gheweest. quam
hij tot sinte aechten inden karcker
daer si was. ende maectese ghesont
ende settede haer borsten dye haer
of ghesneden waren ghebeelijc aen
haren lichaem Des ghelijc soe lesen
wi oec van sinte inartijn. vā sinte
nycolaus. ende vā sinte augustijn
ende menich ander santen eñ sanc
tinnen die den menschen inder we
relt veel weldaden dienstelijc ende
als mit myraculen ghedaē hebben
Ende hier om en ist gheen wonder
of die naeuolchster alre doechden
sinte barbara vā sinte johā ghedoe:
pet is Eñ van dyer tijt voert aen
vercoes dese kerstelike maghet bar
bara eē volcomē leuē. ende si was
content ende liet hoor ghenoeghen
tot horen nootdruft mit sprincha:
nen. ende mit wilden hoenich En
de volchde alsoe den voernoemden
sinte jan. van wyen onsen heer tu:
ghet ende seyt. dat onder die sonē
der wyuen en is nyemant op ghe
staen die meerder was dan sinte jo
hannes baptista Ende daer en is
noch en heeft gheweest sulcken ma
ghet opter aerden als sinte barba
ra was Nv laet ons dan segghen
tot haer dat woert dat in judich
ghescreuen is Du biste ghebene:
dijt van god den hoghen heer voer
alle vrouwen die opter aerden sijn
Ende gheloeft soe si die heer dye
di gheseynt heeft ende dinen name
soe groet ghemaect heeft dat dat lof
van di wter menschen mont niet
vergaen en moet Eñ wij moghen
noch dit wel daer toe segghen dat
in ruths boecke ghescreuen staet :
Alt volc bekent wel dattu eē vrou
wen naem biste van groter doech
den Hier om soe clam dese heylige
maghet sinte barbara seer blidelijc
opten toerē ende si sach daer haers
vaders beelden ende afgoden dye
daer met goude ende met costelijc:
ke gesteenten verciert waren. ende
si spoech in haer aensichten. ende
sprack Alle moeten si werden
uwes ghelijc die v maken eñ in v
betrouwen Ende si ghinc hem toe

ende brasse ende die stucken gaf si den armen ende si begheerde ouermits die aelmisse salich te werden. Als die propheet seit Salich is hi die verstaet eñ ontfermich is ouer die ghene die behoeftich sijn ende arme Ende noch op enen anderen stede seyt hi aldus vanden ghercchtigheyt mã Hi heuet wijde gestroyet. ende den armen ghegheuen sijn ghercchticheyt salblijuen. ende duerende inder ewicheyt Ende doe si int hoghe vanden toerne was oefende si naerstelijck bi nachte ende bi daghe in ymmẽ ende in psalmen eñ ẽ ghestelicken cantiken singhende in haer herte ende louede gode aldus Den heer sal ic louen ende ghebenedien tot alre tijt sijn lof sal altoos wesen in minen mont Die achte salicheden daer onsen heer of seyt inden ewangelio begheerde si altoos te hebben. dat is dat si arme mochte wesen vã ghest op dat si vercrighen mochte die rijcheit des hemelrijcs dz si saftmoedich mochte wesen op dat si besittẽ mocht dat lant vã beloftẽ dat is tlant d leuender Dat si suchten mochte ende wenen metten ghenen die wonen in cedar op dat si ghetroest mochte werden metten ghenen die wonen in jherusalem Dat si hongerich eñ dorstich ende begherich mochte wesen der ghercchticheyt op dat si vsaet mochte werdẽ inden hemel Dat si mochte ontfermen. eñ een dochter mochte wesen der ontfermhertichcheyt op dat si van gode ontfermhertichcheyt mochte vercrighen Dat si reyn vã herten mochte wesen. op dat si god mocht beschouwen Dat si vreedsamich eñ vrede makẽde mochte sijn op dat si hieten mochte een dochter goods Dat si druc ende persecutie liden mochte d dye ghercchticheyt op dat si mochte winnen dat rijcke der hemelen. ende op dat si ten lestẽ vãden mẽschen vermaledijt mochte wesen. ende alle quaet vanden menschen horen om goods willen. op dat si salich mochte werden ende oueruloedich loen hebben mochte inden hemel Ende doe si met allen desen wassen woude inden heer ende de toenemẽde wies si al willẽde eñ nã toe eñ ghinc so voert vã doechdẽ tot doechdẽ op dat si als die enghel voerspraken hãd mochte mit ten heyligen maertelaren sien eñ beschouwẽ god der goden in syon den wellken martelarẽ crone beloeft is ghedect ende gemerct mitten palme der glorioser maertelaerster

Dat viij. capittel

Ne vele tiden doe die comine dioscorus barbara vad wedghecomẽ was. veronwaerde hẽ vã

dat werc dz barbara gemaect was
eñ wãtet hẽ noch wel ghedachtich
was wat hij beuolen hadde te ma
ken andẽ toern sprac hi ende seyde
Wie heeft soe vermetel eñ soe coen
gheweest dat hi een derde veynster
anden toern ghemaect heuet. want
icker niet meer dan twee gheboden
hadde te maken Tot dese woerden
ãtwoerde hẽ eẽ eñ seyde Dijn doch
ter eñ mijn vrouwe heeft dat ver
woruen vandẽ oppersten meester
eñ heeftet hẽ half ghebeden ende ghe
dwonghen Rechteuoert riep dye
vader sijn dochter tot hem eñ custe
se Eñ doe hijse ghecust hadde vrage
de hij haer aldus Dochter heeftet
uwen wille gheweest datmen een
derde veynster anden toern maken
soude Si antwoerde Jaet vad eñ
wel te recht. wãt drie veynsterẽ ũ:
lichtẽ alle menschen. ende twee ver
duusterẽ Die vader sprac Hoe ist
dat drie veynsteren meer verlichtẽ
dan twee Die heylighe maghet die
verlicht was vandẽ heyligẽ gheest
antwoerde eñ sprac Die drye dye
claerlikẽ verlichten dat sijn die va
der die soen ende die heylighe gheest
niet drye goden. mer een warach
tich god. ende onuerscheyden. scep
per alre dinghen. in wyen men ghe
louen moet ende aenbeden Ende
die drie personen sijn eẽ ghewarich
god. ende een van desen drye perso
nen soe hij heeft menschelijcke na
tuer aen ghenomen. die heeft mi ge
nomen tot sijnre bruut. want god
den vader heeft sijn soen mi versellet
ende oeck ghegheuen. oeck eer du
vader lest vã my wten lande voert
ste. ende desen hebbe ick minen ma
gedom gheloeft. ende vaste trouwe
van wes minne mi en sal moghen
scheyden noch tribulacie. noch ban
ghicheyt noch persecucie noch hon
ger noch dorst noch armoede noch
sweert noch vuer. noch gheenrehã
de perykel of vrese Jae waert oec
noot. ic soude hem die stoele mijns
lichaems verwen inden bloede der
maertelaerscap. op dattet worden
mochte een purpuren cleet dat hij
ghewaerdighen soude aen te treckẽ
hij die sit inden trone des hemelrijc
kes Als sinte barbara dese woer:
den ghesproken hadde. soe vergat
dye vader sijns selfs. ende wort al
stijf ende viel ter aerden. ende lach
als of hij doot gheweest hadde En
de doe hij nae een luttel tijts tot hẽ
seluen quam ende dye woerden ge
dochte dye sinte barbara ghespro
ken hadde alsoe verstont hij wel
dat si kersten gheworden was. en
de dat si hietede cristus haren brude
gom te wesen Doe wort die va:
der alsoe seer verwoet ende greep
een swaert daer hij sijn gheminde
dochter mede doerhouwen woude

mer sinte barbara dede hoer ghebet
tot gode. niet dat si veruaert was
of om dat si niet gaerne steruen en
soude. mer om dat si mede lidē met
haren vader hādde Ende ouermits
goods snelle goedertierēheyt was
daer rechteuoert eē gehouwē mar
morsteen diese in hem ontfenck en
de si wort ouer ghenomen in enen
berch die vele holen hādde Op dy
en berch soe waren twee harderen
dye daer hoor scapen hoeden. eñ die
dit saghen Ende doe dye vader al
le dye winkelen ende hoecken van
den huse omme ghesocht hādde. en
de hijse niet en vant soe ghinck hij
wter stādt ende clam opten berch
ende hi vraghede den harderen. ende
begheerde van hem te weten waer
sijn dochter haer gheberghet hādde
Ende een vanden tween. want hij
met ter maecht medeliden hādde soe
sorghede hi voer hoer. omme dat hi
sach dat hoer vader woedende was
eñ seer toernich sceen te wesen ende
hij sprack stoutelikē eñ seyde Ic
en hebse niet gesien si en is voer mi
nen oghen niet ghecomen. noch ick
en weet niet waer si is Die ander
vanden tweē harderen was onghe
nadich eñ wreet eñ om dattet hem
onwaert hādde eñ onredelic doch:
te dat die vader alsoe langhe ghepi
nicht soude sijn met sijn dochter te
soeken. so wees hijse metten vinger

Ende god die een recht rechter is
die en liet dat niet onghewroken
want ouermits sijnre wraken. soe
wort die harder ter stont verwan
delt in enen marmorsteen ende sijn
scapē verwandelden in sprinchanē
Ende soe bliuen si noch tot ene an
scouwē bi sinte barbaren graue tot
desen daghe toe Doe die ghehoersa
mighe maghet barbara hoer vader
hoerde ē merrede si niet. mer si quā
haestelijck ende willichlijck tot hē
Ende doe hij sach dat si vry wil:
lens tot hem quam ontfermde hij
haer. ende stack dat wtghetoghen
swaert weder in sijn scede. want hi
en woudese op dye tijt niet doden.
mer hi hādse gaern tot sinen sin ge
togen Eñ hi gheseldese eñ hi sloech
se wredeliken seer. eñ hi greepse by
den haer. eñ toechse vanden berghe
ende brochtse weder inden palaes.
daer hise sloet ī een doncker cellekē
ende maecte dat starck met veterē
ende met sloten. eñ ophielt mz haer
te spreken tot des anderen daghes
Eñ mit dit en was hi niet te vredē
mer hi settede oeck wachters diese
wachten souden dat si nergens wt
en mochte Ende doe quam dye
enghel goods tot hoer. ende si be
ual den heer haren strijt ende haer
eynde. ende si sprac mitten propheet
tot hem aldus. mijn siel o heer he:
uet gheuanghen in dy

Dat ix. capittel

DEs anderen daghes pijnde
hē die vader sijn dochter bar
bara vā harē heylighen opset te trec
ken Eñ doe hij dat in gheenrehan
de wijs conde ghedoen. soe ghinc hij
als een verwoede man totten rech
ter vander stat die ghehey ten was
marcianus. ende hi vertelde hē sijn
ongheual dat hem van sijn dochter
ghesciet was. dat si vanden afgo:
den ghekeert was. ende tot cristum
bekeert ende hij seyde aldus Die ō
salighe auentuer dede my reysen en
de ghinder varen. eñ daer om hebbe
ick mijn dochter verloren. ende een
langhe quale is quaet te ghenesen
Waer mijn dochter verwoetheyt
versch. men soudese licht van haer
doen Mer laetse nv hier halen en
de laet ons nv met hartheyt ende
nv met saftichеyt hoer aen gaen off
si in enigherwijs mochte ons vol
ghen ende consenterē. ende en wil si
des niet doon soe sal ick selue nae
veel manieren van pinē die si lidē
sal om deser sotheyt ende verwoet
heyt. eñ ten lesten mit enen swaerde
haer hoeft of slaen Als hij aldus
totten rechter ghesproken heuet. be
swoer hij hem by den goden mach
te dat hijse bi tormenten doden sou
de Ende hij seynde een van sinen
knechten haestelijck tot haer Ende
als sinte barbara sach dat si aldus
gheeyschet eñ aenghetast wort bat
si tot god aldus O heer die almach
tich biste te doen al dattu wilste ō
dinen wille worde ic getoghen tot
ten dinchuus daer men die misda
dighe menschen plach te verwijsen
tot sulcke stede en quam ick nye :
Coemt mit mi ende stant bi mi ma
ke mi van ghemoede starck. ghift
mi die wapen dijnre moghentheyt
want ic totten strijde gae die dijn
is ende niet mijn Teghen die scarē
der boser sel ic strijden Het is noot
dat ick met dyne wapenen ghewa
pent ben. op dat ick staen mach en
de verwinnen. ende teykenen van
seghe weder brenghen Een wijf
is crancker dan eē man. mer du he
re makes wel van een wijf dat si
mans craft heeft Ic sel mi niet ōt
sien te gaen te striden teghen die bo
sen Eñ ist dat ic enich ende alleen
veel quaets volcs verstriden. ende
verwinne. het sal een groet eer sijn
eñ machschien aen vele sieken gheē
cleyn ghewinte wesen. mer groot
rechteuoert als sinte barbara voer
dē rechter gebrocht wort die daer
te rechte sat. so sach si mit oghen en
de met herten opwert ten hemel en
de sprac hem toe eerst aldus Wat
woudeste rechter dz ic comē soude
tot di. wilste mijn ghelouе besoekē
ende weten sich ick ben kersten en:

de ick aenbede den ghewarigen god
ende versmade den valschen goden
Doe sprac die rechter tot haer du
biste droncken vanden wijn d̄ on
waerdicheyt Ende daer omme en
scaemste di niet te antwoerden eer
du gheuraghet wordeste. mer wye
heeft di dat venijn in ghestort ende
ghegheuen Doch ter du biste bedro
gen. het is anders inder waerheyt
dan du waenste Die bruut cristi
antwoerde eñ sprac Jc ē heb gheē
venijn ghedroncken. mer ic beken
ne die waerheyt. ende. ick en wane
niet. mer gheloue sekerlic dattet al
soe is als ic seyde Marcianus die
rechter sprac keer weder o dochter
mijn. ten is gheen wonder dat dy
die ydel eer der kerstenheyt bedro
ghen heeft die oec sommighe vandē
ouden menschen becommert heeft
ende bedroghen Dye starcke ma
ghet van ghemoede antwoerde eñ
seyde Jc ben weder ghecomen wāt
ick hebbe ghedwaelt. ic ben weder
ghecomē vāder ongheloef der afgo
den tot minen scepper Ende in ōs
en is gheen ydel noch ongewarige
aenbedinghe. mer in v die die hoef
den neyghet ende bughet den steen
ende den metael. ende en mercket
niet dat v goden sijn een maecsel d̄
konstigher wercluden ende dat si
ghewrocht sijn ende ghemaket vā
dinghen die ongheuoelijck sijn :

Marcianus sprack. dijn scoen an
schijn dat voer veel mēschen suuer
lic is ende dijn ioncheyt is te ōtfer
men Ende daer om. om dijns va
ders wille wien wi di begherē ghe
betert ende ghesuuert van dusdani
gher dolinghe weder te gheuen Du
biste noch indē eersten te lidē. mer
ist dattu langher in deser staet van
herten. ende van sinnen blijfste soe
sal ic ten lesten dijn starcken beco
ren eñ onderuinden Die onuerwī
like maget sprac eñ seyde Du wil
ste my ontfermen. mer ontfermet
dijn selues Du dreyghes mi te py
nighen. mer sorge voer dijn selues
pijn Die tijtlike tormenten ende pi
nen sellen mi sendē ter ewigher bli
scap. eñ dijn tijtlijcke hoecheyt eñ
eer die mit alre blijscap eñ weeldē
verciert sijn. sel dy stueren eñ bren
ghen ter ewigher pinen Doe wort
die rechter marcianus ouermits
ingheuen van haren vader seer be
roert mit toernicheyt ende gheboet
datmense naect soude maken ende
slaen met scarpen roeden. eñ sprack
tot haer. die woerden moeten hene
gaen. ende den slaghen wyken Die
gloriose maget verblide haer indē
slaghen. ende si louede den heer dat
si waerdich was slaghen te ontfā
ghen om sinen heylighen naem. eñ
seyde aldus Ghebenedijt is die he
re die mijn ghebet ghehoert heuet.

eñ sijn genade niet van mi gekeert
en heeft Desen dach heb ic verbeyt
desen dach heb ic ghesocht eñ gheuō
den Doe si seer wredelijcken gesla
ghen was ende si volstandich bleef
eñ niet en ghebrack. soe gheboet die
rechter datmēse wed brenghen sou
de voer hē. eñ hi ghinc hoer mit al
dusdanigen woerdē aen Is dijn
lichaē van hoernē ghemaect. of heb
stu in di een stenen herte. om dattu
noch goedē raet ontfanghen. noch
volghen wilste eñ du noch ghese:
len noch slaghen en onsietste Sich
an dijn hoghe edel gheboerte eñ ont
ferme der gheenre daer du off ghe:
comē biste. eñ dient d godinnē vas
ta. wyen di dijn vader gheloeft he
uet reyn te houdē wāt ist dat di an
ders behaecht te doen. eñ di der go
den sacrafitien niet en verlossen. soe
sal ic di dat tot pinē latē comē dat
tu butē alle die werelt ghewoentē
der princen ghebot hebste versmaet
Barbara sprac die stijfheyt der ge
rechticheyt en laet haer niet bugen
noch bewekē mer si hout altoes eē
starc ghemoede Ic achte beter dat
ick alle mijn ledē wt sette eñ gheue
ter pinē. dan dz ic laet eñ ga vādē
weghe d gherechticheyt wāt gheen
dinc en is so gerechtich als te oefe
nē eñ te aenbedē enē ghewarighen
god die doer sijn propheet seit al dq
Ic ben god eñ sond mi en is gheen
ander Eñ gheen dinc en is so ōghe
rechtich noch so ōbehoerlic als dz
men in desen deel volghet der prin
cen die willen datmē die duuelen
anbedet eñ die afgodē Daer dye
propheet of seyt Si hebben mōden
eñ si en spreken niet. si hebben oren
eñ si en horen niet. si hebben nosen
ende si en ruken niet. si hebben han
den ende si en tasten niet. want in
horē mont en is ghenē gheest Hem
moetense ghelijc werden diese ma
ken eñ aenbeden. ende in hem hopen
Hier toe ātwoerde die rechter du
besichste meer woerden dant noot
is. legghe of die kiuende woerden
ende volge minen raet noch moch
ste behouden wesen. want alsmen
mer eens gheuallen heeft soe mach
men lichtelic beteringhe doen Bar
bara vanden heylighen gheest ghe:
starct ende inden kersten gheloue
gheuestet si antwoerde hem aldus
Ten is gheen ander behoudinghe
of salicheyt dan cristus jhesus dye
behouder der werelt dye mi behou
den heeft Ende doe dit onder dat
volc quam dat sinte barbara dye
starke maget des rechters mogēt
heyt ghescoffiert hādde doe geboet
hij bryesschende als enen leeuwe dz
mense ontcleden soude eñ met ghe
droechde zenen van styeren haer te
der vleysche sond ghenade breken
ende slaen soude. ende bewryuen

dat seer wredelijcken met haren hē
den van kemels haer ghemaect O
grote wreetheyt des tirans die dus
danighen dinghen dede doen aen soe
tederen lichaem. mer dat maechde
like lichaem gemoede en wort hier
mede van sijns seeppers minne niet
ghetoghen ende al dit leet si vrome
lijck om haer gheminde brudegom
Ende doe si lange tijt ghelede hād
de die pijn die haer an gedaen wort
Eñ all haer duerbaer lichaem met
bloet ghestort was. ende daer nae
ghebarnt sout ī haren verschen wō
den gheworpen was. doe geboet die
onghenadighe rechter datmense in
enen doncker karcker stoten ende
legghen soude. ende daer wentelen
op ghebroken scarpen steenen ende
scaerden ende vertrecken soe haer
doot ende proeuen of hij haer starc
ke ghemoede yet beweken mochte
Als si soe seer van pinen gemoeyt
was. of om dz hi hē beraden moch
te mit wat pinē hise wredelic dodē
mochte soe liet hise soe inden karc
ker rusten Mer die heylighe maget
ghinc vromelic vanden aensichten
des raets. eñ conste wel om jhesus
naem laster ende tormenten lijden
Ende doe si dus indē kerker was
soe onscheē haer een claer licht des
midder nachts Ende die behouder
onse heer jhesus cristus daer si alle
hoer hoep ī gheset hādde openbaer:
de haer eñ sprac haer toe ende seyde
aldus O mijn wtuercoren dochter
ende bruut. wes starc ende betrou
we want inden hemel sel grote blij
scap wesen van dijnre passien ende
pijn Daer ō en ontsiet nz die drey
ghinghe ende die slaghen des wre
den tyrans. wāt ic sel bi dy wesen
eñ verlossen di van allen wonden
eñ smertē die di wordē anghedaē
Eñ rechteuoert sijn al hoer wondē
ghenesen alsoe dat gheen litteyken
aen haer en bleef Ende doe onse be
houder jhesus haer ghebened ijt hād
de voer hi optē hemel dair sijt sach
Eñ doe verblide si haer met onseg
ghelike blijscap. om dat si dus vā
dē here gheuant eñ ghetroest was:
Ende al danckende sprac si aldus
Den heer heb ick ghesien van aen
sicht tot aensichte. ende mijn siele
is behouden gheworden

Dat x. capittel

Doe den ander dach an quam
gheboet die wrede beest daer
hi te rechte sat. ende hādde dorst na
menschelike bloeden datmē die hey
lighe maghet barbara weder bren:
ghen soude voer hem. wes wonden
ende slaghen wonderlike ghenesen
warē. soe dat si scoenre scheen te we
sen dan si te voren was. of ye ghe
weest hādde Doe sprac die rechter

mit bliden monde O ghenade ende
goedtierē godē sich barbara noch
en hebben di die goedertieren godē
niet ghelaten. die di noch so goeder
tieren eñ soe minlick sijn dat si dijn
re ioncheyt ontfermt hebben eñ al
le die wondē die wi di ghisterē an
dedē doen in deser nacht ghenesen
hebbē Du sietste wel of sijt te recht
weghen wouden eñ aensien. soe en
souden si dy niet ghenesen hebben.
mer si soudē di veel pijns eñ liden
an ghedaen hebben Daer om heb
ben si mit di haer ghenade ghedaen
om dattu des soudes ghedencken.
eñ comē ynnich eñ oetmoedich tot
haren dienst eñ offerhande Doe āt
woerde dye bruut cristi barbara:
Die tonghen sweghen veel bet dye
boesheyt eñ ongherechticheyt clap
pen dan si spreken Die goden dye
om haer sonden inder helscher pinē
sijn. eñ die du te onrecht ende sond
vrucht aenbedes sijn dijn ghelijck
sonder verstant ende sonder beroe
ren Si en moghen nyemant opter
aerdē ghesont maken. wāt waert
dat si dat vermochten. si souden
meer ende eerst hem seluen te baten
comen voer ander menschen dat si
niet doen en moghen Ghi onghelo
uige doet hem offerhande eñ offert
hem wyeroeck Ghi selt weten dat
ghi hem mit dusdanighe offerhan
de meer pinē inder hellen doet heb:
ben onder den duuelen dan si gena
de van minen heer jhesu cristo mo
ghen ontfanghen. die welke die mi
ghesont gemaect eñ ghenesen heeft
van myne wonden. hem offer ick
wyeroec. ic gheue hem mijn ghebet
ende mijn siele voer een offerhande
Ende voertmeer om die minne vā
hem bereyde ick minen lichaem tot
alre pynen Doe dye rechter sach
dat si noch stouter ende stantuasti
gher was dan si ye te voren hādde
gheweest. soe gheboet hij datmense
naect metten voeten opwaert sou
de hanghen. ende met yseren nael:
den hoer side doer grauen. eñ haer
heylighe lichaem van allen sijden
quetsen ende scoren als si deden soe
dattet bloet liep van haer heylighe
lichaem als water wt een fonteyn
Doe gheboet hi datmē met barnen
de lampē haer wondē yseliken bar
nen soude Als dit aldus ghesciede
ende die starcke maghet altoes bli
der scheen ende si den heer van blij
scap loefde. soe worden aen haer si
den gehouden yseren gloeyende pla
ten. op dat die lampen eñ dye gloy
ende platen coken souden dat dye
naelden ghewōt hādden O wreet
gheslachte vā menschen die dusda
nighen pine een teder maghet aen
mochte doen Mer die gloriose ma
ghet sinte barbara stont vast van
god verciert mz doechdē. ende si en

wort van gheenrehande pinen ver
saecht En si starcte ende wapende
haer seluen met aldusdanighen ho
pe en seyde Mijn siel sel inden heer
verbliden ende ghenoechte maken
in haren heylgheuer Ende inden he
re sel mijn siel gheloeft worden :
Ten sijn gheen passie ende pijn dye
te achten sijn teghen die toecomen
de glorie die in ons vertoēt sellen
worden Doe die rechter dit sach
en scheen van verwoetheyt sijn sin
nē te vermissen gheboet hij datmen
se of soude doen vā daer si hinc. en
de dede se voer hem op een block leg
ghen mit omghekeerden hoefde ende
dede dat hoeft met yseren hameren
slaen ghins ende weder En doe de
se heylighe maghet in deser pijnen
was so sendese si dit gebet tē hemel
en seyde Du here die wones inden
hemel. wilt dijn oren neyghen tot
minen ghebede O mine coninck en
de mijn god ic ben ghecomen te las
ter ende te verwijt. en ic ben gedre
uē te spotte du biste die sake mijn
re pijnen trect aen wapen. ende eē
scilt ende speer. ende stant op mi te
helpen. segghet tot mijn siele. sich
ic ben die salicheit Als die rechter
dit ghehoert hādde. soe wort hij in
sijn ghemoede seer ghestoert. ende
hi begonste naerstelic te pensen hoe
hi best dese grote verduldicheyt en
stantuasticheyt ī deser maghet ver
winnen mochte. ende hij gheboet
woedende als een grimmende leeu
den pijnres dat si haer handen aen
barbaren borsten souden slaen. ende
dat si die met swaerden alleynckē
of soudē slaē op dat die verlange
de pijn haer te meerre moylic wesē
soude O hoe grote is dese oueruloe
dicheyt d godlijcker soeticheyt In
welcken dese heylighe maghet was
swimēde en leet so grote pine recht
oft een spel gheweest hādde Ende
ouermits der groter lieften dye sij
droech tot haren gheminden. doch
te haer die daghen der pijnen luttel
sijn want doe dese alre ūduldichste
maecht dese pine leet. soe keerde si
haer aēsicht tottē rechter en sprac
hē aldus toe O du wrede beest die
mit wolflike tandē mine borstē of
scoerste En wetes du niet dattu al
so veel te meer mijn croē vermeers
soe dat mijn vleysch meer pinen an
doetste. want mijn borsten pijn. dat
maect mi een vercoelinghe. waer ō
snijtste vā mi dat daer is der vrou
wē eer en tamelicheit. of wilste vā
mi enen mā maken doet dattu wil
ste. mi genoecht wel een mā te wer
den op dat ic di manlic mach ver
winnē Tis wel tamelic dat die bor
sten d gheen kint aen ghesoect en he
uet aldus ghehandelt souden wor
dē en of gesnedē van een vrouwē
naē. op dat die armē bereyder sou

den wesen te vechten Doe si dit ghesprosten hadde. sach si op totten hemelwert en dede haer ghebet aldus O god die sittes op die throne. en oerdelste ghevechtelic. wilt mi wesen een goet beschermer en een stede van weerlucht op dattu mi behoude mach teste. want dye hoese heuet hem tegen mi geset. hi scuert mijn vleysch met hondelijcke verwoetheyt. hij heuet sijn gruwelijcke hande an minen borsten gheslaghen. ende van minen bloede worde si nat Het is dijn mine. het is dijn trouwe. ic lidet ende hebt gaerne dat ic een man si o dynen wille worden mijn borsten off gheslaghen. mer ick gheloue ende betrouwe dattu mi die selste wel ghenade in hoghen salicheyt daer niet ongelijcs en is. niet dat oneersam is en niet dat onuolmaect is Doe aldus der heyligher maghets borsten alleynckten waren of ghesneden. en die hoese rechter sach dat hi in haer niet vorderen en conde. so woude hi rechteuoert ouer haer die wterste sententie gheuen te sterue mer hi ghe weynde sijn ghemoede ende dede toter broedheyt en ongherechticheyt noch meer quaetheyts. en ghebiet datmen die scamel bruut cristi die aldus ghecranct. aldus gewont. en aldus ghepijnt was al naect sou de omleyden voer alle dye prouincie ende dat si van sinen sarrianten pijnres tot allen steden souder op houden ghegheselt ende ghesla ghen soude worden op dat si also van allen volcke ghesien soude wesen O waer is aldusdanighen swaren pijn ye gesien of ghehoert. of waer is yse lijder ye ghesien of ghevonden. mer dit heeft die ghenadighe goedertieren bruedegom cristus al ghescheyen laten. op dat sijn bruut glorioese segghe soude winnen. ende hoechlijcker ghecwent soude worden En met dit wort dye gloriose starcke magh het niet verwonnen. al wast dat si o der eersaemheyt will dies gelooes ontsach Ende doe dit wrede gelooe gesciede al wast dat si die pijn niet en ontsach. nochtans sorghde si voer hoer scamelheyt. ende hat met opgheslagen oghen ten hemel aldus O god die den hemel met ten wolcken deckes ende clederes dye helien ende die bloemen dye opten velde staen met menigherhande verwen soe dat salomon in al sine glorieus so niet en mocht te ghecleet sijn wilt wesen mijn beschermer. ende mijn hulper in deser store en decke dyne deerne naecte. claem metten cleder selder dijnre ontfermherticheyt. op dzet van dese sijn vyanden noch oec van ghemeyn menschen aenschien en worde Ende doe si aldus haer ghebet dede die hem die dienre besorghet die sende sinen enghel neb

die vādē hemel eē claer stoel broch
te daer hi sijn scamel maghet mede
deckede eñ daer mede vercierde als
een bruut die haren brudegom ghe
ciert is Ende hier en bouē so sterc
kedese dye enghel ende seghendese
met dat teyken des heyligen cruces
Ende maectese weder al gesont al
soe dat gheen teyken van quetsuer
aen horen lichaem en scheen Ende
dye bose wreede knechten dye hoer
dreuen die worden al blijnt vand
claerheyt des cledes dat haer van
bouen gheseynt was Doe scheen
si wel te wesē als die edel vrouwe
judich die harde blide was doe ho
lofernus houet of was Ende daer
nae van allen menschen ghelouet
was Dus was die heylighe maget
sinte barbara nad victorien was si
van allen menschen gheminnet

Dat xj. capittel

Inde doe die bose knechtē een
straet die inder stat van ny
comeden was. gheheyten chalassis
die heylighe maghet omme leyden
die voer des richters aensicht ghe
brocht hadden ē hijse sach al ghe:
sont ghemaect eñ net eñ wit ende
blide van aensicht ende oec so sco
nen cleet onuersiens soe edelic ghe
cleet. wort hi van wondere vermis
sende sijn sinnē eñ sat als een vley
schelic steen Doe dat sinte barbara
sach die harder ende starcker was
dan yser begonde si aldus tot hem
te roepen O du die dinen vader dē
duuel ghelikes. eñ die confuyst en
de ghescoffiert biste vanden heer
jhesu cristo. wat verstoerde di van
der gracien die mi van mine brude
gom ghesciet sijn. alle moeten si cō
fuust werden die der menschen hāt
werc aenbeden die hē verbliden vā
hare beelden diese achten goden te
wesen Doe die rechter wed tot hē
sekuen ghecomen was soe geboet hij
grimmende als een leeu datmē die
gloriose maghet doe werpen soude
opgherecte scarpen swaerden. op
dat si alsoe in hoer lijf doersneden
soude werden Eñ ten laetsten doe
hi bet bekende dat si onuerwinlijc
was. riep hi mit onmēscheliker cri
ten Het is eē gokelaerster si neēt
den mēschen haer herten ende maect
se bijster van haer sinnen Ist dat
wijse langer laten leuē si sel ōs vā
leden cranc maken Ende die scarē
vandē ridderē die hem dienden en
de dat ander volc dat bi hem stont
begonden tot hem te roepen. ende si
seyden Doet ons dese gokelaerster
wech. want si omme gaet mit qua
de consten. slaet doot dese die sonder
dranc. ende alleen mit woerden eñ
mit nuwer wijsen den menschen ha
re sinnen beweft Ter stont dictier

de die rechter. ende makede een on
gherechte sentencie teghen haer en
de seyde aldus Der keyseren mo
ghentheyt heeft wt ghegheuen ende
gheseyt Soe wie versmaet der hey
lighen goden wyeweck te barnen
dat die sentencie van onthoeft te
wordē ouer hē sal gaē Die heylige
barbara starcker dan sampson. en
de altemalen onuerwōnē versma:
de ende wedersprack den keyserlijc
ken gheboden. ende was bereyt eñ
begheerlic haer te gheuē onder alle
menigherhande pinē diemen haer
an doen mochte Ende doe marcia:
nus die rechter aldus verwonnē
was. bleef die heylighe maghet vol
standich ende onbewert inden hey
lighen gheloue. ende si sloech marci
anus met sijnre macht voer niet.
eñ gaf cristū harē brudegom grotē
lof ende danc Ende dyoscorus die
onghenadighe coninc en wort niet
ghestilt noch ghepayst mit alle der
pinen die ouer sijn dochter barbara
ghedaē warē. mer hi was seer toer
nich om dat marcianus dē rechter
verwonnen was Ende hi was te
genwoerdich daer willich ende be
reyt ten quadē als die gheē die hē
verbliden als si hebben quaet ghe
daen Ende hi greep sijn dochter mz
sijn sondighe handē. ende en woude
niet ghedencken dattet sijn vleysch
was ende sijn bloet ende sijn eygen
dochter Ende hi wreder dan enich
grimmende beest toechse nae hem
op enē berch daer hi hoer onthoef
den woude Ende si haeste derwert
verblidende ende volghede daer me
de jhesum cristum onsen behouder
die ter steden sijnre passien genaec
te daer hi voer ons steruen woude
alsoe dede oeck sijn edel bruut sinte
barbara. op dz si dat volcomē loen
van hare eyghenre victorie vercri
ghen mochte Si haeste haer seer tē
berghewaert daer haer vader was
al was si sijn eyghen dochter haer
met sinen wreden handen onthoef
den soude Ende si sprac metter her
ten ende metten monde O mine sie
le en selstu god niet onderdanich
sijn van hem is mijn heyl allene.
want hij is mijn god ende mijn
ontfangher. ende hi en laet mi niet
ick gheloue in hem. ick ere hem ende
ick minne hem hij is mijn behoud
ende helpt mi. hem beghere ick. ende
loue ende om hem ende om sine mī
ne en sal ick niet bewert worden
van pyne oft van leringhe d qua
der menschen ick sal vromelijcken
houden dat kersten gheloue Ende
doe si god lof gheseyt hādde eñ aen
sach dattet eynde van haren arbeyt
ende die inganck tot hoor ewigher
salicheyt aenstaende was. soe gaf
si haer tot ynnighen ghebeden. en:

de seyde aldꝰ O here jhū criste die
dē hemel eñ aerde ghemaect hebste
ende die zee haer eynde gheset heb
ste. ende dijn reghen geboden te val
len op die goede ende op die quade
ende die op die zee ghegangen heb
beste ende haer grote golghen ende
verbolghentheyt ghestilt ende gesa
det hebste dijn heylighe handen aen
den cruus gherecket hebbeste. eñ an
der veel wercken ghedaen hebbeste
O goedertieren god die wonderlij
ker ghewrocht hebbeste verhore mi
dine deerne nv ende ī mijn wterste
noot alle dinghen sijn di onderda
nich O here god du biste mijn be
schermer van minen kijntschen da
ghen. wil minē strijt nv sluten met
enen goeden eynde Ende ghif dijn
deerne dese gratie. als dat alle dye
ghene die in haren noot mi gedenc
ken ende ghetrouwelijc aenroepen
van dijnre godheyt moeten werdē
ghetroest Ende sonderlinghe jaer
lix die dach van mijnre passien dij
te loue met ynnicheyt houden dat si
onuersienlijck niet en steruen. mer
dat si met gansen berouwe ende mz
ghewarighe biecht dijn heylige lich
aem ende dijn bloet voer harē doot
ontfanghen moeten. op dat si van
den viant niet bestrict ende gheuan
ghen noch beroeft en worden vanꝺ
glorien dijns heylichs aensichts
O heer en wilt oec haer sondē niet
ghedenckē inden daghe des oerdels
mer doet dijn ghenade met hem
O goedertieren scepper. du wetes
wel dat wi vleysch sijn Ende doe si
gheseyt hādde amen. quam ons he
ren stemme van bouen die tot haer
aldus sprac Coemt mijn wtuerco
ren bruut. coem mijn vriendinne.
com mijn scone dochter mijn bloē
eñ mijn lelie coemt tot mi. du selste
metten machden croen ghecroent
werden die ic di van beghinne be
reyt hebbe in mijn rijc Ende al dz
tu begheert hebste dat is di vā my
ghegheuē Doe si dit ghehoert hād
de. louede si gode eñ recte haer heyli
ghen witten hals wt. om onthoeft
te worden van horen wreden vader
dat alsoe ghesciet is. als dat eynde
daer of bewijst. want dyoscorus
haer vader nam eē swaert. ende al
soe als hi gheloeft hādde onthoefde
hise. opten vierdē dach indē maēt
december met groter woetheyt dye
hi ter werelt ghewonnen hādde by
sijn selfs saet sende hij ten hemel bi
sinē groten sondē eñ misdaet Eñ
aldus Int jaer ons heren twe hō
dert eñ lxvij. doe maximiaen key
ser te romen was als voerseyt is
eñ mercianꝰ te nicomedyē des key
sers stedehouder was. bloeyde dye
heylighe maghet barbara. ende eyn
de haer gloriose passie ende maerte
lie doe si out was viertiē jaer wes

siele is mit grotē louen eñ eer van den blijden enghelen inden hemel ge uoert ende ontfanghen Ende doe die edel maertelaerster barbara ha ren strijt volbrocht hadde ende mz groter victorie ende seghe ruste in den here. soe ghinc die wrede coninc dyoscorus die sijn eyghen dochter ghedoot hadde neder vanden berge der onthoefdenisse. eñ achtet voer cleyne dat hij ghedaen hadde. mer hi en ontghinck goods wrake nz vander groter misdaet. want god dye doer sijn propheet seyt Ghe uet mi die wrake ende ick salt wre ken die sende een vuyer vanden he mel. daer dyoscorus vā verbarnt wort. alsoe dat een assche niet van hem en scheen ghebleuen te wesen : Eñ die assche van hē. die vloech totter helscher asschen. daer hi te sa men metter sielen mit dubbelder pi nen ewelijc ghepijnt wort

Dat xij. capittel

Ende op dat den honden niet ghegheuen soude werden dat ter gheheylicht was noch den varc kenē die margariten. dat is op dz gloriose lichaem der reynre maghet barbara niet en soude een spijse wer den der voghelen ende der beesten. soe was daer een goet kersten pries ter die der heyligher maghet nz be kent en was. mer doe hij bekende dat si voer dat gheloef cristi marte laerster ghestoruē was. so ghinc hi doet doncker nacht was ende hael de dat maechdelike lichaē mit dat heylige hoeft. wt welcken lichaē en de hoeft ghinc een soeten weck der heyliger maertelaerscap Ende doe hijt mit costelike salue bestrekē had de ende bewaert. so begroef hijt met seer waerdigher eren in dye selue stadt nycomedyen in dat graf dat hi welneer voer hē seluen gemaect hadde Ende hi maecte daer eē cley ne woniughe. in welke god te loue vele myraculen ghescien. ouermits verdiente ende ghebede des heyli gher maget sinte barbara wāt dye blinde wordē daer siende. die crope len gaende. dye douen horende. dye stommen sprekende. die crancken die worden daer starc. die droeui ghe wordē daer blide ende dye met anderen siecten becōmert sijn wor den daer volcomelic gesont tot hu den op desen dach toe Eñ doe dat volc vā dier stat sach al waren si heydē dz daer soe grote myraculen daghelixe gheschieden ende alle tijt meer ende meer soe deden si maken een casse van wonderlijken werke ende scoenheyt al bedect met goude ende met costelijcken ghesteenten daer dat suuer lichaem der edelre maghet sinte barbara tamelijcken

ende eerlijcken in leggen soude En
de als dit aldus gheschiet was soe
hinghen si dat heylighe lichaem met
ten casse op aen vyer gulden kete
nen in enē tempel vā dyer stat met
groter blijscap ende vrolicheyt. en
de deden daer omtrēt ouermits go
des wille eñ scickenisse lampen te
barnen. want si hādde ghehouden
ende veruolt alleen die vier ewan
gelisten ghebode ende haren raet ⁝
Ende si was oec metten vier cardi
naelsce doechden rijckelic verciert
Dese ketenē warē oec wel te recht
van goude. want gout is dat edel
sce metael daer die duecht der mī
nen bi beteykent is. welke minne
sinte barbara die edel maghet alre
edelicste beseten hādde Ende dese
heylighe martelaerster lichaē was
oec vander aerden verheuen. want
mitter begheerten was si verre van
aertsche dinghen ende bleef ewelijc
een suuer maghet Ende al was si
een mensch si leefde nochtans een
enghelsche leuen. soe dat si metten
heylighen job wel spreken mochte
mijn siel heeft vercoren op ghehan
gen te wesen dat is te verstaen vā
allen lijflijcken verganclijcken dī
ghen. verureemt ende veruerret te
wesen. ende den godlijken ende den
hemelschen dinghen met begheerte
ende met arbeyt te ghenaken Ende
hier om sprect si tot harē oefenaer
ende bedelaer metter heyligher kerc
ken aldus Weest mijn nauolgers
also ic cristus nauolchster geweest
hebbe. want alsoet hier voer bewij
set is. soe heeft die heylighe maerte
laerster cristi sinte barbara doer ve
le tribulacien haer stoel scoen ende
claer ghemaect in des lams bloede
dat daer wt nemet der werelt son
den Welke lam si nv volghet doer
die lusticheyt des paradijs. daer si
toe gheuloghen is ende versellet is
den maechdeliken choren ende dra
ghet daer een croē des ewichs rijcs
die met rosen ende met lelien beset
is Ende singhet met blijscap ende
met vrolicheyt. ende met ouermoe
deliker stemmen den soeten nuwen
sanc Dit lam gewaerdige si voer
ons te bidden dat hi ōs suuert vā
alle smetten der sonden. ende wil
ons cleden mit sinen clede Eñ dye
hij met sinen heylighen bloede ver
lost heeft. eñ niet en wil laten vallē
onder dye vreemde dat is onder
des duuels macht Ende te loue en
de ter eren sijns heylighen naems.
hij dye metten vader. ende metten
heylighen gheest leuet eñ regneert
inder ewicheyt

¶ Hier eyndet die legende vā sin
te barbara Ende hier beghint. hoe
dat hoer lichaē ouergeuoert wort

Ghebenedijt si dy here god des volcs van ysrahel die sijn kersten volc alsoe ghewaerdicht te vanden dat alle kersten menschen mit eenrehande ghelijcheyt maect ghelijc inder wtstortinghe des bloets ende des waters dat wt sijn heilighe side ran. Ende hi en is gheen wtnemer der persoenen. mer ouermits ouerulodichheyt sijnre minnen so is hi een milde gheuer sijnre gracien. Dese heer doe hij sach dz die werelt ginc doer die wlde bijster weghen der sonden ende dat dat ongheloue int volc sere wyes. eñ al der meest omtrent den lande van egypten. peynsde hij dat hise soude laten vergaen. ende smorense in hoor sonden die gheen die in haren ongheloef bleuen ende volduerен wouden Eñ hi dede dat sommighe kersten mēschen herten ů wrect worden dye begheert hadden dat dz kersten gheloue ende die eer ons heren ihū cristi vermeert soude werden. Dese sijn gheuaren te ghen dat lant van egypten om dye onghelouighe eñ rebel dye daer eñ anders waren te brenghen ond goods rijck eñ heerscappie. eñ totter moed der heyligher kercken ende si voerē dat lant doer ende sochten der heyden ende die ketters ende ander onghelouighe. eñ die hem niet bekeren en wouden handelden si qualicken mer die hem bekeren wouden ende penitencie doen. ontfinghen si ten heylighen doepsel seer goedertierlic ende si hadden victorie ende seghe ouer al waer si quamen al en was dat niet sonder grote beswarenisse haers selfs heer. want dye heer d heren. van wyen alle macht coemt die inden hemel ende inder aerden ghenoemt wort. dye vacht voer hem Ende nyemant die en mach sinen wille wederstaen Hij is heer ouer al. hij wederstaet den houaerdighen. ende den oetmoedighen die gheeft hij gracie ende seghe Ende hi en wil niet datmen dat heylich den honden gheeft. ende den maergariten den varcken. mer hij wil die sielen die hem deuoet sijn nemē tot hem. op dat si te samē mit cristo regneren Ende hij wil dat die heylighe lichaem van die sielen verheuen worden inder heyligher kerckē want in dien heeft hem van beghinne wel behaghet Ende dit is met een figuer vandē ouden testamente wel bewijst daer ghescreuē staet dat enoch gode wel behaghede. ende hij is ouergheuoert in dat paradijs Ist dā dat enoch alleen om sine gherechticheyt wel gode behaghede. hoe veel meerre sal dan die gloriose maghet ende maer te laerster sinte barbara met glorien ende mz vrolicheyt in horen lichaem ouer;

gheuoert worden die in claerheyt
der gherechticheit blenckende was
seer hoechlic. ind minnen seer bar
nēde was seer vuerichlic. die ouer
mits die doecht der starcheyt hoor
licht wt gaf met sonderlinge claer
heyt die mitter verduldicheyt oet
moedicheyt. puerheyt ende onno
selheyt verciert is. ende volcomelic
met alle doechde blencte oueruloe
delijc Die gloriose ouer uoeringhe
is haer dan billijcs ghegheuen als
daer of hout dye waerheyt der din
ghen die gheschiet sijn want die eer
volget die duecht als haer eygen
loen Als onse heer tuucht daer hij
seyt. die mi eert die sal ic gheuē glo
rie Hier nae quam die voerscreuē
scaer vanden kersten volc oeck tot
ter stādt van nycomedyen Daer
die borgers al warē si heydē na ō
tallijcke vele myraculen die si ghe
sien hādden gheschien tot sinte bar
baren graf. haer gloriose lichaem o:
uerghedraghen hādden met waer
dicheyt vāder stede daert eerst rus
te eñ sijt gheleyt hādden inder cassē
dye met gout ende met costelijcke
ghesteente ghetiert was. ende ī enē
tempel dye si in dye selue stādt an
vier gulden ketenen ghehanghen
hādden ghelikerwijs als dat scrift
van hoor bitter passie daer of tuget
ende bewijset Dese stādt belagen
die voerghenoemde kerstenen ende
si wonnense. mer niet sonder scāde
van horen volcke Eñ doe sise ver
weldicht hādden. soe sloeghen sise
al doot sonder ophouden. die onghe
louighe die gode hatelijck waren.
mer die hem bekeren wouden ende
penitencie doen ontfinghen si ghe
nadelijc totten kersten gheloue En
de al dit is sonder twyuel ghesciet
ō dat die costelike scatte sinte bar
baren lichaem onthaelt soude wer
den eñ ontnomen den ghenen diet
onwaerdelic besaten Ende nae go
des ordinancie ende wille verheuen
soude werden in onser moeder der
heyligher kercken. want god en he
uet niet ghemeens metten duuel
ende die onreyn stede der afgoden
en becomt noch en betaemt niet dē
heylighen lichaem sinte barbara:
Welke stede der afgodē dat si noch
in desen leuen was. met soe groter
onwaerdicheyt versmade ende ver
onwaerde ende oeck brac haers va
ders dyoscorus afgoden mit horen
handen. ende si gaf den stucken dē
armen. eñ bekende dat alleen ī god
te verbliden is. ende dat dat rijcke
goods mit aelmissen te vercrigē is

Doe met ter hulpen ons heren
jhesu cristi die om ons andē
cruce seghe vacht ghewonnen ende
gheuanghen was die voerghenoē:
de stādt. ende dye verwinres beyde

ghesont ende ghewont ontliepen. als die striders ghewoenlijcken is doer stratē. doer steghen ende doer husen om hoer ghewin. soe quamen si ten lesten inden tempel daer sinte barbaren lichaem in was. niet om daer te bedē. mer om hoep daer eē scat te vinden Eñ siet een wonder lic dinc. si en sochten daer god niet nochtan vonden si en daer ouer hē ontfermēde ende ghenadich Si en kenden sinte barbara niet. ende si ē hāddē van haer niet gehoert noch tan hādden sise tot haren hulpster want soe vele datter vāden ghequet sten ende ghewonden kersten inden tempel ghecomen waren wordē ter stont alle gader ghesont Vanden heer is dit aldus ghescyet. ende het is wonderlijc in horen oghen ende oeck inden onsen Ende ouermits die blijscap van desen wonder dat is van dese ghenesinghe begheerdē si mit naerste te soeken ende te vijn den die sake van dese weldaet. wāt vā natueren begheren die menschē te weten ende te kennen Ende siet als si hem aldus verbliden eñ ver wonderden van dese gracien ende van deser onghewoenliken gesont makinghe. eñ niet en wisten waēt hem quam drongen si vast vorder ende dyeper inden tempel. ende by der gracien goods soe vonden si dat si begheerden. want si vonden dat heylighe gloriose lichaem der wtuercoren deerne goods op ghe hanghen ende verheuen an vier gul den ketenen in een ouer schoen casse nae forme ende wijse als voer ghe seyt is Ende dye lampen die bar neden daer omtrent der cassen met alre waerdicheyt alst wel betaēde der heyligher ende der salicheyt vā sulker maechdeliker suuerheyt en de maertelaerstrr dye inder heyli gher maghet sinte barbara blenc: kende waren. want si en was niet traech. noch versumēde noch ydel als dye soete maghden die ver: dreuen waren vanden inganc des ewighen rijcs. mer si blencte claer der dan dye sonne. ende ghinck al bereyt den heer te gemoet. eñ ghinc met hem totten coninclijcken bru loft si dye eens conincs dochter was Ende niet alleen dit. si heuet oec ghestaē als een coninghinne bi dē heer starc ende ghewapent met verduldicheyt ī een cleet vergult metter lieften goods. ende beuaen met alle tierheyt der doechden. met vasticheyt des kersten gheloues in allen sinen articulen Ende si heeft ghelaten ende vergheten alle tijtlij ke eer rijcheyt ende moghentheyt Ende si heeft oec vergheten met al leden anderen dinghen hoer eyghen vader die eē coninc was Eñ daer om heeft si verdient aldus gheeert

te worden opter aerden Doe dye
voerghenoemde kerstenen ghesien
hadden soe grote myraculen. ende
die feestelijcke tierheyt die daer bi
der cassen was. so sagē si oec eē ou
de heyden priester sittē bider cassen
dye seer veruaert wort. doe hij dz
kersten volck tot hem sach comen
ende mishoepten van sinen liue. eñ
vreesde rechteuoert te steruen. mer
doe si hem saghen soe worden si saft
moedich. eñ spraken hem goetlijc
toe eñ vraghedē hem wat hi daer
dede ende wat dye sake was so gro
ter feestelicheyt ende waerdicheyt
ende costelicheyt dye daer by den
casse was Hij antwoerde hem en
de seyde dat daer ind cassen gheleyt
was dat gloriose lichaem der edelre
maghet sinte barbara. daer hij off
seyde dat si van coninclijcke ghe
slachten ghecomen was Voert ver
telde hi al hoer yesten die billics te
louen ende te vertellen waren ende
dat si ten lesten van coninc dyosco
rus horen eyghen vader onthooft
was eñ cristus horen brudegom ho
ren gheest ghegheuen hadde. wyen
si oec voer horen deuoten ynnigen
dienres ghebeden hadde Hi ghetu
ghede oec dz nae haere bittere passie
ende doot bi haer hulpe eñ verdien
ste veel myraculē ī dier seluer stat
ghesciet waren Ende dat daer om
alsulcken feestelicheyt harē lichaē

dat in die casse is bewijst ende ghe
daen waren Als si desen oudē hād
den horen spreken. worden si met
ynnigen verwonderende al verbli
det Ende soe si saghen dat oūmits
verdiēte ende ghebede der heyliger
maghet ende maertelaerster sinte
barbara al horen wonden ghesont
waren ghewordē soe haelden si in
den tempel dye lichamen van alle
die kerstenen die daer inden strijt
verslagē warē Eñ goods wondli
ke mogentheyt eñ goedertierēheyt
mer dat is alre wōderlicste hoe die
heer ghewrocht ende ghedaen heuet
dat sijn heylighe bruuts naem ewe
lic eruen eñ duerē soude doer wes
verdiente eñ gebede hi alle die ker
sten lichamē vāder doot verwrect
heeft Doe vielen si alle te samen ter
aerden van groter bliscap ende yn
nicheyt eñ weende van blijscappen
eñ dancten eñ loueden den almach
tighen god eñ sijnre bruut barbara
Eñ inder waerheyt soe is dat volc
salich dat den heer heeft voer sijn
god. eñ welc volc die heer vercorē
heeft hem tot een erfnisse. want ter
eren ons heren jhesu cristi die in al
len eynden ouer al goet werckende
is. ende te louen der heyligher ma
ghet barbara sijnre bruut. namen
si hoer waerde lichaem oetmoedeli
ke. eñ met alre vrolicheyt eñ ynni
ger sorchuoudicheyt hāddē si raet

hoe dat si dat brenghen ende ouer-
uoeren mochtē als betamelic was
ter hoechster ende ter waerdichster
stat van aertrijck. si hadden verhe
uen den groten sege ende verbliden
hē allen van den gheesteliken scat
die si gheuonden hadden dat was
dat lichaem der saligher maget sin
te barbara Ende si brochten dat
mit alre deuocien totter stat van ro
men Daere nv met alre bliscappen
ende eren gheleyt is op eē stede die
ghenoēt is sinte calixtus kerchof
daer veel heylighen lichamen be
grauen legghen

Hier na doet god woude dye
scepper is alre dinghen ende
die dē tijt scicket so hi wil Ist ghe
sciet tot onser leer eñ tot loue sijn
wtuercorē heylighen dat sinte bar
bara lichaem dryeweruē veruoert
is van stede tot stedē soe si mit son
derlinghe kennisse der heyligher
dryeuoudicheyt edeliken gheciert
was Dat is eerst van dier stede d
si eerst ruste. daer nae als voerghe
seyt is totter heyligher stat van ro
men. die derde volghet nv. ende die
is aldus ghesciet Coninc karolus
die gheheyten is die grote karolus
want hi te samen was keyser van
der roemschen rijc ende coninc van
vrancrijc Die coninck kaerle had
de eē deuote suster. wes name was
angilberta die eē cloester stichtede
in ytalien. in een stadt die gheheten
was placencia Eñ dz cloester was
van sinte benedictus oerde eñ ghe
noemt onder die ludē sinte sixtus
cloester Ende doe dese edel coninck
te roemen quam. omme daer te vā
den sinte peters ende sinte pauwels
kerken. badt hi oetmoedeliken eñ
deuotelijc den paeus die doot was
wes naem gheheten was honoriq
dat hi hem woude ghewaerdighen
te gheuen dat eerwaerdighe lichaē
der heyligher maghet ende maerte-
laerster sinte barbara Ende dye
paeus neyghede hē tot des keysers
ynnighen ghebede. ende ghinc met
ten cardinalen eñ met al die clerc
gye der heyligher stadt van romen
met processien daer dat volck vā
der stadt volghede tot sinte caliy
tus kerchof daer voer off gheseyt
is Ende doe si daer met alre deuoci
en haer ghehet ghedaen hadden. so
hief die paens sinte barbaren lich
aem met alre deuocien op. ende gaf
dat dē keyser. mer haer preciose ho
uet hielt hi seluen tot enen waer
den scat. ende tot een ewich ghetu
ghe dat dit aldus ghesciet is Ende
dit en is niet alleē daer om ghesciet
als dat dit edel houet van thouet
alle d scathouders cristi. dat is vā
den paeus soude ghehouden worden
mer oeck omme dattet inder hey-

ligher stat van romen die dat hoeft
is vander werelt eerlick soude ont
houdē werdē Die edel keyser ver
blide hē seer in gheesteliker bliscap
soe hi gheuoelde dat hij met soe gro
ten cleynoet begauet ende ghereijct
was Eñ doe hi gode lof ende danc
ghesproken hadde. ende alle dattet
noot was tot soe edelen lichaem te
voeren ende te leggen bereyt hadde
brocht hij dat met alre waerdich
eyt ende eren ter stadt van placen
cien Eñ leyde dat mit alre waerdic
heyt in sinte sixtus cloester dat sijn
suster ghesticht hadde Int jaer ōs
heren achthondert ende vijf eñ tne
gentich opten dach van februario
Doe dochte den volcke van dyer
stat vā placētie dat hē na wijse der
coninghinne hester een nuwe licht
op ghegaē was eer blijscap eñ son
derlinghe vroechde. mer alremeest
dochte dat den conuent der monic
ken vā sinte sixtus cloester die nu
wel met recht vā soe gloriosen ma
ghet spreken mogē dat woert dat
inder wijsheyt boec ghescreuen staet
Alle goet is mi te samē mit haer ge
comen Dese dinghen sijn bescreuen
in eenrehande preuilegie des grotē
conincs kaerls die minsten karo
lus ghenoemt is

Na veel tijts doe dit aldus
ghesciet was so begonstē ind
stat van placencie twist ende rumo
ren op te staen. om dat sommighe
menschen hadden arch wanen en
de quade vermoeden ende oeck spra
ken onderlinghe als dat sinte bar
baren lichaem ouermits bede ende
gauen van daen soude ghenomen
wesen Ende dit heeft god die alle
hertē bekent aldꝰ latē gheschyen ō
dat hi als hier nae ghetoēt sel wor
den alle twiuel vander besittinghe
des heylighen duerbaer lichaēs vā
der hertē sijnre ghetrouwer knech
ten of nemen woude want het sijn
sommighe menschen in veel steden
die segghen dat si dat heylighe lich
aem hebben die nae aristotiles sin
ne nemē eñ verstaē dz deel voer al
Eñ aldꝰ gesciedet oec vā dz hoeft
der seluer maecht Mer soe wat re
liquiē sijn diemē heeft vādē lichaē
der heyligher maecht. off van hoor
gloriose hoeft hoe cleyn si oec sijn si
sijn nochtan van groter waerdich
eyt vā eren eñ van costelicheyt Eñ
daer om soe sellen alle goede kerstē
menschen met oetmoedigher hertē
eñ deuocien. eñ met ynnighe ghebe
den gaen tot alle die steden die met
harē reliquien ghetiert sijn of in ho
ren naem ghesticht sijn. eñ eren die
Doe die burghers vander stat vā
placenciē aldus onderlinghe twis
ten. so ghinc die abt eñ alt cōuent
vandē voergenoemde cloester mz
grot ynnicheyt eñ eerwaerdicheit

alst behoerlijck was ende met veel
waerdighe personen die daer tegē
woerdich waren. ende ondecten en
de deden op dye stede daer sinte bar
baren lichaem in gheleyt was. ende
vonden dat daer int jaer ons heren
dusent dryehondert ende tseuētich
opten auont van horen oueruoe;
ringhe of versettinghe des seluen
lichaems. daer voer of gheseyt is
Ende dit is wel te rechte gheschiet
opten auont van hare translatie.
op dat ouermidts dye vijndinghe
des edels lichaems oeck ghebreyt
soude werden wijde ende side dye
oueruoeringhe des seluen lichaems
Ende mede om dat niet alleen we;
sen en soude een oueruoeringhe des
lichaems. mer oeck een vijndinghe
In dien daghen sijn neder gheleyt
die twisten ende dat vraghen des
volcs der stat van placentien die si
van dese materie onderlinghe hād
den. want si sijn ouermits vrede en
de eendrachticheyt gheworden een
hert eñ een ezel Ende hādden enen
goeden wille ouermits sinte barba
ra verdienten vrolijc te leuen met
malcāderen als broeders Siet dit
is sonder twiuel der heyligher ma
ghet ende maertelaerster sinte bar
bara lichaem Die nae veel pynen
ende tormente verbeyde dat vā ha
ren wreden vader den coninck dy
oscorus haer hoeft soude worden

of gheslaghen. ende si bādt horen
brudegom onsen here jhesum cristū
voer den ghenen diese ynnichlijck
souden eren. ghelikerwijs als in ha
re passie claerlijken ghescreuē staet
dat hijse van desen leuen niet ē sou
de laten scheyden. si en hādden eerst
gansen rouwe vā haere sonden dye
si ghedaen hādden ende hādden hē
wel ghebiecht ende waren ghewa
pent ende bewaert met sinen heyli
ghen lichaem ende bloede dat si ont
fanghen souden hebben. welcke hij
ons ghewaerdighen wil te verlenē
die daer leuet ende regneert ghewa
rich god sonder eynde ende inder
ewicheyt Amen

Exempel

HEt was een ridder die dese hey
lighe maghet ende maertelaerster
sinte barbara met groter ynnicheit
ende liefte hādde ī waerdicheyt ghe
denckende dat dauid in den souter
seyt Louet den heer in sinen heyli
ghen Hij vaste horen auont ende
vierde den hoghen dach hare passien
Ende hier omme en is hi sijns loe
nes niet berouet. want dat goede
en bliuet niet ongheloent so die eer
diemen goods heylighen doet oeck
gode ghedaen wort Doe dese ridder
metter haeste wt voer om sijn vian
den te veruolghen eñ te crancken
dye hi veel ende starcke hādde soe
wort hi van hem gheuanghen. en;

de mit onthoefden ghedwot ende die heynst daer hij op ghesetten hadde quam tot huus besprenghet met sinen bloede Ende doe sijn huusghesin hem daer of verwonderden. soe ghinghen si tot haeren priester omraet met hem te nemē Die priester nam met hē dat heylighe sacramēt ons heren lichaem. ende haeste hem als hi eerst mochte daer des doets ridders lichaem was Ende doe si daer ghecomen waren. soe vonden si dat hoeft gheseydē vanden lichaem Ende doe dye priester naerre ghecomen was soe sprack hem dat hoeft toe O knecht goods dye een dragher ende een houder biste mynes heren ende mijns behouder jhesu cristi. en laet dy niet verdrijeten mi te ghenaken. wāt doer di mach ic ontfanghen ghesontheyt aen siel ende aen lijue Die pryester als hij dit ghehoert hadde. so wort hi versaecht ende meende oft een fantesie waer. dat is een dinc dat schijnt ende niet en is. ende hi vreesde naerre te comē Doe sprac dat hoeft noch bi goods wille ende sinte barbara hulp. ende seyde Coemt hier ende troestoghe mi ende vereenighe mi mit minen lichaē. ende doer mine vrouwe sinte barbara hulp ēn verdienten sel ic inden ghenen die onser alre heyl is ghenesen ende behouden werden Ende doe die priester sijn ghebet wt hadde. soe stont dye ridder op ēn ghen litteylen vā wōdē bleef in hem Ende hij vertelde mi waren woerden hoe hij der heyliger bruut cristi in ynnicheyt ēn waer dicheyt hadde. ende dat hij haren aluont plach altijt te vasten. ēn haren dach te vyeren Ende dat si hē daer omme beschermet hadde ende behoet dat hij dat heylige sacramēt niet deruen en soude Als hij dit ghesproken hadde so biechte hi den ridder. ende ontfinc ons heren lichaem Ēn doe die sone gemaect was tusschen hē ēn sijn viandē. oūmits sinte barbaren verdiente ruste hij ī vreden metten heer jhesu cristo

Exempel

In een cloester in brabant ghelegen dat ghenoēt is den herē parcbi louen vander oerden vā premonstreyt was een monic die hem sonderlinghe ende andachtelic gaf tot sinte barbara te dienē Dese reet op een tijt mit sinen heynst in een water onbehendelic dat hi niet wel en kende Ēn machscie bi goods voersienicheit om dat hi openbarē wonder sijnre hoghen bruut ende maerte laerster sinte barbaren verdienten Ende doe hi te gronde begonste te gaen. soe was daer een schoen ionc frouwe die den monic mitē heynst wtē water leyde te lande Ēn doe hi opt selder was. soe vraechde hi niet

alre vresen eñ erē wie die iōcfrou
we ware. eñ si toelachte hē soetelic
eñ sprac tot hē Jc ben barbara een
deern ons herē jhū cristi Du heb
ste mi dicke danckelike dienstē be
wesen eñ ghedaē daer om moechste
nz vergaen. so god mi dz ghegheuē
heeft soe langhe alstu mi deuoet eñ
ynnich blijfste Om deser sakē wil
le was dese monic voert an veel de
uoter d heyligher maghet barbara
Eñ doe hi namaels abt ghewordē
was in dat selue cloester. eer hij de
se heylighe maghet eñ diendese met
sonderlinge deuocien ende verwrec
te ander menschen daer toe dat sise
oec na hare macht eren ende aenbe
den soudē ende was des myrakels
altoes aendachtich

Exempel

HEt waren sommighe wolle co
pers. ende ander coepluden die op
ten heylighen kersauont hem niet
en ontsaghen tegē soe grote hoechti
de wt eenre hauen in enghelant die
gheheyten was sinte baculphus ha
uen tot horen lande waert te varen
Ende dye oeck dat ghebot goods
versmaden in dyen datmen die hey
lighe daghen eren ende vyeren sou
den. ende dat deden si om dat si van
hare eyghenre ghyericheit verblint
waren Aldus onachtsaem ghin
ghen si te schepe tegē dye grote feest
te ende hoghetijt Ende doe si vast
voeren verwrecte dye heer wyen
dye zee ende dye wijnden onderda
nich sijn een grote storme ende tem
peest omme dat si woude doon ver
drencken die bose mānen die daer
int scip waren. ende eren ende ver
heffen woude dye ghene dye daer
tot sijnre wtuercoren bruut sinte
barbara deuoet waren. want inder
nacht doet noch ouer all stille was
doe soe stont daer onuersiens een
grote storme op van wijnde. ende
die zee wort verbolghen. alsoe dat
hem alle hoep van te ōtgaē te ver:
drencken onttoghen wert Eñ doe
daer veel mishoepten eñ verdronc
ken soe dat scip ghebrokē was soe
waren daer twee coepluden van lo
uen wt brabant die langhe tijt tot
die heylighe maghet eñ maertelaer
ster sinte barbara vuerighe deuocie
hādden ghehādt Dese baden ende
riepense aen met tranen dat si bid
gracien die haer vanden heer ī hare
passie ghegheuen was hem niet en
woude laten steruen voer dat si mz
berouwe ghebiechtet hādden. ende
metten heylighen sacrament bewa
ret waren Tot welker ghebet die
heylighe maghet goedertierlijck cō
sent gaff. want doe alle dye ander
verdroncken ende vergaen waren
soe dreuen si drye daghen lanck op
borderen inder golghen vander zee
Ende ten lesten doe haer leden van

coude ghestoruen waren. so quamē
si ouermits sinte barbaren verdiē-
ten biden oeuer vander zee. ende
vonden daer sommighe visschers
wien si vertelden vander vresen en
de vandē arbeyt die si gheledē had
den ende baden hem oetmoedelijckē
ende ynnichlijc dat si om dye min
ne van sinte barbara hem te hulpe
comen wouden Ende si seyden oec
dat si dat ontfaen hadden van go
de dat si van desen ellendighen leuē
niet en soude scheyden. si en waren
ghebiecht ende hadden ontfanghen
ons liefs heren lichaem Ende dat
ouermits verdiensten der heyliger
maghet sinte barbara Doe dit die
visschers ghehoert hadden Doe
soe ghinghen si tot enen pryester
ende brochten metten heylighen sa
crament tot hem. welckē pryester
biechte dye twee voerseyde mānē
mit grotē berou eñ ontfingen met
alre deuocien dat lichaem ons herē
jhesu cristi Eñ si loefden den heer
ende beualen hem seluen der reynre
maghet sinte barbara ende gauen
rechteuoert horen gheest Ende ver
uolden doer sinte barbaren verdiē
sten. dat sinte johan seyt Salich
sijn si dye inden here steruen

Exempel

Inder stādt van colen inder min
der broeders kercke so gheuielt op
enen dach. doemen hyelt dye feeste
vander passien der heyligher magz
sinte barbara dat dat volc dz daer
ter kercken quam. ende groot of-
ferhande daer doon soude. ende mis
sen ende ghetiden vanden daghe en
de oec sermonen van sinte barbara
alst ghewoēlic was jaerlix ī dyer
seluer kercken horen soude Ende o
leyder doe daer gods kinder verga
dert waren. soe was daer oeck een
onder hē sathanas die duuel. wāt
een rybaut stont daer inden weghe
dye vanden ghetale was der gheen
re dye quaet ende valsch spraken.
ende dye haer oren stoppen als dat
serpent Dese en woude nyemant
horē op dat hi goet hādde moghen
doen. mer hij brochte voert een stē
me vā blasphemien ende seyde tottē
volc Het waer beter dat ghi mi de
se offerhande gaeft. dā uwer sanc
tinne barbara. wāt dye myraculen
die vā hoer geseit sijn. die sijn recht
also waer alst is dz ic hier nv doot
legghe Welcke stemme ende wep
die here niet en liet onghewroken
Tot wyē die propheet seit Du sel
ste latē vergaen alle die gheē die lo
ghentael spreken. want die mānē
die gaerne der menschen bloet stor
tē eñ die vol drochs sijn. ē sellē nz
lange leuē Eñ siet sonder merren
wort ouermits die wrake goods
sijn mes in sijn eyghen herte gheste
ken. eñ daer sijt alle sagen die daer

tegenwoerdich waren viel hi daer neder doot. want die here heuet sine ontfermhartichheyt ghedocht in dien dat hi sijn heylighe bruut barbara gheeert heeft Eñ die blasphemye die teghen sine waerheyt tot sinte barbara wert ghesprokē was soe gruwelijck ghewroken heuet

Exempel

TE machelen in brabāt daer des heylichs maertelaer sinte rombout lichaem leyt begrauen Desen martelaer was een aertsche biscop Ende daer ist ghesciet dat op sinte barbaren auont menigherhande menschen waren in een herberghe Daer si onderlinghe van soe groten maghet veel vertelden. soe dat sommighe van hem wouden haer ter eren des daghes sonder vleysch wesen eñ sommige ander wt meerre deuocien wouden daer toe vasten. want si hāddē wel verstaen wt der heyligher maghet hystorie. dat soe wye iaerlix haer passie deuotelic gedachtich waer dat hi sonder biecht ende sonder sacrament niet steruē ē soude Doe die waert vanden huse dit hoerde. seyde hi onwiselijc aldꝰ Ic hebbe enen goeden capoen doē braden daer ic of eten sal. eñ ic sal sien of ic mijn biecht niet so wel sprekē en sal ende dat heylighe sacrament ontfaen eer ic sterue alsoe wel als ghi Dese waert ghinck des seluen auonts ghesont te bedde. ende des anderen daghes soe is hi doot op sijn bedde gheuonden

Exempel

EEn goet ende deuoet mensche was die oeck van goeder coemsten was. ende hādde die heylighe maghet sinte barbara sonderlinghe lief ende plachse te eren met dat hij horen auont met ghebeden plach te vasten. ende hādde horen dach langhe tijt al te seer feestelijc gheuiert Het gheuiel tot eenre tijt doe dese mensche met veel ghesellen in eenre tauerne sat daer si wt siluerē vatē droncken Eñ doemen dye vaten op nā seyde daer een dat was dye waert dat hij enē nap verlorē hādde Ende hi sloet sijn dore ende en liet daer nyemant wt gaen tot dat hijse al besocht hādde Eñ doe daer inder tauerne grote roringhe ende gheruft was op ghestaen Die dief dye den nap ghestolen hādde stackē in des goets mans sack Ende doe hi hem hadde laten besoeken spranc hi voer onsculdich wter dore Ten lesten wort die goede mensche voer sculdich an ghetast ende voert ghe recht ghebrocht. ende als een dief ghehanghen Van dese waren sijn vrienden ende die ander soe seer bedruct datmen dat niet ghesegghen en soude moghen Des auonts doe die varckens ter herberghen liepen

eñ si bider galghe liepen. soe volch den hem die harders. eñ doe si daer ghenaecten soe riep die goede mensche die daer ghehanghen was ende seyde Coemt ende doet mi vander galghe. want ic leue Die harders kundichden dit inder stat ende tot dese boetscap liep groot ende cleyn Eñ sonderlinghe sine vrienden ende sine maghen ende si vonden hem als voerseyt is leuende Eñ doe si hem vragheden hoe dz wesen mochte so antwoerde hi hē daer hij hinc ende seyde Ic en mach niet steruē want die gloriose maget sinte barbara hout mi. eñ met hare heylighe handen onderstaetse mi Eñ doe hij mit consent des rechters vand galgē ghedaen was vertelde hij twee dinghen Dat eerste was hoe hi sinte barbara alle jare op harē feestdage sonderlinghe te eren plach Dat and was dat hi onsculdelic gehanghen was eñ dat die ghen die dat gheprocureert hadde soude steruen enen quaden doot binnen den jaer Eñ doe hi wat ghegheten had wort hi gestarct eñ ghinc thuus eñ leuede daer nae langhe tijt. eñ was tot sinte barbara deuoter dā hi te vorē hadde gheweest Cort hier nae gheuielt dat die bose dief. daer voer of gheseit is ō een dootslach die hi gedaen hadde gheuanghen was. ende mit recht ghewijst wort eñ starf eē scandelijcken doot Ende hij leet hoe hi den nap in des voerseyden mensche sack ghesteken hadde

Exempel

HEt was een coepmā die met sinē ghesellen te scepe ghinc om te varen ouer zee Dese doe hi eē wijl tijts gheuaren hadde. stont hi haestelikē eñ onbehoedelikē op ende viel wtē scepe Sijn ghesellen sagen dit. mer want si hem niet helpen en mochten so voerē si eerst voert sonder hope dat si hem nymmermeer sien en souden Ende siet een wonderlijck dinc. ende hoe cristus goedertierenheyt te louen is ende oeck die maget sinte barbara sijn bruut wyen desen man iaerlics eē dienst plach te doen Dese heylighe maget quā dese man in dier groter vresen te hulpe ende hielten bouen dat water dat ouer natuerlic was. ter tijt toe dat daer een scip mit volc quā gheuaren dien in dese groter noot hoerde sinte barbara anroepen Ende si hadden ontfermen ouer hem. eñ leyden hoer scip aen met haeste ende namen ende hilden al ghesont daer in. eñ voeren so mit voerspoet voert. ende quamē mit sinte barbaren hulpe eer in die hauen. dan dat scip daer hij wt gheuallen was Eñ hi seyde gode lof ende sinte barbara ende dancte den ghenen die hē verlost hadde eñ ghinck soe wten scepe

Eñ doe hi opten oeuer quā en vāt hi sijn scip niet mer doe hi daer stōt eñ met naerste omme sach of hi si ne scip yet sien mocht. quā dat scip rechteuoert ī die hauē eñ hi kende dattet sijn selfs scip was Ende doe was daer een die tot sinē ghesellen sprac aldus Siet ic sie onsen gesel le die wi waendē dat inder zee ver droncken was Die and seyde. hi ē ist niet. mer een sijns ghelijc eñ die and seyde. seker hi ist Eñ doe si op tlant warē. eñ sonder twiuel sagē dat hijt was. vraechdē si met naer ste hoe si soe gruweliken vrese ont gaē mochte. soe si meendē dat si sō der twyuel vander goluen vander zee verslonden ware Hi antwoerde hem eñ seyde Vā veel jaren heb ick die ghewoente ghehādt dat ic sinte barbaren auont plach te vasten eñ horen dach te vieren feestelic na mi ne macht. eñ ic betrouwede in haer verdiente hādde dat ic van desen le uen niet sceyden en soude. sond der heyliger sacramenten. ende mijn sie le alsoe gode beuelen sal Daer nae vertelde hij hē hoe hij met sinte bar baren hulpe van anderen scipluden vanden goluen vander zee verlost was die hem wt toghen in haer scip ende setten hem op dat lant als si sien mochten al ghesont Dese coep man die gaf hem nae desen meer tot sinte barbara te dienen dan hij ye te voren ghedaen hādde

C

In affriken te colen die celes tijn hyet sinte crispina maer telaerster dach die in dyoclesiaēs ende maximiaens der keyseren tij den. want si den afgoden niet offe ren en woude ouermits ghebode a uolijns des rechters geboden wert te onthoefden

¶ Opten seluē dach in ytalien sin te dalmachius maertelaers dach

¶ Te trier sinte nycerius biscops dach een mā vol alre heylicheyt

¶ Inder stat tagora der heyligen julius ende potamien dach

¶ Inder prouincien capadocien d stadt mutalassa sinte sabe abt eñ confessoers dach Eñ noch veel ꝛc̄

D

Sinte nycolaus dach biscop vā mirrē ī licien vā welcken ond and veel edelre teykenē sijnre myraculen dit gehoechlike teyken ūtelt wert dz hi cōstātijn den key ser die nochtās veer vā hem was vā somigē ridderē doot tot ōtferm hertichcyt bemorwede Hij voer tot onsen heer jnt jaer ōs heren iij^c ende lviij.

¶ In affriken der heyligher ionc:

frouwen dach dyonisia datiua leõ
tia ende eens gheestelijcken mans
die tercius hyet eñ milianus eñ bo
nifacius mit noch ander drye dye
alle voer die belijnghe des kersten
geloues mit ontallijcke eñ swaren
pinen ghecruust worden eñ vertel:
let den ghetale der beliers cristi
Ende noch veel and heyligẽ ꝛc

Die legende van sinte nycolaus

Nicolaus was poerter d ste
de van patria. ende was ghe
boren van rijcken ende van heyli:
ghen luden Sijn vader hyet epy
phanus. ende sijn moder johanna:
Doe dese luden in horen ioncheyt
dit kijnt ghewonnen hadden. soe
leefden si voertmeer in suuerheydẽ
ende in heylighen leuen Opten eer
sten dach doe sinte nycolaus dat
kijnt soude baden. soe stont hij al
recht op int becken. ende bouen dit
soe en soeck hij mer eenwerf sijns
moeders borsten des woensdaechs
ende des vrydaechs Ende doe hij
een ionghelinc was soe scuwede hij
alle die ander ionghelingen kijnts
heyt ende ghinc altoes ter kercken
ende soe wat dat hij daer verstaen
mochte vander heyligher scrifturẽ
dat onthielt hij Ende doe sijn vad
ende moeder doot waren. so peynse
de hij hoe hij dat grote goet dat hem
ghebleuen was betrecken mochte
niet ter eren der werelt mer tot go
des loue Doe was een sijn ghebuer
die edel genoech was die drie doch
teren hadde eñ maechden warẽ en:
de hi dwancse dat si int bordeel sou
den gaen sitten. om sine armoede. õ
dat hi leuen soude mettẽ onscamelẽ
loen dat si alle daghe winnen soudẽ
Doe dat sinte nycolaus vernã. soe
vreesde hi vãder sondẽ. eñ want eẽ
cloet gouts ĩ enẽ doec eñ hi werpẽ
bi nachte doer eẽ veynster ĩ sinen
huse Doe die man des morgẽs op
stont soe vant hij dye cloet gouts
ende hij dancte gode ende hijlijcte
sijn outste dochter daer mede Niet
langhe daer na soe werpet sinte ny
colaus noch enen cloet gouts in
Ende die man vanttet efter ende hi
danckede gode seer grotelijck. ende
peynsde dat hij voert meer waken
soude dat hi weten mochte wye hij
waer die sijn armoede soe versach
Nae luttel dagen so werp sinte ny
colaus int huus eẽ cloet gouts die
tweewerf meerder was. eñ metten
cloppen vanden goude soe ontsprãc
die man eñ liep na sinte nycolaus
die vloech eñ sprac hẽ aldus aen
Ontbeyde een luttel ende ontlopet
mi niet eñ aldus liep hi haesteliken
nae ende bekende dat dit nycolaus
was Eñ hi viel te hant ter aerden

eñ woude sine voeten cussen. eñ hij
en woudes niet ghedoghen. mer hij
dede hem gelouē dat hijs niet seggē
en soude alsoe langhe als hij leuede
Ende hier nae als dye bisscop vā
mirrea doot was soe vergaderden
daer bisscoppen dat si der stede een
biscop maken souden Eñ onder hē
luden was een bisscop van groter
macht. eñ hoer alre kyesen was in
sijn macht Ende als hise al hādde
vermaēt dat si vastē eñ biddē sou
dē so hoerde hi in die nacht eē stem
me die hē seyde dat hi te mettē tide
voer die kerc dore staē soude. ende
dyen hi eerst sage ter kerckē comē
die nycolaus hiete dat hi hem con
sacrerē soude in een biscop Dit soe
openbaerde hi die ander bisscoppen
eñ hiet hem dat si alle in bedinghe
souden sijn. ende hi soude wachten
voer die kerc dore Siet wond ten
metten tide soe stont nycolaus op
voer al die andere als vā gode ghe
sent Eñ die bisscop begrepen eñ sey
de. hoe is dijn naem Eñ nycolaus
die vol simpelhedē was als een du
ue sloech sijn hoeft neder. eñ seyde:
Nycolaus. eñ die bisscop leyden in
die kercke eñ setten in des bisscops
setel al wast hē leet mer also hi vo:
re dede. soe hilt hi hē ī oetmoedicheden
eñ in rypē sedē Hi waecte mz
bedinghe. hi dede sijn lichaē onder
mit vasten. hi scuwede gheselscap
vā wiuen. hi was oetmoedich alle
mēschen te ontfaē naerst in sprekē
snel in beraden. eñ wreet in te beres
pen Men leest in een cronike dat
nylolaus was ten rade van nycea

Exempel

EEnrehande scipluden die ī anx
te waren te verdrencken Op enen
dach begonsten si al wenēde te bid
den Nycolaus goods knecht. oft
waer is dat wi van di gehoert heb
ben. soe moeten wijs nv ghewaer
werdē Altehant openbaerde daer
een sine ghelikenisse eñ seyde. siet ic
ben hier. want ghi hebt mi ghewe:
pen. eñ hi begonste hē te helpē met
riemen eñ met boemen eñ met ande
ren instrumenten vandē scepe ende
te hant ophilt die storme Eñ doe
si tot sijn kercke quamen soe beken
den si hē sonder yemants bewysen
die si nye ghesien en hādden Ende
si dancten doe gode ende hē van si
ne verlossinghe Eñ hij seyde dattet
hē ghesciede bi goods ontfermher
ticheyt. ende om hoer gheloue. ende
niet bi sijnre verdienten

OP een tijt soe was in sinte ny
colaus lande alten groten hongher
alsoe dat al den luden ghebrac daer
si of leuen souden Eñ doe nycolaus
hoerde dat in die hauē scepē an ghe
comen waren gheladen mit tarwe
of met weyte. soe ghinc hij te hant
derwert. eñ hi bat den scipludē dat

si wt elcken scepe wilden gehulpen
hondert mudde coernt den ghenen
die verdoruen van hongher Ende
si seyden Vader wi en dorren want
wi moetent leuerē bi maten in des
keysers scueren. alsoe wijt tot alex
andrien ontfinghen Ende nycola
us seyde hē Doet nv dat ic segghe
eñ ic beloue v ī gods craft dat ghij
des niet te min en selt hebben daer
ghijt leueren selt Doe sijt ghedaen
hādden. ende die selue mate ghele
uert hādden die si tot alexandryē
ontfingen. so seyden si tot des key
sers knapen dit wonder. eñ si loef
den gode seer in sinen knechten Eñ
sinte nycolaus deelde dat coern elc
nae sijnre noot alsoe dat sijs bi my
rakel twee jaer ghenoech hādden.
bi te leuē. eñ oec ghenoech te saeyē
Als al dat lant den afgoden diē
de voer dye ander afgoden. so hād
de dat volck gheoefent een beelde d
onnutter dyane also seer dat si tot
sinte nycolaus tiden sommighe dor
pers dienden der onnutter dyane
religye. eñ dat si onder een bloeme
dye dyane consacreert was pla:
ghen te doen sommighe oefeninghe
vanden heydenen. mer sinte nycola
us verdreef dye seden wt alle sine
landē. ende dede den boem of houdē
Hier om soe wert dye duuel tegē
hem vergramt. ende hij maecte eē
olye dye hyet mydiacon dye tegen
dye natuer in water ende in stenē
barnt. ende hij verscyep hem in die
vorme van enen heylighen wyue
ende hij quam te ghemoete sommi:
ghe mannen dye in enen scepe voe:
ren tot sinte nycolaus wert. ende si
seyden hem aldus Ic soude gaer
ne met v varen tot sinte nycolaus
wert. mer ic en mach. daer om bid
de ic v dz ghi dese oli tot sijnre ker
ken draghet ende in mine ghedenc
kenisse soe salfter mede dye wande
van sinen sale. ende te hant voer si
wech Ende siet si saghen een ander
sceepkijn met eersame personen en
de onder hem was een dye sinte ny
colaus alte ghelijc was Eñ hij sey
de hem aldus Ay wat heuet v dat
wijf gheseyt. of wat brochtse v En
de si seydent hem al Ende hi seyde
hem. dz is die vuyle dyana eñ om
dat ghi proeuē moget dat ic waer
segghe soe werp die olie in dye zee
Ende doe sijt in dye zee gheworpen
hadden soe wort een groot vuer in
dye zee teghen dye natuer langhe
barnende in die zee Ende doe si tot
sinte nycolaus quamen soe seyden
si waerlijc du biste die ons in die
zee openbaerste. ende verloste ons
van dyanen verradenisse
Tot dien seluen tiden was eenre
hāde volc dat tegen dat keyserrijc
van roemen street. ende die keyser
sende drye princen teghen hem dat

was nepocianus vrsus eñ appollo
Eñ si quamē aen in dye hauen vā
adria ouermits dē winde die hem
contrarie was Eñ sinte nycolaus
noedese met hem te eten vm dat hi:
woude dat si hoer volck verbieden
souden te weuen dat si te doon pla
ghen in jaer mercten Hier ē binnē
dat sinte nycolaus daer niet ē was
so was daer die baeliu ghemiet met
ghelde eñ hādde beuolen drye ont
sculdighe ridders te ōthoefdē Als
dat sinte nycolaus hoerde soe bādt
hi die drie princē dat si haesteliken
daer mit hem gaen soudē Eñ doe si
ter stādt quamē daermēse onthoef
den soude soe vant hijse knyelende
ende hoer oghen verbonden. eñ den
hancman dat swaert hebben gheto
ghen bouē hoer hoeft Eñ nycolaus
wert ůwermt met toern eñ liep te
ghen den hancman. eñ benam hem
dat swaert wt sijn handē eñ hi ōt
bant die onsculdige eñ leydese mz
hē gesont eñ hi ginc snellic tot des
rechters huus wert. eñ hi stac met
crafte op die doren die geslotē wa
ren Ende die rechter quam te hāt
teghen hem ende gruetene. ende ny
colaus veronwaerdet ende seyde
Goods vyant breker der ewe. hoe
dorste voer onse oghen comen Eñ
du wetes dattu dus grotē misdaet
hebste ghedaē Eñ als hi hē seer ver
sproken hādde. so ontghinc hi hem
goedertierliken te penitēcie ō d̄ prī
cen bede Des keysers princen ont
finghen van hem die benedixie. eñ
voeren haren wech. ende sond̄ bloet
storten soe deden si die vyanden on
der Eñ doe si wed̄ quamē. worden
si grotelijc vanden keyser ontfaen
Mer somighe die beniden dese prin
cen eerlicheyt. ende mit ghelde ende
mit bede soe voeren si teghens key
sers rechter dz hise voer die keiser
wroeghen soude van groter mis:
daet Als hij dit den keyser ghesei t
hādde soe wort hi al toernich. ende
beualdatmense karkerē soude Eñ
sonder enighe vraghen beual hise te
doden binnē dier nacht Eñ doe hē
dye wachter dit gheseyt hādde. soe
scoerden si hoer cleder eñ begonsten
bitterlic te suchten Doe ghedechte
die een vā drien. dat was neopacia
nus hoe sinte nycolaus die drye ō
sculdige ridders verloste eñ hi riep
hē dat si hē anroepē soudē Doe si
in bedinge warē binnē dier nacht
soe openbaerde sinte nycolaus con
stantine den keyser. eñ seyde Waer
bi hebste die princen dus onrechte
lijck gheuanghen. ende gheoerdelt
ter doot sonder misdaet haestelijck
stant op ende laetse gaen ende doet
stu des niet. ic bidde gode dat hi di
enen strijt toe brenghe daer du in
vallen selste. ende die beesten sullen
di eten Die keyser seyde. wie bistu

die bi nacht in mijn palaes coēste
ende dit dorres spreken Ende hij
seyde Ic ben nycolaus bisscop der
stat van mirrea. mer hi veruaerde
den rechter oec ī eē visioē eñ seyde
verlorē vā sinne eñ vā hertē waer
om hebstu consent ghegheuen ind
onsculdigher princen doot te hant
haeste di eñ doetse ontlossen Ende
doetste dat niet soe sal dijn lichaem
vol wormen worden eñ dijn huus
sal te mael te scande werden Ende
hij seyde. wie bistu dye ons aldus
dreyghste. eñ hi seyde Weet dat ic
ben nycolaus bisscop ter stādt vā
mirrea Doe die keyser ende rechter
ontwaecten soe seyden si die eē tot
ten ander haer visioen Ende si sen
den te hant om dye gheuanghen.
Ende die keyser seyde hem. wat to
uerye toen di dat ghi ons met dus
danighen droemen bespot Ende si
antwoerde hem dat si gheen toeue
naers en warē ende dat si die doot
niet verdient en hādden Ende dye
keyser seyde hē. kendi enē mā dye
nycolaus hiet Eñ doe si sinen na
me hoerde. soe staken si hoor handen
ten hemelwaert ende si baden gode
dat hise om sinte nycolaus verdiē
ste van dyen anxste verlossen wou
de Ende doe die keyser al sijn le
uen ende myraculen van hem ludē
ghehoort hādde soe seyde hi Gaet
ende dancket gode die v verlosset he
uet met sijnre bedinghe. ende bren
ghet hem wat vanden onsen ende
biddet hem dz hi mi nymmermeer
en dreyghe. mer dat hij gode bidde
voer mi ende voer minen rijke Na
luttel daghen soe quamen dese drye
princen tot sinte nycolaum ende si
vyelen te hant voer sine voeten en
de seyden Du biste waerlic goods
knecht ende cristus minnare En
de doe sijt hē alle gheseyt hāddē soe
hief hij sijn handen ten hemelwaert
ende hi danckede gode grote lic. en
de hij leerde dye princen wel. ende
sendese te lande wert Doe hē onse
heer halen woude soe bādt hij gode
dat hij hem sijn engelen senden wil
le. ende hi hielt sijn hoeft nederwert
ende hij sach dye enghelen tot hem
comen Ende als hij den psalm ge
seyt hādde. heer ick hoop in di tot
in dinē handē beuele ic minē geest
daer gaf hi sinē gheest Int jaer ōs
heren driehondert ende xliij. eñ mē
hoerde daer hemelsche soete sanghe.
Ende doe hij begrauen was in eē
marmor tumbe soe vloeyden tot si
nen hoefde wt eē fonteyne olijs en
de tot sine voeten een fonteyn wa
te rs Eñ tot huden des daghes soe
vloeyet wt sine leden olie. die craft
heeft teghen veel siecheden Nae hē
quam een goet man die nochtans
verdreuē wort vanden quaden mē
schen Ende doe hi verdreuen was

soe liet die olie sijn vloeyen ende doe hi weder ghehaelt was soe vloydet weder Nae vele tijts soe verdzuē dye turkeyn die stadt vā mirrea en de xlviij. ridderen vā karrea voerē der wert. ende vier monicken togedē heyn sinte nycolaus tumbe eñ dadense op ende vonden sine gebeē ten vlotende inden olie eñ voerdese eerlijcken te karrea waert Int jaer ons heren duysent eñ seuen ende tseuentich

¶ Exempel

Een man ontleende ghelt van enen iode. ende swoer hem op sinte nycolaus outaer. omme dat hi anders ghenē anderē borgh en hadde dat hijt hem weder gheuen soude al soe vroe als hi mocht te Eñ om dat hi dz ghelt langhe hielt. soe eyschde dye iode ende hij seyde dat hijt hem ghegheuen hadde Die iode riepen ten oerdel ende men wijsde dat hijt swerē moste Eñ dese brocht te met hem enen holen stock die hi vol ghemalen gouts hadde ghedaē. als off hi hē plaghe te besighen Ende doe hi den eet doen soude. soe gaf hi den iode den stoc te houden Dese swoer dat hi den iode meer ghegeuen hadde dan hi hem schuldich was Doe hi ghe swozen hadde. doe eyschde hi sinen stoc weder. ende dye iode die dese scalckheyt niet en wiste gaffen hem weder Doe dese dye bedrye ghemisse ghedaen hadde. ende weder keerde. soe viel hij op een weghscei dinghe daer neder van vaste. ende een waghen die seer quam ghevaren doden. ende brac dē stoc die vol gouts was. eñ dat gout stortte we Doe die die iode hoerde soe quā hij haestelijc derwert. ende doe hi dese boesheyt sach. eñ hem veel luden riedē dat hi dat gout nemen soude. ende hij en wilde. ten waer dat hij dye daer doot was bi sinte nycolaus verdiente verrese. ende seyde dz hij hem soude doen doepen. waert dat dat ghescheyde ende hi ter steden worden woude Ende die daer doot was stont te hant op. ende dye iode wort ghedoept in cristus name

¶ Exempel

Een iode sach die grote cracht van sinte nycolaus in te doen myraculen die dede maken sijn beelde ende settet in sijn huus Ende als hij erghent verde ghinc so bevaal hi hem al sijn goet met dreyghinghe. ende seyde dese woerdē off des ghelijcke Siet nycolaus ic bevele v al mijn goet te bewaren. ende ist dat ghi dit niet wel en bewaert. ic sal grote wrake nemen van v mit slaghen ende met gheselen Op een tijt doe die iode wech was soe quamen die dieven ende namen al en de lieten alleen daer dat beelt Doe die iode quam ende sach dat hi be:

roef was soe sprac hi dat beelde toe
met dese woerden of dyer ghelijcke
Heer nycolaus en sette ic v niet in
mijn huus dat ghi mijn goet bewa
ren soudet vanden dieuen. waer bi
woude di dit doon waer om ē ver
bodet ghi die dieuen niet Hier om
soe sel di grote tormenten doghen.
ende ghi sultet ōtghelden voer die
dieuen. ende aldus sal ic mijn sca
de verhalen in dine tormēten eñ in
dinen slaghen Aldus greep die io
de dat beelt. ende sloecht ende ghesel
det seer Dit is wonder ende seer te
verwonderen daer dye dieuen dat
goet deelden dat si ghestolen hadden
so openbaerde hem sinte nycolaus
dit op deser ghelike sprekēde waer
om ben ick om uwen wille aldus
seer ghegheselt. ende aldus seer
gheslaghen. ende waer om hebbe ic
dus vele tormenten ghedoecht. siet
hoe mijn lichaem ghehandelt is siet
hoe roet dattet is van bloede. gaet
eñ gheeftet snellic al weder dat ghi
ghenomen hebbet. off goods wrae
ke sel op v comen. alsoe dat v mis
daet sel worden gheopenbaert. ende
elck van v luden sal werden ghehā
ghen Wye bistu seyden si dye ons
aldusdanighe dinghen seggheste
Eñ hi seide ic ben nycolaus jhesus
cristus knecht dyen die iode ō sijn
goet dat ghi dus genomen hebbet
dus wredeliken heeft ghegheselt
Ende si wordē veruaert ende qua
men totten iode ende seyden hē dye
myraculen. ende hi seyde hem wat
hi den beelde ghedaen hadde. ende si
gauent hem al weder Ende dye
dieuen quamen aldus tot gherech
ticheyt. ende dye iode ontfinc cris
tus gheloue

Exempel

Een man vierde alle jaer grote
lijc sinte nycolaus feeste om sijns
kints wil datter scolen ghinc Tot
eenre tijt soe bereyde des kijnts va
der een groet werscap. ende node ve
le clercken. ende dye duuel quam
ter doren in eens pellegrims abite
ende bat een aelmisse Dye vader
beual haestelic sinē kinde dat hi dē
pellegrim een aelmisse gheuen sou
de Dit kint haeste hem. ende hij en
vant dē pellegrim niet. mer hi vol
ghede hem nae Ende alst ghecomen
was tot enen weghesceydinghe be
greep die duuel dat kint eñ worch
det Doe dat die vader hoerde. soe
suchte hi seer ende nam dat lichaē
eñ leydet in een camer ende begon
ste van rouwen te roepē ende te seg
ghen Soete kint hoe ist metti. sinte
nycolaus is dit dat loen vand erē
die ic di langhe hebbe ghedaen Eñ
doe hi dat eñ des ghelike seyde. soe
ontwecte dat kint als vā enē slape
eñ ontdede sijn ogē ende stont op

Exempel

Een edel man badt sinte nycolaus dat hi hem enen soen verweruē woude van gode. ende hij beloefde dat hij dat kijnt tot sijnre kercken brenghen soude ende enen gulden nap offeren Dus wert dye sone gheboren ende opgheuoet. ende hij dede den nap maken Ende om dat hē die nap seer wel ghenoechde soe behielt hi hē tot sijnre behoef. ende dede enen anderen maken die so vele waert was Eñ doe si met scepen voeren tot sinte nycolaus kerken wert soe hiet die vader den sone dat hi hē water brochte inden nappe die hi eerst dede maken Eñ doet kint sceppen soude soe vielt metten nappe inder zee eñ voer wech Ende sijn vader beweende hem bitterlijc mer hi dede sijn belofte Eñ doe hij tot sinte nycolaus outaer quā eñ hi den anderen nap offerde soe vyel hi vandē outaer als of mē daer of gheworpen hadde Eñ doe hij hem op gheheuē had eñ wed opten outaer gheset. soe wort hi vorder daer of gheworpen Eñ hi hieffen derde werf op. eñ setten derdewerf opten outaer. eñ hi wert daer derdewerf vorder of gheworpen Doe si al verwonderdē van desen groten wond siet soe quam daer dat kijnt gans eñ ghesont. eñ brochte den eersten nap in sijn handen Eñ het gheschyede voer hem allen. doe hi in die zee viel dz te hant daer sinte nycolaus bereyt was. eñ behieltet ōgequetst Eñ aldus wert die vad blide. eñ offerde beide die nappē sinte nycolaus

Exempel

Een rijck mā hadde een kint by sinte nycolaus verdiente ende dat kint hiete hi adeodatus. dat is van gode ghegheuen Dese man maecte sinte nycolaus een capelle in sijn huus. ende vierde alle iaer sijn feeste grotelic Dese stat was ghesticht bider sarracenē lande Aldus wort gheuangen vandē sarracenē adeodatus ende hi wert een dienste vā hoer coninck gheset Ten anderen jaer doe sijn vader sinte nycolaus feeste vierde eñ dat kint voerdē coninc stont eñ hyelt een guldē nap doe ghedochte hi sijnre vanghenisse eñ des vaders eñ moeders rouwe eñ der bliscap diemen had in sijns vaders huus op dien dach. ende hi begonste lude te suchten Ende doe die coninck mit dreyghen hem had de doen segghen. waer om hi suchte soe seyde dye coninck Soe wat v. nycolaus doet so selstu hier mit ōs woenen Eñ te hant soe quam daer enen groten wijnt. ende bestiet dat huus Ende dit kint wort op genomen mitten nap eñ wort gheuoert voer die kerckdore daer sijn vader ende moeder feest dadē ende si worden alle zeer verblijt Nochtans so

leestmen anders waer dat dyen iõ
ghelinc was vã normandyen ende
doe hi ouer zee voer soe wort hi vã
den soudaen gheuanghen. ende hij
dede dicke voer hem slaen Eñ doe
men hẽ op sinte nycolaus dach se
re sloech. ende men hem hyelt ĩ enẽ
karcker. ende hi droeuich wert õ
sine verlustinghe ende weelde dye
hi doe plach te hebben. soe wert hij
slapende Ende doe hij ontspranck
soe vant hi hem seluen in sijns va
ders capelle

Ancelmus aertsche bisscop vã
cantelberghe ende der engel
scher harder heyl ende ewighe bene:
dixie inden heer

E

Te alexandriẽ sinte agathõ
maertelaers dach onder deci
us den keyser. dese was ridder eñ
om dat hi verboet somighe te folen
mit den doden lichamẽ der martela
ren so begonde dat ghemene volc te
hants teghẽ hẽ te roepẽ eñ hi wert
den rechter gheleuert. eñ doe hi ind
belijnghe cristi volharde so wort hij
om die goddienstichept verwijst
te onthoefden

Inder stadt sanctonas sinte
martijn abts dach tot wies graue
dicwil godlijcke myraculen gescyẽ

Op ten seluen dach sinte sara d
heyligher joncfrouwen

Inden cloester liberiacum sinte
gerebaldus bisscops dach

Item doe sinte ambrosius bis:
scop wort

Itẽ sinte andries apostels dach

F

Die ontfanghenisse der glorio
ser maghet marien

Te romẽ sinte euticiaens paeus
dach Dese regeerde die kerck een
jaer eñ wert onder aureliaen ghe:
crwent mitter martelien ende begra
uen op sinte calixtus kerchof De
se begroef oec mit sijns selfs handẽ
iij^c. eñ xliij. maertelaers die her:
wert ende derwaert doot waren

Op ten seluẽ dach te alexandry
en sinte alexandrien sinte machari
us maertelaers dach die in decius
tiden doe hi mz veel woerden vãdẽ
rechter gheraden was cristum te
versakẽ eñ hi mit meerre stantach
tichept dat gheloue beliede soe wert
hi ten laetsten leuende verbrant

Te trier sinte eucharius die eer
ste bisscop eñ cõfessoer in dyer ste
de. dese was een vanden lxxij. ons
heren iongheren Ende noch veel
ander heyligher maertelaren con
fessoren ende ioncfrouwen dach

Die hystorie van onser vrouwen ontfanghenisse

DIe eersame ontfangenis d̄ moeder goods eñ maghet maria alre ghemīste broeds moet horen v liefte mi vertellende Seker inder tijt dat behaechde der godlijcker goedertierenheyt te corrigeren dat enghelsche volck van harē quade. ende noch starckeliker onder te doon den ambochten sijns dienst soe dede hi dat selue lant onder al vechtende. willem den seer gloriosten hartoghe van noerweghen Welcke willem coninc wort der engelscher ende vermaecte bet die ere alle dye kercken waerdicheyt met ter craft goods ende synre wijsheit Des welcken werckers dye goedtieren meninghe die duuel was benydende. vyant alre goeder dinghen. ende pijnde hem dicwijl weder te staen sine voerspoede Als nv met bedrieghenisse sijns ghesindes Als nv met twiste der vreemd̄ mer dye here beschermden Ende dē coninck hem ontsiende. ende glorificerende soe wort die bose gheest tenyete Mer alst hoerden dye van deenmarcken dat enghelant onderworpen was den noermannen soe namē si dat swaerliken in onwaerden dat si beroeft waren als van horen erflijcken rechten Ende si bereyden wapenē. ende voechden tot hem vergaderinge der scepen op dz si tot hem quamen eñ berouē mochten vanden lande dat hem van gode ghegheuen was Dat vernam die seer wijse coninc willem eñ ōtboet elsmen eenrehande gheestelike abt des cloesters rementiēntis Eñ hi wert ghesent in daciam. op dat hi van desen dinghen die waerheyt ondersochte Doe hi dat ghetrouwelic ghedaē had begheerde hij weder te keren tot enghelant eñ ghinc in die zee Eñ doe hi te hant een groet deel vand̄ zee met voerspoede ouerleden hadde soe bereyde een yselijck storm den hemel ende in dat water eñ dicke winde stonden te hant op in allen siden. mer doe die sciplude vermoyt waren ende voert an nz wederstaē en mochten. eñ dye ryemen ghebroken waren. eñ dye zeylen ghescoert. ende die touwen neder vielen Doe wort verlorē die hope der salicheyt eñ doe si mishoepten van salicheden der lichamen soe beuolen si horen scepper met grotē wepen alleen dye weke. of achtsomheyt der sielen. eñ aenriepen deuotelijcke die alre salichste moed̄ gods maria als eē toeulucht der onsaligher ende een hope der mistroester Eñ sich si sien haestelic een man vā eersameliken abijt verciert mz een

bisschops casuffel als onder dat wa
ter bidē sceper comen die tot elsmū
dē abt seyde. eñ begā hē mit dusda
nighe woerden te versoeken Wiltu
ontgaen den anyt der zee. eñ wiltu
in dijn lant comen ghesont Eñ doe
hi antwoerde dat hi dat begheerde
mit alre herten. eñ dat alleen eysche
de. doe sprac hi Du selfste weten dat
ick van onser vrouwen die moed
gods marie die du soetelic anriepes
tot di ghesent hen. ende ist dattu ge
hoersam wilstu sijn mijn woerden
so selstu ghesont eñ weluarende ō
gaen der teghenwoerdiger vresen
der zee Eñ hi ghelooefde hem te hant
dat hi hem in alle dinghen ghehoer
sam soude sijn. mochte hi ontgaen
die vrese Eñ hi seyde ghelooft gode
eñ mi dattu feestelicken sels vyeren
eñ predicken te vierē den dach ō ōt
fangenisse eñ der sceppinghe ō moe
der cristi Eñ die seer wijse man āt
woerde Jy wat daghen selmen die
feest houdē Eñ hi seide du selfste ho
ghetidelicken feest houdē op die feest
e ydē van decembēr Eñ die abt sei
de. wat officie sel die clercke houdē
indē clercliken dienst ende hi seyde
mē sel seghghē al die officie diemen
seit i hoer ghehoerte. die salmē seg
ghen in hoere ontfanghenisse. mer
wtghenomē datmen die name vā
horen ghehoerte verwandelen sal in
den name der ontfanghenisse Doe
hij dit gheseyt hadde. soe voer hij
wech ende rechtuoert wort dye
storme ghestaftet Eñ die abt quā
te lande met dye sinen met enē haes
telijken wijnde ghesont ant engel
sche oeuer Ende die dinghen dye
hi ghehoert hadde ende ghesiert had
de openbaerde hi al die hi mochte
Ende wi alre liefste broeders ist dz
wij begheren te begripen die hauen
der salicheyt so laet ons vyeren mz
waerdighen dienste dye sceppenisse
ende die ontfanghenisse der moed
goods. op dat wi van horen soen
ghelooft moeten werden mit waer
digden hoen Efter wort dese feeste
anders verclaert in een ander ma
niere want i Karolus des cominces
tyden van vrancrijcke soe was eē
eenrehande clercke ende dyaecke in
oerden broedr des cominces van sa
garien minnende mit alre hertē die
moeder goods maria eñ naerstich
te singhen hoor ghetiden Eñ wou
de huwelijcken met rade van sinen
oudere ay eē seer scoē iōcfrou Eñ
doe hi eens daghes doe die misse ge
daen was vanden priester ontfaen
had die brulofstlijcke benedixie doe
ghedochte hi dat hi des daghes dye
ghetide der saligher maghet marien
niet ghehoudē en hadde nae sine se
de Doe dede hijse al wter clercken
gaen eñ hi sende die bruut te huus
ende hij bleef alleen bidden outaer

Eñ doe hij alleen las die ghetiden der moeder goods ende seggen sou de die antiffen Quam pulchra es dats Hoe scone ende vercieet bistu mijn vriendinne Doe so openbaer de hē onse vrouwe met twee enghe len die haer rechterhant hielden en de haer lufterhant. ende seyde hem. Ist dat ick scoen ben ende verciert waer om laetstu mi dan. eñ nemest een ander bruut. ende ben ick niet scoenre dan si. ende en ben ick niet dye alre scoenste. hebt ghi oeck soe scone ye ghesien Ende hi seyde haer O vrouwe mijn uwe scoēheit gaet bouen alle scoenheden. du biste ver heuen bouen die choren der engelen Du biste op verheuen bouen die he melen der hemesen Hier omme wat wilstu dat ick doe Eñ si seyde hem Ist dattu lates om mi die vleysche lijcke bruut daer du wilste aen cle uen. so selstu mi totter bruut hebbē in hemelrijcke Ende ist dattu jaer licx vierste dye feeste mijnre ont: fanghenisse ende predikes te vierē soe selstu met mi ghecroēt sijn inden rijke mijns eengheborē soens Doe dit gheseyt was soe voer si wech Die clerc en woude tot huus niet keren mer sonder raet sijns ouders ghinc hi heymelic in een abdye bu: ten lants. ende wort vercyert met monicken abite Ende nae corten tijt met verdiēten der saligher ma get maria die altoes eert eñ salich maect die ghene diese minnen soe wort hi patriarche van aquileyen ende celebreerde alsoe langhe als hi leuede. ende predicte alle menschen te vieren die feeste der ontfanghe nisse marien inden voerseyden da: ghe met properen octauen

Een sermoen van dese hoechtijt

Hier om ē moet nyemāt ver drieten noch swaer sijn hoor feeste te vieren. want het is te wetē als in dye heylige kercke gheuiert wort off gheeert hoer gheboerte. al soe sal oeck gheeert off gheuyert worden hoer ontfanghenisse Want also wel eer noot was hoer geboer te te behouden dat menschelike ghe slacht Also wast oeck noot hoer ontfanghenisse want en waer si nz ontfanghen si en waer niet ghebo ren metten ghebode goods so wort si ontfaen ende gheboren Jae seker ist dan dat anghesien wort die god lijcke redene. soe wort dyen dach hoerre ontfanghenisse meerre ghe: proeft dan hoere gheboerten want het was meerre dinc dat adam vā gode ghescapē wort. dā dz adams kinderen vander moeder gheboren worden Hier om eē yghelic biscop ofte abt of prelaten oefene of vier naerstelic hoere feeste eñ ghebiedse

vā allen menschen gheuiert te wor
den. want ist dattuse mint mit alre
herten. so en wordeste ymmermeer
ontset van dinē grade of waerdic
heyt Die dinghen die ick segghe.
heb ick gheproeft in mi seluen. des
moeten si hebben te male scāde dye
ontsinde die verblint sijn mit dōc
kerhedē der onwetenheyt. eñ ver
smaen te vierē alsoe grotē dach eñ
alsoe grote verborghene sacramen
te Daer om want in die ontfan
ghenisse d̄ maget was vleyschelike
vergaderinghe des mans ende des
wijfs Hier om ist datten sottē niet
en behaghet te vieren hoer ontfan
genis wāt si vreyschelic was noch
tan moet hē lustē te vierē den waer
dighen dach eñ nacht hore gheeste
like ontfanghenisse eñ oeck dē tijt
eñ vre al ist dat hi den menigen on
bekent is eñ welken dē scepper der
sielen die waerdige siele synre moe
der verenichde indē heylichsten ma
ghedomliker lichaem mitter enghel
scher dienste welkē dach die berech
ter onser salicheit maecte. vercoes
eñ heylichde onder die ander dagen
als den eerstē dach onser verlossin
ghe eñ salichede. wāt het is kenlijc
allen wijsen dat twee ontfangenis
se sijn des mēschen als een geestelic
eñ die ander vleyschelic Een ī wel
ken ghesciet vleyschelicke vergade
ringhe des mans eñ des wijfs Eē
ander in welcke die gheestelike nu
we suuer godlike siel wert toeghe
uoecht dē lichaē ouermits dē wer
ken goods Ist dz hē nz ē behaecht
te celebreren die vleyschelike ont
fangenis der moeder des heren hem
moghe doch behaghen te vierē of te
oefenen die gheestelijke sceppinghe
hoere sielen die vergaderinghe off
enighe hoere sielen eñ hoers lichaēs
O hoe groot is dye dach in welckē
ghescepen wert ende gheheylicht.
eñ ghesendet tottē alrē heylichsten
lichaem der waerdigher sielen onse
vermacsters Efter moeten si hem
scamen die onsiēde die daer om de
sen dach niet vieren en willen ō dat
die heylighe kercke niet en pleghet
te vieren die ontfanghenisse ander
heylighen Seker het is seer grote
dorperheyt datmē dese daer in ghe
lijct and̄ heylighen In welken god
an nam menschelic vleysch. eñ dye
hi oec verheuē heeft bouē die heme
len eñ bouen die archangelen. wāt
al ist sake dat niet ghegheuen en is
ander heylighen dat gheuiert soude
werden die dach hoere ontfanghe
nisse nochtā is der gheenre verleēt
vanden heylighen gheest die meerre
ende heylichster is dan alle heyligē
Eñ hij sal te recht hebben dese eer
licheyt bouen anderen heylighen o
uermits welcker alle heylighen ghe
salicht worden Cristꝰ wort geseit

heylich der heylighen eñ dese wort gheseit heylighe der heylighen wãt als die ouerste berechter der heylighen hoer gaf die waerdicheyt dz se maghet ontfaen soude dat vleysche ghemaecte dat woert. ende dat sijt maget baren soude. ende na die dracht een maghet bliuen soude so gaf hij oec hoor te rechte die waerdicheyt dat die feeste hoere ontfanghenis eñ hoere gheboerte oeck soude werdẽ gheuiert inder heyligher kercken wat sellen wi hier op merren te oefenen off te vieren die ontfanghenisse des heren moeder is te voerdencken die gheboerte cristi. want hoer ontfanghenis is die linie d̃ gheboerten cristi Ende daer om singhen wi in desen daghe voer die laudes in goeder manieren dat ewangelie des boeckes der gheboerten. eñ oeck lesen wijt inder missen als ind̃ gheboerten des heren Hier om wert mit rechte gheuiert die geboerte. ende die ontfanghenisse des soens. want die ontfanghenisse ende die geboerte des moeders is die gheboerte des soens Hier om celebreren wij huden blijdelijcken alle beyde hoer ontfanghenisse als geestelike ende vleyschelike. op dat wij met horen verdienten eñ beden moghen verdienen te werden wt ghenomen van waerliken sorghe. ende van allen sonden. ende te werden gheleyt totter ewigher blijscappen des paradijs Des verleen ons onsen heer jhesus cristus hoeren soon die metten vader ende metten heylighen gheest eñ mit maria sijn moed̃ leeft eñ regneert god bi oneyndelike werelde der werelden Amen

G

DEr heyligher ioncfrouwen dach leocadia die vã daciaẽ den rechter van spaengen te tholeet mit wreder hoede des kerckers vermaghert doe si dye ouersware cruciughe ende tormenten vã sinte eulalien ende ander maertelaren ghehoert hãdde so buychde si harẽ knyen in haren ghebede ende gaf cristo haren onbesmetten gheest

Opten seluẽ dach sinte cypriaẽ abt ende een man van groter heylicheyt ende ouerclaer in myraculen

N affriken der heylighen petrus successor bassinus porphirus ende vrbanus Ende noch veel &c̃

A

TE romẽ tẽ wege tot appia sinte melchiades paus dach. dese doe hi vier jaer die roẽsche kerc gheregeert hãd wert hi mitter martelien gecroẽt eñ begrauẽ op sinte kalixtus kerchof

¶ Inder stadt hyspolitaen d heyli
gher maertelaren carpoforus prie
ster. eñ habundius dyaeck die in
dyoclesiaens persecutie ond merti
tiaē den rechter eerst mit cluppelen
wrede lijcken gheslagē worden dair
nae inden karcker sonder spijse en
de sonder dranck ghestoten ende in
een recraem doe ghepijnt. ende daer
weder inden karker langhe verma
ghert. eñ ten laetsten metten swaer
de gheslaghen

¶ In spaengen inder stadt emeri
ta passie der heyligher ioncfrouwē
eulasia. dese doe si xij jaer out was
wert si voer die belijnghe cristi oū
mits datiaens des rechters ghebo
de mit menigherhande tormenten
ghepinicht. daer nae in eenre span
galghen ghehanghen. eñ met haken
ghecrauwelt. met barnende facke
len oec aen beyden siden verbrant
ten laetsten wert si mit cracht der
vlammen beuaen eñ gaf harē geest

¶ Opten seluen dach inder seluer
stede sinte julia der heyligher ionc
frouwen ende maertelaerster. dese
was sinte eulalien versellede mede
maecht. ende een onuersceyden ghe
sellinne doe si ter passien gheleydet
wort Eñ noch veel ander heiligher
martelaren confessoren ende ionc-
frouwen dach

Daniel propheten dach
Te roemen ten weghe tot
ardeatina sinte damasq paus dach
ende confessoer. dese om bede wille
van sinte jheronimus soe sette hij
datmen nae elcs veers der psalmē
int eynde segghen sal Gloria patri
mitten vaerse daer nae volghet

¶ Opten seluen dach passi der hey
ligē martelaers trasons. dese was
een ouerkersten man eñ wert van
maximiaen den keyser gheboden te
houden. eñ mit noch and twee als
pontianus eñ protexatus metter
maertelien ghecroent

¶ Inder stadt van amyens der
heylighen maertelaren dach fausti
nianus ende victorius in welcker
nosen eñ oren rictionarus die rech
ter mit gloeyende spikeren harē sla
pe vanden oer doerslaen dede. daer
nae hoer oghen wt te werpen ende
ten laetsten hoer lichaem doerstekē
ende alsoe worden si te samen met
genciano horen waert hoefden off
gheslaghen eñ si voeren totten here

¶ In spaengē sinte euticius dach
wyes gesten men bescreuen vijnt

¶ Eñ noch veel ander heyligher
maertelaren eñ confessorē &c

C

Tenarboen sinte paulus con
fessoers dach dyen sinte

pauwels die apostel ordineerde eñ
sendē biscop totter seluer stede vo:
re metten seluen apostel om te pre
diken in hyspanien daer hi na dat
ten die apostel daer ghelaten hādde
dat werc sijnre predicaciē nz trage
lijc en veruolde ende ghecwent mz
ouerclaren myraculen rustede in
vreden

¶ In alexandrien der heylighen
martelaers dach epymachus ende
alexander. dese doe si langhe tijt in
banden eñ met menigherhande ver
smaetheyt volduert hadden inden
gheloue so worden si ten laetstē met
ten vuer gheeyndet

¶ Item te alexādrien d̄ heylighen
wiuē dach āmonaria eñ marcuria
eñ mit noch and̄ twee. dese doe si ō:
ghehoerde manierē vā tormēten ge
leden eñ verwōnē hādden ōtfengē
si all haer eynde mettē yser ůslagē

¶ Item ind̄ stat emerita der heyli
gher martelarē hermogenes dona
tus. eñ noch ander xxij.

¶ Item opten seluen dach valeri
cus priester eñ cōfessoer Eñ ꝛc̄

D

TE siracusaen der stādt in ceci
lien sinte lucien der heyligher
joncfrouwen eñ maertelaersters
dach ond̄ dyoclesiaēs persecuci. de:
se doe si die lodders als hē pascasiq
die rechter geboden hadde ōtreynē
woudē so en mochten si in gheenre
wijs verwerē. noch oec met repen
verwicken. noch oeck mz menich
paer ossen daer verwā si pec harse
eñ siedende olie eñ bleef onghequet
set Mer ten laetstē wert eē sweert
ghesteken in haer binnenste inghe
doemte ende bleef nochtant te liue
thent die priesteren quamē eñ si dz
lichaem ende bloet ons heren jhesu
cristi ontfanghen hādde

¶ Opten seluen dach sinte autber
tus confessoer ende bisscop van ca:
meric Eñ noch veel and̄ heyligē
martelarē cōfessorē eñ iōcfrouwē

Die legende van sinte lucie

LUcie was een maghet edel
van gheslachten wter stede ci
racusanen Ende doe si hoerde dye
nyemare vā sinte agathen doer al
cecilien loepen. soe ghinc si tot haren
graue met euthicien hoere moeder
dye vier jaer hādde ghedoghet tlo
pen vander vrouwen siecheyt son:
der ophouden Ende het ghescyede
datmē doe ind̄ missen las dat ewā:
gelie dat onsen heer een wijf vāder
siecte ghenas Doe seyde lucie haer
moeder gheloefstu datmē hier leest
soe gheloue dat agatha den ghenen
heuet altoes teghenwoerdich. om
wes name si ghepassijt was Ende

ist dattu mit gheloue hoer graf nae
kest so selstu te hant ghenesen Doe
al die ludē wech ghinghen so bleef
die moeder mit die dochter in bedī
ghe neuen dat graf ende lucia wort
slapende. ende si sach agatha ver-
tiert mit duerbaren stenen eñ staen
int middel der enghelen. eñ si seyde
haer Suster mijn lucia maghet go
de gheuoet. wat eyschestu van my
dattu selue dijnre moeder doen mo
ghes. wāt sich bi dinen gheloue is
si ghenesen Ende lucia ontwakede
eñ seyde haer moeder. moeder mijn
sich du biste ghenesen Daer ō bid
ic di om hoer die di mit hore bedī
ghe ghenesen heeft dattu mi voert
an niet en hietes bruut. mer dattu
mi te echtscap geuē soudes. dz ghif
dē armen Eñ die moed seyde. luke
eerst mijn oghen eñ doet dan wattu
wils metten goede Eñ lucia seyde
haer Dattu steruende gheues dat
gheesstu om dattu mit di niet dra
ghen en moghes hier om ghif alstu
leues. so selstu des loen hebben Doe
si dus weder te huus ghecomē wa
ren. soe vercoften si daghelixe hoor
goet. ende gauent den armen Hier
en binnē alst goet minrede. eñ mēt
deelde. so quāt lucien brudegom te
weten. eñ hij vraghede den moeder
wat dat bediede Si antwoerde be
hendeliken dat sijn bruut een beter
goet gheuondē hād dan si tot haer
behoef coepē woude Ende daer by
scinet dat si enich goet minrede De
se sot waēde dattet aertsche goeden
warē eñ hi begōste selue hoer goe
den te vercopē Doe al hoer goet ū-
coft was eñ die armē ghegeuē. soe
toechse die brudegō voer pascasio
dē rechter eñ seide dz si kerstē wa
re. eñ dz si tegē des keysers wet de
de Eñ doese pascasius woude doon
den afgoden offeren. soe antwoerde
lucia Gode is een ghenoechlijck of
ferhande die armen te vandē. ende
hem in node bi te staen Eñ om dat
ic niet meer en hebbe dat ic offeren
mach so gheue ic mi seluē hē te offe
ren Pascasius die seyde haer Dese
woerden moghestu segghen enen
sotten kersten die dijns ghelijck is
mer te vergheues segghestuut mi
die die princē wet houde Eñ lucia
seyde hem. du houdes dijnre princē
wette of ewe eñ ic sel houdē mijns
godes wet Du ontsies die princen
ende oeck ontsie minen god Du ē
wils die niet vertoernen ende ic en
wil minen god niet vertoernē du
wils hem behaghen. ende ic beghere
te behaghene mynen behoud Daer
omme doet dat dy goet duncket en
de ick sal doen dat my goet dunct
Eñ pascasius seyde Du hebs dijn
goet met dinen putiers ouer ghe
daen. eñ daer om soe spreecstu als
een hoere Ende sinte lucia seyde hē

Ick hebbe mijn goet gheleyt in een
seker stadt. mer die dat lichaem eñ
dat hert besmetten en wiste ick nye
Pascasius die ãtwoerde Wie sijn
si die dat lichaem ende dat herte be
smitten Sinte lucia seyde Ghi sijt
die dat herte besmittet. dye raet dat
die sielen horen scepper laten. mer
die dat lichaem besmetten. sijn dye
dese tijtlijke ghenoechte settẽ voer
die ewighe weelde Pascasius sey
de Die woerdẽ sellen swyghen als
men ten slaghen coemt Doe seyde
hem sinte lucie. goods woerden en
moghen niet swyghen Pascasius
seyde haer. bistu dan god Lucie ãt
woerde Ic bẽ goods deerne die sei
de als ghi staet voer die coningen
ende voer die rechters en wilt niet
voerpeynsen dat ghi spreken sult.
want ghi en sijt niet dat die sprect
mer die gheest uwes vaders die d
sprect in v Pascasius die seyde. so
is dan in di die heylighe gheest Lu
cie seyde Die suuerlic leuen sijn tem
pel des heylighen gheests Pascasiꝰ
seyde Ic sel di doen leyden tot dat
bordeel datmen di daer vercrafte
dattu den heylighen gheest verlieses
Lucie seyde Dat lichaem en wort
niet besmit. ten si bider ghenoechtẽ
des herten. want doetstu mijn leuen
vercraften so sal my dye suuerheyt
ghedubbelt worden totter cronen.
wãt nymmermeer en selstu mogẽ
minen wille tot consente brenghen
sich minẽ lichaem die is bereyt tot
alle tormenten. wat beydeste des
duuels sone. beghinne te doen dye
begheerten dijnre pinen Doe dede
pascasius putieren comen ende sey
de hem Nodet tot haer al dat volck
eñ men bespottese soe langhe thent
dat si doot was Eñ doe si lucien sle
pen wouden doe maectese dye heyli
ghe gheest alsoe swaer dat sise niet
en mochtẽ beroren Ende pascasius
dede daer dusent mannen comẽ eñ
haer handẽ eñ voeten bijnden. mer
si en mochtense gheen sins beroerẽ
Eñ doe dede hi aen haer metten du
sent mãnẽ vijftich paer ossen. mer
nochtan bleef lucia onberoerlic Eñ
pascasius riep doe gokelarẽ dz sise
souden doen roeren met hore touer
nye mer men condese niet verroren
Doe seyde pascasius wat touernie
is dit. dat eẽ ioncfrou niet ẽ mach
werdẽ verporret vã dusent mãnẽ
Lucie seyde. ten sijn gheẽ touerniẽ
mer het sijn cristus weldadẽ. want
waert dattu daer noch xx. dusent
toe dades soe soudes sien datmen
mi niet en soude moghen verporren
Ende pascasius waende datmen
dye touernie veriagẽ soude waert
datmen hoor ouergote met olye
ende hi hietse ouerghyeten met olie
Eñ doemense oec soe niet verporrẽ
en mochte so wort hi seer vergrãt

eñ hiet datmē een groet vuer ōtrēt
hoer maken soude. eñ datmēse met
pec eñ met herse eñ met hetē smou:
te beghietē soude Ende lucia seyde
ic hebbe vorste vercreghen vā mine
marteli. om dat ic of nemen sel dē
ghenen die ghelouen den anxt der
passien. eñ die niet en ghelouē hoer
verwiten Doe pascasius vrienden
saghen dat hi ī anxt was. so stakē
si een swaert in lucien kele. eñ si en
verloes hoer sprake niet. mer si sey
de Ic segghe v datter kerken pays
wed ghegheuē is wāt maximianꝰ
is hudē doot eñ dyoclesianꝰ is ū:
dreuen Eñ als agatha mijn suster
is ghegheuē d stede van cathenense
een behouderse. alsoe ben ick oeck
der stādt van cyracusanē ghegeuē
een verbidster Doe dit lucia seyde
soe quamē daer knapē vā romē eñ
vingen pascasiū eñ voerdē gheuan
ghen ten keyser wert. wāt die key
ser hād gehoert dat hi alle die lant
scappē hād bedroeft Doe hi te ro
men quā eñ hi beclaechdet. ende hi
verwōnē wert voir die senatoers
so ontwijsde men hē sijn hoeft. mer
die maget lucia en wert nz verpor
ret vand stede daer si gestekē was
noch si en sterf nz voer dat die pa
pē quamē eñ gauē hoer gods lich
aem Ind seluer stat is si begrauē
eñ daer is een kercke ghemaect Si
wort ghepassijt in constantijns eñ
maximiaens tiden Int jaer ons
heren dryehondert ende tien

E

IN cypers sinte spiriden bis:
scops dach die een was van
dē heyligē beliers die maximiaen
die keyser haer rechter oghe wt
groef ende harē lufteren duym of
sneet. eñ versendē metael te grauē
dese leyde eēs propheten leuen ende
was edel in glori der myraculen
¶ Te alexandriē d heyligher mar
telarē dach hero. arsenig. ysidorus
eñ dyoscorus vā welken drie dye
eerste ond decius persecuci hi selue
mit menigerhande tormētē versco
ren dede eñ doe hise mit gheliker stā
tachticheyt des ghelouē gewapent
sach gheboet hise te verbarnē Mer
dyoscorus doe hi menigherwijs ge
gheselt was wert hi ouermits der
verhenghenisse gods tot enē troest
der ghelouigher quijt ghelaten
¶ In antiochien d heyliger mar
telarē dach drusus zozimus ende
theodorus
¶ Item te riemen passie der heyli
gher maertelaers nycasius biscop
eñ eutropia der ioncfrouwen sijn
re suster
¶ Te vyennē sinte lupicinus bis
scop ende confessoers dach
¶ Eñ noch veel ander &c

¶ Die legende ende passie des heyligheyn bisscops van riemen sinte nycasius Ende der heyligher maghet eutropia sijnre suster der heyligher maer telaren

IN dyen tyden doe dat bose wandelsche volck veel steden destrueerdē in menigherhande prouincien ende anders niet en schenen te soeken dan dat bloet der kersten re menschen te storten Doe waren inden walschen landen twee grote heylighe bisscoppē claer van groten teykenē eñ werken Nycasius dye heylighe aertsbisscop van riemien eñ auiang tot aurelien die met horen verdientē eñ heyligē ghebeden langhe tijt dese toernicheyt godes vertogē haddē dat die onwaerde des herē eñ sijn wraec optē mēschē niet ghecomen was. op dat si dat volck brenghen ende wederwepen souden tot penitencien Mer si vermeerdē op hem seluen die toernicheyt goods met horen sondighen leuen ende en wouden den salighen gheboden der heyligher bisscoppē nz onderdanich wesen Hier en binnen sloeghen die bose wandelen haere tentē ned bider stat van riemen eñ verdestrueerdē alle dat lāt daer omtrent Eñ si begheerden die kersten mēschen alheel te verderuē eñ te niet te maken als vianden hoere goden ende als die gheen die den heydenschen leuē ende seden contrarie sijn Opten lesten dach doe dye stadt van riemen van hem luden met groter craft in allen sidē angeuochten wort eñ verwonnē wort doe worden dye borghers seer veruaert ende liepen tot sinte nycasiū daer hij lach ter aerden neder ghestelt in sinen ghebede Eñ vraghede hem wat beter ghedaen waer Off dat si hē ouer gheuen souden inden handē eñ dienstachticheyt der heydenen Of dat si ter doot toe vechtē souden om dye stadt te beschermen Die heylighe man die wt vertoninge goods te vorē wiste dat die stat alheel verduruē eñ ōghekeert soude werden antwoerde met groter stantafticheyt Wy weten ende bekennen wel dat wij dese onwaerdicheyt eñ toernicheyt goods wtē rechten oerdel goods mit onsen sonden op ons seluen verwrecket hebben. daer om laet ons conpunct eñ niet onwillich wesen tot der godliker gheesselen Mer lijdsamlijcken ende seer deuotelijcken laet ons ōtfanghen niet wanhopende mer met groten hope der salicheit dat perikel des doots Op dat dese yegēwoerdighe doot ons niet en gheschyede tot enen torment. mer tot reme die ende hulpe der salicheyt Siet ic als uwe pastoer ben bereyt voer mi

ne scapen te steruē laet ons daer ō
met groter naerstichept biddē vo:
re onse vyanden biddende eñ bege
rende hem ewighe salichept als oft
onse vrienden waren Ende die hey
lige eutropia des heyligen bisscops
suster met wtgherecten handen tot
den hemel verwecte oeck dat volc
nae horen vermoghen totter cronē
der maer telien Ende doe die rasen
de druystichept der heyden met gro
ter macht aen ghecomen was doe
ghinck die heylighe man voer en
de sijn suster hem volghende te ghe
moete den verwoeden volcke met
louesanck ende gheestelijcken san
ghe tot der doren vander kercken
onser lieuer vrouwen die hij ghe
fondeert eñ ghesticht hadde tot een
cathedrael stoel sijns bisdoms En
de doe hi die verwoede scaren sach
doe dede hij een teyken metter hant
datmen swighen soude. ende hij sey
de O starcheyt der menschelijcker
conditien. dye biste dienstachtich
der godlijcker gheboden. waer om
soe keerdi v teghen uwe natuere in
aldus groter wreetheyt. afterlatē
de uwe ingeborē waerdicheyt. wāt
hier voermaels so plach dit te we
sen dye tytel ende dye eer der edel
re mānē inden stride. als dat si ple
ghen te sparen dye oetmoedighen.
ende pleghen te verslaen die houaer
dighen Eñ nv siet dit kerstē volc
god horen heer oetmoedelijcken en
de deuotelijken ghehoersaem wesē
de legghet ghestrecket voer uwen
voeten. ende hi verbeydet ter doot
toe van horen god verghiffenissen
der sonden Doet daer om ghi oeck
penitencie van uwen sonden beken
nēde den warachtighen god. op dz
sijn onwaerdicheyt dye doer v en
de sinen kijnderen gheschyedet tot
correctien der salicheyt. dat die v
niet en worde loen der helscher ver:
doemenissen Ende ist dat sake dz
ghij verhardet. inder boesheyt bli
uende mine scapen soecket te doden
soe offert ghi mi eerst voer hem in
der doot der godlijcker moghent
heyt. op dat wij te gader waerdich
ghebonden moeten werden inder he
melscher salicheyt. ende besitten die
glorie des ewighen leuens Doe die
heylighe man dese woerden ende de
ser ghelijcke hadde ghesproken. doe
soe vyel hij neder in sijn ghebet. en
de hij began te singhen dit vaers.
dat die propheet dauid indē souter
seyt Mijn siel heeft anghehanghen
den pauimēt. so was daer ter stont
bereyt dat swaert dat mit enē slach
sinen cop of sloech Ende nochtans
buten monde niet en sloech dat na
uolghende woert d ontsterflicheyt
die hij begheert hadde eñ vercreech
ende seyde Maket mi leuendich na
uwen woerde Ende doe die heyli:

ghe eutropia sach. dat die boesheyt
der wreed mēschen tot haerwaerts
versaftet was ende hij hoer scoen
heyt den heydenen gheuen soude een
sake daer omme te kyuen. wye die
soude tot sinen wille moghen mis:
bruken Soe voer hij als een leeu
winne opten doot slaenre des heyli
ghen pryesters. ende seyde Ha du
wreede tyran. dye den groten man
goods met dinen onwaerdighen
handen ghedoot hebbeste. ende my
onthouden hebste omme te misbru:
ken die godlijcke sententie veroer
delt di als nv te hant Eñ aldq hem
verweckende tot hoere maertelien
spranck si haestelijcken op hem en
de crabbede hem sine oghen wt niet
met wijflijker craften mer wt god
liker wraeck Ende hād also lieuer
te vallen ī die swaerdē der veruol
ghers dan te consenterē inden ghe
noechten der wellustichit d heydē
also dat si ter stont met horen broe
der ende met allen den anderen ker
sten volcke verdiende te crigen die
palm der martelien Ende doe alle
dat volc verslaghen was alsoe dat
dat heylighe bloet der martelarē al
daer als een groet bloet ouer alle
vloeyende doe worden die veruol
ghers haesteliken veruaert recht of
si hādde hemelsche scarē blenckēde
mit horē swaerdē Eñ die kerc gaf
wt haer eē veruaerlic gheluut also
dat si achterlatende dyē roef wech
liepē ōwedroepelikē eē yghelic als
hi eerst mocht den cortsten wech te
nemen Alsoe dat die stat lāge tijt
alleen bleef ond die engelsche hoede
dye dye lichamē der heyligher mar
telaren bewaerden datmē des nach
tes aldaer van verres sien mochte
hemelsche kaersen lichten Eñ dat
van veel menschen oeck daer ghe
hoert worden die alre soetste sangē
recht of daer gheweest hādde der en
ghelen dans Daer nae wt openba
ringhe der godlijcker craften wor
den die borghers die buten waren
sterck gemaect die wter godliker
voersienicheyt dair om onthouden
waren dat si grauē soudē die licha
men der heyligher maertelarē dye
ter stat wert haestede met vastē eñ
beden aldaer voelende een dye alre
soetste roec eñ vermenghedē droef
heyt met bliscap begrouen si dye
heylighe lichamen omtrent der stat
in bequamen plaetsen met groter
eerwaerdicheyt Ende daer na diē
den si den here sonder vrese der vy:
anden met groter vlitichеyt

F

In affriken sinte valeriaen
biscop eñ confessoers dach.
dese doe hij bet dan lxxx. jaer out
was wert hi alleen wt d stādt ver:

stoten eñ also verbodē dat hem nye
māt noch binnen huse noch inden
acker woenen en liet eñ aldus soe
lach hij lange tijt al bloet īd lucht
op die ghemeen heerwech ende vol
brochte den loep sijns salighen le
uens jn belijnghe eñ bescerminghe
der kerstenre waerheyt

¶ Inder meyerie van orliens sin
te maximijn cōfessoers dach Eñ

G

DEr drier kijnderē dach ana
nyas azarias eñ misael wel
ker lichamen in babilonien in eenre
culen gheleyt waren

¶ Te romen der heylighen hyrneq
anthonius theodorus saturninus
victor. eñ noch ander xvij. die mz
sinte luteyen der heyligher iōcfrou
wen eñ anteyen den conīc van per
sen dyen si totten gheloue cristi be
keerde ond elijns den rechter den
gloriosen loep haerre maertelien
veruolden

¶ Te rauennē der heylighen dach
valentijn naualis eñ agricola

H

IN orienten inder stādt eleu
tropolim vijftich heyligher
maertelaren dach. dese waren ond
die sarracenen ghepassijt

¶ Item sinre lazarus dach die ō
se heer als dat ewangeli tughet vā
der doot verweckede

¶ Item sinte maerthen sijnre sus
ter. welcker eersame ghehoechnisse
die ghetimmerde kerc niet verre vā
bethaniē daer haer casteel vluchts
bi was behoudet Eñ noch ꝛc

¶ Die legende van sinte lazarus dē
heylighen biscop vā massilien. een
vrient ons liefs heren jhesu cristi

LAzarus met sijn twee suste
ren martha ende maria mag
dalena alsmen vijnt sijn ghecomen
ende gheboren van coninclijcken
gheslachten. want hoer vader was
een hertoghe inden lande van sirien
ende lazarus doe hij te man ghede
ghen was. gaf hij hem tot oefenin
ghe der ridderscap Ende doe onse
here jhesus cristus al galileen al dat
ioedsche lant doer predikende was
ende grote myraculen doende ende
lazarus dit hoerde ende sach heeft
hij volcomelijcken after ghelaten
die ydelheyt vander werelt. ende hi
is soe bekeert tot cristum alsoe dat
hij bi sonder cristus vrient ghewor
den is want doe lazarus ghestoruē
was seyde cristus tot sinē discipu
len Lazarus onse vrient slaept

laet ons gaen eñ verwecken hē vā den slaep In welkē woerdē xpūs lazarū sinē vrient niet alleen ē betugede te wesen. mer hi bewees mz enē grotē werc dat hi sonderlinghe sijn vriēt was In dyē dz doe hij ghestoruē was xpūs alsoe groten vriēt nz ontberē en woude. mer ů wecte hē vanđ doot dair hi vier dagen of begrauē was Lazarus nađ verrisenisse eñ opclimmē ten hemele ōs heren jhū xpī doe die heylighe maer telaer sin te steuē vandē iodē ghedoot was eñ die discipulen cristi gedeylt warē soe dz si ghingē in allen landē eñ stedē eñ boetscaptē dē heydenē xpm̄ warachtich god te wesen eñ oeck sine werken eñ leringhe die hi inđ werelt ghedaē eñ geleert hād Doe namē die ioden sinte maximus die eē was vandē discipulen xpī eñ lazarū eñ marthā eñ mariā maddalenā mit vele ghelouige eñ deuote mēschen. eñ settede dese al te samē ī een scip sonđ weder in die wilde zee. menēde dat si daer haestelikē verdrēcken ende vergaē soudē Mer xpūs ō wies wil dat si dat leden was hoer stuerman eñ brochtse inđ hauen vā massilien Eñ in dese stede begondē si den volke te lerē eñ te predikē. op dat si den heydenē mochten brēgē totten gheloue cristi Daer na wort maximiq ontfangē tot enē biscop der stat aquensis Eñ martha quā tot auyoen. eñ maria magdalena keerde inder woestinen eñ gaf haer tot godlijcker contemplaciē Eñ lazarus wort ghemaect bisscop in massiliē daer hi als eē goet pastoer eñ harđ dē volc des herē wackerlike predicte dat woert goods. eñ al dz hi mittē woerdē leerde dat bewees hi claerliken mitten wercken eñ exempelen Dese heylige biscop lazarq was minlic vā aēsicht. soet in oetmoedicheyt. saftmoedich in verduldicheyt. vuerich inđ mīnen gods. soet eñ mīlic vā wtspraec. godertierē vā hertē. eñ sonđlinghe sober eñ strenge vā leuē Tē lestē doe die veruolginge des keysers domicianq seer wredeliken ghehanteert wort. doe wort die heylighe biscop lazarq ghebrocht voer dē rechter vanđ stat die hē eerstwerf anghīc mz smekelike woirdē eñ mz groter beloftē eñ namaels mz grotē dreygē op dat hi hē đ toe brēgē mocht totten afgoden offerhande te doon Waer op die heylighe biscop sinte lazarq ātwoerdeminē warachtigē vriēt jhm̄ xpm̄ des almachtighen goods soen daer ic eens of vanden lichameliken doot verwrect ben en mach ic gheenre wijs achter laten eñ die vermaledide bose vyāden offerhande doen Wāt ic ken eñ belye dat hij warachtich god is dye

wt sinen wil alle dinghen ghescepē
heeft eñ namaels mensche ghewor
dē. eñ mz sijnre doot alle dinghen
leuendich ghemaect heeft Doe dit
die rechter ghehoert hād wort dye
heylighe bisscop naect ontcledet eñ
seer ghegeselt eñ also doer die stat
ghesleept eñ ghestotē in enē doncke
ren karker die ond die aerde was
op datmē hē een swaer manier vā
martelien soude bereyden Mer die
warachtighe vrient onse lieue here
jhūs cristus heeft hem daer inden
karker gheuandet eñ sterc ghema
ket ī sinē strijt nodende hē tot sijn
hemelsche palaes te comen eñ seyde
O mijn lieue vrient lazare climme
opwaerts wāt na eē corte tijt dye
ghi hebbē selt. selt tijt wesen dattu
coēste eñ verblidē selste in minē rij
ke met dinen broeders minē aposte
len ende discipulen Op ten derden
dach wort die heylighe bisscop la=
zarus wtē karcker ghetoghen. eñ
ghepresenteert voer den dincstoel
des rechters Eñ wāt hi oec doe stā
tachtich bleef xpm̄ te belien so heeft
hi daer sinen hals gebuyecht ende
dz hoeft wort hē daer of gheslagen
Dat also sijn heylighe siele also op
werts tē here geclōmē is eñ gheno
mē tottē ewige werscap sijns vriē
des jhū xpī dz nēmermeer eynde
hebben en sel eñ gheenre bliscap ōt
breken Daer na wāt cristus groet
maken woude sinē vriēt eñ dz hey
lige lichaē begrauē was. so wordē
daer ghesont ghemaect die ghelouī
ghe mēschen van allen siectē daer se
mede becōmert warē wāt dē blin
dē wort ghesicht ghegeuē. dē douē
horē. dē crepelen tgaē. dē lammen
mēschen die handē. eñ alle siectē ge
sontheyt. ende bi sond wort dē ma
laetschen ghegeuē reynicheyt eñ ge
sontheit Dese eñ deser ghelike mira
culen sijn ghesciet eñ hebbē geduert
vā M. jaer herwerts tot onsen ti
dē toe eñ noch nz op ē houdē te ge
sciedē bi sijn heylige ghebeente die
nv ōthoudē wordē eñ eerlikē ghe=
set sijn in een gloriose casse in bur=
gondyen inder stat edua ghenoēt

Exempel

HEt was eē aertsche dyaeck
ind kerken vā riemē genoēt
vrsus ionc edel eñ vroē die oec sere
deuoet was ī sijn leuē eñ oeck met
tijtlijcken goede wel voersien De
se om quade bewarē sijns lichaēs
wort seer malaets eñ hoe hij meer
daer an te cost leyde ī medicine om
gesont te werdē. hoe dat hi altoes
meer malaets wort eñ sieker Ten
lesten keerde hi hē tot hulp eñ ghe
bet d heyligē also dat hē drye nach
ten vertoent wort dat hi ghesont
heyt vercrighen soude waert dat hi
versochte dz lichaem des heylighen
bisscops eñ martelaers sinte laza

rus. hi is tē lesten ghecomē met gro
ter cost eñ arbeyde tottē lic[illegible] des
heyligē bisscops eñ martelaers sin
te lazarꝰ eñ is ꝺ gereynicht eñ ghe
sont ghewordē van al sijnre siectē
Waer of hi eñ alle die stat vā edua
verblijt was dair hi drie wekē lāc
bleef eñ loefde gode eñ lazaro dz hi
alle jaer weder comen soude op die
hoechtijt ꝺ martelie̅ des heyligē bis
scops. eñ als hi dz menich jaer lāc
gedaē hād eñ hi op eē jaer seer onle
dich was mz tijtlijcken dingē eñ
oec des āderē eñ derdē iaers onghe
dachtich was sijnre beloftē soe ghe
sciedet dat hi weꝺ sieker wort dan
hi te voren gheweest hād Eñ als
hi dit merkēde was soe wort hi be
droeft ī sijn hert eñ toech weꝺ ten
graue des heyligē biscops eñ maer
telaers. eñ sprac sijn gebet met yn
nicheyt eñ oetmoedicheyt sijns her
ten eñ wort andwerf ghesont ghe:
maect vā sijnre siectē. eñ daer na ē
vergat hi niet hi en versocht alle ja
re ten voerscreuē hoechtide die reli:
quien des heylighen bisscops ende
maer telaers lazarus

Exempel

Het gheschiede inder stādt edua
in die hoechtijt des heyligē biscops
eñ martelaers sinte lazarꝰ datter
een kijnt ghebrocht wort van sinē
oudaers voer die reliquiē des hey
ligē martelaers dat vier jaer out
was. eñ blint gheboren was dz by
verdienten des biscops eñ maer te
laers. daert alle saghen die daer bi
stonden siende wort

Exempel

Eē knecht was inꝺ seluer stat
josaldus genoemt die wt vleysche
liker lieften die hi tot eēre maecht
hād sijn sinnē verloes eñ rasende
wort eñ daer bouē vandē bosen vy
ant also gequelt dz hi noch sprekē
noch horē ē mochte eñ wort alsoe
verwoet dz hi gheē quaet ē ōtsach
te doen also dat die borgers vanꝺ
stat om vrese vā hem altoes gewa
pēt mostē gaē Dese wort tē lesten
gheuāgē eñ ghegrepē eñ gebonden
mit veel yserē veterē eñ mz cluyste
ren eñ gheslotē. na dien dat hij veel
quaets ghedaē hādde Dan opten
hoechtijt des heyligen martelaers
wort dese rasende stom eñ doef mē
sche gebrocht totter tōbe des glori:
osen martelaers. eñ wort ꝺ gheof
fert mz eē barnēde wassē kers Eñ
doē ī die hoechmis gelesen wort dz
heylige euāgelie vā dz lazarus vā
xpō verwect wort doe wort die stō
me mēsche ontbonden eñ die oren
des douē opē ghedaē eñ dz hert des
rasende wort gesont ghemaect Al
soe dat hi mit luder stemmē begā te
roepē eñ te seggen Giꝺ gratien go
des eñ ꝺ verdiētē ꝺ heyliger moeꝺ
goods marien eñ des heyligē bis:

scops eñ maertelaer lazari soe hoer
ic eñ spreec eñ bin gesont vā hertē
eñ wed ī minē vijf sinnē geset Eñ
ic sie dat mijn hoeft ghehoudē wort
mittē handē d waerdigher moeder
goods marien eñ des heylighen bis
scops eñ maertelaer lazarꝰ Con
clusie Soe wie dat soude willen in
boeken een tractaetken die myracu
len des heyligē bisscops eñ maer te
laer elc bi sonder eer ontbrekē tijt
dan die materie te scriuē Wie soude
mogē vertellen hoe veel gheuangē
mēschen dat bi desen heyligē maer
telaer verlost sijn eñ and van meni
gherhande siecheyt gesontgemaect
eñ veel vand malaetscap ghereyni
ghet. eñ somighe den doot ontlopen
hebben. eñ dat noch meer is vand
doot verwect So wie dat ghelieuet
dese dingē bet te wetē eñ te verstaē
die come totter stādt edua daer dz
heylighe lichaem rust daer hi siē sal
eñ verwonderē veel yseren ketenē
eñ cluusteren eñ ander banden der
gheenre dye wten karcker verlost
sijn eñ veel crucken eñ stauē eñ reet
scappē der gheenre die crepel eñ lam
geweest hebben eñ menigherley ma
nierē van mēschen eñ leden d licha
mē der menschen vā was gemaect
Wt welken alle mē mercken mach
wat hulpe eñ graci den mēschen ghe
sciet is bi verdiēte ende hulpe des
gloriosen maertelaers ende bisscop
sinte lazarus. laet ons daer om on
se siele eñ lichaē dē heyligē bisscop
eñ maer telaer sinte lazaro een be
ueel gheuen dat hi wesen wil voer
ons eē middelaer aen sinē vryent
onsen lieuen heer jhm̄ xpm̄ die mit
ten vader eñ heylighen gheest leeft
eñ regneert ind ewicheyt Amen

B

IN macedoniē der stat philip
pis der heyligher rufus ende
zozimus dach. dese waren vanden
getale d discipulen ouermits welc
ken eerst die heylighe kercke onder
die ioden eñ grieken begōnē wert
vā welcker saligher stride sinte po
licarpus ind epistolen oeck scriuet
totten volcke van philippis
¶ In affriken sinte moysetes
maertelaers dach
¶ Te toers sinte gratianus bis
scop eñ cōfessoers die wt der stādt
van roemen dyer seluer stat dye
eerste bisscop gesent wert eñ claer
mit veel myraculen rustede ī vredē
¶ Eñ noch veel and heyligē mar
telarē cōfessorē eñ ioncfrouwen

C

IN egipten sinte nemesius
martelaers dach die vā emi
liaē dē rechter mettē moerdenaers

gheboden wert te verbarnen ende ghedoechde een ghelikenisse onses behouds die metten moerdenaers dat cruce leet

¶ Inder stadt nycea sinte darius martelaers dach

¶ Te ocer sinte gregorius biscop ende confessoers dach ¶ Eñ noch veel and heyligher maer telarē &c

D

Vigili eñ sinte thomas apostels auont Botuast

¶ Te alexandrien d ouerheyliger martelarē dach āmon zeuon ptholomeus ingenius ende theophilus Dese doe si inder vierscaer stonden eñ si enē kersten die mz pynē was saghen beuen die by na hem neychde dat gheloue te versaken soe pijnden si dye met aensicht met oghen ende met teyken weder te rechten ende doe om deser sake dat gheroep alle der meenten in hem gheruysch makede soe ontbrakē si int middē eñ tuychden hem seluē kerstē te wesen Ouermits welker glori cristus te hants ouergloriose seghe hādde ende gaf den sinen stantachticheyt des ghemoets

¶ In tracia der stadt gelbuba sinte julius maertelaers dach

¶ Amphitrea sinte liberatus eñ sinte gregorius bisscops dach

E

Sinte thomas apostels dach die dē persen eñ dē medē dz ewāgeli cristi predicte eñ wert ghepassijt in yndien. eñ nae veel jaren van daen ouergheuoert inder stat edissa

¶ Optē seluē dach in tuskangen d heyligē johannes eñ festus dach

¶ In eraclea d stadt sinte passus dach ¶ Eñ noch veel and &c

¶ Die legende van sinte thomas

Thomas die apostel doe hi te cesareas was. soe opēbaerde hē onsen heer eñ seyde Gō doforus die conīc vā indien heeft abbanen sinē proest gesent te soekē enē man die palase makē can. com ic sel dy tot hē sendē Thomas seyde Here sende mi waer du wilste sond tot die vā indien Onse here seyde Gāc coenlic wāt ic sel dijn behoud sijn eñ alstu die vā ī dyē hebste bekeert tot mi so selste tot mi comē mz martelien Eñ thomas seyde Du biste mijn heer eñ ick dijn knecht. dinen wille ghescie Eñ doe abbanes opter mercten wandde so seyde onsen heer tot hē Jongelinc wat wilstu copen Eñ hi seyde Mijn here heuet mi ghesent dat ic huerē sal knapen die palase connen maken. dat si een palaes maken na dat werc van ro

men Doe gaf hem onsen here tho
mas. ende seyde dat hi dat wel con
ste Doe si hem wech sceeptē so qua
mē si tot eenre stat daer die coninc
feeste dede van sijnre dochter huwe
like. ende hi dede ghebieden dat alle
die luden ter bruloft comen souden
of si souden den coninc vertoernen
Ende abbanes ende die apostel sin
te thomas ghinghen daer Eñ daer
was eē hebreeusch iōcfrou. eñ hād
eē floyte. eñ si prijsde elken met een
sonderlingē loue Eñ doe si thomas
sach soe bekēde si dz hi eē hebreuu:
sche was. om dat hi niet en at. mer
ō dat hi die ogē tē hemelwert hād
de Ende doe die ioncfrouwe sanc
voer hē in hebreusch Een god is
der hebreuscher dye alle dinck sciep
eñ maecte die zee. soe bat haer dye
apostel dat sijt weder singhen soude
Doe een scencker sach dat hij niet
en at noch en dranc. mer dat hi al
teen die oghen ten hemelwert hād
soe slooch hi hem aen sijn wanghe
Ende sinte thomas dye seyde hem
dy is beter dat di vergheuen wer
de int and leuē. ende dattu hier een
tijtlijcke pine doghes Daer om en
sel ic niet opstaen voer dat die hon
den hier brenghen die hant die mi
sloech Doe ghinc die ghene ō wa
ter. ende een leeu doden ende dranc
sijn bloet Ende doe die honden sijn
lichaem scoerden. soe brochte enen
swartē hont in die bruloft sijn rech
terhant Doe si dit saghen soe ver
wōderde hem allen eñ die ioncfrou
we vertelde dyen sijn woerden. en
de werp die floeyte wech ende viel
tot sinen voeten Dese wrake las:
tert sinte augustinus eñ seyt dat
dit ī sinte thomas legēde gescreuē
was van enen valschen man. daer
by heuet men sine legenden in vele
suspect Nochtan machmē seggen
dat hi dat seyde niet biddende. mer
in maniere dat te voersegghen Ge
sietmen nochtan naerstelijc sinte
augustijns woerden. soe en lastert
hi al dat niet. wāt hi seyt al dq Die
manicheuse lesen onghelouelic enē
scriftueren die ic en weet van wat
naeyers d loghenen si ghescreuen
sijn ond die apostel naem die welc
ken warē indē tidē hore schiners
in dye nacht der kercken ontfaen
mer die heylighen eñ dye leeraers
die doe in desen leuen waren. ende
ander dingen examineren mochtē
bekenden dat si waer gheseyt hād
den Nochtan leestmen daer Doe
thomas die apostel in een werscap
van brulofte vreemde eñ onbekent
datten een knecht sloech mitter hāt
dat hi doe staphans bat dyen man
een wrede wrake. want doe hij wt
ghinc der fonteynen dat hi water
brenghen soude die daer aten. soe
dodē een leeu Ende sijn hant daer

hi dē apostel al lachēde mede sloech
trecte een hont vanden lichame. eñ
brochten ter tafelen daer dye apos
tel hād als hi hē gheboden hād wat
mochtmen hier wreders sien. mer
daer is oec ghescreuē dat hi hē ghe
nāde vercreech in dat ander leuen
dus rekētmē dat meeste goet tegē
dat minste Om dat in deser daet
den ghenen die den apostel niet en
kenden wetē soudē hoe bequaē hij
gode was. eñ dz die gheē die daer
doot was nae dit leuen ewelic ho:
pe soude hebbē mer waer dat waer
is of niet des en willic niet sceyden
want waerlic die manicheuse die
die scrifturē voerwaer eñ claer ōt
faē die die kerke lastert si moeten
hier belien die gedoechsamheyt die
onsen heer leert int euāgeli So wie
di slaet inden rechter kinnebacken
ghif hē oeck die lufterē dat mach
sijn ī des hertē begheerte. al en doet
ment niet mittē lichaem offeyt met
ten woerden. want als die apostel
mitten palmen gheslaghen was. soe
bat hi den here dat hi den ondadigē
man vergaue in die ander werelt.
eñ wraectet ī deser werelt of hi gaf
hē die ander wanghe of hiet hē dz
hi noch eens sloege nochtan seker
soe hilt hi van binnen die begheer
te van minnē. ende butē begheerde
hi exempel van correxie. weder oft
waer was dan versiert. wāt bi dat
si willen ghelouen dat moeyses mz
dusdanighe wille versloech die dz
afgod ghemaect hād eñ aenghebe
det Ende ist dat wi die pine ansien
wat is vreselijcker dan van beestē
werdē ghescoert ende ghedodet als
dye rechters doen somtijt den ghe:
nen die vanden meeste misdaet sijn
lieuer dan beesten doden dan mitten
swaerde Dit vorste seyt sinte au
gustijn Om des conincs bede soe be
nedide sinte thomas dē brudegō eñ
die bruut ende seyde Here ghif de
se ionghe luden die benedixie dijn
re rechterhant eñ saeye ī hoor hert
dat saet des leuēs Doe die apostel
wech was. so vant die ionghelinc
in sijn hant een telch palme mit da:
delen Ende die brudegom ende die
bruut aten beyde van dyer vrucht
eñ wordē slapēde ende saghen beyde
een droem. wāt hē dochte dat hem
omhelsde eē coninc mz gemmē ver
ciert. eñ dat hij seyde Mijn apostel
heeft v ghebenedijt dat ghi deelach
tich sijt an dat ewighe leuen Ende
doe si beyde ontwaecten. eñ si horē
droem seyden. so quam die apostel
tot hē in eñ seyde Mijn coninc is
v nv gheopēbaert. eñ heeft mi hier
ghebrocht mit beslotenre doren om
dz hi mijn benedixie op v vruchte
lijck maken sal. ghi hebt suuerheyt
uwes vleysches die eē conīghinne
is alre deecht. ende vrucht der ewi

gher salicheyt Die suuer is. is den
suster der enghelen. ende besittinge
van alle goeden. verwinnersche der
onreynicheyt. seghe des gheloues.
verwinninghe der duuelen. ende se
kerheyt der ewigher blijscap. wāt
vander vuylheyt wort die sonde.
van dye sonde wort smette. ende
vāder smette misdaet. ende vander
misdaet comen scaemte Doe hi dit
seyde. soe openbaerde hem twee en
ghelen ende seyden Wi sijn die enge
len die gheset sijn om v te behoeden
ende onthoudet wel dat v die apos
tel seyt so sellen wij gode offeren al
v ghebedinghe Die apostel doepte
se ende leerde hem naerstelijkē dat
gheloue Ende nae veel tijts soe
wort die bruut die belagia hiet nō
ne. ende was ghemartelijt Ende
die brudegō dyonijs wert bisscop
van die stede ghecōsacreert Eñ na
dit quā thomas die abbanes tottē
coninc van indien Ende dye co
ninc gaf dē apostel eē wonderlijc
palaes onderhandē. ende oeck gro
ten scat eñ voer in een ander lant
Eñ die apostel gaf al den scat den
armen Ende twe iaer lanc doe die
coninc wech was so predicte hi en
de bekeerde ten gheloue een onuer:
tallijc volc Doe die coninc hoerde
wat thomas ghedaen hādde. soe de
de hij hem mit abbanes legghen in
enen diepen karcker dat hijse leuē
dich soude doen villen eñ barnen
Hier ē binnē sterf gād des conīcs
broeder. eñ men maecte hem een al
ten duerbaren graf Eñ optē vier
dē dach stōt die dode op Eñ doe si
hem alle veruaerdē eñ vloghen. soe
seide hi sinen broeder Broeder dese
man die du villen eñ braden wils
is godes vrient eñ alle die engelen
dienen hem ende si leyden mi int pa
radijs ende toenden mi een palaes
wonderlike ghemaect vā goude eñ
van siluer eñ vā duerbaren stenen
Eñ doe ic verwonderde in dese scoē
heyt so seyden si mi Dit is dat pa
laes dat thomas dinē broed gema
ket heeft Eñ doe ic seyde of ick sijn
doer wachter mochte sijn so seydē
si mi Dijn broeder heeft hem seluen
des onwaerdich ghemaect. wilstu
daer in wonē wi sullen onsen heer
biddē dat hij di verwrecke dattu
dit palaes moges copē van dinen
broed. eñ ghif hē wed dat ghelt dat
hij waende verloren hebben Ende
dit al segghende soe liep hij al ter
karcker wert ende bat den apostel
dat hijt sinen broeder vergaue. en
de hi dede hē die bandē of doen ende
bat hē dat hi naeme een duerbaer
cleet Eñ dye apostel seyde en weet
stu niet dat die ghene die inden he
mel begeren macht te hebbē gheen
vleyschelic noch aertsche dinck en
dragen Eñ doe die apostel wt dye

karcker quam so quam hem die co
ninc te gemoet eñ viel tot sinē voe
ten ende badt ghenāde ¶ Doe seyde
die apostel. god heuet v vele gedaē
dat hi v vertoghet heeft sine verho
lentheyt ghelouet ī cristo eñ wert
ghedopet dz ghi deelachtich sijt aē
dat ewighe leuē Des conincs broe
der seyde hē Ic sach eē palaes dat
tu minen broeder heues ghemaect
eñ ic hebt verdient te copen Dye
apostel seyde dat is ī dijns broeds
macht Dic conīc seyde dz sel mijn
sijn eñ die apostel make di een and
mer en mach hi dz niet doen. soe sel
let di ende mijn sijn Die apostel sei
de ontallijcke plaetsen sijn inden he
mel van beghin ghemaect. dyemē
coept mettē goede van gheloue. en
de mit aelmissen. wāt v goet mach
derwert voer v gaen. mer tē mach
v derwert niet volghen Nae een
maent dede die apostel alle die luy
den van dyen lande vergaderen. eñ
dede alle die crācke eñ sieken ouer
een side staen eñ bede ouer hem Eñ
doe die gheleerde antwoerde amen
soe quā een claerheyt vandē hemel
eñ sloech den apostel ende dat volc
daer neder een vre eñ een halue. soe
dat si waendē dat si verdoruē wa
ren vanden blixeme Ende die apos
tel stont op eñ seyde Staet op wāt
die heer quam hier als een blixem
eñ heeft v ghenesen Eñ si stondē al
le ghesont op eñ louedē gode eñ dē
apostel Die apostel leerde se doe eñ
leerde hē xij. gradē van doechden
Die eerste is dz si ī gode geloefden
die eē is ī wesen. eñ drie in personē
Eñ hi gaf hē drie exempelen hoe in
een wesen drie personen sijn Dat
eerste is dat indē mēsche is eē wijf
heyt. eñ daer wt coemt verstādenis
seghe dencken ende sin. want sin is
dattu vindes dattu gheleert heues
ghedencken dattu des niet en ver
ghetes. verstandenisse dattu ver
staets datmen wisen mach of leren
Dat ander exempel is. dat in een
wijnrancke drye dingen sijn. dz is
hout die vrucht eñ die bladerē Dz
derde exēpel is dz int hoeft vier sin
nen sijn. wāt in een hoeft sijn. sien.
horen. ruken. eñ smaken. eñ alle de
se sijn in een hoeft Die ander graet
is dat si gedoept soude werdē Dz
derde dat si hē hoedē soudē van on
cuuscheyt Die vierde dat si hē ghe
maten souden van ghyericheden.
Dat vijfte dat si die kelen dwīgen
souden Dat seste dat si penitencie
doen souden Dat seuēde dat si hier
in volstaen souden Dat achtende
dat si dye armen herberghen sou
den Dat neghende in al dat si da
den. goods wille soeken souden. eñ
dien mit wercken doen Dat tiende
dat si hem niet soeken en souden in
bedinghe te doon die niet te doē en

waren ende dat si dat scouwen sou
den Die elfte. dat vrienden eñ vyā
den caritate doen souden Die twa
lefte dat si mit alle naerste dat be
warē soudē Nae dz hi ghepredict
hādde so worden daer ghedoept xj.
dusent mannen sonder die wyuen
eñ die kinderen Hier na ghinc tho
mas die apostel int hoechste yndiē
daer hi ontallic veel myraculen de
de Eñ hi maecte oec siende sinticen
middonien vriēdinne carisius wijf
die des conincs neue was Eñ mig
donia seyde tot sinticē. sel ickē mo
ghen sien Ende bi sintices rade. soe
dede migdonia ander cleder an ende
quam onder dye arme wyuen.
daer die apostel predicte Ende die
apostel begonsten te prediken van
der onsalicheyt deser werelt Ende
seyde dat dit leuen katiuich waer
eñ broesch te vallen. ende alte seer
te vliene. ende alsment alce best te
hebben waent soe vlietet al vallen
de Daer nae riet hi hem dat si go
des woerden gaerne horen souden
bi vier redenen ende hij prijsde hem
dat woert goods bi vier saken dz
was bi blāchedē om dattet vercla
ret die oghe onse verstandenis. en
de biden drancke om dattet suuert
onse begheerten van alle vleyschelī
ke begheerten Ende bi eenre plaes
teren om dattet gheneset dye won
den onser sonden. ende bider spisen

om dattet ons ghenoechte maket
in hemelscher minnen Ende ghelijc
datten sielen dese dinghen niet en
doghen ten si dat hijse binnen ont
fae. alsoe en helpt oeck niet goods
woert eenre sieken sielen ten si dat
sijt deuotelic horen Doe die apostel
dus predicte. soe gheloefde migdo:
nia ende si ē woude nymmermeer
bi horē man leggen Doe vercreech
carisius vanden coninc. dat hij den
apostel inden karcker leyde Ende
migdonia quam tot hem ende bat
hem dat hi daer vergaue dat hi om
haer inden karcker ghedaen was:
Eñ hi troestese goedertierlic eñ sey
de dat hijt gaerne ghedoechde Eñ
carisius bat dē coninc dat hi die co
nīghīne sijns wijfs suster tot haer
sende of sise weder bekeren mochte
Doe die coninghinne tot hoer quā
soe bekeerde dese migdonia daer si
toe ghecomē was ō te verkerē Eñ
doe si die myraculen sach die die a
postelen dede so seyde si Si sijn van
gode vermaledijt die dese wercken
niet en ghelouen Doe leerde die a
postel al die daer warē cortelic dri
puntē. dat si die kerke mīnedē dē
papē eerdē eñ dat si dicke vergade
ren soudē ō goods woert te horen
Doe die coninghinne wed quā soe
seyde haer die coninc waer ō hebste
soe langhe ghemerret Si antwoer
de ic wane dat migdonia sot waer

mer si is alte wijs Eñ si leyde my
tot goods apostel. ende hi heeft mi
doen bekennen die wech der waer
heyt. ende si sijn alte sot die in cristo
niet en ghelouen Eñ die coninghin
ne ē woude nymmermeer bidē co
ninc leggē Die conīc wort verwō
derende eñ seyde tot sinē neue Doe
ic dijn wijf weder winnen woude
soe heb ic mijn wijf verlorē eñ dye
mine is mi quader gheworden dan
v die dijn. Doe hiet die coninc dz
mē die apostel met ghebonden han
den tot hem brenghen soude. eñ hij
beual hem dat hi die wiuē tot hoer
mannē bekerē soude Eñ die apos
tel tughede hem met drye reden dat
si niet sculdich dat warē te doen al
soe langhe als die mannen ongelo
uich waren Eñ dat bi exempel eēs
conincs eñ eēs torens eñ eēre fon
teyne Hier bi seyde hi du die co
ninc biste ē wilt gheē onsuuer diē
sten. mer suuer maechdē eñ knapē
daer bi selste gelouē dz god wil heb
ben suuer diēst eñ reyn Dat mis doe
ic dā of ic predike dz god mint in
sine knechten datstu mins ī dinen
knechte Ic hebbe enē hogen toern
ghemaect. eñ du segghes mi dat ick
hē breke dyen ick ghemaect hebbe
Ic hebbe in die aerde diepe ghegra
uen eñ van onder een fonteyn ghe
brocht ende du segste dz icse volle
Doe wort die conīc gram eñ dede
brengē gloeyēde yserē platē. eñ de
de dē apostel daer op staē mit blotē
voeten. eñ altehants dede god daer
eē fonteyn wt spruten eñ si lessche
de die platē Eñ die coninc werpē
doe bi sijns neuē rade in enē barn
den oeuen. mer die wert so gecoelt
dat hi daer des anderē daghes wt
quā ghesont Eñ carisius seyde dē
coninc Doet hē aenbedē der sonnē
gode eñ offerē dz sijn god daer me
de gram werde die hem hier of ver
losset Doemē hē daer toe dwanc so
seyde hi dē coninc. du biste gereder
dan dattu ghemaect heeft. eñ waer
om so verwekeloeste gode. eñ anbe
deste een beelde Du waenste alsoe
carisius seyde. dat mijn god op mi
verbolghen werden sal als ic dinē
god aenredē sal. mer hi sel bet ver
bolghen werdē. eñ hi sel hem brekē
aenbede ic hē Daer om sal ic dinē
god anbedē. eñ wāneer ic hē anbe
de. ende mijn god des dan niet op ē
worpt. soe sal ick hem offeren. mer
worpt hi dyen omme so gheloue in
minen god Die coninc seyde. noch
spreecstu tot mi wert vā redeliken
saken Ende die apostel beual doe
in hebreeusche den duuel dye inden
afgod was. also snel als hij knyel
de voer den afgod dat hi hā brake.
Dus knyelde die apostel ende seide
siet ic aenbede. mer niet den afgod
siet ic aenbede. mer niet metael. siet

ick aenbede mer niet dat beelt. mer
ick aenbede minen here god jhesum
cristum ĩ wes name dat ic di beue
le duuel die hier in biste dattu dit
beelde breecste. eñ te hant soe smel
te dat beelde Doe riepẽ alle die pa
pen. eñ dir bisscop hief een swaert
op. ende doersloech den heylighen a:
postel eñ seyde Jc sel mijns goods
onrecht wreken Ende die coninck
ende carisius vloghen om dat si sa:
ghen dattet volc den heyligen apos:
tel wreken woudẽ eñ dẽ bisscop le
uẽ dich barnẽ Eñ die kerstẽ namẽ
des apostels lichaem eñ groeuent
eerlijc Nae lange tijt Jnt jaer õs
heren ij^c. ende dertich soe wort des
apostels lichaem gheuoert in dye
stede edissa diemen wel eer hyet ra
ghes van meden Ende dat dede a:
lexander dye keyser om der van si
rien bede Ende in die en mach ghẽ
onghelouighe noch iode noch hey
den leuen noch gheen tyran ẽ mach
hoer deeren. na dyen dat abagarijs
dye coninck van der stede ontfinc
enen brief die jhesus onsen here sel
uer screef. want als enige luden te
ghen dye stede quamen. ende als eẽ
ghedoopt kijnt den brief ghelesen
hadde staende op eenre poerte van
der stede. soe vloeghen dye vyanden
binnen dyen seluen daghe. of si ma
keden paeys beyde om die crafte
van ons liefs heren brief. ende by
sinte thomas des apostels verdiẽt
Ysidorus seyt van desen heylighen
apostel sinte thomas inden boecke
der gherechtigher doot ende leuen
Thomas cristus apostel. ende jhesq
ghelijcke horende soe was hij onge
louich. mer siende soe was hij ghe
louich Hij predicte dat ewange
lie dye van persen. dye van meden
die van parchen. ende die van hyr
canis. ende die van brachianẽ En
de hi ghinc in die oest side ende pre
dicte daer sine leringhe. eñ tot sijn
re passie soe brochte hijse Ende hij
was doersteken met speren Gulde
mont seyt oec. doe die apostel sinte
thomas ghecomen was tot d drye
coninghen lantscappen die om cris
tum quamen omme aen te beden
ende te offeren dat hijse doepte En
de si worden sijn behulpers. ende si
starctẽ dat heylighe kersten ghelouе

F

Te romẽ ten wege tot lauica
na tusschen die twee lauwer
boem xxx heiliger martelaers die
al op enen dach onder dyoclesiaẽs
persecucie ghecroent worden
Te alexandrien sinte chiridiõs
martelaers dach. dese doe hi den af
godẽ te offerẽ mz smekẽ eñ mz be
driegẽ gedwõgẽ wert eñ dat ver
onwaerde so wert hi an enẽ scerpẽ

tuynstaec ghesteken mits doer sijn inghedoemte ende starf

¶ In egiptē sinte cheremōs dach bisscop inder stādt nycopolis. ende noch and veel martelarē die ī wil dernissen eñ bergē in egipten doelden eñ ouermits dorst eñ hongher quellinghe moerdenaers eñ beestē storuē ende mit glori der martelien ghecroent worden

¶ Inder stādt ostia der heylighen dach demetrius honoratus eñ florus Eñ noch veel ander ꝛc̄

G

Te nycomedyē xx. heyliger martelaren dach die die dioclesiaensche persecuci met onswarē tormenten ghecruust cristus maertelaers maecte ende den ghetale der heylighen inden hemel verenichde

¶ Te romen sinte victoria der heyliger ioncfrouwen dach ond deciq des keysers persecucie Dese doe sienen heyden ondertrouwet was eñ den hylic niet en consenteerde noch den afgodē niet aenbedē en woude so wort si na veel myraculen daer si den heer veel magheden in vergaderden mettē swaerde doer haer herte gheslaghen vanden boedel ouermits bede ende anstaēde naerstich eyt haers brudegoms

¶ Item te roemen sinte seruulus dach daer sinte gregorius of scriuet in dyalogo als dat hi van sinē kijntschen daghen vergicht lach tot welckes graue stadighe myraculen gheschyen

¶ Opten seluen dach sinte dagobertus des conincs dach van vrancrijcke ¶ Eñ noch veel ꝛc̄

H

Vigili der gheboerten ons heheren Botuast

¶ Te antiochien in sirien viertich heyliger ioncfrouwē dach die ond deciuus des keysers persecuci mz menigherhande tormenten haer maerteli veruolden

¶ Te spoleet in tuskangen sinte gregorius priester eñ martelaers dach in dyoclesiaens ende maximiaens der keyserē tiden die eerst mit quastighen cluppelen gheslaghen daer nae roester eñ kercker mit yseren kaerden in sijn knyen gheslagē ende oec mit bernenden lampen an sijn side ontsteken ten laetsten ont hoeft wort

¶ In tropolen sinte luciaens dach

¶ Ende noch veel ander heyligen maertelaers confessoren ende ioncfrouwen dach

B

Jhesus cristus goods soon wert ī bethleē jude gheboren int xlij. jaer des keysers augusti in die lxvj. weke nae daniels prophecie. eñ in die hondertste eñ drye eñ tneghentich olimpyas

¶ Optē seluen dach sinte anastasia die onder dyoclesiaen den keyser voer die belijnghe ons heren lāghe indē karker vermagert wert daer na met ij^c. mannē eñ vij. hondert wyuen in eylande verseynt daer si inden vuer eñ die ander mz menigherhande dodinghe haer marteli beghinghen

¶ Te roemen in sinte apronianꝰ kerchof sinte eugenien der heyliger ioncfrouwen dach die in galieens des keysers tiden nae edele werken der doechden ond nycesius den prefect vander stat voer cristo langhe strijt doechde. ende ten laetsten mit ten swaerde gheworghet wort

¶ Eñ noch veel ander heyligher maertelarē eñ confessorē ꝛc

Dye legende van die gheboerte ons liefs heren jhesu cristi

Die geboerte ōs heren jhesu cristi nae den vleysche ghescyede als somighe segghen. na dz adam gemaect was ouer vijf dusent jaer eñ twee hondert eñ xxv. Ende andere segghen ses dusent jaer. mer eusebius die bisscop van cesarien die seyt in sinen croniken vijf dusent. ende neghen hondert jaer. in octauianus des keysers tiden wāt die rekeninghe van ses dusent jaren vant methodius bet gheestelijcke dan bi croniken Doe die goods soen inden vleysche quam soe was grote vrede in die werelt. dat ouer al die werlt doer was vredelic Eñ daer was een keyser vā romen die octauianus hietede bi properen name. ende keyser van julio den keyser des neue dat hi was augustus die eerstwerf keyser wert gheheten vā alder werelt van waerdicheden om dat hi meerre was dan die coninghen die voer waren Ende als cristus gheboren werdē wilde dat hi ons vrede des tijts ende den ewelike vrede gheuē woude alsoe woude hi oec dattet pays waer ouer al dye werelt in sine gheboerte Hier om woude augustꝰ die keyser die bouē al die werelt was weten. hoe vele steden. hoe vele castelen. hoe vele dorpen eñ hoe vele mēschen in al die werelt warē Ende alsmē leest in scolastica hystoria. soe geboet hi dat al die luden gaen souden ter stede wert daer si van gheboren waren Eñ dat elc enē penninc die tien pē

ninghen waert was gheuen soude
den rechter vanden lande eñ belyē
dat hi onder dat keyserrijck vā ro
men waer. wāt dye penninc hādde
des keysers beelde op eñ sinē naē
op gescreuē Men hiet die belijnge
of bescriuinghe bi tween dinghen :
Belijnghe hietmēt. wāt elc die dē
rechter den hoeft tyns gaf. hi leyde
dē pennīc op sijn hoeft eñ seyde mit
sinē monde dat hi onderdanich wa
re den rijke van romen Ende dit de
demen voer alt volc. men hietet be
scriuinghe. want alsmen een seker
ghetal hādde vanden ghenē die den
hoeft tyns brochte. soe screef ment
Ende dese bescriuinghe was eerst
ghedaen van cirino den rechter van
siryen Also men in scolastica histo
ria leest. soe was dit dye eerste de
scripsi die syrinus dede. want men
seyt dz dz lant middē ī die werlt
is Daer om begonste men daer en
de dan begonsten die andere rech
ters in die ander lantscappen daer
omtrent Off men mach segghen.
dat dit die eerste bescriuinghe was
want sommighe waren voer ghe
daen bi desen of die eerste van hoef
den was in die stede van rechteren
Die ander was hoe veel steden in:
den lantscappen waren. dat dede des
keysers legaet Die derde dedemen
van lantscappen voer den keyser
van romen Joseph voer van na
zareth inder stede van bethleem om
dat hij van dauids gheslachte was
Ende om dat marien tijdt bi was
dat si baren soude. om dat hij niet ē
wiste. welcke tijt hij weder comen
soude. soe voerde hijse met hē ī bet:
leem. ende hij en woude den schat
niet laten ī vreemder hant die hem
vā gode beuolen was. mer hij wou
den seluer wachtē mz naerster sor
gen Also broeder bartholomeus be
scriuet inden boeke vā cristus kins:
heden Doe si in bethleem quamen
soe sach maria een deel vanden vol
ke verbliden. ende een deel suchten:
de Ende die enghel bedude haer
dat ende seyde Dat deel vanden
volcke dat hem verblijt is dat hey
dene volck dat in abrahams saede
die ewighe benedixie ōtfaē sel En
de dat deel datter sucht dat sijn dye
ioden die van gode versteken wor
den om hoere onghelouicheyt Doe
si aldus beyde te bethleem quamē
om dat si arm waren ende om dat
die ander luden die om die selue sa
ken daer ghecomē warē al die her
berghen veronledicht hādden eñ sij
gheen herberghe crighen en moch:
ten soe keerden si nae een ghemeen
huus dat tusschen twee huysen een
ouerdecsel hādde Als historia sco
lastica seit datmē hiet diuforie Eñ
daer plaghen dye burghers te ver
gaderen op ledighe daghen of alst

reghende of te gader spraken of te
gader aten Machscyē dat ioseph
hadde daer eē cribbe ghemaect sinē
os eñ sinē ezel. of als somighe seg
ghen so plagē die dorpluden als si
ter marct quamē daer haer beesten
te binden eñ daer ō was daer een
cribbe gemaect Eñ te middnacht
die optē sōnēdach was so gebaer
de die maget maria horē soē ende si
leyden op dz hoy ī die cribbe Ende
dz hoy brochte helena namaels te
romē wāt die os eñ dē ezel ē wou
den dat hoy niet eten Het is te we
ten dat cristus gheboer te wonderli
kē ghesciede eñ menichuoudelijck
was vertoēt eñ oerbaerlic verleēt
Si gheschyede wonderlic beyde vā
der moeder weghen. eñ vā cristus
weghen die gheboren wort ende vā
der manierē hoe hij gheboren wert
Si ghe sciede wōderlic vāder moe
der weghen. want si was maghet
voer die dracht eñ na die dracht
In vijf manieren is vertoghet dat
si maget bleef die hē droech Eerst
biden prophete ysayas. siet eē ma
ghet sel ontfaen ende baren enen
soen. ende sinen naem sel gheheyten
werden emanuel Ten anderē by fi
guren. wāt dit was beteykent by
aarons roede die sonder enighe hul
pe bloeyde Ende bi ezechiels poer
te die altoes besloten bleef Ten der
den bider hoede. want om datse jo
seph hoede soe was hi oerconde dat
si maghet was Ten vierden biden
onderuijnden. want als bartholo
meus seyt wt den boeke van cristq
kintscheyt. als die tijt quā dat ma
ria baren soude al wiste joseph wel
dat cristus soude werden gheboren
vander maghet. nochtans so wou
de hij houden die sede vanden lande
ende hi haelde twee vroede vrouwē
ende die een hyet zebel. ende die an
der salome Mer zebel mercte ende
ondersochte. ende als si maria ma
ghet vant soe riep si dat een maget
een kijnt ghebaert hadde Ende om
dattet salome niet en ghelouede. en
de sijt oeck proeuen woude. so ver
stiuede te hant hoer hant. nochtan
soe openbaerde hoer dye enghel en
de hyet hoor dat kijnt tasten. ende
te hant wert si ghenesen Ten vijf
ten bi grote myraculen als innocē
tius die paeus seyt. soe was te ro
mē twalef jaer vrede Hier ō stich
ten si alten sconen tempel des pays
eñ si setten daer romulus beelde. eñ
si raet vraechdē appollinen hoe lan
ghe dattet dueren soude ende si ant
woerde. thent dat een maghet een
kijnt baerde Doe si dat hoerdē. sey
den si. so selt dā ewelike duerē wāt
si hieldent voer onmoghelijc dz eē
magz nymmermeer barē soude. eñ
daer bi screuen si desen tytel an die
dore vanden tempel Ewelijc tēpel

des paeys Mer inder nacht dat de
se maghet ghebaerde soe viel die tē
pel al omme. eñ daer is nv eē kerc
ke dye hyet te nuwer sinte marien
Ten anderen mael was dese ghe
boerte wonderlijck van cristus we
ghen Want bernardus seyt. dat in
sinen persoen vergaderen wonder-
lijc die ewicheyt ende outheyt ende
die nuwicheyt Die ewicheit is die
godheyt die outheyt is dz vleysch
dat hi van adam ontfinck. die nu
wicheyt is die siele dye nye ghesca
pen en wort Efter bernaerdus. hu
den heuet god ghemaect drye mixtu
ren ende drye wercken daer elc soe
wonderlic of is dat sulc nye en ge
scieden. noch nymmermeer ghescy
en en sullen. want god ende men-
sche dye sijn te gader ghemenghet
ende moeder ende maghet ende dat
gheloue. ende dat menschelijcke
herte Die eerste sake die is herde
wonderlic wāt te gader is ghemē
ghet god eñ slijm. die mogentheyt
ende die broesheyt. soe grote onrey
nicheyt eñ soe grote hoecheyt want
tet niet hogher en is dan god. ende
nz vulre dan slijm Dat and is oec
harde wonderlic. wāt nye en wort
geboert dat si maget was die baer
de. eñ dat si moeder was die magz
bleef Dye derde is minre dan dye
twee andere. mer si en is niet myn
starc. want het is wonder hoe dye
mensche ghelouē mach dat god mē
sche is. ende dat si maghet bleef die
ghebaerde Ten derden gheschyede
dese gheboert wonderlic inder ma
nieren dat xpūs gheborē wert wāt
sine dracht was bouē naturen om
dat een maghet ontfinck bouen re
dene. om dat si gode wan bouē dat
men pleghet. ō dat si sond wee ghe
baerde bouen ghewoente. om dz si
hē ontfinc vanden heylighen gheest
want die maghet ontfinc niet vā
menschelijcke sade. mer met gheeste
liken gauen wāt die heylige gheest
ontfinc vander maghet alre suuer
sten ende reynsten bloede. eñ maecte
daer of cristꝰ lichaem. eñ dit was
die vierde manier daer god dē mē
sche wonderlijck mede maecte wāt
ambrosius seyt In vier manyerē
soe mach god den mensche maken
dat is sonder man ende sonder wijf
als hi adam maecte Vanden man
sonder wijf als hi eua maecte Van
den man ende vanden wiue alsmen
pleghet Vanden wyue sonder man
als maria huden den sone goods
baerde Ten anderen mael was cris
tus gheboerte menichuoudelic ver
toghet. want si was vertoghet by
alle creaturen want sommighe cre-
aturen sijn die alleen hebben wesen
als die allene lichamelijc sijn. ende
sommighe sijn die hebben wesen en
de leuen. alsoe planten ende boemē

sijn Sommighe sijn die hebben wesen leuen ende ghenoeghen. als beesten Sommighe sijn die hebben wesen leuen ghenoeghen ende onderscheydē als die menschen Sommighe sijn die hebben wesen leuen ende ghenoeghen ende onderscheydē ende verstaē als die enghelen By al desen creaturen soe was cristus gheboren te huden vertoghet Eerst soe wort dese gheboerte vertoghet bidē creaturē die alleē lichamelic sijn. dat sijn die scepenisse hebben als bi verderuen dier vā romen tempel als voerseit is. ende bi romulus valle dier vā romē god die doe viel ende wort ghebroken. ende biden valle van anderen afgoden dye in anderen steden vielen. want men leest in scolastica hystoria dat jheremyas die in egipten ghinc na godelias doot dat hij den comine van egipten een teyken gaf dat hoer afgoden vallen soudē als eē maghet ghebarē soude. daer om setten die papē vandē afgoden in een heymelike stede vandē tēpel een maghet die eē kint op die schoot hadde ende daer aēbeden sise Ende daer na doe hē tholomeus die conic vraghede wat dat beduden soe seyden sij dat hē dat wonder hoer vader ghebarē hadde ende dattet die heylighe prophet hoer vader gheseyt hadde ende si ghelooftē dattet alsoe gheschien soude Ten anderē als bi creaturen die allene lichamelic waren die anders opēbaerdē ende verkeerdē wāt ind nacht dat cristus geborē was soe wort dyen nacht alsoe claer als die dach Ende als orosius ende inno cēcius die paus seggheen so verkeerde te romen een fonteyn waters in oli. ende brac wt ende vloyde totter tyberen. ende alle die dach doer vloidse alte seer ende daer is nv een kercke die hiet sinte marie ouer die tibere wāt sibilla had geprophēteert dat die behoud soude gheborē werden als een fonteyn olie vloeyen soude. Ten derden als bi creaturen die allene lichamelic lichtende sijn als bi den lichamen vander sterren. want guldemont seyt dat sommighe seggheen dat optē dach doe cristus gheborē was. dat den drye coningen die doe bedē op enē berch eē sterre opēbaerde beneuē hē die hadde een forme vā enē scōnē kijnde. ende op sijn hoeft soe blicte een cruce ende sij sprac die coningen toe. ende seyde dat si in dat ioedsche lant ghinghen ende si soudē daer dat kint vindē gheborē Indē seluē daghe soe opēbaerde die drie sonnē. ende si vergaderdē alle in eenre sonnen lichaem. ende daer bi wort beteykent dat alder werlt toe quā die bekennisse der drieuoudicheyts ende eens goods. of dat hij gheborē was in wellken drye din ghen waren. dat was die siele. dat

vleysch. eñ die godheit in een perso
ne vergadert Mer ĩ scolastica his
toria leestmen dat die drie sonnen
niet en opẽbaerde eẽ kersdage. mer
daer te vorẽ. dat was nae des key
sers julius doot. dat seyt eusebius
oec in cronica Als innocẽtius die
paus seyt doe octauianus die key
ser al die werlt onder dat rijke vã
romẽ ghebrocht hãdde so ghenoech
de hij den senatoers soe wel. dat sij
hem wouden oefenen voer enẽ god
mer dye vroede keyser dye beken
de dat hi sterflijck was. soe en wou
de hij hem niet andraghen enen on
sterflijcken name. mer omme haer
aenlegghen soe riep sibilla een pro
phetisse. ende woude weten by ho
ren prophetien offer nymmermeer
in die werelt soude werden enich
meerder gheboren dan hij Als hij
inden heylighen kersdaghe sinẽ raet
hãdde vergadert. ende sibilla ĩ des
keysers camer was in bedinghen
soe openbaerde omtrent den midda
ghe dye sonne een gulden rinc ende
int midden den rinck op enen ou
taer een scone maget een kijnt hou
dende inden scoet Doe toghede dit
sibilla den keyser. ende doe die key
ser ĩ dit visioen seer verwonderde
soe hoerde hi een stemme segghende
dit is dat outaer des hemels En
de sibilla seyde hẽ dit kijnt is meer
dan du daer om aenbedet Ende
die selue camer is ghewyet ĩ onser
lieuer vrouwẽ eer daer bi hyetmẽ
se noch tot sinte mariẽ inden outa
re des hemels Ende die keyser ver
stont dat dit kijnt meerre was dã
hij. ende hi offerde hem wyeweck.
eñ hij en woude voertmeer niet hie
ten god Orosius dye seyt hier of
aldus In octauiaens tide omtrẽt
tercie tyde doe dẽ hemel scone was
ende suuer ende claer. so wort haes
telick enẽ rinc omtrent der sonnẽ
dye ghelijck was den reghenboghe
tot enen teyken dat een comen sou
de die die sonne eñ alle die werelt
ghemaket hãdde ende regnerẽ sou
de Thymotheus dye hystorie scri
uet dye vant inden ouden hystoriẽ
van romen dat octauianus in sijn
vijf ende dertichste jaer van sinen
rijcke clam opten ghemenen toeren
ende vraghe naerstelijcken van go
de wye dat nae hem regneren soude
dat rijcke van roemen Ende hij
hoorde een stemme dye hem seyde
Een hemelsche kint sonder tijt wtẽ
leuende gode gheboren dat cort sal
gheboren wordẽ sonder smette van
een suuer maghet Doe hij dit hoer
de. soe stichte hi enẽ outaer eñ daer
soe screef hi desen tytel aen Dit is
des leuende goods soens outaer
Ten anderen wort cristus geboert
vertoent bider creaturẽ die wesen
heeft eñ leuẽ als plantẽ eñ boemen

Want bartholomeus seyt dat in de
ser nacht die wijngaerde vā ēgād
die die balseme brenget bloyde eñ
vrucht brochte eñ sap gaf Tē der
den bider creaturē die heeft wesen
leuen eñ geuoelen als beesten. wāt
doe ioseph tot bethleem keerde met
maria soe leyde hi met hem enen os
op dat hi dyen vercopen soude ende
daer mede voer hem eñ voir maria
den hoeft tijns ghelden soude ende
dat si datter ouer bleue verterē sou
den Eñ oec enē ezel ō datter maria
op ridē soude Eñ die osse eñ dē ezel
bekendē bi myraculen horē here. eñ
al knyelende so aenbeden si hē Een
luttel tijts voer cristus gheboerte
als eusebius seit. so ackerden somi
ghe ludē. ende die ossen seyden tot
hem. dye menschen sellen ghebreken
mer dat coeren sal meerren Ten
vierdē wort dese geboerte vertoēt
bider creaturen. die heeft wesen. le:
uen gheuoelen. eñ ondersceydē als
die menschen eñ dat bi die harders
want inder tijt so waecten die her
ders op haer cudden. also si plagen
tweewer uen des jaers. inden lanc
sten eñ inden cortsten nachten. wāt
welneer hādden die heyden een ma
nier dat si telken als die troē keer
de dat is indē somer. omtrent sinte
jan baptisten daghe. eñ inden wijn:
ter omtrent kersauont. dat si dan
plaghen te waken des nachtes om
die eer vāder sonnē Eñ machscyē
dese ghewoente was op ghecomen
onder den ioden vanden heydenen
die omtrent hē woenden Dese har
ders openbaerde die enghel eñ sey
de dat cristus gheboren waer. eñ hi
gaf hem een teyken hoe si hem vijn:
den soudē Eñ mit dien engel was
een grote menichte vā enghelen die
seydē Glorie si inden hoechsten go
de. ende inder aerden vrede den men
schen die vā goeden wille sijn Dus
quamē die harders eñ vondent al
soet die enghel seyde Efter was
dese gheboerte vertoent biden key
ser augusto. eñ hi gheboet doe dat
hem nyemant god hyeten en soude
als orosius seit Tmachscien doe hi
dat visioen sach inder sonnen. ende
hi ouerdochte vādē valle des tem:
pels. eñ vander fonteyn des olijs
Eñ doe hi verstōt datter een ghebo:
ren was in die werelt. die meerre
was dā hi. so ē woude hi nz gehye
ten werdē heer noch god Men leest
indē croniken doe cristus gheboer
te naecte. soe bede octauianus die
keyser alder werelt doer makende
grote weghen eñ verliet die van ro
men al hoer scult Ni dꝰ was cristꝰ
gheboerte oec vertoent bi die bug:
ghers die bi kersauont alle die we
relt doer ghedoot waren Als jhe
ronimꝰ seit. eñ dat dede god om dz
hijse al woude lesschen om datmen

voertmeer niet vinden en soude soe
grote oncuyscheyt inder natueren
die hi ontfaen hadde. want augus
tijn seyt. doe god sach inder mēsche
liker naturē dye sonde dye teghen
die nature was. so hadde hi volna
ghelaten mensche te werden Ten
vijften wort cristus gheboerte ver
toent bi naturen die hebben wesen
leuen. ende gheuoelen. ende onder
sceyden ende verstaen als die enge
len. want dye enghelen boetscappen
cristus gheboerte als voerseyt is.
Ten derden was cristus gheboerte
ons oerbaerlijck verleent Eerst
om des duuels scade. want hij en
heuet na gheen macht als hij te vo
ren dede Waer by datmen leest dz
sinte hugo dye abt van clungy
sach een kersauont onser vrouwē
hoer kijnt inden armen hebben. en
de si seyde Dit is den dach daer die
propheten woerden in vernuwet
werden Wat is die viant die voer
desen dach macht hadde ouer den
menschen Met desen soe quam die
duuel wter aerdē om dat hi onser
vrouwen woerden bespotten soude
mer sijn quaetheyt die loech hem.
want als hi die broeders wonīge
omme ghinc. so verdreef hem wter
kercken die broeders deuocie. wtē
reuenter die lexe. vten dormiter dz
herde stroe. vtē capittel die oetmoe
dicheyt Men leest oeck in petrus
boec van clungi dat sinte hugo dē
abt van clungi eē kersauōt onser
vrouwen opēbaerde hebbende hoer
kint in horen scoet ende hi speelder
mede Ende dat kijnt seyde hoor
Moed du wetes dz die kerke met
groter feesten viert huden mine ghe
boerte. eñ waer is nu des duuels
macht of wat so mach hij segghen
of doen Doe scheent dat die duuel
wt enen hole quam ende hij seyde
Al en mach ic niet comē ī die ker
ke daermē di louet nochtans sel ic
comen inden capittel ende indē dor
miter ende inden reuenter Ende doe
hijs proeuede. soe vant hi die dore
vāden capittel alte nauwe. eñ die
dormiter dore alte neder. ende dye
reuenter dore ghetralijt met dien
res der caritaten. ende met begheer
ten der lesse. ende met ter soberheyt
van spijse ende van drancke eñ al
dus soe voer hij wech met scandē
Ten anderen om te vercrighen ver
latenissder sonden. waer bi datmē
leest in een boec van exempelen dat
een wijf die onreyn van leuen was
doe si hoer leuen ouer peynsede. soe
wanhoepte si van ghenade. want
doe si om dz oerdel dochte. soe wijs
de si hoer misdaet ter hellen dat sij
daer soude werden ghepinicht Eñ
doe si dochte van dat paradise. also
achte si hoer onsuuer ende van cris
tus passie ondanckelick. mer doe si

dochte dat die kinderkijns lichte
lic werden gheuredet so begonste sij
hē aen te roepen bi sijnre kinscheyt
Eñ hoer seyde een stemme dat hoer
haer sonden vergheuen waren Ten
derden. om die siecheyt te ghenesen
want sinte bernardus seyt Dat
mēschesike geslachte was ghepini
get met drien euelen. als indē begī
sel. in dat middel. ende in dat eynde
Dat is inder gheboerten. in dz leuē
eñ inder doot Dye gheboerte was
onreyne. dat leuē verkeert. eñ die
doot vreselijcke Cristus quā ende
brochte tegen dese drie euelen dry
raden. want hi wort gheboren. hij
leuede. ende hi starf Sine gheboer
te suuerde onse gheboerte. sijn leuē
leerde onse leuen. sijn doot vernyel
de den onsen Ten vierden om den
hounerdighen te veroetmoedigen
Daer bi seyt sinte augustijn. dat
des goods soē oetmoedicheyt dye
hi ōs toēde in sijnre gheboerte was
ons een exempel in sacramente eñ
ī medicine Si was ī exempel ō dz
wi sijn leuen nae volghen souden
In sacramente daer die bant ōser
sonden mede soude werden ghebon
den eñ in groter medicinen daer on
se houaerdicheyt mede soude wer-
den ghenesen. want adams houaer
dye wert ghenesen met cristus oet
moedicheyt. Eñ mē sel merkē hoe
wel cristꝰ oetmoedicheyt ātwoert
adams houaerdie want adams ho
uerdye was teghen gode tot gode
eñ bouē gode Si was teghen gode
wāt si was teghen sijn ghebot. dat
hi gheboet dat si niet eten en souden
vanden houte der consten goets eñ
quaets Si was oec tot gode. wāt
hi begheerde die godheyt. eñ ghelo-
uede dz die duuel gheseit hād. ghij
sult sijn als gode Si was bouē go
de. want hi woude wesen dat god
niet en woude. want doe sette hij si-
nen wille bouen goods wille. mer
als johannes damascenus seyt. so
veroetmoedichde hē die goods so
ne om den mēschen. niet teghen dye
menschen. mer totten menschen. eñ
bouen den menschen Totten men
schen. om dat hi wert gheboren. ghe
lijc den mēschen bouē den menschen
om dat hi wert gheboren. niet als
die ander menschen. want sijn ghe
boerte was in enigher saken ons
ghelijc. wāt hi wert gheboren van
enen wiue. eñ doer die selue poerte
daer wi doer gheboren werden Eñ
si was oeck in enighe ons ghelijck
want hij was ontfanghen vandē
heylighen gheest ende gheboren van
der maghet maria

Die legende vā sinte anastasia

Anastasia was edelre luyden
dochter van roemen dat was

een voerbarichs mans pretexatus
mer hij was heydene. ende fausta
haer moeder die kersten was ende
grisogonus leerde hoer cristus ghe
loue. ende si wert palione te wyue
ghegheuen. mer si veynsde hoer siec
te wesen. ende scouwede sijn ghesel
scap altoes. Ende doe hi hoerde dat
si alleen mit eenre maghet ghinghe
in kersten abijt. tot alle den karc
kers. ende dat si den gheuanghen
hoer nootdruft gaf soe dede hise al
te nauwe wachten also dat hi hoor
niet te eten en gaf. ende woudese al
soe verderuen dz hi hoer grote goet
soude moeghen ghebruken. ¶ Doe
sinte anastasia waende dat si sterf
uen soude. so sende si drouighe brie
uen tot grisogonus. ende hij sende
hoor twestende brieuen weder Hier
en binnen soe starf horen man. en:
de si wert verlost vanden kercker.
Si hadde drie alte scone maechden
die susteren waren. eñ dye een hiet
agape. ende die ander clionia. en:
de die derde yrene Dese waren ker
sten ende en wouden gheen sins doē
des rechters wille ende daer om de
de hise sluten in een camer daer die
cokene reescap in waren Ende dye
rechter dye sere ontsteken was in
hoerre minnen ghinck tot haer om
dat hij sine vulicheyt doen soude.
Ende hi wort wt sinē sinne. Ende
doe hij dese maechden waende om:
me te helsen soe helsede hi potten pā
nen eñ ketelen. ende doe hij des sat
was doe ghinc hi wt swert eñ lelic
ende mit ghescoerden clederen En:
de sijn knechts die daer buten sins
wachtende Doe si hem soe begadet
saghen waenden dat hij een duuel
verwandelt waer. ende si sloeghen
hem ende vloghen ende lieten alleen
Ende doe hi ten keyser aldus sou
de gaen eñ claghen hier ouer so slo:
ghen sommighe mit gerden ende an
dere spoeghen hem int aensichte. eñ
die andere beworpen mit slijc. ende
die ander sloghen hē mit vuesten eñ
waenden dat hi verwoet gewordē
waer. want sijn ogen warē gebon
den dat hij niet sien en soude hoe le:
lic hi ware want hem dochte dat hi
eñ alle die luden mit witten ghecle:
det warē. Doe hem die luden sagē
ende seyden dat hi soe lelic was. soe
waende hi dat hem die ioncfrouwē
bi touernie soe begadet hadden. en
de hi beual datmense voer hem ont
cleden soude dat hijse naect sien sou
de. mer hoer clederen hingen so vas
te an haer lijf datmense nz en moch
te ontcleden Ende vā wond wort
die rechter ontslape soe datmen hē
niet en mochte wrecken. Ten lesten
worden dese maechden met marte:
lie ghecroent. Ende die keyser gaf
anastasia eē rechter op dat hise den
afgoden mochte doen offeren. dat

hijse te wiue hebben soude Eñ doe
hijse in een camer omhelsen woude
so wort hi blijnt eñ ghinc ten afgo
de te rade of hi soude moghen ont
gaen Ende si antwoerde hem. om
dattu anastasien bedroeft heues soe
bistu ons gheleuert ende du selste
voert meer met ōs wer dē gepijnt
inder hellen Eñ doemen hē thuus
wert leyde soe starf hi in sijn kijnd
handen Dese leuerde men anasta
sia enē andeben rechter dat hise in:
dē karker houdē soude Eñ doe hij
hoerde dat si gwet goet hād so seyde
hij hoor Anastasia wilstu kersten
sijn soe doet dat dijn god gheboet.
wāt hi geboet dz al dat hi heuet nz
en laet. hi en mach mine ionger nz
wesen. hier om ghif mi al dattu he:
ues. eñ ganc waer du wilste. ende
du selste dā ghewarich kerstē wesē
Si antwoerde hē Mijn god ghe
boet. vercoept al eñ geuet dē armē
eñ niet dē rijken. om dattu rijc bis
te soe soude ick teghens goods ghe
bot doen. gaue ic di yet Doe liet mē
anastasia in enē karker daermēse
pinighē soude mit hongher met the
odora die gemartelijt was die voe
dese twee maenden mit hemelscher
spijsen Ten lesten soe voerdemense
mit twee hondert maechden in een
eylant dat palmaria hiet om cristg
name Nae luttel daghen soe dedese
die rechter al weder halen. eñ anas
tasia dede hi barnē an eē stake Eñ
die andere dede hi doden mit meni
gherhande pinen. eñ onder hē was
een die dicke om cristus sijn goet
genomē was. ende hi seyde altoes
Doch en seldi om cristū niet nemē
Eñ appollina gwef anastasia lich:
aem eerlic in een pryeel. eñ maecte
daer een kercke Si was ghepassijt
Int jaer ons heren ij^c. eñ lxxvij.
onder den keyser dyoclesiano

C

TE jherusalem sinte stephang
des eersten martelaers dach
dye vanden ioden niet langhe nae
der passien ons heren ghesteēt wert
jn dat selue jaer doe onse here ten
hemel voer Desen eerbaren marte
laers lichaem wert gheuonden o:
uermits der godliker epenbaringe
in honorius des princen tiden
¶ Te roemen ten weghe tot appia
sinte dyonisius paeus ende marte
laers dach die in leringhe des ghelo
ues onder claudius den keyser
ouer claer verscheen
¶ Opten seluen dach sinte marijn
des ouerclaren mans dach dye dē
seghe der maertelien onder maxi
miaen den keyser te roemen vercre:
ghen heeft ¶ Ende noch veel ander
heylighen maertelaren confessoren
ende ioncfrouwen dach

Die legende van sinte steuen

Steuen was een vandē seuē dyaken die vāden apostelen ten diēste gheordineert warē wāt doet ghetal vandē iongherē wyes die bekeert warē vāden ioden. om dat hoer weduen worden versmaet indē daghelixen dienstē Dit mach mē in twee manierē verstaen dat men hoer weduen niet en ontfinck indē daghelixe dienste. of dz si vo re nie and daer in beswaert waren wāt die apostelen hādden dat den weduen beuolen op dz si te naerste liker souden prediken moghen Eñ doe die apostelen sagē. dat dus die murmuratie gheresen was om der weduen dienst om dat si dit of leg ghen wouden. soe vergaderden si al le dye menichte ende seyden Ten is gheen recht dat wi gods woert laten sellen. ende dienen den tafelen want des herten spijse die is beter dan des lichaems spijse Daer om broeders merct onder v seuen mā nen van goeder orcontscap eñ vol des heylighen gheest ende wijsheden die wi setten moghen op dit werck dat si dienē. of bouē die diēres sijn eñ wi sellen bedende ende prekende sijn Eñ dese redē genoechde al dye menichte Ende si coren seuen man nen. ende daer was steuē die eerste of. ende si brochtense den apostelen eñ si leyden die hant op hē Eñ ste uē die vol gratiē eñ sterchedē was dede wonder ende grote teyken in den volcke Des hādden die ioden nijt ende begheerden te verwinnen ende te veruaren Ende si pijnden hem te verwinnen ī drye manierē mit disputeren. mit valsche ghetu ghen ende met tormenten. mer hij verwā die disputerers die valsche tughers eñ die pijnrers In elckē strijt soe was hem hulpe ghegeuen vanden hemel Inden eersten strijt was hem ghegheuen dye heylighe gheest die hē die sprake gaf Indē anderen enen enghelschen aensicht dat die valsche tughers veruaerde Inden derdē soe sach hi cristū die hem ghereet was te helpen ende hij maecten starcte In elcke strijt seit hij drye dinghen. als die aengaen de strijt ende die hulpe ende den se ghen van verwinnen Sijn hysto rie sellē wi cortelic merken. eñ alle dese dinghen sien Doe sinte steuen dus vele teykenen dede ende hi een paerlic den volcke predicte. soe aen ghinghen die ioden dē eerstē strijt met hem dat si verwinnen souden bi disputacien. want sommighe vā der libertinen synagoghen dye stō den op ende van cyrenen. ende van alexandryen ende vanden ghenen die waren van celicien ende van a: zyen disputerende met sinte steuen

siet hier dē eerstē strijt daer na vol
ghet seghe Ende si en mochten nz
wederstaen der wijsheyt Ten lesten
die hulpe ende den gheest dye daer
sprac Doe si saghen dat si hem met
desen niet en mochten verwinnen
soe worpen si hem totten anderen
strijde dat si hem verwinnē souden
met valschen tughers die hem wroe
gheden van vier blasphemien Doe
si hem brochten indē raet soe wroe
gheden si hem van vier blasphemiē
teghen gode. teghen moeyses. tegē
dye ewe. ende teghen den tempel siet
dit is den anderen strijt Ende al
le dye inden rade waren saghen sijn
anschijn wesen als een enghels aē
schijn. siet hier die hulpe Daer na
volghet die seghe sijnre verwinnin
ghe als dye valsche tughers van
al dese woerden verwonnen Ende
dye princen der papen seyden of dit
aldus waer Doe onsculdichde
hem sinte steuen van dese vyeren
die hē die valsche tughers op seidē
Eñ dat eerste vander blasphemyē
tegen gode Ende seyde dat god die
totten vaders ende den propheten
sprac dat hi god d̄ glorien was Dꝯ
prijst hi gode in dryen dinghen dat
hi vol glorien is. ende dat men hem
louen sel. eñ dz hi glorie gheuen sal
Daer na onsculdichde hi hem vād
and̄ blasphemie teghen moyses. eñ
hi prisede moeyses in vele saken. eñ
sonderlinghe prijsede hi hē in dryen
als van vuericheyt des rechten toe
rens wāt hi dode den man vā egip
ten die die iode slooch. ende vandē
myraculen die hi dede in egipten en
de inder woestinen ende vā goods
vrientscappen. wāt hij sprac dicke
met gode vriendelic Daer nae ont
sculdichde hij hem vanden derden
blasphemie die tegen die ewe was
ende hi prees die ewe in drie saken
datse was vā goods weghen dyese
gaf. eñ van des gheens weghen die
se voert gaf. dat was moyses. eñ
om hoer eynde. want si gheuet leuē
Daer nae begonste hi hem te suue-
ren vander vierder plasphemie die
teghen die tabernakel was. eñ pri
sede dat tabernakel in vier manye
ren. want god beualt te maken. eñ
om dattz in visioē vertoernt was
eñ van moyses volmaect. ende dat
ter die arke des ghetughes in was
Eñ hi seyde dat die tempel na dat
tabernakel volghede Eñ aldus so
suuerde hē sinte steuē veel vander
misdaet dye op hem gheleyt was.
Doe die ioden saghen dat si hem al
dus niet verwinnē en mochten so
ghinghen si hē aen in die derde ma
nier. eñ deden hem den derden strijt
dat si hem verwinnen souden met
tormenten ende met pinen Als dz
steuen sach soe woude hi ons heren
ghebot houden van broederlike be-

rispinghe. eñ hij pijndese hem te be
rispen in drye manieren te begripē
eñ vand quaetheyt te bedwinghen
Ten eersten want hi verweet hem
die hartheyt hoere herten. eñ dat sij
die heylighen ghedoot hādden. ende
seyde Hart vā nacke eñ onbesne
den van herten eñ vā oren. ghi hebt
altoes den heylighen gheest weder
ghestaē gelijc uwe vaders sidi oec
Wien vanden propheten soe en ver
uolgede uwe vader niet. eñ si dodē
se die van cristus toecoemst voer:
seyden Hier verweet hij hem drye
punten van quaetheden Dat eerste
dat si den heyligen gheest weder stō
den Dat ander dat si dye prophe
ten veruolgheden Dat derde dat
sise doden. mer si hādden een meen
wijfs voerhoeft eñ en condē hē nz
scamen. noch si en verstonden hoer
quaetheyt niet. mer doe si dit hoer:
den. soe verwoeden si int herte ende
knaerseden op hem mit tandē Eñ
daer na berispedese mz vresē Daer
bi dat hi seyde dat hi jhesum sach
tot gods rechter side als bereyt hē
te helpen. ende sijn vyanden te ver
doemen. want om dat sinte steuen
was vol vanden heylighen gheest
soe sach hij inden hemel. ende sach
goods glorie ende seyde Siet ic sie
den hemel ontdaē. eñ des menschen
soen staende ter rechterside van go
des craft Al hādde hise aldus mit
vreesen ende met scanden verwon
nen. nochtans soe en hildense niet
op. ende si riepen met groter stēmē
ende si stopten hoor oren dat si dye
blasphemie niet horen en souden eñ
si maecten eenpaerlic eē bedruusch
in hem ende si worpen wter stat en
de steenden hem Ende si waenden
dat doe nader ewe die ghebodē hād
de te stenē buten der stede dye blas
phemeren Ende dye twee valsche
tughers die hem eerst worpen sou
den naeder ewe si deden hoor cleder
wt dat si niet besmit en souden wer
den hem te ghenaken. beneuen een
iongelincs voeten die saulus hiet
die namaels geheten wert paulus
Eñ om dat saulus der gheenre cle
der bewaerde die daer steenden om
dat si lichtelijcken stenen souden so
steende hi hem met hoerre alre han
den Doese steuen noch mit scandē
noch mit vrese niet en mochten be
dwinghen vander quaetheyt Ten
derden mael hādde hijse gaerne mz
minnen bedwonghen. en wast niet
grote minne die hi hem toende doe
hi voer hem allen bat Voer hem sel
uen soe bat hi dat sine passie niet en
wort verlanghet. eñ dat sine vian
den alsoe te meer misdoen souden.
Voer hem luden bat hi dattet hem
niet en wort gherekent voer sondē
Si steēden sinte steuen die seyde eñ
ryep. here ontfanct minen gheest

mer hi knyelde eñ ryep met groter
stemmē ende seyde Here en sette hē
dit in sonden niet Siet hier wond
like minne. want voer hem seluen
biddēde stont hi mer voer sijn steē
res knyelde hi biddēde. want hi be
gheerde meer dat gode die bede ver
hoerde dye hi voer hem luden dede
dan voer hem seluen. wāt daer die
meeste sonde was. daer was dye
meeste bede noot Hier ī so volgede
hij cristū die in sijnre passien voer
hem seluen bat ende seyde Vad in
dinen handē beuele ic minen gheest
ende voer die ghene die hē cruustē
seyde hi Vader verghif hem. want
si en weten niet wat si doē Als ste
uē dit gheseyt hād. so sliep hi inden
here Scoē is geseyt so sliep hi indē
heer ende niet is hij doot. wāt hi of
ferde een offerhande van minnen.
ende sliep inden hope der verrisenis-
se Steuen was ghesteent indē sel
uen jare dat cristus tē hemel voer
ī die eerste oestmaēt daer na optē
derden dach Eñ sinte gamaliel eñ
nycodemus die ī al der ioden rāde
voer den kersten warē Si groeuen
hē in gamaliels acker eñ weendē
seer op hem Ende die kersten die ī
jherusalem waren worden ghedaen
grote veruolghinghe want doe ste
uen ghedoot was. dye een vanden
princen was. so begonsten si die an
der te veruolgē swaerlijc also sere

dat alle die kerstenen behaluen die
apostelen dye starcker waren dan
dye ander worden ghestroeyt door
al dat ioedsche lant. als onsen heer
beuolen hādde Ist dat si v veruol
ghen in dye een stede soe vliet in die
andere Augustijn seit dat sinte ste
uē seer veel myraculen ghedaē hād
eñ dat hi ses doden verwrect heuet
ende veel luden ghenesen van vele
siecten Sonder dit. soe vertelt hij
ander myraculen. want hij seyt al
dus Datmen op sinte steuens ou
taer bloemē leyde eñ alsmēse daer
of nam. so leydemense op sieken eñ
si worden wonderlic ghenesen Oec
laken datmen nam van sinen ou
taer ende op die sieken leyde. ghe-
nas vele luden vā siecheden. want
sinte augustijn seyt dat die blomē
die ghenomen waren van sinte ste
uens outaer datmense leyde op eē
blint wijfs oghen. ende sij wert te
hant siende Hi seyde oec dat eē vor
ste van eēre stede die marcialis hye
te eñ onghelouich was doe hi ghē
sins en woude bekerē. doe hij noch
tan harde siec was. ende sijn ghehy
licte soen die kerstē was. hi quam
tot sinte steuens outaer. eñ nā vā
den bloemē die optē outaer lagen
ende hi leydese al heymeliken tot
sijn sweghers hoefde Ende doe hij
daer op gheslapē hādde soe riep hij
voer den daghe datmē hem die bis-

scop sende Eñ om dat die bisscop
wech was soe quam een pape ende
doepten als hi seyde dat hi geloefde
Alsoe langhe als hij leefde soe hād
hi dit woert altoes inden monde
Cristus ontfanc minē geest. noch
tan en wiste hi niet dat dit sinte ste
uens laetste woerden waren
¶ Een ander myrakel scit hi daer
toe Dat een wijf was dye pacra
nia hiete die langhe in groter siec:
heyt was. eñ veel raets daer toe de
de. eñ si en ontfinc gheen bate daer
of Ten lesten ghinc si tot een iode
te rade die haer een vingherlinc mz
enen steen gaf. daer si dat vingher
linck gorden soude mit een coerde.
op hoer blote lichaem dat si met die
cracht vanden steen ghenesen soude
mer doe si sach dattet hoor niet en
halp. so ghinck si tot sinte steuens
kercke wert. om dat si hem bidden
soude naerstlijck om haer salicheyt
Doe soe viel dat vingherlinc al ge
heel op die aerde. ende dye coerde
die bleef oeck gheheel. ende dat wijf
gheuoelde dar si wel ghenesen was
Hij seyt daer noch eē myrakel dz
alsoe groot was Want te cesarien
in tapadalien daer was een wijf.
ende horen man dye was doot. mer
si hād veel kijnderen. want si hād
de seuen sonen. ende drye dochterē
¶ Op enen tijdt doe si die moeder
seer gram gemaect hāddē so vloec
tese hoor kijnderen. ende altehant
soe bleef dye vloeck aen dye kinde
ren becleuen met goods wraeke.
eñ si worden alle gheslaghen met
een yselijcke pine. want si be gōdē
alle yselic re beuē mittē leden Hier
om waren si alte droeuich. eñ van
scandē begonsten si alle die werelt
doer te dwalen. ende werwaert dz
si ghinghen alle die luden besaghen
se Een broeder ende een suster van
desen geheten paulus ende paladia
quamen te yponien ende seyden au
gustine die daer bisscop was. wat
hem gheschyet was Ende doe sij
daer vijftien dagen die kerckē hād
den versocht ende sinte steuen hoere
ghesontheyt hadde ghebeden Een
paeschdaghe doe al dat volc verga
dert was. soe ghinc paulus in dye
capelle ende vyel voer sinte steuēs
outaer in bedinghe met groter hoe
pe ende gheloue. ende die wijle dat
die luden ontbeyden wat hem ghe
scyen soude soe stont hi op ghesont
eñ en beuede niet meer Ende men
brochten tot augustine ende toēdē
den volck eñ hij ghelouede hem des
anderen daghes te gheuē enē brief
van ghesontheyt Doe augustinus
aldus ten volcke wert sprac. ende
paulus suster daer bi stont beuēde
met alle ledē. so stōt si op eñ ghinc
in sinte steuēs capelle. ende si wert
slapende ende stont op al ghenesen

Doe orosius van jheronime tot augustine weder quam. so brochte hij met hem heylichdom van sinte steuen daer dese myraculen ende vele and̄ gheschiet sijn Men sel weten dat sinte steuē op desen dach nz gedoot en wort. mer opten dach dat men viert hoe hij gheuonden wort. mer men seyt dat hi op desen dach gheuōden was Mer waer om die feesten verwandelt sijn. dat salmē segghen daer men scrijft hoe hij gheuonden was. mer nv sellen wi segghen waer by die kercke gheordineert heeft dat dese drye feestē kers dach volghen En̄ dat is om twee saken Dye eerste was dat cristus onsen brudegom gheboren wort in dese werelt die onse hoeft is. soe voghede hi an hem drie ghesellen Ende daer of seytmen int boec der minnen Mijn gheminde is blenckende ende rosende vercoren wt dusentigen Hi was blenckēde. dat is te verstaen by sinte johannes ewangelistē den duerbarē confessoer. rosende als bi sinte steuen den eersten maertelaer Vtuercoren wt dusentighen als biden onnoselen kijnderen Dye ander reden is. dat dye kerke al die menichte der myraculen soude te gāder vergāderen nae den graet der waer dicheyt. want cristus gheboerte was die sake hoere maertelien. want die martelien sijn. dye een inden wille ende inder daet. die ander inder willen sonder daet. dye derde inden daet sonder wille Dye eerste was in sinte steuē Die ander in sinte johannes Die derde in die onnosel kijnderen

D

In ephesien sinte johans des apostels ende ewangelisten dach dye na dat hij in elleynde verseynt was nae dat hem dat boeck der verholentheyt ouermits godliker openbaringhe ghetoent was nae dat hij sijn heylighe ewangelie bescreuen hādde tot traeyaens des princen tiden volduerde ende stichte ende regeerde alle dye kercken ī azyen. ende moede van ouderdom. Int lxviij. jaer nae der passien ōs heren. en̄ int xcix. jaer sijnre geboerten so sterf hi en̄ wert bider seluer stādt begrauen

Te alexandryen sinte maximus biscops dach die edel en̄ claer van den tytel sijnre belijnghe ghecoren bisscop ghemaect was

In aquilegiē sinte zoylus prister en̄ cōfessoers dach. dese doe hij sinte crisogonus begrauē hādde so voer hi na dat hem die selue crisogonus opēbaerde op ten dertichstē dach sijnre passien totten here

En̄ noch veel and̄ heyligē &c̄

Die legende van sinte johan ewangelist ende apostel

IOhan cristus apostel eñ euãgelist. die van gode ghemint was. ende maghet vercoren. na die pinxteren doe hẽ die apostelen sceyden soe tide hi in azyen. ende stichte daer veel kercken Domiciang dye keyser doe hi die nyemare van hem hoerde soe dede hij hem halen. ende deden werpen in een vat vol barnẽde olye voer dye latijnsche poerte te roemen Mer also johan suuer was van smette soe quam hi daer wt on ghequetst Doe die keyser sach dat hi noch niet op en hilt vã predikẽ soe sende hi hem in een eylant geheten pathmos ende daer was hi alle ne ĩ armoede. ende bescreef die verholentheyt goods Binnen den seluen jaer soe wort die keyser ghedodet. eñ die senatoers wedriepẽ al dat hi ghedaẽ hãdde. eñ aldus ghesciede dat johan weder keerde met eren te ephesien die mit onrecht int eylant ghesendet was Eñ alt volc quã hẽ te ghemoet eñ seyde Ghebenedijt si hi die coẽt indẽ name des herẽ Eñ doe hi in die poerte quam soe droechmen doot daer wt drusianẽ sinte johans vriẽdinne die begheert hãdde sijn wedercomen Eñ drusianen vader ende moeder. ende weduen eñ weesen seyden sinte johan Sich sinte johan wij draghen drusianẽ al doot wt die al dede dz tu beuaels. ende si voede ons allen ende si begheerde seer dijn wedercomen ende seyde Hoe sel ic moghen sien gods apostel eer ic sterue. sich du biste ghecomẽ. ende ic en mochte di niet sien Doe hiete hi die bare neder setten. ende dat lichaem ont binden. ende seyde Drusiana mijn here jhesus cristꝰ moet di verwrecken. stant op ende ganc ĩ huus ende bereyde mi te eten Ende si stont te hant op. ende begonste te gaẽ eñ si was naerstich om dat hoor dye apostel beuolen hãdde. alsoe dat hore dochte dat si vander doot niet en hãdde ghewrect gheweest. mer van enen slaepe Des anderen daghes soe vergaderde crathon een philosophe alle dat volc op die marct Ende om dat hij tonen woude. hoe dat men dese werelt versmaden soude. soe hãdde hij twee alte rijcke broeders hoer goet doon vercopen ende dede hem coepen twee preciosen ende duerbaren stenen. ende hij hiet se hem breken voer alt volck Het ghescyede dat die apostel daer voer bi ghinck. ende hi riep den philosophe tot hem. ende hi toende hem by drye punten datmẽ die werelt versmaden soude Ten eersten. want die menschen die prijsen die werelt mer god verdoemse Ten anderen

dat van alsulcke versmade die mis
daet niet en wort ghenesen Ende
daer om ist ydel. alsoe men die me
dicijn ydel hyet daer dat euel niet
mede wert ghenesen Ten derden dz
hoer versmadē groet loen heuet die
dat sijn den armen deylt als onsen
here den ionghelinck seyde Wilstu
volmaect wesen soe ganc ende ver
coept al dattu heues ende gheeftet
den armen Ende crathon seyde hem
of dijn god ghewarich is eñ wil hi
datmen dat ghelt van desen stenen
den armen gheuet soe doet dat si we
der gheheel werden ende doe tot sijn
re glorie dat ick ter menschen nye
mare dede Ende sinte johānes ver
gaderde doe in sijn hant dye stucke
vanden stenē ende bede ende si wor
den al gheheel Ende te hant gheloef
de dye philosophe ende dye twee iō
ghelinghen ende si vercoften die ste
nen ende si gauen alle dat ghelt dē
armen Twee eersame ionghelin
ghen by desen exempel vercoften al
dat si hādden. ende si gauēt den ar
men ende si volgheden sinte johan
nes Op enen dach soe saghen sij
hoor knapen met duerbaren clede
ren ghecleet ende hem seluen in ar
moede met enen mantel gecleet en
de si worden bedroeft Doe dat sin
te johannes mercte. ō dat si bedro
uet waren soe dede hij hem halen vā
den oeuer des meers roede cleyne
stenen. ende hij verwandeldese in
gout ende in duerbaren stenen En
de si ghinghen seuen daghen lanck
tot al den goutsmedē eñ dye stenē
kenden Ende si seyden dat si nye so
puer gout eñ so goede stenē sagen
Eñ si quamē wed eñ seydēt sinte
johan Eñ hi seyde hē gaet ende coe
pet weder v lant dz ghi vercoft heb
bet wāt ghi hebt dat loen vā hemel
rijck verloren. weset groeyende dz
ghi verderuē moet. weset rijke vā
tijtlijke goede. dat ghi ewelic arm
moet sijn Doe begonste die apostel
teghen die rijcheden te disputeren
eñ toende datter ses dingen sijn die
ons trecken souden van rijcheden
Die eerste is die scrifture die seyt
vāden rijcke mā die verdoēt is. eñ
vanden armen lazaro die behouden
is Dat and is die natuer. wāt die
mensche wert naect eñ arm ghebo
rē eñ naect eñ arm sterf hi Dz der
de is die creatuer. want die sonne
die mane sterren lucht eñ reghen. si
gheuen alle creaturē te gader hoor
weldaden. also soude onder den mē
schen alle dinck ghemeyne wesen
Die vierde is die auentuer. want
men seyt dat die rijcke wort een
knecht des pēnīcs eñ des duuels
Hi wort des pēnīcs knecht want
hi ē hout dz goet nz m̄ dz goet hout
hē Hi is des duuels knecht. wāt
dz ewāgeli seyt diet gelt mīt hi is

ghelcs knecht Dat vijfte is sorghe wāt si hebben sorghe dach eñ nacht in te winnē eñ te bewaren want si hebbē pine in te winnē. eñ vrese in te bewarē Dat seste is houerdie eñ hi toende dat dat goet een salte is. der houerdien diemē i twee quaet hedē beiaget. dz is nv in dit quaet dat houaerdie is. ende int quaet dz na comē sal. dat is die ewelike ver doemenisse Eñ dat goet is die salte des verlies vā tween goedē. dz eē goet is in dit leuen. eñ dat is gods gratie. eñ dat ander in dat ander leuen. dat is die ewighe glorie Doe sinte jan aldus disputierde tegent goet. so droechmen daer eē iongheling doot wt. binnen xxx. daghen een wijf ghenomen hadde Eñ sijn moeder eñ die ander die hē beween den quamē. eñ vyelen die apostel te voetē eñ badē dat hi dese verwrecken soude in ons herē naem. als hi drusianen ghedaē hadde Ende die apostel weēde langhe eñ lede eñ te hant verrees die dode. eñ hij beual hē dz hi den twee iongheling seggheen soude. wat pinē si an ghegaē haddē eñ wat glorie si verlorē haddē Eñ si vertelde vele vandē pinē der hellen. eñ vandē glorien des paradijs Eñ hi seyde O onsalighe ic sach uwe engheleñ wenē. eñ die duuelen blide Eñ hi seyde hē dz si verlorē hadden die ewighe palase des paradijs die vā duerbare stenē ghemaect was eñ wonderlijc claer. eñ vol vā vele spijsen eñ weelden ende gloriose vā blijscappē eñ ewelic durende Eñ hi seyde acht pūtē vandē hellen. dat was worme. duncterheden. slaghen. coude. ende hette. dyer duuelen aensien. scande van sondē eñ ghewē Doe viel die iongheling die verresen was eñ die ander twe voer des apostels voeten. eñ baden ontfermhertichheyt Eñ sinte johā seyde hem Doet dertich daghen penitentie. ende daer binnen bidt dat die weden ende stenen weder keeren ter eerster naturen Als dat ghesciet was soe seyde hi hem Gaet ende dzaecht die weden eñ stenen vā daer dat ghise brochte Doe si dat ghedaen hadden ende die weden ende dye stenen tot hoor natuer ghekeert waren. soe ontfinghen si weder al die gratien van doechden die si te voren hadden Ende doe sinte johan al azyen doer ghepredikt hadde soe maecten si een gheruchte in den volcke dye den afgoden diendē ende si toghen sinte johan tot dyanen tempel waert. ende si dwongē hem offer hande te doen Ende sinte johan gaf hem van desen tween die doer eñ seyde. waert dat si mz ay te weren dianen horen afgod cristus sterke brachten. dan soude hi den afgoden offeren. of worpe hij dyanen

tempel omme met cristus name aẽ te woepen dat si dan in cristum ghe louen souden Doe dit die meeste partye vãden volcke loesde ende si alle totten tempel waren ghegaen soe bat die apostel. ende den tẽpel dye vyel al temael eñ dyanẽ heel de wort al ghebroken Ende aristo demus der afgoden bisscop maecte een gwet gheruefte inden volcke. al so dat een partye tegẽ die ander te vechten ghereyden Ende sinte jo han seyde hem. wat wilstu dat ic di doe ende werde ghewedet Ende hij seyde wilstu dat ic in dinen here ge loue. soe sal ic di venijnt gheuen te drincken ende en deert di niet soe salt schinen dat dijn here die gewa rich god is Ende dye apostel sey de Doet alstu ghesept hebste Ende aristodemus seyde. ic wil dattu an der luden daer of sietste steruẽ dattu dã te meer ontsies Ende aristode mus ghinck totten vechter ende ey schede twee mannen dyemen ont hoefden soude. ende hi gaf hem dat venijnt voer hẽ allen eñ alsoe vroe als sijt gedroncken hadden so stor uen sij Doe nã sinte iohannes den nap ende seghende ende hij dranck dat venijnt al wt eñ ten deerde hẽ niet ende daer of loesden si alle gode mer aristodemus seyde Noch is in mi twiuel mer ist dattu verwec kes die ghedoot sijn mitte venijn so sel ic sonder twiuel ghelouen Doe gaf hem sinte johãnes sinẽ voc Eñ hij seyde waer om hebstu mi dinen voet ghegheuen Sinte johan seyde dattu doch met scanden van dijne onghelouicheyt comen souds En de hi seyde sel mi dijn voe doen gelo uen Sinte johan seyde Gane eñ legt den voet op der doder lichamen eñ segt goods apostel heuet mi tot v ghesent dat ghij in cristus name op staet Doe hij dat ghedaen had de so stonden si op Doe doep te dye apostel den bisscop eñ den vechter i cristus name met al hoer gheslachte eñ si stichten in sinte iohans eer eẽ kercke Sinte clement seyt alsmẽ keest inden vierdẽ boec vand ierstẽ historie dat sinte johannes tot enẽ tiden beleerde enen schonen sellen wilden ionghelinck ende hij beual len enẽ bisscop te behoeden voer eẽ scat Nae een tijt soe liet die iongh linck den bisscop ende hij wert een prince van die wuers Aldus quã sinte johan totten bisscop. eñ eysche de sinẽ scat Doe dese biscop dat ver stont van ghelde. ende hem daer of seer verwonderde. so seyde die apos tel Ic eysch van di den iongheline die ick di soe naerstelic beual Eñ die bisscop seyde Heyligh vad hi doot in dye sielc. ende hij is metten moerdenaren inden berch. Ende hi is hoer prince Doe sinte johan dat

hoerde soe scoerde hi sijn cleet. ende
sloech sijn hoeft mit vuysten eñ sei
de Ic liet di enē goeden harder vā
dijn broeders siele Ende hi hiet dat
mē haestelic een paert ghereyde. eñ
hij reet onueruaert totten berghe
Doe die iongelinc sinte iohā sach
van groter scande sprant hi op eē
paert ende vloech haestelijken. mer
sinte iohan vergat sijnre outheyt
ende sloecht paert mit sporen. ende
riep after den ionghelinc Lieue so
ne waer om vlietstu van dinen va
der. ende van enen crancken man.
Lieue kijnt en ontsich niet. wāt ic
sel cristo rekeninghe voer di gheuē
eñ seker ic wil gaerne voer di ster
uen. alsoe cristus om ons ghedoot
is. keer weder sone keert weder.
want god heuet mi gheseynt Ende
hi hoerdet. ende keerde weder met
rouwen ende weende al bitterlijcke
Ende sinte johan viel hem te voetē
ende begonste sijn handen te cussen
als of hi ghesuuert ware met peni
tencie Ende sinte johan vastede. eñ
bādt voer hem ende vercreech ghe
nāde voer hem ende namaels ordi
neerde hij hem een bisscop
¶ Men leest oec in die selue hysto
rie dat sinte johā te ephesien gh inc
in een bādt om hem te dwaen Eñ
doe hi daer sach cherincus enē ōge
louighen man so sprant hi daer wt
ende seyde Vlie wi van hier op dat
die bāde op ons niet ē vallen daer
hem in bādet cherincus der waer:
heyt vyant Alsoe cassianus seyt
soe was sinte johan eens ghegheuē
enen voghel ende hi hielten op sijn
hant ende streken Doe dat een ion
ghelinc sach soe seyde hi tot sinen
ghesellen al lachende Siet hoe dye
oude man speelt met ten vogel als
een kint Doe dat sinte iohan inden
gheest verstont soe riep hi den ion
ghelinc tot hem. ende vragede wat
hij in die hant hādde Ende hij sey
de enen boghe Sinte johan seyde
wat doetstu daer mede Die iōghe
linc seyde Wi schyetenre voghelen
ende beesten mede Sinte johan sey
de. hoe dat Doe begonste die ion
ghelinck die boghe te trecken. ende
ghespannen in die hant te houden
Ende doe sinte johan niet en seyde
so ontspande die ionghelinc die bo
ghe Ende sinte johan seyde Soen
waer om hebstu dē boghe ontspan
nen Ende hi seyde Hyeltmen lan
gher ghespannen. so soude hi cranc
ken te schyeten Ende doe seyde dye
apostel Alsoe souden die menschen
cranck werden ter contemplacien
waert dat hij altoos in stijfheden
bleef eñ gheen solaes en name. wāt
die aerne vlieghet hogher dan alle
voghelen. eñ siet claerre in dye son
ne nochtan soe coemt hij neder om
der natueren doot Aldus ist met

des menschen ghedachte als si hoor
een luttel of trecket vā contempla
tien. als si hoor weder vernuwet so
clīmet si te vaster optē hemelschen
dinghen Als sinte iheronimus seit
doe sinte johannes te ephesien woē
de tot int eynde sijnre outheyt ende
men hem nauwe ter kercken drae
gen en mocht. tot elcker rust so sey
de hi dit. kinder minnet die een den
anderē Ten lesten hādde sine iongе
ren wonder. waer om dat hij dese
woerden soe dicke seyde Ende si
seyden. meester waer om so spreec:
stu dese woerden altoos Ende hij
antwoerde dat dit ons heren ghe
bot waer. ende heeftmen altoes mī
ne tis al ghenoech Eliandus seyt
oeck doe sinte johan dat ewangeli
scriuen soude. soe hiet hi den volcke
dat si vasten ende beden souden dat
hi des waerdich moste sijn te scriuē
Men seit oec doe hi bat om die hey
melike stat daer hi ghegaen was ō
die heylighe scrift te scriuen dat hij
daer niet en soude ghedogen wijnt
noch reghen also lange als hi daer
ouer waer Ende dese waerdicheyt
houden die elementen in die stādt
tot huden Doe sinte johan neghen
ende neghentich jaer out was. eñ
doe van cristus passie gheleden wa
ren lxvij. jaren onder trayanen dē
keyser. soe openbaerde hem cristus
onsen heer met sine iongheren ende
seyde Mijn gheminde coemt tot mi
want tis tijt dattu waerscapste tot
mijnre tafelen met dinen broeders
Ende sinte iohan stont op ende be
gonste te gaen Eñ onse heer seyde
hē Een sonnēdage selstu tot mi co
men Des sonnendaghes soe quam
alt volc in die kercke die in sinen
naē was ghemaect Eñ vā dat dye
hanē eerst crayden. soe predicte hij
hem eñ bat hem dat si vaste bleuen
in dz gheloue eñ naerstich ī goods
ghebode Daer nae dede hi een vyer
cant graf maken neuē den outaer
eñ dede die eerde wt die kerke wer
pen. eñ hi ghinc ned in dat graf. eñ
hi hief op sijn handen eñ seyde Heer
jhesq sich ic come tot dine werscap
ghenoet. ende dancke dy dattu ghe:
waerdicht heues mi te doden tot
dijnre werscap. wāt du wetes dat
ic di beghere vā al mine hertē Doe
hi sijn ghebet gheeyndet hādde. soe
quam soe grote licht op hē dat nye
mant op hem sien en mochte Ende
doet licht wech was. soe vantmen
tgraf vol hemels broet dat vintmē
tot noch daer. eñ inden boem van
den graue. soe springhet wt ghelijc
cleynen melle also fonteynen sprī
ghen eñ daer worden ghenesen vele
menschen van alrehande siecheden
r admundus die coninc vā en
ghelant. hi en conste nyemant ont
segghen die hē bādt in sinte iohās

euangelisten name Ende het ghe
schiede dat een pelegrim seer bat ael
missen in sinte johans ewangelistē
name Als sijn camerlinc van hem
was. ende die comine gaf hem sijn
vingerlinc die seer duerbaer was
ō dat hi met anders wet en hadde
Mer na veel daghen so ontfinc dz
selue vingherlinc vandē seluē pel
legrim een ridder van enghelant
die ouer die zee was dat hi den co
minck wederdraghen soude. eñ seg
ghen dē genē dien eñ om wes wil
le du dit vingherlinc gaues. die se
det di wed Hier bi schijnt wel
dz sinte jā selue was die den conic
openbaerde in een pelegrims abijt
Ysidorus seyt inden boecke vander
ghherechtigher leuen ende doot Sin
te jan verwandelde gout in wedē
eñ steenkijns vand zee i duerbarē
stenē Eñ die ghebrokten stenē. ver
maecte hi weder eñ hi verwrecte eē
wedue met sinē ghebede eñ enē ion
ghelinc maekte hi weder leuende
Eñ doe hi venijnt drāc so ōtghinc
hi der vresen Ende die daer mede
ghedoet warē verwrecte hij van
der doot

E

GE bet thleen jude ō heyligher
onnoselre kijnder dach dye
vādē conic hewdes ghedoot waren

GJn galissen inder stat aucyna
der heyligher dach eutices priester
ende domiāen dyaeckt
GJn affriken der heyligher dach
castor victor ende vgaciaen Eñ

Die legende vā die onnosel kijnd

DJe onnosel kijnderen warē
ghedoot van hewdes ascolonita Die scriftuer seyt van dryen hew
des dyen vermaert huet ghewesen
hoer grote onghenadicheyt Dye
eerste hyet hewdes ascolonita. on
der hem soe wort onsen heer ghebo
ren. ende dye kijnderkijns ghe do
det Die ander die hyet hewdes an
tipas ende die dede sinte johannes
baptista onthoefden Die derde die
hyet hewdes agrippa ende dye dede
sinte jacob die minre dodē. ende sin
te peter dye dede hij inden ghevangher
leggen Mer eer tekijcken soe wil
len wi hier die eerste hewdes sijn
hystorie scriuen Alsmen in scola
stica hystoria scriuet Antipater
van ydumea nam des conincs vā
arabyen michte te wiue. ende wan
enen soen aen hoer. dyen hi hewdes
hiet. eñ hij wort namaels ghehetē
ascolonita Dese ontfinck vanden
keyser augusto dat rijcke vandē
ioedschen lande Ende doe wort eer
ste ghenomen des conincks wede
van juda Dese die hadde ses sonē

dat waren antypater. alexander
aristobilus. archelaus. herodes. an
tipas. ende philips Alexander en
de aristobilem wan hi an een ioed:
inne. ende sendese te romen datmen
se leeren soude m consten van boec:
ken Hier nae soe quamen si weder
vander scolen. ende alexander was
een vrome toeuenaer. ende hi was
licentiert Ende hij begonste te dis:
puteren metten vader. welc aen hē
dat rycke hebben soude Ende hier
om wert die vader verbolghen en
de woude antipater voer hem settē
Eñ doe si begonsten te visieren hoe
si den vader ter doot mochten brē
ghen Eñ doese die vader daer om
verdreef soe voeren si totten keyser
omme te claghen ouer horen vader
Hier en binnen quamen dye conī
ghen te jherusalem ende vraechden
naerstelic waer die nuwe conīc ge
boren waer Doe herodes dit hoerde
soe wort hij veruaert. ende hij ont
sach dat yemant gheboren mochte
sijn vander waerrigher coninghen
gheslachte die hem verdriuē moch
ten als enē die dat rijke ondergaē
hādde Hier om bat hij den conīgē
als si den coninc gheuondē hāddē
dat sijt hem dan boetscappen souden
eñ hij veynsde hem dat hij hem aen
beden soude dyen hi begheerde te do
den. mer die coninghen die keerden
al enen anderen wech in horē rijck

Doe herodes sach dat si tot hē niet
weder en quamen. soe waende hij
dat si bedroeghen waren inder ster
ren visioen eñ dat si hem scaemden
weder te comen Ende daer by en
sochte hij dat kijnt niet. mer doe hij
hoerde wat die harders geseyt hād
den ende wat simon ende anna ghe
propheteert hādden. alsoe ontsach
hi hem sere eñ waende dat hij vuy:
lijck bespottet was vanden conin
ghen Doe begonste coninc herodes
raet te hebben om dye kijnder te
doden die in bethleem warē om dz
tet kint mede ghedoot soude sijn dz
hij niet en kende Mer dye enghel
beual joseph. ende hi vloech metten
kijnde ende der moeder in egypten
in die stede hermopolim. ende daer
bleuen si seuen jaer tot dat herodes
doot was Doe onse heer in egiptē
quam als ysayas voerseyt hād. so
vyelen alle dye afgoden van egip:
ten Men seyt oec also in al egiptē
gheen huus en was dair en lach eē
dode in als die kijnder wt egipten
ghinghen bi goods toe doen alsoe
en was daer nv ghenē tempel daer
en viel enen afgod in Cassiodorꝰ
seyt dat in hermopolim vā thebay
da is enen boem diemen persekere
hiet dye teghen veel siecheden goet
is. op datmē sijn vrucht eñ blat of
een luttel van sinen bast om der sie
ker hals bijnt Wāt doe onse vrou:

we dus mit horen kijnde in egiptē
vloech. so neyghede desen boem tot
ter aerden eñ aenbede cristum oet
moedelijck Doe herodes dus ouer
een droech die kinderē te dodē also
wort hi ghedaghet vanden keyser
augusto sinē soen te antwoerden
Eñ doe hij al te thersis ouer voer
te roemen wert so verstont hij dat
die conīgē wech warē mittē scepē
van daer Eñ daer ō dede hi al dye
scepē verbarnē als dauid voersey
de Indē anxstelikē gheest selstu
die scepē van tharsis verderuē Eñ
doe die vader mitten sone voer den
keyser parlementen of dinghen so
wort ghewijst dat die sonē hoer va
der soudē sijn onderdanich ī allen
ende dat hi dat rijcke liet wyen hij
woude Doe herodes aldus weder
keerde soe was hi te stouter dat hi
aldus ghestarct was. ende hi sende
eñ dede dodē alle die kijnderen van
bethleem van twe jaren. ende daer
onder na dē tijt die hi ondersocht
hād vanden coninghen Dese woer
den machmē in twee manierē ver
staen Ten eersten van tween jaren
ende daer onder. dat is van kijnde
ren die twee jaer out warē tot die
kinderen van eenre nacht. want he
rodes hādde onderuonden vanden
coningbē dattet kint gheborē was
op dyē nacht dat hē die sterre opē
baerde Ende wantet een jaer was
gheleden binnen dyen dat hi te roe
men voer eñ weder quam. eñ daer
bi waēde hi dattet kint eē jaer out
was ende luttel daghen. ende daer
bi dede hi doden die kijnder die oud
eñ iongher warē. dat is van twee
jaer out totten kijnderen van eēre
nacht. wāt hi ontsach dat hem dat
kint versceppen soude moghen. ende
sijn aensicht ouder of iongher ma
ken dyen die sterre diende Ende de
se sentencie houtmē ouer tsekerste
In een ander maniere soe beduut
mēt aldus als johānes guldemōt
seyt van twee iaren ende daer bouē
totten kijnderē van vijf jaren. wāt
hi seyt dat die sterre den coninghen
openbaerde een jaer eert kijnt ghe
boren wert Ende nae dyen dat die
herodes onderuonden hādde vandē
coninghen. soe ghinck hij te romen
ende hij merrede een jaer. ende hij
waende dattet kijnt doe gheboren
wort. doe dye coninghen hem dye
sterre openbaerde Ende daer by
hielt hi dat kint ouer twe iaer out
Ende daer om soe dede hij die kijn
deren van twee jaren totten kijnde
ren van vijf jaren. mer gheen ion
gher dan van twee jaren Ende dit
wilmen proeuē om datmē beenrē
van dese kijnderē vijnt die so groet
sijn dat si van kinderen van tween
jaren niet wesen en moghen. mer
men mach segghen dat dye luyden

doe meerder warey dan si nv sijn
Macrobius die seit. ende mē vijn
ter in een cronike. dat een van hew
des kijnderen was ghegheuen der
voetster in bethleem. ende wert met
ten anderen kinderē ghedoot Doe
wort voldaē dz die prophect voer
seyde Een stemme wert ghehoort
in den hoghen van ghereen. ende vā
ghehulen van dye moederen ō kijn
deren diemen daer dōde Die gerech
tighe god alsmen leest in scolastica
historia. hi en liets niet onghegou
den dese grote quaetheyt van hew:
des. wāt mit goods oerdel ghescye
de dat hi veel luden van hoeren kijn
deren bereeft hādde dat hij iammer
lijcken van sinen kijnderen wert
bereeft. want hewdes hādde weder
in wantwouwe alexander ende aris
tobilen. want een van hoere ghesel
len seyde dat hē alexander veel goe
des hādde beloeft. woude hij sinen
vader venijnt gheuen Ende dye
kaertschere seyde dat hem alexand
veel goets beloeft hādde woude hij
sinē vader dye keele of snijden als
hij sinen kaert of scoere Oec seyde
hi dat alexander seyde datmen niet
achten en soude op enen kaerle die
sijn haer gorde op dat hi ionc scinē
soude Hier om soe wort die vader
gram ende hi dede se doden ende set
te antipater dat hi cominc soude we
sen. mer nae antipater sette hi hew
dem antipam Hier en bouē soe voe
de hewdes hewdem agrippam ende
hewdiadem philips wijf die aristo
biles kijnderen waren van vaderli
ke minnen Ende omme dese twee
salen so begonste hem antipater al
te seer te haten also seer dat hi hem
gaerne verghreuen hādde Doe dat
hewdes vernam. alsoe leyde hij hem
in enen karcker Doe augusto dye
keyser hoerde dat hewdes sijn kijn
deren ghedoot hādde soe seyde hij
Ic waer liever hewdes varckē dā
sijn soen. want om dat hi een bese
den toecomelinc is. soe spaert hi si
ne varcken. mer sijn kijnderē doet
hi Doe hewdes lxx. jaer out was
soe vyel hi in alte swaren siecheyt.
want hi wort ghequellet met enen
starcken rede. ende wtghesleghen
met veel puusten ende met groten
tormen in sinen hals. ende sijn voe
ten die swollen hem. eñ sijn scamel
heyt wies vol wormen. eñ hi stanc
alte seer ende veradmde ende ver
suchte dierwijle Ende die meesters
deden in olī setten. mer men mostē
voer doot daer wt trecken Mer
doe hi hoerde dz die iodē sinē doot
met groter blijscappen verbeyden
soe dede hi vanghen wt alt ioedsche
lant die edelste iongheliughen Eñ
hij seyde salomone sijnre suster Ic
weet dat die iodē verblidē selken
vā minē doot. mer ic sel hebben ghe

ween ende een edel wtuaert wilstu
doen dat ic di segghe Als ick doot
ben. so doetse alle doden die ick ghe
uanghen hebbe. op dat my al dat
ioedsche lant aldus mi beweent ho
res ondanckes want hi hād in ghe
woēte dz hi na al sijn spijse enē ap
pel scilde eñ at Ende doe hi dz mes
in sijn hant hādde. soe pruuste hi se
re eñ hi besach al ōme offen yemāt
beletten mochte. eñ hi stac sijn hant
wt om hem seluen te doden. mer een
sijn neue behielt sijn hant eñ belettz
Ende te hant begonste men te wee
nen in des conincs sale of hij doot
ware Doe dat antipater hoerde soe
verblide hi eñ ghelouede sijn wach
ters vele. wouden si hem laten gaē
Doe dat herodes wiste soe was hē
swaer sijns soens blijscap vā sijns
selfs doot. ende hi sende sarrianten
ende deden doden. ende settede arche
laum coninck nae hem te sijn En
de aldus starf hi nae vijf dagē die
in allen anderē dinghen goede auē
tuer hādde. mer hi was alte onsa
lich ī dat hem toebehoerde Ende sa
lome sijn suster verlossedese alle die
hij hyet doden. mer sinte remigius
seyt dat herodes hem seluen doot
stack metten messe daer hi dē appel
mede scillede Ende dat salome alle
die gheuanghen doden dede. alsoe
als hoer broeder beual

F

TE jherusalem coninck da:
uids dach

¶ Te cantelberch in britanien sin
te thomas bisscop ende martelaers
die om beschermīghe der rechtuaer
dicheyt in sijns selfs kercke mittē
swaerde verslaghen voer tot cristū

¶ Te arelaten sinte trophimus bis
scop ende confessoers dach. wyes
sinte pauwels inder epistolen tot
thimotheum ghehueden die vandē
seluen apostel bisscop gheordineert
was ende eerst om dat ewangelie
te prediken totter seluer stādt ghe
sent wert wt wies fōteyn als die
paeus zozimus scrijft alle dat wal
schelant die ryuieren des gheloues
ontfanghen heeft

¶ Op ten seluen dach sinte ebrul:
fus confessoer ¶ Eñ noch vele ꝛc̄

¶ Die legende van sinte thomas
van cantelberghe

THomas die eerste bisscop vā
cantelberch. doe hi in des co
nincs hof van engelant was ende
hi sach datmen daer dede dat nyet
goet en was soe liet hi thof. eñ quā
anden aertschen bisscop van cantel
berghe. eñ hi wert sijn archidyake
mer om des eersten biscops bede so
wort hi des conincs cancellier. om

dat hi met sine wijsheyt dye quade bedwinghen soude vander kerckken scade te doen Ende die cominc minnede hē soe seer als die aertsche bisscop doot was dat hi dede. soe dat hi aertsche biscop wert Eñ al wast dat hijt node dde. nochtan soe ontsinc hijt van ghehoorsamheden Ende te hant wert hij verwandelt in enen anderen man Ende hij dede sijn vleysch onder met alicien. ende mit vastē Hi en droech nz alleen een hatren hemde ouer sijn femurale mer het was oeck van haer al totte tinnen Mer hi decte so subtijlic sijn heylicheyt. dat hi elken ghelijc was in eersamheden van cledren ende van dienre. mer altoes so behielt hi hartheyt sijnre penitencien Alle daghe droech hi al tinnelende dertien arme luden haer voetē Eñ als si ghegheten hadden. soe gaf hi elck iiij. silueren penninghen. eñ sende se wech Eñ die cominck hadden gaerne tot sinen wille ghehoudē ter heyligher kerckken schade. ende dat hij vast maken soude die ghewoen ten die sijn vaders hadden teghen dye ghewoente ende vryheyt der kerckken Eñ om dat hijs niet doen en woude so wort die cominc ende die princē teghen hē vertoernt. m tot eenre tijt soe wart hij met anderen bisscoppen soe vanden cominck ghedwōghen also dat hi hem oec dreyghde te dodē Ende oec wert hij bedroeghen met groter luden rade soe dat hi des conincs wille consenteerde met ten woerdē. mer doe hi sach daer der sielen vrese. soe sette hi hem seluen daer in groter penitencie ende de suspendeerde of offerde hem selueu van sine officien. thent hem die paus absolueerde Die comine woude noch dat hi bezeghelde dat hi geseyt hadde met ten monde. mer die goede mā voerseydet. eñ hi droech een cruce recht ende hij ghinck wten houe Eñ die quade riepen hem na eñ seyden hout den dief eñ hanghet den verradr Eñ tot hem quamen twe grote ghetrouwe hatrenē ende seyden met ede dat vele hatrenen ghesworen hadden hem te doden Ende thomas die meer onsach sijnre kerken dan sijns selfs hi vloech. eñ dye paeus alexander dē sinc hem te senomis. ende hij bevalley ten chaester van potencaine. ende de daer nae quam hij in vrancrijck Eñ die comine sende te wemey omlegatē die sinē oerlaer eyndē soudē. mer sine bede en woudemē niet hoeren Ende hier om soe wort hij noch meer vergrāt tegē die aertsche bisscop. eñ hij nam al sijn goet eñ sijn magen. eñ hi verderfde hem eñ al sijn geslacht te eñ ē verdroech nyemant mā noch wijf ionc noch out Mer dye bisscop badt alle di

ghe voer den coninc ende voer dat
conincrijcke van enghelant Ende
den aertsche bisscop wert vertoent
dz hi wed keren soude tot sijnre ker
ken eñ dz hi bi martelie tot cristū
varen soude. Inden seuenden iaer
na dat hi ghebannen was. soe oer:
loft men hem weder te comen. eñ hij
wort vā allen luden eerlic ontfaen
Nae sommighe dagen voer des bis
cops doot so starf een ionghelinck
ende quam weder by miraculen en
de hi seyde dat hi geuoert was tot
ten bouensten choer der enghelen.
Ende hij sach onder den apostelen
enen setel al ydel Ende doe hi vra
ghede wien die stoel waer. soe sey:
den hem die engelen dz hi waer ghe
houden vā enen groten pape van en
ghelant. Een pape was die alle da
ghe misse seide van onser vrouwen
want hi en conste anders gheen.
Ende hi wort ghewroget voer den
aertschen biscop ende hi deden coe:
men voer hem ende suspendeerden
ende offetten van allen officien. als
enen leeken die niet en conste Ende
doe dese thomas sine cylicie naeyen
soude. ende hij dat onder sijn bedde
verberghen hādde. thent hi een tijt
crighen mochte te nayen. soe open:
baerde onse vrouwe een pape. ende
seyde Ganc totten aertschen biscop
eñ segt hē dz die ghene om wes ere
du die misse dades sijn cylicie heuet
ghenaeyt. dat verborghen leyt tot
dier stede. eñ dat si daer heuet ghela
ten hore rode zyde daer sijt mede na
yede. ende si ontbiet hem dat hi dy
wed misse laet doē Doe dit thomas
hoerde eñ hijt also vant soe verwō
derde hij hem eñ hiet den pape misse
doen. ende beual hem dat hi dz hey:
melijcken houden soude Hi bescut:
te dat recht vander kercken eñ den
coninc en mochte des niet wijcken
mit craft noch mit beden Doe men
hem dus gheen sins en mochte bu:
ghen. siet soe quamen des conincs
ridderen ghewapent ende si riepen
waer die aertsche biscop waer. eñ
hi ginc hē te gemoet eñ seyde Siet
ic bent. wat wildi eñ si seiden Wy
comē di doot te slaen. eñ du en mo
ges nz langer leuē Eñ hi seyde hē
Ic ben bereet te steruē om die ghe:
rechticheyt eñ vryheyt der kercken
Of ghi mi dan soeket. soe verbye ic
v van goods wegen. eñ opten ban
dat ghi vā desen nyemant en deert
Want gode eñ onser vrouwē ende
alle heylighen. eñ sinte dyonijs be:
uele ic mi eñ der kercken sakē Doe
hi dit gheseyt hādde doe slogen die
quade mit swaerden int hoeft. ende
sloeghen die heylighe crone vanden
hoefde. ende sijn hersene vyelen opt
pauiment vander kerken. eñ al dq
wert hi goods martelaer Int iaer
ōs heren dusent hondert eñ lxxiiij

Doe die clerken ouer die biscop be
gonste die misse diemē ouer die do
den doet. te hant waren daer die en
ghelen. ende braken der gheenre ghe
luut die daer songhen. eñ begonstē
die misse van enen martelaer. ende
die clerkē songense voert Dit was
een groet teyken sijnre heylicheyt.
eñ hier bi proeftment dz hi eē glo:
rioes martelaer is die die engelen
soe groete eer deden ende dat si hem
screuen onder die maetelaers Dese
heylighe man was ghepassijt ō die
kercke eñ in die kercke in die heyli
ghe stat eñ in die heylighe tide in pa
pen eñ in religionē handē Om dat
men sine heylicheyt bekennē sal eñ
die quaetheyt der gheenre die hem
sloegen Onsen heeft oec veel ander
myraculen ghedaen by desen sante
want by sine verdiente. soe wort
weder ghegheuen den blinden sien:
de den douen horē. den crepelen ganc
ende den doden dat leuen Dat wa:
ter daer sine clederen in waren ghe:
dwoghen vanden bloede. dat gaf
vele luden ghesontheyt.

Exempel

HEt was een vrouwe in enghe
lant die van loddernie begheerde te
hebben schone oghen ende van vele
verwen ende oec scoenre te sine vā
lichaem. eñ si ghinc daer om bloet:
voets tot sinte thomas tombe En:
de doe si in bedinghe lach. ende si op
stont soe was si al blint Eñ thant
soe hādde si rouwe ende begonste te
bidden sinte thamas dat hi hoor o:
ghen doch woude weder gheuen eñ
niet scoenre dan si waren ende nau:
we en conste si dat vercrighen.

Exempel

EEn bedriegher brochte sinen he
re simpel water voer sinte thomas
water ouer eten in eenre busse Eñ
sijn here seyde hem. staelstu mi nye
yet. soe moet di sinte thomas hier
sine water laten brenghen mer heb
stu mi wat ghestolen so moet di dz
water ontuaren Eñ die knecht
seyde amen. want hi wiste dat hij
die bosse vol waters ghedaen hādde
Ende doe hi die busse op dede. soe
vonden sise ydel Eñ al dq wistmen
dz hē die knecht ghestolen hādde.

Exempel

EEn voghel dye gheleert was te
spreken doe hē een sparwer iagede
soe begonste hi te roepen als hi ghe
leert hādde sinte thomas help my.
Ende te hant soe viel die sparwar
doot ende ontghinck.

Exempel

EEn man was die sinte thomas
harde lief hādde ende hi was herde
siec. ende hi ghinc tot sijnre tombe
ende hi badt hem om sine ghesont:
heyt ende hi wert ghenesen Eñ doe
hi ghesont weder keerde soe begon
ste hi te peynsen dz machschien die

ghesontheyt nz salichen was sijnre sielen. ende hij keerde weder totter tombe ende badt en waert niet oerbaerlijc sijnre sielen dat die siecheyt weder comen moeste Ende te hant soe quā die siecheyt weder ghelijck te voeren Goods wraecke quā den ghenen die sinte thomas doden also seer dz sommighe van hem luden hoer vingeren mit stucken of beten ende andere vloeyden van ettere. eñ andere worden lam inden leden. andere worden verwoet ende storuen ellendich ende katiuich

G

TE spoleet sinte sabinus biscops dach exuperantiq ende marcellus dyaken ende venustiaē mit sinen wiue ende kijnderen ond maximiaen den keyser. van welkē marcellus ende exuperantius eerst inden rec galghen ghehanghen daer nae mit cluppelen swaerlijc vermaghert eñ doe mz cammen gheraspet ende mit barninghe haer siden ghebraden haer marteli uuolden Mer venustianus wert nz langhe daer nae mit sinen wiue eñ kinderen mitten swaerde ghedoet ende sinte sabinus nae dat sijn handen of ghecort waren ende hi langhe jnden kerker gheleghen hādde so wert hi ter doot toe gheslaghen Haer marteli al ist dat si niet op een tijt en gheschiede nochtant begaetmēse op enē dach

Te romen sinte felix bisscops dach

Ende noch veel meer heylighe martelaren confessoren ende ioncfrouwen dach

TE romen sinte siluester paus dach dese was die vijf eñ dertichste die nae sinte peter die roemsche kercke regierde ende starf vol doechden in vreden ende wert begrauen in sinte priscillen kerchof ten weghe tot salaria wies leuen ouerclaer bescreuen is

Te senon sinte sauinianus biscops ende sinte ponciaens dach Dese waren vāden lxxij iongheren ōs heren eñ worden vanden roemschen bisscop gheseynt te prediken ende maecten dese hoefstat mit haer martelie edel.

Item inder seluer stat passi der heyligher ioncfrouwē columba die ond aureliaē den keiser doe si tvuer verwonnen hādden mitten swaerde verslaghen wort

Reaciarie sinte hermes exorcistē dach Ende noch andere heylighe martelaren confessoren ende ioncfrouwen dach

Die legende van die heilighe paus sinte siluester

Siluester dye was gheboren
van eenre coninghinne dye
iusta hiet. eñ hi was gheleert van
cyrino den pape eñ bouen alle dinc
soe herberghede hi den armen Het
gheuiel dat hi ontfinck ter herber-
ghen enen goeden kersten man thy
motheum. nochtans soe scuweden
die andere om die persecucien wil.
Dese was ghemartelijt nae dz iaer
om dat hi cristus gheloue predicte
Ende tarquinus die rechter waen
de dat thymotheus veel goets hād
ende hi eyschedet van siluester ende
dreygheden daer om te doden. mer
doe hi vernam dat thymotheꝰ dit
goet nz en hādde soe gheboet hi sil-
uester dat hi die goden offeren sou-
de. of hi soude des anderen daghes
vele tormenten doghen Ende silues
ter seyde hē Sot du selste te nacht
steruen ende die ewelike tormentē
ontfaen. eñ wilstu of en wilstu du
selste weten dattet dye ghewarighe
god is die wi dienen Men leyde sil
uester inden kerker. ende tarqui-
nus wert ghenoet ten eten Doe hi
at soe wert een been van enen vis-
sche soe vast in sine kele. dat hijt in.
noch wt brengen en mocht Eñ dꝰ
sterf hi te middernacht. ende men
droech hem mit gheween ten graue
wert Eñ siluester wert mz blijscap
pen verlost vten kerker. want niet
alleen die kersten m̄ oec die heyden
hādden alte lief. want hi hādde een
enghels aensicht. ende was blickē
de in talen. ende gheheel in lichame
ende heylich in wercken ende groet
van rade. ghewarich in gheloue. in
hope alte ghedoechsam. breet in ca-
ritaten Doe merchiades die biscop
van romen doot was soe wort sil-
uester al wast hem leet vā alt volc
ghecoren tot een paeus Hi hād be-
screuen in een boec al der wesen en
de weduwen. ende der armer namē
ende hi gaf hem allē hoor noot Hi
ordineerde te vastē den woensdach
den vridach ende den saterdach En
de datmen den donredach vieren sou
de. ghelijck den sonnendaghe. mer
die kersten wt grieken seyden dat-
men den saterdach seuldigher ware
te vieren Ende hi antwoerde ende
seyde dat dat niet en ware om dat
die apostelen hādden gheordineert
ende om datmen op den saterdach
hebben moet medeliden van ons he-
ren begrauinghe Eñ si seyden Een
saterdach is binnen den iaer van
ons heren begrauinghe daermen in
vasten soude Eñ doe seyde siluester
Ghelijck dat alle sonnendaghe van
ons heren verrisenisse sijn vertiert
alsoe sijn oec alle saterdaghe van si
ne begrauinghe. Aldus soe lye
tent sijt goet sijn vanden saterda-
ghe. mer si streden seer om den don-
redach. ende si seyden datmen hem

niet vieren en soude mitten kercken
feesten Ende siluester die toende sijn
waerdicheyt in drye punten. wāt
op dyen dach voer god ten hemel.
ende hi settede dat sacrament sijns
lichaems ende sijns bloets ende die
kercke die maket die creseme. en:
de si lietent al goet sijn. Doe con
stantinus die keyser die kerstenen
veruolghede soe ginc sinte siluester
wt der stadt. ende woende met sijn
clercken in enen berch Eñ constan
tinus om die felle veruolghinghe
die hi den kerstenen dede also was
hi lazers gheworden Ten lestē hād
de hi doen halen bi rade van den bis:
coppen der afgoden drie dusent kin
deren dye hij soude doen doden ende
dat hi in hoor varsche warme bloet
baden soude. Ende doe hij wt voer
ter stadt daermen dat bereyden sou
den. soe quamen hem te ghemoette
der kijnderen moeders. ende si toe:
ghen hoor haer ende ryepen yselijck
Ende constantinus weende ende
dede den waghen staen. Ende hij
rechte hem op ende seyde. hoort ghi
ridders ende baronen ende ghi alle
die hier sijt. Die waerdicheyt van
den rijcke van roemen is ghecomen
wter fonteynen der goedertieren.
heyt ende si heeft oeck dese wet ghe
maect dat hi sijn hoeft verliesen sel
soe wye een kijnt dodet mitten strij
de. Hoe groete felheyt sal dat sijn

of wij onse kijnderen doen dat wij
den vreemden verboden hebben on:
ser vianden kinderen te doden. wat
helpet ons dat wi die barbaren ver
wonnen hebben of wi vā onghena
dicheyt werden verwonnen. want
dat wi ůwonnen hebben die vreem
de lantscappen dat is mit des volcs
crafte dat daer vacht. mer die son
den te verwinnen dat is craft van
seden Inden eerstē stride waren wi
starcker dan die luden. mer hier in
verwinnen wi ons seluen Die ī de
sen stride hem seluen verwijnt hi be
hout dye seghe al is hi verwonnen
want die verwonnē heeft hij wort
van desen seghe verwonnen op dat
die ghenadicheyt vander onghena
dicheit wort verwonnē Daer om
sal die ghenadicheit in desen bestaē
te verwinnen want wy sellen wel
moghen verwinnen alle onse vian
den. op dat wi vander ghenadich:
heyt moeghen worden verwonnen
Hi toent wel dat hij van alle here
is die seyt dat hi der ghenadicheyt
knecht is. want mi is beter dat ic
sterue. ende die onnosel kijnder te
liue bliuen dan dat ick een onghe:
nadich leuen wed vercrighe mit hoe
re doot Dat te vercrighen is noch:
tant onseker al ist seker dattet on:
ghenadich waer al vercreech ict.
Eñ hi hiet datmen die moederen ho
re kinderen gaue. eñ veel goets en:

de waghenen mede te varen Eñ al
dus keerden die moederen met bli:
scap weder die al wenende quamē
eñ die keyser voer ten palase wert
Op dien nacht daer nae soe open:
baerde hem sinte peter ende paulus
eñ seiden Om dattu ontsaghes die
bloetstortinghe van den kinderen
soe heeft ons gheseynt onse here ihe
sus cristus di raet te gheuen hoe du
ghenesen sulste Doet halen siluester
die verborgen is ī den berghe serap
tim. hi sal di toenen een fonteyne
daer du dryeweruen in duken sel:
ste. ende du selste werden ghefuuert
vā alle lazarien Ende du selste dit
christo weder doen datstu der afgo:
den tempel breken selste. ende sijn
kercken weder maken. ende dattu
hē voert aen dienē sulste Doe con:
stantinus ontwaecte. so seynde hij
ridders tot siluester Doe siluester
die ridders sach. soe waende hi dz
men haelde om te martelien. eñ hij
beual hem gode ende verstoute sijn
ghesellen. ende quamē onuersaecht
voer constantinꝰ Eñ constantinꝰ
stont tegen hem op eñ seyde Wi sijn
blide dz ghi welcomē sijt Eñ doe hē
siluester weder ghegruet hādde. soe
seyde hij hem sijn visioen Ende doe
constantinus vraghede wie die go
den waren die hē openbaerden. soe
antwoerde siluester dattet cristus
apostelen waren eñ geen goden Om
des keysers beelde dede siluester dē
apostelen beelde brenghen Eñ doese
die keyser sach. soe ryep hij datse
dat waren die hem dz openbaerde:
Aldus maectē siluester cathecumi
num Glosa Cathecuminus is als
eē kint belesē is voer die kerke eer
ment kersten doet Eñ hiet hem een
weke vasten. eñ hi hiet hem dat hij
die karckers op dade Ende doe hij
ghegaen was int watere daermen
hem doepte. eñ daer scheen op hem
een grote claerheit. ende aldus quā
hi suuer wt. ende seyde dat hi cristū
sach Opten eersten dach sijns doep
sels soe gaf hi dese wet datmen cris
tum oefenen soude voer den ghewa
righen god Des anderen daghes.
gaf hi wt ende gheboet alle dat cris:
tum blasphemierden dat hijt ghel:
den soude Ten derden daghe gheboet
hi. soe wye een kersten onrecht de
de datmen hem half sijn goet name
Ten vyerden. alsoe die keyser van
roemen bouen alle heren is. alsoe
salmen voer een hoeft houden den
paus bouen alle biscoppen Ten vijf
ten. soe wie in die kercke vloghe dz
hi van allen vry ware Ten sesten
dz nyemāt sonder des biscops oer
lof kercken maken soude binnen eē
re stat mueren Ten seuenden dat
men om die kercke te stichten ghe:
uen soude den tienden vand cominc
lijcker possessie of besittinghe Ten

achsten dagh quam die keyser tot
sinte peters kercke eñ biechte hem
al weenende van allen sine sonden.
Daer nae nam hi enen spade. ende
begonste eerst selue dz fundament
vander kercken die hi makē soude
te grauen. eñ droech xij. coruen aer
de wt. op sinen hals Doe dit hele:
na constantinus moeder die in bri
tania was hoorde. soe prijsede si ho
ren soen in bryeuen dat hi die afgo
den ghelaten hadde. mer si versprac
hem. dat hij der ioden god ghelaten
hād ende oefende een ghecruusten
gōd. Die keyser screef haer weder
dat si met hoer brenghen soude der
ioden meesters ende hi soude bren:
gen die kerstenen meesters datmē
mit disputacien onderproeuen sou
de. welc dat die ghewarighe god is
Hier ō brochte helena nz hoer hon
dert ende enenviertich alre wel ghe
leerde ioden. ende daer waren hoer
twalef die houē die ander constich
waren van sprake. Doe siluester
mit sine clercken. ende dese voerse:
de ioden vergadert waren om te dis
puteren voer den keyser van ghe:
meen consente. soe setteden si twee
alre ghelcerde ende vroede heydene
meesters die hyetē eracho ende zelo
phim ende tot dien soe soude behoe:
ren die sentencie van datmē seggē
soude. Ende al waren dese twe hey
den si waren ghewechte ende ghetrou
we Ende si droghen dus ouer een
als dat die ene stont ende spraecke
dat die ander niet spreken en soude
Dus so begonste die eerste vanden
twalfuen die abyacher hiet eñ sey
de Om dat dese seggben dat drie go
den sijn die vader die soen ende dye
heyligbe gheest. soe doen si tegben
die ewe die seit. siet dat ic alleē bin
ende dat gheen ander en is sonder
mi Seggben si oeck dat cristus god
is om dat hij vele myraculen dede
soe sijn daer in onse wet veel die ve
le myraculen deden. nochtans so en
dorsten si daer omme nye hyeten
god als dese iheſus dye dese aenbe:
den Silueſter seyde wy dienen enē
god mer wy en seggbens niet in soe
groter enicheyt dat hij niet en heefe
bliscap sijns soens want wt uwe
boeken soe mogben wi v soenen die
dryeuoudicheyt der personen. wāe
wi seggben god den vader daer da:
uid of seyt Hi sal mi aenwepen du
biste mijn vader god den soen daer
hi oeck of seyt Du biste minen soē
ic hebbe di huden ghewonnen Den
heyligben gheest daer hi oec of seyt
vanden gheeste sijns mondes is al
hoz decht Jn dien oeck dat god
seyde maken wi den menschen na on
sen beelde ende onser ghelikenisse.
soe wijsde hi oec der personen drye:
uoudicheyt. ende der godheyt enic
heit. want al sijnt drie personē tis

noch hem een god als wi moghen bi exempelen bewisen Ende hi nam des keysers purpure ende maecten daer drie vouden ende hi seyde siet dese drie vouden sijn een laken also sijn drie personen oec een god Van dien dz hi seyt datmen hem nz god hieten en sal om sijn miraculen. om dat veel ander miraculen deden die niet god hieten en wilden als cristus woude daer bi god hieten Selster god en liet nye sonder pine luden die weghen hem stonden alst wel schijnt in dathan ende abyrone in veel anderen. hoe souden si dan moghen liegen ende hem seluen god seggen dat si nz en waren als hem gene pine en volchde. al seyde hi god was ende hem altoes nauolghde dz werck der craften Doe seyden die meysters. abyather is vā silueste verwonnen bi redenen want waer cristus niet god al hadde hi ghelogen dat hi god waer. hi en hadde den doden niet moghen verwecken Doe ghinc die wech. ende die ander die yonas hiet quam voert ende seyde Abraham ontfinc van gode die besnidenisse ende wort daer bi gherechtighet Ende als abrahams sonen worden ghercchticht bider besnidenisse. Hier om die niet besneden en is. en mach nz ghercchticht sijn Silueste antwoerde men weet dat abraham gode behaghde voer die besnidenisse ende dz hi sijn vrient ghehieten was hier om en hielde hem die besnidenisse niet. mer dat ghelooue. ende die ghercchticheyt deden gode ghenoeghen Hier bi ontfinckt hi die besnidenisse niet om heylicheyt. mer om onderscheydenheyt Dese was verwonne Die derde quam voert die godolyas hiet ende seyde. hoe mochte cristus god wesen. als ghi segt dz hi ghebozen is ende bewert vertaden ontcleet. ghesclenckt met galle. ghebonden. ghecruyst. begrauen. al dit i gode niet en mach sijn Silueste seide dit prouen wi al wt uwen boeken dattet voerseyt was vā cristo. want van sine gheboerten seyt ysayas Siet een maget sel ontfaen ende baren enen soen. ende sijn naem sel worden geheten emanuel Van sijn vertemptacien seyt zacharias Ick sach iheſum den gwetē priester staen ende die duuel stont tot sijnre rechtersiden Van sijn vertadenisse seyt dauid Die mijn broet at meer rede op mi die ūtredinghe Van sijn ons cleden seyt hi oec. si deylden mijn clederen ende si worpē tlot op mijn cleet Vanden dranc vā galle seyt hi oec si gauen i mijn spise galle Van sijn binden seyt esdras. Ghi en bont mi nz als eē vad die v ūloste vten lande van egypten. ende ghi vervoetmoedichde mi wepēde voer des rechters rechtstoel Van dat hi ghecruyst

was seyt hij oec ghi leuert mi han
gende inden houte Vā sine begrauī
ghe seyt jheronimus In sijn begra:
uē worden weder leuende die doden
Doe godelias niet antwoerden en
conste so dedemen hē wech Die vier
de die anna hiet quā voert eñ seide
Dz vā anderen bescreuen is dz seyt
dese siluester vā xp̄o Siluester seide
hem soe selstu dan enen anderen seg
ghen dyen een maghet droech ende
die ghespiset is mit gallen. gecroēt
mit doornen. die ghecruust gedoot
ende begrauen was. eñ die verrees
ende ten hemel voer Doe seyde con
stantinus. en seyt hi ghenen ande:
ren alsoe is hi verwonnen Doe hij
des niet doen en mochte. so dedemē
hem wech Ende dye vijffte doeth
hyet quam daer voert eñ hij seyde
Is cristus van dauids sade als gi
segt ende gheheylicht soe en soude hi
hem niet doon doepen om efter ghe:
heylicht te worden Siluester seyde
ghelijck dat die besnidenisse eynde
nam in cristus besnidenisse. soe had
de ons doepsel dat beghin in cristꝰ
doepsel want hi en wert niet ghedo
pet dat hi soude werden gheheylicht
mer daer omme dat hi ons doepsel
heylighen soude Doe dese sweech. so
seyde constantijn. doeth en sweech
niet wiste hi wat te segghen Doe
seyde die seste die thuse hyet. Wy
wouden dat siluester ons ōtbonde

die saeke van dese maghets cracht
Siluester die antwoerde hem. die
aerde daer ādam of ghemaect is. si
was onbesmet ende maghet. want
si en hadde hoor nyet ontdaen om
drincken menschelike bloet. ende si
en hadde niet ontfaen dye maledix
cie vanden doornen. noch d̄ en was
gheen menschen lichaem in begrae:
uen. noch si en was den serpenten
niet ghegheuen te eten Daer omme
moeste rot die reyne maghet marie
een nuwe ādam worde geboren die
ghelijck dat die serpent ādam had
de verwonnen die vand̄ maget ge
maect was. dat eē nuwe ādam vā
eenre maghet gheboren die serpent
weder verwinnen soude Eñ dat hi
die ādam verwant inden paradijse
becoren soude wesen ons heren ind̄
woestinē Ende hi die ādam ūwan
etende. van onsen here verwonnen
soude werden vastende. Doe dese
verwonnen was so quam die seuē
de die benyamin hyete ende seyde.
hoe mochte v cristus die gods soen
wesen die vāden duuel mocht wor
den becoert. dien hi hiet makē van
stene broet eñ dien hi opten tempel
voerde. eñ dien hi woude doen aen
beden Siluester seyde Om dat die
duuel ādam verwan. want hi hem
al etende hoorde. soe wert hi vā cris
tus verwonnen dye hem versmade
al vastende. want wij segghen dat

hi becoert was nad menscheit. mer
niet nader godheyt. want daer om
wert hi driewerf becoert. om dz hi
alle becoringhe vā ons verdriuen
soude. eñ ons gheuen forme vā ver
winnen. want dicwijle volget den
mensche nae abstinencie becoringhe
van ydel glorie. eñ nae die becorin
ghe vā ydel glorie volghet begheert
vā heerscappie eñ hoechdragentheit
eñ hier bi wort die duuel verwon
nen in dese sake om dat hi ons ghe
uen soude forme van wederstaen.
Doe dese verwonnen was. soe quā
die achtende die arohel hiet eñ seide
Het is openbaer dat god volmaect
is eñ nz en behoeft wat was hē dā
noot geboren te werden ī cristo. eñ
waer bi hiet hi cristum dat woert.
mer dit is oec openbaer dat god nz
hyeten en mochte vad eer hij hād e
nen soen eñ is hi namaels een vad
cristi gheheten. soe is god verwan:
delt Siluester seyde hier toe Die so
ne is gheborē vten vader voer alle
die tyden. om dat hij maken soude
dat niet en was. ende hi wort īden
tide gheboren vand moeder dat hij
vermaken soude dat veruaren was
Eñ hādde hijt mitten woerden alle
ne moghen vermaken. nochtans ē
mochte hi ons niet verlossen bīder
passie hi en ware mēsche gheworden
want hi en mochte niet ghedoghen
inder godheyt. eñ dit en was nz on
uolmaectheyt. m̄ volmaecheyt dat
in sijnre godheit was ongedoechlic
Den soen hietmen dz woert goods
bi dien dat dauid seyt Mijn herte
heuet wt gheworpen eē goet woert
God was oec altoes vader. want
sijn soen was altoes want sijn soen
is sijn woert. sijn wijsheyt sijn do:
ghet. want inden vader was dat
woert altoes. als dauid seit Mijn
herte heuet wt gheworpen een goet
woert Indē vad was altoes wijs
heyt. als bescreuē is Ic ben gheco:
men vten alren hoechsten monde ge
borē voer alle creaturē In hē was
die doget of craft na dit. Ic wert
gheboren van alle bergen. noch en
waren die fonteynen der wateren
niet. Of dan die vader nye en was
sonder twoert. wijsheyt ende do:
ghet. hoe waenstu dat hem dese na:
me aen ghecomen is van tide Dese
ghinc wech ende die neghende quā
die iubal hiet eñ seyde Het is open
baer dat god die echtscap nz en las:
tert noch en versmaet noch en ver
maledijt Waer om soe lochen di dat
hi van echtscap gheboren was dyē
ghi oefent dan op dat ghi die echt
scap wilt verblinden Eñ hoe mach
hij werden ghetemteert of becoert
die machtich is of ghedoghet dye
die craft is ende sterft dyet leuē is
Ende oec so moechstu segghen dat
tet twee sonen sijn. enen die die va

der wan. ende een and die die ma-
ghet droech Efter hoe mach hi ghe
doghen dye menschelicheyt dye hij
aen nam. sonder des gheens quet-
singhe daer hi of gheboren is Sin
te siluester seyde hier toe Wi en seg-
ghen niet dat cristus gheboren was
van eenre reinder maget om dz wi
daer bi die echtscap lasteren willen
mer om dat wi bi redenen ontfaen
dye saken vander maghets dracht
Ende hier bi en wort die echtscap
pen niet verdonckert mer si wordē
daer mede vertiert. want die ma-
ghet die cristum droech wort van
echtscap gheboren Cristꝰ die wort
becoert om dat hi al des duuels be
coringhe verwinnen soude Hi ghe-
doghede om dat hi alle passie onder
doen soude Hi sterf om dat hi dye
doot wilde onder doen. Die sone
goods is oeck in cristo die ghelijc
dat hi die ghewarighe onsienlijcke
goods soen is. alsoe is hi die sienli
ke cristus mer also veel als hi god
is. soe is hi onsienlijck. mer datter
mensche is dat is sienlijc Dat dye
menschelicheit ghedoghen mach son
der quetsen der godheyt dat mach-
men prouen bi exempelen Des kei
sers purpure was wolle. ende men
dede bloet aen dese wolle. ende het
wert roede purpur Doemen dit
span mitten vingheren welcke dan
dructemen so die verwe of die wol
le eert purpur wort Die wolle is
dan den mensche ghelijc eñ dit pur
pur verwe. god die mede was ind
passien doe die mensche ghedoechde
inden cruce. mer die godheyt en ghe
dogheden gheen passie. Doe quam
die tiende die thara hiet. ende seyde
Dit exempel en ghenoecht mi niet
wāt men duwet die ver we mitter
wollen Ende doe si hem alle weder
seyden neemt dan een ander. Een
boem daer die sonne aen schijnt als
men hem houwet soe ontfaet hi den
slach mer die schijn blijft ōghequet
set vanden daghe Aldus ghedoghe
de die menscheyt. die godheyt en ge
doghede niet Die xi die syleon hiet
seyde. of die propheten vā dinen cris
to aldus veel voerseyden. so willen
wi weten die sake van so groten be
spotten eñ passien eñ vā sijnre doot
Siluester seyde. hi hadde hongher
op dat hi ons saden soude. hem dor-
ste op dat hi onse droecheyt leuende
dranc gheuē soude. hi wort becoert
om dat hi ons van alle becoringhe
verlossen woude. hi wort ghehou-
den op dz hi ons vry maken wou
de vander gheuanghenisse des du-
uels Hi wort bespot dat hi ons ū
lossen soude vand duuelen bespottin
ghe Hi wort ghebonden dat hi ons
ontbinden soude vander knopen d
maledixien Hi wort oetmoedich
op dat hi ons verheffen soude Hi

wort ontcledet dat hi decken soude mit ghenaden die naecktheit der eer ster sonden Hij wort met doornen gecwent om dz hij ons weder ghe uen soude die blomen des paradijs Hi wort begrauen. om dat hij der heyligher graue heyligher soude. Hi verrees om dat hi die doden dz leuen weder gheuen soude Hi voer op ten hemel dz hi ons die doze des hemels op doē soude Hi sit ter rech ter side gods om dat hi der ghelouigher bede horen sel. Doe dit silues ter aldus seyde soe prijsden die lei ser seer ende die meesters ende alle die ioden Doe wort dye twalefte dye sambry hiet seer verbolgen nz gw ter onwaerdicheit ende seyde Ic ver wond dz ghi alte seer vroede meesters ghloeft twiuelachtighe woer den ende dz gi waent dz god almach tich in menschen redenen mach wer den beuaen Mer men laet die woer den staen ende laet ons ter doet gaē wāt si sijn alte sot die enen gecruus ten god oefenen als ic weet des al machtighen gods naem. ende en mo ghen die stenen daer of die craft nz ghedoghen noch geen creaturen ge horen Ende ō dat ghi proeuen mo ghet dat ickt waer seggha men bren ghe tot mi een alte wilden stier. ende wanneer dat die name sal luden i sinen oren soe sal hi steruen Sinte siluester seyde hem Hoe hebstu ghe leert die name ofte uus niet en hore. Sambry seide Die heymelicheit en behoert di niet te weten du dye der ioden viāt biste Men brochte daer een alten wilden styer die hoer hon dert nauwe brenghen mochte. Ende doe sambry dat woert in sijn oren seyde. soe sloech die styer sijn oghen neder ende blatede ende starf Doe ne pen alle die ioden ende verwetent sil uestro Ende sinte siluester seyde Hij en noemde goods name niet. mer des duuels name noēde hi. in mijn god ihesus cristo en doet alleen nz in hi maket die doden leuende. wāt doden ende niet leuende te maken. dat moghen alsaerden serpenten en de wilde beesten doen. wil hi dan dz ic gheloue. dat hi ghen duuels na me en noemde soe seggha weder en de maken leuendich die hi ghedoet heeft. want van gode is ghescreuē al dg Ic sel doden ende leuende ma ken Ist dat hi nz en mach so noēt hi eens duuels name die den leuen de doden mach. mer die doden niet leuende maken en mach Ende doe men sambry dwanc den stier te ver wrecken soe seyde hi Siluester ver wrecken in ihesus cristus name vā galilea. ende wy selken alle in hem ghelouen. want al mochte hij met vloeghelen vlieghen. nochtan en sal hi dit niet moghen doen Ende doe alle dye ioden loueden. dat si ghe;

louen souden waert dat hi hem ver
wrecte. Doe dede sinte siluester een
bedinghe ende seyde inden styers o
ren O name der vermaledijtheyt
ende der doot. ganck wt mitten ghe
boden ons heren jhesu cristi in wies
name styer dat ic segghe. stant op
ende ganck mackelic tot dine stal
le waert Tehant soe stont die stier
op eñ ginc goedertierlic wech Doe
bekeerde die coninghinne ende dye
meesters ende alle die ioden Nae
luttel daghen soe quamen die afgo
den biscoppen totten keyser eñ si sey
den Lieue keyser die drake die in:
den putte is heeft alle daghe met si:
nen ademe ghedoot meer dan drye
hondert menschen sint dat ghi cris:
tus gheloue ontfanghen hebt Doe
constantinus hier of raet vraghede
sinte siluester soe seyde sinte silues:
ter Ic sellen bi cristꝰ craft op doē
houden vā allen hinderen Ende die
biscoppen beloueden dat si ghelouen
souden dede hi dat Ende doe sinte sil
uester in bedinghe was. soe open:
baerde hem sinte peter ende seyde:
Ganc du ende twee papen die met
di si coenlike neder tottē drake En
de als ghi coemt tot hem. soe spre:
ket hem aldus toe Onsen here ihe
sus cristus die gheboren is van een
re maghet. dye ghecruust was. en
de begrauē. die verrees. ende sit tot
des vaders rechters side hi sal hier
comen ende doemen leuende ende do
den Daer om du sathana ontbey
de hier sijns in deser stat tot dat hi
comet Ende ghi sult sinen mont
verbinden mit enen drade. ende be:
seghelen bouen mz enen vingerlinc
daer een cruce in staet Daer na sul
di mz mi comen gans ende gesont
ende ghi sult eten broet dat ic v be:
reyden sal Aldus ginc sinte silues
ter mitten twee papen neder in den
putte anderhalf hondert trappen
dyep. ende hi droech twee lantaer
nen met hē Doe seyde hij die woer
den totten drake ende verbant hem
sine mule die blies eñ criselde En
de doe si op quamen doe vonden si
twe touenaers die hem gheuolcht
waren om te besien of si totten dra:
ke gaen souden. ende die waren by
nae doot vanden stancke vanden
drake Eñ die leyde hi ghesont met
hem ende hij bekeerden te hant met
eenre grote menichte Aldꝰ waren
die vā romen van twee doden ůlost
dat was vanden duuel te dyenen
ende vanden drake Ten lesten als
sinte siluester ter doot naecte. soe
vermaende hi sijn clergie van drie
punten. dz si ondlinghe minne hād
den. eñ die kerc naerstelic bewarē
eñ hoor ondsaten vāden woluē sou
de wachten Hier nae soe starf hi sa
lichlijc in onsen heer Int iaer ons
heren driehondert eñ twintich .:.

Die legende van sinte eustachius eñ sijn gheselscap martelaren.

IN trayanus des keysers da ghen doe des duuels bedriech nisse groot ende machtich was soe was daer een meyster der ridderen placidus genoemt edel nãden vley sche gheboren. rijck van goede. mer hi was ghegheuen ende neerstich in der duuelen dienst mer hi was ver tiert mit wercken d' gherechticheyt eñ mit allen doechden Hi quam te hulpe die verdruct worden hi holp den ghenen die beswaert waren in den gherecht Hi cofter vele mit sijn goet die int recht veroerdelt waren onrechtueerdelic. die naecte cleden hi eñ hi was allen den behoeuighen een milde scaffenaer Hi hãdde een wijf die oeck die duuelen dienden. mer si was oec horen man ghelijck in allen goeden seden Si wan twee kinderen die si op voeden na horen wille Dese placidus was edel in rechtueerdicheyt ende machtich in den stride ende hi verwan die barba ren onder des keysers ghebot. Hi was oec een cloeck weyman Mer die bermhertighe god die altijt tot hem roept die weerdich sijn en heeft dese goede wercken niet versmaet. Want daer is ghescreuen dat in al le volck dz werct rechtueerdicheyt is hem aen ghenaem eñ gods barm hertichheyt quam tot desen mensche ende woude hem salich maken in de ser manieren Op enen dach doe hi wt ghinc na sijnre manieren jagen tot di berghen mit alle sijn heer en de grote glorie so openbaerde hem eẽ grote scaer der herten dat daer was voedende ende weydende. ende sijn volck veruolghedense Doe alle sijn ridderen waren arbeydende om die herten te vanghen so was daer me de een groot herte ende dat spranc wt der cudden int bossche daer vele bomen stonden Doe dit placidus sach so begheerden hi dit te vãghen so liet hi after alle die ander ende volgheden dit nae mit luttel ridde ren Eñ doe alle die mit hem dat vol gheden moede worden so veruolghe den hijt alleen Ende hi volghedent na mit sijn peert wt verhenghenisse goods veer vanden heer Ende dat heer liep doe bouen op enen berch. Ende doe hi daer nae bi quam soe stont hi ende sach hoe hij dat best soude moghen vanghen. Mer die bermhertighe god die allen mẽschen salicheyt voersiet heeft den jagher gheuanghen. mer also als corneli us van sinte peter den heylighen a postel gheuanghen is. daer of staet inder apostelen wercke. Mer als paulus is gheuangen ende bekeert Ende doe placidus lanck stont eñ sach aen dat hert sijn schoenheyt eñ

groetheyt ende hi meende dat hi des
niet en soude moghen vanghen soe
vertoende hem god een teyken dat
hi des nz en soude ontsien noch op
die goetheyt verwōderen Mer als
hij balaams ezel heuet ghegheuen
woerden om te straffen sine dwaes
heyt soe heeft hi dese placidus verto
net een form des cruces schinende
bouen der sonnen claerheyt eñ dat
hādde int middel sijnre hoornen een
beelt ons liefs heren jhesu cristi Eñ
hi gaf dat hert menschelike stemme
ende riep placidꝰ segghende O pla
cide waer om veruolgeste mi Ick
bin ghecomen in dit dier om dine
gracie dat ic di sal openbaren Ick
bin cristus die ghi onwetende eert
Ghi gheeft den behoeuighen aelmis
sen die bi mi staen daer om soe bin
ick ghecomen di te toenen doer dit
hert ende ic soude di doer dit vāgen
mitten nette der barmherticheit Het
en is niet betaemlick dat mine wtū
toren sal den duuelen dienen om si
ne goede werken wille eñ eeren die
geck ende dwaes sijn Daer om soe
bin ic ghecomen op der aerden in de
ser ghedaenten als ghi mi nv siet sa
lich te makē dz ghemeen gheslacht
Doe dit verhoorde die meester der
ridderen so wert hi sere verueert eñ
viel van den peerde inder aerde Eñ
doet een vre gheleden was so quam
hi tot hem seluen ende stont op Eñ
hi woude cloekerliker sien dat hem
was vertoent ende hi seide tot hem
seluen Wat is dit visioen dat my
is gheopenbaert Toent mi wat gi
spreket op dat ick in di sal ghelouē
Ende die here seyde tot hem Merc
ket aen placidus Ick bin ihesus
christus die hemel ende aerde van
niet hebbe ghemaect die dat licht
vā der duusternissen hebbe ghescey
den Ick bint die die tiden daghen
ende iaren hebbe gheset Ick bint
dye dye menschen ghemaect hebbe
van slijm der eerden die om der mē
schen salicheyt op der aerden ic sel
ue in vleysch hebbe ghescenen Ende
ick bin die om der menschen wille
ghecruust bin ghestoruen bin ende
begrauen Ende ick bin des sels die
des derden daghes verresen is van
der doot Doe dit placidus der rid
deren meester hoorde soe viel hi we
der ter aerden ende seyde Ick ghe
loef want ghi sijt die alle dinghen
ghemaect heuet dye den dwalende
bekeert ende die doden leuende ma
kes Die heer seyde tot hem Ist dat
stu gheloues soe ganc tot der stadt
eñ hoert d̄ kersten biscop eñ laet di
dopen Placidꝰ seyde Here ghebiet
ghi mi dat ic mine huusvrouwe sal
seggen ende mine kinderen op dat si
in di sullen mogen oec ghelouē Die
here seyde Goetscapt hē Eñ ōtfan
ghet dat teiken des gheloefs eñ ghi

sult werden ghereynicht vander af
goden beuleckinghe ende coemt we
der hier eñ dan sel ic di weder open
baren ende ick sel di bewisen toeco
mende dinghen ende gheestelijcke
wonderlicheyt Hier om soe clam
hij vanden berch eñ inder nacht soe
vertelde hi sijn wijf alle dat hi ghe=
sien hādde Ende na dien dat hijt al
hād gheseyt so riep sijn wijf mit lud
stemmen. O mijn here ghi hebt den
ghecruusten god gesien die die kers
ten dienen Want dat is alleen een
waerachtich god die mit sulke tey
kē roept die in hē ghelouē Eñ noch
seyde si. jnden voerleden nacht soe
heb ic hem ghesien segghende mi des
anderen daghes soe sul di ende v mā
ende v kinderen tot mi comen Ende
siet na soe hebbe ic bekent dat hi is
ihesus cristus Hier om heeft hij di
willen openbaren in eē wonderlike
figuer des herts op dat ghi moget
verwōderen sijn macht ghelouende
Hier om soe coemt in deser nacht
ende laet ōs veruerwen der kersten
doepsel. want doer dat doepsel wer
den si hem eyghen die in hem ghelo=
uen Placidus seyde tot haer. Dat
heeft hi mi gheseyt die ic hebbe ghe=
sien Ende inc middel der nacht soe
ghinghen si tot der kerstenen pries
ter daert haer knechten niet en wis
ten ende vertelde hem alle wat ghe=
sciet was Ende si beloefde haer haes
telic te ghelouen in ihesum ende si ba
den om dat doepsel Ende die priest
wert veruult mz blijscappen eñ glo
rificeerden gode die alle mensche sa
lich wil laten werden ende tot sijn
kennisse brenghen ende hi cathesier
dense ende doeptense in den naem d
drieuoudicheyt Ende Placidus
Eustachius. ende sijn wijf hiet hij
theopista Eñ sijn outsten soen aga
pitus. ende den anderen theopistus
Ende hi gaf haer dat heilighe sacra
ment eñ lietse gaen. seggende Die
here ihesus cristus si mz v ende sel v
gheuen die ewighe blijscap Ic heb
bekent dat ons heren hant is mz v
Ic bidde v als ghi īt paradijs sijt
soe wilt mijnre sielen ghedachtich
sijn Ende doet dach gheworden was
soe nam Eustachius mit hem som
mighe ridderen ende hi toech totten
berch ende doe hij bider steden quā
daer hi dat visioen ghesien hādde so
liet hi daer after bliuen sijn ridderē
recht of hij gheiaghet soude hebben
ende hi bleef allene ende quā naere
tot der steden eñ hi sach die gedaen
te na sijn eerste visioen dz hi ghesiē
hādde ende hi viel op sijn aensicht
ende riep. Ick bidde di here ihesus
cristus ende bekenne dat gi sijt die
leuende goods soen. ende ic gheloef
in den vader in den soen ende in den
heylighen gheest Ende nv so bin ic
gecomen biddende dijn onbeulecte

godheyt dz ghi mi wilt openbaren
dat ghi mi hebt belouet Ende ihesus
seyde tot hem Salich sietstu die ōt
fanghen hebste dat doepsel der gra:
tien ende dat ghi aenghedaen hebt
ontsterffelicheyt Nu soe hebstu den
duuel verwonnen ende onder dye
voet ghetreden nu so hebstu beweft
den sterffelijcken mensch ende hebt
aenghenomen den ontsterffelijckē
die blijf van ewen tot inder ewich
heyt Amen ¶ Nv soe sullen die
wercken dijns gheloefs werden be
wesen. want die duuel sal mit haet
teghen di werden beweghen om dz
ghi hem hebt ghelaten ende hi sal al
le boesheyt teghen di vinden Het is
di noot dat ghi vele sult liden. op
dat ghi sult ontfanghen dye crwen
der victorien Siet nv si di verheuē
bouen die beken deser werelts. hier
om is di noot datstu selste werden
veroetmoedicht vā dijn groetheyt
ende werden verheuen wed mit gees
teliken rijc dommen. Hier om soe
en sal dijn craft niet ghebreken.
noch ghi en sult nz sien tot der glo:
rien die di eerst was. mer hout ghe
loef den ontsterffeliken keyser dye
ic bin Ghi moet in deser tijt die an
der iob wesen mit lijdsaemheyt en
de temptacien ende victorie d duue
len. siet wel toe dat in dijn hert nz
en comet die ghedachtenisse der blas
phemien. want als ghi veroetmoe
dich sijt so sal ic tot di comen ende
ick sal dy dan weder brenghen in
dijn glorie Ende nae dien dz hi dit
hād gheseyt soe clam hi op inden he
mel ende seyde tot Eustachius Wil
di nv lieuer nemen een grote temp
tacie of in dijn laetste daghen Eu:
stachius seyde Ic bidde di lieue he
re ihesu criste. jst niet moghelijck te
ontgaen die van di sijn gheseyt vā
ons. soe laet ons nv die temptacie
ontfanghen. mer gheuet ons lijd:
samheyt op dat onse viant gheen
quaet woert in ons en wijnt van
dijn gheloef Die heer seyde tot hem
Eustachi mijn gracie is mit di be:
warende dijn ziel Hi clam vanden
berch ende ghinck in sijn huus ende
boetscapte sijn wijf wat hem vāden
heer was gheseyt ende si boghen bei
de haer knyen ende baden gode seg:
ghende O here ihesu criste dine wil:
le gheschie Cort daer nae een luttel
daghen so gheschiedent dat alle sijn
huus wert becommert mit siecke:
den ende alle sijn knechten ende ma
gheden storuen Doe dz ghedaē was
soe voel de Eustachius dat hem by
was die temtacie ende namt danc:
kelijck ende hi vermaende sijn wijf
dat si niet en soude ghebreken in die
temptacie Ende nae een luttel da:
ghen daer nae soe storuen alle sijn
beesten ende paerden Ende hi ont:
fenck oec dese temptacie ende ginc

heymelic vā sijn huys mit sijn wijff
ēn kinderen Doe dit sommighe vā
den boden vernamen so ghinghen si
ēn stalen alle sijn goet ende silueer
ende cleederen dat hi hadde. also dat
si niet en hadden van hoer goet dan
si aen hadden Ende doe si waren in
deser dweffenissen so quam al hoer
ander goet te nijt doer des vyants
bedwanc In dien daghen soe vier
den alle dat volck die hoechtijt mit
den keyser om die victorie die hi
ghehat hadde onder die van parsen
Ende het was noet dat plācidus
oeck soude sijn hoechtijt houden bi
sonder om dat hi der ridderen meys
ter was ende een prins der senato
ren Hi wort ghesocht ende en wort
niet ghevonden worden Ende doe si
alle twijfelden dat si nyemant van
hem en vonden noch hem seluen. so
worden alle die senatoers droeuich
ende oec die keyser ende si verwon
derden alle van dat daer gheschiet
was Doe seyde sijn wijff tot hem.
Hoe lange sellen wi hier verwach
ten Siet laet ons gaen neuen onse
jonghe kinder si sijn alleen ons ghe
bleuen laet ons gaen van hier Wi
sijn ghemaect tot scaemten alle der
ghenre die ons bekennen. Ende
doe die nacht aen quam so namen
si die jonghe kinderen ende togen
tot egypten Ende doe si twee da
ghen ghegaen hadden soe ghenake
den si den meer ende si vonden daer
een scip ende si wouden daer in ke
den ende wouden ouervaren Ende
des scips heer was een ombarm
hertich barbar Ende si ghinghen
mit hem daer in dat scip ende voe
ren Ēn doe die heer des scips sach
dat eustachius wijff seer schoen en
de suuerlick van aensicht was soe
begheerden hi hoer mendallen seer
Ende doen hise ouer dat meer had
de ghevoert soe begheerden hi dat
scip loen van hoer Ēn want si doe
niet en hadden omme te betalen soe
woude hi dat wijff houden voer ho
re scip loen Mer eustachius die en
woude des niet doen Doe si langhe
tijt teghens malcanderen streuen en
de striden soe ghebuet die scipper sijn
knechten dat si eustachium midden
in dat meer souden werpen dat hi
verdrencken mochte Ende doe con
senteerden eustachius hoer laghen
ende hi liet sijn huysvrouwe daer
Ēn hi nam sijn twee jonghe kinder
ende hi ghinck voert ende seyde
Wee si mi ende di want v moeder
is ghegheuen enen anderen man. ēn
hi toech voert mit screyen ende we
nen ende quam tot enen vloet ende
om die gwte menichte der wateren
so en dorste hi daer niet in gaen mit
sinen twee kinderen Ende doe nam
hi een vanden jonghen op sinen
scouderen Ēn hi liet dat ander daer

biden oeuer ende hi settede dat ionc
dat hi ouer ghedraghen had op die
aerde ende ghinc andere halen En=
de siet doe hi quā in dat middel des
vloets ende dye vloet was wijt soe
sach hi om ende siet daer quam een
leeuwe ende nam hem dat kijnt dz
hi ouergebracht had ende liep daer
mede inden bosch Ende hi was daer
of mishopende ende woude halen dz
ander Ende doe hi ghinc int water
soe quam daer een wolf ende nam
des ghelijc dat kijnt ende hij en cost
hem niet veruolghen. Ende doe hij
int middel des vloets was soe begā
hi sijn haer vanden hoefde te treckē
ende screyde ende huulde ende wou
de hem verdrencken Mer die voer
sichticheyt gods dye makede hem
stantaftich die die toecomende din
gen voerseit Die grymmende leeu
we bewaerde dat kint onghequetst
ouermits die verhenghenisse gods
Ende die herden saghen die leeuwe
draghen een leuende kijnt ende si
sijn hem gheuolget mit honden En
de die leeuwe liet dat kijnt ghesont
legghen ende liep wech Ende som=
mighe ploeghers saghen den wolf lo
pen ende dat kijnt draghen dese plo
gers volgeden hem nae ende verlos
ten dat kint Ende beide die herders
ende ploegers waren wt een dorp.
Ende si hielden die kinderen eñ voe
dense bi haer. dit en wist eustachiq

niet Mer hi liep screyende biden we
ghe eñ seyde Wee mi die voermaels
bloeyde als een boem nv so bin ick
naect ghemaect Och mi die hier te
voeren seer oueruloedich was nv
bin ick ghelaten een gheuanghen
man Wee mi ic bin gheweest eē mees
ter der ridderen. nv bin ick alleen
ghelaten ende ic en bin gheen kinde
ren Mer ghi lieue heer en wylt my
int eynde nz laten noch en versma
de mijn tranen niet Ic bin ghedach
tich here dat ghi mi seydet. Het is
noot dat ghi sult werden ghetemp
teert als job Mer ick sie dat ick
wat meer wert ghetempteert. wāt
wast dz hi gheen besittinghe en had
nochtans soe hadde hi messen daer
hi op sat Mer ick lide die selue tor
menten in pelgrymagyen Hi had
vryenden die mede lyden met hem
hadden Ende ick heb inder woesty=
nen dye wilde dyeren tot een ver=
troestinghe dye my mijn kijnderen
hebben ghenomen Ende al wast
dat hi selue gheen kijnderen en had
de nochtans soe bleef hem die wor
tel van sijn wijf die hij aen sach.
Mer ick die arm byn ende onsa=
lich bin sonder telghen ende worte=
len noch ick en can niet vernemen
een vonc van mijn gheslacht Mer
ick bin ghelijck den telghen inder
woestinē die alle wegē mit goluen
werdē bewegē O lieue here wilt mi

dijn knecht vergheuen dese woer-
den. Ic bin droeuich als ic segghe
dat niet en behoert O lieue heer set-
tet mijn mont een bewaringhe op
dat mijn hert niet en sel neygen tot
woerden der boesheyden ende selt mi
werpen van dijn aensicht O lieue
heer gheuet nu rust van mijnre tri-
bulacien Ende doe hi dit seyde mit
groter droeffenissen so ghinc hi tot
een dorp dat hiet dadissus eñ daer
ghinc hi in ende wercten ende wan
die cost Ende doe hi daer lange tijt
in ghewoent hadde soe bat hi die in-
woenres van dien dorpe dat si hem
setten soude te bewaren hoer ackers
Ende hi ontfinc loen eñ was daer
in armoeden xv jaer Mer sijn kin
deren worden gheuoet in een ander
dorp ende si en kenden malcander
niet dat si broeders waren Eñ die
scip heer nam eustachius wijf ende
voerdense in sijn lant Ende goods
gracie beschermede dat wijf dat si ĩ
dien tiden niet en had te doen mitten
scipman. want si bat van gode dat
hise woude bewaren van allen vreẽ
den meenscap Ende het ghescieden
dat die scip heer starf ende dat wijf
quam in sijn macht Ende hier nae
so ghesciedent dat die vyanden qua
men ĩ dat lant daer eustachiꝰ wijf
was. eñ dese vyanden toghen voert
ende aenstreden den romeynen lan-
de Die keyser die was seer beanxt
voer die vyanden ende hi wort ghe
dachtich van placidus hoe die mã
like gestreden had teghen die vyan
den. eñ hi was droeuich dat hi hem
alsoe gheringhelick verloren hadde.
Ende hi vergãderden een heer der
ridderen. ende hi vraechden of si me
neden dat hi noch leefden of dat hi
doot waer Ende hi gaf enen yghelí
ken ridder ghebot dat si hem souden
soeken segghende Ist dat hem ye-
mant vindet die sel ic gheuen meer
eren ende sijn soudye vermeerderen
Ende twee ridderen die te voren ge
dient hadden placido Die een hiet
anthiochus ende die ander accaci
us Dese toghen om hem te soeken.
Eñ si toghen doer alle dat lant dat
onder der romeynscher heerscappien
was ende si quamen ten laetsten in
dat dorp daer eustachius in armoe
den was Ende eustachius mercke
dense van verre wt die ghewoente
heers ganghes Ende hi quam tot
ter memorien sijnre eerster conuer
sacien ende hi wort ghestoert ende
bat gode segghende O mijn heer.
mijn here god die wt allen tribula-
cien verlost die in di hopen als ick
dese sonder hoep sie die hier voer-
maels bi mi hebben gheweest ende
mijn knechten waren Ghebiet dat
ick sien mach dijn deerne mijn wijf
Ick weet dat mijn jonghe kinde-
ren van den dieren ghegheten sijn

om dijn boesheyt wil Hier om soe
gheeft lieue here dat ick inden daghe
mijns oerdels ende verrisenisse sien
mach mijn kijnderen Ende doe hij
dit seyde soe hoerden hi een stemme
vanden hemel segghende O eusta:
chi hebt betrouwen in desen teghen
woerdighen tiden sel di comen wed
tot uwen eersten staet ende ghi sult
v wijf nemen ende haer kijnderen.
In dye verrisenisse soe sul di vele
grote dingen sien ende sult ontfan
ghen die ewighe ghenoecht eñ dijn
naem sal groet werden gemaect on
der die gheslachten. Doe dit eusta
chius hoorde soe wert hij veruaert
ende sat. Ende doe hij die ridderen
sach comen nare: soe bekende hijse
bet. mer si en bekenden hem nz En
de si seyden tot hem weest ghegruet
broeder Ende hi seyde Vrede si mit
v broederen. Ende si seyde wed tot
hem Segt ons of ghi hier kennet
een pellegrym Placidꝰ ghenoemt
mit een wijf ende twee kinderen en
de ist dat ghi hem ons wiset wi sel:
len v ghelt gheuen Den welcken hi
seyde. waer om soe kenste hem Sy
seiden het was ons vrient ende wi
en hebben hem niet ghesien nae vele
iaren Eustachius seyde Ic en weet
sulcken man hier niet want ic bin
oec een pellegrym Ende hij namse
ende brochse in sijn herberghe eñ hi
ghinc coepen wijn dat si drincken
soude om der hetten wil Ende hi sei
de tot sijn huushere Dese menschen
sijn mi bekent ende daer om sijn si
hier ghecomen Hier om soe gheuet
mi spise ende dranck dat si dat ghe
bruken moeghen ende cortet weder
van mijn loen Ende hij gaf hem al:
len soe wat si behoefden snellyken.
Ende doe hise voede soe en cost hem
Eustachius niet onthouden want
hi docht op sijn voerleden leuen eñ
hi screyde seer Ende hij screyde bu:
ten ende hi waste sijn aensicht ende
hi ghinc dan weder in: ende diende
se Ende die merckeden op hem en:
de seyden tot malcanderē Hoe ghe
lijck is dese mensch den ghenen die
wi soeken Die een seyde hij is hem
seer ghelijck Mer ick weet dat hij
heeft in sijn necke een lidteyken vā
den stride ontfanghen lact ōs merc
ken of hi dat teyken heeft ende dan
soe moeghen wy weten vastelijck
dat hi is gheweest hier voermaels
der ridderen meester Mer hij was
bedrucht in sijn herte ende bestort
mit tranen ende seyde Ick en bins
niet Mer bouen alle woerden die si
tot hem seyden: soe bewesen si hem
dat teyken inden necke ende vrage
den hoet mit sijn wijf ende kijnderē
waer Doe soe seyde hi dat hiet selue
waer. ende dat sijn wijf eñ kinderen
doot waren Eñ doe dit aldꝰ wert
gheseyt soe quā al dz volc vā dien

dorp ghelopen als tot een caepspul
ende die ridderen vertelden hem vā
sijn craft eñ eerste glorie die hi ghe
hat hadde Doe sijt hoerden doe screy
den dat volc ende seyden Och wat
groter man heeft ons ghedient om
loen Doe seyden hē die ridderen des
keysers ghebot eñ si deden hem aen
costelike clederen ende toghen doer
den weghe. ende si geleyden hem alle
van dien dorpe. ende hi custe alle dz
volc ende lietse in vreden Ende doe
si wanderden so vertelden hi den rid
deren hoe dat hi cristum ghesien had
de ende hoe hi eustachius genoemt
was eñ alle dat daer bi hem gheual
len was Ende binnen xv daghen so
quamen si bi den keyser eñ die rid:
deren ghinghen in totten keyser eñ
boetscapten hē dz si placidus geuō
den hadden Eñ die keyser ginc hem
te ghemoet buten ende custen Ende
eustachius vertelden hem die saec
eñ alle die senatoers waer om dat
hi wech gegaen was ende hoet mit
sijn wijf ende kinderen ghesciet was
Ende daer wort grote bliscap van
sijn vindinghe Si baden hem ende
hi nā aen als hi te voren was meys
ter des ridderen. ende hi ouersloech
die ridderen eñ vant dat si niet ghe
noech en waren die vyanden wed
te staen. ende hi gheboet dat men jon
ghe ridderen soude vergāderen doer
die dorpen ende steden Ende het ge
uiel dat si bescreuen worden ī dier
stādt daer sijn kinderen in woenden
dat si souden senden twee ridderen
die jonc waren Ende die inwoen:
res senden die twee jonghen want
si pelgrymmē waren. si waren gro
te van lichamen schoen van aensich
ten Ende doe alle die jonghe ridde:
ren vergādert waren soe worden si
alle tot een ghetael texiert vanden
ridderen meyster Eñ want hi sach
dat die twee jonghelinghen schoen
waren soe sette hise die eerst te we:
sen in sijn dienst Ende want si be:
quaem waren van seden so wort hi
natuerlic beweghen eñ gheboetse te
tellen ond die gheen die aen sijn ta
fel aten Ende na dat alle dinck be
schicket was so is hi ghetoghen ten
stride ende hi verlosten dat lant dat
die barbaren hadden beseten eñ doe
hise onder ghedaen hadde soe toech
hi ouer den vloet die hidispis hiet
Ende hi toech voert inden barba:
ren lant ende verderfden dat En:
de hi woude noch verder trecken
ende hi quam wt die verhenghenis
se goods daer sijn wijff was bewa:
ret vā allen beuleckinghe Si woen
den daer alleen in een hoefkijn en:
de si makeden hoer een tabernakel
daer si hoer ghebet in plach te spre:
ken ende te doen Ende doe die mey
ster der ridderen in dat dorp quam
soe bleef hi daer drie daghen lanck

legghende ō dat sijn heer soude daer
rusten Ende het gheschiede dz hi sijn
tenten sloech biden hof daer dz wijf
in was Ende die twee ioncghelin
ghen worden gheherbercht in haers
moeders huus ende si en wisten nz
dattet haer moeder was Ende doet
middach ghewordenwas soe seiden
si malcanderen van haere ioncheyt
si hādden in hare memorien wat ho
re gheschiet was Ende haer moeder
sat ende hoerde naerstelijc soe wat
daer gheschiet was Ende die meest
te broed seyde totten ioncsten. Ic
doe ic een kijnt was en heb niet in
mijn memorie dan dat mijn vader
was meester van den ridderen ende
dat mijn moed seer scoen was En
de hādde twee sonen my ende noch
een zeer scoen Ende si namen ons
beiden ende ginghen des nachts vā
huus. ende si ghinghen mz ons int
scip ic en wist niet waer si wouden
ghaen Ende doe wi vten scip ginge
soe en was onse moeder niet mz ōs
want si bleef after mitten sciplu dē
Ende onse vader droech ons twee
screyende ende toech voert Ende hi
quā tot eē vloet eñ daer soe droech
hi mijn ioncste broeder ouer eñ mi
liet hi sitten biden oeuer des vloets
Ende doe hi quā weder om mi te ha
len soe quam eē wolf ende nā mijn
joncste broeder. ende eer hij bi my
quā so quam daer een leeuwe ende
bracht mi inden bosche. Die herden
verlosten my van des leeuwē mon
de ende wert in dat lant gheuoert
daer ghi in sijt gheuoet. ende ic en
cost nz weten wat van mijn vader
ghescieden of van den ioncsten broe
der Doe dit die ioncste hoorde seg
ghen den ousten soe spranc hi op en
de began te screyen ende seide Bider
kersten god soe hoor ic dat ghi mijn
broed sijt wāt die mi hebben geuoe
det seyden mi si hebben mi vanden
wolf verlost Ende si venghen mal
canderen om ende custen onder hem
Doe dyt die moeder verhoerde soe
wert si leweghen int binnenste en
de si merkede oft haer kinderen wa
ren om dat si van horen vader sey
den dat hi was een meester der rid
deren ende dat haer moeder after ge
bleuen was int meer Ende si ginc
des anderen daghes tot den meester
der ridderen ende seyde. Ick bidde
di here ic bin vander aerden van ro
men ende bin hier gheuanghen ghe
brocht brenghet mi doch daer we
der tot mijn lantscap. Ende doe si
dit seyden soe merkede si die teikē
die in haren man waren eñ si beken
den hem ende ontsach haer Eñ doe
si haer nz langher ōthouden en cost
soe viel si voer hem eñ seyde Ic bin
die heer en wilt nz ontweerdighen
teghens dijn maecht mer verhoert
mi goedertierlic eñ vertelt mi dijn

voerleden leuen Ick meen dat ghi
sijt placidus der ridderen meyster
die gheheten sijtste eustachius dien
god gewepen heeft doer een hert En
ghi hebt ghenomen dijn wijf die ic
bin. en dijn twe sonen agapitus en
theospicus en sijt ghetoghen i egyp
ten En doe wi te sceep voeren so na
mi die seipman die mi ghehouden he
uet i dit lant. en god is mijn tuych
dat hi mi niet en heeft beulect noch
nyemant ands. mer tot huden toe
so heeft hi mi bewaert i reynicheden
En siet ic heb di teyken gheseit die
ghi bekent segt mi die craft ons he
ren ihesu cristi Doe dit eustachius
hoerden so bekenden hi sijn wijff en
hi custese al screyende en si gauen
cristo die glorie die altijt sijn knech
ten baet en verlostse wt allen tribu
latien Doe so seyde hem sijn wijf O
mijn heer waer sijn onse kinderen.
Hi seyde si sijn vanden wilden die:
ren verslonden Ende si seyde tot hē
laet ons gratie doen tot gode onse
salichmaker ic meen dat hise ons
sel gheuē te vijnden als wi malcan
deren hebben ghenonden Eustachi:
us seyde. si sijn vanden wilden beest
ten ghegheten Sijn wijff seyde tot
hem Ghisteren sat ic in mijn hof en
hoerden twee jonghelinghen sprekē
de van hoerre joecht en ic weet dat
onse kinderen sijn. ende si en wisten
oeck niet dat si broederen waren be
haluen doet die ouste broeder vertel
den Verneemt van hem hier om en
si sallent di segghen Hier om soe
riep die heer die jonghelinghen en
vraghede wie si waren Doe vertel:
den si alle wat daer gheschiet was
als wi te voren hebben vertelt En
de hi bekenden dattet sijn kinderen
waren ende hi cussedese. en des ghe:
lijck soe dede oeck die moeder En:
de si loueden gode vander anderder
vren totter sester vren om dat sise
hadden gheuonden Dese faem liep
doer alle dat heere ende si worden al
le verblijt veel meer dan dat si die
barbaren hadden verwonnen Des
anderen daghes soe makeden si go:
de een grote feeste om sijnre goeder:
tierenheyts willen Daer nae doe si
alle die barbaren hadden verwon:
nen ende onder gedaen der romeyn
scher heerscappien soe quamen si we
der omme mit groten roue ende ve:
le gheuanghen ende mit groter vic:
torien Ende het gheuiel eer hi van
den strijde weder om quam dat doe
die keyser Trayanus ghestoruen
was ende dat al daer enen anderen
keyser op ghestaen was die Adria
nus was ghenoemt die argher in
boesheyden ende in quaetheden was
Ende doen die ridderen ghecomen
waren so liep die keyser hem te ghe
moete als dat ghewoenliken was
ende hi celebrierden oeck hoechtijt

om der victoriē wille Ende hi vra
gheden hoe hi manlijck in den strijt
ghedaen hādde ende hoe hi tot beken
nissen sijns wijfs ende kinderen ge
comen was ende makede een grote
weerscap Des anderen daghes soe
toech hi totter afgoden tempel om
die te offeren ende sacrificien te doē
En doe die keyser ghinc in appollo
tempel soe en ghinck daer nijt mit
hem ī Eustachius mer hi bleef sta:
ne buten Doe soe riep hem die key
ser ende vraghede hem waer om hij
den goden gheen sacrificien en dede
om die victorie ende om dat hi sijn
wijf ende kinderen gheuonden hād
Ende hij seyde tot den keyser Ick
bid mijn here jhesum cristum altijt
aen die mi barmhertich heeft ghe:
weest ende mi gheroepen heeft van:
der vanghenissen ende mi ghegheuē
heeft weder mijn wijf ende mijn kin
deren Ick en weet anders gheeen
god noch en sal nyemant anders
aenbeden Doe soe wert die keyser
seer toernich ende gheboet hem te
ontgorden ende liet hem staen als
een ouertreder mit wijf ende kinde
ren ende hi dede also teghen hem cla:
ghinghe Ende want die keyser nz
en cost verwandelen van christo so
gheboet hi hem mz sijn wijf ende kin
deren te leyden in dat sant. ende tot
haer soe liet hi comen een leeuwe.
Ende doe die leeuwe los was liep
hi totten heylighen mz op gherecten
hoefde recht of hise hādde aenghe:
beden eñ sceyden doe van daer Doe
dit die keiser sach dat hem die leeu
we niet en nakede so gheboet hise te
ontsteken enen metalen groten os:
sche ende datmen daer die heylighe
in soude doen Ende alle die vergade
ringhe des volcks der ghelouigher
ende onghelouigher quam daer om
dat te besien Ende doe die heyligen
daer in ghebrocht waren soe baden
si die pijnres die dat vuer daer on:
der stoecten dz si toch een luttel sou
de beyden Ende si wt recten haer
handen ende seyden O here god der
duechden die alle menschen bist on
sienlic mer van ons bistu ghesien
wilt doch weerdich sijn om ons te
verhoren wi die di bidden Siet ōs
begheert is ghedaen Want wi sullē
wesen onder dat ghetal dijnre hey:
lighen Als die drie kijnderen īden
ouen sijn gheproeft ende en hebben
di nijt versaket. soe ghebiet ons te
voleynden doer dit vuyer O here
wilt doch gheuen gracie onse reli:
quien dz alle die onser ghedachtich
sijn moeten hebben een deel int rijc
ke goods ende op die aerde ouer:
uloedicheyt Ende waert dat si ghe
brech leden īt meer eñ aenroepen on
sen naem dz si moeten werden ūlost
vā allen perikel Eñ ist dz si ī sondē
sijn gheuallen so gheeft hē ūgiffenis

sen die ons aenroepen O here laet
dit vuer verwandelen in douwe en
de ghebiet ons daer in te voleynden
ende behaghet in onsen lichamen dz
si nz en werden versceyden mer laet
se hier bliuen Ende doe si dit seyde
soe quam tot hoer een stemme van
den hemel ende seyde V sal ghescien
als ghi hebt ghebeden eñ meer dan
ghi hebt ghebeden Want ghi sijt ge
worden striders doer goet leuen eñ
eñ ghi hebt vele ende grote tempta:
cien gheleden eñ sijt niet verwonnē
Coemt in vreden ende ontfanghet
die croen der victorien eñ om dese
tijtlicke quaetheden sel di ind ewic
heyt ghebruken die ewighe goeden
Doe dit die heylighe hoerden so ga:
uen si hem seluen gheringhelic ouer
den vuer Ende gheringhelic so wor
det die vlamme verdrucket eñ si lo
ueden die heylighe drieuoudicheyt
eñ songhen den loefliken sanck go:
de eñ gauen hoer sielen gode in vre:
den Ende dat vuer en rakede hoer
niet noch een haer van horen hoef:
den wert niet verbrant Ende nae
drie daghen so quam die alre quaet
ste keyser tot die stede ende gheboet
dat metalen getymmert op te doen
om dat si soude sien wat daer soude
gheschieden bi der heylighen reliqui
en Ende si saghen hoer lichamen eñ
meenden dat si noch leueden ende si
worpense wt eñ lietense op der eer:
den Ende si verwonderden alle vter
maten seer dat een haer van horen
hoefde niet en was verbrant Mer
hoer lichamē blenckeden bouen snee
Ende die keyser ontsach hem ende
ghinck in sijn palaes Ende alle die
menichte die daer bi stonden sey:
den Seer groot is der kersten god
ihesus cristus ende gheen ander En
de die kersten quamen ende namen
heymelic hoer lichamen ende begroe
uense in bequameliken steden En
de doe die veruolghinghe op hielt
so is daer ghetymmert een bede hu:
se daer sise eerlic in leyden ende si ce
lebrierden die memorie van desen
heylighen op die kalende van no:
uember Ter eren gods die leeft en:
de regniert vā ewen tot inder ewic
heyt Amen.

Van sinte kylianus ende sijn ghesellen.

Kylianus was een edel man
van gheboerten ende hi was
een priester ende prelaet te munster
ende hi toech van daen om een hey:
ligher leuen aen te nemen Ten les:
ten soe quam hi doe hi dus reysde
tot een stede wirsenborch genoemt
daer hi een wijl tijts stille bleef en
de van daen soe quam hi te romen

ende hi ontfinc daer vanden paeus dat officium der predicacien ende hij wert een bisscop ghemaect ende quam weder om te wirsenburch. Ende sijn ghesellen als columbanq dye bleeff in ytalien ende Gallus quam in almanien. ende hi beghan daer trouwelick te prediken ende dat volck te leren. alsoe dat hi den hertoghe Gorbuscum. die die afgodinne dyana eerden. daer hi hem mit alle dat oest vrancrijck bi nae bekeerde tot den kersten gheloue ende doepten Ende die hertoghe hadde een wijff keylana ghenoemt die voermaels hadde sijns broeders wijff gheweest dat kylianus wel wiste. mer om dat nywe gheloue dat daer gheplant was soe en dorst hise nijt sceyden noch daer of oeck nijt spreken Mer daer nae doe hij int gheloue was vast ghemaect soe sprack hi hem daer of Mer die hertoghe vertoech die sake om daer te tracteren ende hi toech te stride. eñ doe dat wijf dese saeke onder vonden hadde. soe docht si in hoor seluē hoe si kylianum mit sinen ghesellen best soude moghen ter doot brengen Eñ si nam raet mittē bosen knechten. eñ lietse heymelijc des nachts doden in haer cellekijns. daer si in plaghen te rusten Ende lietse daer begrauen mit haer clederen ende boeken op dattet nymmermeer en soude werden openbaer Ende si liet straten paertstallen ouer haer maken. Mer daer was een wijf burgonda ghenoemt die daer bi had een bedehuus ende wist altemael hoe dz dit ghesciet was Mer si en dorstet niet openbaren dan int eynde van haren leuen Mer doe die hertoghe wt dē strijde ghecomen was. soe vraghede hi sijn wijff nae den heylighen eñ si antwoerde si sijn wech ghetoghen om pellegrymmagien te doen. daer nae worden die pijnres rasende die kylianum mit sijn ghesellen ghedodet hadden Ende si riepen Kyliane kyliane waer om barneste ons. Ende doe si een wile aldus hadden gheroepen soe gauen si haren gheest. Ende dat wijf gaf oeck al rasende haren geest Ende daer was doe een priester Attolus ghenoemt. dese verhiefse mitten biscop van Mens die bonifacius hiet Want si hem openbaerde ten loue goods welcke si eer dye leeft ende regneert nu in der ewicheyt Amen

Van sinte kunera joncfrouwe ende martelaersche.

Doe vrsula mit hoer ghesel
scap te romen woude trec
ken om sinte peter eñ pau
wels ende ander heyligen te versoe
ken so seynde si boden tot een stādt
die archades hiet tot kunera hoer
nicht ende badt hoer dat si mit hoer
woude wanderen Eñ kunera wou
de dat gheern doen ende si badt van
horen ouders oerlof. doe so reysde si
gheringhe tot vrsulam. hoer vāder
hiet aurelius hoer moeder florenci
us die seer droeuich waren om dat
si van hoer dochter scheyden Hier
na doe sinte vrsula mit hoer ghesel:
scap die bedeuaert hadden ghedaen
ende int weder keren te colen qua:
men so worden si daer te samen mit
ten anderen maechden om gods wil
ghedoot als in die legende van die
elff dusent maechden ghescreuen
staet Ende doe die scaren der maech
den ghedoot worden so was daer bi
die coninck vanden rijn ende sach
die heylighen so onghenādelick do
den ende dat kunera ghinck wt den
scepe ende si woude gheerne om cris
tus wille die martelie liden. Doe
soe wort die coninck mit bermher:
ticheyt op hoer beweghet ende hi
namse ende hi bedectese onder sijn
mantel ende brochtse mit hem te re
nen daer hi woende ende bescherm
dense van dier doot Alsoe dat ku:
nera alleen van dat gheselscap der
maechden leuende bleeff soe woen:
den si in des coninckx hof ende had
de altoes god voer oghen dat si sijn
gheboden niet en vergat. mer son:
der op houden soe was si altoes in
bedinghe ende in waken ende in vas
ten ende in andere goede wercken
sonder enich verdriet Ende si ginc
also voert vander eenre doghet tot
ter ander ende versmāden alle die
glorie ende cierheyt deser werrelt.
Den armen die quam si oec te hul
pen in allen dat si vermochte Ende
want eer ende glorie oeck mede den
sommighen pleghet te volghen die
daer gheerne off verdraghen waren
Daer omme doe die coninck sinte
kunera goede wercken sach doen.
soe verhief hise bouen alle sijn an:
der ghesinne ende hi beual hoer die
slotelen van allen dinghen Hier in
soe en verhief hoer kunera niet in
enighen saken. mer si veroetmoe:
dieden hoer doe soe veel te meer. en
de si was oeck van alle dat ghesin:
ne seer ghemint ende dienstaftich
in allen dinghen Ende si was oeck
vanden coninck bouen alle die hem
dienden oeck meest ghemint Ende
doe die coninghinne doe marckede
datse die coninck seer innnede en:
de oeck sonderlinghe betrouweden
soe vercreech si alte grote nydich:
heyt op hoer ende dochte hoe dat sise
soude moghen verminderen Eñ als

si mit den coninck sat ende at soe plach si vele quaets vā deser maget te seggher op dat si den coninck vā der maghet minnen mocht tzeller Mer want den wereldē het is te ghelouen dat den woerden soe wert die coninc toernich ende en ghebiet de der coninghinne niet. mer hi ghebiet dat si swighen soude. want hi sanera in allen dinghen trou ende waerachtich vant Hier ō so wert die nydicheyt noch meer in der coninghinnen. ende si docht hoe si best sanera mocht schande ende confusie doen Op een tijt daer nae doe sinte sanera broet in haren schoot had ghenomen ō den armen dat te brengē ende die coninghinne sach dz si doer dat huus ginc so sprac die coninghinne den Coninc al dus toe O coninc mijn heer siet hoe onspoedelic sanera onse goet ūstroyet alsu nu selue mit dinen oghen sien moghes Sinte sanera wert van den coninc ghewepen Ende doe was si seer verueert ende ryep jhesum onsen here aen dat si vander aenstaender confusien ūbost mocht werden doe wert van der goedertierenheyt gods dat broet in spaenren verwandelt ende doe dit die coninc inder maechden schoot sach so berispede hi die coninghinnen mit herden woerden. ende ghebiet hoer dat si swyghen soude voert meer Ende vā dier tijt aen soe merckede si dat si met woerden sanera niet en mocht hinderen ende si docht hoe sise heymelijc mocht doden ende si begheerde van hare jonc frouwen raet hoe dat si dat mocht te werck brenghen Ende doe die ionc frouwe der coninghinnen raet verstont soe ouerdroeghen si hoe si sanera ter doot mocht brenghen.

Op een tijt doe die coninc om hem te vermaken was wt ghereden om te iaghen soe gruepen si sanera ende wortghende se mit eenre dwalen die van wonderlicken maecsel was ende die noch te renen in die stercke is. ende doe si alsoe ghedoot was soe gruenen si dye heylighe maghet in den stal daer die paerden stonden. Doe dese misdaet was ghedaen vā hem tween soe beloueden si malcanderen mit groter starcker verbonde nisse dat nyemant van hem tween dat wt brenghen soude Doe dye coninc thuus quam doe soe ghinc hem dye coninghinne te ghemoete mit enen blijden aensichte ende gruetede hem mit vele vrolicheyt Ende doe die coninginne ende haer ghesinde hem te ghemoet quā ende dz sanera daer nz en was soe nā hi dz qualic ende vragede haer waer sanera was Doe ātwoerde sijn vrouwe scalcke mit eenre loghenen O heer coninc doe ghi van hier waert quamen sanera ouders tot onsen huse mit

groter haestichheyt eñ voerdense mit
hem Hier binnen so worden des co
nincks peerden totten stal gheleyt.
daer sinte kunera was in begrauē
diemen mit slaghen noch mit spo:
ren noch gheen sins daer toe mocht
brenghen dat si inden stal wouden
gaen Eñ si worden ghebrocht voer
een and stal daer si lichtelic in gin
ghen Des auonts doe die coninck
sat ende at. ende die stalknecht op
die stede vāden stalle daer sinte ku:
nera lach begrauen bernende keer:
sen cruys wijs staende sach. so quā
hi totten coninc eñ boetscapten hem
dat Doe die coninck dat hoerde so
wort hi van groten wonder versa:
ghet ende beganghen eñ gheboet dat
men die waerheyt daer of ūnemen
soude Doe liepen die knapen totten
stal ende saghen die keersen bernē:
de van verre mer als si daer bi qua
men so verloren sise wt horen oghen
Mer doe si inden stalle quamen soe
saghen si dat daer die versche eerde
corts ghewert was ende si groeuen
doe daer in ende si vonden sinte ku
nera lichaem doe mitter dwalen da:
re gheworghet dat si wt den graue
boerden Doe die conīc kunera sach
aldus so vernam hi wt waerachti
gher ghelikenisse ende vermoeden
dat die coninghinne een saeck hore
doot was Ende hi wort vter ma:
ten toernich op hoer ende hi pijnde
se sonder ghenāde alsoe seer dat si
drie daghen als een onsinnich wijf
alt lant doer liep ende toech hoer
haer ende schoerden hoer clederen en
de wert al rasende Ende doe si dus
drie daghen al rasende hadde ghelo:
pen so viel si van eenre hoecheyt ne
der ende doden hoer seluen Ende die
dienst joncfrouwe hoer ghesellinne
was inden quāde voer oeck qualic
ende wort yammerlick ghedoot en
de ghepinicht Doe die coninck den
troest van kunera verloren hadde.
so gaf hi sijn palaes in hoerre eeren
tot een kercke te tymmeren ende be
gaefdent eerlic mit renten alst wel
betaemde Een deel jaren daer nae
doe sinte willibroerdus die eerste
biscop van vtrecht den biscop van
colen versoeken soude gheuielt dat
hi doer renen reet. Ende want hi
daer een luttel toefden soe quamen
daer die edelste mannen eñ die wijs
te van dier stādt tot hem ende ver:
telden hem veel doechdelijcker mira
culen van die heylighe maghet sin:
te kunera. Ende si baden hem een:
drachtelick dat hi die heylighe ma:
ghet ende martelaerster om wies
wille dat die almachtighe god veel
miraculen dede dz hi die woude ver
heffen Doe dien heylighen biscop
der goeder luden ghetughe had ver
hoert soe wort hi daer seer of ver:
blijt Mer want hi op die tijt doe

mz anderen groten saken becōmert
was daer hi nz mede touē ē mocht
soe gheloefden hij hem als hij weder
quaem haren wille te volbrenghen.
Ende doe hij die saken daer hi om
wt was ghetoghen tot enen eynde
ghebrocht hādde. so quam hi te sce
pe den rijn weder neder Doe hi by
heyman berch quam soe stont daer
alsulckē storm int water op dattet
scip ende alle die daer ī waren hād
den volnae verdronckē Sinte wil
libroert die riep aen die hulp gods
ende badt oetmoedelic dat die tem
peest ouerghinghe ende doe dz was
gheschiet soe wert hi denckende dz
hi ghelouet hād in sijn weder coemst
den borghers van renen dat hij sou
de verheffen als hi weder quaem en
de belide dz voer alle die daer saten
dat si alle daer om waren ghevreset
om dat hi dz hādde vergheten Doe
hij neuens renen quam liet hij dat
scip haestelic aen dat lant stueren.
doe dat ghedaen was ende si alle wt
den scepe warē vermaende sinte wil
libroerdus alle die gheen die daer
waren dat si oetmoedelijck ende yn
nichlijc totter stede soude gaē daer
sinte kuner begrauen was doe dede
sijt alle gader als hem was verma
net ende ghinghen mit hem oetmoe
delick tot horen graue wert ende ba
den trouwelijck onsen lieuen here
jhesum cristum dat si ouermits ha:
re verdiensten mochten werden ghe
holpen van allen quade Daer nae
doe sinte willibroerdus alsulcken
dienst ghedaen hādde als daer toe
behoert. soe nam hi dat heylighe
lichaem der maghet ende martelar
ster sinte cunera ende verhief dat
mit groter waerdicheyt eñ leydent
op enen anderen stede Eñ hier om
ist dat haer naem cunera doer alle
dat sticht van vtrecht groet ghema
keet is ende seer wel becant. daer
die miraculen ghecondicht werden
die die goedertieren heer jhesus cris
tus om haren wille pleghet te werc
ken aen den ghenen die hem aenwe
pen Aldus laet ons altijt aenwe:
pen dese heylighe maghet sinte cune
ra dat si doch wil voer ons bidden

Van sinte Eufrosina die heylighe maghet

In alexandrien was een eer:
saem man die pafnucius hiet
die die ghebode gods wachtede De
se nā een eersaem wijf na sinen ghe
slachte die oec vol eersaem werkē
was m̄ si was onvruchtbaer eñ si
en ghebaerde gheen kinderen Waer ō
waren si seer drouich dat si nijt eē
kint en hādden. dien si al hoer goet
laten soude nae hoere beyder doot.
Eñ en hielt nz op den armē te die
nē nacht eñ dach. eñ ter kercken

te gaen mit vasten ende mit gode te
bidden dat hi hoer een kint gheuen
woude Sonderlinghe want si ho:
ren man pafnucius sach in groeten
doghen. die veel ghelts den armen
gaf Ende bat god dat hi sijn beghe:
rete voldoen wilde Eñ oec so ghinc
pafnucius eñ sochte dat hi yemant
vinden mochte die des weerdich
waer voer gode die hem sijn beghe:
rete verbidden mochte Ende hier
om ghinc hi in een cloester want:
men seyde dz die abt van dien cloes
ter groot voer gode was Ende paf
nucius ghinc daer in ende gaf veel
ghelts den abt want hi had groot
betrouwen aen den abt eñ aen dien
broederen Ende na veel tijts seyde
hi den abt die sake sijnre begeerten
Ende die abt hadde compassie op
hem ende badt gode dat hi hem ghe:
uen wilde een vruchte sijns buycs
Eñ god verhoerde hoer beyder ghe:
bede Ende gaf hem een dochter Eñ
doe pafnucius sach des abts leuen
soe en ghinc hi nymmermeer van:
den cloester Ende hier om brocht hi
sijn wijff al daer om datse die abt
ende die broederen ghebenedien sou
den Ende doe si dat kindekijn van:
den melck ghespaent hadden. ende
doet seuen jaer out was doe wertet
ghedoept ende si noemdent eufrosi:
na Ende vader eñ moeder waren
herde blide van hoer. want si was
gode bequaem ende schoen van aen
sicht Ende doe si xij jaer out was
doe starf hoer moed Ende hoer va:
der bleef leuende ende leerdese ĩ cler
gyen ende in anderen wijsheyden de:
ser werlt Eñ dese joncfrouwe ont
fenc so grote gemaniertheyt so dat
tet hoer vader wonder hadde van
hoer wijsheyt ende constelicheyt. en
de dat si so schone was van aensich
te ende ghemaniert van seden so dz
veel luden bewert worden dat sise
tot horen soen ĩ hilic versoeken sou
den Ende al spraken hier om veel
luden mit hoer vader si en mochten
dat niet toe brenghen. mer si seyde
alleen dit. ons heren wille moet ghe
schien Ende een die in rijcheden en:
de in eren bouen alle die ander was
quam aenden vader eñ bat hem dat
hi sijn dochter sijn soen gheuen wou
de in hilick Ende si consentierdent
ende spraecken om hoer lijftocht.
¶ Na veel tijts namse pafnucius
doe si xviij jaer out was eñ ghinc
mit hoer in dat cloester daer hi in te
wanderen plach Ende hi gaf efter
veel ghelts totter broeders behoef.
Ende hi seyde den abt Ick heb di
ghebrocht die vruchte dijns bedin
ghe om dattu voer hoer beden selste
want ic wilse nv te hilick gheuen
Ende die abt dedese leyden int gast
huys vanden cloester ende sprack
mit hoer. ende hi benedidense ende

hi riet haer suuerheyt te houden en
de goods vreese Ende si bleuen daer
drie daghen ende Eufrosina hoorde
altoes na den psalmen Ende doe si
der monicken úwanderinghe sach
ende haren gheestelijcken wille. soe
verwonderde si haer van haren leue
ende seyde dese manne sijn salich
in desen leuen den enghelen sijn si ge
lijck ende selken hier om dat ewige
leuen hebben Ende hoor herte begō
ste beforcht te werden in die vreese
gods Ende nae drye daghen seide
pafnucius totten abt Coēt dz dijn
ionchwijff oerlof nemen mach ende
bidt voer haer want wi willen ter
stadt wert gaen. Ende doe die abt
tot haer ghecomen was. soe viel si
neder voer sijn voetē ende seyde. je
bidde di bidt voer mi dat gōd mijn
siel winnen mach Ende hi stac sijn
hant voert en benedide se ende seide
Gōd die den menschē kent eer hi ge
boren wert. je bidde di dat stu dijn
dienst maecht besorghen wilst dat
si oec een deel int hemelrijck hebbē
mach Ende si baden den abt dat hi
voer haer bade. en si ginghen wech
inder stat Ende als hoor vad enich
monic sach soe brochte hi die i sijn
huus en bat hē dz hi voer sijn doch
ter bidden wilde En op enen dach
datmē die iaer ghetide hielt dz die
abt ghemaect was daer wi off ghe
seit hebben. doe seynde een vanden
broederen tot pafnucius dat hi hem
noden soude tot des abts feeste En
die monic ginc tot sinen huse en
soechten Ende sijn knapen seyden hi
is te werckte ghegaen. doe dit Eu
frosina hoorde soe riep si den broed
tot haer ende vraechden. broed om
die minne gods seggt mi Hoe veel
broeders sijn in dijn cloester en hij
antwoerde ccc. en lx. En die jonc
frouwe seide hē Die daer comen ō te
beliefen ontfaetse die abt v vad al
Hi antwoerde ja hi. hi ontfaetsele
mit groter blijscap. sondlinghe om
dz onse here seyt Die tot mi coeme
je en sel hem nz buten werpen. En
eufrosina seyde hē Singt ghi al in
v choor en vast ghi al alleens Die
monic seyde haer Wy singhen al te
gad Mer elc vast alsoo veel als hij
wil om dat des willen beliefen nije
verhoueerdigē en sel Mer dz hi co
mē sel wt vrijen wille En al dg on
dervraegde si al der monicken leuē
En si seide Je woude geerne comē
tot dusdanigher heyligē leuē Mer
ic ōtsie mi mine vad ongehoersam
te sijn Want ō dat verganclic goet
vā deser werlt wil mi mijn vad een
mā geuē En die monic seide Suste
en laet geen man dijn lichaē besmet
ten en en doet dijnre scoenheit geen
laste. in ondtwouwe ypm die di al
leen dz hemelrijc gheuē mach mitte
heiligher Ende ganc al heymelijcken

weech en coen inden cloer Ende ver
wandelt dijn weerlick abijt. ende
doet monicks abijt aen dattu ont-
gaen moghes Ende doe si dit hoer-
de so ghenoechdet hoer Ende si sey-
de hem wie sel mi scheren want si en
woude niet ghescoren wesen van eē
weerlic man die ghenen beloft en hou
det Ende die monic seyde hoer. sich
dijn vāder sel mit mi gaen ende sel
daer bliuen drie daghen ofte vier.
Ende hier en binnen ontbiede een
vanden monicken en hi sel tot di
comen mit groter blischap alsoe du
willen selfste ¶ Doe dese monic eu-
frosinen dese en deser ghelijc seyde
doe quā pafnucius En doe hem die
monic sach vraghde hi hem en sey
de. waer om bistu tot ons gecomē
En die monic seyde hem. het is dat
jaer ghetide vanden cloester. en die
abt heeft mi tot v gheseynt dattu co
mes en ontfaets die benedixie En
pafnucius wert verblijt en ghinck
mit hem i een scip en si voren weech
inden cloester En doe si daer waren
so sende eufrosine enen getrouwen
bode en seyde ganc i theodosig cloes-
ter en gane in die kercke en die mo
nic die du daer vinden selles bren
ghet mitti En bi gods ontfermher
ticheyt quam een monic uten cloes
ter om te vercopen dat hi mit hem
brocht En doe hem die knecht sach
so dat hi hem dat hi tot eufrosinen
quame En doe hi daer tot hoer ghe
comē was en hem die joncfrouwe
sach. doe stont si op en gruetede hē
en seyde. bid voer mi vāder En hi
bede en benedidese en sat En eufro
sina seyde hem. heer ic heb alten goe
den vāder die gods knecht is ende
die seer rijc is vā gruten goede. en
had een wijf die mi baerde mer si is
van dit leuen verscheyden. en mijn
vad wil mi om sijn goet wil tot der-
ser quad werlt bestellen. ende ic en
wilder nv mede besmet werden mer
ic ontsie mijn vad onghehoersaem
te sijn en ic en weet niet wat ic doen
mach wāt ic heb al dese naecht son
d slapen ouer ghebrocht. en heb go
de gebeden dz hi mijn onsalighe siel
ontfermhertichcheit togen woude. en
huden docht mi goet dat ic senden
soude inden kercke en ontbieden eē
vanden broederen dz ic vā hem dat
woert gods horen soude en wat ick
sel moghen doen En ic bid di vad
om den loen van dijnre sielen want
ic weet dattu van gode ghesent sijt
nv leer mi dat gode toe behoert En
de die monick seyde Onse here seyt
so wie niet en verlochent vāder en-
de moeder suster en broeder en sijn
re kinder en hier en bouen oec sijn-
re sielen. hi en mach mijn discipel
niet sijn. ick en weet di niet meer te
seggen dan dit Moghestu die be-
coringhe vanden vleysch ghedoghen

soe laetet al ende vliet. want dijns
vaders goet sal wel arfghenamen
vijnden. want daer sijn wonderlin
ghe gasthusen ende cloesters. wedu
wen. eñ wesen. pellegrymmen. ende
sieken ende gheuanghen oft dijn va
der wil. hi laet desen sijn goet Mer
en verlies du dijn siele niet Eñ die
joncfrouwe seyde hē Ic betrouwe
ī gode eñ in dijn bedinghe dat ic ar
beyden sal ō mijn siel Ende die mo
nic seyde haer dusdanighe begheerte
en moetē di nz ontvallen vā cranc
heden so datstu moghes vol doē den
tijt van penitencien Eñ eufrosina
seyde hem eñ hier om heb ick di ghe
moeyt dattu mijn begheerten vol do
ne sels Ende doet nv een bedinghe
eñ benedijt mi eñ sceert mi dz haer
vā minen hoefde Ende die monick
stont op eñ dede eē bedinge eñ scoer
hoor dat haer van haren hoefde ende
gaf haer een monics roc an Eñ hi
bat voer haer eñ seyde God die sijn
heilighe verlost heeft die moet di be
hoeden vā allen quaden Eñ ginck
wech louende ende danckende gode
Ende Eufrosina ginc peynsende ī
haer seluē eñ seide gae ic ī een vrou
we cloester so sal mijn vader mi soe
ken ende vijnden ende mi mit crach
ten wt halen om mijn brudegoms
wille Hier ō wil ic gaen tot eē mo
nics cloester daer niemant wanen
sal dat ic bin Ende doe si dit seyde
werp si haer vrouwelike cleder wt
ende dede een mans cleet aen Eñ si
ginc des auonts wt haren huse. eñ
si nam mit haer vijf hondt scelling
ende berchde haer in een stat al den
nacht Ende des morgens quā haer
vad in Ende alsoe onse here woude
so ginc hi alte hant in die kerc Eñ
Eufrosina ginc inden cloester daer
haer vad seer wel bekent was Eñ
si ontboet bi den poertier den abt:
ende seyde Een camerlinc is gheco
men vten palase ende staet vore die
poerte die mit v begheert te sprekē
Ende doe die abt wt ghecomē was
so viel si voer hem op die aerde Eñ
als die bedinghe gedaen was so sa
ten si Eñ die abt seyde haer Sone
waer om bistu hier ghecomen Eu:
frosina seyde hem Ic bin gheuoet
in een palaes. ende ic heb altoes ge
mint der monicken wanderinghe.
mer onse stat en mint dit leuen nz
seer Mer ic heb vernomen vā dijn
re heylighe wanderinghe ende ic be:
gheer met v te woenen op dattet v
ghenoeghet want ic heb veel besit:
tinghe. gheuet onse here mi rust in de
ser stat so brenghe ic se al hier Ende
die abt seyde Sone. du biste wille
come. doer sich den cloester ende ist
dattet di ghenoeget. so woenet met
ons Die abt vraechde hoe si di ghe
naemt Ic hiet smaragdꝰ Die abt
seyde. di ist noot dattu enē meister

heues om dattu leren moets die re:
gule vanden monicken eñ die ewā
gelien Eñ si seyde totten abt alsoet
v goet dunct beueelt eñ ic selt geer
ne doen here Eñ si gaf den abt ī die
hant v^c schellinghen. eñ si seyde va:
der neem nv dit. eñ sie ic dat icket
mach ghedragen so sel hier dat an
der comen Eñ die abt riep een mo
nic die agapitus hiet enen heiligen
man daer gheen bedroch in en was
eñ hi gaf smaragdum ī sinen han:
de eñ seyde hē voert an sel dit dijn
soen sijn. maecten eñ leerten also dz
hi sijn meyster verhoghe Eñ doe hi
al knyelende ghebeden had so gaf hi
en hem eñ si antwoerden alle amen
Eñ agapitus ontfenc smaragdū
in sijn celle. eñ om dat smaragdus
eē scoen aensicht had. als hi te ker
ken quam om gode te aenbeden. soe
bewerde die duuel veel monicken
in die scoenheyt van sinen aensicht
mit quāden ghepense. soe dat si alle
moeylic waren den abt dat hi dus:
danighe scoenheyt inden cloester ghe
brocht had Eñ doe die abt dit hoer
de soe riep hi smaragdum eñ seyde
hem. broeder du biste scoen. eñ dijn
aensicht brenget die crancke broe
ders in valle. daer om wil ic dattu
alleen ī dijn celle bliues ende dattu
daer leers eñ etes eñ dattu nergent
daer buten en gaes Ende hi beual
agapito dat hi een celle alleen berey
den woude daer smaragdus ī woe
nen soude Eñ agapitus dede al dz
hem die abt vanden cloester beuo:
len had. eñ hi leyde smaragdum al:
leen in een celle eñ daer was hi onle
dich in bedinghe ī vasten eñ in wa
ken nacht eñ dach eñ diende ōsen he
re in simpelheyden van herten alsoe
dattet agapito groet wonder hadde
eñ hi vertelde alden broederen sma
ragdus leuen eñ ghestādicheyt Eñ
si loefden alle gode die ī crancheden
sodanich werck deden Doe pafnuci
us hoer vad thuys quam so ghinc
hi ter stont ī eufrosinē camer daer
si plach te slapen. eñ doe hi daer sijn
dochter nz en vant doe wort hi seer
dreuich eñ begonste dreffelic te
vragē den knapen eñ den joncfrou
wen waer eufrosina waer Eñ doe
die knapen seyden dz sise sauonts
ghesien hadden. eñ dat sise des mor
ghens niet en vonden. mer wi wa:
nen datse hoer brudegoms vad ghe
haelt heeft Eñ doe hi dat hoerde so
sende hi sijn knapen tot des mans
huys. mer si en vonden hoer daer
niet Eñ doe hoer brudegom eñ hoer
vad dit hoerden so worden si seer be
dreeft. eñ quamen tot pafnucium
die yammerlic bedreeft op die eer
de lach eñ seyden hem. het mach ghe
sciet sijn datse yemāt heeft bedrogē
eñ is voeruluchtich geworden En
de te hant seynde hi wt sijn knapen

te peerde in al alexandryen ende al
egypten doer want daer waren see
pen ende si ginghen daer in eñ soch
tense mit crachten Ende si sochten
se in vrouwe cloesteren eñ in heremi
tagyen ende in speluncken. eñ ind
vrienden ende der ghebueren huse.
Ende als sise nerghens en vonden
soe beweenden sise als of si doot ge
weest hadde Ende haer sweer ende
haer brudegom beweendense Ende
pafnucius beweende sijn dochter:
eñ seyde Ay mi Ay mi. dat licht
mijnre oghen eñ twest mijns leuēs
Wie heuet mijn licht wt ghedaen.
Wie heeft mijn goet beweft. Wie he
uet mijn besittinghe ghestweyet Wie
heuet mijn wijngaert doen verdro
ghen Wie heuz mi mijn hoept ghesto
len Wie heuet mijnre dochter scoen
heyt vercracht. wat wolf heuet mi
mijn lam gheuaen. wat stede heuet
hoer scoenheyt verborghen In wat
zee is dit edel aensicht versoncken
Want dz aensicht was die voerba
richeyt haers gheslachtes. eñ twest
van quaden ende rust van pinen.
eñ der versuchtender blijscap Eer
de ic bidde di datstu mijn bloet nijt
en berghes voer dat ic sien sel wat
eufrosinen mijnre dochter gheschiet
is Doe pafnucius dusdanighe rou:
we dreef. so weenden alle die bi hē
waren. soe dat alle die stadt eufro
sinen beweenden Eñ alst pafnucius

nz langher verdraghen en mochte
eñ nz vertwest werden ē mochte so
ginc hi totten voerseyden abt eñ hi
viel voer sine voetē ende seide. lieue
vad ic bidde dattu nz op en houdes
te bidden so dz mi die pine dijnre be
dinghe helpen mach wāt ic en weet
nijt wat mijnre dochter ghesciet is
Eñ doe dat die goede abt hoorde so
wert hi sere bedroeft Ende hi dede
alle die broederen tot hem comen eñ
seyde hem. broeds toent v caritate
eñ biddet gode dz hi ons ghewaer:
dighe te vertoenen wat pafnucius
dochter ghesciet is Eñ si vastede al
le eñ baden gode een weke lanc Eñ
hem en wert nijt vertoent van eu
frosinen. alsoe het plach als hi er:
ghent ō bade. want eufrosina bade
nacht ende dach gode dat hijse nijt
openbaren en soude binnen haren le
uen Ende doet den abt noch gheen
broed gheopenbaert en wert. so ver
tweste dye abt pafnucius eñ seyde
En wilt niet tonder gaen vā ons
heren castiē. wāt die onse here mint
die castiet hi Eñ weet dat dit voer
waer dat sond gods wetē een mus:
sche op die eerde nz en valt. eñ hoe
veel meer dz dijn dochter sond sijn
weten en valt nijt. want ic weet dz
si gode vercoren heeft. eñ hyer om
ē is ōs vā haer nz vertoent. want
waer dz si ī enige quaet werc waer
god en had ōs nz ūonwaert Want

ic betrouwe in onsen here dat hise di
in desen leuen vertogen sel Doe dz
pafnucius hoerde so wert hi ůtroest
eñ dancte gode eñ hi was alte eern
stich ĩ bedinghe. in aelmoesen te ge
uen eñ in goeden wercken Eñ nae
luttel daghen ghinc pafnucius tot:
ten cloester eñ bat den broederen dz
si voer hem bidden souden Ende op
enen dach quam hi totten abt ende
viel voer sijn voeten eñ seyde Vad
bidt voer mi wãt ic en mach niet ů
draghen die rouwe vã mijnre doch
ter. wãt hi wert meer eñ meer van
daghe te daghe ghemeerret. eñ mijn
wonde wast eñ mijn siel wert ghe:
pijnt Eñ doe die abt sach dat hi se
re ghepijnt was doe seyde die abt
tot hem wilstu yet spreken mit enẽ
gheesteliken broeder die hier van
theodosio des keysers palase gheco
men is wãt hi en wist nz dattet paf
nucius dochter was. eñ pafnucius
seyde ja ic Doe riep die abt agapi
tum eñ seyde hem Neemt pafnuciũ
eñ leyde hem in smaragdus celle eñ
hi leyde hem in die celle eñ hi en sey
der te voren niet of Ende doe si hoer
vãder sach eñ si hem bekende soe be
gonste si te wenen Mer pafnucius
waende dattet van compassien had:
de gheweest om sijn doghen want hi
en kender niet want die ghedaente
van horen aensicht was verdroget
om die groete abstinencie van wa:
ken ende van wenen Ende si ouer:
decte hoer aensicht mit hoer couele
dat hise niet bekennen en soude En
de doe si ghebedet hadde saten si. eñ
begonste horen vãder te segghen vã
der salicheyt des hemelrijcs eñ van
der ewigher glorien hoe dat daer elc
ke mensch toe comen mach mit ca:
ritaten ende mit aelmissen mit oet:
moidichede ende mit suuere wande
ringhe Eñ hi siyde hem hoe datmen
die werelt versmãden soude eñ dat:
men die kinder niet minnen en sou
de meer dan god Noch oeck vãder
ende moeder bouen den ghenen die
alle dinck ghemaect heeft Ende si
bedude hem des apostels woert hoe
dat verdriet ghedoechsamheyt wer
ket ende die ghedoechsamheyt proe
uet Ende doe si horen vãder sach in
so groten doghen so hadde si compas
sie op hem Mer om dat si ontsach
dat hise bekennen soude eñ dat hi
hoer een hind werden soude Eñ om
dat si hem woude troesten soe seyde
si hem Gheloefs mi god eñ onweer:
det di nz. want waer dijn dochter
in verlies van hoerre siele. hi soude:
se di vertoghen so datse die vyant
niet en soude moghen behouden.
want ic gheloue in gode dat si enen
goeden staet vercoren heeft Alsoe
ick di nv gheseyt hebbe Nae dat
woert d heyligher ewangelien als
dz die vãder ofte moed meer mint

dan my die en is mijns niet weer-
dich. Ende soe die nijt af en gaet
al dat hij heuet. hij en mach mijn
discipel niet sijn. want god is al
machtich dat hijse di in dese werelt
vertonen mach. laet nv staen wat
bedroues tu dijn seluen van vrouwē
Mer danckt gode eñ en wan hoept
niet. Ende agapitus mijn meester
heuet mi dit droeuelicht ghesept dz
hier quam een goet man die pafnu
cius hiet. Ende vele goede werckte
de ende hij beweende sijn dochter
of si doot waer. want hij en weet
niet wat haer ghevallen is. Ende
hi wert mit alte grote gheween ghe-
pijnt sondlinghe om dattet sijn eni-
ghe kint was. ende hi heuet dicwijl
voer des abts voeten ghevallen dz
hijse soude moghen vijnden by sijn-
re off der broeders bedinghe Ende
van compassien seyde hij my bidt
voer haer alsoe als die ander broe
ders doen Ende al byn ics onweer
dich ende mit minen sonden verla-
den. nochtans heb ics dit gode ge
beden dat hij di ghedoemsamheyt
gheuen wil ende hi voldoen wil mz
dy ende mit dijnre dochter dat v
salicheyt is Ende hier om had ics
di dicke gherne ghesien ende mz di
ghesproken om datstu van mi dye
cleyn bin enighe tweft soudeste mo
ghen ontfaen Ende om datse dye
vader nzen soude werden bekennen
de mit vele sprekken. soe seydese here
mijn ganc Eñ doe pafnucig wech
gaen soude soe wert hi op hem com
passie hebbende. want haer aensicht
wert bleeck. ende si wert seer we-
nende. want vā groter breke ende
qualen raetsende si bloet Eñ pafnu
cius was seer ghestaect mit haren
tweft eñ hi ginc van haer totte abt
eñ seyde Mijn siele is ghestichet vā
dien broed. ende ic bin al blide ghe-
worden in die graden gods eñ in si
nen tweft als of ic mijn dochter ge
vonden hadde Eñ hij bad den abt
dat hi voer hem bidden soude eñ al
den broederen Ende hi keerde wed
in sijn huus gode louende Als ma
ragdus had ghewoent alleē in sijn
celle xxxviij. jaer soe viel hi in een
sieckheyt daer hi off sterf Ende paf
nucig quā op enen dach inden cloe
ster om hem te verwanderen alsoe
hi plach Eñ als hi den abt ende dē
broederen ghegruet hadde. soe seyde
hij den abt Vad oftu dat ghebiedes
so soude ic ghern smaragdum sien
Want mijn siel begheert hem seer te
sien Ende men riep agapitum ende
men leual hem dat men pafnucium
leyden soude tot smaragdum En-
de doe pafnucius quam in sijn celle
daer hij siecke lach doe begonste hij
hem al wenende te cussen Ende sey
de. Ay my waer sijn dijn beloften
waer sijn nv die suete woerden daer

du mi mede lelouues dz ic mijn doch
ter sien soude Sich alleen en sel ick
hoer niet sien. mer du lates mi oeck
Ēn ic had bi di emigher tweest one
saen Ay mi wie sel mijn outheyt ũ
twesten tot wien sel ic gaen wie sel
mijn hulper sijn. het is tweerhande
quaet dat ic beween. want het sijn
xxxviij jaer geldē dz ic mijn doch
ter verlozen heb ēn mi en is daer an
ders niet of ghecomen dan ic dach
ēn nacht voer hoer gheweent hb-
be ēn hoers ghelicke en heb ic niet ge
uonden. gwaden wouwe behoude icke
mi. wat sel ic meer hopen. waer sel
ic tweest vinden. ic sel thants al we
nende ī die helle varen Ēn doe sma
ragdus sach dat hi alte seer ween
de. ēn dat hi gheen tweest en ontfine
soe seyde hi hem Waer om stoerstu
di ēn dodes di seluen. is ons heren
hant onmachtich gheworden Ma-
ket nv eynde van dijnre serichevt.
Ghedenct hoe god jacob vertoghde
joseph sinen soen dien hi voer doot
hielt Mer ic bidde di dattu drie da
ghen bi mi blues Ende hoer vader
begonste te twiuelen in hem seluen
binnen drien daghen ende seyde het
mach ghescheien heuet hem god yet ũ
toghet van mi Ēn ten derden dagha
seyde pafnucius tot smaragdum ho
re mijn Jckt heb ghebeden alstu mi
hades ēn icke en bin nerghent weech
ghegaen Ende na die drie daghen
om dat eufrosina sach dat die dach
hoere doot quam so riep si pafnu-
ium ende seyde hem Om dat die al-
machtige god mijn onsalicheit wel
beleydet heuet ēn mijn begeerte vol
daen die ic totten eynde volbtocht
hebbe starcliche strudende niet mic
mijnre cracht. mer mit sijnre hulpe
die mi behoet heeft vand verwadenis
se Ēn om dz mijn hoep voldaen is
soe blijft mi ouer die crone der ghe-
rechticheit. wāt ic en wil niet dattu
besorcht sijts om eufrosinen dijnre
dochter wāt ic bīn ēn du biste mi
ne vad pafnucius. sich du heues mi
nw ghesien ēn v ghenoechte is vol-
daen. mer die en mach nyemāt we
ten. ēn en laet mijn lichaen niemāt
ands onderlen of dwaen mer doe-
tet selue. ēn om dz ic den abt loefde
dz ic veel besittinghe had. ēn mocht
ic ghedueren ēn gedragen dese stat
soe beloefde icse hē hier te brenghen
daer om vol doe ic dz ic gheloeft heb
wāt dits eē eerber stat ēn bit voer
mi ēn mit desen woerden gaf si hoer
ghees Doe pafnucig dese woerde ge
hoert had. ēn hi sach datse ũsceyden
was doe worden alle sijn binnenstē
keruert. ēn hi viel op die eerde. en
de hi wort als of hi doot hadde gha
weest Ende agapitus quam woelo-
pende ēn doe hi sach dat smaragdg
verscheyden was. ende dat pafnuci
us op die eerde lach doe so werp hi

hem water in dz aensicht ende hief hem op ende seyde Heer pasnucius wat hebste Ende pasnucius seyde. laet mi hyer steruen want ic hebbe huden groet wonder ghesien Ende pasnuciq stont op eñ viel op eufrosinen aensicht wenende alte seer. ende riep Ay mi lieue dochter waerom en vertoghes du mi dit nijt eer dat ic oec mit di ghestoruen mocht hebben eñ mit minen eyghenen wil Ay mi hoe moghestu ũbozghen blijuen. hoe hebstu oũleden des viants bedriegenis eñ die ghestelũte scalc heyden der doncterheyt vã desen leuẽ Doe dit Agapitq hoorde eñ hi dese wonderlũte dinghen beidende. so wert hi seer verueert eñ hij liep eñ seydet den abt Eñ die abt quã eñ viel op eufrosinen Eñ sprac all wenende Eufrosina bruyt ypi eñ der heiligher dochter en verget dijn re ghesellscap nz eñ dijnre broederen die vã desen cloester sijn Mer bidt onsen here jhẽm cristũ dz hi ons mz manlũte striden doe comenter rustẽ vã salichheden Eñ dat hi ons doe eẽ deel te hebben mit sinẽ heiligen Eñ die abt beual datmen alle die broderen soude ũgaderen om datmen se mz alsulker eer alst behoerlic ware haer lichaem begrauen soude Ende doe si alle daer ghecomen waren eñ si dz grote wondẽ saghen doe dancte si alle gode die dus grote wondẽ gedaen hadde aen een broes wijff Ende een vanden broederen die mer een oghe en hadde. hij cussede haer aensicht al wenende ende also ghe ranghe als hi naktende was toe eu; frosina so wert sijn ander oghe weder ghegheuen alsoe ganz als dat ander oghe Ende doe alle die broe; deren die daer waren saghen datter ghesciet was doe loefden si al tesa; mel ynnichlijcke gode ende danckten hem seere wyes alle goede dinghen sijn Ende si worden seer ghestarct ende ghesticht. ende si gheuense in haers vaders graft. Ende haer vader gaff al dat hi hadde den gasthusen ende den cloester. ende hi keerde weder in dat cloester ende gaf daer dat meeste deel van sinen goeden den broederen Ende hi stont in die celle daer Eufrosina sijn dochter plach te staen. ende sterf in die celle daer Eufrosina sterf ende hi were in die selue sterckt begrauen daer si lach Ende hi leuede in den heyligen leuen tien iaer Ende onse here hael; de hem ende mer gaf hem neuens sinen dochter Ende die monicken van den cloester vieren den daghen dat si van deser werelt verscheyden tot in desen dagh toe Ende si louen ende danckten gode den vader ende den soen ihesum cristum mitten heyligen ghest die eer eñ glorie is ewelic ende ymmermeer Amen

Die legende vā sinte tecla jonc frouwe.

IN dien tyden doe paulus op toech tot ychonium na dien dat hi van anthiochien veriaghet was so quamen mit hem onder die anderen die bi hem wareen oec drie mannen als Al sedemas ende hermogenes eñ alexander die een wisselaer was dat alle gheuensede mannen waren ende inder waerheyt nz en wanderden nochtan so waren si paulo seer dienstachtich van buten recht of si hem seer lief hadden ghehadt Ende paulus sach hoer dienstachticheyt van buten aen ende en docht daer niet quaets aen mer hi hadse lief om dat si mit hem vander heyligher scriften te spreken plegen ende hise daer ī volcomelic leerden eñ tot ychoniū was een seer goet man gheheten onezipherus Doe dese goede man hoerde dat paulus tot ychonium comen woude so ghinck hi hem te ghemoet mit sinen wiue die lectra gheheten was ende mit sijn twee dochteren als symmia ende geona op dat hi hem mocht crighen in sijn huse ter herberghen dat hi seer begheerden. mer hi en kende doe paulum niet want hi en hadde hem nye ghesien. mer titus had hem paulus ghedaenten al gheseyt Ende doe dese goede man onezipherus ghinck wanderen in listris bi die kercke die daer was ende paulum daer verwachtede so quam paulus daer gaen ende na dien teyken dat hem titus gheseyt hadde soe kende hi hem te hants Ende somtijts soe dochte hem dz paulus eens enghels aensicht had Ende doe paulus desen goeden man sach soe toende hi hem een vriendelic aensicht Ende onezipherus sprac paulus toe Ende seyde die gratie gods si mit di ende mit dinen huse Mer demas ende hermogenes beniden dat hi paulus bisonder grueteden vriendelick ende si en consten hoer gheuensdicheyt niet bedwinghen alsoe dat demas seyde tot onezipherus. sijn wi niet ghebenedijt vā gode dattu ons oeck soe niet en grueteste Hi antwoerde hem ende seyde In v en sie ic niet alsulcke vrucht der gherechticheyt Doch sijt ghi goede luden soe bid ic v alte samen wilt mit mi comen ende v rust nemen in minen huyse Ende paulus daer consent toe gaf ende in sijn huys quam soe worden si alle seer verblijt eñ paulus leringhe was van allen volcomen doechden Ende hi predictense aldus ende seyde. si sijn salich die puer sijn eñ reyn van herten want si sellen gode sien Si sijn salich die hoer lichamen oūmits goods hulpe in reynicheyt draghen eñ bewaren

Want haer sielen sellen tempelen go
des werden Si sijn salich die ī oet:
moedigher abstinencien leuen wāt
god sal selue mit hem spreken Si
sijn salich die haer wiuen alsoe heb
ben off sise niet en hādden. want si
sellen erfliken besitten dat ewighe le
uē Si sijn salich die dē anxt gods
altijt in haren herten draghen want
si sellen enghelen gods werden Sa
lich sijn si dye die woerden goods
altijt onvruchten want si sellen vā
gode ghetwest werdē Si sijn salich
dye dye dope des heylighen gheests
mit groter sorchuoudicheyt altoes
wel pinen hem te bewaren want si
sellen rusten met godlike licht Sy
sijn salich die die wijsheyt gods ōt
fanghen in haren verstandenissen.
want si sellen kinderen des alre oū
sten gheheten werden Si sijn salich
die die vroetheyt xp̄i altoes bewa
ren ende die haren euen mensche nz
en weygheren want si sellen mz sco
nen blenckenden clederen ghecledet
werden Si sijn salich dye om der
minnen goods totter doot ghegheu:
uen werden ende alle hoecheyt deser
werelt mit ganser herten versma:
den want si sellen die enghelen orde
len ende met glorien staen aen dye
rechter side xp̄i. Die barmhertighe
sijn salich want si en sellen den alre
bittersten dach des oerdels nz ont
sien Die gheesten der joncfrouwen
sijn salich want si sellē oūgheuoert
werden sonder alle pijn ende perikel
der vianden eñ si en sellen haer loen
niet verliesen Dat woert goods sel
hem een werck der salicheyt inden
daghe sijns soens ende si sellen rust
hebben in ewicheyt der ewichheyt
int godlike licht Amen ¶ Doe pau
lus dese leringhe ende deser ghelike
predicte in dye vergaderinghe der
ghelouigher menschen in Onezephe
rus huus soe was aldaer een jonc
frou die Tecla gheheten was eenre
vrouwē dochter die Teoclesia hiet
ende was enen man belouet die hiet
Tammyrus Dese joncfrou sat in
een veynster daer si paulus mocht
horen prediken al en mocht si sijn
aensicht niet sien Ende si hād alsoe
groete ghenoechte ende soeticheyt ī
paulꝰ woerden dz si des daghes eñ
des nachtes vanď stede nz en ginc
noch oeck den slaep niet achtende
en was binnen dier tijt dat hi pre:
kende was. ende dz om die soetich
heyt die si hādde in sinte pauwels
woerden Ende doe si sach dat die
andere vrouwen in ghinghen daer
sinte pauwels was soe hādde si al:
te gheerne mit die vrouwen ghesel:
scap ghehādt dat si doer die vrou:
wen bedinghen hādde moghen coe:
men daer paulus was ende hē hād
moghen sien ende volcomeliker vā
hem soude moghen gheleert werden

Ende als hoer moeder teoclesia dz
sach ende si vanden venster niet en
woude doe ontboet si tammyrus ho
ren brudegom dat hi tot hoer comē
soude ende hi quam gheringhelick
blide want hi hoepten dat hi sijn
bruloft houden soude Ende soe ghe
ringhe als hi bi die moeder quam
soe vraghede hi. waer is mijn tecla
op dz icse mach sien Doe seyde die
moeder tot hem Ick sel di een nye
wonder vertellen Het sijn nv drie
daghen ende drie nachten dat mijn
dochter nye vanden veynster ghe:
gaen en is daer si noch sit ende en
acht niet eten noch drincken. mer
si heeft vercoren voer die ouerste
wellust enen vreemden man aen te
hangen ende hi is een verleyder en
de si begheert sijn onnutte woerden
te horen so dattet wonder te segghen
ende yammer te horen is dat so sca
melen joncfrouken soe wredelicken
ghequelt sel worden O tammyre de
se quāde verleyder becoert alle dese
stat van ychonium ende sonderlin
ghe dijn tecla Want ghemeenliken
so gaen die mannen ende die vrou:
wen tot hem ende jonghelingen en
de hebben grote ghenoechte te horen
sine leringhe Want hi leert hem al:
len dz si alleen enen god ontsien sel
len ende die reynicheyt minnen. en
de leyder mijn dochter tecla is ghe:
uanghen in sinen woerden als die
vlieghen inde spinnen welcke ple:
ghen worden gheuanghen ende is
mit eenre nyer passien begrepen vā
dien woerden die hi voert brenget
ende vergaet daer van dat herde se
re te beclaghen is. hier om soe gaet
selue tot hoer ende spreketse seluer.
want si di beloeft is ende siet wat
du vorderen moghste Eñ hi ghinc
selue tot hoer eens deels wt minnē
die hi tot hoer hadde ende daer om
en woude hi nz gheerne herdicheyt
teghen hoer besighen ende seyde Te:
cla hoe bistu hier toe ghecomen en:
de wat raserie is dit daer du in bis
te gheuallen keer di noch tot mi en
de scaem di deser sotheyt Ende hoer
moeder seyde hoer oeck toe. Mijn
lieue tecla hoe sitstu aldus eñ slaet
dijn oghen nederwert en wilstu di
ne eyghen moed niet aensien recht
of ghi bysinnich waert Mer wat
si seyden of dreuen si en costen aen
tecla niet vorderen alsoe dat si hem
alte mael qualijcken hielden ende
droeuich waren Tammyrus was
droeuich dat hi sijn bruyt verloren
had Die moeder bescreyde hoer eni
ghe dochter ende al dat ghesinne be
clagheden hoer jonghe vrouwe also
dat daer groet misbaer was. Mer
tecla en wort daer niet of bewegen
noch si en keerde hoer daer niet toe
so wat si seyden Mer si hoerden mit
neerstichheyt toe wat paulus die a:

postel seyde Hier om so ginc Tam
myrus mit groter naerstichept tot
die dore vanden huse daer paulus
in plach te prediken ende seyde tot
den ghenen dye daer in ende wt gin
ghen Ghi goede luden segt mi doch
wat in desen huse te doen is eñ wye
die verleyder is die die menschen
ende die ionghe meechden bi sinen
nicht maect dat si hoer eyghen moe
ders niet horen en willen Ende een
vanden doerwachters seyde tot hē
Dat paulus des nachtes inden ker
ker gheleyt was. ende voert so vra
ghede hi hem of hi nz en wiste waer
dat Tecla ghebleuen waer Eñ hij
antwoerde dat hi haer hādde horen
segghen Ick wil gaen waer dat de
se goede vreemde man gheuanghen
is Ende nae der wt wisinghe des
dore wachters soe ghinghen si tot
den kerker ende daer vonden si Te:
cla sitten bi sinte paulus voeten ho
rende mz grot begheerte sijn woert
Ende si ghinghen haestelic vā daen
tot den rechter ende maecten alle dz
ghemene volc in weren soe dat dye
rechter paulus liet halen voer dye
recht banck ende Tecla mede ende
si ginc derwerts mz blidē aensicht
voer den recht Eñ doe dat ghemene
volc paulus sach. soe worden si ro:
pende teghens hem dat hi een goke:
laer een wigelaer eñ een bedrieger
waer. ende datmen hem wech soude
doen Mer doe die rechter paulum
gehoert hādde eñ hi die reden merc
te die hi voert brocht so liet hi hem
wesen Ende gheboet Tecla voer hē
te brenghen Ende als si voer hem
stont soe seyde hi waer ō en wilstu
den man niet nemen den du beloeft
bist nae der ghewoente ons lants
Tecla en gaf den rechter gheen ant
woerde mer si stont al stille eñ sach
Paulum aen Ende als si al dus
stille stont so began haer moeder te
roepen voer al dat volc werpse int
vuer ende verbarntse die hoer ou:
deren nz ghehoersaem en willen sijn
op dat alle ander maechden daer eē
exempel aen nemē mogen Doe die
rechter des moeds roepen hoorde so
hādde hi mede liden mitter maecht
Ende hi liet paulus seer gheselen eñ
verdreef hem wt der stat Mer Te:
cla gaff hi die sentencie datmense
barnen soude Doe stont daer tecla
als een onnosel lammekijn sonder
herde midsen onder dye woluen eñ
sach paulum iammerliken na Eñ
doe si hem nz en sach soe sloech si ho
re ogē op īden hemel daer si onsen
here ihm̄ xpm̄ sitten sach in paulus
ghelikenisse Eñ si seyde ī haer seluē
Daer sit die heylighe apostel paulꝰ
eñ wil an sien mijn strijt ende mijn
martelie Eñ voer mit groete claer
heyt op inden hemel daer sijt sach.
Eñ al dat rasende volc brocht dat

hout te samen daermen tecla mede
soude bernen Ende doe si naect op
dat hout gheset wert so screyde die
rechter van mede doghen dat hi tot
hoer hadde Ende hem wonderde bo
uen maten seer der maghet stantaf
ticheyt ende dat vaste gheloue dat hi
sach in die jonghe maghet Ende si
recte hoer armen wt cruys wijs da
re si stont int vuer ende loefden den
heer Mer hoe seer dat si dat vuer
bliesen ende aenstaken nochtan so
bleef tecla onghequetst vāden bran
de Want al dat eertrike wert beuē
de ende god seynde enen groeten re:
ghen vanden hemel daer dat vuer
mede gheleschet wort ende dat volc
vloech elck sijns weghes alsoe dat
ter veel doot bleuen Mer tecla ble:
ue onghequetst Doe dese dinghen
aldus gheschieden soe was paulus
mit onezipherus ende sijn wijf ende
kinderen in een heymelike cule die
inden weghe staet daermen gaet vā
ychonium tot dafuen Ende doe si
in die cule langhe gheweest hadden
so gheschiedent dz onezipherus kin
der seyden dat hem seer hongherden
ende si en hadden niet daer si broet
mede mochten copen Want onezi:
pherus ende sijn wijf lieten after dz
si in die werlt hadden ende volchde
paulum na Doe toech paulus enen
rock wt dien hi aen hadde ende gaf
hem een vanden kinderen ende seyde
hem dat hi gaen soude ende copen
broet Ende als die jonghe ghinck
om broet te copen soe vant hi tecla
sijn nabuersche Ende hem verwon
derde eñ hi seyde Tecla waer gaet
ghi Si antwoerde ende seyde god
heuet mi vten vuer ůlost. eñ nv soe:
ke ic paulum Ende die jonghe sey
de Coemt mit mi ende ic sel v bren
ghen daer paulus is. want hi is
droeuich om dinen wille. ende hi
screyet ende bedet ende vastet so dat
hi in ses daghen ghegheten noch ge
droncken en heeft Ende als si mit
desen jonghe quam in die cule daer
paulus was so vant si hem bidden
de dese woerden ende deser ghelijke
Vāder ons heer ihesu criste behoe:
det ende bewaer dijn maghet tecla
in horen noden eñ en laet dat vuer
in hoer gheen macht hebben noch
al die becoringhe der vyanden wāt
si v is Ende si stont after paulus
ende hoerdent dat hi also trouweli
ken voer hoer bat Ende si riep mit
groter begheerten hoerre herten He
re god die hemel eñ eerde ghesticht
hebste inden beghinne die dijns ge
benedide soens ewighe vāder biste
Ic benedie di dattu mi verlost heb
ste ende mi ghegheuen hebste dat ic
paulum dinen apostel sien mach.
Ende doe paulus op stont van si:
nen ghebede ende hi tecla daer sach
so seyde hi mit groter ynnicheyt O

god die alle hertey be ghenste O vad ons heren jhesu cristi Ick ben edie di dat stu mi aldus haest ghe ghheuē hebste dat ic di bad Ende daer soe was soe gweten claerheyt bliscap ende vroude in dier ailey ī paulum ende in alley die daer in waren Ens si hadden vijf broden ghecregen ens wat moesteus ende water ens wer scapten daer mede mit gwoter jubi; latien ende si waren alle vueric in den wercken gods Onder desen sei de Tecla tot paulum Dunckt v goet te wesen Ick wil mi late sche ren ende cleden of ic een man waer ende soe wil ick di na volghen soe waer du gaetste mit dinen discipu len Doe seyde paulus die tijt is sorchuoudich ende die natuer ghe; breeckelic sict dz di nijt quader ens swaerre be cringhe toe en comt die ghi nijt en sout moghen verwinnē Tecla seyde ghif mi alleen die dope ende mi en sal ghen be cringhe mo ghen deren Daer na sende paulus Onezipherus weder tot yconium mit sinen wiue ende kinderen Ende hi toech mit tecla ende mit die andē discipulen tot anthiochien Ende al te hant als si in die stadt ghco; men waren soe was daer een man Alexander gheheten die vanden o; uersten vander stadt was Doe de; se man die ioncfrou Tecla sach so wort hi daer op ontsteken mz qua der minnen ende hi louede Paulū gwote scat te ghheuen waer dat hijse mocht crighen tot sinen wille Doe seyde paulus Ic en hebbe daer ghe ne macht ouer di te ghheuen Ende want hi een machtich man was in der stadt ende seer ontsteken inder minnen soe quam hi op die strate openbaerlic ende greepse i den arm Ende si wert van dit onrecht seer verstoert Ende si sach op paulus ende riep mit luder stemmen ens sey de Ey wilt ghheen vreemde iofferen ghewelt doen Ende en wilt cristē maghet niet vercraften Ic heer den ouersten van yconium toe Ende want ic ghenē man hebben en wil ende gode mijn reynicheyt houde so bin ick van daer ghevloghen Doe greepse Alexander Ende scoerde den mantel die Tecla om hād ende si scoerde oeck dat si opt hoeft hād ende toech dat haer vanden hoefde Ende al wast dat hi tot Tecla hād grote ongeoerloefde mijn nochtans doe hi sach dat si hem versmade ens ghheen doen mit hem hebben en wou; de Soe wert hi daer van be scaemt ende wt rechter hoeshit ende quaet heyt soe brocht hise voer den recht als een die haere goden versmaede ens sise ghheen sins aenbeden en wou de . want si een goet sterstey men; schē waer ens dat bliuen woude Ens want si dat liden ende oec die afgo

den niet eren en wonde soe gaf die
rechter die sententie datmen Tecla
voer dye beesten werpen soude om
haer te verslinden Daer dese alexā
der een prince of was Ende alle die
stadt was in roer. Ende die goede
vrouwen quamen voer die rechter
banck Ende seiden dat daer een on
recht oerdel oeuer die onsculdighe
maget ghegheuē waer Doe begeer
de die heylighe scamel maghet van
den rechter dat hi haer doch gunnē
woude haer ioffrouscap onbeulect
te houden tot dier tijt toe dat si den
beesten ghegheuen waer Eñ al dg
is si ghegheuen een edel vrouwe te
bewaren die Trifena hiet. die haer
enighe dochter gheheten Falconilla
cortelic verloren hād. ende daer om
nam si tecla gheern in haer dochter
stede Eñ si hād daer ghenoecht eñ
solaes aen Ende doe die dach gheco
men was dat dit gheschieden soude
Doe vergaderde al dz volc in dier
stede die Amphiteatrum hiet daer
sulcke dinghen plaghen te ghescyen
Eñ daer wort die heylighe ioffrou
naect gheset voer dat hol daer een
grote leeuwinne in was Ende Tri
fena die edel vrouwe die des key
sers nicht was volghede Teclam
mit groeter droefheyt haers herten
op dat si sien soude hoet daer ghaen
soude. ende doe die griselike lewin:
ne voert quam ende men niet an:
ders en wist dan dat si dat teder iof
froukijn soude scoren soe began die
leeuwinne haer voeten te licken dz
al dat volc seer verwonderde ende
Trifena bouen maten haer seer ver
blide Ende doemen haer verdroech
die tytel ende die saeck waer om
dz si veroerdelt was totten beesten
als dat si die afgodē blasphemeert
hād ende si kersten was soe riep al
dat ghemeen volck mitten wine O
god wat groeter onrecht doetmen
nv in deser stat ende als dit aldus
openbaerlic voer al den volcke ghe
schiet was soe wert die heilighe iof
frou weder Trifena beuolen thent
tot enen anderen recht dach datmē
se weder den beesten gheuen soude.
ende si namse mit groter weerdich
heyt Falconilla die ghestoruē was
openbaerde haer moeder inden slaep
ende seyde Moeder dat vreemde jof
froukijn seldi nemen in mijn stede
op dattet voer mi bidde dat ic ouer
mits haer. mach comē in dat hemel
sche gheselscap der saligher Eñ trife
na beclagede ende bescreyde seer Te
cla dat si noch meer mitten beesten
striden most ende dat het weder ghe
schien soude op dien dach die haer
gheset was. want si mynde Tecla
al hādt hoer eyghe docht Falconil
la gheweest Eñ si seyde tot Teclam
Mijn lieue dochter tecla bidt voer
falconilla mijn dochter op dat si in

den rijck goods ewelijc moet leuen
want si heuet mi inden slaep gheo:
penbaert Ende Tecla sloech haer o
ghen op inden hemel Ende seyde O
god der hemelen des almachtighen
goods soen ghif haer na dinen wil
dat haer dochter falconilla mit alle
dijn wtuercoren eweliken moet le:
uen Ende als trifena dat hoorden
dat si alsoe vriendeliken voer haer
dochter bat doe hād si noch meer re
minnē tot tecla Ende si bescreyden
noch meer dat si die swaer pijn sou
de liden der beesten Ende doe die ghe
sette dach ghecomē was doe quam
Alexander voer ghenoemt om te
halen tot der pinē Ende hi seyde tot
trifena die rechter sit te recht eñ al
dat volc wacht daer nae Doet my
dese boese maghet dat icse brenghe
daer si wesen sal want si is totten
beesten veroerdelt als du weetste.
Doe wert Trifena van droefheyt
alsoe seer beweghen dat si alexand
int aensicht voer mit enen groten
gheruft soe dat hi wech ghinc ende
lietse te samē wesen Want Trifena
riep mit luder stemmen. God daer
die heylighe Tecla ī gheloeft. comet
te hulpe dijnre maghet Ende ond
dien dat Trifena sulc misbaer dreef
soe quamen daer noch ander man:
nē die vanden rechter gheseynt wa
ren dz si tecla halen souden eñ voer
dat ghericht brenghen Mer Trife:
na en mocht dat nz liden datse die
mannē souden leyden ende voer dē
rechter brenghen. daer om so nam
si selue Tecla bi der hant ende ginc
mit haer voer den rechter al screyen
de ende seyde Ic volghe mijn doch:
ter falconilla nae dz si te graue ghe
brocht wort mit groter droefheyt
alsoe volghe ick di nv nae mine lie
ue dochter Tecla daer ghi mitten
gruweliken beestē selt vechten En
de doe Tecla sach dat Trifena al dq
screyede so wert si oec screyende tot
onsen here O almachtighe ewyghe
god daer ic vastelike ī gheloue ende
betrouwe ende daer ick ī alle mine
lide toe loep die mi vanden vuer ver
lost hebste gheuet deser vrouwen eē
goet loen voer al dat goet dat si mi
ghedaen heeft ende dat si mede liden
heeft mz mi arme ellendighe deerne
ende dat si mijn reynicheyt die ic di
gheloeft hebbe trouweliken heeft be
waert Ende doe si quamen daer dz
volc vergadert was soe wert daer
bouen maten een groet gheroep des
volcs ende oec der beesten die daer
bereit waren. want sommighe woe
dende menscen riepen tegens Tecla
laet dese quade boese maghet voert
comen die onse goden versmaet en
de somighe and riepen daer teghen
Al dese stat sal ůsincken ō dat gro
te ōrecht dz dese magz ghedaē wort
O ōgherechtige recht slaet ōs allen

doot. want dit is een bitter spie:
ghel ende een quaet oerdel dat wi
nv sien moeten Onder desen so wor
det tecla wt des rechters gheboeden
wt trifena handen ghetoghen ende
naect in die plaetse gheset voer die
leeuwen ende ander beesten om hoer
te scoren daer alle dit volck stont
ende sach dit aen eñ die beren wor
den wt ghelaten Ende onder alle de
se beesten was mede die groete ver
ueerlike leeuwinne daer voer of is
gheseyt die tecla hoer voeten licten
Eñ dese leeuwinne quam alte hant
toe lopen mer si en misdede tecla niet
mer si bleef bi hoer staen of si van
gode gheseynt hadde gheweest om
tecla te beschermen Hier om so ver
wonderde hem alle dat volck seer.
Ende alte hant quam daer toe lo:
pen een groot beer die tecla scoren
woude mer die leeuwīne sette hoer
daer teghens ende verwan hem alte
hant ende beet hem doot. Ende doe
dit die bose menschen saghen so lie:
ten si wt enen bosen ouden leeu die
menich mensch ghegheten hadde die
properlick den voerseyden alexan:
der toe hoerden. eñ als dese leeuwe
aen quam doe settede hoer die leeu:
winne daer teghens te weer om te:
cla te beschermen Ende die beesten
vochten so langhe teghens malcan
der dz si beyde doot bleuen Doe dit
trifena ende die ander goede vrou
wen saghen dat die leeuwinne doot
was doe begonsten si alle gāder te
screyen. mer god was wel machtich
hoer te beschermen sonder leeuwin:
ne die in hem hopede Ende van alle
den vreemden beesten en was daer
gheen die tecla deren ofte quetsen
mochte Daer na wort si gebrocht
op een grote cule daer veel venijnt
in was van slanghen ende āderen
ende draken. mer tecla die was on
uerueert ende seyde mit goeden be:
trouwen tot gode Het schijnt dat
ick nv baden sal Ende si was sel:
uer bereyt in dat water te gaen.
Mer die goede vrouwen die me:
deliden mit hoer hadden die riepen
hoer dat si daer niet in en ghinghe.
Ende die rechter wort doe bewe:
ghen mit medeliden ende hi screye:
de dat die suuerlike joncfrou van
die venijnde dieren verslijnt sou:
de worden Mer wat dat si alle rie:
pen tecla die hadde alte goeden be:
trouwe inden here ihesum christum
Ende si ghinck koenlick in dat wa
ter ende seyde alleen inden name
ons liefs heren ihesu xpristi Ende
god die hadde sijn maghet alsoe om
beuanghen mit enen alten groeten
vuerighen neuel. soe datmen hoer
naecte lichaem nerghent in dat wa
ter sien en mochte Ende alsoe ghe:
ringhe als tecla doe in dat venijn:
de water quam so storuen daer alle

die venijnde dieren alsoe dat mense
doot sach dryuen opt water Mer
van allen desen godlike wonder soe
en wert die boesheyt des volckes
niet bewegher soe dat si riepen dat
men noch boeser beesten soude bren
ghen Ende nochtans hoe wreet off
hoe veruaerlick dat si waren daer
en was ghē die tecla misdeen Doe
seyde Alexand tot den rechter Ic
heb noch wilde stieren die boue ma
ten quaet sijn laetse ōs daer aen bin
den ende alte hant sellen sise scoren
Doe seyde die rechter al droeffelic
doet dattu wilste Ende hi bant der
maget beenderen dat een touet an
der aen wilde steuren alsoe dat haer
hoeft neder henc op die eerden Ēn
op dat si verueerlic lopen souden so
bant hi die stierē gloyende yser tus
schen die been Mer oūmits die ver
henghenisse goods soe worden dye
banden ontbonden. daer Tecla me
de ghebonden was Mer die beesten
wt der pinen der gloyender yseren
eckt sijns weges liepen daer Tecla
aen ghebonden was doe meenden
Trifena dat Tecla verscoert was
ende si viel neder vā groten rouwe
ende beswyemde dz al dz volc riep
Trifena des keysers nicht is doot
Doe wort die rechter ende alle dat
ghemeen volc seer begaen Ēn wāt
alexander leet was dz hē hier soude
of ghegheuen mocht werden so viel
hi den rechter te voeten Ende seyde
Ontferme dy oeuer mi ende ouer
alle die ghemeen stadt ende laet de
se touerster gaen op dat die keyser
niet en come ons sijnre nichten wyl
le ende verderft ons alle te samen.
Ende dye rechter liet Tecla halen
wt den beesten ende seyde haer Wye
biste of soe wat conste doen off wy
hoerstu toe Ende hoe coemt dat toe
dat di ghenen van desen beesten en
mach deren Sy antwoerde seame
lijke ende seyde Ic bin des almach
tighen goods dienre Ende dat my
die beesten nyet en kunnen deren
dat coemet aldus toe Want icke
hebbe vaste ghelooft in dien die sa
lich maket alle den ghenen die goet
betrouwen in hem hebben. Want
hi is die een gheboren soen des al
machtighen goods soen die mi met
sine godliken crafte bewaert ende
beschermet heft dat mi die beesten
niet deren en moghen Want in hem
is alle salicheyt ende hi is die ghe
warighe rust der ghenre die om si
nen wil arbeyden ende wercken.
Ende op dat icke mit corte woerden
mach besluten minen sinne soe wie
in hem ghelouet die en sal ghenen sa
lich leuen in hem hebben. mer hi
sal wesen inden doot Doe die rech
ter dese woerden hoerde doe wort
hi seer bewoghen ende beangst ende
hi gheboet sche tamelicken te cleden.

Ende doe si die cleder ontfenc doe
seyde si Die mi bedecte doe ick naect
stont voer alle dat volc onder die
wrede beesten die sal mi inden lef-
ten oerdel cleden mit die cleder der
onsterflicheyt ende der ewigher glo
rien Ende als si gheclect was soe
sendde die rechter een van sinen
ouersten ridderen tot den volck die
int amphiteatrum vergadert wa-
ren dat hi van des rechters weghen
wepen soude Dese goede joncfrou-
we tecla daer wi niet quaets in ghe
uonden en hebben dan eerbaerheyt
ende deechde die laten wi quijt van
den liue Doe dit die goede luden so
hoerden wepen mit luder stemmen
soe riepen si als wt enen monde go
de louende ende seyden Hi is alleen
ghewaricht god die tecla wt der
noot verlost heeft Ende dat wepen
des volckes dat was alsoe groot
dat alle die stadt scheen te waghen
soe dat tusena van daer weder tot
hoer seluen quam ende mit groter
begheerten quam lopen ende nam
tecla i heren armen ende seyde Nv
gheloue ick waerachtichlick dat die
doden verrisen moghen nv ick tecla
noch leuendich sie die alsoe meni-
ghe grote pijn aen ghedaen is Com
nv mit mi mijn lieue dochter in mi-
ne huys Ende alle dat ick heb dat
wil ick di toe scriuen. Ende tecla
die ghinck doe mit hoer ende si rus-
tede hoer daer een deel daghen ende
si leerde daer alle die ghene die bi
hoer quamen dat gheloue ons liefs
heren ihesu cpristi Alsoe dat daer
inden huse ouermids hoer heyligh
leringhe veel menschen totten ghelo
ue bekeert worden ende daer was
grote blischap Daer na soe begheer-
de tecla alte seer weder bi paulum
ende si socht hem ende hoer wort
gheseyt dat hi was in dat lant ghe
heten miraxyda ende doe si dat ghe-
hoert hadde so nam si mit hoer twee
ghelouighe jongheren ende si cleden
hoer doe in mans habijt ende toech
hem na Ende als si daer quam soe
vant si den heyligen apostel staen
prediknde den volck die wech der
waerheyt Ende doen hoer paulus
daer sach comen soe verwonderden
hem te mael seer Ende doe hi sach
dat daer twee jonghlinghen mit
hoer waren soe wort hi noch meer
beanxtet ende hem was lede voer
quaet Ende doe tecla dat mercke-
de soe seyde si schamelijcken Ick bin
van paulus ghedoept ende die dijn
hulper is inden ewangelio die he-
uet oeck alwes mijn hulper ghe-
weest inden doepsel. Ende paulus
die nam hoer doe tot hem ende hi
brocht hoer in sijn herberghe Ende
als hi al daer groot wonder hoer-
den soe wat dat god bi hoer ghe-
daen hadde soe houeden hi doe gode

daer of ende alle die ander diet hoer den worden seer int gheloef ghesterc ket Daer nae stont si op ende seyde tot paulus Duncket v goet so wil ick weder trecken tot yconium. en de hi seyde gaet tot haer in den naē goods ende toent alle menschen die wonderlike wercken goods Ende Trifena hādde Tecla veel clederen ende gout nae gheseynt dat selue si bi nae al paulus liet tot der armen behoef ende si baden alle voer Trife na gode Ende tecla voer tot yco: nium ende als si daer quā soe ginc si in onezipherus huus ende si viel mit groeter oetmoedicheyt op dye eerde daer paulus hādde ghesete pre dicken Ende si screyde ende seyde. O mijn here ende mijn god ic aenbe de di loue di ende dancke di ī desen huse daer mi dijn godlike licht eerst in ghelicht heeft Ende ick dat ghe: loef hebbe ontfanghen O here ihesu criste die mijn hulper gheweest heb ste doe ic om dinen naem inden ker ker gheleit was ende voer den rech ter ghebrocht was ende du my wt alle mine noden verlost hebste ouer mits dijn godlike craft want ghi alleen god siet dijn glorie moet bli: uen inder ewicheyt Amen

Tammyrus dye haer brudegom was die was ghestoruen. mer Teo clesia haer moeder leefde noch ende si lietse tot haer halen ende si seyde. Moeder moechdi ghelouen datter een almachtich god is inden hemel al wat ghi kunt begheren sal hi di oeuermits mi gheuen Ende ist dat ghi enyghe mynne hebt tot uwer dochter siet ick bin bi v Aldus so leerde si haer moeder dat gheloef cris ti Ende daer nae soe toech si tot se lentiam ende si was vertiert mz ve le gauen christi als mit reynicheyt ende martelien Eñ mit allen duech den Ende als si vele menschen met wercke ende mit woerden verlicht hādde ende tot den gheloue christi ghebrocht hādde soe ghinc si seluen mitten soeten slape des vreedes tot haren lieuen heer Die mit gode en de mitten vader leeft ende regneert van ewen tot inder ewicheyt Amen.:.

Dye legende vander heyligher joncfrouwen Eeugenia Die oeck opten kerst dach coemt

Die keyser Commedus ghe nomet scickede den heyligen man philippus ghenoemt tot egyp ten int seuende iaer dat hi raet hād de gheweest. om dat hi soude voerē

heerscappie tot alexandrien eñ dat
alle die vā egypten hem souden die
nen Hier om soe toech dese philip:
pus mit sijn huysvrou claudia en:
de mit sijn twee kinderen als Aui:
tus ende Sergius. eñ mit sijn doch
ter Eugenia vander stādt van roe
men. ende doe hi ghecomen was tot
die stādt van alexandrien. soe dede
hi mit groter neersticheyt dat hem
beuolen was vanden keyser eñ hi
ordineerden in alle dat lant van e:
gypten datmen houden soude der ro
meynen wetten Hi en henghede nz
datmen daer joden noemden. eñ hi
verdreef van alexādrien verre die
kersten. hi was meer een minre en:
de een vrient der philosophen dan eē
dienre der afgoden. Hi was een
neerstich oefenaer d roemscher ydel
heyden die niet en ouercomen mit
den reden. mer mit den ghesetten En
de doe hi sijn dochter eugenia volco
melick hadde laten leren inden vri:
en consten ende si bequamelic ende
volmaectelic verstont latijn ende
gryx soe verhenghede hi oeck dat si
soude leren die conste d philosophi:
en Si had een scarp verstant cloec
van memorien ende soe wat si ver
stont of hoerden of las dz onthielt
si ewelick Dese joncfrou eugenia
was schoen van aensicht statelick
van lichaem schoen van ghedachte
ende si blenckede mit reynicheden

Hier om doe si inden xv jaer vā ho
re outheyt wert begheert van aqui
linus des raetsman soen ter echten
so vragede hoer hoer vāder of si den
jonghelinc consentieren woude die
hoer minlic begheerde Si antwoer
de. men sel een man verkyesen niet
na sijn gheboerten mer na sijn seden
want men sel hem ghebruken ende
niet die ouders Hier om doe si mit
dusdanighen reden wedstont inden
sinne d reynicheyt te bliuen. so quā
hoer te handen die lere des apostels
sinte paulus eñ die hystorie d hey:
ligher joncfrouwen tecla dese las
si daghelix eñ screyeden. eñ al was
si onder hoer ouds die heyden wa:
ren si began nochtan te wesen kers:
ten. eñ wāt die kersten ghesent wa
ren vand stādt van alexandrien so
bat si nochtan hoer ouds dz si wou
den hoer hengē dz si varen mocht ō
hoer goeden die si buten alexandri
en. eñ doet hoer ghegonnen was so
haesten si van dier stat tot een dorp
eñ si las die leringhe des apostels
inden weghe die hi d joncfrouwen
had gheleert tecla ghenoemt Ende
doe si daer bi quam so hoerden si die
kersten singhen eñ segghende Alle
d heydenen goden sijn duuelen. mer
die heer heeft den hemel ghemaect.
Ende doe si dit hoerden so suchten si
eñ screyden seer bitterlike. eñ si sey:
de tot hoer camerlingē prothus eñ

jacinctus ghnoemt Ic weet dz ghi
mz mi sijt ghelert in die consten eñ
dat wi der menschen werken hebbē
ghelesen dies onweerdich sijn. Wy
hebben mz groten arbeyden der phi
losophen Sylogismus ondersocht
ende aristotiles argumentē eñ pla
tho ydeen. ende der Ephicuren secte
ende socrates vermaninge ende der
stoycorum swigelheyden Ende om
dat ic cortelic alle dinghen sal ver:
tellen soe wat die poeet seyt of die
welsprekende onder vonden heuet
of so wat die philosophꝰ heeft con:
nen ghedencken. dese werden al wt
ghesloten ī deser sententien daer wy
dese kersten in horen singhende Al
le der heydenē gode sijn duuelen m̄
die heer heuz die hemelen ghemaket
Die belynghe ende scoenheyt is in
sijn aensicht die heylicheit eñ groet
heyt is ī sijn moghentheit Doe dit
Eugenia verhoerde. soe gheboet si
te staen den waghen. ende si merke
de seer langhe an den sanc ende die
craft ende reden der woerden eñ sey
de Wy vijnden nv een bequaemlick
ghetuuch ghenoech dat al dese din
gen sijn ōnutte ende ydel waer om
ist dz wi wt onser dwalinghe wil
len comen so sullen wi ghelouen die
gheen die wi horen Hier om so laet
ons doen dat wijsselic is eñ laet ōs
sien mit wat reden wi sellen comen
tot alsulcken religien ende manie;
ren vā leuen Hier om doe si dicwijl
dese sermoenen met malcanderen
weder haelden. ende dat si van den
warachtighen god spraken. soe oū
droeghen si inden gheloue. ende si
vragheden die ordinantie hoe si dit
best soude moghen volbrengen als
dat si des heren gheloue souden aen
nemen ende die onghelouicheyt des
duuels souden laten Ende eugenia
sprac Die macht heuet mi een vrou
bouen di ghemaect. mer die wijs:
heyt heuet mi een suster bouen di ge
maect Hier om lieue broeders soe
laet ons sijn als die godlijcke wijs
heyt ordineert. m̄ als hem vermeet
die menschelike houerdie Laet ōs
te samen trecken tot die kerstenen
mer om dat wy niet en werden vā
een gheschepden by enighe gheual:
le. soe scheert my eerst mijn haer.
ende dan so sullen wy ten lesten als
ic dit heb gheordineert tot die ker
stenen haesten Ick hoor seggen dz
Helenꝰ biscop is. ende sijn wonin
ghe is al daer wy des daghes ende
des nachts hoerē haren gode singē
die wy oeck hebben horen singhen
alsoe dickwijl als wy hier verby
sijn gheghaen. mer dese heylighe He
lenus is becommert mit vele moey
nissen sijnre kercken Ende hi heuet
gheset inden godliken louen een die
Theodorus hyet proest te wesene
welcke so veel wondlike teykenen

doet dat hi die blinden mit sijn ghe-
beden haer ghesicht verleent eñ die
duuelen verdriuet. ende den sieckē
verleent ghesontheyden Mer voer-
waer tot deser heiligher vergaderin
ghe daer god aldus wert gheeert
daer en mach gheen vrouwe toe co
men Dat mercke ic ende daer om
soe duncket mi goet dat ic sal wer
den ghestoren eñ dat wi drie in mā
liken habite tot den man goods sul
len haesten Hem behaghede alle wel
den raet ende het wert inden anderē
nacht volbracht alst eugenia hād
gheordineert Onse lieue here jhesus
cristus heeft hem gheweerdicht te
doē den ghelouighen al sulke gratiē
dz in dier seluer vren doe si quamē
tot die vergāderinghe dz daer quā
die heylighe bisscop Helenus van
Eliopolen meer dan mit x. dusent
monicken die songhen ende waren
vrolic seggende Die wech der rech
uaerdigher is recht ghemaect. en-
de d heylighen wech is bereyt Doe
dit hoorde die heylighe ioffrou Eu
genia so seyde si tot haren ghesellen
mercket aen die craft des sanghes
ende wi sellen aensien soe wat si mz
die stemmen singhen Want doe wy
īden weghe mit malcanderen dispu
teerden vanden waerachtighen god
soe verhoorden wijse singhen Alle
der heydenen sijn duuelen mer die
here heeft den hemel ghemaect Ende
siet nu doe wi aenghenomen hebbē
den wech daer wi in af gaen willen
van der goden oefeningen eñ comē
tot der kerstenen ghelaue. siet so lo
pen ōs te ghemoet vele dusende mē
schen die mz eē stemme roepen ende
seggen Die wech der rechtueerdi-
ghen is recht ghemaect eñ die wech
der heylighen is bereyt Hier om so
laet ons verstaen soe werwert dit
volc wil trecken ende of si tot dier
woninghe willen daer wi op gheset
hebben te gaen. laet ons toeuogen
ons seluen den ghenen die daer al-
dus singhen op dat wi mede in mo
ghen gaen als ghesellen te hent wij
allencken bet becant sullen werden
Hier om doe si haer toe gheuoeghet
hādden den ghenen die daer singen
soe vragheden si van enen wye die
ouerste onder hem ware. ende off
hijt ware die alleen midsen onder
hem sat op een wagelkijn dat een
ezel toech. daer alle dat ghemeen
volc vore ende nae volghende was
Ende si verhoorden dattet was ghe
weest Helenus die biscop die van
sijnre ionckheyt kersten hādde ghe
weest. ende gode onsen lieuen here
van sijnre ionckheyt ontsiende heeft
geweest want doe hi noch als een
ioncghelinck in cloester wies soe
wort hi onbeuāgen mit alsulcker
doechden eñ heylicheyt. dz wāneer
hij wert gheseynt om vuer tot sijn

bueren dat hij dye gloeyende colen
droech onghequetset in sijnre slip-
pen Ende dese seyde noch voer een
luttel daghen soe quam hier een to
uenaer die mz argumēten eñ woer
den goods volc woude verkeren.
ende hi seyde dat dese biscop valsch
ende ongerechtich waer ende dz hij
van gode gheseint waer om te lerē
Dese was een cloeck. scerp. scalck
mensche ende hi verleyde dat onno
sel volck mitter heyligher scriftue-
ren Ten lesten soe quamen alle dye
kersten tot onsen vader die gi hier
siet ende si seyden hem Wi hebben ge
hoort dat Zareas is gheseynt van
cristo jhesu. hier om soe nemet ende
settet enen dach daer ghi hem in selt
kyesen tot enen gheselle. of moech
di soe fuldi hem verwinnen is dat
hi die waerheyt niet en veruolget
Hier om soe wert daer een dach
gheset ende een stede gheteykent int
middel der stat van Eliopolen ende
die touenaer Zareas quam voert
mit sijn consten. ende Helenus die
quam daer mit sijn ghebeden Ende
doe hij alle dat volc hādde ghegruet
soe seyde hij Nv soe fuldi proeuen
wie van god is Ende hij keerden
hem tot Zareas ende si begosten
mz vele woerden ende redenen te ar
gueren Mer want Zareas seer clo
kelijc ende scalc was soe en cost hij
hem niet mit woerden begripen En
de dat wolc sach dat ende meenden
dz Zareas daer winnen soude Doe
soe badt helenus van dat ghemeen
wolck dat si wouden swighen ende
hi seyde Des apostels paulus ver-
maninghe sellen wy houden in dese
delen Want paulus scrijf tot Thy-
motheum sijn discipel aldus. En
wilt niet kiuen mit woerden want
dat en is nergent toe nvt mer dan
tot eē verkeringhe der gheenre diet
horen Mer om dat wy dese ghetu-
ghenissen niet als cloecke menschen
mer als ontsiende segghen. soe laet
ons hier een vuer ontsteken in dat
middel van deser stat ende laet ons
te samen inder vlammen treden eñ
soe wie onghebarnt bliuet die fullē
wi gheloue dat christus knecht is.
Dese redenen behagheden hem alle
Ende daer soe wort een groet vuer
ghemaect ende ontsteken Doe soe
gheboet die heylighe Helenus Za-
reas in te gaen Ende Zareas ant-
woerde Gaet ghi eerst in. want gi
dit eerst voert gheleyt hebt Eñ die
heylighe vader Helenꝯteykede hem
mit een teyken des cruces ende hij
ghinc in die vlammen onuerueert
ende hi stont daer bi na eē half vre
eñ een haer en is van sijn hoeft niet
verbarnt noch een nop van sijn cle
deren Eñ doe so gheboet hi Zareas
ghelijc te doen. m̄ zareas beganner
teghens te vorstelen eñ te ontulien

Mer dat volc nam hem te ghens si
nen wille ende werppen hem in dat
vuer ende gheringhe soe om venck
hem die vlam ende begā hem te ver
barnen Ende doe soe nam hem hele
nus ende werp hem wt dat vuyer
want hi was half verbarnt eñ dat
volc verdreef die touenaer mit scā
den wt dat lantscap Ende desen hei
lighen man so volghen si daghelixe
nae mit gods louen soe verueert dz
trecket. Doe dit hoorde die jonc:
frouwe Eugenia soe was si droe:
uich ende si viel hem te voeten dye
haer dit seyde ende si sprac Jc bid
de di seer vriendelijck dat ghi hem
mi wilt openbaren mit desen tween
mijn broderen. want wy willen ōs
van den afgoden bekeren tot cristū
want wi hebben dat mit malcande
ren op gheset ende wi sijn broeders
ende dz willen wi oec van hem ver
weruen dat wi hem nymmermeer
van malcanderen sullen werden ge
sceyden Hi antwoerde Nv soe swi
ghet thent hij is ghecomen tot dat
cloester daer hi toe trecket eñ als hi
een luttel gherust heeft Ende alst be
taemt soe sal ic hem dat al openba
ren nae dijn woert Hier en binnē
als hi nakende was den cloest mit
den volcke siet so quamen hē te ghe
moet die broederen mit sanghen eñ
seyden O here wi hebben dijn barm
hertichcyt ontfanghen int middel
dijns tempels Eñ die biscop ginc
daer in mitten volcke. ende oec soe
ginc daer mede in Eugenia mz pro
thus ende jacinctus die alleen be:
cant waren mit den ghenen daer si
mede ghesproken hādden Ende doe
die loouen vander metten ghedaen
waren soe rustede die biscop ende hi
gheboet datmen ter sexter tijt soude
bereyden dat hij misse mocht doen.
Ende doe die biscop rustende was
soe sach hi enen droem eñ hē docht
dat die vrouwē worden gheleyt tot
den afgod om te sacrificeren. Ende
ic seyde den ghenen dye mi hyelden
Henghet my dat ic mit v godinne
mach spreken Ende doe sijt toe lie:
ten soe seyde ic. bekenne di te wesen
een creatuer goods ende en henget
niet datmen di aenbedet. Ende siet
doe si dit hoorde so clam si neder eñ
volghede mi nae segghende jc en sel
di niet laten thent ghi mi weder le:
uert minen scepper Hier om doe dit
aldus ī des biscops sinne wert ge
wentelt. soe quam tot hem Eutro
pius daer eugenia mede ghesprokē
hādde ende hij seyde hem O vad he:
lenus drie kinderen hebben te gader
ghelaten der afgoden dienst. eñ be:
gheren toe gheuoecht te werden den
ghenen die in dit cloester gode die:
nen. ende si hebben huden dijn voet
stappen gheuolget ende sijn hier in
ghecomen. eñ bidden mi mit tranen

dat icse wil brenghen tot dijn be:
kennissen Doe so seyde helenus die
biscop Ic doe di dancberheden ihe:
su criste die mi hebt doen comen tot
bekennissen deses dinghes Doe soe
gheboet hi tot hem te brenghen die
kinderen. eñ hi nam eugenia bider
hant eñ sprac sijn ghebet Ende doe
hi dat had ghedaen so nam hise alle
drie alleen vanden anderen. eñ hi
vraghede se mit bequameliken aen:
sichte hoe si hieten of van wat lant
scappen si waren eñ hoe si totten ghe
loue ghecomen waren Hier toe ant
woerde eugenia Wi sijn borgheren
vã romen Een van mijn broeders
hiet Prothus ende die ander Ja:
cinctus ende ick worde ghenoemt
Eugenius Helenus die biscop sei
de Gherechtelick soe hiet ghi di sel:
uen eugenius. want ghi doet man
lick ende dijn hert sel starck wer:
den ghemaect om dat gheloef cristi.
hier om so hiet ghi rechtueerdelick
eugenius Mer ghi selt weten dat
ghi hiet Eugenia als ons vanden
heylighen gheest gheopenbaert is.
Ende ic weet hoe ghi hier gecomen
sijt ende wilt v reynicheyt bewaren
ende die smekinghe des tegenwoer
dighen tijts versmãden Mer ghi
selt weten dz ghi veel liden selt om
die reynicheyts wille. mer hi en sel
di niet laten die ghi v seluen ganse
lick hebt ouer ghegheuen Hi keer:
den hem tot prothus eñ jacinctus
ende seyde hoer Ghi die sijt ghesee
ĩ een lichameliken dienst hout man
lick ende starckelick een edel heer
scappie des sinnes Waer omme soe
spreket onse lieue here ihesus chris:
tus ende seyt Voerwaer soe seg ic
v Ick en sel v nv niet heten knech
ten mer vrienden Waer om so con:
dighe ick di salich ende eendrach:
tich. want ghi hebt te samen gecon
sentiert der gheesteliker vermanin
ghen ende ghi selt mit malcander
comen ende ontfanghen cristus vic
torien ende loen nae dijn verdiens:
ten Dit sprack die heylighe biscop
Helenus daer nyemant anders te
ghenwoerdich en was dan onsen
heer ihesum xpristum ende hi ghebo
de hoer te bliuen in een manlic ha:
bijt Ende si bleuen alle drie alsoe
langhe bi hem thent dat si dat ghelo
ue hadden gheleert ende ghedoept
worden in dat cloester daer si gheco
men waren Nv soe sellen wi weder
comen tot dien tiden in welcken ti:
den Prothus eñ Jacinctus qua:
men ende namen Eugeniam ende
toghen wt alexãdrien om hoer goe
de te besien Die waghen daer si op
sat daer die beesten in waren ende
knechten die quam ydel weder om
me tot hoer moeder Ende siet doe
soe liepen si hem allen te ghemoete.
Ende si waren oeck allegãder seer

blide menende dz haer dochter daer op was Ende doe si haer nz en von den op den waghen soe worden si al le bedroeft ende screyden bitterlijck Daer so wort haestelijc een op loep inder ganser stadt Want soe wye mocht horen dat die profect sijn wt uercorē dochter hād verloren Daer soe was eē onsprekelike screyinghe een onghemete wenīghe al soe screy den si bescaemt Die ouders bescrey den haer dochter die broeders haer suster die knechten haer iōcfrouwe ende si waren alle ombeuāghen mit drucke ende groete benauwinghe. Si wert ghesocht doer alle dat gan se lantscap die wygelaers worden gheuraget die phitonen worden on dersocht die duuelen wordē mz sa crificien gheuraghet ende offerhan de om dz si souden openbaren waer Eugenia ghecomen waer Ende si antwoerden alle dz hoor die goden vanden hemel hādden ghenomen. Si ghelouеden dit werc ende wou den haer druckenis doe laten waer om soe setteden si haer dochter een hoechtijt ende lietē maken een beelt wt reynen goude ende datmense ee ren soude in den ghetale der goden. Datmen seer mynde ende eerliken offerde. mer nochtans Claudia haer moeder ende beyde haer broe ders Quitus ende sergius en costē mit gheene redene werden vertwest mer si warense altijt onuerdrach telic bescreyende Mer die heylighe ioncffrouwe Eugenia wonende in dat voerseyde cloester in manliken habijt ende si ghinck alsoe voert in corten tiden in die leringhe gods dz si int anderde iaer bi na alle die le ringhe die godlic is wiste eñ hād ī memorien In haer so was alte gro te sachtmoedicheit des sinnes also dat al dat ghesel scap der kerstenen seyden dat si wt den ghetael der en ghelen waer Wye soude moghen be gripen dat si een wijf waer die also goods craft ende die reynicheit die onbeulect was bescermede Si was oetmoedich in reden. claer in seden ende verciert mit maticheyt sonder scanden of sonden. vliende wel spre kenheyt. ende si ghinc hem allen te bouen in oetmoedicheden Nyemāt en badt daer meer dan si mitten ver troesten was si druckende ende mit den vroliken was si blide. den toer nighen plach si mit een sermoen te sachtighen Den houeerdigen plach si also te veroetmoedighen recht of men een wolf in een scaep verneder den Sy heuet van gode vercreghen alsulke gracie dat soe wie si visitier den in sijn sericheden soe ghinck ghe ringhe van hem alle pine ende serich heyt Hoer ghesellen Prothus eñ jacinctus volgheden haer. ende wa ren haer in allen ghehoorsaem Int

derde iaer hare becoringhe soe starff
die abt in dien cloester. ende voer
tot onsen here Nae welkers doot
so docht alle den broederen goet dat
men Eugeniū kyesden tot enē abt
Doe soe ontsach haer Eugenia dz
si tegen die regel der rechten want
si een vrou was soude bouen die an
der wesen Ende si ōtsach haer oec
dat si teghens haer allen wesen sou-
de diet begheerden Daer ō so sprac
si tot haer Ic bid v dat ghi hier te
ghenwoerdich wilt halen dat ewā
gelium Ende doet ghebrocht was
so seyde si Also dicke alsmen enich
kersten sal kyesen soe salmen eerst
cristum aenroepen Hier om so laet
ons sien in dese onser electen wat
dat hij ghebiedet. op dat wi uwer
gheboden ende sijn vermaninghe aē
sulcken mercken Ende si sloech dz
boeck op ende quam tot dier stede
ende si beghan te lesen daer die heer
aldꝯ seit sinen discipulen En weet
ghi niet dat der heyden princen mee
re sijn dan die gheen daer si heerscap
pie op driuen Mer by v en is niet
also. mer so wie onder v wil wesen
die eerste die sal sijn die leste eñ soe
wie onder v wil sijn een here die sal
v knecht sijn Ende tot desen woer
den siyde si Siet ic bin ghehoersam
dijn gheboden ick heb op gheset die
heerstappie aen te nemen ende ic sal
des heren gheboden horen eñ sal dye
leste onder v alle sijn Hier nae soe
worden alle die broederen hertē ver
blijt om dat si consentierden. Mer
si dede alle dye verworpe wercken
ende snoetste dinghen die die mins-
te van dat cloester plach te doen. si
plach water te draghen hout te clo-
uen die onreynicheiden wech te doē
Ende si vercoer haer woninghe in
die stede daer die gast waerder des
cloesters plach te wonen op dat si
haer nz en soude tonen bouen hē te
wesen Si was seer naerstich bi dē
broeder ende bewaerden sterckelic
die ordinancie der sangē si helt ter
cie sexte noen ende alle die ghetiden
seer cloekelic. dattet nymmermeer
en gheschieden si en was in den loue
goods Hier om soe began si lieuer
te werden in desen wercke alsoe dat
si die duuelē wt die beseten mēscen
verdreef. eñ der blinder ogen open
de Mer wāt het te groet al waer te
vertellen soe sellen wi cortelic mede
ouer treden Daer soe was een edel
vrouwe van Alexandryen die die
edelste was bouē die and ende hiet
Melancia. dese hoorde die faem eñ
quam tot Eugenia om ghesontheit
te vercrigē wāt si hādde langer dā
een iaer met een suucte beuaen ghe
weest Eñ doese eugenia mz oli hād
besaluz so spoech si wt al ōghesont
heyt die si binnen den liue hādde eñ
si haesten haer mit haer selues voe-

ten tot haer selfs slaepcamer dat si
besat vlus bi dē cloest Si ordinier
de daer ghauen silueren nappen tot
drye toe vol gelts ende dese sende se
si tot sinte Eugenia om dat si ghe:
sont ghemaect was Eñ Eugenia
sende die gauen danckelic weder ō
ende seyde Wy hebben ghenooch eñ
ouerulbedich vā alle goeden Waer
om soe vermane ic di mijn wtuer
coren melancia dat ghi dese wilt ge
uen den armen ende den behoeuigen
Doe dit Melancia verhoorde soe
was si noch droeuigher Eñ si quā
selue ende bad ende woude hē noch
meer gheuen Ende si quam daghe:
lix bi Eugenia ende si en const ner
ghens in begripen dat si een dochter
of wijf was ende si wert bedroghen
mit die scoenheyt ende ioncheyt eu
genia Ende si viel in sinte Euge:
nia begheerten der vulheyt ende si
began haer meer te louen Eñ wāt
si haer gauen brocht tot Eugenia
diese altijt weder gaff mit bliden
aensichte. soe viel si in quader be:
gheerten ende vensede haer sieck te
wesen Eñ doe haer sinte Eugenia
visiteerden want si ghebeden was
daer te comen so sat Eugenia voer
haer bedde. ende si begost alsulcke
woerden voert te brenghen ende si
seyde Och ic worde ghepinicht mz
onlijdsaemliken pijn noch ick en
can gheen medicijn verweruen off
crighen ten si dat ick hebbe gheset te
wesen een heer bouen alle mijn goet
Waer ō soe pinicht gi v seluen mit
ydel pinighen ende abstinēcien Siet
ic heb een groot besittinghe ende bin
seer rijcke. siet ick hebbe wt der ma
ten seer veel siluers ende vele huus
ghesin ick bin edel van gheboerten
In desen iaer. soe bin ick weduwe
gheworden sonder kinder volghet
voer die in mijn rijcheden ende ghi
en selt niet alleen van mijn dingen
mer oec van mijn seluen wesen heer
Waer om ic meen oec dattet gheen
onrechtuaerdicheyt en is by gode
dat een man nz wesen en mach ker
sten wt naem ende officiē Doe dit
ende deser ghelike Melancia sprac
soe seyde tot haer Eugenia Recht
ueerdelic so heet dijn naem Melan
cia want ghi sijt vol van swertiche
den die duuel hebste in di bereyt eē
groet quaet in di te woenen Gaet
ende laet of van die knechten gods
onreyne ende quade melancia wāt
wy striden ands Laet die heren die
dijns ghelijck sijn hebben dijn rijc:
heyt wy willen broet bidden mz go
de Die is wt der maten rijck dye
mit gode arm is. laet of dijn rase:
rie ende dijn quade begheerten Ghi
sijt een woninghe des drakes ende
stort wt venijn. mer wi ropen ons
goods naem ende makē te niet alle
dijn venijn. om dat wy moeghen

gods bermhertichheit vinden Doe so
en cost melancia dit niet verdragen
ende si docht dat eugenia dit soude
openbaren ende si oec dz si dit eerst
soude openbaren ō dat si inder eeren
woude bliuē. ende si ghinc tot alex
andrien ende sprac den prefect toe
mit desen woerden ende seide O wel
gheborē prins ende prefect hoert mi
Ic heb ghegaē tot den quaden ion
ghelinc die men seit dz ghesont ma
ken can eñ ic heb ghehenghet dat hi
tot mi comen soude Mer hi meende
dz ic was een van quad famen eñ
hi sprac mi toe onscamelic ende ver
maende mi mit scone woerden Eñ
en hāddet nz gheweest dz ic hē hād
gheantwoert met suuerliken woer
den eñ dat mine maghedom daer bi
niet gheweest en hād hi soude mi na
der barbaren manieren hebben ver:
craft eñ gheuanghen Doe dyt dye
prefect hoorde soe wert hi sere gesto
ret eñ hi geboet geringhelic tot des
cloesters steden te seynden dye hem
soude brengen mz yser eñ oec mede
alle den ghenen die daer woenden
gheuangen soude brengen Si wor
den alle gheleyt in banden Eñ wāt
si niet en costen leggen in enen ker:
ker so worden si versceyden doer ve
le steden Daer nae soe wert gheset
die dach datmen sommighe van hē
soude ūbarnen sommighe den rasen
de beesten oūleueren Daer soe wert
een groet gheroep eñ die faem ginc
doer alle dz lantscap Alle ghelouе
den si eñ meenden dat die edel vrou
we Melancia nz en cost liegen Wat
meer Die dach quā datmense louē
soude ende alle die steden die daer
bi wonen quamen om te besien hoe
die beesten haer soude verslinden.
Si worden in gheleit in die kettenē
hebbende yser aen den halse mit Eu
genia ende nyemant en bekende dz
si een wijf was ende dz gheroep des
volkes was seer groet Doe so wert
si gheboden nare te brenghen dz die
prefect haer mit sijns selues mont
soude hoeren ende verstaen hoe dat
ware Daer so worden bereyt sprinc
galghen. slaghen. beesten. vlammen
pijnres. ende alle andere dinghen
daermen dye martelaers mede te
pinighen plach Doe soe seyde dye
prefect philippus Segt onsalichste
der kerstenen heuet v dat christus
gheboden v god datstu oncuusheyt
dryuen selste ende datstu die vrou
wen selste bedrieghen Segt nv on
scamel dief wat geckheyt heeft di
daer toe ghedwōgen dz gi die edel
vrouwe melācia begeert eñ gi gaet
ond eē gedaēte des medicq eñ wilt
oncuusheit bedriuen Eugenia dit
horēde so sloech si haer hoeft ind aer
den eñ seyde den prefect op dz si nijt
en soude bekent werden Mijn here
ihesus xp̄s diē ic diene heeft reinic

heyt gheleert. ende hi belouet den ge
nen die reynicheit houden vā lichaē
die ewighe glorie Mer wi moghen
nv bewisen dat dese melancia heeft
ghegheuen valsch getuuch. mer het
is beter dat wy quaet liden dan dat
si yet lidet als si wert verwonnen
op dat die vrucht onser lijdsaem:
heyt niet en vergaet Voerwaer ic
vermaen di bi dijnre princen victo
rien op dz dine moghentheit ī hoor
niet en brenghet die sententie ende
dat dese bedryegende tuuscher niet
quaets en lijt. ende wi sullen bewi
sen dat dese sonde sal op haer comē
Ende die prefect beloueden alle dat
te doen. doe si hem aldus bider prin
cen salicheyt hādde vermaent Eñ
doe si seyde Eugenia O melancia
een naem van swerticheit ghi hebt
doen bereyden sprinc galghen daer
ghi ons in ghebiedes te hangen die
kersten sijn ende wilt ons laten ver
bernen laet dat also gheschien noch
tans en heuet god alsulcke knech
ten niet als du segghes Brenghet
voert die maechden die ghi segt dz
ghetughenisse gheuen voer dese mis:
daden op dat wi wt haren monden
moeghen bekennen dijn loghenen.
Ende doe si ghebrocht waren voer
des rechters aensicht soe begonnē
si te segghen Wy hebben dic wijl ghe
hoert dat dit een onscamel iongh:
linc is ende pleech te gaen om mit
onscamel personen in ouerspul eñ
die boesheyt heeft hem daer toe ghe:
brocht dat hi outscamel is in ghe:
gaen bi d̄ eerster vren vand̄ nacht
ende sprack ten eersten of hise mees
teren woude m̄ ten lesten so brocht
hi voert sijn vuulheyt eñ woude se
vercraften die huden een ghetuuch
is van deser misdaden Doe soe ghe:
boet philippus die prefect noch som
mighe andere te comen dye dat oec
also confirmeerden dattet gheschiet
waer als si ghetuuchden. Doe soe
wort die rechter seer beweghen eñ
seyde Wat seldi nv hier toe seggen
quade mensche. alle dese ghetuuch:
ghenisse ouer di hebbes eñ alle dese
oerdelen openbaren Tot dit sprac
Eugenia Ic begheerde dat dese mis
daet soude werden ghehouden in dat
toecomende rechtueerdighe oerdel
christi die ic mine reynicheyt alleen
sal toenen om welcker minne men
sal reynicheyt houden Mer op dat
in die knechten goods en sal nz we
sen die bedriechlike coenheyt so sal
ic mit luttel ondervinden die waer
heyt Niet om menscelike houer die
mer tot die glorie des naems cristi
Wāt die craft sijns naems is also
groet dat oeck die vrouwen die hē
ontsien houden nauwelike heerscap
pien Noch onder der connen soe en
is nyemant bouen of die meeste.
Want sinte Paulus seyt dye een

meester ⁊ heydenen is ende alle volc
tes Dat bi god en is ghen onder
scept des manlichen of vrouwelichē
comme want wy sijn alle in cristo eē
Hier om so heb ic dese regel aenghe
nomē mit naerstighen sinne die ic
tot cristum heb ic en wilde niet we;
sen een vrouwe mer ick heb die rey
nicheyt met alle herte bewaert Ic
en heb niet aen ghenomen/ ghewen;
sicheyt mer mine reynicheyt in mā
lichen habijt ghedraghen ende cristū
ghemint Ende doe si dit seyde doe
soe sneet hi ontweenen haren wech vā
den hoefde tot den voeten toe die si
aen hadde ende het wert openbaer
dat si een wijf was. ende si spracke
ghenaghelicke tot den prefect Ghi
sijt mi nae den vleysch vader ende
Claudia is mine moeder ende dese
twee die hier by v sijn als Rufq
ende Sergius sijn mine broederen
ende ic bin Eugenia dine dochter
die alle dye werelt hebbe versmaet
mit sine wellusten als dzecke Siet
hier oec Protheus ende jacinctus
mijn camerlinghen daer ic mede ter
scolen cristi hebbe ghegaen Mine he
re jhesus christus heeft mi ghewesen
alsoe bequaem dat hi mi heeft laten
wesen een verwinne alre oncuuschei
ende heuschecheit ouermits sine ber
hertichevt ende heeft mi voer dine
aensicht mz warachtighe scamelheit
ghepresenteert daer ic in salbliuen
tot mine eynde van mine leue Die
vader bestende sine dochter die bro
ders haer suster die knechten haer
vrouwe ende si liepen ghenighe tot
haer ende storten wt tranen in des
volcs aensichte ende si omhelden se
Dit wercke wert der moeder ghe;
pent ende siet si liep ghenighe tot
dat caepspul. daer worden gulden
cleederen ghebracht die si onwillich
aentoech ende si wert hoech verhe;
uen in den rechter stoel ende daer
wert een ghewep van alle den volc
Daer is een god jhesus cristus een
is daer warachtich god der hersten
Voer waer die priesteren die daer
waren mitten herstenē songhen go
de een loueliken sanct ende seyden.
Des heren hant is ghegloriseert ī
machten o heer dijn rechter hant he
uet den viant ghebroken Ende Eu
genia wert seer verheuen in trium
phenighe ende sege vechtinghe En
de ō dat die prouinghe des reynich
heyt niet of en soude wesen soe quā
ghenighe van den hemel een gwet
uuer die alsoe ombeuenckt Melan
cia mit alle haer huus dat daer niet
een voetslap of en bleef die tot heer
hoorden Daer soe wert des volckes
bliscap gwet mit anyte cristi ende
die hercke wert weder ghecopent
die bi nae acht iaer hadde ghestaē
als een wedue Dat herstен volck
wert weder ghewpen en die prefect

wert ghedoept ende sijn kinder ende
claudia sijn wijf Hi gaf den kerste
nen weder hoer vriheyden ende hi
vermaenden dat die roemsche ewe
soude die kersten helpen ende dat si
sonder veruolghinghe souden ī die
steden woenen Dit consentierden
die keyser eñ henghede dat die ker
stenen daer woenen mochten. ende
alle die stat van alexandrien wert
als een stadt kercke Daer so was
in allen steden bliscap ende die heer
licheyt des kersten naems began te
bloyen Mer want altijt des vy:
ants goetheit volghet nader doech
den ende daer teghen strijt. hier om
so worden sommighe vāden edelsten
van dier stat wt des duuels inghe
uen ontsteken want si oefenaers
waren der afgoden. dese toghen tot
ten keyser eñ seyden Die staet des
roemschen rijcks is vermeert van
philippus den prefect in alexandri:
en die neghen jaren lanck onbegri:
pelic heeft gheregiert. mer nv in dat
tiende jaer so verliest hijt alle want
hi laet after der ontstarffeliker go
den oefeninghen ende hi brenghet
alle die stadt tot oefeninghen eenre
hande mensche die die joden hebben
ghecruyst Gheen reuerentie en wert
ghedaen dinen wetten. si moghen al
le gaen in die tempelen niet dat si
enighe reuerentie doen. mer dat si
spreken onmēscheliken blasphemie
ende segghen dat onse goden die wi
oefenen stenen sijn of metael ende
gheen teykenen des godlicken din:
ghes Dit ende deser ghelike wert
gheseyt Seuerus ende Anthonius
den keyseren waer om so worden si
op hem beweghen ende seynden tot
hem alsulken ghebot Onse heylighe
vāder comodus die te voren keyser
was en heeft di niet gheset in alex:
andrien als een prefect. mer als
een coninck. want also langhe als
ghi leuendich sout wesen so en sou
de di nyemant volghen inden besit
te Waer omme so willen wi tot de:
sen weldaden noch doen off dat ghi
die goden sult oefenen als ghi ple:
ghet te doen of dat ghi dijn heerscap
pie selt ouer gheuen Hier omme
doe hi desen brief ontfanghen had:
de soe vensede hi hem sieck te wesen
thent hi alle sijn goet ouer die kerc
ken hadde ghegheuen eñ den armen
mede ghedeylt Mer die prefect ble
ue volherdende inden dienste gods.
ende hi starkede mede die ander in
den gheloue Ende want die prieste
ren saghen dz hi alsulcke volmaect
heyt der heyligher kercken had ont
fanghen. so geuielt dat hoer biscop
in die veruolghinghe starf. eñ alle
die stadt riep dat philippus biscop
soude wesen eñ die stat creech hem
voer een heylich biscop eñ hadden
hem oec voer een prefect wāt hem

en volghede nyemant in die prefec
tuerscap des ghemeen dinges Hier
om so wort bi nae alle dat lant vā
egypten bekeert ende doer alle die
steden worden weder ghemaect dye
kercken. eñ die kerstē naem wert
doer al dat lantscap blodende Hier
nae soe wert ghesent een die gheno
met was perhemnicus om daer pre
fect te wesen Ende doe dese quā tot
alexandryen soe woude hi philippꝰ
doden. mer hi en dorst niet om dat
hi dat volck ontsach. want alle
die stat minden hem seer soe seynde
hi tot hem sommighe die versierden
dat hi kersten ware Ende dese gin:
ghen in die kercke ende sloeghen hē
doot voer dat outaer daer hi in be;
dinghe lach voer den here Daer na
soe worden dese dootslaghers ouer:
gheleuert Perhemnus doe hi pre:
fect was Mer hi wist wat hi haer
hād gheboden ende beualse te bewa
ren als of hise woude horen Ende
nae een luttel daghen soe seyde dye
prefect dat si verbeden waren van
den princen eñ quijt gescouden Eñ
sonder twiuel soe badt dese goede
philippus voer dat outaer daer hi
ghedoot wert dat hi die ghelijc wa
re sinte philippꝰ in name dat hi oec
ghelijc soude wesen in die crwen der
martelien. die die martelaers ont
finghen voer een gheselle eñ die die
kerck wt verdiensten hād ontfan
ghen voer enen priester Hi was in
dat bisdom een iaer ende drie maē
den. ende hi toech mit die palm der
mtelien tot onsen here ihesum Daer
nae soe begroef sinte eugenia haers
vads lichaem bi haer cloester daer
si mit goods maechden in woenden
ende daer nae soe tymmerden haer
broeders een scone kercke Eñ doe
sise hādden ghetymmert soe lieten
sise wyen. ende daer soe tymmerde
Claudia een gasthuus ende si gaf
daer toe goeden die den pellegrym:
men souden dienen Mer Claudia
die toech mit haer sonē Auitus eñ
Sergius te romē Ende mit Euge
nia haer dochter Eñ die senatoers
van Romen ontfenghen mit alle
bliscappen Philippus sonē Auitꝰ
ende Sergius Ende onse lieue here
heeft hem gheweerdicht te gheuene
alsulcke gratie bi die keysers ende
senatoers dat si den enen voer een
raetsman vā Cartaginen scickede
ende den anderen voer een stat hou
der scickeden Mer Claudia eñ eu
genia waren naerstich inden louen
goods. ende si haelden daghelix dye
sielen vander onghelouē ende won
nense gode Eñ daer soe quamen ve
le vrouwen eñ maechden tot euge:
nia die si alle tot dē gheloeft bekeer
den eñ tot reinicheit ūmaendē Doe
dit wert gehoert ond die iōcfrou
wē maechden eñ vrouwē. soe was

daer een senatoers dochter Basilla
ghenoemt die galienus des keyse:
ren nicht was die een schoen jonc:
frou was seer wijs eñ cloeck ende
doe si hoerden Eugenia sermoen so
ghelouedeu si in die selue vre an on
sen here ihesum cristum Doe so riep
tot hoer eugenia hoer ghesellen pro
thus eñ jacinctus ende seyde hoer
Maeck v rede totter riddscap daer
v cristus toe roept. ic gheef v basil:
le dat ghise selt maken een dienst:
maghet cristi Ende basilla nam de:
se twe mit hoer thuys als dienres
die si aen bat als apostelen eñ hoer
was wt der maten lief om dat sise
had ontfanghen ende basilla was
daer daghelix mede in ymnen ghe:
beden eñ godes louen Hier om doe
so was in dien tiden cornelius bis:
scop van romen. dese quam heyme:
lick ende doeptense Ende doe basil:
la was gheconfirmeert inder min:
ne gods soe plaghen te samen te co:
men alle nachte bi een eugenia eñ
basilla. alle die kerstenen weduwen
quamen tot sinte claudia eñ maec
ten daer een ůgāderinghe. eñ al die
maechden cristi ůgāderden bi euge
nia Ende die heylighe paus corneli
us vā romē plach alle tijt des nach
tes te comen opten sonnendach al:
tijt ende plach mit hoer te wesen in
den loue gods eñ hi makedese alsoe
starck in allen goeden wercken.

Mer eugenia eñ basilla plagen al
le nacht malcanderen te openbaren
eñ mit een te spreken Och siet hoe
veel joncfrouwen god ůcreech doer
eugenia Och hoe veel bruden god
wan doer basilla eñ hoe veel vrou:
wen hoer weduelikeu staet hielden
doer claudia. ende hoe veel jonghe
linghen dat cristo gheloefden doer
prothus eñ jacinctus Dit ghescie:
den onder den keysers valerianus
ende galienus Ende doe soe wert
daer een oploep teghen die kersten
eñ die kercke wert ůuolghet wāt
si seyden dat cornelius romen des:
trueerden Ende cyprianus cartha
ginen Hier om so wort die macht
ghegheuen tot paternus die raets:
man dat hi cyprianus soude doden
Mer cornelius die wort van veel
edelen romeynen gheuoedet in hey:
melicheyden ende verholen In dien
seluen tiden doe basilla ghecomen
was des nachtes tot eugenia om
hoer te grueten. soe ombeuenck sise
mit blijscappen ende tot hoer soe sey
de sinte Eugenia Huden soe heuet
mi onsen here ihesus xpristus ghe:
weerdicht te openbaren dat ghi die
croen der martelien ůwachtet Doe
dit basilla hoerde soe streckede si ho
re handen totten almachtighen god
eñ dede hem dancberheden Ende doe
si mit malcander den heer aenbaden
eñ volbrochtē hoer gebeden tsamē

soe seyde Basilla tot Eugenia Eñ
mi so heeft huden oec gheopenbaert
dz die dubbelde cowē veruachten
inden hemel Een die ghi mit recht
uaerdighen louen verdient hebste
bi alexandrien. den anderen om dz
ghi wt storten selt v bloet Deser sel
uer ghelijc doe dit verhoorde Euge
nia soe was si vrolijck ende si riep
te samē alle die magheden die doer
haer ī reynicheyt leueden ende si ghe
boet dz si mz haer soude storten haer
ghebet Eñ Eugenia hieff haer han
den op ende seyde O here ihesu criste
almachtighe goods soen dye doer
dine moeder marien biste gheboren
om der menschen salicheyt wille.
brenghet alle dese maechden tot dē
rijck dijnre glorien die ghi mi hebt
ghegheuen Ende doe alle die maech
den saten die daer waren bi Euge:
nia ende basilla soe seyde Eugenia
tot alle die vergaderinghen Siet
die tijt des louwen coemt. want
die vruchtbaer druuen sullen wer:
den ghesneden ende onder die voetē
werden ghetreden. mer daer nae so
sullen si wesen in die hemelsche salen
in die coninclike waerscappen Eñ
weset doch mijnre palmen ende dat
middel mijnre binnenste inden here
jhesu. om dat v lampen in den aen:
sicht ons heren nymmermeer wt
ghedaen en sullen werden Want die
maghedom is dat eerste teyken der
duechden. naest bi gode den enghe
len ghelijc een vriendīne des heilich
heyts ende een meestersche des vry
heits een vrouwe des blijscaps een
hertoghe der duechden een voetsel
des gheloues ende eē cwen. een hul
pe des hoeps ende een toeulucht der
minnen Niet en sullen wi arbeiden
dan dat wy een drachtelic om dye
reynicheit eñ maghedom sullen ster
uen Dese tijtlike vrouwen maken
een reynighe bliscap op dz si toe sel
len brenghen die ewighe pinen Si
liegen sekerheyt des leuēs op dz si
den menschen mogen oū leueren tot
die ewighe pinen Hier ō mine alre
liefte joncfrouwen die mit my tot
noch toe manlic hebt ghelopen ī die
maghedom blief beter in die minne
gods dan ghi eerst hebt begonnen.
Het is een tijt des screyens eñ dat
ūdriet lijt sond moeienissen op dat
wi tesamē mogē ōtfangen die ewi
ghe bliscap eñ ghenoechte Ick heb
ghebeden voer v eñ beuolen den hey
ligē geest die v sal houden ōbeulect
En wilt nz soekē mine vleyschelike
aensichte. m̄ soeket doer den gheest
mine werken die ic bi v heb ghedaē
Eñ doe dit Eugenia hādde gheseit
soe cusseden si alle die maechden eñ
si striden mz groten wenen alle mer
si vertroestense Ende Basilla ende
Eugenia doe si haer ghebet hādde
ghedaen so gruteden si malcand eñ

ende ghinghen van een Ende siet in
dien seluen daghe so toech een van
basilla maget tot horen brudegom
pompeius ghenoemt ende si seyde
hem Ghi selt weten dat dijn bruyt
mijn vrouwe basilla alsoe gheraden
is van eugenia dat si di gans en:
de alle versaket te echt te nemen en
de wi weten dat si di belouet is van
den keyseren want het sijn wel ses
jaer gheleden Ende ghi selt weten
dat helenus hoer oems so en oec ker
sten is ende en is oec daer toe niet
gheneyget dz si di sel trouwen wāt
si heeft geuenset dat hoer ghegheuē
sijn twee camerlinghen als prothq
eñ jacinctus die si mint als heren
ende si cust daghelix hoer voeten oft
waren ontsterflike goden. want si
sijn volbrenghers der toueryen die
die kerstenen doen Doe dit pompe
us hoer brudegom hoerden soe liep
hi gheringhelick tot helenus diese
bewaerden die hoer momber was
ende hi seyde hem Binnen drie da:
ghen so wil ic mijn bruloft houden
daer om soe laet mi sien mijn bruyt
die mi die onuerwinlike heren ghe:
boden hebben te nemen tot een huys
vrouwe Ende doe hi dit hoerden so
bekende hi dattet hem was gheseyt
ende hi sprac tot hem Doe si noch
jonck was soe hadde ic se in mijnre
macht. mer want si nv out is soe
wil si wesen ī hoer sefs macht wa:
re omme ist dat ghise sien wilt dat
leyt aen horen wille eñ niet aen mi:
ne ghebot Doe dit pompeius hoer
brudegom hoerden so began hi seer
te bernen ī hoerre lieften eñ hi toech
manlic eñ coenlic tot sinte basilla
huys ende ghinck daer in Ende hi
quam tot hoer slaepcamer eñ vant
se ghesloten daer si mit prothus eñ
jacinctus in ghebeden was Eñ doe
hi bat dat si hem in woude laten so
seyde si tot hem Ghi en hebt gheen
saec mi te sien noch te grueten daer
om soe gaet wech van mi Doe hi
dit hoerden soe ghinck hi dreuich
van daen ende was seer ghestoert
eñ hi sende daer veel vrouwen die
hoer raden souden dat si horen brude
gom soude ontfanghen Mer basil
la ātwoerden Duncket v dat recht
ueerdich dat ick enen starffeliken
mensche sel ontfanghen Hoe veel
te meer sel ic dan voer setten mijn
brudegom die altijt wesen sel ende
ewelic regnieren die sel ic setten vo:
re een starflic mensch Hi en sel dz
niet onweerdelic nemen datmen hē
voerset een die beter is ende die ry
ker is van goede ende datmen die
lieuer heuet Ic heb bouen sijnre lief
ten gheset minen heer ihesum xpris:
tum die mijn lichaem reyn ende on
beulect ghehouden heeft ende sel hou
den tot inder doot toe Ic sie dat de
se tijtlicke vrolicheyt niet sal we:

sen tot inder ewicheyt toe ende dat
si al ydel is als der spinnen netten
Daer om so wie onse here god heeft
ghegheuen te smaken die sellen die
waerheyt horen eñ si sellen sien mit
die oghen hore ghedachten eñ sellen
verstaen dat alle dese dingen sellen
sijn verganclic eñ si sellen rechtuer
delic gaen eñ ontsien hem diese he:
uet ghescapen Doe dit eñ deser ghe
like veel basilia had gheseyt so wor
den veel vrouwen wt horen sermoe
ne also beweghen dat nyemant vā
hem en woude pompeius antwoer
de gheuen Doe nam pompeus raet
ende gonst bi na mit alle die sena:
toers eñ hi viel den keyser te voe:
ten eñ seyde O alre edelste keysers
coemt te hulpen dijn wetten eñ ver
drijft vā deser steden die nywe go:
den die eugenia heeft mit hoer ghe:
brocht wt egypten Het is lanc ge
leden dz die gheen die kersten heten
die ghemeen dingen hinder sijn die
bespotten dijn heylighe wetten ende
die almachtighe onse goden eñ ver
smādende oft ydel beelden waren eñ
si verkeren oeck mede die rechten
der natueren si scheyden die hiliken
ende leren maechden te bliuen wat
sellen wi doen alre sachtmoedichste
keyseren daer sijn gheuonden goden
die verbieden kinder te winnen en
de wat duncket v waren daer gheen
kinder gheboren hoe soude dit lant
worden gheregiert Doe hi dit eñ de
ser gheliken seyde eñ alle die sena:
toren dit screyende claechde so gaf
galienus die keysir een ghebot dat
basilla soude ontfanghen horen bru
degom of datmense mit den sweer:
de soude onthoefden. ende dat euge:
nia soude den goden sacrificien doen
of datmense mit veel pinē soude do
den wredelick Ende hi gaf een wet
so wat kersten dat den goden gheen
sacrificie doen en woude datmen hē
gheringhelic soude pinighen Ende
wie bi hem enich kersten verhoede
die soude werden gedoot Wat meer
basilla wort ghebrocht dat si horen
brudegom soude nemen Mer si rie
pe eñ seyde Ic heb een coninc der co
ninghen voer een brudegom die is
ihesus cristus den leuendigen gods
soen ic en sel des niet doen dat ic eē
eertsche brudegom ontfanghen sal
voer een hemelschen Eñ doe dit ghe
daen wert veel daghen soe wort si
dicwil mit veel reden ghemoyet eñ
mit veel personen mer si stontse al
le starckelic teghen eñ si bleef onbe
uechlic Mer om dat si was vā co
ninclikē gheslacht eñ dat si open:
baer nz en wort ghehoert so starf si
in hoer huys eñ wort onthoeft om
die reynicheyts wille Ende gherin
ghelic so worden prothus eñ jacinc
tus gehouden eñ si worden ghetogē
tot jupiters tempel om te offeren.

Mer doe si haer ghebet spraken soe
viel dat beelt ontween datmen des
niet en bekenden waer dattet was
of openbaerden Doe soe screef dat
die prefect toe dē touerien ende mz
den godliken wercken ende hi ghe:
boet haer aen te doen vele tormentē
mer si bleuen verherdende int ghe:
loue ende worden te samē ontboeft
Doe so gheboet Nicetus die prefect
te vanghen Eugenia. ende voer hē
te brenghen ende hi beganse te vra
ghen van haer touerien Ende euge:
nia seide Ic beloue di dz onse const
stercker is dan dye touerien Want
onse meester heeft een vader sonder
moeder ende een moeder sonder va
sor Ende die vader heeft hem alsoe
gheteelt dat hi in gheenre wijs en be
kennet vrouwen ende dye moeder
heeft hē alsoe gheteelt dz si in gheen
re wijs en bekennet enen man Eñ
hi heuet een wijff die een maghet is
ende hem daghelix kinderen voert
brenget si heeft hem ontallike veel
kinderen voert gheteelt Si voeget
daghelix sijn vleysch tot sijnre min
nen si cust hem sonder ophouden eñ
si bliuen altijt in sine minne. ende
si werden alsoe te samen gheuoeget
dat si nymmermeer en sullen wer:
den ghesceyden Doe dit hoorde Ny
cetus die prefect soe verwondde hi
hem seer. ende om dat si niet en sou
de comen voer den keyser alsoe ghe:
boetse te brenghen voer Diana tem
pel Ende daer soe was bi haer die
boel ende seyde haer Losse dine leuē
ende doet sacrificie dianen der godī
nen of ghi sult steruen Doe so trec
kede wt Eugenia haer handen tot
den hemel ende si began te bidden eñ
seyde O mine here mine god die be:
kennes die heymelicheyden des her
tes die mine maghedom in dine be
waringhe hebt ghehouden die mi di
nen soen ihesu cristo ghewaerdicht
hebste toe te voeghen die den heyli:
ghen gheest hebste doen regneren in
mi Weset nv bi mi in die belijnghe
dijns. op dz si alle moghen werdē
beseaemt die aenbeden dit afgod eñ
die glorieren in haer beelden Ende
doe si dit hādde gheseyt soe gheschie
den daer een grote aertbeuinghe in
dier seluer stede ende die fundamen
ten des tempels sijn verderft mz ha
re afgoden alsoe dat daer een groet
diep gat wert niet meer van dyen
ghesien dan alleen dz outaer dat vo
re den tempel stont daer Eugenia
voer stont Dit is gheschiet bi alle
den ghenen die daer stonden bi den
stride dat roemsche volck liep eñ rie
pen grotelike. die sommighe seyden
si is een toueraerster die sommighe
seyden dat si onsculdich waer Dit
wert gheboetscapt dē prefect eñ die
prefect ōtboet voert dē keiser Doe
soe wert dye keyser seer toernich

ende hi gheboet enen groten steen te
binden aen horen hals eñ datmense
also soude verdrencken Ende doe
eugenia was gheworpen int water
so quam des heren enghel eñ lossede
hoer vanden steen eñ si ghinc opten
steen sitten of si had gheweest in een
scip Doe dit die kersten saghen so
waren si vrolick eñ maecten groot
den almachtighen god eñ seyden dz
hi waer die waerachtighe god wãt
eugenia en wert niet verdroncken
int middel des tybers die oeck bi
den heylighen apostel petrus was
doe hi oeck in dat meer niet en ver
drencten Ende doe si wed van daen
wort ghehaelt. soe wort si ghewor:
pen in enen gloyenden oeuen eñ ghe
ringhelic soe worden alle die vlam:
men wt ghedaen Daer na soe wort
si weder gheleyt in enen duysteren
karcker eñ daer so wort hoer gebo
den dat si x daghen soude wesen son
der eten eñ lichte Eñ daer so quam
so groten licht recht als die sonne
licht int midden vanden daghe Eñ
na x dagen doe si in die bewaringe
had gheweest eñ gheen spise en had
ontfanghen so openbaerde hoer on
se lieue heer ihesus cristus van wel
ker hant si ontfenc een blenckende
broet dat was vã vter maten scoen
heyt eñ gratie eñ hi seyde tot hoer.
Eugenia ontfanghet dese spise vã
mijn hant want ic bin mit di dijn
salichmaker die ghi wt alle herten
hebt ghedient eñ noch dient in de:
sen seluen daghe so sel ic di ontfan
ghen ĩ dat paradijs mijnre heyligen
in welcken daghen ic bin ghecomen
vanden hemel opter eerden. Ende
doe hi dit hadde gheseyt so scheyden
hi van daen Ende op dien seluen
dach dat onse here ihesus xpristus
gheboren was so wort daer ghesen:
det die bodel dat hise soude onthoef
den inden karcker Ende hoer licha
me wort al heymelic van daer ghe:
haelt vanden kersten ende wort be
grauen niet verre vander stat van
romen op den latijnschen wech op
hoer selfs goet. daer si begrauen
hadde veel kerstenen Ende doe clau
dia hoer moeder daer quam ende
screyden tot hoer graft. so openbaer
de hoer gheringelic eugenia int mid
del des nachts ghecleet mit gulden
clederen mit vele joncfrouwen ende
seyde hoer Weest blide ende vrolick
mijn moeder want xpristus mijn
coninck heeft mi gheleyt inden hey:
ligher bliscappen ende mijn vãder
heeft hi gheset inden ghetal der patri
archen Siet in desen sonnendaghe
soe sal hi di nemen in die ewighe
bliscap Hier om so gebiet dijn kin
deren mijn broeders dat si houden
dat teyken ons heren ihesu xpristi
op dat si moghen verdienen onser
ghelijck te worden Ende siet doen

si aldus sprac soe quā daer een on
uerdrachlike claerheit ende die en
ghelen songhen mit onsprekelycke
stemmen Ende op den sonnendage
als Eugenia gheseyt hadde so gas
haer moeder Claudia horen gheest
In welcker vren soe worden daer
ghehoort die enghelen singhende in
der luchte ende seyde O heer die he
melen sullen belien dine wondlike
wercken ende die waerheyt in der
kercken der heylighen Dese dingen
syn ghesciet inden tiden Valerianꝰ
ende Galienus ī die stat van romē
regnerende onsen here jhesu xp̄o die
wonderlic is in sine heylighen Sin
te Eugenia is ghepassijt op die ach
ste kalende van januarius oūmits
mede hulpinghe jhesu cristi die leeft
ende regneert van ewen tot inder e
wicheyt Amen .:.

¶ Hier eyndet ende gaet wt dat an-
derde stuck vanden passionael ofte gul
den legende mit dat martirologiun, en-
de is gheprent in die stadt van vtrecht
bi mi meyster jan veldener Int jaer
ons heren. M. CCCC. ende. lxxx
opten xij dach in septembri.

Dit boeck is gheprent in die goede
stadt van vtrecht bi mi jan veldener.

KONINKL.